

IDEA
Principis Christiano-Politici
100 Symbolis. expressa
A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo,
Equite &c.

COLONIAE
Apud Ioannem Carolum. Munich. A. 1669.

I D E A
PRINCIPIS
CHRISTIANO-
POLITICI

CENTVM SIMBOLIS

Expressa

A

DIDACO SAAVEDRA
Faxardo, Equite, &c.

*Editio novissima, à mendis accuratè
expurgata.*

COLONIAE
Apud JOANNEM CAROLUM MÜNICH.

*Cum Gratia & Privilegio S. C. M. Gene-
rali ad decennium.*

Anno M. DC. LXIX.

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Atengedett fölépéldány

AD SERENISSIMUM
HISPANIARVM
PRINCIPEM,

Clementissimum Dominum Nostrom.

SERENISSIME PRINCEPS.

Offero *Serenitati Vestrae* Ideam
Principis Politico-Christia-
ni caelo elaboratam & cala-
m *h*eo finē, ut visu pariter &
auditu (quos duos sensus sci-
endi instrumenta appellat Philosophus)
Serenitatis Vestrae animus, gubernandi pe-
nitiam hauriat, & figuræ istæ pro artificiali
memoria eidem deserviant. Quia verò in
rebus ejusmodi politicis facilè fallitur
humana mens, nisi ab experientia robur
illi accedat; nec quicquam aliud reperiri
potest efficacius ad rectè formandum
Successorem, quàm Majorum exempla,
his ipsis in præsentis quoque hoc opere
mibi potissimum utendum duxi. Qua
proinde in re blandiri nemini cupio, dis-
simulando defectus, si qui fortè à non-
nullis commissi sunt: nam si id facere es-
set animus, haud assequerer finem mihi
propositum, quem alium non esse profi-

teor liberè, quàm ut ab his, quos in regi-
mine & imperio *Serenitas Vestra* Anteces-
sores habuit, bene laudabilitèrque gu-
bernandi scientiam perdiscat. Quare ne-
mo me accuset, quasi in eorundem ho-
norem injurius sim: nulla enim libertas
aut Regibus, aut regnis utilior est, quàm
quæ sincerè absque malitia & omni pra-
vo affectu eventus observat præteritos,
ut corrigat deinde, & moderetur præsen-
tes juxta ac futuros. Habet unum hoc
commodum Princeps malus, quòd ejus
postea cadaver per anatomiam quasi in-
trospicere prudentiæ liceat, & Reipubli-
cæ malè administratæ rimari morbos &
causas, atque iis parare remedia. Ita pi-
ctores sculptorèrque in suis ipsi officinis
picturas varias, & statuarum fragmenta
sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè
elaboratum, quid secùs, curiosè obser-
vent. Atque ex hoc eodem fonte illa Hi-
storiæ in scribendo libertas nascitur; ne *
scilicet virtutes sileantur, utque pravis dictis,
factisque ex posteritate & infamia metus sit.
Idem ego nunc specto, ad eòque actio-
nes Progenitorum *Serenitatis Vestrae* quasi
ite.

* Tacit. lib. 3. Annal.

iterum produco in scenam, ut quæ cum
laude gesta sunt ab iis, ad æmulationem
gloriosam *Serenitatis Vestrae* inflamment
animum; quæ contrà minùs rectè, inho-
nestum ruborem dent: illa, ut amplecta-
tur & imitetur; hæc, ut detestetur & fu-
giat. Singularem sanè postulat industriam
illa bene prudentérque gubernandi ars,
quam ego maximè periculosam reor atq;
difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod
ex unius solius regimine & omnium salu-
te dependeat. Eum in finem multa præ-
stantissima ingenia elaborârunt, ut certa
quædam statuerent imperandi præcepta,
in quibus Princeps velut in chartis hy-
drographicis scopulos omnes ac salebras
prospiceret, iisque devitatis navem Rei-
publicæ salvam in portu collocare pos-
set. Sed quia non æquè omnes Cynolu-
ram illam cælestem ac divinam, æternam
atque immotam habuerunt ante oculos,
accidit nonnunquam, ut in vias deduce-
rent periculi plenas, quæ Principes bene
multos in syrtes deinde & exitium traxê-
re. Acus nauticæ si impietate, si fraudi-
bus, si malitiâ fuerint illitæ, viam absque
errore designare non possunt. Pietate

itaque, ratione, & justitiâ eos cingat *Serenitas Vestra*, uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus factum est, & constantiâ quâdam ac fortitudine regiâ firmet animum adversùs grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eòsque felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max. *Serenitatem Vestram* in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ 10 Julii, Anno partæ salutis 1649.

DIDACUS SAAVEDRA
FAXARDO.

AD BENEVOLOM
LECTOREM.

In difficili & laborioso otio tot susceptarum à me
per Germaniam, aliásque complures Provincias
peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per
triennium in Germania, centum isthæc concinnavî
Symbola; quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-
CHRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla
quietis tempore, quæ per viam in itineribus cum ani-
mo fueram meditatus, quoties assidua illa cum Rege
nostro Catholico, ejúsque Ministris per literas com-
municatio & negotia alia publica, quæ mihi incum-
bebant, otii aliquid & spatii concesserant. Crevis sem-

AD BENEVOLOM

fim hoc opus; & tamen si satis viderem multa ei ad
 perfectionem deesse, propterea quòd eà animi quiete
 & continuatà ingenii contentione elaboratum non
 fit, quantà opus foret, ut partes illius omnes aptæ in-
 ter se, & numeris suis expletæ essent; licet etiam nec
 illud me lateret, † *precipere, qualis debeat esse Princeps,*
pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum: debui
 tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum sem-
 per valent apud me) ut illud tandem in lucem emito-
 terem. Quanquam & amorem illum à natura insitum
 diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes
 comparati sic sumus, ut non ingenii minùs, quàm
 Naturæ partus, quoad fieri potest, fovere & vindicare
 ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo, ut errores
 excusem: quomodo enim satis id poterò? sed ut faci-
 liùs apud alios veniam merear, qui non nisi bono in-
 ductus zelo inter tot & tantas occupationes, labores
 & pericula hanc qualemcunque percolui scriptio-
 nem, ut si quis fortè ex ea enasci posset fructus, is
 Principi ac Domino meo cederet; & ne unà mecum
 emorerentur tot longo rerum usu à me partæ experi-
 entia, per annos quatuor & triginta, quos post exacta
 quinquennalia in Universitate Salmanticensi studia
 in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper
 negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni
 Romæ astiti; interfui Ratisbonæ Electorali conven-
 tui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Im-
 perator, Rex Romanorum creatus est; octo deinde
 Conventibus in Helvetia; rursus Ratisbonæ Comi-
 tiis Imperialibus Serenissimæ Domûs & Circuli Bur-
 gundici cum plena potestate Legatus. Quam ob rem
 si vel unum ex libri hujus monitis & documentis po-
 liticis ei quoquo modo profuerit, quem regendo u-
 trique orbi natum gaudeo, facile credo, huic meæ
 libertati dabitur venia.

Nec cuiquam peregrinum videri debet, quòd figur-

118.

† Plin. Jun. lib. 3. ep. 18.

ris & Symbolis usus sum : nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus †, Rubus ardens*, Velus Gedeonis †, Leo Samsonis*, Vestimenta Sacerdotis †, Sponsi blandi Amores*, ecquid aliud, quàm Symbola sunt?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio; num assecutus omnino fuerim, nescio: multa enim sunt ingenia, quæ elaborarunt ea in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii conspirent plures, quod mihi in hoc opere non raro accidit, dum ea Symbola, quæ à me primum inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeoque prorsus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scripserunt ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltè, essent partus, alios tamen postea eorundem longè antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suo opte Marte & industriâ erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo sanè Principum Magistro, quo accuratiùs de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso

† Num. 21, * Exod. 3, † Jud. 5, * Jud. 14, † Exod. 28.
* Cant. Cant.

AD BENEVOLOM

legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porrò præcipuas Statûs regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demum verè dici potest, Davide teste: † *Argentum examinatum, probatum terra, purgatum septuplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non sum, ut jucundiùs Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid fortè in discursu inspergam eruditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statûs: eæ ipsæ enim lapides sunt, è quibus politica construì oportet ædificia. Non eas tamen sic nudè & sparsim propono, sed discursui infero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absq; tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim judicabat a Horatius, & cujus ego exemplum hætenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausuli otiosis, nec verbis superfluis est locus. In pretio illis tempus est, ut proinde haud paulum in bonum peccet publicum, qui inani & futili discursu eos à curis gravioribus avocet.

In institutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad earundem incrementa conservationem & ruinas, ad

for-

† Ps. I 1. 7. a *Dum brevis esse laboro, obscurus fio.* Horat. Art. poet.

LECTOREM.

formandum Ministrum Statûs & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia, non adulandi; à quo longissimè abesse me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in ætiam incisas toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantopere reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberiùs proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitùs insedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, [†] qui ob similitudinem merum aliena malefacta sibi obiectari putent, quive existiment, culpari in se, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solùm de ipsa Principatûs Natura: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Consiliarjjs regitur.

Atque illud ipsum de Rebus pub. velim intelligi, si qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certè non loquor de Rebus publicis illis coronatis, aut bene constitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis usus sum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his vero, partim quia ad persuadendum efficaciora sunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minùs est immutatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate iudicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè est Historiæ utilitas. Accedit illud

AD BENEVOLUM LECTOREM.

illud etiam, †non adeò virtutum, rerúmque præclarè gestarum sterile esse hoc sæculum, ut non & bona nobis & posteris exempla prodiderit. Et profectò invidiæ labes esset, * si vetera extolleremus, recentium incuriosi.

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Statûs tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Eslafermos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtreccationis esse subeunda (id quod præsentis Symbolo declarare volui) sed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, quâ typi imbuuntur, obscurior est, & prælum, quo premuntur, arctius, tantò clariores deinde splendidioresque in lucem prodeunt.

† Tacit. lib. 4. Hist. * Idem ibid.

ERY.

ERYCI PVTEANI,

Consiliarii ac Historiographi Regii

AD

GUILIEL. DE BLITTERSWYCK,

Excabinum Bruxellensem, Régi deinceps à supremis Geldriæ & Zutphaniaë Consiliis.

De Idea Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amœnissimis Symbolis, doctissimisq; Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè est, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus est; quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deliciae meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cæleste ingenium ejus familiaris incipiam venerari. Aludne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, ∞, 1706. XLIII.

EJUSDEM
AD AUCTOREM
IDEÆ PRINCIPIS POLITICI
CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Palladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis;

Scribendi libertatem ab ingenio tuo planè divi-
no, & ab humanitate, blandissima virtutum
omnium ornamento sumo. Ingenium quidem caelesti
quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS re-
splendens, ita pectus penetravit meum, ut inflam-
matus sim, Amorisque delicias ab hoc igni deri-
vem. Humanitas accedit, illa sapientia aura, Eru-
ditionis anima, & Amorem ad familiaritatem im-
pellit. Video, video, quicquid Sapientia est, quic-
quid Eruditionis, in his imaginibus, in his Disser-
tationibus; neominus doceor, quàm oblector. Ce-
dant picturae aliae: hic nobis Apelles est, qui ingenio
& lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic
nobis Scriptor est, qui eloquio totam complexus So-
phiam, unus perfectam PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI IDEAM efformat. Nihil amœnius,
nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in hor-
to horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi deli-
cias suas, divitias animus, & expleri potest. Quàm
nihil igitur PARADINUS, qui Symbola scripsit He-
roica, passimque aestimatur, in medium protulit:
quàm multa etiam malè. Reliqui constituere hanc
amœnitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Ni-
mirum summo hic ingenio opus, quod Natura TIBI
dedit;

dedit; summâ eruditione, quàm industria, rerum,
& studiorum usus. Tua hac gloria est, ô Virorum
Phoenix, qui uno volumine, centùmque Symbolis
comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri
non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quic-
quid vetusta & nostra tempora habent, sacra &
profana. Exempla velut lumina sunt, sententia ve-
lut gemma. Opus totum non nisi aurum, in omni
doctrina censu & ab omnibus, etiam posteris, esti-
mandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Prin-
cipes omnes doceat, quomodo verè Principes sint:
se, aliòsque regant: felices sint, felices verò alios suo
non minùs exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc
meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod
tuo ingenio, tuaque Eruditioni & Principes, &
Pòpuli acceptum ferent. Ita vale, EXCELLENTIS-
SIME DOMINE, & ut Amorem Cultùmque Æ-
ternitati tue dedicem hoc ingenii mei munusculum,
velut pignus, admitte. Lovanii, in Arce Regia,
Frid, Nonas Octobr. ∞, 126. XLIII.

AUCTORIS
RESPONSVM.

Amplissime & clarissime vir,

Musarum unica Gemma.

HÆc perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sydera, ita in celebres, & illustres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (cælamus enim genii & ingenii penicillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cùm in has Provincias perveni, propiùsque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam amicum experior, tuâque doctissimâ & amabili epistolâ decoratus sum, eâ elegantia, ac venusto styli cultu exarata, ut si ab ea laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ existimationis est; sed à te laudato & eruditissimo Viro maximæ quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè *Typi Plantiniani* excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licèt impares laudes potiùs oneri quàm honori sint, has tamen velut ardentis benevolentia & amicitia indices veneror. Abundas laudibus, & tibi & alijs, & non absque scenose & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cùm reliquos laudas, ipsomet singulari laudandi stylo & facundia te omnibus laudandum præbes.

Unà

Unà cum epistola tua accepi Libellum DE
BISSEXTO, munus quidem cæleste, mihi gratif-
simum. In eo Arbiter cælorum & temporum
vias Solis metiris, annúmque componis, & licèt
superni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm
scientiæ subjaceat, ita compositam crediderim :
sin minùs, divinæ sapientiæ æmulus, quomodo
posset aliter construi, ostendis edocésque. Nec
minùs mihi gratus alter libellus simul compa-
ctus, cujus titulus UNUS & OMNIS. Symbolum
enim est tui divini ingenii, in quo uno omnia
sunt : scilicet quidquid doctrinæ & scientiarum
singuli docti Viri hucusque labore, studio, & in-
genio imbiberunt, in te collectum suspicimus &
miramur. Vive igitur feliciter, diúque, ô hujus
ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te
uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XIIII.
Octobr. M. DC. XLIII.

ORDO
TOTIVS OPERIS,

SIVE
SYMBOLORUM IN EO CON-
tentorum

ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

- I. **M**Ox ab ipsis incunabilu animi virtus sese prodit.
pag. 1.
- II. In eodem tanquam in rasa tabula Ars suas delinens
imagines. 9
- III. Honestis exercitationibus firmatur corpus, & deco-
ratur. 19
- IV. Ornatur animus liberalibus disciplinis. 27
- V. Quae instillanda sua vi cum industria. 34
- VI. Et variis eruditionis floribus coronanda. 38

Quomodo in actionibus suis Princeps sese
gerere debeat.

- VII. Res singula è vero dijudicanda uti in se sunt; ne eas
vel augeat affectus, vel minuat. 44
- VIII. Ira ne rationem praecipuet, aut eidem domine-
tur. 53
- IX. Ne flectat invidia, quae suimet est carnifex. 62
- X. Et gloriam comitatur ac famam. 71
- XI. Princeps in sermone sit cautus: is enim animi index
est. 78
- XII. Mendacia veritate evertenda. 85
- XIII. Pro comperto habeat suos animi lapsus obtreccationi
futuros obnoxios. 92
- XIV. Quae monet & perficit. 100
- XV. Plu-

SYMBOLORUM ELENCHUS.

XV.	<i>Pluris fama illi sit, quam vita.</i>	103
XVI.	<i>Actiones suas cum gestis Majorum saepe conferat.</i>	113
XVII.	<i>In solis Avorum suorum trophæis, & gloriæ hereditate patris ne unice conquiescat.</i>	118
XVIII.	<i>A Deo Opt. Max. Regnum se habere meminerit.</i>	124
XIX.	<i>Idque Successori tradendum.</i>	136
XX.	<i>Noverit Sceptrum Bonum esse fallax.</i>	141
XXI.	<i>Legibus sanctissimis contemperandum.</i>	149
XXII.	<i>Iustitia scilicet & Clementia firmanda Majestas.</i>	162
XXIII.	<i>Pretium virtutis, ejusdem sit præmium.</i>	171
XXIV.	<i>In omnibus verò spectanda Religio.</i>	180
XXV.	<i>In qua omnis Imperii sita est firmitas.</i>	186
XXVI.	<i>Et spes victoriarum omnium.</i>	191
XXVII.	<i>Caveat maximè à Religione fucata & ludicra.</i>	196
XXVIII.	<i>Prudenti e partes saepe consulat.</i>	203
XXIX.	<i>Casus enim singulares interdum, non ut plurimum accidunt, nec facile eveniunt iterum.</i>	210
XXX.	<i>Perpendat verò multorum experientiam, à qua omnis petenda sapientiæ regula.</i>	215
XXXI.	<i>Ab iisdem discet sustinere coronam cum honore, & nominis sui existimatione;</i>	225
XXXII.	<i>Non pendere à vulgi opinione.</i>	235
XXXIII.	<i>In utraque fortuna eundem tenere vultum.</i>	241
XXXIV.	<i>Ferre & sperare.</i>	251
XXXV.	<i>Ex adversis elicere prospera.</i>	255
XXXVI.	<i>Omni vento navigare.</i>	259
XXXVII.	<i>E duobus malis minus semper eligere.</i>	266

Qualem deceat esse Principem in Subditos
& Exteros.

XXXVIII.	<i>Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.</i>	279
XXXIX.		

SYMBOLORUM

XXXIX.	Velut Ara sit omnibus posita.	281
XL.	Liberalitatem facultatibus suis metiatur.	288
XLI.	Extrema de vitet.	295
XLII.	Utile dulci misceat.	304
XLIII.	Ut regnare nōrit, discat dissimulare.	308
XLIV.	Animi sui arcana pandat nemini.	316
XLV.	Majestati suae ne nimium confidat.	322
XLVI.	Semper decipi se posse existimet.	326
XLVII.	Multa virtutis specie introducuntur.	337
XLVIII.	Multa adulationis.	347

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

XLIX.	Authoritatem Ministris veluti mutuò datam sic largiatur.	361
L.	Ut eosdem & indignationi & favori suo semper obnoxios habeat.	369
LI.	Oculata sit semper & insomni Fiducia.	394
LII.	Ministri improbi, vel minus idonei, tantò plus nocent, quantò in sublimiori constituti sunt potestate.	404
LIII.	In qua suam vel libidinem explere possunt, vel avaritiam.	413
LIV.	Magisque à semetipsis dependere satagunt, quàm à Principe.	420
LV.	Consiliarii gubernationis sunt oculi.	427
LVI.	Qui verò à secretis sunt, Principis circinus sunt.	442
LVII.	Tam hi, quàm illi in gubernationis horologio rotulae sint, non manus.	446
LVIII.	Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne sua luci officiat.	459

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LIX.	Ad acquirendum & conservandum consilio opus est, & armis.	468
------	---	-----

E L E N C H U S.

- LX. *Illud semper prae oculis habendum, quòd, nisi crescant Regna, minuuntur.* 488
- LXI. *Chordas idcirco suas frequens pertentet, curè que ut majores minoribus consonent.* 500
- LXII. *Cavendo interim, ne harmonia sua artificium quispiam penetret.* 507
- LXIII. *In decernendo principia singulorum, & fines expendat.* 516
- LXIV. *Quae verò lentè consultat, festinè exequatur.* 521
- LXV. *Errores antè corrigat, quàm aut in majores adolescant, aut alios plures pariant.* 525
- LXVI. *Curet, ut Regnum suum refertum sit incolis, & ut formentur paullatim è juventute, qui ad Magistratum suo tempore gerendum sint idonei.* 531
- LXVII. *Tributis nimis ne oneret subditos.* 543
- LXVIII. *Commercium & negotiationes foveat: ista quippe poli sunt Reipò* 552
- LXIX. *Belli Pacisque sit arbiter, seu ferro, seu auro.* 560
- LXX. *Cavenda statim inter filios partitio, seu divisio.* 576
- LXXI. *Omnia labor vincit improbus,* 581
- LXXII. *Quies interjecta vires instaurat.* 588

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

- LXXIII. *Seditiones aut celeritate sopiuntur, aut separatione.* 594
- LXXIV. *Bellum non nisi pacis firmanda causa suscipiendum.* 605
- LXXV. *Qui discordias seminat, bella metet.* 612
- LXXVI. *Horum causa saepe est sinistra Ministrorum intentio.* 616
- LXXVII. *Et Principum inter se congressus ac conspectus mutus.* 621
- LXXVIII. *Ne falsis prae-textibus illudi sibi Princeps patiantur.* 624

SYMBOLORUM ELENCHUS.

LXXIX.	<i>Consilia plerumque aliis consiliis elidenda.</i>	632
LXXX.	<i>Ante arma paranda, quam belli sese offerat occasio.</i>	636
LXXXI.	<i>Perpendendum virium robur.</i>	643
LXXXII.	<i>Honestas & decor in armis sit.</i>	656
LXXXIII.	<i>Ex his enim omnis Reip. status dependet.</i>	665
LXXXIV.	<i>Consilio magis res gerenda, quam vi.</i>	670
LXXXV.	<i>Caveat Princeps à consiliis mediis.</i>	674
LXXXVI.	<i>Regni sui bellis præsens adsit.</i>	680
LXXXVII.	<i>Sciat arma non nisi Deo Duce florere.</i>	687
LXXXVIII.	<i>Decreto divino suam attemperet voluntatē.</i>	693
LXXXIX.	<i>Concordiā vincuntur omnia.</i>	699
XC.	<i>Armorum divisio, optimum est stratagema.</i>	705
XCI.	<i>Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.</i>	709
XCII.	<i>Nocet subinde Protectio.</i>	715
XCIII.	<i>Fœdera cum Hæreticis non carent periculis.</i>	720
XCIV.	<i>Pontificis insula pro omnibus aequè fulgeat.</i>	727
XCV.	<i>Neutralitas nec amicos parit, nec placat hostes.</i>	

735

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI.	<i>Victori nunquam è memoria excidat Fortuna ludus.</i>	746
XCVII.	<i>Fiat hostium spoliis fortior.</i>	754
XCVIII.	<i>Non nisi paratis armis pax ineunda.</i>	759
XCIX.	<i>Cujus dulcedo fructus est belli.</i>	764

Quid agendum Principi in Senectute.

C.	<i>Intelligat postrema vite sua facinora eorumque gubernationi impositura.</i>	770
CI.	<i>Et documenta Successori futura.</i>	785
CII.	<i>Neminem denique à moriendi necessitate immunum esse.</i>	796

DIDACI SAAVEDRÆ
SYMBOLA POLITICA.
SYMBOLVM I.

NASCITUR animus fortis , non arte paratur
aut industria. Interior animæ dos est robur il-
lud, atque adeò cum ipsa anima pectori indi-
tum, mox sese exserit. Ambobus fratribus Jacobo &
Esau uterus ipse maternus arena fuit. ^a Inter gemel-
los Thamaris filios alter naturâ animosior, cùm fra-
trem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen
secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam
qui

A

^a Sed collidebantur in utero parvuli. Gen. c. 25. 22.

qui fratri primogenituram vellet præripere. *b* Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis leges. Quid? suas nonne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eo sanè die invidiæ telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, si quid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam prius fermè, quam ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patrius, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum nôrat prudenter mandata dare, & agere fortiter:

† L' et à precorse, e la speranza, e presti

Pareano i fier, quando n' usciro, i frutti.

Cyrus admodum puer, & à coætaneis electus in Regem, in ea ætatula & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus, ipsi sese suoapte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgata metallorum massa scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspicit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum, adhucdum humentes colli jubas concutit, & præludit pugnæ. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, ne ad momentum quidem; quin ab ipso prolis exortu solertem adhibet operam, ut corpus unà atque animus formentur probe. Eâ re amorem illum tam vehementem parentibus indidit, qui curam acuat liberos rectè honesteq; educandi; ne verò ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidio-

b Instante autem partu apparuerunt gemini in utero; atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum, Gen. 6. 38. 27. *†* Torquat. Tass. Gofr.

didioris sanguinis, unde alimenta suppeterent foetui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non rarò in causa est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cùm ita facile corrigi nequeat, danda minimùm est opera, ut magnus ea in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonfi, qui terræ cæloque præscripsit leges) *en darles Amasfanas y bien acostumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el ninno se govierna, e se cria en el cuerpo de la madre, fasta que nace, otro si se govierna, e se cria del Ama, desde que le dà la teta, fasta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho de l contenente, e de las costumbres del Ama.*

§. Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *c* Vix ullum est reperire animal, quod foetum suum antè destituat, quàm satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquam quòd documenta & correptiones parentum facilius, quàm aliorum admittant filii. *d* Licet primis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In prima sui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum auctorem habet, quàm nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, *e* veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in scriptura novum, magistrum appellari patrem. Jubal exemplo sit, qui primus Musicam edocuit. *f* Et quis, obsecro, meliùs ipso Principe erudierit filium, quomodo concilia-

A 2

cilia-

c Filii tui sunt? erudi illos. Eccl. 7. 25. *d* Educati siquidem rectè à parentibus, per sanctos & justos mores meritò boni evadent. Arist. O Econ. l. 2. *e* Sapientia filii suis vitam inspirat. Eccl. 4. 12. *f* Pater canentium cithara & organo. Gen. 4. 21.

ciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri auctoritatem, & regere subditos? *g* Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experienciâ isthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte solum, & specularando assequi potuerunt. Nec immeritò Salomon Rex multa sese è disciplina patris hausisse gloriabatur. *h* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ isti vacare non possunt, † *quærendi sunt liberis magistri, quorum inculpata sit vita & mores: eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum ait: * Onda por todas estas razones deben los Reyes querer bien guardar sus Fijos, & escoger tales Ayos, que sean de buen linaje, e bien acostumbrados, e sin mala fama, e sanos, e de buen seso, e sobre todo, que sean leales, derechamente amando el pro del Rey, e del Reyno.* Adde fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optimè versatos, qui Principem Reipub præse rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideo Agrippina Neroni instructorem dedit. † *Ut domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec alia de causâ Josephum * *constituit Pharao Dominum & Principem omnis possessionis suæ, quàm ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.*

§. Qui

g *Præbe fili cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant.* Prov. 23. 26. *h* *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea, & docebat me.* Prov. 4. 3. † *Plutarch. de educ. * Lib. 4. tit. 7. part. 2. † Tac. lib. 12. Ann. * Ps. 104. 21. & 22.*

6. Qui filiis Principum magistri & rectores præfunt, à tenera ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terra protuberent, muniunt sepimentis, ne pede cujusquã aut manu offendi possint. E delineatione prima ultima picturæ pender perfectio; haud secùs bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, priùs quàm affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. i E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partem facilè patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritia veneno haud multò sunt absimiles, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum postea pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsa ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solùm, sed quod mireris, etiam seipsis. k E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur sublimior; Inam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occæperat; aliæ vero non nisi longè pòst; non supra has solùm, sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios suos bene multi mox ab incunabilis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu progenio sui sexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliásq; muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. m Optimus olim Regum Persarum mos, ut [†] *nutriretur puer non à nutri-*
ce mu-

i *Curva eervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Eccl. 30. 12.* k *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua; sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se. Thren. 3. 27. & 28.* l *Et facies aquila desuper ipsorum quatuor. Ezech. I. 10.* m *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. PROV. 22. 6.* [†] Plut. primo Alcib.

eo muliere parum honorifica; verum ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.

Potissimum verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, abique cujus notitia educatio rectè institui non potest; sed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut simulationis expers n̄ sincerè se ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, in risu, in manibus, aliisque corporis motibus suos sine fuce prodit affectus & inclinationes. † Bearnæ Legati facultate sibi facta ab Illustriss. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipsius filiis legerent Principem, cùm unius manus in pugnum clausas, alterius contra explicatas in palmam observassent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentia signum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoso & excelsiori sit animo, ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, subridet ore; contra, si qua in re vituperetur, tristitiam præ se fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuscula respuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec sibi satisfiat. Si biliosus, exardescit levi de causa, deprimit supercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, suaviter arridendo, & blandientibus ocellulis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit confortia, amat loca sola, multus est in ejulatu & lacrymis, in risu parcus, fronte ut plurimum tristiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam spargit, nunc eodem blandè inflectendo, & palpebris suaviter connitantes animi serenitatem prodit. Pari modo ceteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vul-

† In juvenes non sunt maligni moris, propterea quòd nondiù viderunt nequitias. Arist. † Pont. Heut. in Gen. Com. Bear.

& vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contigere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas simul & decora majestas, qua manus oscula admittebat; & verò supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id temporis præ se ferebat, cum duo regna Castellæ & Legionis obedientiæ juramento sese illi adstringerent.

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate infantuli judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curiosius ista perquirentem. Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto deflectant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis sevocant; quod ideò fortassis accidit, quia generosus & excelsior animus, dum debilior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeòque naturæ succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui eadem in profluentem Taygetem abiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censeripotest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inseri solent duo diversi surculi, qui de eadem viventes stirpe diversos planè, imò contrarios, amaros nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem

naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nôsse cœperit; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliant, perficiunt.

§. Denique cùm propositum mihi sit, per isthæc Symbola à cunabulis ad tumulum usque rectè formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecêre. Nunc illa summam moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum sibi comparet. Quòd si fortè membra obteneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt portigi. • Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; néve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pedetentim assuefiat. Nec desint moduli symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lusitantiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmiùs phantasia imprimunt.

• Caterùm ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificiosis instrumentis utebantur. Arist. l. 7. c. 170

SYM-

SYMBOLUM II.

Coloribus & penicillo ars scitè omnia exprimit. Ea de causa si ars pictoria Natura non est, ad eam certè tam propè accedit, ut in suis sæpe operibus fallat oculos, atque adeò manus ipsæ in iudicium adhibendæ sint. Animam corporibus impertiri non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non rarò iisdem tribuit. Tamen si verò corpora ipsa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artificè tamen penicillo ita venustè ea delineat in tabula, ut præter ipsam vitam non sit, quod porro desideres. Æmularetur, credo, arti Natura, si

quo modo id posset. Nunc verò adeò benigna ea est, ut artis etiam operâ in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnino idiotæ & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasa quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento; ita enim fit, ut dum alter alterius eget operâ, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. † *Omni- bus Natura fundamenta dedit semênque virtutum; omnes ad ista omnia nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo eas recolere videatur, quàm primùm addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato adstruebat. * *Quòd si ea cura in ætate prima negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nullâ post educatione valeant corrigi.* Urta mox ab ipso partu informem foetum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditurâ operam, si indurescere sineret. Sapientissimè meo quidem iudicio Persarum Reges iis præceptoribus & magistris filios suos ab incunabilis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero dein ejusdem porrò corroborandi armorum & pugillationis exercitio cura incumberet: tum demum quatuor alios viros selectiores iis adjungebant; qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literastradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens

regere

† Seneca Ep. 10. * Plato de Ann.

regere docebat, & frangere appetitus. Tertius, æquè rectique amans justitiæ administrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum bellicarum apprime peritus in disciplinis militaribus instruebat, maximè verò imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem animis studebat adimere.

§. Est verò hæc bona educatio in principibus cum primis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felicitatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ bonæ educationis dispendium officit singulis, aut certè non nisi ad oppidò paucos pertinet; in Principe verò non solum ipsi tantum, sed commune omnium malum est, dum is aliis factò nocet, exemplo aliis. † *Homo rectam nactus institutionem, divinissimum, mansuetissimūque animal effici solet: si verò, vel non sufficienter, vel non bene educetur, eorum quæ terra progenit, ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à teneris malè educato, & suprema jam potestate armato tibi polliceri ausis? Alia Reip. damna longum durare haud solent, hoc non nisi cum ipsa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem interfit, benè honestèque educari, probè perspectum habuit

* Philippus Macedonum Rex, hinc cum Alexandrum filium suscepisset, datis ad Aristotelem literis, multum Diis se debere testabatur; non tam quòd natus sibi is esset, quàm quòd eo potissimum tempore, quo tali uti magistro liceret. Et sanè nunquam expedit naturam aliàs bonam sibi relinquere, & sine re, ut per se ipsa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi solet, imperfecta est, & industria aliena opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad bene vivendum necessaria. Ita absque labore & sudore nihil ferè ei obvenit, quæ pœna est ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui speres, nisi aut eã transplantas, aut insitionibus in stirpes magis cultas, & generosiores

fiores sylvestrem naturam corrigas:† *Educatio & institutio commoda bonas naturas inducit, & rursus bonas naturas, si talem institutionem consequantur, meliores ad huc & prestantiores evadere scimus.* Hæc causa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaserit insignis, quia scilicet ad indolem non malam industria accesserat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induisset Petrus Rex cognomento Crudelis si Joannes Alphonsus Albuquerqueius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextræ mitigare scivisset, & frangere. Eadem scilicet ingeniorum differentia est, quæ metallorum, quorum alia igni resistunt, alia cedunt, & in eo colliquefcunt; scalpro tamen & malleo omnia domari possunt, & in tenuissimas duci laminas. Ita nullum prorsus ingenium est adeò durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametsi fateor, solâ institutionē ad inferendas virtutes non semper sufficere, eò quòd sub purpura tanquam inter vepres & sylvas nonnunquam pullulent in excelsioribus animis quædam vitiorum monstra, quæ corrigi se deinde non sinunt. Et quæso te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerunque subnasci solent multi affectus pravi & vitiosi; haud secus atque in agris malè cultis succrescunt spinæ, & herbæ noxiæ atque inutiles. Quæ proinde aulæ, si bene formata & instituta non sint, cura bonæ educationis perparum proficiet: ipsæ namque formis fusoriis videntur similes, adeoque sic formant Principem, prout benè vel malè affectæ ipsæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ semel in ipsis cœperunt invalescere, per ministros ad successores transmittunt. Vix rationi vel discursui locus est in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iisdem præclare & cum laude gestas, ac familiæ quasi proprias

† Plato Dial. 4. de leg.

prias illi proponunt ante oculos. Quinimmo ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios successione continua propagentur, non tam innati sanguinis vi, cum nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quàm quia in ipsis aulis vigent, ubi infanzia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispania Gusmanii putantur boni, Mendozæ humani, Mantiquezii formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familia semel excellere cœperint, facile id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibusq; opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quòd adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoq; commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta & alia istiusmodi generis vitia; dum falsò sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porrò iis insistat ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate, magis sese ad ista dat quàm ad modestiam & honestatem, præcipuas sexûs istius dotes. Etsi verò ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab iis tamen vel maximè, [†] *quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt*, eò quòd ista faciliùs sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, multò minùs permittendum, ut loquatur ipse. nam * *facile turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.*

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è sua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præesset moderatrix, & bonæ eorum educationi omni curâ intenderet, [†] *coram qua ne-*

[†] Arist. Pol. 7. c. 17. * Ib. [†] Quintil. dial. de Orat.

que dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhonestum factu videretur. Quae disciplina ac severitas eo pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas. Atque hanc educandi curam suo jam tempore negligi coepisse; liberos verò inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. † *Nec quisquam, inquit, in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiae parvulos assuefaciunt, sed lascivia & libertati.* Id quod hodie dum in plerisque Principum aulis usu venit: Nec aliud isti malo remedium est, quàm ut submoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probatae virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quae veram pariunt gloriam, inflammare possint. * *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat.* Ubi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi, nec principem meliorem desiderat. † *Ita Neronis aula ut Taciti verbis utar, in Othonem prona erat, ut similem.* Quòd si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potius ab ista aula censeo, uti fecisse meminimus Jacobum. * *primum Ariagonum Regem: cum iniquè se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere.* Neq; aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimùm elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultrò partem, & pro libitu iis flectere finitur; sed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum ferme modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire alia non licet: quàm quae cupiunt ii, qui latera ipsius stipant? Quid miri † *Regem Henricum,*
eius

† Quintil. ib. * Eurip. in Hippol. † Tac. lib. 1. hist. *
Mar. hist. Hisp. lib. 12, c. 5. † ib. l. 32, c. 15.

ejus nominis quartum, Castellæ Regem tam evasisse fœcorderem, tam in aliis omnibus Joanni secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem adulatores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri Regni malè administrati causâ extitère? mihi hoc crede, tam ἀδύνατος est, in aula malè instituta Principem formari bonum, quàm rectam duci lineam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries; quem manus lasciva obscœnitaribus suis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut idææ sunt Principis: longo enim usu & conversatione singuli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quantò natura in ipso magis est docilis, tantò facilius citiusque mores domesticos imbibit. Ausim panè dicere, tum Principem fore bonum, cùm bonos habuerit ministros; malum, cùm malos Galba Imperator testis est: † *Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, usque ad culpam ignarus.*

§. Nec satis erit sic in aula reformasse figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ad statuas & picturas: quamvis enim cælum aut penicillus non nisi mutæ sint linguæ, experientia tamen docuit ad persuadendum multò esse facundissimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem extimulat Alexandri Magni statua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Jovis amores depicti, in tabula! Quin immo in ejusmodi plenisque rebus magis, quàm in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primum quidem excellentia artificii opera ista æstimari facit, post verò lascivia ad oculos etiam oblectandos iisdem parietes vestire gestit. * *Cùm autem, ne quis talia loquatur, prohibetur satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas spectet.* Heroica majorum faci-

NOIA

† Tac. lib. 1. hist. * Arist. 7. polit. c. 17.

nora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos obversantia.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correctæ sic fuerint; & indoles atque inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur magistri & præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cum excreverint, dijudicari satis non possit, à naturæ, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuunt, vitia infamiâ notent & ignominiâ, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possunt in omni indole, etsi plus in una, quàm in alia. In iis, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus sit: nam sæpe quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbusculis recens natis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inserere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi insititii exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immissa in animum, altas ibi agant radices; adeoque non in cohortationibus solum & reprehensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipsam ad virtutum æmulationem

cohortentur & incitent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis istius atque efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à paxillo puero educatus, insignis postea belli Imperator extitit.

§. Quòd si in ætate prima aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minùs decent, iis associandus erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblongâ perticâ, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps avarus sit, aliquis naturâ liberalior comes lateri hæreat; meticuloso jungatur animosior; imbelli audentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solùm, quæ videt & audit, sed & sociorum mores facilè imitetur.

§. Abstinentum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptûs genus quoddam istud est. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subjiciat alteri, qui præesse aliis debet. Rectè Alphonsus Rex: † *Los que de buen lugar vien en, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas aman por ende aquellos, que asi lo fazen, e mas gelo agradessen, quando an entendimiento.* Juventus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno facilè regitur. Accedit, quòd animos generosiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt; contrà verò desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritia illis

illis

† Lib. 8. tit. 7. p. 7.

illis fuere prohibita. Affectus nimis compressi violenter (præsertim quos Natura Principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes constrictæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in causa est, cur per fenestras tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quâ potissimum arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eo scilicet fine,
 † Quò facilius lubricam Principis ætatem, si virtutem asperraretur, voluptatibus concessis retinerent. Principem moderator privatim, non in publico corripiat; aliàs enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissimè versibus duobus comprehendit Homerus, quâ ratione Princeps & instrui & parere debeat:

* *At in reclusa ei dato consilia; & admone,
 Et ei impera: ille autem parebit, saltè in bonum.*

† Tac. lib. 13. hist. * Hom. Iliad, 11.

SYM-

SYMBOLUM III.

Industria solertis, & impigrae manus, nunc irrigantis, nunc cali ventorumque arcentis injurias, succrescit rosa, & gemmâ hiante folicula sua in orbem explicat: flos mirè elegans, sed quæ solis blanditur oculis, totque est obnoxia casibus, ut in hac tanta sua teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol, qui nascentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd suam orbi venustatem ostenderit, ceterùm tot mensium ludit operam, quin ipsam persæpe cruentat manum, à qua est confita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam lasciva

acutas

acutas unà spinas produceret. Corallil (marini fruticis) dispar est ratio: illud enim natum sub aquis, & continuâ fluctuum, tempestatum, ventorum vi agitatum, magis magisque indurescit, & pulchrius enitet; immotum primum post tot elementorum expertas vires ad illustriores hominum usus optius deservit. Tam oppositi inter se oriuntur effectus è diverso nascendi, & crescendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui sic molliter, & velut in capsula, quod ajunt educantur, ut nec sol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum possit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minus idonei; contra qui laboribus solidis exercent corpus, robusti & habiles. † *Est etiam utile, statim ab ineunte ætate frigoribus assuescere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodissimum est.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contra malleo fabrè factum, malleo resistit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum interest, si delicatus sit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, sustinere debet, fortis ac robustus sit oportet. Ad solum spectaculum non opus habet Respublica Principe, sed in pulvere etiam, & inter arma. † *Et sanè Rex effœminatus, Scripturâ teste, pœnæ divinæ genus quoddam est.*

Disparis hujus educationis emelumentum aut incommodum in Regibus * Joanne secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aula, hic in castris; ille in gynæceo, hic inter milites nutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare sibi incognitum ingressus videbatur, & gubernaculum deferens ministris suis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat. aut insolens, sed in alieno

etiam

† Arist. polit. l. 7. c. 17. a *Et effœminati dominabantur*
 eis, Isai, c. 3. 4. * Mar. hist. Hisp. lib. 20. c. 11.

etiam dominari regno, & subditos ad officium cogere optimè noverat. Ille despectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit; hinc evexit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo suo † Rex Ferdinandus, cognomento sanctus, Alphonsum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quamnam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia * Tiberio mens, qui quatuor potissimum de causis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere, consultum putabat: ut nimirum militiæ assuescerent; ut exercitiis studia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aula, luxu, cæremoniis & inanibus oblectamentis illud malè perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat. Et tamen hoc postremum curandum potius sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet; nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit, & animum. Spiritus sancti de Saule Rege oraculum est: † *Stetitque in medio populi, & aliorum fuit universo populo ab humero & sursum.* Et ait Samuel ad populum: *Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potissimum commendat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior est, & coloris splendore præcellit aliis. * *Ipsa ætas Galba, & irrisui & fastidio erat assuetis juvenæ Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus.* † Titi Vespasiani augebat famam ipsius decor oris cum quadam majestæte. Enimverò pulchritudo aptâ membrorum

† Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 1. * Tac. l. 2. Ann. † 1. Reg. 10. 23. & 24. * Tac. l. 1. hist. † Idem l. 2. hist.

brorum compositione, & coloris suavitate velut blandis quibusdam jaculis ferit oculos, quæ in animum demissa profundius, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectuum domina, atque animi optimè dispositi indicium. Et quamvis sacrarum literarum monitum sit: † *Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris fructus illius;* illud tamen diffiteri non possumus, quòd augustiorem animum semper ferè augusta quoque corporis species comitetur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem absque interiori virtute facile posse consistere. Rectè idcirco Alphonsus Rex Principi uxorem formosam dari voluit: * *Porq; los fijos, que della uviere, seran mas fermosos, e mas apuestros; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes, que sean tales, que parezcan bien entre los otros omes.* Multarunt Lacedæmonii Regem suum Archiadinum, quòd uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepidè excusaret, è malis duobus minus se elegerisse. † *Species corporis simulacrum est mentis, figuræque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro Crudeli sic usu venit, cujus ingenium ferox & asperum sub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facile virtutum nervos elidunt, adeoque cavendum Principi sedulò, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviæ incitamentum, conlectetur; sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet: neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contrà hujus decor ab illius ornamentis proficisci debet, * *omnis gloria ejus ab intus in simbriis aureis* Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut bene Reipub. præsit; licèt magno ornamento futurum sit, si illà utrâque polleat:

†Ecc. II. 2. *Lib. I. tit. 6. p. 2. †D. Amb. 2. de vir. *Ps. 44. 14

polleat: Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia; tum suavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ: tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cælestis Sponsi alloquium: † *Statura tua assimilata est palma*. Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsa collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; justitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quò magis gravantur ponderibus, eò validius in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quòd ex ea arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupresso nunquam habitus fuit, quantumvis amœnum semper vireat, & obelisci instar procera in cælum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit, quin immo admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit, Principem forma & corpore esse eleganti, si oculis solùm faciat satis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria motuum vigorémque tribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potius ac contemptum, quàm auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæc quidè eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minime malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè ** studia exercitus rarè*

cui-

† Cant. c. 7. 7. * Tac. lib. 3, hist.

cuiquam bonis artibus quaesita perinde adfuere, quàm Vitellio per ignaviam. Caterùm voluntas humana plerumq; amplectitur id, quod perfectius est, adeòque Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam † *persona Principis non solum animis, sed etiam oculis servire debet civium,* qui ei plerumq; parere malunt ut Domino, in quo maiora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuere à subditis, æstimati ab exteris * Ferdinandus sanctus, Henricus secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum industria, cum virtute, cum excelso & forti animo conjuncta erant!

6. Verùm exercitia ista meliùs in societate & contubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animũ, & industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorem Hispaniæ filios in suis educabant aulis, non eò solum, ut familias ipsas arctiùs sibi obstringerent, sed etiam ut unà cum iisdem proprii ipsorum filii formarentur, & honestiores artes addiscerent. Idem Macedonum Reges factitare consueverant, apud quos † *hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfectorũque fuit.* Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certè in pretio hæctenus non fuit in aula Hispanica, cum aptissimum aliàs sit medium devinciendi sibi exterorum Principum animos, istiusmodi instituere seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro principe dignis instruantur.

tur. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quòd Regum filii sensim sine sensu, moribus & genio nationum assuescerent, haberentque ex iis non paucos, qui singulari tum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonsus dictus sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maximè convenit. Verba ipsa subjicio: † *Aprrender debe el Rey otras maneras sin las que diximos en las leyes antes desta, que con viene mucho. Estas son en dos maneras las unas: que tannen en fecho de armas para ayudarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sufrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de cavalleria con viene, que se a sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquistar lo de los enemigos. E porende debe saber cavaleat bien, e apuestamente, e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guarda, a las de traer, e usar, para poderlas mejor sufrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que son para lidiar, asi como la lanza, e estada, e porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniendo, a de ser muy manoso para ferir con ellas. E todas estas armas, que dicho a vemos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, a menester, que las tenga tales, que el se apodere della, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan a los Reyes a tirar de arco, e de ballista, e de subir ayna en cavallo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocasen a ligereza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una, porque ellos se sopiesen bien ayudar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque les Omes toma sen ende buen exemplo, para querer lo fazer, e usar: onde si el Rey, asi como dicho a vemos, no usase de las armas, sin el danno, que ende le vernia, porque sus gentes desuarian dellas por razon del, podria el mismo venir a tal peligro porque perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.*

Ad omnia ista exercitia nihil æquè habilem redditur
 p̄ incipem atque venationis studium. In illa siquidem
 juvenis sese exerit, vires & agilitatem comparat; illa
 occasionem dat exercendi artes militares, despiciendi
 terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi,
 ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum,
 & usum demonstrat stratagematum. Ibi profusus
 sanguis, & trementes ferarum morientium artus ocu-
 lis usurpata expurgant affectus, firmant animum, ge-
 nerosiores sufficiunt spiritus, qui metum contemnant
 & pericula. † *Nam & sylva solitudo, ipsūque illud silenti-
 um, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta
 sunt. Y ayuda mucho la caza (ut dixit Alphonsus Rex)
 a menguar los pensamientos, e la sanna, que es mas menester al
 Rey, que a otro home. E sin todo aquesto da salud, ca el traba-
 jo, que se to na, se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que
 es la mayor cosa de la vida del home. Duo solūm adverte:
 Que no deve meter tanta costa, que mengue en lo, que ha de
 cumplir, nin use tanto della, que le embarque los otros fechos.*

§. Denique omnia ista exercitia cum eo moderamē-
 ne usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpen-
 tem reddant animum, neque enim minū labore ni-
 mio is indurescit, & quasi obducto callo stupefit, quam
 ipsum corpus. Nam simul mentem & corpus laboribus fati-
 gare non convenit, quoniam hi labores contrariarum re-
 rum efficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedi-
 mento, mentis autem corpori.

† Plin. lib. 1. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 5. pag. 21

SYMBOLUM IV.

AD imperandum scientia opus est, ad parendum
 prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum
 ignorantia. In ædificii Idea ingenium occupatur, in
 ipsa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione
 manat, & perspicax est, obedientia rudis ut plurimum
 & cæca. Hinc ex Philosophi mente, * *Dominus natura est,*

* Arist. l. 1. Pol. c. 1.

qui valet intelligētia praevidere. Alii aut successione, aut electione aut vi, in quibus casui locus est potius, quā rationi. Quare inter politica regnandi instrumēta, sci-

entia quoq; recensenda. Justiniano sic visū: * *Imperatoriam Majestatem, inquit, non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte possit gubernari.*

Hoc nimirum praesens Emblemata exhibet sub figura tormenti aenei ad quadrantem directi, ut collineet certius, qui quadrans legum & justitiae Symbolum est; haec enim tam pacem, quam bellum moderari sic debet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad rationis scopum per sapientiae & prudentiae medium omnia

* In proœm, Instit.

colliment. Rogatus idcirco Alphonfus Neapolis & Aragonia Rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondisse fertur: † *Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.*

Sed fortè existimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipsi Reip. corpori, quod Majestati nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm principi, qui publicis dissentus curis literis operam navare non potest; & satis fore ad hoc, ut scientiæ efflorescant, si ingenia magna ipse foveat & afficiat præmiis: quod eundem Justinianum Imperatorem fecisse meminimus, qui omnidestitutus eruditione insignem Imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum opera, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facile concesserim, eos etiam, qui literis exculti non sunt, bene quandoq; administrare Rempublicam; uti experientia magistra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus erudit, aut certè à natura ipsa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquaque re facile ipsa possint absque erroris periculo discernere. * Cæterùm, *etsi prudentia quosdam impetus à natura sumat, tamen perficienda doctrina est; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium.* † *Ca por la mengua de non saber estas cosas (inquit Alphonfus Rex) avria por fuerza à meter otro consigo, que lo supiese. E poderle ya a venir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mere su poridad en poder de otro, faze se su siervo, e quien la sabe guardar, es sennor de su coraxon, lo que conviene mucho al Rey.* Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitum postulat. *(a sin duda (addit porio in eadem lege idem Alphonfus Rex) * tan gran fecho,*

† Panorm. l. 4. * Quintil. l. 12 c. 12. † Lib. 16. tit. 5. p. 2. * Ibid.

secho, como este, non lo podria ningon ome cumplir: menos la buen entendimiento, e de gran sabiduria: onde el Rey que desprecia se de aprender los saberes, despreciaria à Dios, de quien vienen todos. *Scientias alias in multis infusas divinitus vidimus, Politicam in solo Salomone.*

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars dominandi feras: † *Omni tamen animali facilius imperabit, quàm homini, ideo sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; ad eoque * *nullus est, cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimum consecutus est, cum admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixerò, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari † *Rex Sapiens Spiritus. teste, stabilimentum populi est, * Rex vero inspiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur, barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam, qui scientias pestem publicam, Philosophos verò & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec absurdum minùs Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quòd filium literis faceret imbui, perinde quasi curatione ad negotia publica minùs redderetur idoneus. Longè de sapientiæ disciplinis censuit aliter Æneas Sylvius, cum dixit, *eas in hominibus plebejis argentum esse, in viris nobilibus aurum, in principibus verò gemmas pretiosas.* Audiens aliquando Alphonius Neapolitanus Regem nescio quem dixisse, literas haudquaquam decere principem, illicò subjectit: † *Ista vox bovis fuit, non hominis.* Rectè idcirco Alphonus Rex: * *Acucioso debe el Rey ser en aprender los saberes: ea por ellos entender à las cosas de Reyes, y sabrà mejor obrar en ellas.* De Julio Cæsare memoria proditum est, sic eum formari & fingi voluisse

B 3

à sta.

† Xenoph. * Veget. † Sap. 6. 26. * Eccli. 10. 3. † Par-
norm. lib. 4. * Lib. 16. tit. 5. p. 2.

à statuariis: globo insistebat terrestri, atque unâ manu gladium, alterâ librum tenebat, hoc insuper adjecto lemmate: *Ex utroque Casar*; ut significaret nimirum, tam eruditionem, quàm ad acquirendum & conservandum Imperium, magno sibi fuisse adjumento. Tanti literarum studia non fecit Ludovicus XI. Galliarum Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea se daret, propterea quòd in semetipso comperisset, animum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde consilia penitus respuat. Quæ causa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum postea minùs esset idoneus, atque ab omnibus regi se pateretur, non absq; insigni honoris sui jactura, & regni totius detrimento. Extrema itaq; ea in re, uti in omnia alia cavenda censeo. Supina ignorantia contemptum parit & risum, multis item erroribus est exposita; contra, nimia ad studia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ levocat. Jucunda est admodum & amica illa cum Musis conversatio, quam ægrè quis commutet cum molestiis iis & laboribus, qui in danda audientia, in consultationibus instituendis suscipiendi sunt.† Corripit Alphonsus sapiens motum trepidationis in cælo, at regnum suum emendare non potuit. Orbes cælestes ingenio suo penetravit; at oblatum sibi Imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius fama illius permotus, legatos ad ipsum misit cum amplissimis muneribus; interim in proprio ipsius regno omnes propè Castellæ civitates ab obedientiæ officio descivère. Nempe sic fieri assolet, ut Principes sapientiæ studiis plùs æquo dediti, existimationem apud externos sibi concilient, perdant apud subditos. Illis admirationi est principum eruditio; his subinde etiam damno, quippe. * *Hebetiores quàm acutiores, ut plurimùm meliùs Rempublicã administrant.* Animus contemplationi scientiarum nimio opere intentus, in rebus agendis tardior esse solet, atque in decernendo timidior: necesse enim est huic tali multæ occurrant ratio-

† Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 5. * Thucyd. l. 13.

rationes, pugnantes inter se & differentes, quæ judi-
candi libertatem aut adimunt penitus, aut impediunt.
Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris refle-
xionē, jam probè & distinctè videt, qualia ea sint; at si
in radios ipsos solares directè velit intendere, nimia
luce sic perstringitur, ut colores rerum & figuras haud
quaquam possit discernere. Ita proptus ingenii accidit
quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensius etiā, quàm
par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda
minùs fiunt idonea. Melius tum judicat recta ratio,
cùm à disputationibus & subtilitatibus scholasticis li-
bera est, & expedita. *a* Nec immeritò sapientissimus
Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam
expertus ipsemet fuerat. * *Sunt enim quedam ex litera-
libus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestè sit, veni-
tùs, verò sese illis tradere, atque usque ad extremum persequi
velle, valde noxium.* Quare omnino convenit, ut pruden-
tia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus in-
geniis esse consuevit vehementior, aliquantum mode-
retur; quomodo † Agricola matrem fecisse legimus, *b*
quæ incensum & flagrantem filii animum coercuit;
quando in prima juventute Philosophiæ studium acrius,
ultrà quàm concessum Romano ac Senatori haurire
videbatur. * *Quemadmodum omnium rerum, sic literarum
quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo offi-
cit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori
exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes
& scientias degustasse obiter, plus verò eidem prod-
erit cognitio aliquæ rerum practica earum cum-
primis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum
belli negotia, adeoque ex scientiis seligat, quan-
tum satis est ad collustrandum animum, & judi-
cium

B 4

a Et proposui in animo meo querere, & investigare sapien-
ter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessi-
mā dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Eccles.
1. 13. * Arist. lib. 8 Pol. † Tac. in vita Agric. *b* Reti-
nuitque (quod est difficillimum) ex sapientia modum. Ibid.
* Sen. Ep. 107.

cium formandum, relicta aliis se inferioribus in iis excellendi gloria. c Otium duntaxat fallat isthoc tam laudabili exercitio, ut Helvidium Priscum olim factibile memorat Tacitus.

§ His ita positis, non semper optimi principum Magistri censendi sunt ii, qui scientiæ & eruditionis laude magis florent; hi namque ut plurimum successus, atque otii literarii amantiore sunt, ab hominum conversatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minus apti; sed ii potius, qui rerum politicarum cognitione atque experientia præstent cæteris, qui que uia cum scientiis artem etiam bene gubernandi principem edocere valeant.

§ Primus omnium verò instillandus à teneris principibus *T. mor Domini, instium sapientie.* Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fonti proximus est. Scire humanum ignorantia est potius, malitiæ filia, quâ principes & Republicæ pessum eunt.

§ Secundo loco necessaria est principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut Imperio sese lubentes & sponte subjiciant. d Sciebat magnus ille Propheta Moyses, quanti id referret, ideòque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlitico Dux præflet, impeditiorem & tardio rem suam linguam Deo excusavit. Et verò accepit hanc causam Deus, atque ut animum adderet, ad promisit, quòd assistere vellet labiis ejus, & in ore ejus ponere, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? † *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermoci-*

nant

c Ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, sed quò firmior adversus fortuita Republicam capesseret. Tac l. 4. hist. d *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nondiu tertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditior & tardior lingua sum.* Exod. 4. 10. † Sap. 8. 12.

nante me plura, manus ori suo imponent. Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, aut purpura vestiatur? Princeps, qui alterius eger opera, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, status elinguis est potius, quàm principis dignus nomine; e quod vitium in Nerone primo omnium animadversum.

§. Historia si magistra est veritatis politicæ, & quæ melius nemo quisquam principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos. In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia antecessorum, * *hominumque multorum mens in unum collecta.* Historia fidissimi Consiliarii est instar, qui nunquam non præstò, & ad manum est.

E Jurisprudencia eam solùm partem attingat princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scilicet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unà potentem esse, in Jacobo Rege, magno suo malo experita est Anglia. Satis erit principi, si in fide constans ipse sit, & alias viros sanctos juxta ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciariâ multè principes percutunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus vehemens, & multò maximè in viris Principibus; quia namq; magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem hominum sortem possint efficere, conlectantur artes superstitiosas, & populo invisas; quin immo eò nonnunquam dementia procedunt, ut solis causis
secun-

B 5

e *Frimium ex iis, qui rerum politici essent, Neronem aliena facundia equisse. Tac. l. 13. Ann f Verissimam disciplinam, exercitationemque ad politicas actiones, historiam esse. P. Olyb. l. 1. § 5. Gregor. Naz. ad Nic.*

secundis ascribant omnia, & providentiam divinam prorsus tollant è medio, in auspicia & sortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus casui & fortunæ, quàm prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astrologos sæpius, quàm Consiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLUM V.

RAdices *arsini* amara, fructum verò dulces: eapropter defugit eas initio Natura nostra, nec ullus ei labor accidit gravior, quàm quem in prima elementa impendi necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudore ea res juventuti constat. Isthac igitur de causa, & quia studia assiduam deposcunt operam, quod valetudo

& aulae negotia, atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compenset industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lusuum puerilium suavitate sic condiat, ut sensim sine sensu, quae addiscenda sunt, principis animus imbibat. Exempli causa; ut legere is discat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus insculpantur totidem alphabeti literae, tum colludant aliqui inter se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum, victor praemium auferat; quo victoriolae & oblectationis genere ille discendi labor longè fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem compendio condiscat princeps, suaserim literas in tenui incidi lamina quae deinde chartae superimposita ductos illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; praecipuè verò in iis literis pingendis sese exerceat, è quibus formantur reliquae; ita fiet, ut dum laminae artificium suo tribuit ingenio, ac industriae paulatim laboribus istis magis incipiat affici.

§. Nec minùs necessaria principi linguarum peritia: nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certè in causa, quòd de vi sua & energia multum deperdat veritas; ut sileam non posse non esse peracribum subdito, si ab eo intelligi nequeat, a quo rebus suis afflictis solatium, levamen miseris, obsequiis remunerationem sperare debet. Movet ea res Josephum Patriarcham, ut cum Aegypto praeficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigeat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet. Quam hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quòd linguarum iam gnarus sit, ut cuique proprio, & nativo suo idiomate responsa dare noverit! Verùm notitia illa non viâ praeceptorum comparanda est principi,

nam illa memoriam confundunt; sed asciscendū in
ejus familiam illustrium virorum filii ab exteris exciti-
nationibus, quibuscum familiariter conversando
absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum
mensium spatio tantum proficiet, ut linguis singulo-
rum loqui assuescat.

Porro ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus
cæca est quodammodo scientia politica) usum quoq;
aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii
conclavia ejusmodi aulæis & peristromatis, quæ tecto-
rio opere variè elaborata generalem quandam orbis
delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & po-
tiores provincias, unà cum celebrioribus fluviis, mon-
tibus, urbibus, aliisque insignioribus locis spectanda
exhibeant. Pari artificio lacus etiam disponi poterunt;
ut si fortè navicula oberrare placuerit, in his velut in
chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus,
insulas videre se existimet. In globis & sphaeris mathe-
maticis contempletur ambitum utriusque hemi-
phæ-
ri, motus cæli, accessum discessumque solis, vicissitudi-
nes dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum
narratione duntaxat, aut recreationis, subtili ra-
siocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E-
geometricis satis fuerit affectus, si locorum interval-
la, altitudines, & profunditates instrumentis metri-
noverit. Discat item, quomodo loca munire oportea-
at, adeoque animi causa ex argilla, aliave simili ma-
teria construat propugnacula, cum suis fossis tam in-
terioribus, quam exterioribus, cum aggeribus, vallibus,
semilunis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic con-
structa deinde machinulis bellicis oppugnet rursus
& impetat: ut verò istæ munimentorum figura & dispo-
sitiones firmitus in memoria insigantur, similes ali-
quas in hortis è myrto aliisve herbis artificiosè dispo-
sitis efformari javerit, prout in Emblemate præsentii
licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet principem, quomodo
aeros instruenda sit; in eū finem milites habeat omnis-
gene-

generis, tã equites, quàm pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. † *Itaque ludè magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ serió postea sunt obeunda.* Atque eã ratione sensim, & absque molestia, artibus iis affici incipiet, & postea quàm aliqua menti lux oborta fuerit, citiùs deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui causas singularum & effectus exponant, & atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter versati sunt & exercitati: istarum enim rerum notitia hoc præsentis tempore magis utilis est, addiscitur faciliùs, & minùs animum fatigat.

§. Nec inutiles cuiquam videri debent istiulmodi exercitationes ad recte educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent assecuti. Multò verò minùs existimet aliquis media isthactam varia educationi officere potiùs, quàm prodesse. Si ad domandum & corrigendum equũ, nunc frano, nunc habena, nunc pastomide, iisq; variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantam putabimus requiri curam & solertiam ad rectè formandum principem, qui non imperitæ solùm plebeculæ, sed ipsis etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non naturæ donum est. * *Videtur ars artium & scientia scientiarum hominem regere, animalium variorum & multiplex.* Neo ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

§. Sat scio, Princeps Serenissime, Virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus iis

B 7

arti-

† Arist. Pol. 7. c. 17. b *Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit.* PROV. 1. 5. c *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conservabit.* Eccli. 39. 1. & 2. * S. Greg. Nazianz. in Apol.

artibus & scientiis (quæ Monarchiæ hujus nostræ est felicitas) tam probè instructum esse, ut Serenitatem Vestram ad magnam in iisdem perfectionem facili cōpendio perducturus sit; ista tamen documenta omnino præterire non potui, eò quòd propositum mihi sit, non Vestræ solùm Serenitati, sed aliis etiam principibus, qui sunt, aut erunt deinceps, hâc meâ qualicunque scriptione, si quo modo possim, prodesse.

SYMBOLUM VI.

EMblematis hujus artificio cælestis Sponsus usus est in sacro epithalamio, ut ornamenta virtutum sponsæ suæ exprimeret. * *Vinter tuus, inquit, sicut aceruus tritici, vallatus liliis* Et videntur eodem alludere lilia, quæ

COLONIA

* Cant. 6. 3. v. 7.

coronabant columnas a templi Salomonici, ne qua iis deesset perfectio, illa item, quæ septimum b Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occasio, ut in præsentis Symbolo sub tritici specie scientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbratas vellem. Nec absque autore & fundamento: nam per c spicas iam pridem discipulos intellexit Procopius per d lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso, quid politiores literæ aliud sunt, quàm quædam scientiarum corona? Diadema e Principum eas Cassiodorus appellat. Et quædam etiam Hebræi sertis floreis solebant redimere. Illud, credo, significabant Poëtarum lauri, spiræ & cingula (* Hispani *Roscas de las vecas* vocant) flores item serici diversicolores, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Animi centrum & medullium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco mansuetiores literæ sint. Unius notitia absque ornamento aliarum, ignorantia quædam species est: scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter cōficiunt circulum, fac novem Musæ solent, cum choros ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimium sit, & humaniorum literarum atque artium suavitate non aliquantum condatur? Necessariæ ergo istæ sunt principi, ut imperandi severitatem temperent, utpote quæ à sua, qua pollent, amœnitate humaniores dici consueverunt. Commune aliquid cum

cate-

a Et super capita columnarum opus in modum lili posuit, perfectumque est opus columnarum. 2. Reg. 7.22. b Ac lilia ex ipso procedentia. Exo. 25.31. c Spica nomina, ut ego quidem sentio, discipulorum cœtum intellexit. Procop. in c. 17. Isa. d Labia ejus lilia distillantia myrrham primam. Cant. 5. 13. e Diadema eximium impretiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia discitur, regali dignitas augetur. Cass. 12. var. 1. * Aloys. Nov. Sch. proph. c. 5. f Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quâdam inter se continentur. Cicero pro Arch.

cæteris princeps præ se ferre debet, & discurrendo de studiis variis comem se præbere & effabilem; neque enim regia dignitas est, quæ præcellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit. Neque enim illæ resplendent minùs, quàm rubini in corona aliqua, aut adamantes in annulo; atque adeò haud dedecent Majestatem regiam artes istæ, quæ ingenium pariter & manum desiderant: neque quicquam g auctoritati derogare poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vice's, & animi causa iisdem princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus secundus sculptoriam; Theobaldus Navarræ Rex Poësin & Musicam adamabant, quâ postremâ etiã Philippus quartus modernus Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestræ Parens, oblectare animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem & Spartani juventutem suam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio statûs suadebit; eò quòd populo mirè placeat, si videat principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine h Drusi deliciae populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

§ Duo solùm in eiusmodi artium exercitio & usu advertendâ sunt. Unum est, ut ne palàm id fiat, sed intra privatos parietes, ut facere solebat Alexander Se-

verus

g *Nec cuiquam judici grave, aures studiis honestis & voluptatibus concessis impartire. Tac. l. 4. Ann. h Nec luxus in juvene adeò displicebat: hoc potius intenderet, diem adificationibus, noctem conviviiis traheret; quàm solus, & nullis voluptatibus a vocatus, massas violentiam & malos curas exerceat. Tac. l. 3. Ann.*

verus Imperator, tametsi de canendi peritia, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facile plerique contemnimus, si cui sceptrum & Imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ censemus, si ætate proVectiore jam sit, in qua negotia illi publica magis curæ esse debent, quàm privatae istiusmodi oblectationes; præsertim cum ita naturâ comparati simus, ut minimè incusemus principem temporis malè perditum, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat princeps, aut præstare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica bene administrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis Imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter sanè malo isti ivit obviam Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de eiusmodi Principum delectamentis discurrens sic loquitur: † *E porende el Rey, que no supiese de estas cosas bien usar, segun desuso diximos, sin el pecado, e la mal estanza, que le endè vernia, seguirle ya, aun de ello gran danno, que en vilesteria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.* Eundem abusum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quàm scientiam bene laudabiliterque gubernandi, Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit versibus:

* *Excudent alii spirantia mollius æra,
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt causas melius: Cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere Imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, paci que imponere morem,
Parcere subjectis; & debellare superbos.*

§. Est tametsi Poësis pars sit Musicæ: quod enim iam hæc

† Lib. 21. tt. 5. p. 2. * Virg. 6. Aneid.

hæc præstat tonus gravis & acutus, hoc in illa efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estq; exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quippe manuum est; hoc solius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Ut tamen ita sit, non videtur omnino convenire principi, propterea quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediatur: nam ubi semel conceptum ejusmodi humana mens, velut philomela cantus sui suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non sinit, atq; ita acuit se subtilitatibus poëticis, ut postea hebescat penitus, & obcecatur molestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subire necesse est. [†] Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcumq; corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant. Unde porro fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quàm in pangendis versibus princeps reperiat curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino aut committat aliis, quomodo fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex, qui tempus poëtices studii inutiliter traducebat, evocando ad se è remotissimis provinciis, qui in eo excellere; usq; dum subditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso isti ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat atque excolat animos, videtur ignorantia alicujus notam princeps omnino effugere non posse, nisi leviter tinctus ea sit, aut aliquam ejus notitiam usumve habeat. Quare aliquid studii ea in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum, & ingenium acuendum satis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poemata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesiæ gubernacula tenuerunt, idque non sine universali nationum omnium applausu & approbatione.

§. Sunt præterea inter principes non pauci, qui artem
distil-

† Arist. lib. 8. Pol. c. 2.

distillatoriam factitent; quod exercitiū etsi perhonestum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab ea abstinere prorsus principes, eò quòd: curiositas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut saltē sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Qua in re tempus omnium pretiosissimum male & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præfentes pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio experimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem philosophicum inveniri non posse, quàm bonā & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientia chimica intelligi debet illud Salomonicum: † *Quid scientiā locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quàm illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Salomō ingentes congeffit thesauros, ad quos advehendos nunquam sanè instruxisset tot & tantas classes, tot actantis expositas in mari periculis, si in catenis easdem parare potuisset. Cū verò de rebus omnibus copiosè ipse k disputaverit, habueritque scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secretum, si quo modo potuisset fieri, fuisset affecutus, & reipsa usurpasset. Nec verò credibile est Deum id unquam permissurum: desinerent enim omnia gentium commercia, ad quæ conservanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo conflata.

S Y M.

i *In super vacuis rebus noli scrutari multipliciter.* Eccli. 3. 24. † Sap. c. 8. 5. & 6. k *Et disputavit super lignis à cedro, quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete.* 3. Reg. 4. 33.

SYMBOLUM VII.

Nascuntur unà nobiscum affectus; ratio verò non nisi multis post annis subsequitur, quando illi jam Imperium habent in voluntatem, & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusâ, donec ratio, instauratis temporis successu & experientiâ viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum, & affectuum tyrannidi obsistere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardiùs, eò quòd affectus in iis ob consuetas aulae delicias potentiores sint: cùmque ii, qui principum adherent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eâq; voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque.

atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps per spectas artes istas, atque armet se in affectus suos proprios non solum, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§. Magna hinc passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscentur, radicitus cum tempore evellimus; & succrescere sinimus affectus pravos ac passiones quæ rationi bella movent. Curando principum corpori Galeni complures præstò sunt, animo sæpe vix unus Epictetus; neque tamen minores pati infirmitates is solet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies sese posset prodere, multorum sanè doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æstus sic miserè depascitur; interim quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. *† Neque frustra præstantissimus sapientia firmare solitus est: si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & iectus; quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longè aliter, ac revera sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci suis rectè momentis ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodè æstiment. Nempe cum affectibus perinde se res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augment magnitudinem, ex altera minuunt. Eadem planè crystalli sunt, res visæ omnino eadem: hoc tamen discrimen est, quòd incidentes in unam partem species, & radii visuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis sese diffundunt & multiplicant; ex altera contra è circumferentia colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paullò minores offerunt.

runt. Tantum inter utrumque videndi modum interest. † Eodē prorsus tempore (tametsi in regnis diversis) in coronā regiam, & successionem paternam convertebant oculos, Infans Jacobus Jacobi secundi Aragoniæ Regis filius, & Infans Alphonsus filius Dionysii Regis Lusitaniæ. Sed ecce, quàm dispari ratione ac modo: prior ille, invito etiam patre, ultro oblatam respuit; alter contra pietatis jura, vi&armis eam patri de capite detrahere aggressus est. Unus curas ingentes, & regnandi pericula secum expendens, mundo valere jussio, vitam monasticam, tranquillam magis & feliciorē, præaulica elegit; alter vitam absq; Imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri antetulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aspectu jucundā in flores desinit, intendebat oculos; alter punctum potiùs considerabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

* §. *Omnia quidem ejus, quod speciem boni præfert, gratia omnes agunt; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis nostra potentia, quantum vis magna, nobis videtur exigua; aliena contrà, grandis admodum & ampla. Nostra non agnoscimus vitia; aliorum facile cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes; nostri vix pumilionum instar nobis apparent. Quin vitia ipsa virtutum colore dextrè regimus; ambitio est, & animi excelsum interpretamur; crudelitatem, justitiam; profusionem, liberalitatem; temeritatē, fortitudinem esse volumus. † Pauci scilicet prudentia honesta à deterioribus, utilia ab noxiis discernunt. Ita fallimur, si per illam tubi partem, ubi affectus & passionēs obstant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt. Ea, quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua.* Ita Rex Henricus quartus consueverat; immo beneficiorū collatorū in alios nememinisse quidē solebat; contrà, quæ ipse accepisset,*
 è me-

† Mar. hist. Hisp. lib. 15. c. 16. * Arist lib. 1. Pol. c. 10.
 † Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 15.

à memoria effluere nunquam sinebat, in id unicè intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quamprimum exsolveret. Ne sibi imaginetur princeps beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potiùs, & quendam quasi mercatum, quo voluntates, haud secùs ac mancipia servilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is, qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potiùs imitetur, † *qui dat omnibus affluenter & non improperat.*

§. In suscipiendis, gerendisq; bellis; in pace concilianda & conservanda; in injuriis tam illatis, quàm acceptis; iisdem semper rectæ rationis utatur perspiciliis, per quæ æqualiter, sine fucò & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia & justitia magis decet ac principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutina, proindèq; de rebus omnibus rectè sincerèq; judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorù cura requiritur atque industria, qui principis mentem probè instruant, istos voluntatum errores, & persuasionù vanitatè detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sincerum de quaq; re judicium ferre valeat. Etenim si cù animis nostris consideraverimus tot Imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac principes de vita pariter ac regno exturbaros, primam ferè originem fuisse deprehendemus, quòd affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subjecti sunt, parère noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quàm appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tol-

lan-

stantur penitus aut excendantur in Principe; absque illis enim ad omnes actiones generosiores profusus esset inidoneus, cum natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliasque passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri possunt. Abusum solùm earundem & inordinationem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed è prudenti politica omnia moderetur, † *Regum est ita vivere, ut non modo homini, sed ne cupiditati quidem servias.* Carolus V. si quando iræ & indignationi indulgere aliquid veller, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & majestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc princeps ideam Gubernatoris agit potius, quàm hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quàm sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores principis politici magis sint oportet, quàm naturales. Ejus consilio è corde Republicæ potius proficisci debent, quàm suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiri solent; principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato, si passiones dissimulet, minùs candidi & aperti pectoris putatur indicium; in principibus etiam ratio statùs id quandoque exigit. Nullius affectus signatum dedit Tiberius, cum Piso post sublatum è vivis ejus jussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem sollicitum habuit: * *Nullus enim magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum, clausumque vidit, ne quo affectu perumpere-tur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. † Illud denique conetur princeps, ut

† M. Tull. in orat. pro Syll. * Tac. l. 3. Ann. a *Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum posse scelerè.* Terent.

ut una eademq; hora, pro occasionum varietate, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: † Nam tempori aptari decet. Qua in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facile quisquam despiciere potuit, * adeò vertit & miscuit iram & clementia signa. Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quòd si naturales animi impetus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facile quivis visurus sit, quò consiliis suis collimet, contra præcipuam politica regulam, quæ vel ideo suadet variare agendi rationem, ut ne mens principis omnibus innotescat. Nec sanè periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrent: nulla enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum aliis, si quidem rectè Imperio præesse desideret. Ubi Ministri principis inclinationem semel perspexerint, mox eidem adulari, & eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstinatos Imperium sit. Quòd si aliquando è re fore videbitur, ut princeps populi affectum plausum ve captet, ita se potius gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§ Porro inter affectus & passiones Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quòd sit infamiae metus, adeòque videatur cadere non posse in vltum bonum & constantem, qui cum ex præscripto rectæ rationis agere omnia solet, non est quòd de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen b virtus est, quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori

C

frangi

† Sen. in Med. * Tac. l. 3. Ann. b Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum prætergrediari loquendi, ne quid indecorum sermo reseret Iuv. S. Amb.

frangi instat est, ne quid turpe aut indecorum admittat, estq; optimæ indolis indicium, & argentum haud leve, superesse adhuc in ejusmodi animo quædam virtutum semina, etsi nondum satis altè radicata. Aristotelem verò loqui crediderim de Erubescencia alia vitiosa, & immoderata, quæ virtutibus noxia est; haud secùs ac ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruina in modum cadit, adurit easdem ac destruit. Nulla virtus exerceri liberè potest, ubi hæc passio invaluerit, neque ulla res principibus magis perniciosa est, eò vel maxime, quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cùm fracti & abjecti potius esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigare Princeps erubescat. Nimiùm in sua amplitudine hi tales se constringunt, umbras quodammodo metuunt, & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud verò quàm indecorum, quòd frontem ipsorum verecundiæ color occupet, quò adultores, mendaces, facinorosos suffundi oporteret, quòdque sui ipsorum obliti ab aliis regi se sinant ac decipi! Quicquid alii petunt, offerunt ultro & largiuntur, nihil pensi habentes, quid exigant merita, & solis victi precibus. In sententias aliorum & consilia, etsi minime probata, lubentes abeunt, hoc solo nomine, quòd contradicere ipsi non audeant, malintq; victi videri, quàm vicisse alios. Id quod gravissimorum malorum in Rep. seminarium est. † Nam quorundam parum idonea est verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem desiderant. Principibus itaq; omni ope evitendū, ut hanc verecundiæ passionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & constantiâ, firmando non animum solum, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrigere & emendare, integritatem verò regiam in dictis & factis sartam rectam tueri valeant. Quod quia Joannes secundus, & Henricus quartus ambo Reges, facere prætermiserunt; quid mirum, tam auctoritatem, quàm coronam

† Seneca.

ronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen? Verū in passione hac curanda, singulari cautione opus est: etsi enim alia vitia veluti spinæ radicitus extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potius, ut id reseretur solum, quod superfluum est; relinquitur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum est custos, morèq; & actiones hominum componit: nam absque hoc frano indomitus planè erit principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentiâ, & præceps ruet. † *Si vix artibus honestis retinetur pudor, quid fiet, si illum omnino exuerimus?* Tiberius certè * *postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & motu, suo tantùm ingenio utebatur.* Hac de causa Plato dixit, Jovem aliquando, cùm generis humani ruinam metueret. Mercurium ablegasse in terras, ut Justitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

§. Atq; huic passioni, de qua nunc agimus, haud multum ab similibus est, nec minùs exitiosus principibus affectus ille, quem commiserationis vulgò solemus dicere: Exitiosus, inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec justitia rectè suum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut reprehendendo, aut castigando ægrè faciant, subditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, integram tanguntur misericordiâ trium aut quatuor hominum, à quibus ista proficiscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeò, ut ne sibi aliorum causa sit malè; connivere malunt potius, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Judicii imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de verecundia antè dictum est: ut scilicet ea solum commiserationis pars reseretur, quæ sic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter &

constanter agere nequeat; retento tamen misericordię affectu principum proprio, & ubi recta ratio absque jactura tranquillitatis publicę suaserit. Uterq; iste tam Verecundię, quàm Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisq; imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quod si subinde princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suę item dignitatis & officii habere rationem, facilè idem postea in rebus majoribus præstare poterit. Plurimum sanè refert, si vel semel generosè ea in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

§. Restant duę alię passionēs, juventuti nimium quantum noxię; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam rectè à se agi putat, veretur prodire in publicum, & secessum magis amat ac solitudinem. Isthuc plerumque ex educatione muliebri, quę à consortio hominum solet esse alienior, uti & ex defectu experientię nascitur, cujus etiam solius beneficio malum illud curari potest, si assuefiat nimirum princeps ad audientiam præstandam tam subditis quàm exteris, si sæpe foras in publicum, & in lucem producat ut homines & alia nôsse discat, qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ad principis conclave liber semper pateat accessus Viris illustribus ac nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientię laude præstantibus. Qui mos in Hispania observatus fuit usque ad tempora Philippi secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac sustulit; atq; ita dum unum declinare voluit incommodum,

in
 & Principatus enim est proprium misereri. S. Chryf.

in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale est, nimirum sese ab hominum alloquio abstrahere: hoc enim dū faciunt principes, facilè postmodū fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhærescant.

§. Obstinatio deniq; partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali nascitur; quando nimirum princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præfractè obfirmat animum. Curari verò debet illa mentis segnities flammis & stimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia solent corrigi: paulatim itaq; ducendus in viam princeps, & laudandi progressus, quos fecerit, tametsi sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLUM VIII.

IN Monocerote mirè solers fuit natura ac provida. Inter ipsos oculos Iræ arma defixit. Prorsus necessum est, ut oculum utrumq; intentum habeas in eam passionem, qua tam imperiosè actionibus & motibus animi dominatur. Eadè flamma, quâ succenditur, lumen illi eripit. Ab insania & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est, qui antea; per iram enim quasi extra se ponitur. † *Non desiderat fortitudo advocatam iram.* * *Quid enim stultius est, quàm hanc ab iracundia petere præsidium, rem stabilem ab incerta, fidelem ab infida, sanam ab agra?* Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo est, quæ absq; ratione commoveri se finit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quàm istud: irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus sic adversatur: nihil enim æquè tenebras offundit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui irâ & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subicit. Si absque offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam; quid erit denique, si animum illius quis conturber?

§. Enim vero ira tinea quædã est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentia quasi proprium est, nolle pati. Nimis quàm delicatus est principum sensus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitiū quod animos magnos plerumq; generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solùm interest, quòd hæc in animis Principum longè diuturniores sunt, quàm in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindicta recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; † Sanctium Navarra Regem, pugnâ

† Cicero. * Seneca. † Mar. hist. Hisp. lib. II. c. 11.

pugnâ ad Alarcum habitâ, non salutato priùs Rege Alphonso hujus nominis tertio, domum repetere? hic tamen eâ re offensus sic fuit, ut inurbanitatis istius oblivisci nunquam potuerit, nec conquiescere, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exserit. Nuntiam mortis ^a eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint principes, ideo sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint: quòd si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est, & alienâ tunc quidem portatur manu, ut noverint iram inter & executionem mandatum debere intercedere. Et principibus pendet salus publicâ, quæ facilè in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira, usi fuerint. Ecquis manus ejus effugiet? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. † *E porque la ira del Rey* (ut ait in suis legibus Alphonso Rex) *es mas fuerte, e mas dannosa, que la de los otros Omes, porque la puede mas ayna cumplir, por ende debe ser mas apercebido, quando la oviere en saberla sofrir.* Si Principes irâ nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cernerent indignam tantâ Majestate; cuius tranquillitas, & suavis tam verborum, quàm actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potiùs, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quòd si id non possit, sustineat saltèm furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit* idem Alphonso Rex, *Debe el Rey sofrirse en la sanna, fasta que sea pasada, è quando le fiziere seguirse à gran prò, ca podra escoger la verdad, e fazer con derecho, lo que fiziere.* Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare

C 4

leges

^a Indignatio Regis, nuntii mortis. Prov. 16. 14. † Lib. 10. tit. 5. p. 2. * Idem ibid.

lege etiam cavet, ut sententiæ capitales antè, quàm triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs à Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatui nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Rectè illud quidem, si ideo factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de causa cognoscenduo posset; verùm à Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Casari suasit Athenodorus, ne quid iratus decerneret priùs, quàm viginti quatuor Alphabetù Græci literas ex ordine recensuisset.

§. Cùm itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directè oppositus, nullum illi aptius remedium est, quàm prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipites Princeps, donec consilio sem omnem expenderit. Non immeritò contemptum se putabat à Assuerus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit; & tametsi id graviter accepit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

§. De accepta injuria multùm cum aliis colloquũ, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito*; agitatio enim flammam magis suscitatur: neque efficacius pro ira remedium est, quàm silentium & solitudo; seipsa sensim consumitur & interit. Quin immo blandissima sæpe verba frigida instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ita magis magisque inflammant.

§. Hæc porò in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat; & has ergo munit princeps, ne

b Idque vita spatium damnatis prorogaretur, sed non Senatui libertas ad pœnitendum erat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur. Tac. l. 3. Ann. d. Qua renuit & ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus Rex, & nimio furore succensus, interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant. Esth. c. 1. 12. e. Sit omni homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Jac. 1. 19.

se sinistros rumores facile hauriant, qui animum ir-
 ritare possint. Hinc factum reor, quod statua Jovis
 Cretensis auribus careret; nam iis, qui cum Imperio
 sunt, damni plus adferunt sæpe, quam emolumentum.
 Ego necessarias eas judico principibus, si circumspe-
 ctæ sint, & cum prudentia consilium capiant, neque
 ad primos quosque rumusculos commoveri se sinant.
 Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitatur, &
 lenit prudentia. Ubi hæc ira non est, justitia esse non
 potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, &
 obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo
 animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis
 de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensionem fiat
 satis, aut exemplum statuatur de injuria in auctorita-
 tem regiam admissa, non vitii, sed virtutis est, idque
 lenitati & mansuetudini nil quicquam derogat. Ec-
 quis magis mitis & mansuetus, quam g David, vir se-
 cundum h' cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira
 moderatus; ut cum Saulem infensissimum sibi hostem
 in sua teneret potestate, satis habuerit oram i chlamy-
 dis illi præcidere; cuius facti adhuc illum poenituit
 postea. Et tamen quantâ severitate injuriam ultus est,
 quâ Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos
 David ad consolandum Regem de obitu Patris sui: il-
 le verò sinistrè suspicatus, ad explorandum regni sta-
 tum potius venisse, barbâ semirasis, & vestibus inde-
 core decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit hanc in-
 juriam David, homo cæterâ mitissimus: sed bello il-
 lum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit,
 funditus evertit; incolas verò earundem (ut cum Scri-
 ptura hoc dicam) adducens ferravit, & circumegit super

C 5

eos

f Nunc irasci convenit justitiæ causâ. Stob. ser. 20. g
 Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus. Ps.
 131. 1. h Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum
 Act. 13. 22. i Surrexit ergo David, & præcidit oram chla-
 mydis Saul silenter. Post hæc percussit eum David, eò
 quod abscidisset oram chlamydis Saul. 1. Reg. 24. 5. & 6.
 2. Paral. 19. 2. Reg. 12. 30.

eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum. Immanitas quædam, atque iræ moderatio cuiquam ista videri possent, qui fortè nesciret, iniuriarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneat reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam k Artaxerxes, ni cui dam suo decreto essent obsequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniri contemptus & inobedienciæ severissimum exemplum. Justissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cū rigore, salva tamē misericordia; à Syriorum l-exercitu pœnas sumpsit, eò quòd se Deum montium blasphemè vocitassent. Suprema principum auctoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeòque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

§. Illa porrò ira in principibus laudabilis est, & Reipub. perutilis, quam suadet ratio, quæq; gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum; etenim sine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitum perducere. Illa; illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Coetem virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè verò sub principatus initium irã deponere debet princeps, & oblivisci injuriarum antea illatarum; † uti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cū per successionem Castellæ regnum adeptus esset. Cum Imperio Naturam velut immutat princeps; quidni ergò immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sanè dominatu, qui vindictam de eo sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit satis, quòd in

eum

k *Ut non solum hominibus, sed etiam bestiis in via sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedienciæ. Esth. 10. 24. † Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus. 3. Reg. 20. 28. † Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 104.*

eum nactus sit Imperium, qui prius læserat. Nobilio-
rem vindicandi rationem Fortuna largiri non potest.
Ita secum reputabat Ludovicus XII. Gallia Rex, quare
suadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id
temporis accepisset, cum Ducis Aurelianensis solum
titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Francia non
debet ulcisci injurias Aurelianensis Ducis.*

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem ad-
missas extremâ suâ potentiâ ne vindicet Princeps: etsi
enim una ab alia videatur secerni non posse, expedit
tamen nō rarò illas distinguere, ne Majestas exosa fiat,
aut nimiū formidabilis. Eò tendebat in Tiberii respon-
sum, cum diceret: Si Piso nihil peccasset aliud, quàm
quòd de morte Germanici, & suo luctu latatus esset,
privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E
cōtrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ
aut muneri ejus, aut statui publico irrogatæ: ita ut pas-
sione abreptus, de sua existimatione aut honore actum
putet, nisi confestim ultionem pareat; præsertim quan-
do in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira
principū non motus animi esse debet, sed utilitatis pu-
blicæ. Hanc præ oculis habuit † Rex Ferdinandus Ca-
tholicus, cū Rex Granatæ tributū nollet pendere, con-
trà ac ejus majores fuerant soliti; atq; una insolentiùs
renuntiaret, jã pridem eos decessisse, in suis autem offi-
cinis monetariis non aurū aut argentum elaborari, sed
enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamen ad tem-
pus libertatem istam & arrogantiam Ferdinandus Rex,
& inducias cum illo pactus est, differendo vindictam,
usque dum in statu quietiori res essent; qua in re bo-
no publico n magis quàm affectui suo consuluit.

C 6

§ Nec

in Nam si legatus officii terminos, obsequium erga Impera-
torem exiit, ejusdemque morte, & luctu meo letatus est, ode-
ro; seponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non Prin-
cipis ulciscar. Tac. lib. 3. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 24. c. 6.
Anton. Nibriss. Dec. lib. 7. c. 9. n *Fatus statim indicat
iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est.*
PROV. 12. 16.

§. Nee minoris prudentiæ est iram tunc dissimulare, cum præsumi meritò potest, fore aliquando tempus, quando nocebit eam ostendisse. Ea de causa Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi Primoribus regnè graviter offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque adeò amicum & benevolum omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsentiret, denuò se regno isti aliquando præficiendum, uti revera postea accidit.

§. Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas satagit, sed egregiis facinoribus potiùs, optimo sanè, & verè heroico vindicandi genere.† Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus exprobatat Garfiaz Perefio de Vargas, quod scuto undulato, contra ac familiæ isti liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tenenda esset. Ibi inter primos adeò strenuè dimicavit; ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non absque causa tu quidem hoc scutum nostræ abjudicasti familiæ, qui illud tantum obijcimus periculis; tibi verò præ aliis debere, quis neget, qui tanto studio ille sum illud servas? Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt; neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quàm hostem.*

§. Iram Principis accendere, haud minùs periculosa plenum opus est alex, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardam vulgò dicunt) subjicere; & licet in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen est illam moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & inceptor

exte-

† Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7.

extitit. † Hæc causa fuit, cur Mauri Toletani tanto pe-
re laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonſi ſexti
animum, contra Archiepiſcopum Toletanum & Regi-
nam; propterea quod hi abſque illius mandato Moſ-
queam iis eripiſſent. Ex quo duo erunt documenta:
Unum eſt, debere Miniſtros, quando officii ratio ſi-
poſtulat, quàm blandiſſimè fieri poteſt, ea proponere
principi; quæ ei aut faſtidium creare poſſunt, aut bi-
lem commovere: a facile enim accidit, ut animus fu-
rore correptus in eum deinde deſeruiat, qui rem enar-
tando expoſuit, quantumvis omni culpa is vacet, auſ
optimo zelo id fecerit. Alterum eſt, ut dextrè conen-
tur non moderari ſolùm principum iram, ſed regere
etiam & occultare. Seraphini iſti (amoris Miniſtri) quos
coram Deo aſſiſtere viderat Iſaias, * *duabus aliis vela-
bant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus; ne videli-
cet noxæ alicujus rei ira ex oculis emicante, ſic per-
ſerrefierent, ut montibus mallent opprimi, quàm ira-
tum Dei vindicis per vultum intueri.*

Ubi verò iracundiæ calor deſerbuit, jam dolent eti-
am Principes, & indignantur, ſi quos aut iræ ſuæ te-
ſtes, aut executionis habuere ſpectatores: utrumque
enim iſtud à regia dignitate alienum eſt. Et propter
hoc Deus ipſe uxorem Lothi q̄ in ſtatuum ſalis con-
vertit.

C 7

SYM-

† Mar. hiſt. Hiſp. lib. 9. c. 17. O *Cuncta tamen ad Im-
peratorem in melius relata.* Corn. Tac. lib. 14. Ann. *
Iſa. c. 6. 2. p̄ *Ecce dicit ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſe-
dentis ſuper thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16. q̄ *Re-
ſpiciem que uxor ejus poſt ſe, verſa eſt in ſtatuum ſalis.* Gen.
19. 26.

SYMBOLUM IX.

CUM proprio suo damno trophæis & gloriæ Herculis
 sese opponit invidia. Si præcutam ejus clavam
 moribus impetat, quid efficit aliud, quàm ut proprias
 cruentet fauces? Nimirum sui ipsius vindex est. Ferro
 mihi videtur similis, quod à sanguine, quem fundit,
 rubiginē trahit, & ab eadem post exeditur. Alia omnia
 vitia, ab aliqua boni specie, aut delectatione ortum ha-
 bent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio
 nascitur. Vitia alia pœna ultrix à tergo sequitur; huic
 etiã præire ea solet. Invidia priùs in propria sævit a vi-
 scera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis est:
 hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare
 voluerit.

voluerit. Quòd noctua Solis radios suis captet oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitatur & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facilè locus: fortunâ unius assurgente, alterius crescit invidia. † *In sita mortalibus natura, resentem aliorum felicitatem agris oculis introspicere, modumq; fortuna à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre.* Infelici & lolio invidia similis est, quod tum primum apprehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaque dignitates, & officia honoratiora defugiat, quisquis invidiæ tela experiri non vult. * *Ea mediocritate fortuna pauciora pericula sunt.* Regulus in tanta Neronis sævitia agebat securus, † *quia novâ generis claritudine, neq; invidiosis opibus erat:* Attamen indignus esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invident, excellentiæ nostræ præ iis signum. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius sanè est, invidiam pati, quam æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinam conservat sic virtutem invidia. Facilè illa negligetur, si obtrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio evexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & famam Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immo & universæ Sixtum quintum invidia peperit, prima fortunæ ejusdem origo. Nihil hic melius, quàm ista flocci pèdere, & conniti semper altius; donec invidum oculi deficient, ut aspectu ultra sequi non possit. Terræ umbra ad imum usq; è cælestibus orbem, elemētis citimū pertinet, & lunæ splendorem inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior sit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatio locum non habet, ubi magna est inæqualitas, atq; adeò hoc unicum illi remedium est. Quò citius quis conscenderit altius,

eò

† Tac. lib. 2. hist. b *Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & xizania, Matt. 6. 13. 26.*
* Tac. lib. 14. Ann. † Idem ibid.

eo minus invidia erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subito. Interea, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum serma sumit, qui supra ceteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quia in successu prospero invidiam conciliant, & miscent odia. Modestia contra illam reprimis: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. Hac de causa Saul, postquam in Regem unctus fuit, mox in domum suam se recepit, atque ut palam faceret, non efferi se dignitate regia, sceptro tantisper seposito, aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium est, non domi Fortunam suam ampliorem facere, sed foris apud ceteros: nam qui alium humili loco natum antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facile hanc illi felicitatem invidet. Per oculos & magis, quàm per aures malum istud sese in animum insinuat. Multis clarissimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, sublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Consul, ut invidia sese subduceret oculis, ultro voluntarium elegit exilium. Valerius Publicus testis propriis flammam iniecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius & Consulatu se abdicavit, sic inquit: *Iam spero, Fabiorum gentem invidia infestare desinet.* Hoc tamen ego deceptos existimo, propterea quòd illud ipsum sit vindictam concedere potius, aut ulteriorem ansam præbere invidiæ; quæ ubi semel persequi aliquem insiterit, antè non desinit, quàm eum ad extremam detruferit miseriam. Sol umbra non jacit, quàm diu in supremo cæli consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorsus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pro-

¶ 1. Reg. 10. & 11. c. *Ut effugiamus nomen invidia, quod verbum ductum est, à nimis intueno fortunam alterius.* Cic. in Tusco. d. *Non enim poterimus ulla esse in invidia nostri opibus, & illa Senatoria potestate.* Cic. ad Att.

pronus jam est, aut labi incipit: & quoniam illa ple-
rumque non nisi pusillanimes occupat, semper in me-
tu est, ne rursus in pedes sese is erigat. Etiam post-
quam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum ta-
men satis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favo-
rem ei regium invidebant; adeòque hominum invidi-
am metuens magis, quàm belluarum immanitatem,
lapidem, quo lacum leonum obstruxerat, † *obsignavit*
annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret con-
tra Danielem.

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque in-
commoda, consultum erit in eandem Fortunæ navim
eos admittere; quorum timeri poterat æmulatio. Ita e-
remora, quæ de foris navi adhærescens, cursum ejus
sistit; recepta intrò, vires perdit.

§ Invidia non semper proceras arrodit cedros: =
nonnunquam in humilibus spinis, quas natura ipsa
odisse quodammodo videtur, suos fatigat dentes, &
cruentat labra; usque adeò ut miseras etiam aliorum
& calamitates absque livore & indignatione intueri
nequeat: sive hoc eò accidat, quòd ejus malitia amens
profus sit; sive quia ferre non sustinet animi robur
& constantiam illius, qui ista patitur, aut illustrem fa-
mam, quæ ex fortunæ injuriis nasci solet. Habet præ-
sentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus
meritò aliquis doleat; nihil verò, aut pauca certè, cui
in invidia esse possit apud alios: est tamen, qui has illa
curas, labores & fatigationes assiduas, non æstimatas
satis, aut remuneratas invideat. Et sanè videtur fatalis
hæc adversus eum æmulatio: A se ipsa oritur absque
culpa, & sæpe ea etiam illi affingit, quæ auditione
prius ipse ab aliis accipit, quàm vel imaginari sibi po-
tuisset. Sed tamen tantùm abest, ut animus ejus tam
candidus suæque obligationis memor turbari istis se-
sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potius;
quippe quibus se veluti stimulis quibusdam inci-
tari.

† Dan. 6. 17. e *Peculi ariter miratum, quomodo adhærens*
lanuisset, nec idem polleret in navigiū receptus. Plin. l. 32. c. 10.

tari ; & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaq; qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimum, ut supernant invidiã. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset planè imprudentis. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratiã plebs obrectare desinit: quicquid enim præsteris, debitum credit; quin majora semper sibi pollicetur, quàm accipiat. Obrectationes extinguere non debent in principe gloriæ studium: nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animũ. Canes lunã allatrant; sed hæc latratus illos facile despicit, & institutum iter insistit. † *Ars prima regni est, posse invidiam pati.*

§. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimvero virtutẽ plerumq; magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si princeps justus sit & constans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebus publicis tamen, ubi singuli partis rationẽ obtinent, & passionum suarũ desideria opitulantibus consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his verò dominiorũ immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalẽ, aliõsque illustres heroës profligavit; hoc nostro verò in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem meritò gloriã & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vit fuit profectò boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injustã æmulorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & saluti patriæ mirè studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebus publicis est communis omnium æqualitas, ut scilicet omnis pōpa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de causa tantam adhibuit operam Respublica Romana,

ut superfluis conviviorum sumptibus modum poneret; agros item, aliasque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§ Invidia haudquaquam decet principes, tantò cæteris sublimiores, tum quia inferioris vitiū est adversus majores; tum etiā, quia exigua gloria sit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in Ægypto inter septem orbis miracula censebantur, eò quòd incidentē lucē ab omni latere sic exciperent, ut nullā in corpora vicina umbrā jacerent. Imbecillitatis signū est, illius laborare penuriā, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignū principe, quàm si ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorū invidet: hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque verò caput pedibus invidet, quòd robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quòd laborent; in eo gloriantur potiùs, quòd ab instrumentis talibus instructū sit. Amor tamen proprius interdum in ceussa est, ut sicut Principes potestate præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quàm corporis iisdē cupiant excellere. Etiam fama carminum g Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant sedulò, qui cum principibus agunt, ne cum iisdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere; quòd si casus aliquando ita tulerit, cedant potiùs & palmam iisdem ultro deferant. Utrumque non prudentia solùm est, sed reverentia etiam principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram astantibus Cherubini (scientiæ & sapientiæ spiritus) insigni cum modestia manus alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam

f Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nullā parte respicitur. Cassiodor. l. 6. var. Epist. 16. g Lucanum propria causa accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero Tac. l. 15. Ann. h Apparuit in Cherubin similitudo manus hominis subtus pennas serpens. Ezech. 10, 8.

etiam ambitiosè deprecant, hoc nomine, quòd apud eum gratià plus valeant, & illi chariores sint, atque ad eò ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm nescio quo pacto gratià illa & favor fascinent animum principis, & invidiam exoculent. Saul non rectis oculis aspiciebat Davidem, cùm præclara ipsius facinora, etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Assuerus à Rex facile ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequabatur, ut Regem coli ab omnibus & suspici-

§ Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiis, quæ pompam aliquam & sumptus postulant; pauperiores verò in iis, per quæ ad lautiorum redire fortunam, & nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

§ Emulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed ea destituisse doleret, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam, meretur laudem: neque enim vitium censerit debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quàm Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ut quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illicò absumerent; ipse verò in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambularer, ac diceret: *¶ Nec Miltiadi trophæis se è somno excitari.* Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis sese abstinuit; ac simul ac illi defuere; *¶ tum ipse exercitusque se vitia, libidines, capti in extremos mores proruperunt.* Talis est æmulatio, quam

¶ Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa, 1.º Reg. 18. 9. k. Cunctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman, Esth. 3. 2. † Tac, lib. 2. hist.

quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statuis: anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc causam esse puto, cur Respublica Helvetia tam parum labore suos fines ulterius extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prodeant, tametsi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minime denegarit: nam præcipuum eorum institutum est; servare inter omnes & in omnibus æqualitatem; quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sopiuntur.

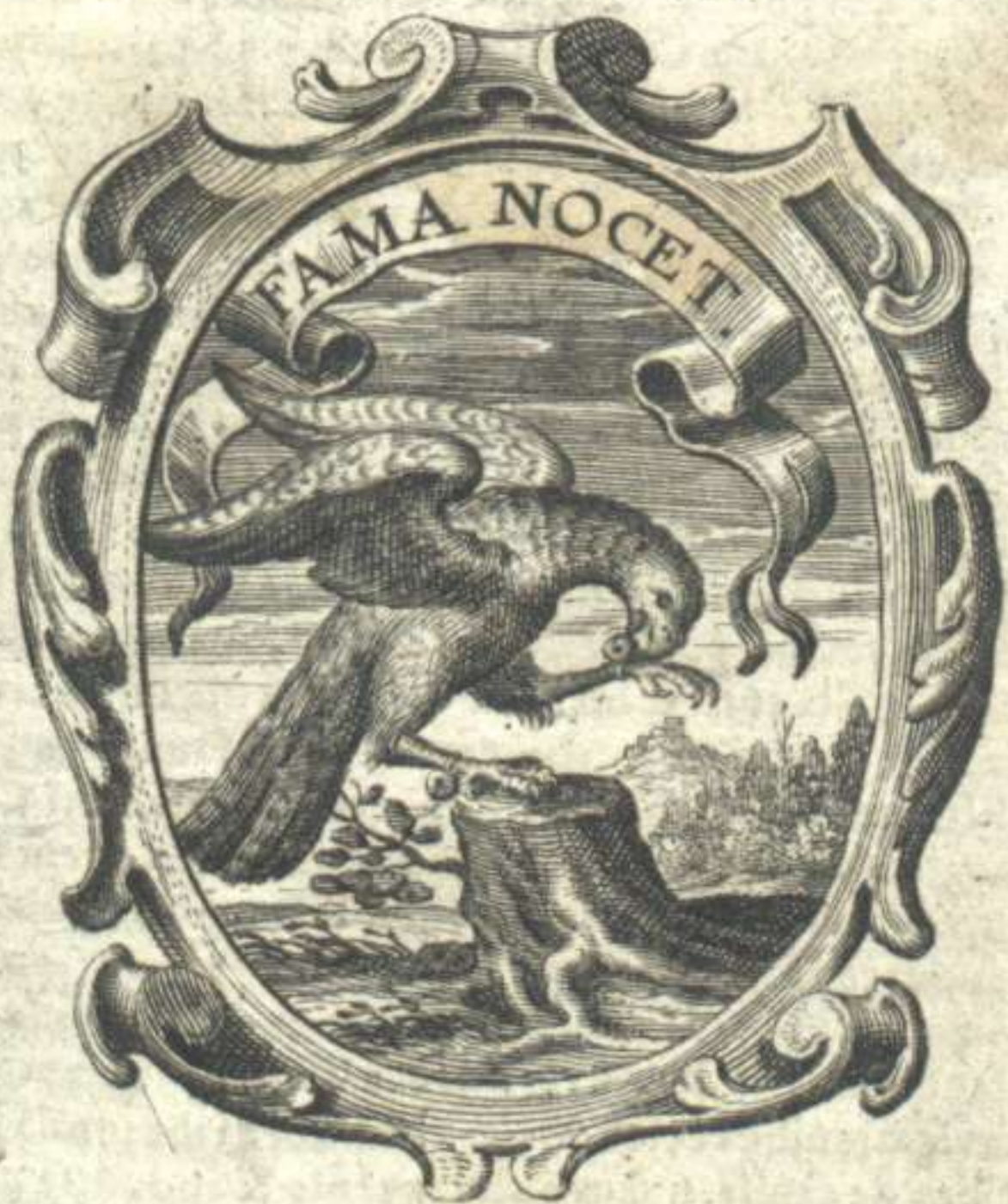
§. Verùm quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus* enim, *qui neminem sine amulo sinit*, variè affectus est, unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utrosq; oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quòd ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artesq; illicitas impellere solet, & quæ honesta primùm erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus, quòd in Hispania citeriore Pompejo successor nominaretur, & gloriæ Pompejanæ invidia stimulatus, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cùm rescisceret Marcum Popilium Consulem sibi succenturiandum, & ne fortè triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non alia de causa, quàm quòd inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativa esset contentio. Nihil æquè perniciosum principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solùm, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia causam de-

dis;

dit; hic verò, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facile excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliqua permixtione injuriæ. Prius ad obsequium principis oculos reflectere debet subditus, quàm ad existimationem propriam; postea satisfactionem postulet pro accepta injuria, & obsequium putet principi præstitum, quòd illam tantisper tolerarit. Insignis animi fortitudo est, in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & *† privata odia publicis utilitatibus remittere.* Aristides & Themistocles capitali dissidebant odio, cùm tamen ambo mitterentur unà legati, & urbis portam attingissent, dixisse fertur Aristides: *Vis Themistocles, tantisper hic seponamus privatas nostras similtates, repetituræ eas postea, ubi egressi iterum fuerimus?* * Idem fecit Henricus Gusmanius Dux Assidonix, qui etsi aliàs Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus infensus esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cùm Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paullò facilius est, ea prævertere incommoda, quàm corrigere postea, cavendum erit principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Ministros præficiat, nam *† arduum eodem loci potentiam & concordiam esse.* Tiberius sanè, cùm alium destinare deberet in Asiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus, M. Aletum delegit è prætoribus, ne consulari obtinente Asiam, *aroulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

SYM-

† Tac. lib. 1. Ann. * Mar. hist. Hisp. lib. 25. c. 50
 † Tac. lib. 4. Ann.

Falco è vinculis emissus, nolas è pedibus appensas
rostro dissolvere conatur, quippe libertati lux no-
xias; siquidè tinnitus ille & clangor vocis instar est, quæ
vel levissimo excitata motu Venatorem protinus ad-
vocat, atque ad eò in causa est, ut miser retrahatur in
vincula, tametsi in penitissimas sese sylvas abdiderit.
Hen! quàm multo malo fuit, virtutum & rerum cù lau-
de gestarum rumor! quàm multos fama in invidiam
adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitatem!
† *Nec minus periculum ex magna seu bona fama, quàm
ex mala.* Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset
in carcere, si fortis illius animus in tenebris diluisset
in-

† Tac. in vita Agric.

incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus sufficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cumq; invidia oculis splendentes famæ radios ferre haud possent, à Republica illa in suspicionem vocari cœpit, quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veri tamen nimirum sunt, ne suis tandem cervicibus jugum cogentur admittere, quod ille hostibus imponebat, plúsq; futurum & incertum fidelitatis periculum formidarunt à Miltiade, quàm præsens illud & longè gravius, quod imminebat ab iis, qui apertè & palàm civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio rationem in consilium non adhibet, nec sinit istiusmodi metus res suis ponderare momentis, aut se à gratitudine debita corrigi. Maluit Respublica illa unius civis, licèt de se optimè meriti, carceres & infamiam, quàm alios omnes in continuis suspicionibus vivere. Carthaginenses Sapphoni Hispaniæ administrationem abrogarunt, specie quidem & Republicæ in patria procurandæ; re tamen verâ, quia potentiam ejus, auctoritatemq; amplius ferre non sustinebant. Pari modo & Hanonem, ejus in provincia successorem, tot tantisq; navigationibus celebrem multarunt exilio; nulla justiore de causa, quàm quòd ingenio & industria plus valeret, ac liberæ civitatitutum putarent. Viderant eum inter homines primum manu leonem tractare, & circumrare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subjugaret, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita videlicet obsequia & egregia facinora remunerari solent Republicæ. Nemo civium suum reputat honorem aut beneficium, quod in universam confertur communitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut reum faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminet, is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum

insci-

infcitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à
 parendi studio pericula; hinc virtus & industria, per-
 inde ac vitia odio sunt. Salustius Crispus, ^a cui vigor
 animi ingentibus negotiis par suberat, eò magis ut invidiam
 amoliretur, somnium & inertiam ostentabat. Sed illud
 pessimum, offendi quandoque Principem, si à vigilan-
 te Ministro excitetur, quem somno secum indulgere
 ipse potius cuperet. Eapropter uti hypocrisis quædam
 est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita alia nunc
 opus, quæ robur ac celsitudinem animi dissimulet, &
 famam compescat. Agricola certè invidiæ metu suam
 tantopere occultare studuit, ut qui tantam in illo ani-
 mi demissionem & modestiam cernerent, nisi alian-
 de de fama ejus inaudiissent, eam ex primo viri aspe-
 ctu nequaquam potuissent ^a augurari. Sensit cum tẽ-
 pore incommodum hoc Germanicus; sed ferre malu-
 it, quàm corrigere, quando Nationibus multis debel-
 latis, trophæum erexit quidem, nomen tamen suum
 ob famæ periculum eidem ^b inscribere noluit. Sanctus
 item Joannes tacito suo nomine refert insignem illū
 favorem sibi à Christo Servatore in suprema cœna
 exhibitum, quæ si humana politica non fuit, pruden-
 tem tamen fuisse ^c modestiam non negarim. Sola eti-
 am somnia de eminentia propria invidiam inter fra-
 tres suscitant. Capitis discrimen propè Josephus adiit,
 dum ingenuè magis, quàm prudenter percensuit so-
 mnium de spicarum manipulis, qui suo inter alios e-
 recto se inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra,
 immo solūm posse excellere, invidiam habet solli-
 citam. Gloria tam ob virtutes proprias, quàm alio-
 rum

D

^a Tac. lib. 5. Ann. ^a Viso, aspectoque Agricola quare-
 rent famam, pauci interpretarentur. Tac. in vita Agric. ^b
 Debellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum
 Tiberii Casaris ea monimenta Marti, & Iovi, & Augusto sa-
 cravisse, de se nihil addidit metu invidia, an ratus conscien-
 tiam facti satis esse. Tac lib. 2. Ann. ^c Erat ergo recum-
 bens unus ex discipulis ejus in sinu Iesu, quem diligebat Ie-
 su. Joann. 13, 28.

rum d' vitia in periculo est. Vitium non aequè in hominibus timetur, quia servos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipsa Natura sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Republicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispersitum malunt.

Enimvero virtus, velut voluntaris quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium, quàm vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Republicæ emulationem, perinde omnino est, sive ad obediendum uni alicui impellat ratio, sive vis adigat, quin prior illa tyrannis quò justior, eò periculosior est, & minùs illi resistitur. Atque hæc ipsa res Ostracismo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant, causam dedit, quo Aristides inter alios mulctatus fuit; cui vitio datum, quòd vir bonus & justus communi omnium suffragio haberetur. Amicus virtuti maximè periculosus est populi favor: illius quippe plausus atq; admiratio haud secùs, ac delictum castigari solet, uti in e Galeriano videre licuit. † *Breves itaque & infavos semper fuisse populi Romani amores, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Republicæ valde cupiunt, ut Ministros habeant admodum excellentes, sed ut tractandis negotiis ii pares sint. Et hanc fuisse causam ait Tacitus, cur Poppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, * nullam scilicet ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat. Magna ergo prudentia est, nōsse suam occultare famam, atque ad eò omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere ostentationem, & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere; tametsi fateor animo generoso difficile sit, intra pectoris angustias flam-*

d Agricola simul suis virtutibus, simul vitia aliorum in ipsam gloriam præcepta agebatur. Tac. in vita Agric. e Nihil ausus, sed nomen insigne & decora ipsi juvenia, rumore vulgi celebrabantur. Tac. lib. 4. hist. † Tac. lib. 8. Ann. * Tac. lib. 6. Ann.

flammam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies appetit materiam, quò magis accendatur, & luceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrium Heroum exempla, qui à Dictatura ad Stivam aliquando reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuère; sed ingressi sunt triumphantes per dejecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique post devictas nationes receperunt sese in viles & humiles casas, ubi subinde revisit ad eos Respublica.

Nec sanè tam citò eos in lucem denuò produxisset, nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes: umbra enim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plus eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperiũ eo nomine videbatur, quia vivebat occultior. At non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altiùs, quia semel ascendi cœptum est. Viros fortes & animosos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potiùs. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ suã ingratitudine eosdẽ deprimunt. Nec timor solùm est, quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiã, quem invidia prætexunt & æmulationi. Favor omniũ & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent, & invidiam conciliant. Quod rarò in principibus evenit, apud quos subditi gloria non facilè in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectum imperio. Animadversum hoc in Othone Imperatore * gloriã in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis discipulis, & suis exercitibus Rempublicam auxisset. Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere principi; facti cautiores exemplo Siliis qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quòd glo-

D 2

* Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia, ipse placita majorum colebat habitu severo, castã & secretã domo, quantoque metu occultior, tanto plus fama adeptus. Tac. lib. 14. Ann. * Tac. lib. 1. hist.

gloriarentur, se legiones continuisse in officio; adeoque; dictitare soleret, Tiberium nemini alteri, quàm sibi debere imperium: † *Destruam nimirum per hac fortunam suam Caesar, imparémque tanto merito rebatur.* Nec alia de causa Vespasiano Antonius primus displicuit, quàm quòd esset * *nimius commemorandus, quæ ipse meruisset.* Prudentior longè Agricola, qui † *nunquam in suam famam gestu exultavit, ad auctorem & ducem, ut Minister fortunam referebat.* Ita virtute in obsequendo, verecundiâ in predicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat. Illustre ea in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Joabus; qui quoties urbem aliquam ad deditio-nem compulisset, Davidem Regem admonebat antè, ut novas adduceret copias, adeoque ipsius auspiciis tribueretur & deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos * *Principem suum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus assignare, præcipuum sacramentum erat.*

§. Istis de causis securior erit de præmio, qui Principi, quàm qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia, & faciliùs illius, quàm hujus demerebitur h gratiam. Minus quoque periculi est, si in illum delinquat aliquis, quàm in istam: multitudo enim nec dissimulat, nec veniam largitur, nec misericordiâ commovetur. Æquè ad audendum prompta, sive cum periculo tentandum aliquid sit, sive injustè: quia enim seu metus, seu culpa ad multos pertinet, facilè sibi persuaderent singuli, periculum illud non suo imminere capiti, nec sibi istam inurendam; infamiam. Communitas fron-

tem

† Tac. l. I. Ann. * Tac. ibid. † Tac. in vita Agric. § Nunc igitur congregare reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne cum vastata à me fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria 2. Reg. 12. 23. * Tac lib. de Germ. h Tarda sunt, quæ in commune expostulantur, privatam gratiam statim merere, statim recipias. Tac. lib. I. Ann. i Ita trepidi & utrinque anxii coeunt; nemo privatim, expedito consilio, inter multos, societate culpa tutior. Tac. lib. 2. hist.

rem non habet, quæ possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui sibi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes ferè adulari solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebus publicis ^{paucis de-} ~~cus~~ ^{publicum cura plures tuta differunt.} Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & sollicitudo; quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium consilio fit, adeoque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quòd Respublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuenda plerumque fœdus satis constantes sint & fidæ: nam illud solum pro iusto habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; qua in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius tanquam venenum aliquod omnes theriaca sese muniunt, & multorum imperium avidè ac securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ubiq; de libertate sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapse nemo eam possidet. Instituant nunc comparisonem confœderatæ Belgarum Provinciae inter libertatem, quâ fructi sunt quondam, & istam præsentem, & expendant diligenter, utra ex his major sit; num item eâ olim experti sint servitutem, ea perpeffi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarundam Rerum publicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus; qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus esse poterit, qui duriori eos servitute opprimeret, quàm iidem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerunt Patronos, cum nullus omnino sit, qui eâ sincerè fruatur, aut cui in actionibus suis liberè esse liceat.

Omnes suspicionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistratus, & verè de iis dici potest, quòd *magis sine Domino vivant, quàm in libertate*, quàn tò enim magis è servitutis vinculis sese conantur eximere, tantò magis iisdem sese & illa-
squeant.

† Tac. lib. 2. Ann. k Sed dum veritati consulitur, liber-
tas corrumpitur. Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XI.

Lingua instrumentum est, quo sensa sua mens ex-
primit. Nam aut illius beneficio sese explicat, aut
calami, qui velut lingua quædam muta alterius vicem
subit, interdum, & verba efformat in charta, quæ vo-
ce oporteret eloqui. Ex utraque porò animi cujusq;
do-

doles & magnitudinem licebit conjicere: † *In lingua enim sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Quamobrem Alphonsus Rex dictus Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat; sic ait inter cætera: * *Ca el mucho hablar faze en vilescer las palabras fazele descubrir las porridades, e si el no fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderán los omes la mengua, que a del. Ca bien asi como el cantaro quebrado se conoze por su suono, otro si el seso del ome es conozido por la palabra.* Et senè videtur Alphonsus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutatus:

! ——— *Sonat vitium percussu malignè*

Respondet viridi non cocta fidelis limo.

* *Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si fucata & manufalta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti.* Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit. Campana scilicet, quæ Principis Symbolum est; illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è sono illico dignosci potest. Ad eundem ferè modum Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependant; per ista aut existimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdit: nemo enim quisquam est, quin è Principis sermone de ejusdem natura, ingenio, & affectibus augurari velit. Nullum est verbum, quod non studiosissimè captent audientes. Manent altà mente reposita singula, quæ narrata dein aliis multorum subjacent examini, & à variis variè explicari solent. Ad illa etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsitan excidunt, profunda censerit, & mysteriorum plena; nec casu

D 4

solum.

† Eccl. 4. 29. * Lib. 5. tt. 2. p. 2. † Pers. * Seneca Epist. 115. *ea Vas fictile èctis & sono, homo sermone probatur.* Meliss. serm. 48. tom. 5. bible.

solùm dicta, aut fortuitò. Eapropter decet omninò, ne mentem illa præveneriant, sed *b* ut præveditata sint, & non nisi præviam temporis, loci, personarum consideratione proferantur. Nam

————— *Nescit vox missa reverti,*

† Ut ait Horatius; cui suffragatur Alphonsus Rex: * *Epo vende todo Ome, e mayormente el Rey, se debe mucho guardar en su palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que la diga: ca despues, que sale de la boca, ne puede Ome fazer, que no se adicha.* Unde gravissima oriri possunt incommoda: Regum enim & verba præcipua sunt gubernandi instrumenta. *Mors & vita in manu linguæ: honor & ignorantia: prosperitas & ruina subditorum.* Ideo Calistinem monebat Aristoteles, cum eum ad Alexandrũ Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, & non nisi de iis, quæ placere eidem possent; eò quòd res plena esset periculi, cum eo agere, qui in lingua sua vitæ necisque circumferret potestatem. Nullum ex ore principis exit verbum, quod non singularem habeat emphasin. Si de negotiis loquatur, mandata sunt: si de delictis, sententiæ decretoriæ: si de promissis, obligationes. *Per istiusmodi verba aut rectâ incedit viâ, aut ab eadem deflectit obedientia.* Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguæ instrumento, quàm Natura non mero utiq; casu dentibus ceu firmo quodam muro seclusit & circumsepsit. Neque minùs ad domandam linguam, quàm ad equum coercendum freno & opus est. Modicum quidem corporis membrum est; sed gubernaculo simile, in cuius motu totius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico sita est, facillimò labitur, nisi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetæ petitio: † *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantia labiis meis.*

§. Quòd

b *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis* Eccli. 19. 11. † Horat. * Lib. 1. st. 4. p. 2. c *Et sermo illius potestate plenus est.* Eccle. 8. 4. d *Aurum iuum & argentum conflat, & verbis tuis facito stateram, & franos ori tuo rectos.* Eccli. 28. 29. † Ps. 140. 30.

¶ Quòd si eò etiam sese demittat Princeps, ut cum quovis familiaris colloquatur, id existimationem ejus, atque auctoritatem prorsus prostituit, aliàque accersit incommoda; nisi tamen fortè notitiæ alicujus capiendæ causâ id fieret. Quisquis enim negotia pertractanda habet, principem aliquem cuperet apprimè prudentem, & de rebus suis instructum quàm optimè: quod ferè est impossibile, eò quòd † Princeps suâ scientiâ cuncta complecti nequeat, & si forsitan minùs aptè ad propositum responderit, negotiorum minùs capax judicabitur, aut incuriosus. Præterquam quòd nunquam ferè dotes ac talenta principis tanta esse deprehendantur, quanta est existimatio, quæ de iis à plerisque solet conziipi. Et propter ejusmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos secum agi, atque ipsi postea in scripto responsa dabant; tum ut tempus maturè deliberandi suppeteret, tum etiam, quia calamus minus periculi conjunctum habet, quàm lingua. Hæc siquidem responsum diu differre commodè non potest, potest autem calamus. Sejanus, quantumvis † Tiberio gratiofus, scripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus sunt negotia, quæ ore tenus tractare præstat, quàm scriptione, tunc præsertim, quando haud satis videtur tutum in aliorum relinquere manibus scripturam, quæ perpetuum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxium explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ sicuti celerrimè transeunt, nec tenaciter hærent in memoria, ita ad dandam actionem certam minùs idonea sunt. Cæterum sive hoc, sive isto modo respondeat Princeps, illud semper tenendum, * *multum brevis sermoni inesse prudentia*, & vel hoc nomine eum Principis decere majestatem; unde & † *Imperatoriam brevitatem* vocat Tacitus. Enimvero linguâ utendum, ut gladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferienti ex-

D 5

po-

† Tac. l. 3. Ann. e Componit ad Casarem codicillos: monis quippe turis erat, quamquam presentem, scripto adiret.
 Tac. lib. 4. Ann. * Sophoc. † Tac. l. 1. hist.

ponas; qui totum aperit animum, periculo sese obijcit. Discursus breviores efficaciores sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda. Nihil æquè regii muneris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nòsse tacere, quàm nòsse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsum Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. * *Stultus quoq; si tacuerit, sapiens reputabitur, & si compresserit labia sua, intelligens.* * *In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.* Illud prudentiæ est, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculosum.

— *Ut di versa sibi, vicin àque culpa est.*

* *Multa loquens, & cuncta silens.*

Tunc loqui convenit, cùm silentium aut Principi aut veritati præjudicet. Majestas solo etiam nutu sese abunde explicat. Silentium murum opportuno tempore magna in Principibus facundia est, & significantiùs animi sentia solet exprimere sola morum gravitas & modestia, quàm ipsa verba: quòd si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regia quadam in sentiendo libertate.

* *Liberi sensu in simplici parole.*

Etenim cum exaggerationibus nimis, cum juramentis & testimoniis non necessariis fidem aut amittunt omnino aut certè suspectam faciunt. Gravia ergo sint absque fastidio, gratiosa absq; sollicitudine, constantia sine asperitate, communia denique absque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur f verba aptè composita.

§. Verùm tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus est, atque in promissis, in quibus principes aut ex innata quadam animi generositate, aut ad intentos fines faciliùs assequendos, aut ad evitanda pericula, consueverunt esse liberaliores; sed dum fidem liberare postea nequeunt, perit auto-

ritas

* *Prov. c. 17.* * *Eccli. 31. 29.* * *Auson.* * *Tasso. f Non parcat ei, & verbis potentibus ad deprecandis compositis.* *Job. 41. 11*

ritas, & aliorum sibi accersunt inimicitias, adeò ut satius g fuisset nunquam ita largiter polliceri. E promissis non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quàm ex illatis injuriis: in his siquidem non æquè semper locum habet utilitas, atque in illis, & Principes plerumque magis proprio moventur commodo, quàm acceptis injuriis. Polliceri prolixè, & promissa non solvere, superior contumeliam interpretatur; inter æquales injustitia; apud inferiorem tyrannis censetur. Ne ergo præceps sit lingua ad pollicendum, antequam certò constet h præstari posse quod promittitur.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facile transilit; nam iracundiæ calor celerrimè illam commovet: cum verò vindicta deinde passioni animi parere non possit, necesse est prudentiæ, immo & potestatis supremæ auctoritatem haud parum imminui. Consultius ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas ut satisfactionis effectus antè expendi queant, quàm illam Princeps comminetur. Qui minis utitur prius, quàm manibus, iis solis ulcisci se cogitat, aut hostem commonefacere. Nulla comminatio gravior, quàm mutum silentium. Ignes cuniculis subjectos, sed jam displosos, nemo amplius metuit, qui autem sub aggeribus adhuc abditi delitescunt, semper magis formidabiles sunt: nam effectus imaginationis longè solent esse majores, quàm sensuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & solius fermè Inferioris est adversus Superiorem, atque adeò indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cujuscumque honori periculum creari debet. Si vitia grassari videat, ea puniat oportet; si defectus alios leviores, aut corripiat, aut dissimulet.

§. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obsequio-

D 6

rum,

g Multò melius est, non vovere, quàm post votum promissa non reddere. Eccle. c. 5. 4. h Noli citatus esse in lingua tua; & inutilis, & remissus in operibus tuis, Escli. 4.

rum, pars quædam est præmii, & ad ulteriorem sui ipsius æmulationem laudatum exstimulat; quin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiscuè subditos, periculo non caret: cum enim iudicium illorum varium sit atque incertum, illa verò laus sententia quædam quasi definitiva, deprehendicum tempore poterit, temere prorsus hanc illis datam fuisse laudem; interim honoris tuendi gratiâ Princeps id, quod semel approbavit, revocare facile non audebit. Magnâ igitur prudentiâ, tum hac ipsa de causa, tum ut ne invidiæ occasionem det aliis, in personis laudandis opus habet; quod & S. Spiritus est oraculum: * *Ante mortem ne laudes hominem quenquam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temere orandum laudibus, eò quòd nulla penè res omnino certò affirmari possit, & nos quoque in iis, que laude videntur digna, falsâ sæpe opinionone deludamur.

* Eccli. II. 30.

* *

*

SYM.

SYMBOLUM XII.

COR humanum sapiens architectrix Natura in in-
 timum pectus abdedit; ne tamen propterea for-
 tē, quod occultum & sine testibus sit, contra rationis
 præscriptum quippiam ageret, unā homini indidit
 nativum illum colorem, aut flammam sanguineam,
 quā Verecundia frontem succenderet, & reum cor-
 faceret, si qua in re abiret ab honesto, sentiretur ali-
 ter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem sem-
 per deberet esse motus, & mutua in omnibus consen-
 sio. At signum illud, quod à prima statim pueritia se-
 se prodit, sensim obducit malitia. Quam ob rem, cum
 minimè ignorarent Romani, quanti momenti esset
 veritas, ad stabilicendas in Republica hominum socie-
 tates

eates & commercia mutua, adeòque nihil magis cuperent, quàm ut Verecundia ab ea deliscendi inter mortales facta tecta servaretur, suspendebant è parvulorum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Aufonio teste, à Pythagora inventum, ad significandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri debent homines, & sinceritatem veritatis, gestando in pectore detectum quasi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipsum est, quod communiter indicare volumus, cum de homine verace dicimus, eum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem symbolicè representandam: quemadmodum & Ministri justitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare consueverant. Neque tamen ideo cupiam videri debet, si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc ansam dari: nam contra potius nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat mœritum, ut ne aversus à Sole quis loqueretur; quo quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à vero alienum sit: nam qui sibi non temperat à mendacio, ferre non suffinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quòd solus & unicus ille sit, tum quòd tenebras dissipet, & fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lucem, & nativos suos colores, uti Emblemata præsens exhibet; in quo simul ac supra Horizontem fax ista ascendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obscura sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliàs eà absente, & noctis — *per amica silentia* suas tantisper captabant prædas, dum volucres aliæ quieti indulgerent, & somno. Quàm confunditur noctua, si casu aliquo in Solis conspectum veniat! In clarissima ejus luce hic illic offendit, & sese implicat; excecatur

eam omnino splendor iste, omnesque illius eludit artes. Ullusne esse potest ingenio tam versuto aut vafro, quem in presentia ingenui Principis, & cui sincera veritas maximè cordi est, non illico fraus omnis atque astutia destituatur?

— — — † Magni presentia veri;

ait ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris animi consilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam quasi recessus non defuerint. Quæquamne mundi huius oculis magis patens atque apertum, quicquamne lucidius, magisve umbris ac tenebris oppositum, quàm Sol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit intendere, abyssos quasi deprehendet, nescio quas & lucis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant oculos, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occæcatur malitia, & suis evenitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus suis porrò fallat. Dignissima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendacium triumphare. Mentiri servorum est; atque ad eò generosum Principis animum a haudquaquam detur; cui vel maximè danda opera, ut Deo, qui ipsa est Veritas, quàm simillimus sit. * *Onde los Reyes* (ait de illa Alphonfus Rex sæpe laudatus) *que tienen su lugar en la tierra, à quien pertenece de la guardar mucho, deben parar mientes, que no sean contra ella diciendo palabras mentirosas.* Et paullo infra in eadem lege aliam ejus rei adfert rationem. † *E de mas, quando el mintiese en sus palabras, no le creerian los Omes, que le oyesen, ni guær dixese verdad, e tomarian ende carrera para mentir.* Expertus hoc fuit * Tiberius, qui ad vana, & toties irrisa revultus, de reddenda Republica, utque Consules, seu quis alius regimen susciperet, vero quoque & honesto fidem demisit.

§. Quantò Monarchiæ sunt grandiores, tantò vanita-

nita-

† Virgilius. *a Non decent stultum verba composita, Nec Principem labium mendax.* PROV. 17. 7. * Lib. 3. tit. 4. p. 29
† Id. ibid. * Tac. lib. 4. Ann.

mirati & mendacis b magis expositæ sunt. Fortunæ benignioris radii obtrectationum contra se nebulas facile attrahunt. In magnis Imperiis omnia in sinistram trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quodvis aperta nequit efficere, sæpe calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, qua in re forti anixio opus habet, qui aliis imperat; ut ne cursum suum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non eminuit constantia ista, & firmitas animi in Hispaniæ Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidiam & æmulatorum obtrectationes despisere; quo uno propè artificio plurimæ istiusmodi dispulsæ sunt nebulæ, quas sicut Imperii Majestas excitat, ita easdem vi veritatis vicissim discutit, hæud secus ac vapores Solis calor attenuat. Quàm infames libellos, quàm manifesta mendacia, quæ figmenta, quas calumnias contra Hispaniæ Monarchiam sparserunt sæpe malevolis. Neque tamen æmulatio ista ullam aspergere potuit maculam administrationi tam justæ regnorum, quæ in Europa possidet, quòd palàm illa sit, & in oculis omnium. Inter alia ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis invisa redderetur, ad eòque provinciæ rebelles ad reconciliationem minùs adjicerent animos, autor nescio quis, nomine Chapensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo multis persequitur, quàm inhumaniter & malè ab Hispana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atq; ut ea mendacia faciliùs fidem invenirent, primùm in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste, tanquam Hispali typis editus, & in alias deinde linguas translatus est. Ingeniosa sanè inventio, & acuta malitia, magisq; noxia, quàm fortè credi possit: quippe quæ in sinceris quibusdam animis plurimùm operata est mali, et si prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, siquidem ista omnia satis confutat insignis Religionis ætus & justitia, quam Hispana Natio ubivis terrarum

con-

¶ *Sanctæ magni imperii objectari solita, Tac. l. 4. Ann.*

constantissimè semper exercet ac tuetur, nec sibi ipsa
in solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffiteor,
sub primam Americæ invasionem quædam non
omnino probanda accidisse; sed eorum duntaxat vitio,
qui cum orbem hunc cognitum animi sui amplitudini
nimis etiam angustum crederent, ausi fuere
permisso magis sui Regis, quàm jussu, aut electione,
suam alibi experiri fortunam, & novas hactenus in-
cognitas inquirere regiones, ubi populos offendere
barbaros, idolorum cultui superstitionè deditos, ipsis
etiam feris immaniores, qui ferino more humanam
carne vitam propagabant, quorum inhumanitas, præ-
terquam vi & extremo rigore domari non potuit. At
tamen mox incommodis istis provisum de remedio
à Regibus Catholicis; hi namque eas in oras certos
cum potestate ablegarunt commissarios, qui in eos,
quos deliquisse deprehenderent, severè animadver-
terent, & justitiæ apud Indos integritatem tuerentur;
multa deinde paternè ordinarunt, quæ pro eorundem
facerent conservatione; inter quæ illud non in postre-
mis numerandum, quòd eos à gravissimis eximi vo-
luerint laboribus, quibus tum in metalli fodinis, tum
aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam re-
giones istæ detegerentur. Miserunt præterea viros A-
postolicos, qui fidei Christianæ mysteria eos studio
maximo edocerent; quin & propriis suis ac regis
sumptibus fundarunt Episcopatus, erexerunt templa,
& sustentarunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius
recens plantatæ utilitatem & gratiam: ita quidem, ut
ab eo tempore, quo provinciæ tam vastæ in Hispano-
rum concessere potestatem, etiam in novorum Do-
minorum absentia, nihil tamen eorum, quæ regii sunt
muneris, desiderari ipsi passi sint. Quo in genere im-
perii hujus procuratio, & Ministrorum vigilantia, i-
psius etiam Solis, Lunæ, stellarumq; in hæc inferiora
dominium & operationes superare quodam modo
videri possunt: quoties enim vel per solas pauculas
horas, ut quotidie accidit, Solis hujus præsentia unum
sub

subtrahitur Hemisphærio, perturbatur & confunditur alterum, dum Malitia nocturnis sese vestit & contegit tenebris, ac sub caliginis istius velut larva homicidia, furta, adulteria, aliæque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentiâ Solis cavere satis non potest; esto, supra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat, iisque radiorum suorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaque nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Justitia, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politicâ, quâ Castellæ regna fruuntur & gaudent, Ne tamen his suis artibus triumphent æmuli, & hostes Monarchiæ Hispanicæ; atque ut omnes istius libri calumniæ penitus elidantur, faciamus omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpeffos esse, & componemus cum iis, quæ hac nostra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quàm in Germania, Burgundia, & Lotharingia re ipsa experti sumus, & luce clariùs apparebit, mendacium illud ad horum veritatem neatiquam accedere. Quæ anquam crudelior tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuere excogitata, quæ his nostris temporibus usurpari non vidimus, non jam adversus gentes inhumanas ac barbaras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hostiles eas semper, sed contra seipsas etiam; nullâ habitâ ratione aut propinqui sanguinis, aut pietatis in patriam. Quoties vidimus ipsas auxiliâres copias in eum; à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magis euenta defensio fuit, quàm aperta lasio. Nihil inter protectionem intererat & spoliationem; nihil inter amicitiam, & hostilitatem. Non illustribus ædificiis, non locis sacris à ferro & flammis parçitum. Intra breve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vidimus sepeliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in desertissimas verti solitudines. Nec tamen illa humani sanguinis satis expleri aut satiari potuit.

Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis sclopetorum atque ensium vim experiri, non in ipso pugnae ardore solum, sed postea etiam, quam primus Martis furor defravisset. Jucundissimum oculis erat spectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties dissecti hominum ventres praeseptorum fuere loco? Non nunquam (horrendum dictu!) intra ipsa Matrum viscera latentes adhuc, & permisti cum avena & paleis tenelli foetus equis cesserunt in pabulum. Cum vitae ipsius factura experimentum sumebatur, quantum aquae humanum caperet corpus, aut quamdiu absque alimento vitam producere quis possit. Virgines Deo dicatae fuerunt violatae; constupratae honestiores filiae, Matronarum pudicitiae illata vis, in ipso parentum & maritorum conspectu. Mulieres, aequae ac aliae praedae & spolia, aut pretio veniebant, aut vaccis commutabantur & equis, ad usus minus honestos atque illicitos. Agricolaerum juncti curribus, equorum instar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, è pedibus, imo & reverendis (sine pudore loqui) pendulos in ardentibus fornaces sic demittebant. Ante parentum oculos miserè trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno charissimorum pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus & sylvis, quae latibula feris praebent, hominibus locus non dabatur, quo sese tuto abstruderent; nam canibus venaticis eos pervestigabant, & vestigiorum indicio producebant in lucem. Non profundis lacus à tam ingeniosa cupiditate & rapina securi erant; uncis & retibus inde extracta saepe sunt utensilia. Nec de mortuorum ossibus quietis manere licuit, tumuli eversi, & marmoribus, ut scrutarentur, quid sub iis lateret abdolum. Nulla ars magica est aut diabolica, quae usi non fuerint, ut aurum atque argentum è latebris eruerent. Saevitia & cupiditate multae hominum myriades perire, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quo-

quorum extirpationem divina permittit justitia, eò quòd tot sæculis contra conditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthæ recenseo, ut ullam incu- sem Nationem, scio enim plerasque ferè omnes in bar- bara isthac atque inhumana tragœdia suas egisse par- tes: sed solum, ut à calumnia gentem Hispanam vin- dicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo est, ne extralimites abeat. Im- becillæ naturæ nostræ vitium est, quòd nulla actio tam bruta sit, quâ se contaminare non possit, si Reli- gionis aut justitiæ freno careat.

SYMBOLUM XIII.

Absentiam Solis supplet Luna, dum nocti præsi- det. E variis illius motibus, augmento & decre-
mentis

mento rerum harumce inferiorum vigor & conserva-
 tio dependet, & tamen si tantò pulchrior illa sit, quan-
 tò hæ obscuræ magis, & de se imbecilliores, utpote
 quæ esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen
 est, qui ve ea de causa, vel propter alia innumera e-
 jus beneficia magnopere ad eam advertat, ne tum
 quidem, cum lumine plenam sese exhibet. Quod si
 verò interdum terræ interjecta Eclipsin patiat, &
 corporis sui non jam illustrati à Sole, ut paullo antè
 spectantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pan-
 dat defectus, omnium illicò notatur & observatur or-
 culis; quin longè etiam antè, quàm eveniat, præver-
 tit curiositas, & omnes illius passus gradatim & mi-
 nutatim in numero habet. Quid Principes aliud
 sunt, quàm Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in
 quas divinus ille justitiæ Sol suos diffundit radios pro
 terreo regimine; nam si astra illa rebus dominantur;
 hi animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Per-
 sarum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lu-
 næ formam imitarentur, ut nimirum astris haberen-
 tur suppare. Inter eosdem Rex Sapor ad Constan-
 tium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ fratrem
 sese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines
 Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus
 potentia & imperii orbibus constituti, adeòque o-
 mnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à de-
 coro deflectere nequeunt, quia mox in aliorum id in-
 currat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant;
 eos enim universus hic mundus attentus observat; &
 licèt, quæ facta ab iis bene, non notet interdum, ad er-
 rores tamen advertere animum nullo unquam tem-
 pore desinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat
 curiositas, ut in secretissima principum cogitata pe-
 netret. Lapidis illius apud Zachariam *b* videntur si-
 miles,

† Chryf. serm. 120. *a* Rex Regum Sapor particeps siderum
 & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutē. Amm.
 Marcell. l. 7. *b* Super lapidē unū septem oculi sunt. Zach. 3. 9

similes, supra quem septem erant oculi. Nempe qui magno imperio pradi, in excelsa aetate agunt, eorumque facta cuncti mortales novere: ita maxime fortuna, minima licentia est. Manus principis mensura est concentus illius musici, quem bona & prudens gubernatio efficit; qua in mensura si casu aliquo aequabilitatem non servet, vocum oritur confusio, & turbetur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Unde porro fit, quod status plerumque principibus suis cupiant esse consimiles, flagitiosis tamen citius, quam probis: cum enim vitia illorum perquam sollicitè attendere soleant subditi, infixam harent animis, & facile ea postea a mulatur adulatione. † *Vitiosi quippe Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, plusque exemplo, quam peccato nocent.* Et experientia ipsa docet, malos mores plus communiter adferre nocementi, quam profint etiam optimi: nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius, quam virtutes imitari studeat. Quanta, & quam eximia erant illa, quæ in Alexandro magno eminebant: Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistram inflecteret. Tamen si verò quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum * *prior ventre & gula sibi ipsi hostis; Otho luxu, sevitia, audacia Reipublica existiosior ducebatur*: nullum tamen est, quod propter exemplum non gravissimè noceat subditis. † *Flexibiles quamcunque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam, sequaces sumus.* Haud multum ab similes rotis illis in visione Ezechielis prophetica, quæ Cherubinorum

mo-

† Cic. de Leg. * Tac. lib. 2. hist. † Plin. in Paneg. Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rota juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rota, sed & ipsa juxta erant. Ezech 10, 16.

motum examuſſim, & in omnibus ſequebantur. *Ex conditio Principum, ut quicquid faciant, præcipere videantur.* † Exiſtimant ferè ſubditi, gratum ſe obſequium præſtare principi, ſi flagitia illius imitentur, cùmque ea voluntati dominantur, facile ſibi perſuadet adulatione, hâc demum viâ ſeſe illâ potituram. Ita *validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus ſi principem (Neronem) * ſocietate ſcelerum obſtringeret.* Quâ ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales ſint ipſius mores, ut ad virtutem, ad honeſtatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonſus cognomento Sapiens, principibus dedit: † *E otro ſi para mantener bien ſu pueblo, dandole buenos exemplos de ſi miſmos, moſtrandoles los errores, para que fagan bien: ca no podria el conoſcer à Dios, nin lo fabrica tomar, nin amar, nin otro, ſi bien guardar ſu corazon, nin ſus palabras, nin ſus obras (ſegun diximos de ſiſo en las otras leyes,) nia bien mantener ſu pueblo, ſi el coſtumbres, e maneras buenas non ovieſſe.* Nam ſi vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem præluere omnibus debet, & ſecurioreſ commonſtrare navigationis vias, in ſaxa & ſcopulos Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri poteſt, ut gubernatio ſuccedat rectè, ubi princeps in flagitia ſeſe pronum effuderit. *Ca el vicio (verba ſunt ejuſdem Alphonſi Regis) * ha en ſi tal natura, que quanto el Ome malo uſa, tanto mas lo ama, e deſto le vienen grandes males, emengua el ſeſo, e la fortaleza del corazon, e por fuerza a de dexar los fechos, quel convienen de fazer por ſabor de los otros, en que halla el vicio.* Facile leges contemnit ac deſpicit populus, ſi videat non obſervari ab eo, qui earundem eſt anima. Quare ſicut eclipſes Lunæ terræ obſunt, ita peccata Principis per-

† Quintil. * Tac. lib. 14. Ann. † Lib. 6. tit. 3. p. 7.
* Lib. 5. tit. 3. p. 2.

peffundant regnum: illorum enim peenas à Deo immiffas plerumque luere debent etiam subditi, quia exemplum fecuti eorundem sese scelerum faciunt quoque participes; uti sub Jeroboamo d Rege à populo Ifraëlitico factum Scriptura memorat.

Una fola umbra impurioris delicti, quæ Regis Roderici famam obfcuravit, multis faeculis Hispaniæ libertatem tenebris oppreffam tenuit. Quamobrem excufari aliquo modo poterit barbatus ille † Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, iusjurandum ab illo postulabant, quòd iustitiam effer administraturus; non oppreffurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus; curaturus denique, ut Sol cursum suum ac splendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim fuos proferret fructus. Etenim Regi fancto Sol ipse obedientiam præstat; ut Josue quondam expertus est, in præmium virtutis, & tellus fœcundiores edit partus, ut grata quodammodo fit pro administrata in populum iustitia. Illud ipsum est, quod Homerus his versibus indicat:

** Sicut per celebris Regis, qui numina curat,
In multisque probisque viris jura aqua ministrat,
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, segetesque, & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
Ob rectum imperium populi fors tota beata est.*

§. † *Annus bonus non tam de bonis fructibus, quàm de iustè regnantibus existimandus.* Estque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum causam esse eos, qui cum imperio sunt; quin fortuita ipsa sæpe ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

§ * *Ne in animum suum inducat Princeps, tum demum vitia sua minùs notatum iri, si ea impunè permit-*

*d Propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israël. 3. Reg. 14. 16. † Pop. Gamat. * Hom. Ulyss. Boëtius, * Tac. lib. 4. Ann.*

mittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witiza memoriae proditum est: etsi enim vitæ licentiam ament subditi, at non autorem; quæ causâ fuit, cur factum morte luerit postea, homo ob deterimos suos mores omnibus invisus. Quod in aliis vix turpe ac vitiosum notare plerumque solemus, hoc in nobis ferè commune ac proprium ipsi non agnoscimus. In nobis ipsis facile quemcunque dissimulamus defectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum contuemur, ne atomum quidem ferre possumus. Eiusmodi speculum princeps est, in quo sese contemplantur subditi, nec quicquam iis molestius, quàm si vitiiis deturpatum videant. Nihil propterea minùs infamis erat Nero, quòd [†] *ratus dedecus amoliri, si plures scedasset.*

§. Non securos se arbitrentur Principes, si in secreto rei bene prudentèrque gestæ conscii sibi sint: quoties enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino assequitur, discutere eas curiosè incipit, & in deteriorem semper partem interpretatur: quare non sufficit, quòd ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut ne media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et quomodo rem ullam secretam habebit is, qui suam ipsius Majestatem, & comitatum aulicum à se abdicare non potest, nec solus quicquam agere; cujus libertas tot compedes secum trahit, & catenas aureas, quarum strepitum nemo non percipit? Hæc summo Sacerdoti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex ima ejus veste circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes suos gressus auribus e omnium esse expositos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive foris extra palatium, quotquot Principi intra secretiora assistunt conclavia, totidem exploratores sunt eorum, quæ facit, aut dicit; immo & quæ animo cogitat, attentis ad omnes illius gestus, ad oris vultusque

E

con-

[†] Tac. lib. 14. Annal. e *Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo.* Eccli.

conformationem & motum, quibus cor sese prodit: ita semper oculos suos fin ejus manibus defixos habent. Quòd si vitium aliquod notent in principe, tamen etsi dissimulare illud se fingant, prodere tamen gestiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palàm eloqui non ausi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebulsit atque aestuat secretum intra præcordia præ ferventi manifestandi desiderio, donec tandem supereffluat, Linguas ipsas per aures volitare diceres. Hic accepto silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes: adeò quasi in momento obtrectatio è cubiculis secretioribus migrat in cùlinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porrò mirum, si hoc inter domesticos accidat, cùm à seipsis etiam satis securi Principes non sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur.*

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si fortè industriâ suâ ac diligentîâ non videantur satisfacere omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus ritè consentiant, multò minùs, ut natura hæc nostra tam imbecilla absque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas in eo maculas & obscuritates deprehendit curiositas, nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

§. Atque ista principis sollicitudo, ut vitæ suæ ratio.

§ Oculi servorum in manibus dominorum suorum. Pl.

tiones justè laudabiliterque instituat, ad vitam etiam actionesque Ministrorum, qui personam ejus sustinent, extendi debet; siquidem ad has non minùs, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominè quecum obligatum censent. Non Lunæ defectus est is, quem in Eclipsi illa patitur, sed terræ, quæ illam inter & Solem umbram suam interjicit; nihilo tamen minùs, nemo quisquam est, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eaque unica sufficit ad offuscandos ejus radios, & creanda rebus hisce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Ministris scelerum impunitatem concedere, animi quædam censetur vititas. Peccata propria aliquam merentur excusationem, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusationi est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos esse Ministros: si tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitiosi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen sit gubernatio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur exemplum: rigor enim ille non sinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, quâ quisque Principibus similium actionum studio se conformare desiderat. Esto pro se ipse sit malus, pro Republica tamen bonus erit. Omnem Ministris indulgere libertatem, est imperii abjicere habenas, sine quibus nullus etiam equus rectè securèque incedit.

§ Mali Principes æquè sunt curatu difficiles, ac pulmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo consistunt, at ipsi audire renuunt; consistunt in videndo, at ipsi videre non sustinent, neque ut audiant & vel videant alii, aut certè illud ipsum non sinunt domestici

E 2

pro-

§ Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis placencia. Isai. 30. 10.

proprii ac Ministri, qui principum vitiis applaudunt
petiùs: & quemadmodum antiqui olim ære & cymbalis
omnia personabant, dum luna laboraret; ita isti ani-
mum Principis modulis musicis, aliisque oblectamentis
demulcere satagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut au-
res semper habeat occupatas, ne aut murmur obtrecta-
tionis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas
penetrare possint; & demum, ut eâ ratione, dum Prin-
ceps juxta ac illi iisdem se immergunt vitiis, nemo re-
periatur, qui eos reprehendat & corrigat.

*h Igitur aris sono, tubarum, cornuumque concentu strepe-
re: prout splendidior, obscuriorve, latari aut marere. Tac.
lib. 6, Ann.,*

SYMBOLUM XIV.

Nullum propè instrumentum est, quod artis opera
se solo cum omni perfectione elaboraret. Quod præ-
stare non potuit malleus, lima perficit. Textrinae de-
fectus tonsoriæ corrigunt forfices (icon præsentis Em-
blematis) & panno nitorem addunt ac elegantiam. A-
liena censura proprios componit mores, Maculis ple-
ni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa in
officio continere aut emendare nequit, solus sæpe co-
ercet obtrectationis metus, quæ stimulus quidam est
virtutis, & frænum ne à recto tramite ea deviet. Ob-
trectationes in auribus obsequentibus prudentis prin-
cipis in aures *a* sunt aureæ, & fulgentissimi quidam u-
niones (ut dixit Salomon) qui mirè exornant illum &
perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quàm cen-
sura Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctri-
na: cohortatio enim famam & gloriam in futurum pro-
ponit; censura, quod tui se est & indecorum, mox accu-
sat, & castigat illicò infamiae divulgatione. Illa incitat,
ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & faciliùs
se se abstinet animus ab eo, quod ignominiam adjun-
ctam

*a In auris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sa-
pientem, & aures ebedientem. PROV. 25. 12.*

etiam habet, quàm suscipiat id, quod arduum est & honestum. Meritò itaq; constitutus est honor in opinione aliena, ut scilicet in meta finis, cùmque actiones

nostræ ab aliorum dependeant iudicio, omnibus satisfacere studeamus. Tametsi verò obtrectatio in se mala sit, bona tamen est pro Republica, quia nulla alia supra Magistratum aut Principem major potestas & vis est. Quid potentia non auderet, si obtrectatio non obliteret? in quos illa non laberetur errores, si hæc non esset? Consiliarii optimi sunt obtrectationes, siquidem è damnorum experientia nasci solent. Eas si audirent principes, multa dubio procul succederent rectius, Satyras, & libellos probare omnino non ausim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut scandala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid ta-

men indulgeri ea in re ob effectus tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republica signum est obtrectatio; in ea enim, quam tyrannis oppressam jam tenet, neutiquam permittitur † *Rara temporum felicitas, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Iniquum prorsus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos mormurare, sine obloqui, dum præcipere nos sinunt, agebat Sixtus V. Pontifex, cum non nemo ad ipsum referret, quòd malè de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem honoris existimationem abjecisse, quo nihil pejus in principe, si quidem eò venerit, ut jam infamia voluptati illi sit: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare b nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consalvo de Corduba queremonias tolerare exercitûs, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidam consistere. Quis licentiam populi, libertatèmq; reprimat? Frustra sunt Principes * *qui presentia potentia credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam,* qui existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. † *Non ope humanâ, non largitionibus, aut Deûm placamentis, Neronis decedebat infamia, quin jussu incendium crederetur.* Illud adulatione cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermone[m] prohibet, suspectas eas facit; cumque prona semper sit in deterius vulgi persuasio, palam pro malis haberi solent. Minus exaggerantur

† Tac. lib. 1 hist. b *Magnarum rerum curas non dissimulatos, qui animum etiam levissimis adverterent.* Tac. lib. 13, Ann. * Idem lib. 4. Ann. † Idem lib. 13 Ann.

tur ea, quæ non curantur magnopere. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male à se gestis per urbem loqueretur, hinc † plures, si liceret, aliàs narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant. Per laudes atque obtreccionibus ita transeundum Principi, ut illis non titilletur, non succumbat istis. Si laudibus capiatur, iisque aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quòd si obtreccionibus conturbetur, absistet à rebus arduis & gloriosis, & in gubernando socors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, iudicii levitas est: quacunque etiam re offendi hominum est privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil ignoscere, tyrannorum. Nòrant hoc optimè magni illi Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius, quando Rufino Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra se obtreccionibus illicò poenis castigarent; * quoniam, aiebant, si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum. Cùm Carolo V. Imperatori aliquando Barcinone versanti accusatio adversus nonnullos, qui sinistrè de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in scripto, ut de sententia ferenda cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox charitatem in vicinum focum, cui tum fortè astabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium principis pertinet, intelligere omnia; velle tamen verba & singula vocare ad examen, indignum est magnanimo pectore. In Republica Romana sola ‡ facta arguebantur; dicta impunè erant. * Vana à scelestis, dicta à maleficis differunt. Spinosa nimis corona esset, si re quacunque lædi se crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuria, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuria non agnoscit. Nimia est in principe facilitas, & exigua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores.

† Tac. lib. 3. hist. * L. unica, C. si quis imperat, maledix. c. Omnia scire, non omnia exequi. Tac. in vita & gr. ‡ Idem l. 1. Ann. * Idem l. 3. Ann.

Conscientia mala stimulare solet animum ad sumendas de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit ista. Si verum est, quod in principe carpitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evanescer. † *Namque spreta exolefiunt; si irascere, agnita videntur.* Exuri iusserat Senatus Romanus Cremucii annales; sed quia eos ipse occulerat, acconsa magis est. & vulgata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamatoriiis Veienti accidit; * *conquisitis, lectitatique, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem astulit.* Curiositas iudicibus non paret, nec pœnas metuit. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur. Prohibitione augetur Satyricorum æstimatio operum, & † *punitis iudicii gliscit autoritas.* * *Neque aliud externi Reges, aut qui eadem sevitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atq; illis gloriam peperere.* Nunc sicut perutile est Principi, scire quid alii loquantur malè; ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accusatur in aliis; proclive est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut iniquè aliquid statuat, aut erret in ferendo iudicio. Est ea res periculi plenissima in aulis præsertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum prensatio calumniam acuunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi esse similes, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris spicas d corrodunt & depascunt. Gladio e acuto linguas eorum Spiritus sanctus comparat, uti & sagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David geos ut hostes persequeretur. Nulla aula quiescere potest, ubi isti tolerantur. Nec minùs occupabunt Principem eorum susurrationses, quàm negotia

pu

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem lib. 14. Ann. † Idem l. 4. Ann. * Tac. 16. d *Dentes earum, sicut dentes leonum erant.* Apoc. 9. 8. e *Et lingua eorum, gladius acutus.* Ps. 56. 5. † *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectu corde.* Ps. 10. 2. g *Detrahentem secretò proximo suo hunc persequeretur.* Ps. 100. 5.

publica. Remedium est, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem scilicet & iudicium, ut absque gravi causa eas non pandant. Sanè pro auribus non minùs custodiã opus est, quàm pro aulae & palatii foribus; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui obrectantibus facillè aures præbet, in causa est, cur obrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur malè, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam ejusmodi blaterones cum eo, quem accusant, coram committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut diffidiorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, nî fallor, Spiritus sanctus intendebat, cum diceret: † *Sepi aures tuas spinis*; ut nimirum sese ipse læderet, atque adeò poenas daret, qui cum malevolis obrectationibus os suum aliorum auribus admovere tentaverit. Suspectus debet esse principi, qui palàm veretur dicere, quod in aurem *h* loquitur. Et tametsi ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad principem non deferantur; multa quippe sunt domestica, quæ ignorare satius est sæpe, quàm scire; & verò longè præstat, calumnias ex aulis universim proscribere. Quando tamen accusationes non ex malitia fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis; omnino audire eas decet, & examinare sedulò, nec putare aliter, quàm eas ipsas admonitionem quandam esse planè necessariam, ad bene gubernandum non solum, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent. * *Si quis, inquit, est cujuscunque loci, ordinis, dignitatis; qui se in quemcunque Iudicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quod*

E. 5

non

† Eccli. 28. 28. h *Et hanc velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, suspectum habeat.* S. Bern. lib. 4. de cons. ad Eug, c. 6. * Lib. 4. C. de accus.

non integrè atque justè gessisse videatur, intrepidus atq; securus audeat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Proflus hoc necessarium est, ut principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aula, in consiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obstruit, & gratiæ ac beneficia principis per Ministros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Ministrorum defectus & errores non audeant prodere; perinde quasi hoc demû sit beneficii esse memorem, & gratû se exhibere, quæ infidelitas potius, & proditio censeretur deberet: ea enim obligatio, quâ obstructi illi sunt ad commonendum Principem, quem decipi à suis, aut eui non rectè ministrari animadvertent, fidelitatis est obligatio naturalis, multo que arctior quàm ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si princeps gratias suas & favores per eorum dispertiat manus, quos eximiè & singulariter habet caros; sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officii sese participes faciunt, aut certè approbant illud, ac defendunt; atque ita, principe miserè decepto, in causa sunt, cur iis affectu amorèque singulari porro adhæreat.

Antiquiores Respublicæ non nesciæ omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia: in theatris publicis illas permiserunt, sed paullatim à communi morum reprehensione ad obrectationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quorundam læsione; unde exortæ factiones, & ex iis seditiones populares: quia i Spiritu S. teste, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Ea de causa, ne morum correctio ex malitia linguæ penderet, aut calami, Censorum munus institutum fuit, qui auctoritate publicâ singulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquam utile tunc fuit istud officium

i Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum destruxit, & domos Magnatorum effudit, Eccli. 28. 15.

officium, & diu multumq; viguit; quia verecundia & animorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc nostro tamen tempore effectui dari non posset: superbia enim & morum licentia mox sese modis omnibus illi opponerent, sicut nunc ipsi resistunt Magistratui, quantumvis optimis legibus & autoritate publicâ armato, adeoque risui & ludibrio forent Censores, non absque insigni regiminis periculo: nihil enim nocentius, nihil quod vitia magis insolescere faciat, quàm si talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes despiciunt ac rident.

§. Sicut autem censura morum corrigendorum causa introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut scilicet opes ac fortunas singulorum referret in tabulas, & personarum certum iniret numerum, & quamvis magno Reipublicæ bono, cum apud Græcos, tum apud Latinos diu ista consuetudo floruerit, hodie tamen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accuratè subditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, quàm ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum gravissimum vindicavit Deus illam populi Israëlitiici per capita recensitionem, quam & David instituerat: † *Quid enim tam durum, tamque inhumanum est, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegere utilitatem, & invidia exponere divitias, cupiditati & rapinæ eas objiciendo.* Quòd si in illis Rebus publicis Censura sine his incommodis exerceri olim potuit, ideo factum est, quia in primæva sua institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minùs elati tunc erant, minùsque contra rationem rebelles, quàm his nostris temporibus.

E. 6

SYM.

k *Fercussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto. 2. Reg. 24. 10. † l. 2. C, quand. & quib. quart. pars.*

Quàm vellem præsentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium principum, atque ut quemadmodum ignes missiles per aërem volitantes astrorum imitantur splendorem, lucentque mox atque emittuntur è manu, donec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus sanctus igni effulgenti a eos comparat) nunquam non arderet tanta desiderium, &

— † *fax mentis honestæ*

Gloria;

nec quicquam pensi haberent, quòd pasta flamma ista indigeat, quòdve id, quod ardet vehementius, citius

‡ *Quasi ignis effulgens, Eccli. 50. 9. † Sil.*

eius etiam consumatur. Nam tametsi communis sit
 homini cum animantibus omnibus cupiditas illa pro-
 rogandi vitam; harum tamen finis alius non est, quàm
 sui conservatio, hominis verò rectè agere. Non felici-
 tas est vivere, sed nôsse vivere. Nec plus vivit, qui vi-
 vit diu, sed qui meliùs vivit. Etenim vitam, non tem-
 pus metitur, sed usus. Illa quæ [†] *quasi Stella matutina*
in medio nebula, & quasi Luna plena radiis beneficentiæ
lucet aliis in diebus suis, longa est semper; uti contra
 brevis ea, quæ in seipsa consumitur, licet diutissimè
 duret. Beneficia & incrementa, quæ à principe profi-
 ciscuntur in Rempublicam, illa dies *b* vitæ ejus nu-
 merant. Qui sine illis transeunt, eos de summa dedu-
 cit *c* oblivio. Titus Vespasianus Imperator ^{*} *recordatus*
aliquando super cœnam, quòd nihil cuiquam illo die presti-
tisset, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edi-
dit: Amice, diem perdidisti. Et Petrum Lusitanum Re-
 gem dicere solitum accepimus: [†] *Non meretur esse Rex,*
qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies singulos confert
in Rempublicam. Nulla tam brevis vita est, cui ad a-
 gendum fortiter non sat temporis suppetat. Unico
 momento facinus heroicum decernit generosa mens.
 nec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid
 refert cum illo ipso vitam desinere, si in aliam ater-
 nam commutetur, memoriæ post se relictæ benefi-
 cio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita no-
 minari potest; non ea, quæ in corpore consistit, & vi-
 tali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. ^{*} *Mors*
omnibus ex natura equalis, oblivione apud posteros, vel
gloria distinguitur. Qui moriendo famam pro vita
 substituit, esse desinit; vivit tamen. Mira virtutis vis,
 quæ vel repugnante naturâ, quod caducum est, reddit
 immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito pa-
 rum

E. 7

rum

[†] Eccli. 50. 6. *b* *Bona vitæ numerus dierum, bonum au-*
tem nomen permanebit in ævum. Eccli. 41. 16. *c* *Et nume-*
rus annorum in certus est tyrannidis ejus. Job. 15. 20. ^{*}
 Sueton. [†] *Mar. hist.* Hisp. ^{*} *Tac. lib. 1. hist.*

rum vixisse Agricola, † *quanquam medio in spatio integra
etatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longissimum ævum
peregerat.*

§. Nemo famam posthumam, ut vanam, spernat aut negligat: eo ipso enim, quòd eam appetat animus, agnoscit, posse se aliquando ista frui. Falluntur verò, qui satis esse putant, si in statuis, aut posteris eam post se derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his etiam aliena; illa sola est propria, quæ ex factis oritur. Hæc si mediocria solùm sint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut numerus sit, vulgaris plebeculæ est; ut inter alios singulariter emineat, principum. Illud ergo tenendum, * *ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda, † Argentum quidem, & pecunia est communis omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximi censentur.*

* *Ignæus est nostris vigor, & celestis origo
Principibus.*

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut Cæsar esse vult, aut nihil; aut stella, aut favilla. Non minùs hæc lucebit obeliscis imposita, si gloriôsè consumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spiritus qui salis nitri instar optimè præparati, & incensi non illicò disrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo angustus nimis campus pectus est. Garfias Sanctius Navarra Rex prælium initurus, omnibus artibus tremebat; in ipsa tamen pugna fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hostium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque gloriosam consecratur Princeps, ut Lux & sit in hoc Mundo. † *Cætera Principi statim adsunt:*

unum

† Tac. in vita Agric. * Idem lib. 4. Ann. † Polyb.
* Virgil. d Sic luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona. Math. 5. 16. † Tac, lib. 4. Ann.

num insatiabiliter parandum, prospera sui memoria, & fama. Quod si sub regiminis initium bonam existimationem perdiderit, ægrè eam postea recuperabit: quod enim semel de eo conceperit populus, semper deinde hærebit animo: in hanc curam incumbat unicè, ut gloriam sibi pariat, etiam si capitis discrimen adeundum sit. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus Fama obtineri non potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italia [†]consequit multum immutata claritate, ob nimiam vivendi cupiditatem. Ita principi navigandum, seu mare tranquillum habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriæ pharum nunquam dimittat ex oculis; illud identidem animo volvens (ut ne quid persona sua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam: ii soli, pœnæ & infamiæ metu ad honestè operandum eos obligant; quos ut ab Historicis sæpe magis, quàm à suis sibi metuant hostibus, magisque calamum formident, quàm gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthasar e viderat, & licèt nondum sciret, quid scripturi essent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages renum ejus solverentur. Verùm, si & Deum & Famam susque deque habeant, nihil ab iis rectè geri poterit: nam absque Deo quicquid est, ignorantia est; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honestæ gloriæ cupiditas omnem à vitio, aut injustitia cavet maculam. Nec ulla immànior bellua illo Principe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat gloria.

§. Attamen etiam existimationi & statui à gloria pericu-

† Tac. lib. 2. Ann. e Facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur. Dan, 5. 6.

ziculum est: hujus enim splendor excoecare solet principes, & in temeritatem dare præcipites. Quod honestum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia, interdum superbia, aut invidia, ambitio sæpe & mera tyrannis. Graudia agitant animo, Ministrorum persuasivæ adulationibus, qui multa sæpe sub specie gloriæ iis præponunt ante oculos; quàm injusta verò, & quàm incommoda sint media, dissimulant interim: unde abrepti longiùs principes illusos se postea & perditos sentiunt. Rectè idcirco monuit Alphonsus Rex, quòd

† *Sobejanas honras, e sin pro, non debe el Rey cobdiciar en su corazon; ante se debe mucho guardar dellas, porque lo que es ademas, non puede durar, e perdiendose, e menguando, torna en deshonra. E la honra, que es desta guisa, siempre proviene danno della al que la sigue, nasciendole ende trabajos, è costas grandes, e sin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver.* Illa gloria secura est, quæ à generosa nascitur indole, atque intra rationis & potentiaë limites sese continet.

Quare cùm fama honesta pariter atque infamia fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque autem historiae beneficio æterna sit, utile foret, Historicis propositis etiam præmiis ad scribendum allicere; & favoribus prosequi Typographiam, vera gloriæ æraria, ubi rectè factorum præmia in futura etiam sæcula quasi manent deposita.

† Lib. 3. tit. 3. p. 20.

* *

*

SYMBOLUM XVI.

Vetus verbum est: *Purpura juxta purpuram* dijudicanda. Isthoc significabant antiqui, tunc melius cognosci res posse, quando una confertur cum alia; præsertim si eiusmodi eæ sint, quæ seipsis ita facile discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est, qui purpuram componunt cum purpura, ut hujus præ illa excellentia magis emineat, & certior de utraque fiat æstimatio. Erat in templo Jovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Persia munus) è lana coccinea tam præstanti, ut collatæ cum illa Matronarum Romanarum, immo & ipsius Imperatoris Aureliani purpuræ, cinereum vix colorem viderentur attingere. Si explorare & nôsse voluerit Serenitas Vestra, ad

regnum aliquando evecta, valorem virtutemque reg-
 giae suae purpurae, ne eam exponat ad lucem adulanti-
 um, & assentatorum: haec enim luminibus officiet po-
 tius, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item
 amori credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculis
 similis est, qui cum alia videant omnia, seipsum tamen
 videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quem-
 admodum si per species suas, & quasi imagines in spe-
 culo crystallino representatas cognoscuntur; ita Se-
 renitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avorum
 suorum purpuris opponat suam, attendatque deinde
 sedulo, num qua in re a purpura virtutum, qua in
 majoribus extiterit, ea deficiat, contemplando se in
 illis, tanquam in a speculo. Comparet, inquam, Sere-
 nitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum
 gestis & factis, & videbit facile, quantum inter haec
 & illas intersit, ut aut suarum quoque actionum co-
 lorem magis perficiat, aut certe virtute sua propria
 tanquam praemio gaudeat, si qua in re Majoribus suis
 praestare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas
 Vestra, num generoso suo Patri par sit animi fortitu-
 dine; num pietate aequet Avum; prudentia Philip-
 pum secundum; magnanimitate Carolum quintum;
 comitate Philippum primum; scientia politica Ferdi-
 nandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum,
 qui ideo a manibus pertusis nomen invenit; justitia
 Regem Alphonsum undecimum; religione denique
 Regem Ferdinandum sanctam, & generosa quadam
 aemulatione ad honestam imitandi cupidinem sese
 porro Serenitas Vestra exstimulet. Quintus Maximus,
 & Publius Scipio, si quando Majorum suorum ima-
 gines intuerentur, inflammari animos suos aiebant,
 & ad virtutem incitari; non quod cera illa aut effi-
 gie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum
 comparantes, ante conquiescere non poterant,
 donec

a *Tanquam in speculo ornare, & componere vitam tuam
 ad alias virtutes.* Pluth. Thim.

donec rerum à se gestarum fama & gloria eos omnino exaquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur, non illi loquuntur, qui vivere desit; sed iis potiùs, qui etiamnum supersunt inter vivos. Summaria quædam sunt, quæ memoriæ juvanda causa Antecessoris virtus derelinquit Successori. Illorum recordatione futurum aiebat Malachias, ut filii sui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem *b* colligerent. Ea quoq; de causa summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Antecessorum *c* suorum virtutes, totidem insculptas lapidibus, gestabant in pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione gloriosa concertare decet principem, non cum aliis se inferioribus: hos enim si superet, redditur odiosus; si contra ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Tiberius certè Imperator omnia *†* *facta dictaque* Augusti Cesaris *vice legis observabat.*

§. Instituat præterea Serenitas Vestra interdum comparationem purpuræ suæ præsentis cum præteritâ: nam cupimus ferè oblivisci, quales antè fuerimus, ne incusemus nosmetipsos de eo, quod nunc sumus. Expendat secum Serenitas Vestra, defeceritne, an profecerit potiùs: plerumque enim fieri videmus, ut principes sub regiminis initium animum egregiè attentum ad munus suum adferant, postea verò negligentiores sint. Plerique omnes magnis excellentisque animis gubernationem ordiri solent; sensim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimit, aut perturbant delicia, quibus leviter capi se sinunt, immemores obligationis, qua partam semel gloriam tueri ac conservare tenebantur. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore Tacitus, quòd tandem *post longam rerum experientiam*

videt

b Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternam. Mach. lib. 1. c. 2. 51. *c* Et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, Sap. 13. 24. *†* Tac. lib. 4. Ann.

*vi dominationis convulsus & mutatus fuerit. † Imperium diuturnum superbiam gignit, superbia verò odium parit apud subditos, quemadmodum idem autor observavit in Rege Vannio, qui * prima Imperii ætate clarus, acceptusque popularibus: mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus fuit. Multi cum insigni modestiæ & justitiæ laude regimen auspicantur, sed perseverant pauci, quia Ministros circa se habent adulatorem, à quibus docentur audaciùs quædam & injustè agere; uti Vespasiano accidit, inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinator: donec indulgentia fortuna, & pravis magistris didicit, aususque est.*

§. Atque hanc collationem non de suis tantùm virtutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed actiones etiam suorum Antecessorum conferat inter se, opponendo invicem quorundam purpuras vitiis defœdatis, alias item aliorum egregiis facinoribus resplendentes: nunquam enim magis exempla movent, quàm si contraria juxtâ ponantur à latere Comparat Serenitas Vestra Regis Hermenegildi paludamentum regium, cum paludamento Petri secundi Regis Aragoniæ: illud stellis coruscum, & purpuratum sanguine, quem in bello adversus Regem Leuvigildum Patrem suum, Arrianâ infectum hæresi, gloriosè profuderat: hoc verò equorum protritum calcibus in pugna ad Garumnam, cum is Albigenibus sectariis in Gallia tulisset suppetias. Convertat, obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula retrò præterita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, ob vitam licentiùs actam à Regibus * Witizâ & Roderico: erectam verò rursus, & restitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vita pariter exutum ac regno Regem Petrum, ob nimiam animi feritatem: contra

ad

† Tac. lib. 6. Ann. * Idem lib. 12. Ann. † Idem lib. 2. Hist. Mar. hist. Hisp. lib. 5. c. 12. * Idem lib. 6. c. 29. & 21.

ad gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem, ob singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Videbit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de celo auctum coronis, quòd suam Regi Joanni II. Nepoti suo salvam esse & servare voluerit, tamen si essent, qui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sancti-um à suomet Parente de inobedientia & ingratitude postulatum coram Martino quarto Pontifice, quòd ipso vivente regnum appetiisset. Isthæc collatio magistri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum ducem, in gubernando sequi tutò poterit: licet enim Serenitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroicorum splendorem as lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia in se considerata non ita movent, atque in iis, quos aut gloriosos in hoc mundo, aut inglorios effecere.

* *

*

SYM-

SYMBOLUM XVII.

ARbor trophæis onustâ non ideo truncus esse desi-
 nit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi non
 nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Antecessorum fa-
 cinora ignominia & dedecori sunt Successori, nisi ea-
 dem imitetur. Nec in illis hæres fit gloriæ, sed actionis
 solùm, quâ eandem obtineat æmulandi studio. Perin-
 de ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fun-
 dum reperit; vitrum verò, quod pellucidum est, ce-
 lerrimè pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac stre-
 nuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum
 gloria; si contrà vile ac tenue sit vitrum, fulgorem
 istum sustinere non poterit; quin hic ipse vilem abje-
 ctumque ejus animam prodet magis ac deteget. Quæ
 aliis

aliis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porro fundamentis tota Nobilitatis æstimatio nititur ac privilegium: omnes quippe existimamus, Nepotes Avorum suorum actiones æmulaturos. Qui has superbè jactat, nec imitatur tamen, satis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quòd virtutem illius, cui sanguine junctus non est, adæquare non studeat. Idcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustrium virorum imagines & statuæ antiquæ locabantur in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obligationes continuò in memoriam reducerent. Boleslaus quartus Poloniæ Rex, Patris sui effigiem, in numismate aureo, è collo suspensam circumferebat; & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabundè deosculans solebat dicere: *Avertat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam.* O quot ejusmodi numismata heroicorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestræ, quæ nunquam sinent, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid; quin immo animos ei addent potiùs, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione enitatur.

§. Quòd si in omnibus nobilioribus Viris incensa flagraret illa Majorum æmulatio, primas sanè in Republica seu domi seu militiæ mererentur partes: utrique enim † *par est meliores esse eos, qui ex melioribus, in quorum etiam favorem præsumptio est atque experientia: nam*

* *Fortes creantur fortibus, & bonis.*

Est in juvenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant aquila columbam.

Et plerumq; magnos in animo suscitatur spiritus æstimatio propria, & infamiæ metus. Fateor tamen, fallere non;

nonnunquam hanc regulam, aut quia a Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & deliciarum mollitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æquè mobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis, in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent; & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non unà virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis est; quæ licet communiter non nisi aquilas procreent; sunt tamen, qui putent. Struthiones quandam esse earundem speciem, sed planè degenerem, in qua proinde non ampliùs inest illa cordis generositas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cum volucris tam pernix, tamque elegans in animal foedum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Republicæ munera, si absque discrimine & meritorum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi unà cum sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si solâ nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad rectè agendum acuunt, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius, ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cum esset b nobilissima, paupertate pessumibat. Anteferri rectè poterunt aliis Viri sanguine illustriores, quod ad suprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militariibus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis

a Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura sæpe efficere vult, non tamen potest. Arist. l. i. Pol. c. 4 b Languescet alioqui industria, intendetur Jocordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves. Tac. l. 2. Ann.

rum animi postulant. Quòd si hæc in illis etiam reperirentur, etsi non ea fortè cum perfectione, atque in aliis facilè reliquum compensabit Nobilitas, aut Antecessorum meritis, aut communi hominum æstimatione; omnem tamen defectum supplere illa nequam poterit. Atque eam ob rem meritò risit Tacitus electionem Vitellii, cum ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nullâ habitâ ratione, quòd ad id muneris minùs esset idoneus; nam † quòd Censoris Vitellii ac ter Consulis filius, id satis videbatur. Non ita Tiberius sub prima Imperii sui initia, sed * mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militiæ, illustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse.

§ Multùm fateor, in bello potest auctoritas sanguinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo atque industria. Germani olim † Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumebant. Tunc arma efflorescunt, cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pretio sunt, & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipisci primùm, aut jam adeptam augere porro, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heroas dedit, & insignes duces præteritis sæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur militia: sola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illustriorem scilicet sanguinem majori in veneratione esse, aut eidem obediri promptius: nisi enim virtutis accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis omnis submissio exhibita sanguini, exterior solùm cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelsum mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fabricantur, illas suspicit animus & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit, & Orbi novo Hermannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus

F

orti

† Tac. lib. 1. hist. * Idem lib. 4. Ann. † Idem de mor. Germ.

orti non fuerint, suis tamen successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen post intervallo à suometalveo nomen sortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æstimantur, expediet ad altiorem honorum gradum evehere eos, qui rebus præclare gestis id fuerint pro merito, etsi fortè splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, † *si Rempublicam gnaris, & non magni pretii hominibus committat Princeps, statim & Nobilitatem, ac strenuorum iram in se provocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur.* Quod tum potissimum accidit, cum Subditus rarioribus à natura donis instructus est, non verò cum inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeoque ipsa Natalium obscuritas à præstantia & dotibus animi factis illustrata est. Multos videmus, qui * *ex se videntur nati;* uti de Curtio Ruffo dicere solebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

———— *Lectos ex omnibus oris*

Evehit, & meritum nunquam cunabula quarit,

Et qualis, non unde satus.

§. Quòd si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, suadendum potiùs, ut exercitio & præmiis illa instauretur, quàm alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & in quo frustra desudet Alchimistarum ars atque industria. Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henrico quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret scilicet potentiores regni sui proceres, aliòsq; è mediocri fortuna ad altiorem eveheret. Etsi libertas & inobedientia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur: magna enim præ aliis eminentia superbiam gignit, neque Superio-

† Dion. Cass. * Tac. lib. II. Ann.

rem ferre sustinet. † *Nobilitas, cui in pace durius servitium est.* * *Imbecilliores semper equum & justum querunt, potentioribus autem id nihil est cura; & tunc quietiores ferè sunt subditi, cum deest potentia, quæ eos tueatur & novitates e eorum foveat. Ea de causa non permittunt Castellæ leges, ut duæ amplæ & potentes d familia coalescant in unam; tum ideo etiam, ut bona magis divisa maneat, nec apud alios zelum & invidiam excitent. Artes certè non deessent, quæ sub specie honoris aut gratiæ singularis moderari possent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obsequium Principis & boni publici impendendi. Attamen sumptuum vanitas eò progressa jam est, ut iis artificiis opus non sit: potentissimi enim quique maximis onerantur debitis, & necessitatibus premuntur, ut media amplius non suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi possint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus esse cupiunt, quàm possunt, minùs etiam, quàm sunt, fieri incipiunt † Certè dices familie Nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ probati solent. Cæterùm etsi divitiæ nimix periculosa sunt, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam * cum ex primariis aliqui bona dissiparunt, hi res novæ moluntur.*

F 2

SYM.

† Tac. lib. II. Ann. * Arist. lib. 6. Pol. c. 2. e *Nihil ausuram plebem Principibus amotis.* Tac. lib. I. Ann. d *Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, s. d. jure agnationis tradantur, utque ad eundem una, non plures hereditates proveniant.* Arist. lib. 5. Pol. c. 8. † Tac. l. 3. Ann. * Arist. l. 6. Pol. c. 12.

SYMBOLUM XVIII

MUltis Imperium virtus contulit, paucis malitia in
 his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plena pe-
 riculi, in illis titulus justus, & constans possessio. Oc-
 cultâ quâdam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem &
 cultum virtus allicit. Elementa cælorum parent Impe-
 rio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; ho-
 mines quoque non nisi eum qui justitiâ cæterisq; vir-
 tutibus præstat aliis, supremâ potestate & dominatu
 dignum reputant. Ea de causa Cyrus† non censebat con-
 venire cuiquam Imperium, qui non melior esset sis, quibus
 imperaret. Subditi magis observant, & reverentur prin-
 cipem, in quo insigniores animi dotes inesse conspicunt.

† Xenoph. l. 8. Pædag.

ant. Quantò hæ fuerint majores, tantò major auctori-
tas erit atq; æstimatio: omnes enim existimant, Deum
principi tali magis esse propitium, & curâ peculiari ad-
esse in omnibus, ejusq; gubernationem dirigere. Hoc
ipsum est, quod toto orbe Josue nomen æfecit incla-
rescere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum
plausu accipit populus, & pia quadam cum fiducia pro-
speros eorum successus sibi pollicetur; quòd si evene-
rit aliter, planè sibi persuadet, ob fines quosdam altio-
res & incognitos ita magis conducere. Eandem ob-
causam apud Nationes quasdam Reges b summi Sa-
cerdotes erant, ut dum populus cæremonias sacras, &
cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem
naturam quandam sublimiorem, magisque propin-
quam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice
in precibus suis uti posset, & contra quam nihil temere
attentare d præsumeret. Corona Aaronis super mitram
attollebat oculos, & desideria omnium. Jacob vene-
rabatur Josephi e sceptrum, cujus apicem Ciconia in-
sidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod
princeps in virtutum ponit exercitio, immo Deus la-
terim vel maximè rerum eventus moderatur ac diri-
git. Sanctissimo sacrificio piè intererat Ferdinandus
Antolinesius, dum ad Durium amnem Comes Gar-
sias Fernandescius cum Mauris decerneret pralio, &
ecce Angelus aliquis os habitùque illi similis, vi-
cem ejus tantisper in pugna obiit, quo factum, ut in-
famiam ipse non effugeret solùm, sed & potissimam

F 3

victor:

a Fuit ergo Dominus cum Josue, & nomen ejus divulga-
tum est in omni terra. Jos. 6. 21. b Rex enim Dux erat in
bello, & judex, & in iis, quæ ad cultum Deorum pertinerent,
summam potestatem habebat Arist. l. 3. Pol. c II. c Mi-
nùsq; insidiantur eis, qui Deos auxiliares habent. Arist. Pol.
d Corona aurea super mitram ejus, expressu signo sanctitatis,
& gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum or-
nata. Eccli. 45. 14. e Et adoravit fastigium virga ejus.
Paul. Ep. ad Heb. c. 1 l. 21.

victoriæ laudem & gloriam adipisceretur. Simile quippiam refertur de gloriosissimo Archistratego Comite Tillio, Josue v. è Christiano, non minùs sancto, quàm forti ac bellicoso, ab alio aliquo personam ejus referente, instructam fuisse aciem, dum ipse Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando secundo Imperatori sub ipsis officiis divinis plura oblata fuere vexilla, victoriæ insignia & monimenta, quam multi ex Antecessoribus hosti eripuerint. Otiosus stabat Israëliticus *f* populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ sicut illa *g* Ariadnæ fulgentissimis virtutum stellis radiaverit. Septimius Imperator filiis suis dixit moriens: *f* *mum sese iis derelinquere Imperium, si boni essent; lapsurum brevis, si mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus suis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iisdem regni sui gloriam auxit, & Successoribus stabilivit. Tantâ is erat pietate, ut cùm corpus S. Isidori Hispani legionem transferretur, ipse & filii ejus suos oneri subjicerent humeros, & sacras reliquias à fluvio Durio usque ad ipsum usque templum † D. Joanni sacrum nudis pedibus prosequerentur. Etenim cùm Deus sit, * *per quem Reges regnant*, & à quo omnis eorum potestas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, si ad ipsum suos identidem reflectant oculos. Lunam Solis radii non destituunt; ea siquidem minimè ignara omnem sese à Sole lucem accipere, continuò eum respicit, ut ab eodem illuminetur: quod principibus sic imitandum, ut oculos semper fixos habeant in æterno illo luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta sua & decremента sumunt

Impe^o

f Nolite timere: state, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Exodi 14. 13. Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo. Jos. 10. 42. *g* Neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus. Deut. 17. 20. † Mar. hist. Hisp. * Prov. 8. 15.

Imperia, prout in Emblemate præsentî per sceptrum innuitur, in cuius vertice Luna visitur respectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit proprius, tum etiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

† *Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.*

Non est enim potestas, nisi à Deo, * Priùs in æterna ejus mente, quàm hic in terris, Reges Coronis redimiri solent. Qui cælestes orbes primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebus publicis impertit. Qui Regem constituit apibus, non solius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has causas inferiores principum, qui in regimine hoc terrestri vicem ejus sustinent, aut illi quàm simillimi h sunt, adumbrati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos Deus i in manu sua habebat. In illos vibrat divinos suos radios, qui reflecti deinde supremum jus atque auctoritatem in subditos iis tribuunt. Sine splendore illo ac luce cœca quodammodo est potestas omnis, quantumvis ampla. Si princeps, spretâ illâ luce, in aliam apparentem boni fortè alicujus, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox potentia suæ orbem deficere videbit, & obscurari. Quicquid Solem præsentem fugit; tenebris involvatur necesse est. Luna etsi subinde luce se videat destitui, nō tamen ideo sese à Sole avertit, quin potius longè jam alacrior, graciliórq; continuò eundem respicit, donec luce illius denuò compleatur. Fixum ergo firmumque sceptrum suum princeps teneat, oculos semper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus de-

† Boëtius. * Rom. 13. 1. h Principes quidem instar Deorum esse. Tac. lib. 3. Ann. i Et habebat in dextera sua stellas septem. Apoc. 1. 16,

incrementum permisit, in constantiæ præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori usuenit: quippe qui non rarò Fortunam tam adversam habuit, ut de Impetio pariter & vitâ desperare posse videretur. Verùm, quæ erat animi constantia, nunquam spem omnem abs se abjecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato rerum omnium efficitore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altiùs supra omnes suos hostes extulit. Virga Moysis, quæ sceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam calum versus erectam manu suâ tenebat; at simul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsimet & Moyse formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scalæ Jacobææ summitate calum tangit, sustentat illud Deus, & Angeli descendunt à subsidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religio-
 sæ, ac piæ in parentes, solebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ struit insidias, ut tantò liberiùs propriæ suæ matris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quàm quòd principes pietatem semper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus suum quoque principem instructum vellet, sed alio planè fine: in uno enim sceptri extremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere possët, eamque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incrementum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes principi necessarias non esse,

k Projecit & versa est in colubrum, ita ut suggeret Moyses. Exodi 4. 3. *l* Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens calum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum iunxum scale. Gen. 28. 12.

esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si vera illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earundem agere is semper vellet, ait perniciolas illi fore; contra verò profuturas quàm plurimùm, si putetur saltèm, quòd iis præditus sit: hæc enim ratione ita eum fore dispositum, ut pro re nata immutare eas seiat & possit, adeòque sic in rebus omnibus agere, prout expedire iudicaverit, & tulerit occasio. Atque hoc ipsum cum primis necessarium esse ait in iis principibus qui noviter ad Reipublicæ gubernacula accesserunt, quos paratos semper & expeditos esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti spiraverint, & postulârit necessitas. Impium prorsus, & imprudens consilium, quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas solum & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præstet, quod veritas? quænam ars, quæve industria crystalli naturam sic perficiet, ut claritate suâ ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad primum aspectum & explorationem, rei agnoscat vanitatem, & ridere incipiet? *Verà gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, neque simulatum quicquam potest esse diuturnum.* Nulla tanta est astutia, quæ naturam aliquam malam vestire sic possit, ut usquequaque bona appareat. Nam si in ipsis veris virtutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, accedente præsertim habitu, conformibus tam facile deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomodo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt foetorem illum, è discooperto jam vitiorum sepulchro, tam detestabili, absq; omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si detracto jam velo, sub quo delirescebat, palàm sese illud conspectui offerat? unde porrò fiet, ut princeps suis domi contemptuè futurus sit, & ludibrio; extraneis verò suspectus im-

† Cic. lib. 2. de Off. in Quasi pannus menstruata univ-
ersæ Iustitiæ nostræ. ll. 64, 60

omnibus. Utrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quàm si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia; quomodo multi » Ottonem metuebant, cum ambiret Imperium. Malam principis naturam, si cognita sit, declinare facilè quis potest; virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; fictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent; neque hoc fortuito solùm & casu; sed ad malos plerumque fines, atque adeò magis noxiæ illæ sunt, quàm ipsa vitia, quemadmodum in o Sejano notavit Tacitus. * *Extrema est perversitas, cum profus justitia vacet, ad id niti, ut vir bonus esse videaris.* Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia faciliùs ferunt homines; at hypocrisis abominantur omnes: nam illis nosmetipfos solùm decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quòd actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favorèmq; populi aucuparetur, sed † *quæ grata sanè fuissent & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoriâ vitæ prioris, & quia nemo non videbat, ficta ea esse, indecora & vilia accipiebantur.* Et quæso, cui bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habent satis ac virium, qui fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejusque conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit de-

cer-

o Ottho interim, contra spem omnium, non deliciis, neque desidiâ tarpe scere, dilata voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem Imperii composita. Eoque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Tac. l. i. hist. o Haud minus noxia, quoties parando regno finguntur. Idem lib. 4. Ann. * Platon. † Tac. lib. 2. hist.

cernere, quisquis his artibus potiùs, quàm divinæ confidit providentiæ. Si vitia principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, faciliùs secreta ea haberi faterer, ne malo exemplo sint: nam ideo ea occultare, hypocrisis censerì non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potiùs naturalis, & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi restat potentia, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores p Tiberium timuerunt magis, quàm cum absque dissimulatione eum conspicerent. Et tamen si de Pisone scribat Tacitus, quòd * *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam iudicio fallitur, & hypocrisin pro virtute habet. Quantò igitur firmior constantiorque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

§. Eadem nascentur incommoda, si princeps veras virtutis habeat quidem; sed quas ipse pro temporis & occasionum varietate facilè mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, aut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese partes adjungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam principi expediet? † *Ca el Rey contra los malos, quanto en su maldad estovieren* (verba sunt Alphonfi Regis in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad, porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin mostrase por bueno.* Et quis casus exigere illud poterit

F 6

his

p Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & regendis sceleribus obscurum hac confidentia venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet Nepotem sub verbero Centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem, Tac. lib. 6. Ann. * Id. lib. 15. † Lib. 5. tit.

his nostris præsertim sæculis, cùm dominatus & Imperia certis constituta sunt legibus, neque jam amplius dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentia militari? Nullum unquam tantum potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eo quòd princeps à sceleribus sibi paret subsidium. Si quando princeps aliquis virtutibus illustris pessum iit, non eò accidit, quòd bonus esset, sed quòd bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur princeps justitiæ amans confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certè evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immo magnæ prudentiæ est q̄ permittere, quod contrà nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coerceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia suggerit. Quòd si ea non sufficiant. Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cùm perspiceret r̄ temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam malè agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeòque in utrisque malitia fieret accessio. Virtus in principe nihil creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentia sint. Non abominantur Principem sceleratis, quòd probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non principem justum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut justitiæ locus sit, quâ non ab aliis solum, sed & à se invicem securi degant. Seneca eò intendebat, cùm, ut Neronem ab incestuosa cum

Matre

q̄ Permittimus; quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus. S. Chrysost. r̄ Non id tempus censura, nec si quid in moribus labaret, de futurum corrigendi auctorem. Tac. lib. 20. Ann.

Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, † *per vulgatum esse incestum gloriantē matre, nec toleraturos milites profani Principis Imperium.* Ad eò necessariæ Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. * *Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit, quàm quòd virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. † Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminatr, juxta adulatio, & superbia, palàm compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, ejusque caussa, modò largitio & luxus, sapiens industria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de caussa *ambigua de Vespasiano fama erat*: nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multò securiorem futuram fuisse Sejanum apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longè perfectiores evaluuros fuisse principes, si s̄ demptis eorum vitiis, solæ virtutes remansissent. Si vitia profint Principi ad dignoscendos à bonis improbos, satis erit, quòd notitiam eorum aliquam, non verò usum aut consuetudinem habeat. Polleat itaq; virtutibus, sed juxta circumspiciat, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, quæ eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti posset eorum sententia, * *qui eo munitiores Reges censent, quòd illis, quibus imperitant, nequiores suère.* Ista enim nequitia, quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem rectè quis noverit. Duranimum est, & periculosa pro regimine

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 4. † Idem lib. 1. hist. † *Egregium Principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur.* Idem lib. 20. hist. * Salust.

severa virtus absq; ista notitia Ex quo porrò fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ Imperii propriæ, non illæ monasticæ & solitariae, quæ meticulousum illum reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, ab humana conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciat obligationibus principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

§. Nec voluit solùm Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; sed politicam etiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, commonstrando quomodo hujus beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & disertè asserendo, ideò persum ire homines, quòd mali esse nescirent, perinde quasi certa ea de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo pereunt homines, quòd mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suismet artibus tandem irretiatur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut iudicium in delictis servet integrum & incorruptum, quem suorummet maleficiorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsiva vi quâdam interiore divinâ; cùm arbitra sit, & carnifex actionum nostrarum, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, postquam Matrem tolli iussisset è medio: nam † *sceleris demum intellectâ magnitudine, reliquo noctis, modo per silentium defixus, sapiens pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam* Hæret nonnunquam animus maximè generosus, & consilio destituitur ad scelerum conspectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam * *magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferobat.* † *Apprehendit nimirum*

Deus

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem ib. † Job. 5. 11.

Deus sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat. Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita; violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assidue. Periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est iudicium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis maioribus corrigendas: & quousque moles ista assurget, ut homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Joannis Pagoli Tyranni Perusiæ, quo Machiavellus utitur ad stabiliendam suam doctrinam, abunde satis edocere potuisset, quàm periculi plenum sit, per istiusmodi incedere præcipitia, cum elusa tandem ejus malitia, procuratâ etiam morte Julii secundi Pontificis, ad exitum perducì nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam aliis proponit principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri sexti rebus suis securiùs prospiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit; sed permutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander venenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subito; Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni interesse non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præverterat) quo porrò factum, ut quem ipse vellet, Pontifex minimè fieret, atque unâ perderet ferè omnia, quæ in Romana violenter occuparat. Non finit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multùm profint: auctoribus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis nostris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in usurpatione violenta diutiùs persistit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum studia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud tyrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exemplis impias quasdam & erroneas maximas Statûs eruit, quibus

¶ Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod ceperant. Job. 5. 12.

quibus præcipitant principes, & ruunt Imperia. Præterquam, quòd non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eò quòd justitia divina, relicto iis regno, Imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant passionum suarum ac Ministrorum, atque ab eventibus minus prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Saule completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in poenam, quod Deo fuisset v inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moreretur, ex eo tamen tempore regnum ipsius mea fuit servitus.

v Pro eo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis Rex. 1. Reg. 15. 23.

SYMBOLUM XIX.

IN Ludis Vulcani & Promethei diversi certis constituti locis in hunc sese modum exercebant: prodibat primus accensam facem manu præferens, quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Unde natum proverbium: *Cursu lampada trado*; de iis dici solitum, quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit:

Et quasi civesores vitæ lampada trado.

Quod à Platone mutuatus, cum suadendo hominibus naturæ propagationem, eam necessariam esse ait, ¹ *ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi tandem ardentem, posteris tradant.* Ecquid aliud sceptrum regium, quàm ejusmodi fœcula quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo Majestas sibi sumit in hac sua eminentia tam brevi, & ad solum usum concessa? Multa principi cum hominibus aliis communia sunt, una sola res eaque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbè sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi thea-

¹ Plato.

erum subire, ut principis personam sustineat, decedenti vero de vita aliam deinde cum eadem successuram purpura, quam ipse deposuerit; de utroque demum

solam hanc superfuturam memoriam, quod fuerint. Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, quam amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum ei indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & boni publici conservationi, incremento & prosperitati consulat, ut alibi expendimus.

§. Ubi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel Princeps cœperit, tæda ardente sui Status instructus, non id solum agat, ut cursum istum producat longius: jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eo
 jam

jam absit proximè, cùm illa cuique etiam levissimo vento sit exposita. † Tegula una eam Regi Henrico I. extorsit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum tripudia, Principem Joannem Regem Catholicorum filium prohibuit, quò minùs eam prehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem suæ manùs: occasionem & jus, ne plures temere faces suscipere audeat, quàm aut successio aut electio legitima illi concesserint. Si considerasset istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infeliciter excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sanè longè melius suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus, si Regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentasset, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facilè committat princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimia. Imperium enim societatem non patitur; * suo etiam patri Regi Alphonso Sapienti tædam hæc è manibus eripere conatus est Infans Sanctius, eâ potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec Infanti Lusitano defuère rationes apparentes, cur idem contra Parentem Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ Regnorum faces malis artibus accensæ citò plerumque extinguuntur: † nam nulla *quæ sita scelere potentia est diuturna.* * Garcias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coegit, ut Regno se abdicaret, sed ultra triennium Coronâ sic partâ ei frui non licuit. Froila secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum sortiuntur exitum. † Navarra coronam certò jam ad se

† Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 6. * Idem lib. 14. c. 5.
 † Curtius. * Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 20. † Idem lib. 7.
 c. 2.

se perventuram hæreditate sperabat Ramon, si fratrem suum Sanctium tolleret de medio; at Respublica scriptum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

§. Ne temere facem isthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne si facti illum poenituerit postea, ei fortè accidat, † quod Regi Alphonso hujus nominis quarto; qui posteaquam Regnum in fratrem suum Ramirum semel resignasset, recuperare deinde nunquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, justitiæ non paret: semper enim rationes in promptu habet, & causas, quibus se tueatur. Et quem non moveat discrimen, quod inter imperandum, & obediendum interest?

§. Tametsi verò istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos transeant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut nôrint, cui acceptas eas referre debeant, & quam stricta de iis reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui sub extremum vitæ spiritum, sic Deum fertur allocutus: * *Tua, Domine, est potestas, tuum est Imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua sunt providentiæ. Regnum, quod de manu tua accepi, tibi restituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo, usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illustre sanè, sed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, conficiendum non cum una solùm, sed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quòd hic sese per intervalla subducit oculis) ab oriente usque in occidentem suam longè latèque diffundunt lucem. Sævissimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verùm

† Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 5. * Idem l. 9. c. 6.

verum cum Deus (sic Isaias *a* videtur vaticinatus) easdem eo sine incenderit, ut anteeant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in sacris Ecclesiae altaribus, sperari merito poterit, quod hujus ad instar etiam illae lucebunt; praesertim, si magis magisque eas inflammaverit Serenitatis Vestrae religiosa fides, & pius zelus, recta sursum erectus semper tenendo, ut flamma tanto clarior puriorque ad caelum, quo natura sua nititur, possit contendere: nam qui oblique eas inflexerit, in causa erit, cur illae ipsae flammæ eas sensum depascent; quod si calo ita obverterit, ut terram solum spectent, mox extinguentur penitus: eadem enim materia, quæ passum alias datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque sedulo Serenitas Vestra, ut cum his facibus vitæ suæ curriculum gloriose decurrat, easque adhucdum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solum quales eas accepit primum, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regemque, cum primum Reipublicæ suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tanto accuratorem ab iis rationem postea repetat, quomodo *b* Regi Balthasari factum. Et si Otho *c* obstrictum se credidit, ut Imperium, sicut à Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profecto non minorem etiam obligationem à gloriosis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat necesse est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo II. Filio suo detulit. Et tamen nonnullorum acciderit malitia, quod finem curriculi sui expectare noluerit, ne forte venti contrarii, quos jam tum ad-

versa

a Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Is. 49. 6. *b* Appensus es in scatera, & inventus es minus habens. Dan. 5. 27. *c* Urbis nostræ institutum, & à Regibus usque ad Principes continuum, & immortale, sicut à Majoribus accepimus, sic posteris tradamus. Tac. l. 1. hist.

versa fortuna concitârat, eas aut omnino extinguere aut saltêm obscurarent; uti fecisse memorant Alphonsum II. Regem Neapolitanum, qui cùm Regi Franciæ Carolo VIII. resistendo non esset, † Coronam in filium suum Ferdinandum Calabriae Ducem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsum tempori eam Deo restituere, seseque ad aliam disponere coronam, non temporariam, sed æternam, quâ semel obtentâ frui licet securo ab omni metu, ne ad alia capita transeat.

† Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 8.

SYMBOLUM XX.

Inter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redimitus foliis, & panem in canistro manu præferens:

Sym-

Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non solum voluptatis gratiâ, sed ad curas etiam & ad labores à natura institutum esse. Eodem (si in Emblematis figuris humanis esse locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in justitiâ, in pace, in rerum ubertate tueri satagit? quas non experitur a difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui Imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies sint oportet; pericula illius, hujus securitas; illius vigiliâ, hujus somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subjicere placuit sub specie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemmate è versibus Senecæ Poëtæ Tragici,

————— † *O fallax bonum!*

Quantum malum fronte, quàm blandâ tegis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illicò sibi persuaserit, pulchrius longè & amœnitus fore, quod intus latet abditum; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assiduè tempora, pectusque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. * Atque hæc causa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repræsentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultro sibi, à nescio quo, oblatam coronam humi deposuit, his usus verbis: † *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primùm fasciis b utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeò graves sunt

a *Quàm arduum, quàm subiectum fortuna regendi omnis!*
 Tac. I. Ann. † Seneca. † Strab. * Valer. Max. b *Fenito
 oi durim mundam super caput ejus, Zach. 3. 5.*

capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud esse dixerò, quàm tria perpetua suspiria, conservandi nimirum, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator aiebat: *Regnum grandissimam esse molestiam*. Ad labores nati sunt principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in thoro erat positum, ut cubicularius, qui eos manè excitaret è somno, altum eis sic inlamarret: † *Rex surge, ad tractanda Regni negotia*. Non ferrent hoc nostro tempore quidam principes excitatorem tam molestum: *multi enim hac principatus præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit; rubor ac dedecus penes alios*. Quòd Principes nonnulli à suo turpiter desciscant officio, ideo ferè accidit, quòd (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietaria, quâ pro libitu iis uti liceat, existimantque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subjectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optimè nôrit, quò illâ inclinatione propendeat, facilè eis deinde persuadet, absque libertate ista & vivendi licentia principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quàm infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem prorsus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quòd ex tanto principum numero oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quòd à naturæ donis instructi non sint: nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine meliùs enutrito descendunt; sed quia in otio, & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui faciliùs suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quàm attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimùm

consistit. Primum est, ut princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensum assuecat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Josue; & si fortè in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minùs expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos priùs ad gubernationem, quàm ad vitia aperiat; quæ causa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa principem sunt inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eúmque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem & potestatem scepro tribuat; natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, principem, * *generari & nasci à principibus, fortuitum esse: solam virtutem proprium hominis bonum.* Rectorem eum esse, non dominatorem; subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius à Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. Persuadeant principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba e Pisonem instruxit, cum ipsum adoptaret in filium. Nemo in principem electus fuit, ut

*e Consulares fasces, prætextam, curulémque sellam nihil aliud, quàm pompam funeris putent: claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari. Liv. lib. 2. hist. * Tac. lib. 1. hist. Id. lib. 1. 4. hist. d Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret. Idem lib. 12. Ann. e Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris. Idem lib. 1. hist.*

ut caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agnitus omnium commodis inserviret. Perpendens illud cum animo suo Rex Antigonus filium suum monuit, ne abuteretur potestate, neve sese nimium efferret, aut subditos tractaret male, sic eum affatus: *An ignoras, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitutem?* Eodem pertinet, quod mulierilla Rudolpho Imperatori excusanti sese aliquando, quod nunc aures ei vacuas dare non posset, respondit. *Quin ergo, inquit, imperare desinis?* Subditi non propter Regem nati sunt, sed Rex subditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vicissim de eodem justitiam & tutelam sibi polliceri possent, quæ causa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro subjicerent. Propriis suis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hostem insigni victoria potiti essent, Non meretur coronam Princeps, nisi pariter subditorum illa clypeus sit, qui Fortunæ faventis impetus excipiat. Regnare officium est potius, quam dignitas. Imperium quoddam g paternum in filios; quod si subditi affectum illum paternum & sollicitudinem non experiantur in principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quod positum esset in subditis tuendis, in administranda justitia, in vitiis castigandis, & remunerandis virtutibus, in procurando denique regni sui incremento; ita ut pro majori ejus bono nulli parcendum labori existimaret; nec aliter re ipsa fecit. Principes montium confimiles sunt (ut alibi dicimus) non tam, quod cæli favoribus propiores sint, quam quod

G

omnes

f Domine, ut scuto bona voluntatis tue coronasti nos.
 Pl. 5. 13. g Ut enim gubernatio patrisfamilias est regia
 quadam potestas domi: ita regia potestas est civitatis & gen-
 tis unius, aut plurium quasi domestica quadam gubernatio.
 Arist. lib. 3. Pol. c. 11.

omnes temporum injurias ipsi excipiant: veluti depositarii quidam pruinae & nivium, quae colliquefactae deinde defluant ab iisdem ad moderandam aëre vivo tempore agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut evecti altius corporibus suis umbram faciant aliis, & à solis ardoribus h eos tueantur. Ideo sacrae paginae Principes Gigantes vocant: grandiori enim statura opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gubernandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt, ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Jobus k loquitur) sub aquis, quibus l populi & gentes significari solent; anguli denique m sunt, quibus Reip. n edificium innititur. Princeps, qui natum se non credit, ut idem præstet subditis, neque se parat ad tolerandas pro eorum commodo temporum injurias, montis dignitatem exuat, & vallem potius præoptet agere; si tamen ad otium privatam aspirare ei liceat, quem cælum ipsum ad aliorum gubernationem jam semel destinavit. Wambæ electo in Regem, & coronam recusanti è Gothis Proceribus Dux quidam gladio districto, ni moram gereret, minitari cœpit: † *An unus, inquiens, totius gentis voluntati repugnēs, tuæque tranquillitati communem omnium salutem posthabeas?* Eadem de causa nec Regi Joanni secundo in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnum Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille verò ea adhuc corporis constitutione, ut præesse porrò cum laude posset. E quibus liquidò apparet, Principes esse partem Reipublicæ, & cer-

h *Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab aestu.* Is. 25. 4.
 i *Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Isti sunt potentes à seculo, viri famosi.* Gen. 6. 4. k *Ecce gigantes gemunt sub aquis.* Job. 26. 5. l *Aquæ, quas vidisti, ubi metrix sedet, populi sunt, & gentes, & lingua.* Apoc. 17. 15.
 m *Applicate huc universos angulos populi.* 1. Reg. 14. 33.
 † *Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 12.*

& certo quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut bona malâq; eorundem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tiberius ⁿ ad filios suos agebat Qui Davidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: † *Ecce nos os tuum, & caro tua sumus*; ut significarent, ipsum esse, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnesque eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo experiri.

§. Porro principem à puero sic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener est, domare discat ac regere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum voluerit, unâ cum ipso præceps ruet. Rationis frænâ hic opus est, habenis scientiæ politicæ, virga justitiæ, & calcaribus fortis generosique animi; opus, inquam, ut princeps prudentiæ stapedibus firmus semper instat. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum est illicò, sed quod honestum est solùm, ne fortè pietatem lædat, aut existimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores o committat aliquid. Ne existiment Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communi Statûs utilitati: non immensam, sed certis arctatam finibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatus navalem Regis Philippi secundi adversus Angliam unicus ventus dissipavit.

§. Nôrit præterea princeps autoritatem suam ita supremam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanserit subditis, quod aut ab initio ii sibi reservârunt, aut iisdem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palàm injustum, aut tyrannum. Principibus

G 2

bonis

ⁿ Ita nati estis, ut bona malâque vestra ad Rempublicam pertineant. Tac. lib. 4. Ann. † 2. Reg 5. 1. o *Fasta, que lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos credendum est.* lib. 1 §. ff. de condit. inst.

bonis nō omnino displicet libertas aliqua in subditis. Tyrannorum p̄ est absolute dominari velle. A moderata subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Nec minus supremā obtinet potestatem, qui subditorum iura tuetur ac privilegia, quæ justo titulo possident. Prudentiæ potius est sinere, ut iis frui & gaudere possint liberè: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorē suum iis lædi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi sit Coronā suā eādē tueri potestate, quā Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametsi in alio sensu) cum ei dixit: † *Corona tua circumligata sit tibi; si quis eam laxet nimium, ei de capite facile decidet.*

p Quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere. Tac. l. 4. Ann. † Ezech. 24. 17.

* *

*

SYM-

SYMBOLUM XXI.

E Justitiæ centro Coronæ circūferentia ducitur. Ne-
tquam hæc opus foret, si absq; illa vivere liceret.

Hæc unâ Reges olim sunt sine creati,

Dicere jus populis, in justâque tollere facta.

*Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine pro-
bro, scelere, cõque sine pœna & coercionibus agebant; neq; præ-
miis opus erat, cum honesta suo pte ingenio peterentur, & ubi
nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.
Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, &
cautiore virtutē reddidit, quæ sincera alias, & ab omni
solicitudine libera in terris morabatur. Postquã nimirũ
exui aequalitas & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incede-
bat,*

G 3

* Tac. l. 3. Ann.

bat, provenire dominationes. Nam prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coegit societatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata quam natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia invicem verbis explicando, alter alterum instruere, juvare, defenderet.

Constituta itaque civili ista Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa naturæ lumine illustrata exorta est Potestas quædam altior ad partium conservationem necessaria, quæ nimirum sua sceleribus supplicia, & virtutibus præmia decernendo in justitia, & pace omnes tueretur; quia tamen Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne aliàs summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultrò sese ipsi ea abdicarent, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratio, & Democratio. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initio in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiabant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) sceptrum honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in alios potestatis, quam in ipsum contulerant, quæque in justitia potissimum consisteret, quæ mediante populum sibi subiectum in pace tueretur, ac conservaret. † *Vbi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica, & cessat omne Regis officium,* quemadmodum in * Castellana provincia accidit, quæ propter injustitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Judices deinde gubernata fuit.

§. Justi-

a Sermo verò datus est hominibus ad utile, & inutile, ac proinde justum & injustum declarandum. Arist. l. 1. Pol. c. 2.
† Idem Polit. l. 4. c. 4. * Mar, hist. Hisp. lib. 8. c. 3.

§. Justitia isthæc sola lege Naturali, absque insigni Reipublicæ periculo, rectè administrari non posset: cum enim illa sit *constans & perpetua voluntas suum cuiq; b jus tribuendi*, multis exposita foret periculis, si ab opinione & judicio principis dependeret, & scripta non esset. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad rectè semper judicandum in tanta casuum varietate, qui passim incidunt; atque adeò necessum fuit, ut longo rerum usu atque experientia certis quibusdam legibus tam pœnalibus, quàm distributivis sese armarent Respublicæ. Illis quidem ad castiganda delicta; his verò ad suum cuique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gladium, justitiæ Symbolum, id quod Trajanus significare voluit, cum strictum aliquando ensem Præfecto Prætorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque † *Accipe ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gesserò, pro me; sin aliter, contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinq; acies est tam pro divite, quàm egeno. Non ex una parte obtusus, acutus ex altera, ut uni parcat, & lædat alterū. Leges verò distributivæ denotantur per regulam seu amissim, quæ promiscuè actiones omnium & jura c dimittitur. Ad hanc justitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contra regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbica, quod è plumbo esset, inflexa facilè omnibus lapidum figuris sese aptabat. Utrisque legibus spiritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonsus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Reipublicæ: * *Ca asi como yaze el alma en el cerazon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e se mantiene; asi en el Rey yaze la justicia, que es vida e mantenimiento del pueblo, i de su Sennorio.* † Et alibi ait, Regem

b *Justitia enim perpetua est, & immortalis.* Sap. I. 15. † Nicep. Call. l. 3. Eccl. hist. c. 23. c *Legem scimus justam, injustique regulam esse.* Seneca. * Lib. 5. tit. 1. p. 2. † Lib. 6. tit. 1. p. 20.

idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Casi como por ella se conozen todas las torturas, e se end rezan, asi por el Rey son conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non nisi unica discrepant litera. Et quid aliud Rex, quàm Lex *d* loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, si ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisit quodammodo principum potestatem, & tamen in personis ipsis maneat integra, ex parte tamen eam subtiliter in chartam transtulit, & scriptam reliquit, atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiæ exercitio, ut anticipatis hâc ratione per leges, ante ipsos etiam casus, a quietate & castigatione, sententia non ascriberentur arbitrio, aut passioni & commodo principis, neve is in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, elevatio gratiæ, invisibile principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum, *neque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quòd si via *e* facti procedat princeps, vim suam ac robur perdunt leges. Culpa *f* pro innocentia habetur, & justitia *g* pro tyrannide; immo principis potestas haud parum imminuitur: plus enim semper cum lege, quàm absque illa efficere poterit; Lex principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petra, non soli arbitrio vera innititur politica. Regulae sunt bonæ gubernationis, & viæ regiae rationis Status, per eas,

d Verè dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum. Cic. de leg. † Tac. l. 3. Ann. e Min. ut jura, quoties gliscat potestas. Ibid. f Inauditi, atq; indefensi tanquam innocentes perierant. Ibid. lib. 1. hist. g Opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium & securitas usque in sempiternum. H. 32. 17.

cas, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. navis
secura navigat. Muri sunt Magistratûs: oculi & anima
civitatis, vinculum populi, ac frænum (figura præ-
sentis Emblematis) quod eum regit & ac corrigit. Quin
ipsa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quæ tot affectibus & passio-
nibus est obnoxia, immo per se cæca, rectè committi
haud potuit justitiæ judiciû; sed necessum fuit, ut cer-
tis quibusdam decretis. & fixis statutis à ratione & pru-
dentia profectis, quæ perinde omnes, & absque dif-
ferimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales
sunt leges, quas pro casibus futuris præteritorû dicta-
vit experientia; cumq; ipsæ semet explicare nequeant,
sed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelli-
gentiam mutuari debent à iudicibus, quorum linguis
loquuntur, aut calamis declarantur, & certis applican-
tur casibus (nam omnes universim comprehendere
possibile non fuit) advertant sedulo principes, qui-
busnam hominibus eas exponendas committant:
neque enim hoc aliud est, quàm vitam suam, & præ-
cipua gubernandi instrumenta iis concedere; facta
autem semel electione, prout oportet, exercitium &
cursum justitiæ ordinarium ne impediant, sed Magi-
stratui totum permittant. Etenim si Principes inter-
pretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia
fuit, aut Epikia, totum aedificium politicum corruet,
& quæ firmare illud & sustentare debuerant, rui-
nam accersent potius. Neque enim tyrannis aliud
est, quàm quædam legum oblivio & despicientia,
dum principes auctoritatem illarum sibi temere arro-
gant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissi-
mam servitutis suæ causam, quòd nimirum i Augustus

G 5

itus

h Facta sunt autem leges, ut earum metu humana coerceatur
audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis im-
probis reformidato supplicio, refranetur audacia, & nocendi
facultas. *Isid.* l. 2. etymol. L. legibus, C de leg. i *Insur-*
gere paulatim, munia Senatûs; Magistratum, legum in se
trahere, Tac. l. 1. Ann.

Aus legum munia ad se traxisset, ut Imperium tyrannice premeret:

‡ *Postquam jura ferox in se communia Caesar
Transtulit, clapsi mores, disuetaque priscis
Abtibus, in gremium pacis servile recessi.*

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii & Imperatoris temporibus accidit.

6. Tametsi verò leges salus sint Rerum publicarum, utpote quibus hæc fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut iustam excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, pariunt confusionem, & oblivioni traduntur, aut certè si servari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. * *Corruptissima Respublica, plurima leges.* Aliæ aliis adversantur, atque ansam præbent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Maior populi pars in tribunalibus distinetur. Desunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos suis sustentant sumptibus, & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora sinus sunt piratarum, & tribuhalia latronum nemora. In ipsi, qui custodes iuris esse debuerant, durissimæ catena / servitutis sunt populo. Neque minùs gravantur Respublicæ nimia legum copia, quàm ipsi vitiis. Qui multas condit leges, multos spargit murices, in quos omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentia struebat insidias, varia sanciebat edicta, minuto scripta caractere, ut difficulter legi possent: & ‡ Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris

‡ Claud k Nam cuncta legum & Magistratuum munia in se trahens, materiam prædandi patefecerat. * Tac. l. 11. Ann. l. Deditque jura, quæis pace & principe uteremur: acriora ex eo vincula, inditi custodes. Id. l. 3. Ann. m. Utq; antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur. Ibidem. ‡ Tranch. in Claud.

boris esset ea memoria comprehendere, quam re ipsa dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges sufficere, pro gravioribus casibus, reliquos iudicio naturali relinquendos. Nullum damnum intestinum Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in gravissimorum delictorum pœnam Deus olim minitabatur n̄ Israëli, quòd multiplices iis leges daturus esset. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, si nullus sit casus, qui non evenerit aliàs, nec ullum incommodum, quod ante non expenderit, aut cui non paraverit remedium observatio diuturna, atque experientia? † *Super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispania arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis regni legibus reperientur. Harum custodia gratior erit populo, & minùs odii conciliabit Principi, quàm aliarum novarum promulgatio. In illis conquiescit iudicium; in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Illæ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci non possunt. Nova experiri remedia, est salutem, & vitam in discrimen adducere. Multæ herba, antequam sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, venenum fuere. Melius gubernatur Respublica, quæ statas habet leges, etsi imperfectas, quàm illa, quæ frequenter easdem immutat. Ut significarent antiqui Leges debere esse perpetuas, tabulis æreis eas consignabant, & Deus insculpsit in p̄ lapide æterno digito suo exaratas. Has ob causas etiam Augustus sic

G 6

Sena-

n̄ *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: factæ sunt ei aræ in delictum; scribam ei multiplices leges meas.* Os. 8. 11. † Tac. lib. 14. Ann. 0 *Usus aris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus est tabulis æreis, in quibus constitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib. 24. c. 1. p̄ *Deditque Dominus Moysi, completis hujusce modi sermonibus, in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei.* Exod. 31. 13.

Senatum hortatus est: † *Postas semel leges constanter servate, nec ullā earum immutate. Nā quæ in suo statu, eadēq; movent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt Republicæ hu, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum est regnum, quod legibus sufficientibus instructum non sit: illud solū cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facile fieret in Hispania, si Rex aliquis, non minū hoc nomine illius reparator, quā Pelagius, controversias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus patriis uteretur non minū prudentibus & doctis, quā justis. Illud est, quod Rex Reccevinthus intendebat, cū diceret in quadam lege sui libri, quem *Fuero juzgo* inscribit: * *En nin queremos, que de aqui adelante se an usadas las leyes Romanas, nin las estrannas.* Rex quoque Alphon!us Sapiens Judicibus seriō præcepit: † *que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor q; supieren, e por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmarunt Rex Ferdinandus & Joanna, * uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari legibus. Video duo contrā dici posse: unum est, cū Leges istæ lingua Castellana conscriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Juris prudentiæ professores in illis solis perdiscendis & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quod absque notitia juris civilis, unde istæ trahunt originem, rectē intelligi nequeant. Alterum est, cū in omnibus pene Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundū quod causæ decidi solent, & dijudicari in Parliamentis & Curis exteris jura & controversiæ principum, plurimū proinde referre, si viros habeant in dicto jure probè multūmq; exercitatos. Verū istis incom-

com.

† Dion. l. 52. * l. 1. & 9. tit. 1. l. 2. For. † Lib. 6. tit. 4. P. 3. * l. 30. tit. 1. lib. 2. Recop.

commodis facile occurrere poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi aliis de causis). Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquit: *Empero bien queremos, i suffrimos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los estudios generales de nuestro Sennorio, porque ai en ellos mucha sabiduria; i queremos dar lugar, que los nuestros Naturales sean sabidores, e sean porende mas honrados.* Quòd si tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abusus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniam asportantur, simpliciter illud vetando: magis quippe est ad oculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographia aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illà confunduntur ingenia, intricatur iudicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversia aliqua decidenda, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quàm rimari iustitiam in tam obscura nocte tot opinionum diversa sentientium, pro utraque parte; unde fit, ut res planè arbitraria fiat, & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando ea super re cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communi solùm subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores togati essent, quàm qui saga sumerent. Idem conati sunt Imperatores Titus & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quòd ad corrigenda tribunalia opus sit in consilium vocare ipsos iudices, quorum

interest semper, lites proferri longius, non secus ac militum, ut bella diutissime durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, & dum Hispali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto remedio uteretur: longas enim moras pertæsa, lites omnes coram opitulantis doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione; feliciter sanè, usque experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Jureconsulti. Oretenus in consilio causæ proponuntur: audiuntur testes, & absque ullius rei scriptione, præterquam sententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quam sententia etiam propitia, post longam multorum annorum contentionem. Qui hodie serit litem, palmam serit; quæ cum fert fructum, pro alio fert. * *Non fuerint concordos unquam, aut inter amantes cives, ubi mutua multa lites judiciales sunt, sed ubi ea brevissima & paucissima.* Minimum ergo pauci sint Jureconsulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quietæ esse poterit Respublica, in qua multi, ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitutionem sperare spoliatus poterit, si tam multi eum ante expolient? Et licet omnes viri probi essent, non tamen ideo inter multos sincerior erit Justitia, sicut nec semper unam infirmitatem feliciter curant plures Medici. Nec est re boni publici est, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujusque vocentur in examen, mediocri sufficit & moralis.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo sanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestium, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur; & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ eas sancit, vicissim abolet. Sibillarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita Inobedientia, si semel ob-

† Anton, Nebriss. dec. 1. lib. 7. c. 6. * Plato.

tinuerit, magis q̄ insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis existimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executio defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxere in provinciis Belgicis. Quare dubitari merito posset, num tolerabilius malum sit luxus & moderatus, quàm prohibitio, cui nemo pareat; aut num satius sit dissimulare & potius prævalida & antiqua, quàm hoc assequi, ut palam fiat, quibus flagitiis impares sint Principes. Si prohibita impunè transcenderis, neque metus ultra, neque pudor est. Si leges hæc & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipso exprimeret princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, subditus principem facile æmulatur, plus efficeret, quàm ipse legum rigor, sine auctoritatis periculo. Parsimoniam, quam introducere non potuerunt leges sumptuaria, solo suo exemplo introduxit Vespasianus Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviorem reddit adulatio. Facilius naturam in suis errare operibus, aiebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempublicam à moribus sui principis desciscere. In hoc tanquam in speculo actiones suas componit populus:

————— Componitur orbis

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus *

Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§ Con-

¶ Tot à Majoribus reperta, tot quas Divus Augustus tulit, illa oblivione, hæc (quod flagitiosius est) contemptu abolita securiorem luxum fecere. Tac. lib. 3. Ann. 1 Num coercitio plus damni in Remp ferret: quàm indecorum attrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illustrium posceret. Idem lib. 3. Ann. § Ibid. ¶ Sed præcipuus adstricti moris autor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu, vicèque obsequium inde in Principem, & amulandi amor validior, quàm pœna ex legibus, & metus, Ibid.

* Claud.

§. Consuetudines leges sunt, non in charta scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tantò gratiores, quantò minùs mandata sunt aliorum, sed arbitrium potiùs spontaneum, & certa quædam libertatis species: atque adeò eadem communis consensus, quæ eas in Rempublicam introduxit primùm, & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima; neq; ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ sint, & ideo immutari eas deceat; eò quòd plus ea in re communis valeat opinio, quæ, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quàm alia quæcunque argumenta, immo quàm illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quàm penitus tollere, si principum ** tutissimè agunt, qui præsentibus moribus, legibusq; etiamsi deteriores sint, minimum variantes Rempublicam administrant.* Si tamen aut virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quòd consuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset jam ante introductam à Wilitiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges *t* proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquanam Leges essent meliores, respondit: *Ille, quibus nititur populus.* Medicinæ morbis incurabilibus adhibita, nihil quicquam profunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roboret, *† Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In communo jubes si quid, censésve tenendum.

Pri-

*† Claud. * Thucyd. t Quid leges sine moribus vanæ proficient? S. Aug. † l. 4. C. de leg.*

*Primus jussa sibi, tunc observantior equi
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipsam
Autorem parere sibi. †*

Leges, quas tulit Servius Tullius non pro populo erant solum, * sed *quæis etiam Reges obtemperarent*: per illas controversiæ principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio v refert Tacitus. * *Tametsi legibus soluti sumus, tamen* (dicebant Severus & Antonius Imperatores) *secundum illas vivimus*. Non obligat Principem vis legis præcisè, sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam earundem gubernationem: quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet; quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiam principem iis se conformem gerere, ut aliis tantò suaviores sint In isto positam videtur mysterium mandatì illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen x comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces expertus esset, omnes tantò faciliùs istud imitarentur. Adeò subjecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in causis patrimonii regii eandem aleam subire debeat, quàm quivis alius subditus, & in casu dubio pro condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cum aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ Pater coràm præsens adesset, & in Consilio regio singulorum exquirerentur suffragia in causa aliqua ad Cameram pertinente, neq; in Judicibus integritas defuit, aut constantia ad illum condemnandum; neq; in ipsius Majestate rectitudo animi, ad audiendum illos benignè & absque omni indignatione. Felix Respublica in qua causæ y principis deterioris conditionis sunt.

S Y M-

† Claud. * Tac. l. 3. Ann. v *Si quando cum privatis disceptaret forum & jus*. Idem l. I. Ann. * l. 3. C. de test. x *Fili hominis comede volumen istud. Et comedi illud; & factum est in ore meo sicut mel dulce*. Ezech. 3. 1. & 3. y *Quæ gloria tua est præcipua, sæpe vincitur Fiscus, cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono principe*. Plin. in Pan.

TAmetsi populi consensus justitiæ potestatem con-
tulerit in Principes; immediatius tamen illam
à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vi-
carii, Aquilæ regię sunt. Jovis Ministri, qui fulmina
ejus administrant, & vicem sustinent, ad decernen-
da vitia & supplicia, & justitiã exercendam: qua
in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent.
Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levi-
tate, pro executione: robore unguium, ne in illa
deficiant. † In recessu Galæciæ penitus abstruso & ab-
dito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Al-
phonsi

a Dei enim Minister est: vindex in iram, ei qui malum
agit. Rom, 13, 4. † Mar. hist. Hisp, lib. 10. c. 2,

phonfi septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hispaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è vestigio sumpturus ab illo pœnas, celeritate tantâ, ut prius homini manus injiceret, quàm ille de adventu ejus quicquam resciscere potuerit. Ovivam & ardentem legis animam seipsum judicem & executorem constituere, ut vindicetur injuria homini paupereulo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. * Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cùm aliquando Medinæ campi degeret, clàm Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in castro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, si semper in metu esset, ne simile quid sibi accideret? Unus istiusmodi casus regnum integrum erudire potest, & ritè componere. Attamen non semper expedit Majestatem regiam ejusmodi imitari exempla. Quando status Regni bene dispositus est; quando sedent pro tribunalibus causarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo casu sufficit. Principem elaborare in eo, ut ministrorum adminiculo justitiæ ratio habeatur. At verò, ubi turbata sunt omnia, quando jacet & spernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obesset similis aliqua subita & gravis animadversio, ut subditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in regno animam Majestatis esse totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Respublica malè affecta est, & vitia consuetudine roborata: nam si virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potiùs, quàm justitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari coepit. Præcipitare cum medicina, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitata

* Mar. hist. Hisp.

ratae multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, qua in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam severitatis solum infisteret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi verò una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit, immo per illam magis magisque insolenscit: alias idem agnoscit nimiae suae licentiae damna, & quoad potest, collaborat cum principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperrima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat princeps paucorum scelera in Rempublicam commissa; si multorum sint, condonet faciliùs. Agrippa Tiberii jussu è vivis sublato in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestinè sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat simillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum praesentissimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clam omnibus extremo supplicio affici. *† Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentasse opibus, juvisse consiliis dicebantur, noluit tamen ut ea de re quisquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.*

§. Minoribus delictis Princeps veniam det, grandiora poenis coerceat. Poenitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus *b* in Agricola collaudavit. Non imperat meliùs, qui acriùs castigat; sed qui excusat cum prudentia, eaque moderatione, ut ne plestendi ansam porrò præbeat; prorsus sicut chirurgus

† Tac lib. 2. Ann. b Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commendare; nec poena semper, sed sapiùs poenitentia contentus esse. Ibid. in vita Agric.

nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias refect. Nemini odio est princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendi delectat occasio, qui ve illam studiosè captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiæ; culpam verò inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

§. Non permittat princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus ac munus repræsentant; aliàs diu firma non consistet columna c Reipublicæ. Ubi semel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evexit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa Justitiæ custodia, & rigor, quo Reges sanctissimè semper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas, Cordubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cum deinde Marchio de Puego conjecisset in vincula, † tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familiæ istius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & severè in eum animadverteret, postquam se totum manibus ejus regiis permisisset, hortatu Magni Ducis, qui probè perspectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis constantiam in tuenda auctoritate & existimatione justitiæ, & Ministrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se supplex advolveret: quod si faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; sin minùs, sciret certò, sibi pereundum.

§. Nec solùm punire debet Princeps offensas contra personam suam propriam, aut supremam Majestatem

c Hanc P. C. curam sustinet Princeps, hæc omissa funditus Remp. trahet. Tac. l. 3. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

jestatem ipso gubernante, factas; sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuere, tametsi id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobedienciæ aut contemptûs dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare causam suam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tametsi is antè læsus fuerit. Nullam princeps post se derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impunè tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilire fortunam, aut passioni suæ facere satis morte aut offensa principis, nemini securo vivere licebit. Punitio audaciæ adversus Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici jussit, quotquot libellos supplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præstitæ operæ in occisione d Galbæ. Ut quisquis alios habet, sic vicissim haberi solet. Dum Julius Cæsar præciperet, ut Pompei statua erigerentur, firmavit suas. Nisi conspirent principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§ Quando in casibus delicti par est omnium conditione, conniveant Reges cum aliis, alios e puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quàm ista æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ servanda est in justitia, per pennas Struthionis significabant ex utraq; parte æquales.

§ Magna principis prudentia est, eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expiatur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbabant

d Non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem. Tac. l. i. hist. e Cavendum est, ne iisdem de causis alii plebentur, alii ne appellentur quidem. Cic. de offic.

bant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capti-
tis rei essent, accersivit eos ad se Rex Ferdinandus IV.
† & in muneribus militaribus occupavit; quo factum,
ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, &
labores, atque ita provincia illa quieti pristinae resti-
tueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore profunt quàm
plurimum Justitia & Clementia, ita in bello præmium
& pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe ma-
gna superari non solent, nec solo metu licentia morum
& dissolutio coerceri possunt. * *E sin todo esto* (ajebat
Rex Alphonfus Sapiens) *son mas danñosos los yerros, que*
los Omnes fazen en la guerra, ca assax abunda à los, que en ella
andan de averse de guardar del danno de los nenemigos, quan-
to mas del, que les viene por culpa de los suyos mesmos. Ea
propter Romani diversis pœnarum & infamiae generi-
bus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in
periculis, aut in disciplina militari; quo fiebat, ut pu-
nitionem magis, quàm hostem metuerent, mallentque
in prælio gloriosam mortem oppetere, quàm honoris
postea aut vitæ facere jacturam cum ignominia per-
petua Nemo istis temporibus signa sua turpi fuga au-
debat deserere, quia nusquam in Imperio securus de-
gere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non
solum non puniuntur ad patrios reversi Lares; sed pu-
gnæ etiam se subducentes. Milano Neapolim abeunt,
& tanquam sub alio principe hæctenus meruissent sti-
pendia, cum insigni damno tam obsequiorum suæ
Majestatis quàm factorum sumptuum, in Regis mili-
tiam denuò adscribuntur. Qua in re Vice - Regibus,
vellem, ante oculos propositum esset exemplum Ro-
mani Senatûs, qui tametsi post prælium Cannense vel
maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potu-
it, ut sex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offere-
bat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui si glo-
riosam mortem voluissent occumbere, non cum infam-
ia capi se permisissent.

§. Er-

† Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 9, * In Proh. tt. 28. p. 20

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quàm punienda, ne poenæ aut reprehensionis metus eos reddat timidiore. Accedit, quòd insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque solet; unde misericordia digni sunt magis, quàm castigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam tedeunti Senatus obviam processit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem desperasset.

§ Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda justitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quàm principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E diffidentia, quâ princeps sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cujus talis ferè est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidit estimationem suam apud subditos Rex Alphonsus Sapiens, quando justitiam secretò exercere visus est. Tunc expediret fortasse, cum ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos antè viderat populus, quàm comprehensos seditionis auctores.

* Ita Tiberius panam servi illius, qui Agrippam se finxerat, palàm non ausus, in secreta palatii parte interfici jussit, corpusq; clam auferri. In aliis casibus fortiter princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine sustinet. Justitia namq; fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & porro conservatura est. Illa mens est Dei: harmonia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen principes in locum patrum familias se successisse, immo revera tales esse adhuc ratione subditorum, proindèq; Justitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas illud animalium immundorum calitus demissum,

è quo

è quo comedere fillum iussit. Struthionis stomachum Princeps habeat oportet, tam misericordiâ calidum, ut ferrum digerat; & simul Aquila sit cum justitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquent, puniendi forent, nemo superesset, cui Princeps imperaret: † *vix enim quisquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mereatur.* * *(a como quier (verba sunt Alphonfi Regis) que la Iusticia es muy buena cosa en sí, e de que debe el Rey si empre usar: con todesse faz, se muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia.* Non minùs periculi est Coronæ, vitæ & statibus à justitiâ, si extrema illa sit, quàm ab iniustitiâ, Rex Joannes II. exemplo sit, qui quòd plus æquo severus esset, valde se populo invisum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea exutus fuit. Nexis semper manibus incedant Justitiâ & Clementia, copulatæ inter se, quasi partes sint unius ejusdemque corporis, nec unquam unâ istarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de causa non dedit Deus gladium igneum (quo paradisus custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est, & misericordia: sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui meliùs nôsset Justitiâ cum Clementia g temperare. Nihil perniciosius Principe, ultrâ quàm par est, clemente. Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subjici, qui omnia, quàm qui nihil permetteret. Quare haud minùs crudelis est, qui omnibus veniam dat, quàm qui nemini. Nec minùs noxia est Populo clementia nimia, quàm h crudelitas, & gravius interdum impunitate & indulgentiâ peccatur, quàm ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit

H

Mali-

† *In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terra, & volatilia cali: & facta est vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca.* Act. 10. 12. † Tac. lib. 2. Ann. * Lib. 2. tt. 10. p. 2. g *Collocavit ante Paradisum voluptati Cherubin, & flammeum gladium.* Gen. 3. 24. h *Feliciores enim sunt improbi, supplicia luentes, quàm si eos nulla justitiâ pœna coërceat,* Boët. l. 4. Phil,

Malitia, cùm veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omiffio dicenda fit potiùs) quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc moderata, amari faciunt Principem. Qui ita dextrè & prudenter virtutes istas miscere noverit, in gubernatione errare non poterit, immo tota illa suavis quidam concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se contemperatis & conficitur. Cælum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruina ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non effet, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Utraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonsus Aragonius dicere solebat: *Iustitia beneficio probos mihi devincio; Clementiâ improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & pefludat Respublicas.

i Mirùmque amorem affectus erat effusa clementia, modicus severitate. Tac. lib. 6. Ann. k Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.

SYMBOLVM XXIII.

Nulli Alchimiſtæ majores, quàm Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de se non habent, hoc ipso, quòd eas in virtutis a præmium proponant aliis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarum gloriosa essent insignia: & licuit hæc ex ipsius naturæ sinu & thesauro depromere, quæ gramen, palmas & lauros affatim suppeditabat, unde sine sumptu

coro-
a Imperator aliquando torquibus, murali, & civicâ donat. quid habet per se corona pretiosum, quid prætexta, quid fascis, quid tribunal, quid currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne. Sen. l. i. de ben.

coronas illas contexerent. Non suffecissent araria ad remuneranda obsequia, nisi excogitatū fuisset politicum illud coronatum inventum, quæ præmii loco do-

natae in publicum fortitudinis testimonium, pluris etiam, quàm ipsum aurum argentūq; æstimabantur: nā ultro sese milites ad labores & pericula offerebāt, ut iis potiundi daretur occasio. Eodem planè consilio Hispaniæ Reges fundarunt religiones militares, quarum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeò ante omnia dan da est opera, ut eiusmodi præmia porro habeantur in pretio; quod fiet, si magnā habitā ratione meritorum conferantur. Enimverò in tantum æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd

si absque delectu & discrimine ea instituetur distributio, vilescant paulatim & contemnentur, & poterit Arminius jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem) quòd cum oculum perdidisset in proelio, † *torquem, coronam, aliáq; militaria dona memoraret, vilia servitii præmia.* Probè intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, æstimationem præmiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dicitibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronam è quercu commereri posset, cum Tiberio Imperatore consultatum fuit. In insignibus S. Jacobi (præsentis Emblematis icone) multæ exprimuntur dotes, quas antè considerare oportet, quàm præmii loco tribuantur. Nam imprimis supra conchã efformantur, quæ à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido sinu resplendet unio, ob puritatem suam, & quia de rore cali concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus incunis conferentur, aut iis, qui nondum præstiterunt obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtinere possit? Pro militia instituta fuere, non pro pace; adeòq; inter solos eos distribui oporteret, qui in armis suam probassent industriam, aut quatuor minimùm annis sic meruissent stipendia, ut digni essent centuriis b præfici: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum magisque artes militares efflorescerent. *E porende (dixit Alphonso Rex) antiguamente los Nobles de Espanna, que supieron mucho de guerra, como bivieron siempre en ella, pusieron senñalados gualdardones à los, que bien fiziesen.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis & di-

† Tac. lib. 2. Ann. b *Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. contra publicam C. re milit. * Lib. 2. tt. 27. p. 2.

& dignitate expolitati fuere à c Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probè nôset referre quàm plurimum, ut remunerentur milites, immo fundamentum & securitatem imperii in eo penè consistere, † aurum & argentum rarò cuiquam nisi militi dividit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.

Reliqua præmia communia sint omnibus, qui seu domi, seu militiae florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus sceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Justitiæ auctoritas, ut hæc nimirum Princeps delicta puniat, illis verò virtutem & animi excelsum remuneret. Etenim (uti dixit* Alphonfus Rex) Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes segun su merecimiento, es justicia, que haze mantener las cosas en buen estado. Rationem infra dat: Ca dar gualardon à los, que bien hazen, es cosa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Sennores, que han poder de lo fazer. Porque en gualardonar los buenos fechos muestra se por confcido el que lo haze, e otro se por justiciero. Ca la justicia no es tan solamente en escarmentar los males, mas asun en dar gualardon por los bienes. E demas desto nasce ende otra pro, ca dâ voluntad à los buenos, para ser toda via mejores, e à los malos para emendar se. Ubi pœna & præmium & deficiunt, ordo Reip. deficit, quia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu salva non posset consistere: nam spes præmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali libertate servituti, oppositâ. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum significabant, ut in Monetis quibusdam Consulibus videre est, & dominationis

H 3

Augu-

c Tunc vectigal publicum, quo antea milites, & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum, quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret. Trog. lib. 6. † Lampin vita Alex. * Lib. 2. tit. 27. p. 20

Augusti prognosticon fuit, eum Cicero per quietem vidisset flagellum ei à Jove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & præmii beneficio crevisset hætenus, & stetit. Quis à vitiis se abstineret, si pœna non esset? Quis caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & pœnâ. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratûs: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris in Ma immergeretur tenebris. Duo ista solium & Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliâque insignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præmia cum e justitia non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, injustus est. Hanc præmii pœnaque utilitatem non bene expendunt Legumlatores & Jurisconsulti, qui toti fuere in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum verò vix uspiam meminerunt. Majorem eius rei rationem habuit sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de præmiis.

§. Cùm ergo tam necessaria sint Principi pœna & præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis funem securè incedere nequeat, magnâ utique consideratione est opus, ut iis rectè utatur. Ea de causa colligati erant Licetorum falces; coronæ verò, cùm è viridibus foliis fierent, quæ citò marcescunt, post obtentâ victoriâ primùm texebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necerentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum temporis

d iustitiâ firmatur solium. PROV. 16. 12. e *Aufer cidarim, tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?* Ezech. 21. 26.

poris aliquid intercederet, & merita atq; delicta ritè expendi possent: Præmia inconsideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœniter, qui temere largitur aliis, nec virtus secuta est ab eo, qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium virtuti tribuatur & vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus præmium detur, quàm alteri, invidia hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in una simul sede morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo præmium, & pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt, eò quòd nulla amplius delicti supersit memoria. Rex Alphonsus sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus magno cum judicio Posteris suos admonuit, quomodo in præmiis & pœnis gerere se deberent, cum dixit: *Que era menester temperamiento, asi como fazer bien do conviene, e como, e quando, e otro si en saber refrenar el mal, e tollerito, e escarmentarlo en los tiempos, e en las sazones, que es menester, catando los fechos, quales son, e quien los faze, e de que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazen, è dando pena, e escarmiento à los, que los merezen.*

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum distributionem, ne ex justitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, spe ista erecti majori cum studio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad serviendum allicit spes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ sint successiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat

debat Tiberius, cum sese Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui successuri essent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum planè *f* desinerent. Quam in re non istud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quòd occasionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatûs sui vites consistere gaudumabat. *Atque ita favorabili in speciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorû futura sit diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successionum futurarum, ut ex iis actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem imminuant, & à Candidatorum importunitate sese liberent.

Cum Princeps veluti cor sit sui statûs (quemadmodum † Rex Alphonsus dicere solebat) per illum utiq; vitales spiritus opum & præmiorum in membra alia dispertiri oportet. Etiam quòd longissimè abest, tamen etsi Principis præsentia destitutum sit, ejus tamen favoribus fruitur. Isthæc consideratio pererratò apud Principes locum invenit. Plerique omnes solos eos afficiunt præmiis, quos præsentem vident, victi importunitate petentiû, aut domesticorum adulatione; aut quia ad negandû desit animus. Et sicut fluvii non nisi solû, quòd alluunt, madefaciunt: ita illi solos præsentem, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quòd Ministri absentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quòd per se ipsi non possunt. Gratiæ omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula versantur. Illa obsequia æstimantur solû, quæ moschû redolent, non ea, quæ pulvere respersa sunt & sanguine

f Subverti leges, quæ sua spatia, exercendæ Candidatorum industria, quærendûque aut potiundis honoribus statuerint. Tac. l. 2. Ann. g Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari. Idem l. 2. Ann. lib. 3. tt. 1. p. 2.

guine: ea, quæ oculis usurpantur, non quæ hauriuntur auribus: tum quia assentatio facilius oculos capit, quàm aures; tum etiã, quia mox animum titillat inanis gloria ex submissione præsentis, & gratitudinis indicis. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potius, quàm meritum: ambitio potius, quàm zelus: magis commoditas, quàm molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfacit. Qui absens obsequia præstat, approbationes & plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis lætatur, morietur verò cū desperatione inglorius. Illud remedium est, ut hi tales per intervalla ad aulam revisant: nullæ enim literæ aut libelli supplices, tã ad persuadendũ efficaces sunt, quàm præsentia Spe. Sola & expectatione haustra & canales non implentur, nisi in ipsas etiam aulæ aquas demergantur. Præsentia Principum fœcunda est, sicut & Solis. Præsentis hoc florent, absente marcescunt & exarescunt omnia. Ei, qui sub arbore consistit, fructus in manus decidunt. Hinc est, quòd bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectent munera; ubi tamen vel maxime Princeps Ministris suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longius, ut nimirum ibi dispensentur, ubi præcessere merita, non ubi petuntur præmia, absque eo, quòd aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentis opus sit. Theodoricus h Italiae Rex absentes solabatur, dicendo se ex aula sua eorum intuevi obsequia, & discernere merita; & Plinius de Trajano testabatur: † *facilius esse, ut oculis ejus vultus absentis, quàm animo charitas, quàm in illum ferretur, exideret.*

§. Ist hoc tamen consilium, ut scilicet Ministri absentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci sic poterit, non missionem ab officiis flagitando, sed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem

H 5

tatem

h Abundè cognoscetur, quisquis famã teste laudatur: quapropter longissimè constitutũ mentis nostræ oculus serenus inspicit, & vidit meritum, Cassid. l. 9. c. 22. † Plin. in Pan.

tatem impetrent ad tempus aliquod Principi suo coram se sistendi Ibi enim curare poterunt melius, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo se abdicarunt, quos facti pœnituit postea, cùm spes suas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quisquam sibi aut ingenii sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse: nunquã enim instrumenta defunt pro obsequiis Principum, & sprete semel sæpe etiam Ministrorum præcipuorum oblivisci solent. Atque hæc omnia iis solùm dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitã vanitate, ad vitam solitariam & & privatam adspirant. Hoc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non semper in solitudine & secessu eam reperire quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam eò usque processisse se vident, ut mutare amplius non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

§. In Gratiis & præmiis captandis plurimum Modestia potest, & prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potius videatur ad præstanda meliora obsequia, quàm ad exhaustiendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neq; enim hoc solùm largitus est, sed divitias & etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Justitia: nam virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis meritò illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, sibi acceptum referri potius, quàm quasi ex merito esset. Unde porro fit, ut Principes promptiores ferè sint, ad larga & libe-

i Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retro dictis. 3. Reg. 3. 13.

beraliter remuneranda obsequia exigua; majora vero parcius, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicentur, quàm istis. Quare qui multas gratias à Principe abstulit, majores indies sperare poterit: nã largitas semel exhibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam quòd mavelit Princeps alium agnoscere debitorem, quàm sese talem fateri: hoc enim ipsi minùs honorificum est. Ludovicus XI. Galliarum Rex dixisse fertur, magis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis magna accepisset beneficia, quàm erga aliquos alios, qui cum longè majora præstitissent, perparum tamen remunerationis fuissent consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri aiebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, absque eo, quòd conferenti crearent fastidium; immo eum provocarent ad majora ei largienda, cui jam semel favorem suum coepisset & impendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obstinationis quædam species est.

¶ Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstas largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostra gratia suscipere meruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Cas. 1. 2. ep. 2.

SYMBOLVM XXIV.

TAmetsi (ut ostensum est hætenus) Justitia Legibus armata, præmium item ac pœna, columnæ sint Republicæ molem sustentantes; columnæ tamen erunt in aëre, nisi basi religionis, quæ Legum est vinculum, innitantur. Enimverò Justitiæ jurisdictio solos externos actus complectitur legitime probatos; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non in animos; adeòq; non magnopere pœnam pertimesceret Malitia, si occultè injurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati suæ indulgere posset; immo

illuderet Legibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ intus, & in animo malè agenti minas intentaret. Tam necessarius est in Republica timor iste, ut multis im-

piis Religio non nisi inventum videatur politicū Quis absque eo egestate suā & sorte contentus viveret? quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in administrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret, nulla habita iniustitiæ ratione. Pauci eximia virtutis specie caperentur, nisi immarecessibilem sperantes Coronā potiùs, quàm illam temporariam, strictis continentia legibus sese sinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam sine
 pri-

principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel suppliciiis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæ & metus à Natura cuius, quantumvis impio ac barbaro, inditæ, componunt hominum actiones. Cæsar Caligula Deos irridebat; dum tamen calum tonaret, aliam agnoscebat potentio rem manum, à qua castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & consensu, quam *συμπάθεια* Græci vocant, in perpetuo motu est, donec sese firmet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam volvuntur cælestes orbis: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus proficiscitur. Ecquis magis eo intendere debet oculos, quàm Princeps, qui Navarchi instar Rempublicam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quod respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur; sic enim deerrabit à via, Rempublicæ navim in Syrtes & scopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primum, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rempublicarum & dominatum. † Plures Principes dissensionibus in religione periisse vidimus, quàm armis. * Eam ob rem Concilium Toletanum VI. sapientissimè ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem adire liceret, nisi prius dato jurejurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis ritè imbutus non esset. Hispania quieta esse non

potuit, donec errores Arii deponeret, & omnes religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo populo, ut cum postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denudò introducere, intra ipsum palatium miserrimè fuerit trucidatus. Verùm non obstantibus quàm plurimis exemplis similibus & experièntiis, fuit nonnemo, qui impiè docere ausus est Principem, posse eum pro libitu religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præstabit meliùs vera religio, quàm falsa: hæc enim caduca est; illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quòd hæ illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitia, aut arte, quàm ex ignorantia, religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à vera religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in ea constans persisteret, contra supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsâ evenit in durissimo Arrianorum jugo, † quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata * Hispania errores suos agnosceret, & Numen caeleste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu,

cum

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. * Idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2.

cum qua in Aufenæ montis speluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos jacentes visi sunt, eosq; magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursus erigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam post longam annorum seriem) ad eam amplitudinem, quâ etiamnum hodie fruitur in præmium constantiæ suæ in religione Catholica.

§. Cùm itaque religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillarunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas instituerunt, & erexerunt, religio a fuit: hæc enim magis, quàm ipsa necessitas copulat animos. Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis religionibus peregrinis, dederunt operam unicè, ut propriam sanctam testam conservarent, quomodo & fecere Theodosius, & Constantinus, sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholica deficerent. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud religionis exercitium tolerarunt; qua in re laudabilis fuit constantia Philippi secundi, ejusque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in provinciis Belgicis, conscientia libertatem concederent, tamen si hæc ratione dominia illa integra conservare potuissent, & tot parcere sumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam æstimarunt, quàm felicitatem suam propriam, secuti exemplum Jovi Flaviani, qui cùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec decere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent: qua in sententia ita perstitit, ut donec milites omnes promitterent, Christi fidem se amplexuros,

Coro-

a *Omniū primum, rem ad multitudinē imperitam efficacissimam, Deorum motum injiciendi ratas.* Liv.

Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cum idem illud de Rege Recevinto ^b Concilium Toletanum octavum memoret. Ea in re insigne pietatis exemplum Serenitati vestræ Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus quartus: cum enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consilarii quidam vehementer propendebant, è ratione statûs esse arbitrati, ne aut bellum susciperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nomini suo notam inurere, ut vel horam unam pacem servaret cum iis, qui Deo & Coronæ suæ rebelles essent;* atque inducias rupit illicò.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruisse Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primùm Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longè etiam antè, quàm Regibus Franciæ) † in Concilio Toletano tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservarunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licèt posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuò Rex Alphonfus primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Etsi verò ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promoverè, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ spirituale directè pertinet, cui soli hanc potestatem

^b Ob hoc regni sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholica fidei perentium turmas acquireret, indignum reputans Catholica fidei Principem sacrilegis imperare. Conc. Tolet. VIII. c. 11. † Conc. Tolet. II. Joann. Biel in chron. Roder. Tol. l. 2.

testatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam e Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severè castigabat Deus, quòd incensum adolevisset cultum divinum in toto orbe Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam illud est, quod ejus puritatem conservat. Brevi nos deficiet veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut populus miserandum in modum confusus planè nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur; illa verò hujus se tue tur potestate. Obedientia heroica est, quæ ultro sese submittit Vicario illius, qui sceptrum largitur, & adimit. Glorientur in eo licèt Reges, quòd Statutis patriæ subjecti non sint, aut legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parère eos oportet. Quin teneri se sciant, ut robur iis dent, & sanctè in Regnis suis servari faciant: præsertim, quando non solùm ad bonum spirituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quod sacra concilia decrevère, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

c Non est tui officii Ozia, ut adoleat incensum Domino, sed sacerdotum. 2. Par. c. 26.

S Upra turrim templi nidum suum Ciconia con-
 struit, & loci sanctitate successionem suam reddit
 securiorem. Princeps, qui triangulari Ecclesie lapidi
 Monarchia sua aedificium superstruit, firmabit illud,
 & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum ali-
 quando ab Atheniensibus, qua ratione se contra Xer-
 zem tueri possent, qui cum ingenti classe mille du-
 centarum triremium illis imminebat, respondisse
 fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro
 ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum
 Themistocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes
 naves conscenderent; quod ubi factum evasere su-
 periores, & victoria contra classem tam ingentem
 potiti

potiti sunt. Idem usu veniet Principi, qui Majestatem suam navi Ecclesiæ commiserit: nam si hæc, teste alio oraculo, non incerto & fabuloso, sed divino & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam poterit, qui eâ vectus fuerit. Hæc caussa fuit, cur gloriosissimi Majores Serenitatis Vestræ partem spoliiorum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint soliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum amplissimos redditus & possessiones, unde ortum habuere innumeræ penè Ecclesiarum † dotationes & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hispania, plus quàm septuaginta Templorum millia illi erexerint: inter quos solus Jacobus primus Aragonius Rex construxit mille, Immaculatæ Virginis Dei-paræ honori consecrata, cujus suæ munificentia amplissimam tulit remunerationem tot insignibus provinciis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis, quas reportavit, nam triginta tribus vicibus prælio cum hoste congressus, totidem pariter vicibus felicissimè eundem triumphavit. Pia ista opera religiosa fuerunt Colonia, non minùs potentes armis suis spiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantùm per mœnia patefaciunt aditum, quàm ipsa Oratio. Ad septem dierum preces, quibus Populus Israëliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini a concidère. Melius itaque in Templis, quàm in arariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema necessitate solùm, verùm etiam, ut efflorescente per illas religione, Imperium unà efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodia eos alia etiam Nationes committebant. Quæ custodia melior, quàm illius, qui Regnorū arbiter est? Minimum in templis cor nostrum erit, si in

iis

† Mar. hist. Hisp lib. 14. c. 2. a Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico ceciderunt. Jos. 6.

iis thesauri *b* nostri fuerint. Quare non impium minus, quam imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentiâ divinâ dignus non est, quisquis potentia Dei diffusus, in omni catu mox ad suppellectilem domûs ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando † sancto Hispalim obsidenti pecuniâ deerat ad continuandam obsidionem, cûmque suaderent alii, ut ararii tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevaret, respondit ille: *Plus ego mihi de precibus & sacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè sequenti deditioe urbis eumulatissimè Deus compensavit.* Reges alii, qui secûs fecerunt, graves sacrilegæ suæ audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonfus Aragonius conflictatus fuit. Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes sacras diripuisset. Serenissima Regina Uraca ad ipsas portas templi S. Isidori, quod est Legionis, & in cujus thesauros temere involarat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quòd bonorum Ecclesiæ invasionem manus non semel temerasset, in obsidione quadam, sagitta ex muro emissâ sub axilla confixus interiit. Et tamen ipse aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii, humillimo corporis habitu, cum gemitu & lacrymis publicè veniam precatus fuisset, omnia, quæ ablata fuerant, integra fide restituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc existâ pœnâ innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes primus in prælio ad Aliubarrotam, cæsus fugatusque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut credebatur, templi Guadaluçei thesauros. Postquam Fridericus Rex Neapolitanus, Cajeram ad deditio-

b Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Matth. c. 6. 21. † Mar. hist. Hisp. * idem hist. Hisp. l. 5. c. 3.

nem compulerat, ingressi inde Galli † binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

§. Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illa siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservatione uti possint iis opibus, quas pia liberalitate in locis sacris deposuerunt; eâ tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortuna aspirante, restituere parati sint; * uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Ecclesiarum in necessarios belli usus tantisper impenderent. Qua in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidiis suis Rempublicam sublevare. Et sanè grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem execrabitur, & refrigescet zelus illius & devotio, ne porro novas oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus redditibus suis impensas publicas adjuvet, non eò solum, quòd periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur rem-

† Mar. hist. Hisp. lib 22. c. 14. * Idem hist. Hisp. lib. 24. c. 8.

tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quàm in vasa aut suppellectilem sacram in templis.

§. Atque hæc obligatio statûs Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ, cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur ex vicissim ex justitia. Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere, ut munifici esse pergant aliàs, ubi tempus & occasio tulerint. Hæc & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut adeò liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpè præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romani Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & redditus Ecclesiarum, quæ aut recens extractæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere † Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius tertius Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici quarti ad vivos pariter, & vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius decimus Regi Alphonso sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cepit temporibus Regis Joannis secundi, & extendit illud Alexander sextus etiam ad Regnum Granatense. Joannes XXII. decimas reddituum Ecclesiasticorum, & Cruciatam indulfit Regi Alphonso undecimo. Urbanus V. Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixto quarto placuit, ut Clerus unâ vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cruciatam impertiit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogârunt. Julius secundus Regi Emanueli Lusita-

† Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 2.

no concessit tertiam fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ fabricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesiarum redditibus decima eorum pars cederet.

§. Hæc tamen subsidia in necessitatibus, & usus publicos, quibus destinata fuerint, impendi debent; quæ in re tam religiosa fuit Regina Isabella, † ut cum collectos videret è bulla cruciata nonaginta milliones, iussit illico in eos converti usus, quos Bullæ Apostolicæ præscriberent. Magis elucescent gratiæ istæ, & majores ex iis nascentur fructus, si sic impensæ fuerint. Necessitas tamen, & periculum confundere solent omnia, & facile interpretari mentem Pontificum, si aliter fieri contingat præsertim quando sumptus, qui aliunde in istum finem fiunt, majores sunt, cum perinde sit, ex hisne pecuniis sumantur, an ex aliis.

† Mar. hist. Hisp.

SYMBOLUM XXVI.

Impia fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, majori fortitudine Gentiles excelluisse, quàm Christianos, eò quòd illorum superstitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo spectaculo tot civitatum victimarum, quas Diis offerebant in sacrificiis; eosque solos pro viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis virium, quàm ratione aliis Nationibus dominarentur: contra verò nostræ religionis institutum incusaret hoc nomine, quòd demissionem commendaret, & mansuetudinem, quæ duæ virtutes animos facere solent abjectiores. Impia prorsus opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profusus animū barbarum magis, & crudelem reddere potest, fortiorem ac magis strenuum non potest. Fortitudo & excelsitas animi mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauritur. Nec generosiores sunt, qui magis sanguine & cæde animantium capiuntur; uti nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non spernit nostra religio;

Religio; quin ad illam acuit potius. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstio ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis

finienda. Quòd si tunc Corona aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantopere incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? An fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quàm Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id factitabant. Nunc verò Christianis per densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyri tentandus est

a Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam. I. Cor. 9. 25.

est aditus. Non adversantur fortitudini demissio animi & mansuetudo; quin ita junctæ sunt inter se, ut absq; his exerceri illa nequeat: neq; fortitudini locus est, ubi non sunt mansuetudo, tolerantia & reliquæ virtutes. Namque is solùm vir fortis est, qui ab affectibus vinci se non patitur, & à perturbationibus animi liber est, in quo genere plurimùm elaborarunt Stoici, & majori postea cum perfectione Christiani. Perparum ex sua parte facit, qui iracundia aut superbia se sinit abripi; illud heroicum, proprias suas passiones & cupiditates frangere. Inter difficiliore arenas animus est, ubi ista vigent certamina. Qui eò ulque sese demittere didicit, ut alteri inflectat genua, facile in occasione contemnet periculum, & cervice constanti securim excipiet. Tulerit fanè religio ethnica Magnos Duces, quales fuère Cæsares, Scipiones, & alii complures; at certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphon- sis & Ferdinandis Castella, uti & in aliis Aragoniæ, Navarra, & Lusitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. emi- nuit? Quem unquam magnum Ducem celebravit anti- quitas, cui pares, aut etiam superiores non fuerint Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cor- tesius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Pesca- ria Marchio, Alphonfus Davalus Vasti Marchio, Alexan- der Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphon- sus Albuquerqueus, Ferdinandus Alvarus de Toletus Dux Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fonta- nus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeri tam Hispaniæ, quàm aliarum Nationum, nunquam laudati satis à fama. De quibus merito dici poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Du- cibus, Gedeone, Barac, Samsone, Jephthe, Davide, & Sa- muele commemorat: *Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Si Gentiliû victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Christiani, longè has fuisse majores videbimus. In

prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidère: è nostris non nisi homines viginti quinque. † Hasta & sagittæ hostium tantâ multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitûs iisdem in locis hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tantò plures in pugna Saladana occubère, desideratis Christianis solùm viginti: & in illustri illa victoria navali ad Naupactum (Lepanthum hodie) quam Joannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triemes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

* *Que em caos tao estranhos claramente,
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.*

Gloriosus animi triumphus. Non minùs hostem confundit cor in Deo confidens, quàm manus ense armata, uti Judas Machabæus b experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires c sufficit, ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notam incurreret, atque à malitia & fraude excusari non posset, si ei adesset potiùs auxilio, qui falsum colit Numen, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere satagit. Quòd si etiam interdù iis largiatur victorias, id nõ invocationi, sed causis aliis occultis providentiæ divinæ ascribendum. In siti illa, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Christianorum decima ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimum iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxit

aciem,
† Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 24. * Camoës Lus. Can. f. b *Manus quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minùs triginta quinque millia.* 2. Mach. 15. 27. c *Ne diceret in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse tibi vires præbuerit.* Deut. 8. 17. & 18.

aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper esset fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut ista desunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello subigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt; quod dum fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in principum manibus vexillum Crucis sublime volitet; significatum per enssem illum, quem Jeremias Judæ Machabæo *d* porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant item Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Persarum Reges anteibat, Symbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos Sol accipit. Hæc vera religio est, quã milites adorabãt, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur. Cum enim Crux quædam lucis splendore in cælo efformata cum inscriptione, *In hoc signo vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum istã formã fieri præcepit, quam præsentem Emblemate exhibeo, supernè cum literis † X & P caractere nominis Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt Symbolum; * principii & finis rerum omnium. † Vexillo isthoc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tempora Juliani Apostatæ, Joannes quoque Austriacus in omnibus suis signis Crucem efformari jussit cum isto lemmate: * *His armis vici Turcas, iisdem victurum me confido & Hæreticos*. Rex Alphonsus magnus eadem verba crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti placuit, sicut & labaro Constantini pro præsentem Emblemate, ad imprimendã Principũ animis fiduciam illam,

I 2

quã

d Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies adversarios. 2. Mach. c. 15. 16. † Euseb. l. 9. hist. c. 9.
* S. Ambr. epist. 29. † Genebr. l. 4. Chron. anno 1572.
* Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16.

quâ vexillum Religionis contra hostes suos plantare eos oportet. † In pralio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Crucem quam Roderico Archi-Præsuli de more præferrebat, per hostium cuneos semel atque iterum circumtulit, & evasit incolumis, tametsi omnium telis peteretur, multæque Maurorum sagittæ hastili infixæ hærent. Latera vexilli istius spiritus cælestes stipare solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in prima acie pugnare visi sunt, * quando ad Septimancas Rex Ramirus secundus Mauros devicit. In alio item pralio ad Clavigirum temporibus Regis Ramiri primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi noni divinum illud fulmen, filius tonitru sanctus Jacobus Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat.

† *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Josue ad principes Israël, jam jam è vita discessurus) si in Deo spem & fiduciam collocaveritis. * *Unde è vobis persequetur hostium mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subsidiis. Contra Chananzos stellas e ipsas Deus in acie disposuit; contra Amorrhæos Elementa firmavit, & lapides è cælo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum ministerio in fidelium favorem adversus Madianitas, † *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutuâ se cæde truncabant.* In semetipsum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus est.

† Mar. hist. Hisp. lib. II. c. 24. * Idem l. 3. c. 4. † Jos. c. 23. 10. * Jos. ibid. e *De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugnaverunt.* Jud. c. 5. 20. † *Dominus misit super eos lapides magnos.* Jos. c. 10. 11. † Jud. c. 7. 22.

SYMBOLUM XXVII.

Quod neque vis, neque diuturna multorum annorum oppugnatio adversus Trojam efficere potuit,

ruit, dolus tandem obtinuit sub specie religionis, inferentibus in urbem Græcis arma sua intra alvum equi lignei abdita, tanquam si voti, *quod* Deæ Palladæ

fecissent, rei essent. Mirum dictu! neque interior armorum concussio & sonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neq; quod opus foret, dirutis manibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græcorum naves solvissent è littore; neque quod intra mœnia commorari deberet, populo sufficere potuissent, ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Eâ opportunè usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem, & populo imponerent.

ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ construxerunt, Herculi dedicatum agentes, per quietem sic jussos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolas bonis omnibus & fortunis spoliârunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianéo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clam habuerunt, cum Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem suam magis stabiliret, Concilium Provinciale septuaginta circiter Præfulum convocavit, sub specie quidem ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendâ; sed revera præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam & abdicacionem Regis Wambæ confirmare studuit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hæc potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillimè decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadet ista solùm tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat. Et quæso, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitionis cultibus miserè dederent? Quam serviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilent sedulo Principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvam pietatis induit, neque facile admittant illos Religionis equos, qui non civitates solùm, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastârunt. Quod si sub illius titulo ambitio irepat, & cupiditas, & oneretur

graviter populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sensim in animum suum inducet, legem naturalem ac divinam Religionis ad rationem statûs pertinere; Principes verò sub specie illius sua contegere artificia, quibus subditos contineant in officio, & fortunis suis expolient. Perpendant itaq; apud se principes cum omni diligentia, num quod de novo introduceitur, religionis causa sit, an prætextus solùm, in auctoritatis & potestatis illius præjudicium, aut injuriam subditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem sibi novitas ista propositum habet, perspicere poterunt, examinando quò spectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicii, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori cum periculo damnum præcavetur, quàm eidem postea paretur remedium, non dando locum ejusmodi prætextibus & abusibus. Si tamen introducti jam fuerint, magna cum suavitate corrigi eos oportet, non via facti, nec cum violentia & scandalo, nec jure extremo potestatis, præsertim si sub principis jurisdictionem casus isti non cadant; sed singulari cum solertia, & habita personarum ratione, per manum illius, ad cujus forum a pertinent, edocendo illam sincerè de rei veritate, deq; damnis & incommodis. Etenim si princeps secularis id facere vi attentaverit, & abusus isti apud Plebem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, & sacerdotibus obtemperabit potius, quàm principi: contra verò, si populum inter & Sacerdotes non omnino optimè convenerit, & ille viderit, auctoritatem ecclesiasticam & sæcularem inter se dissidere, obedientiam abjiciet, & contra ipsam insurret Religionem, declarata principis voluntate jam factus auda-

a Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, Malach. c. 2. 7.

cior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad substantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, si princeps litibus & controversiis cum Magistratu Ecclesiastico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porro rebus sacris habebitur honos, & graves oborientur errores, confusâ illâ divinâ luce, quæ colustrabat animos, & uniebat: unde multorum principum interitus, & Statuum *b* immutationes nasci vidimus: Magnâ prudentiâ opus est, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut leviter credit, & superstitiosa est; quod postremum frequentius accidit: ipsa enim tanquam imperitior specie religiosi cultûs & opinionum novitate continuo capitur, antè etiam quàm recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare plurimum refert, omnem illi paulatim ruinæ occasionem præcidere, eas cum primis, quæ oriri solent ex inanibus disceptationibus de materiis quibusdam subtilioribus, quæve ad religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur: aliàs enim multitudo in diversa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de fide esset, tuebitur mordicûs. Quæ res non minores turbas ciere posset, quàm ipsa religionum diversitas, aut iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libris Sibyllini *c* inspicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant: & in actis *d* Apostolorum legimus, libros igni fuisse traditos, qui vanas curiositates continerent.

§. Solet populus sub specie pietatis miserè decipi, &

c ceco

b Nulla res multitudinem efficacius regit, quàm superstitio, Curtius. *c* Censuit Asinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur; renuit Tiberius perinde humana, divinâque obtegent. Tac. l. 1. Ann. *d* Multi autem ex iis, qui fuerant curiosi sectati, convulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. In Act, Apost. c. 19, 19.

ecce quodam impetu sese dedere cultibus quibusdam superstitiosis cum submissione prorsus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum suarum velle mancipium, quæ animum simul & spiritum opprimunt, faciuntque eum otiosum sodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi sæpe abusus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa est, neque parum periculosa veritati religionis, & salutis publicæ, & nisi principiis quis obstet, gravissima creat incommoda & pericula: nam stultitiæ genus est, quæ sub specie boni temere præcipitat, & novas consecratur religionis opiniones, & artes diabolicas. Religiosa, quædam subjectio utilis est, sed sine superstitione abjecta & humilitatis scilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorrescat vitium, quæ statuatur laborem & obedientiam majoris esse apud Deum & principem meriti, quàm societates & peregrinationes, quando ejusmodi pietatem convivia, choreæ & lusus comitantur, quomodo populus Israëliticus in dedicatione vituli effuditabat.

§. Quod si fortè cœperit multitudo in rebus ad religionem pertinentibus, nimium suæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, exemplo parandum est remedium, & mala sementis radicibus evellenda, priusquam crescat, & serpat longius, ut coalescat in corpus potentius ipso principe, contra quem deinde, si ejus se opinioni accommodare noluerit, perniciosam regiminis mutationem machinari faudeat. Tametsi verò intelligendi vis

I 5

in

e Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Exod. 32. 6. f. Eos verò qui in divinis aliquid innovant odio habet, & coerce, non Deorum solùm causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud sanè magni fecerit) sed quia nova quædam numina hi tales introducunt, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles. Principatni. Dion.

in eo genere libera sit, & salvâ suâ libertate, ad credendum cogi nequeat, adeoque Dei solius esse videatur, eum corrigere, qui secus de ipso g sentit, ac oportet; gravissima tamen inde nascerentur incommoda, si decisio de altissimis fidei mysteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur: atque ideo valde convenit obligare subditos, ut quemadmodum veteres Germani solebant, sanctius ac reverentius ducant, credere res *h* divinas, quàm scire. Quis error tam insanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, si de rebus religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui nisi Romani Dei, nec quo alio more, quàm patrum colerentur.* Et Claudius graviter cum Senatu conquestus fuit, quòd externæ superstitiones *i* introducerentur. Attamen si jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adversus multitudinem vim ac robur habere potuerit, prudentia operetur necesse est, quod aliàs ferrum & flamma debuissent efficere: nam augetur interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna cum solertia, temporis tantisper cedendum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigrarent.

§. Magni heroës olim usi sunt superstitione (ut diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent populo, magisque eum in submissione & officio continerent: in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licet hæc artes apud simplicem plebeculam plurimum valeant, ut pote cujus ingenium superstitiosum rebus ejusmodi, quæ

g Deorum injurias Diis curæ. Tac. lib. 1. Ann. *h* Sanctius ac reverentius visum de altis Deorum credere, quàm scire. Tac. de more Germ. *i* Quia externæ superstitiones valascant. Tac. lib. 11. Ann.

quæ supra naturam esse videntur, facile capitur; non est tamen principibus licitum, eam ementitis miraculis, & falsa Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cælo fictitia, si tot ac tanta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur à providentia divina? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione incusant, quæ ipsius potentiam falsò confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipse auctor non est? Quam certitudinem in Religione sibi pollicebitur populus, si eam ad fines principum particulares detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est segura politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio statûs, quæ technis nititur.

SYMBOLUM XXVIII.

Regula & mensura virtutum prudentia est, abque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; iisque singulis suas tribuit partes naturæ subditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum prudentia est; acus nautica principis. Deficiente hac virtute, anima gubernationis deficit.

† Ca esta (verba sunt Alphonfi Regis) faze ver las cosas, e juzgarlas ciertamente segun son e pueden ser, e obrar en ellas como deve, e non rebatosamente. Virtus est principum a propria, & quæ maximè facit excellere hominem,

† Lib. 8. tit. 5. p. 2. a Nara rectè disponere, rectèque judicare qui potest, uest princeps, & Imperator. Menand.

minem, ad eòque parè eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppidò paucis. Absque illa, quò quique cæteris dignitate mac

gis eminent, eò majori cum periculo præsumunt aliis: facilè enim rationis transiliunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis imperat, iudicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt in se dispiciat, & singula suis ritè ponderare momenti noverit. Examen hoc magni in principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

§. Ea prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt; memoriâ scilicet præteritæ, intelligentiâ præsentis, & providentiâ futuræ.

Omnes

Omnes istas temporis differentias in Emblemate præfenti Serpens repræsentat, prudentiæ Symbolum, supra clepsydram arenariam, quæ præsentis eurrentisque temporis est hieroglyphicū; sceptrum spiritus suis ambiens, & contemplanis sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri, pro summate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: †

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentis observando, sese ornat & expolit, adjuncta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ago alibi; Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis per quæ utilis est, etsi restrictior; nam facilius comprehenditur, & abunde magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde principem melius instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut princeps amicos fideles & veraces conquirit, qui sincerè illum de veritate doceant in omnibus tam præteritis, quàm præsentibus; & quoniam isti, ut solebant dicere Alphonsus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neque adulantur, neque celant aut dissimulant veritatem, eos potissimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Optimus principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt, ubi cadavera Rerum publicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt & timantur.

Anatomici, ut præsentés tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolidè explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator* præficiebat rebus literatos, & maximè, qui historiam nôrant, requirens quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent. Verùm non omnes omnino libri boni consiliarii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quàm veritas, bene multi eos b consulunt. Illi maximè securi, quos sapientia divina dictavit. In his reperire licebit principi pro casibus omnibus politiam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se c & alios ritè gubernet. Ea de causâ Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent d aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

§. Cum hoc historico studio securè sese pôterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsùmque antè prævideat, ad pericula declinanda, aut saltèm, ut præventa e minus mali

* Lamp. b Qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merrha, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentis & intelligentiæ; viam autem sapientiæ nescierunt. Baruch. 3. 23. c Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2. Tim. 3. 16. & 17. d Leget illud omnibus diebus vitæ suæ Deut. 17. 19. e Scit præterita, & de futuris æstimat. Sap. c 8. 8.

mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, & statos suos habeant motus, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de causis tam remotis constituent. Conjiciat itaque oculos suos Seren. Vestra in tempora retro præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantopere artes & arma floreat; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum cultura; & si in hisce rebus quasdam defecisse animadvertit, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integræ sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Seren. Vestra, num fortè ex uno aliquo eorum nascantur, qui ferè ordinarii sunt. Ex deductione subditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum; ex nimia festorum dierum frequentia; ex multitudine Universitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomica, ex bello leviter suscepto, aut segniter administrato; ex abrogatione Magisteriorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & usurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex disparitate monetarum; aut aliis similibus causis. Si viderit Serenitas Vestra, quanam ex istis mali fons sit & origo, difficile non erit parare remedium; & cognitis probè duobus temporibus, præterito & præ-
 sente,

fente, unà etiam Seren. Vestra de futuro æstimabit :
 † Nihil enim sub Sole novum. Quid est, quod fuit? ipsum
 quod futurum est. Quid est, quod factum est? ipsum quod fa-
 ciendum est. Personæ mutantur, non scenæ. Iidem sem-
 per mores & modi sunt.

§. Post illam librorum evolutionem plurimum
 quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio
 cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quoti-
 die, atque ad audientiam verba & rationes multùm
 ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes secundus Lu-
 sitaniæ Rex dicere solebat, regnum aut invenire prin-
 cipem prudentem, aut facere. Amplissima est impe-
 randi schola, in qua Ministri summis ingeniis præditi,
 & experientia insignes, aut domestici, aut exteri, ne-
 gotia cum principe conferunt. Hic semper in assidua
 versatur exercitatione, cum speciali notitia omnium
 propè, quæ in mundo geruntur. Quæ schola cum ma-
 ximè conveniat principi, decet omnino, ut si non ex
 obligatione, discendi saltè studio, negotiis sese im-
 pendat, studeatque ea plenè capere & penetrare; nec
 satis esse credat, si Consiliariis suis ea committat, &
 ab illis decisionem expectet: nam si negotiis prorsus
 se abstineat, sylvescit paulatim ingenium, & odisse ea
 incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & vi-
 ribus majora, adeòq; aliorum mavult curæ telinque-
 re, & industriæ. Quod si deinde ad ipsum referatur,
 quid aliis ea superre visum fuerit, inscius & imperi-
 tus pendet animi, rectène judicatum fuerit, an secus;
 qua in confusione, necesse est eum suimet pudeat, pi-
 geatque, dum videt se muto simulacro haud multò
 esse absimilem, cui exterior fit reverentia, alius verò
 pro ipso responsa dat. Nec alia de causa Zacharias
 Propheta eum principem, qui similis pastori, gregem
 suum deserenti, obligationis suæ est immemor, ido-
 lum f vocitat: Statua enim est, quæ repræsentat, non
 exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: o-
 culos.

† Eccle. i. 9. & 10. f O Pastor, & idolum, derelinquens
 gregem. Zach. 6, 11, 17.

oculos habet, & aures, & neque videt, neque gaudit; cumque passim pro idolo cultus solum habeatur, non quod efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus *h* despicitur; neque hoc damnum facile sarciet; negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat, præterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, rectè eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam capessit, animum suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem benè gubernandi condiscat: et si enim illa initiò mole suâ absterreant principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illuna arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hæc verò optimi imperandi regulæ. Et si fortè eum errare contigerit, illud solatio sit, minùs interdum esse periculi, ipsum falli principem, quàm si rem optimæ gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud verò faciliùs tolerat populus. Obligatio principis in eo solum consistit, ut quàm rectissimè velit agere omnia, atq; in id omnem suam conferat operam, instructionem admittendo, & consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc enim ignorantia & errorum mater est. Potentia unà cum principibus nascitur, non sapientia. Si audire voverint, rectè gubernare scient. Cùm Salomon suam agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo, petiit à Deo cor i docile: hoc enim solum sufficere putabat, ut rectè suo fungeretur officio. Principem zelosum,

g Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient. Ps. 113. 5. *h* Nihil est idolum in mundo. 1. Cor. 8. 4. *i* Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possit, & discernere inter malum & bonum. 3. Reg. 3. 9.

sum, & qui honestum semper præ oculis habet, Deus quasi manu ducit, ne usquam in statuum suorum gubernatione offendat.

SYMBOLUM XXIX.

Piscatores in Insula Chio, cum jactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxere, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum, aut (ut volunt alii) mensa tripes rotunda, opus admirandum, magniq; pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulcanum artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusdem Insulae Piscatoribus cupiditas, & spe vanâ inaniter delusi iteratis sæpe vicibus retia sua in profundum demisere. O quoties prosperi principis unius successus eidem ipsi & aliis fraudi fuerunt,
dum

dum mediis iisdem similem aliquam nancisci Fortunam conati sunt! Non est ita facile, alienos sequi passus, aut relegere proprios, ut eadem semper examussum premas vestigia. Exiguum temporis spacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diversa sunt, adeòq; non eundem habent exitum. Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander magnus, qui licet virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriã & felicitatem potuerunt adipisci, aut certè tantum plausum non tulerunt. In nostra est potestate, bonos esse; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit, neque semper eadem eidem respondet facinori. † Quod Sagunto accidit, Estepæ quoque evenit, & hujus tamen vix aliqua superest memoria; tenuior nimirum civitas gloriã istam non obtinuit: nam in Majoribus laudari sæpe solet, quod in aliis minoribus nemo æstimat. Idem prorsus in virtutibus usu venit; propter easdem princeps unus bene audiet, alius malè: temporum hoc vitium est, & subditorum. Si Nobilitas excussò fræno solutior sit, & populus licentior, mali principis notam non effugiet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Unumquodq; regnum principem cuperet suis conformè moribus; unde fit, ut tametsi unus aliquis princeps iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quibus alius gloriosissimè eandem moderatus est, æquè tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque Naturas æquè probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solùm se velit dirigere: est enim perdifficile, ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eadem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ causæ secundæ cælestium orbium sempervolvuntur, novòsque siderum & astrorum formant aspectus, quibus suos producant effectus, &

rerum

† Mar. hist. Hisp. lib. 2. c. 23.

rerum mutationes efficiunt: & sicut accessus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque easdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipsi successus, in quibus casus ferè plus potest, quàm prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quàm planè nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenerit aliis, ut politica prudens evadat; non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla securè imitari quis potest, quæ à causis & rationibus intrinsecè bonis, & Juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eadem sunt. Uti & sequi exempla eorum principum, qui cum Religione, Justitia & Clementia, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suaque conservarunt. Verùm etiam in his casibus attentione opus est: mutari enim solent mores, & æstimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem per easdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat; sed varios consulat casus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent ab ordinaria causarum connexionione, in qua consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia causa superiore, quæ cæteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facile fallat. Nemo opinione omnium longius ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illum destinarat, ut in Tiberii

locum & sufficeretur. Frequentius istud est in electio-
 ne Pontificum, in qua humana industria in suis consi-
 liis sæpe deluditur. Non semper providentia divina
 naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum
 iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad ob-
 liquam regulam, cum non raro damno sit principi,
 quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna
 ignea in deserto lucem præbebat populo Dei, & hosti-
 um castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia
 humana quandoque palpat in tenebris. Unde salutem
 quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti
 Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci
 traditum historiæ referunt, quos ad Consulem Servi-
 lium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non
 facile credimus passuros nos denuò; at contra res se-
 cundas, aut duraturas nobiscum, aut certe redituras,
 illicò nobis persuademus. Multis isthæc confidentia
 perniciem attulit, quippe quæ prudentiam armis suis
 exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mun-
 dus, variis & incognitis causis quasi ventis quibus-
 dam agitatam. Ne animo efferamur, si retia fortè vo-
 tis referta educamus in littus; nec contra dejiciamur,
 si fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea o-
 portet, & eventum expectare. Quiete frui non potest,
 qui felicem rei exitum certò sibi pollicitus, secùs eve-
 nire videt, & remedium in promptu non habet. Qui
 deteriora animo concepit, ei adversi casus inopinan-
 ti obtingere non possunt, neque ob frustrata deside-
 ria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis fa-
 ctum in bello adversus Athenienses; illi namque longè
 etiam antè ex Insula Paro compararant marmora, qui-
 bus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe de-
 voraverant; sed cum postea ipsimet prælio vincerentur,
 iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad eri-
 gen-

b Quippe famâ, spe, veneratione potius omnes destinaban-
 tur Imperio, quam quem futurum Principem fortuna in oc-
 culto tenebat. Tac. lib. 3. Ann.

gendam Vindictæ statuum, perenne stultitiæ Perficæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio stolidæ cum Sapientia divina, quæ permisit quidem, ut prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac casuum incertitudine tantò se Deo conditori suo magis subjectam agnosceret. Ea etiam de causa tam cauta ac provida est in statuendo politica, quippe quæ probè perspectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quàm facilè fallant judicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si principes eventus futuros antè prospicerent, non toties malè consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ e infuderit.

Nunc ex iis, quæ hæctenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda meritò sit, & viæ planè regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas securo passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò insistere non liceat, adeòque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi ubi præsens occasio tulerit sua ponere audeat. Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò ætate procedit longiùs, eò sapientior est. † *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova suere. Quod hodie exemplum tuemur, inter exempla erit. Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit.* * *Nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; Nec omnia apud priores meliora : sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt.* A Majoribus abusus multi ad

c *Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis.* 1. Reg. 10, 6. † Tac. lib. 11. Ann. * Idem lib. 3. Ann.

ad nos usque dmanârunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius e commutavit.

d *Vetusta autem pleraque rudiora sunt nobis. Arist. l. 2. pol. c. 8. e Multa duritie veterum melius & latius muta- ta, Tac. lib. 3. Ann.*

SYMBOLUM XXX.

Ingeniosa Roma, ut Virtuti & fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monu-
men-

mentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro alia item Marco Emilio positum fuit. Trophæum istud præsentem Emblemæ occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam repræsentat; proræ verò navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa verò actiones singulares. Una speculatione & studio comparatur: altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cogitatione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una sola non sufficit. E quo facile apparet, quam periculosum sit, si i rerum potiantur, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariæ sunt dediti: ordinariè enim hi tales usu & praxi rerum carent, adeòque actionibus suis, quia aut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent; præsertim si aut metus, aut zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet, quàm practicum) prodesse poterunt principi, ut animum ejus excitent, & differendi suppeditent materiam, si ea unà cum tempore & experientia in consilium adhibeat. Ars mediæ medicæ præscribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem antè consideret. Quòd si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro insano derisisset Phormionem, quòd armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam assequatur, quomodo Poëta ille Lusitanus cecinit:

A disciplina militar præstante

Não se aprende senhor naphantasia

Sonhando, imaginando, ou estudando,

Se não vendo, tratando, e peleiando.

Perquā enim difficile est, ut manus accuratè imiteretur, quod delineavit ingenium, aut satisfaciat oculis, quod idea proposuit; præsertim cum à casibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem experientia in iis interdum sciat, quid facto sit opus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingenii sui fallacis ac subdoli, immanitatis in devictos, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & præsidio commiserant. Rectius uti novisset Cannensi victoria, fugere delicias Capuæ & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorū opera usus interdum fuit; sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solum; aut num ideo fortè ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret incommodis, quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati haud satis consulitur; magis enim ab obedientia suorum Superiorum, quàm principum dependent; & si fortè cedant è vita, literæ occulta, & chartæ omnes in eorum devenient manus. Si officio suo defint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici sunt pro spiritualibus, quàm temporalibus, Sphæra quælibet suam habet activitatem sibi propriam. Illud interrim non inficior, reperiri nonnunquam inter illos ingenia scientiarum disciplinis, & rerum usu sic exulta, enutrita in aulis, absque ea animi contractione, quæ vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent: nam modestia in conversando; moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosæ vestis, plurimum per se commendationis secum adferunt in aulis principum, ad audientiam

faciliùs obtinendam, & disponendos animos.

§. Experientia è damnis & periculis alienis felices sunt; at tamen non tam ad persuadendum efficaces, ac propria: illas videmus, aut audimus tantùm; has etiam sentimus: In imo quasi incisæ pectore diu hærent. Naufragia conspecta è littore movent animum; non ita audita solùm ex aliis. Quem semel ex illis evadere contigerit, in memoriam rei sempiternam, clavum in experientia templo suspendit. Eam ob rem, etsi experientia utrisque principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter observando, si ex culpa fiant, amorem proprium solere eas excusare; & veritatem serò, aut nunquam ad aures ejus pertingere, ut fraudes detegat; quoniam aut malitia eam in foribus palatii sistit, aut velat adlatio; & tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipsa in discrimen veniat; quia aut ad illam non pertinet, aut certè nil effecturam se videt. Atque ita ignari principes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi in consiliis & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientia cautiores fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republica accidere oporteret, cujus notitia non illicò fideliter & sincerè ad principem permanet. Nullus sensus aut dolor est in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor usque penetret, tanquam vitæ principem, ubi anima potissimam sedem suam habet, & tanquam cujus plurimùm interest, alia membra integra & illæsa conservari. O si Reges probè nosset, quibus potissimùm malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tantopere inveterasse. Nunc verò conantur oblectamentis quibusdã musicis principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Saule dicere possit; † *Quid habet populus, quod plorat?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certè tardiùs intelligere incipiat. Recentissimus erat casus Jonæ, quem

vivum

vivum balæna eiecerat, & publicis ejus clamoribus in tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, personabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium ista rescisceret, cum jam cives omnes à maximo usque ad minimum saccis induti in luctu & versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat principi, aut detegere damna & ærumnas, quæ illi impendent? Universus Bethulæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, imminebat Holofernistentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è somno suscitare; sed pedum strepitu signum dabant, ne altiùs illum *b* in-clamarent; postquam verò periculum urgens eos introire coegit, jam caput à reliquo avulsum corpore hostis è mœnibus *c* suspenderat. Ita plerumque accidit, ut tunc primùm princeps suos agnoscat errores, quando aut nullum iis superest remedium, aut certè difficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent, omnia bene feliciterque evenire, unde omnem abjicit curam, nullam comparat experientiam, & disciplinam necessitatis negligit, quæ optima est prudentiæ magistra. Nam etsi è prudentia felicitas nascatur; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in principibus, aut aliis, qui cum iis egerint, illud est, ut per experientiam nosse condiscant hominum singulorum naturas, quas ex amictu, & aspectu, ex actionum, oculorùmque motu, ex verbis denique licebit *d* perspicere: quod indicium tam humanæ conversationi

K 2

con-

a Et crediderunt viri Ninivita in Deum, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt sacculi à majore usque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive. Jon. c. 3. 5. *b* Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. Judith. c. 14. 10. *c* Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis. Judith. 14. 7. *d* Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo. Eccli. 19. 27.

conveniens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum
 inscriptum frontibus palam intuentium oculis expo-
 neret. Absque eo, nec princeps rectè imperare no-
 verit, nec qui negotia curat, sine suo potiri. Homi-
 num animi æquè varii sunt, ac vultus; & licèt ratio in
 se una & eadem sit, diversæ tamen sunt viæ, per quas
 ratiocinatio eam investigat: & solent illusiones vis
 imaginatricis tam esse grandes, ut homines nonnulli
 bruti prorsus & rationis expertes videantur. Qua-
 re uno & eodem modo cum omnibus agi non po-
 test, sed variare eum oportet, pro diversitate naturæ
 illius, quicum negotia tractanda sunt, non secùs ac
 oreas in frænis pro varietate oris equini mutare con-
 venit. Ingenia quædam generosa sunt, & ad ma-
 gna conmittuntur: apud ista valent plurimùm media
 honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ uti-
 litatibus solum & commodis propriis capi se si-
 nunt. Quædam superba sunt, & ad audendum pro-
 jecta: cum his sic agendum, ut à præcipitio abdu-
 cantur suaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad ne-
 gotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem
 agnoscant. Quædam servilis conditionis sunt: & apud
 ista plus virium habent minæ & poenarum metus, quàm
 preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam
 reduci possunt; submissione omnino pessum eunt.
 Nonnulla ignea sunt, & in agendo tam expeditis, ut
 eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt,
 eosdem facti mox poeniteat: & his consilium dare dif-
 ficile est. Alia tardiora sunt, & quasi semper in ancipiti
 hærent: hæc suis met damnis, cum tempore erudiri de-
 bent; nam ista si urgeant, paulatim sese demittunt. Ali-
 qua rudia sunt & stupida: hæc convincenda non argu-
 mentis subtilibus, sed quæ manibus tangi possint.
 Alia in disceptationem vocant omnia, & acumine
 nimio extra limites abeunt: hæc sibi relinquenda, ut
 instar

*Ex visu cognoscitur vir, & ab cursu faciei cognosci-
 tur sensatus. Eccli. 19, 26.*

instar falconum, ita sublimè ferantur, donec defatigentur, postea demum ad tintinnabulum rationis revocanda sunt, & ad negotium, quod præ manibus est. Quædam omne aliorum iudicium respuunt, & suo proprio dumtaxat innixa sese dirigunt: his consilium dare non expedit, sed solùm quasi digito in illa intendere, latè iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam foetus suos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam sciunt, nec sine consilio alieno certi aliquid statuere: apud ejusmodi homines frustra est omnis persuasio, adeòque quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per eorum Consiliarios, aliòsve, quos ipsi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadem varietas, quæ in ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam in iis facilia sunt; postea verò fluviorum instar incrementum sumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quasi rivulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut per tempus iis crescere non liceat. Alia contra ventis sunt similia, qui nascuntur cum impetu, & leniter desinunt: in iis tolerantia constantiæque opus est. Alia non nisi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus sese aperit: in his cautè procedendum & fortiter, semper cum conto in manu, & animo adversus quemcunque casum munito. In aliquibus secretum expedit: hic cuniculis clandestinis agendum, ut successus felicior erumpat antè, quàm adverti possit. Alia obtineri nequeunt, nisi certâ temporis opportunitate in his media omnia ad manum habere oportet & disposita, ut simul atque secundiores venti flare coeperint, mox pandantur vela. Nonnulla sensim radices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentia spargenda sunt semina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia nisi confestim bonum sortiantur exitum, nunquam sortiuntur postea: atque hæc facto impetu per-

tanda, uno tempore omnia simul applicando media. Quædam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vitreæ ad instar flatu unico & efformentur, & rursus diffringantur: pro iis leni admodum manu opus est. Alia sunt, quæ si nimium cupiantur & desiderentur, redduntur difficiliora: in iis artes amantium usui erunt, qui spernendo & fugiendo amoris faces magis etiam succendunt. Negotia pauca rectè curantur cum impetu; in aliquibus vis valet: in multis tolerantia; & in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas negotia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmodum de muliere Chananæa dixit S. Hieronymus: *† Quod precibus non potuit, tadio impetravit.* Tam homines petitis abnuendo fessi fiunt, quàm annuendo. Comoda temporis opportunitas, illa est, quæ ad negotia rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam non ritè & ex animi sententia ea conficit, qui uti illa tempestivè noverit: agricola qui naturam soli, & seminandi tempus probè cognita habet, bonam aliquando messem sperare potest. Tempus est, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facilè licet dignoscere; quin amputata non secùs ac arbores, luna propitia, succrescunt *f* feliciùs. Industria quædam in modo proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, facili: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures artes naturales ad negotia ritè expedienda plurimum faciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos sibi blandè devinciens: vultus enim quidam sunt, & modi agendi tam insuaves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Tamen si verò ista media cum bono iudicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex voto transigenda, in iis tamen nec nimium confidere oportet.

† S. Hieron. *f* *Omni negotio tempus est, & opportunitas*
Eccles. 8. 6.

oportet, nec etiam desperare. Levissima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contra gravissima in causis levissimis sæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clarissima cœcutit, & ludit in humanis negotiis providentia divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quaque futurum sit, jam antè disposuit.

§. Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet, quantum intersit, Principem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & habiles, quemadmodum nec omnia instrumenta pro qualibet re inserviunt. Ingenia violenta, meticulosa & diffidentia, dura & terrena in conversatione, quæ nec inservire nōrunt tempori, nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores, citiùs negotia dissipant, quàm componant; faciliùs hostes pariunt, quàm pacem concilient; meliùs accusatorum funguntur munere, quàm negotiorum possint esse curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus est. Ille Minister propriis aptissimus erit, qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ se tulerit. qui se ipso ad sui amorem alliciat: in quo suspicio & astutia ab arte sint, non à natura: qui tacita ea servet in imo pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum suavitate proponat, cum tolerantia audiat, cum energia obstat, cum solertia dissimulet, cum attentione urgeat; qui liberalitate obliget, argumentis persuadeat, experientiis convincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum istiusmodi Ministris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris momenti est bona horum electio, quàm conservatio & incrementum totius alicujus statûs: ex eo enim, quòd singuli suo probè fungantur munere, omnia dependent. Plura regna per Ministrorum ignorantiam pessum ière, quàm principum. In hanc itaque curam incumbat sedulò Serenitas Vestra, exami-

nec diligenter, quibus naturæ bonis instructi sint sub-
 diti, & postquam iis munera quædam commiserit,
 identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculo-
 los, neque confestim capi aut inescari se sinat eâ de-
 lineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmit-
 tunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vi-
 vum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab
 amore proprio alienus, qui illicò fateatur, quid aut fa-
 cere, aut prævertere fortè prætermiserit: Multum erit,
 si illud sincerè referat, quod re ipsa fecit: sunt enim,
 qui perscribant ad principem, non quæ fecerint, aut
 dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia
 mente & animo præconceperunt, omnia designarunt
 antè, præviderunt, immo & executi sunt. Mirum di-
 cta! negotia in eorum subintrant secreta conclavia:
 velut informes trunci, sed mox inde prædeunt iterum
 tanquam è fictorum officina, scitè & affabrè elabora-
 ta. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venu-
 stiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic iudicia
 formantur, & varia excogitantur præventiones, etiam
 post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso
 Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & con-
 trà præsens præteritum, accommodando in literis da-
 tum rerum à se gestarum, pro ut magis commodum
 sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione so-
 là curant negotia; vani sectatores applausum, &
 præmiorum falsis literis quæditorum. Unde gravissi-
 mi nascuntur errores, & incommoda; nam consilia-
 rii, qui assistunt principi, secundùm instructiones il-
 las & notitias sua moderantur consilia, & si à vero il-
 la aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consulta
 & responsa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos do-
 cent, quàm Ministri, & nominatim Legati accuratè de
 negotiis sibi commissis ad principem referre debeant:
 siquidem Hazaël, qui missus fuerat à Benadado Re-
 ge Syria, cum mandatis, ut cum Elifæo Propheta de
 infirmitate Regis deliberaret, nec verbulum data sibi
com-

commissionis immutavit, nec in tertio persona loquutus
ausus est fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magnam rerum
experientiam præditi, aut quia Princeps nimium in iis
ponit fiduciam, aut quia ipsi decepti amore proprio, &
sibi præsidentes, de negotiis raro & perfunctorie cogi-
tant, & tanquam naucleti ad superandas tempesta-
tes nati, despiciunt nimbos, procellasque incommo-
dorum & difficultatum, & periculis sese exponunt.
Tutiores (in quibusdam casibus) sunt, qui navigan-
di nondum admodum periti, littora solum remis suis
legunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum
constatur consilium: nam illorum experientia horum
metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam
fit, quando ad eandem consultationem concurrunt
consiliiarii phlegmatici, & cholericus: audaces, & cir-
cumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mi-
stione salubre quoddam consurgit sententiarum tem-
peramentum, non secus atque in corporibus ex qua-
tuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

g Filius tuus Benadad Rex Syria misit me ad te, dicens:
si sanari potero de infirmitate mea hac: 4. Reg. c. 8. v. 9.

* *

*

K §

SYM.

SYMBOLUM XXXI.

Columna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinēt partem, mox corrūit, idque tantō celerius, quō graviori fuerit pondere. Haud aliter suāmet auctoritate & existimatione firmā subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia quæ ea firmet ac sustentet; immo † nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quàm fama potentia suā vi nixa. Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimium confidat; ubi paululum inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejusdem ruinam promoveret.

nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Una sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; & ne multi quidem eam denuò possunt erigere: nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ integrè & stirpitùs evelli possit. Infamiam cures licèt, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonsus V. † Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solùm, sed & Neapolitano potitus est. Eodem tempore Rex Castellæ Joannes secundus, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeò, ut leges etiam ab his acciperet, quas ipsi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Julii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus induerunt sub Galba, homine ignavo, & contempto ab omnibus. Sanguis regius, & statuum amplitudo ad tuendam existimationem nequaquam sufficit, si desit Virtus & magnitudo animi propria; perinde ut speculum non limbi exteriores æstimari faciunt, sed intrinseca ejus præstantia. In regia Majestate non plus inest virium quàm in existimatione, quæ ex admiratione & metu nasci solet; ex utroque verò obedientia & subiectio, quæ si defuerint, non sese diu tuebitur principis dignitas in aliena opinione fundata; & purpura regia irrisionis potius signum videbitur, quàm eminentiæ præ aliis & Majestatis, uti in Rege Henrico quarto cernere licuit. Spiritus & natus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent: sola tibiærum basis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quàm

† Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 1. a Melius Divo Julio, Divoque Augusto notos eorum animos, Galbam & infrastructa tributa, hostiles spiritus induisse. Tac. l. 4. hist.

quàm spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accensus, qui sceptrum rectà sursum erigit, & sustentat? Curet itaque princeps, quoad fieri potest, ut omnes actiones suæ, & operationes tales sint, quæ spiritus istos foveant, ac nutriant. In existimatione fundabant Parthi petitionem suam, cum rogarent Tiberium, ut iis sponte suâ Phrahaten Phrahatis Regis filium Româ *b* mitteret.

§. Isthæc existimatio & auctoritas majores etiam in militia effectus operari solet, ubi plus metus potest, quàm gladius; & efficacior est opinio, quàm ipsum aut animi aut corporis robur, adeòque non minùs de illa laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentissimè suadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in suam semper trahere partem conaretur, quippe *scujus nunquam obscura possint esse nomina, et si aliquando obumbrentur.* Quæ etiam causa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipso spem suam & fiduciam collocarent. In dissidiis illis magnorum Ducum, Cæsaris & Pompei præcipuum utriusque studium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potius, quàm arma: satis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem sequi magis, quàm sonitum tympani. Rex Philippus secundus eximius planè fuit in hac arte tuendæ existimationis: siquidem hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriusque habenas sic moderatus est, ut obsequentissimas eas semper habuerit.

§. Quintum etiam, cum ruina statuum præ oculis esset, præstat eorum permittere interitum, quàm existimationis jacturam facere: sine hac enim illi in integrum restitui nunquam possunt. Quapropter in gravissima illa tempestate conspirationis Cameracensis, etsi Respublica Veneta perditam se videret, prudentissimus tamen

b Nomine tantùm, & autore opus, ut sponte Cæsaris, ut *genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur.* Tac. lib. 6. Ann. † Tac. l. 2. hist. c Erat grande momentum in nomine *urbis & prætextis Senatûs.* Idem l. 1. hist.

nam ille & fortissimus Senatus satiùs esse duxit constantem ea in re se præbere, quàm aliquam prodere ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido serviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat: Otho, passim **protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione gerere;* hoc ipso nimirum, quò ambiebat Imperiù, quàm eò indignus esset, palàm omnibus faciens. Ne in inopia quidem & indigentia expedit mediis uti violentis, & minùs decoris, aut subsidia ab extraneis petere; utrumque enim periculosum, & neutrum ad egestatem sublevandam sufficit. Quid? quòd tenuitati istius existimatione consulitur meliùs. Tam quis opinione locuples est, ac alius multis reconditis & occultis opibus. Ita Romani sibi olim persuadebant; quare etsi in diversis occasionibus afflictæ fortunæ iis offerrentur provinciæ pecuniaria & frumentaria subsidia, gratiis tamen actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones; † *caterum ad supplendam exercitiùs damna certavère Gallia, Hispania, Italia: quod cuique promptum aurum, equos, arma offerentes; quorum laudato studio, Germanicus armis modò, & equis ad bellum sumptis, propriâ pecuniâ militem juvit.* Binis item aliis temporibus, cùm in maxîma rerum calamitate & penuria Senatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretiis offerrentur, **una vice legatis gratiæ actæ pro magnificentiâ, curâque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta; † & aliâ vice, rursus gratiæ actæ, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & existimatio principis variis ex causis nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent, aliæ ad ejus statum. Quæ ad personam pertinent, aut corporis sunt, aut animi: Corporis, si aptè conformatum illud sit, & dispositum, ut Majestatem sustinere valeat; etsi naturæ defectus animi virtutes interdum supplere soleant. Erant illi sanè non exigui in Carolo Emmanuele Sabaudia Duce; excelitas tamen animi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptissimi pro
aula

* Tac. l. 1. hist. † Id. lib. 1. Ann. * Liv. l. 22. † Ibid.

aula mores, & urbanitas, suspici eum faciebant. Mō-
 tus aliquis severus & gravis in causa est, ut pro prin-
 cipe habeatur is, qui absque eo scretus fuisset ab om-
 nibus; cui tamen sic miscere oportet humanitatem,
 ut servetur auctoritas, non ut incurratur in odium, aut
 arrogantiae nota contrahatur, quo nomine à Tacito
 collaudatur * *Germanicus*, qui visu & auditu juxta ve-
 nerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summa fortuna
 retineret, arrogantiam & invidiam effugerat. Ad hæc pre-
 tium quoque & splendor vestium admirationem pa-
 riunt apud alios & auctoritatem conciliant: plebs enim
 his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non
 minùs, quàm intelligentiam in consilium adhibet; †
 quare optimè dixit Rex Alphonfus Sapiens, *que las ve-
 stiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por
 viles. E los Sabios antiguos est ablicieron, que los Reyes vi-
 stiesen pannos de seda con oro, e con piedras preciosas, porque
 los Homes los puedan conozcer mego, que los vieser à menos
 de preguntar por ellos.* Rex Assuerus petentibus aures
 dabat, indutus vestibus regis, auròque fulgens, & pretio-
 sis lapidibus. Ideo Deus præcepit Moyli: *Faciésque ve-
 stem sanctam Aaron fratris tuo in gloriam, & decorem.* Et
 fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi
 pretii rebus dexornata, quâ usi sunt postea successores,
 uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi ma-
 jori cum modestia minorique sumptu. Quòd si Pon-
 tifex Dei brachium e est in terris, si tonitruum instar cen-
 suras fulminat, æquum omnino est (quicquid caville-
 tur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore f lucis
 (vestimento cæli) ita ipse quoque terrenâ vestiatur
 pompâ, & sublimis in sede à succollantibus g de porte-
 tur.

* Tac. lib. 2. Ann. † L. 5. tt 5. p. 2. d *Ipsa quoque
 textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho,
 & purpura.* Exodi 27. 8. Esth. c. 15. 9. Exodi 28. 2. e *Si
 habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas.* Job. 6.
 40. 4. f *Decorem induisti: amittus lumine sicut vestimento.*
 Pl. 103. 2. g *Circumda tibi decorem, & in sublime erige, &
 esto gloriosus, & speciosis induere vestibus,* Job. 40. 5.

tur. Eadem ratio in principibus locum habet, qui Deo à vicem in temporalibus h. obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu i instructa: nobilitas & claritas & familiaritas: custodia Nationum, quarum fidelitas exploratio / est: splendor & amplitudo aulae, aliaque ostentationes publicae, existimationem pariant potentiae principis, & Majestatem addunt. Eiusdem excellentiam indicant illustriores tituli statuum aut industria, aut hereditate acquisite, qui eidem solent tribui. Sic Isaias supremi rerum omnium effectoris ac principis Majestatem variis nominibus ac titulis m explicat. Hisce itaque studeat Seren. Vestra personam suam regiam illustriorem reddere: modò tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & verâ animi fortitudine, quales fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Vestrae Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Alphonsus Magnanimus, & alii.

§. Præstantia virtutum; aliaque naturæ perfectiones, quæ in bono Governatore requiruntur, existimationem & auctoritatem conciliant principi. Una sola, quæ reluxerit in illo, seu ad militiam pertineat, seu ad pacem aliarum defectus abundè supplere solet, ut si seipsum impendat negotiis, tametsi in omnino satisfaciat; nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & † *Sallustius Crispus Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum revocando.* Una aliqua res sapienter laudabiliterque statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione aliena: una indignatio, &

po-

h Ego dixi, Dii istis, & filii excelsi omnes. Psalm. 8. 1. 6.
 i Magnificavi opera mea, edificavi mihi domos. Eccles. 2. 4.
 k Nec erit ante ignobiles. Prov. 22. 29. l Potestas & terror apud eum. Job. 29. 2. m Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Præseps pacis. II. C. 9, 6, † Tac. l. 1. Ann.

potentia suæ vires vel leviter ostendisse, timeri eum faciunt & suspici. Animi item constantia in utraq; fortuna: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, adversis non de- jici; immo divinum aliquid in tali inesse principe.

§. Æquabilitas in operando magnam insuper existi- mationem principi comparat: judicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempe- stivè impertiverit aliis, aut offensas leviter ulcisci vo- luerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quo- modo † *Vitellium subitis offensis, aut intempestivis blandi- tiis mutabilem contemnebant, metuebantque.*

§. Ad tuendam præterea existimationem etiam pru- dentia conducit, ne videlicet conetur princeps, quod potentia obtinere non potest. Immensa ea sit oportet, si princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoriæ spes, aut plus à subditis deprecatur, quam liceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det obedientiæ abjiciendæ. Attentare illud, nec posse ad effectum perducere, in principe indecorum est, temerarium in subditis.

§. Tanti fiunt principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione aliena positus sit, hæc tamen ex præjudicata opinione ferè de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens sal- tèm sit) prout animus ipse aut spiritus sumit à fortitu- dine, quam in semetipso experitur, aut eosdem perdit, si meritis careat. * *Optimi quippe mortalium altissima cu- piunt; ignavi verò nihil audent, & indignos se omni ho- nore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi; unde jure me- rito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideo se altiora non appetere, quòd sciant, se ea non promereri. Parum ab- erat, quin Blæsus Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud suscipere n contemneret. Infelix status, cujus caput aut principis titulo indignum se reputat.*

aut

† Tac. lib. 2. hist. * Id. l. 4. Ann. n. Adeò non prin- cipatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Id. l. 5. hist.

aut plus etiam quam principem aestimat. Primum illud abjectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§ In istis animi dotibus etiam casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi principem, quando prudentia minus felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est, sed ita infesta, ut omnia minus recte sub manus succedant. Quod non semper providentiae humanae vitio accidit; sed divina potius sic disponit & ordinat, dum fines hi particulares hujusce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa suprema & universalis sibi habet propositos, non omnino consentiunt.

§ Addo illud etiam, non sufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam principis existimationem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illa tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quam domum propriam habere bene compositam. Sanè minus arduum plerisque videri solet integram gubernare provinciam, quam unam domum, eò quod princeps curam istam in postremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur ad id necessarium, aut est naturalis quaedam ignavia, aut illi certè, qui circa principem sunt, insolentias domesticas & famulorum delicta sic nonnunquam tegere, ut remedium iis adhibere non possit. Non minima Agricola laus fuit, *domum suam primam coercuisse*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut servi o publicis rebus se immiscerent. Multi principes Status suos regere sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minimè malus, suo tamen palatio non optimè praefuit; neque enim in isto minora dominabantur vitia, quam in Neroneis paula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exigua, quod *modesta illi essent servitia*. Nulla gubernatio

○ *Primam domum suam coercuit, quod plerisque haud minus arduum est, quam provinciam regere: nihil per libertos, servosque publicas res. Tac. in vita Agric. p iam offerebant cuncta venalia praepotentes liberti, servorum manus subitibus avidae, tanquam apud senem festinantes. Idem l. i. hist.*

rio rectè laudabiliterque institui poterit, & ubi domestici simul imperant, & prædas agunt, aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem ejus prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoque bonum efficiunt; si improbi, tametsi bonus sit princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones principis suum mutuuntur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immo quoad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando magis illustres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem patiunt. Quicquid de principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palatia principes aliorum hominum consimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atq; à communi aliorum consortio segregatio, segnitiam eorum & inertiam contegit: quòd si famuli minus prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exiit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipso etiam statu augetur existimatio principis, si nimirum leges optimè constitutas habeat, & Magistratus; si in eo Justitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreat, & luceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia à manu principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipso met dependeat principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facilè eum despiciunt. * *Aratores in Ægypto calum non suspiciunt; cum enim Nilus inundatione sua omnes latè agros irriget, fœcundèque, nubibus haudquaquam indigent.*

* Tac. l. 4. hist. * Plin.

SYMBOLUM XXXII.

CONcha de rore caeli concipit, & in candidissimo
 ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcherrimus
 ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam
 ab exteriori forma tam rudi & impolita conjiceret.
 Haud aliter sensus falli solent in actionum exteriorum
 examine, si secundum extimam rerum faciem
 judicent solum, nec ad interiora penetrent, Veritas
 ab opinione non pendet. Aspernetur eam princeps,
 si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil ma-
 gnopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad
 sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem
 descendere. In semetipso se quærat; non in aliis. Re-
 gnandi ars ob tenues istas existimationis umbras con-
 surbata

turbari se non finit. In illo Rege hæc major est, qui pacis, beliq; artes ritè moderari noverit. Subditorum honos è quacunque re naxum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crescit; imminuto interit. Nimirum etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum despicientia, animi magnitudo, & constantia est in principe, cui pro suprema lege salus populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, quòd *offensionum pro utilitate publica non pavidum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem spernit gloriam, verà solidâque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus inculabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis * Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fidemq; securitatis publicam ab eo acceperat; propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux rescierat, in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potius, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quàm sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; qua de re ut se purgaret † tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus; surdus tamen ad obtrecciones suorum subditorum, prælium ad Casarianum (sic urbem vocant; quæ vulgò Xeres dicitur) detrectavit. Satius est principem ut prudentem timeri ab hostibus, quàm ut præcipitem aut temerarium.

§. Hi discursus non eò spectant, ut principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, ad eò ut quacunque de causa, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui

ullum

† Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 8. † Idem. Hist. Hisp. l. 14. c. 9.

Nullum accerseret commodum, sed ruinam potius; & publicum pariet detrimentum: neque diu securum esse potest, quod honestum non est; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpe calamitatum, ac imminentium subditis miseriarum procellis agitato, eò quòd Rex Petrus quartus tam pacis quàm belli tempore ad commodum magis, quàm ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam, † *nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinenda Dominationis honesta*; neque enim, quòd indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideo honestum erit, aut excusandum. Illud solùm contendo, ut principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas populi obtrecciones. Ut sciat cedere tempori, & dissimulare offensas: deponere gravitatem regiam: aspernari inanem famam, oculis in vera illa & solida defixis: in arena denique, ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad statûs sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris scilicet eam æstimando, quàm utilitatem publicam; id quod Regi Henrico quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suasores illi fuerant, ut Joannem *Paciecham Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excusando se, quòd fidem illi publicam dedisset Madritû veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Frivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & salutis publicæ anteferre, erga eum præsertim, qui concessa sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regis machinandum, unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis, quòd tanto tempore in insula Capreis cuncta-

ECTUS,

† Salust. * Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 7.

retur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Gallia laboranti succurreret, cuius bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin *tantò impensis in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutatus, † sed ut solitum, per dies illos egit.* Constantia prudens audit, non curat magnopere iudicia & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, obtrectionem postea in maiorem cedere gloriam, & se ipsa sensim evanescere. Diffidebat exercitus electioni Saulis in Regem, eúmque aspurnando dicebat: * *Num salvare nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saul, & surdis accepit auribus (neque enim principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immo & in obtrectionis auctorem inquisiverunt, infami multandum morte, si a deprehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen obicere, præ se ferendo notitiam sinistri illius popularis iudicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi statuere *vecordia b* est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui causas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In principe tota populi potestas sita est, Principis est agere, populi iussa exequi bona interim fide sibi persuadendo, rectè ac justè ita præcipi. † *Si, ubi jubeantur, querere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit.* Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quàm scire *c* alia. Principibus *summum rerum*

† Tac. lib. 3. Ann. * 1. Reg. 10. 27. & *Quis est iste, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos.* 1. Reg. 11. 12. *b* Non ex rumore statuendum. Tac. lib. 3. Ann. † Idem lib. 1. hist. *c* Tam nescire militem, quàm scire oportet. Tac. l. 1. hist.

judicium Deus dedit, subditis obsequii gloria relicta est. Illud solum postulatur à principe, ut obligationi suæ in statuendo & decernendo faciat satis; quòd si postea non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus variis obnoxium. Quò Monarchia est amplior eò magis exposita est eventibus minùs prosperis, quos aut casus secum trahit, aut judicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi princeps fortiter constantèrque negotiis insisteret, quicquid obrectent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentia suæ coarctat limites, multisq; inanibus Phantasiae terroribus sese objicit; id quod à persuasionem quadam propria superstitiosa, aut Melancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc incommoda David agnovisse videtur, cum Deum precaretur, ut tolleret à se opprobria, quæ ipse sibi e imaginabatur. Constantia itaq; sese armet Princeps adversus quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ suæ, & armorum, quando illa amissa aut violata, unà secum Imperium in discrimen adducit. Optimè hanc rem intellexit Rex Ferdinandus † Catholicus, quando monitus à suo Patre Rege Joanne secundo Aragonio, ut tempori, necessitatiq; cederet, & coronam suam collocaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archi- præsulis Toletani Alphonsi Carrilii, honestissimis quidem mediis illud effectum da-

re

‡ *Tibi summum rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est.* Idem l. 6. Ann. e *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.* Pl. s. l. 8. 39. † *Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 9.*

re studuit; induci tamen nunquam potuit, ut aucto-
ritatem suam regiam Subditorum furori ac violentiæ
minùs decenter aut indecorè inclinaret, in hoc enim
plus inesse periculi augurabatur, quàm beneficii in eo,
quòd voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tem-
pus, optimus artium magister est, & tale esse poterit,
ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam sub-
missiones ac deditiones in alterius potestatem fortitu-
dini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobi-
litas. Vitellio † Tacitus exprobrat, quòd *sectari cantan-
tem Neronem fuerit solitus, non necessitate, quàm honestissi-
mus quisque, sed luxu & sagina mancipatus, emptusque.* Non
minus constanti animo opus est, ad parendum necessi-
tati, quàm ad illam superandam, & quod abjectio in-
terdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quan-
do nimirum ad hunc non amittendum aut certè ad
conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui
illicò ultionem parat, magis passione duci se sinit,
quàm honore. Iracundiæ quidem fit satis; at divulga-
tur ampliùs, & publicatur infamia. O quoties profu-
sus sanguis rubrica fuit, quàm conscriberentur injuriæ!
quoties in ipso offendentis vultu vulneribus conciso
legere licuit cicatricibus quasi literis quibusdam exa-
ratam offensi infamiam! Sapiùs vindictæ, quàm diffi-
mulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem in-
ducit, illa memoriam: magisque in eum conjicimus
oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem sus-
tinuit. Qui prudens honoris sui aestimator est, in bilan-
ce eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adje-
cto quocunque sacomate notitiæ publicæ, multum
preponderat.

Etsi verò principi suaserim, ut famam popularem
in super habeat; hoc tamen in casibus solùm allatis ve-
lim intelligi, si nimirum jacturam illius bonum publi-
cum compenset, aut aliter impediret negotia magni
momenti, quæ populus aut non capit, aut certè non
rectè intelligit: nam postea successus iste felicior & rei
honor

honestas, amissam famam cum usura etiam existimationi & honoris restituunt. Interim prudenter fecerit Princeps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad popularem auram accommodare studeat: eisdem enim ferè effectus, ac vera illa gloria operari solet. Utraque in hominum imaginatione est posita, & vox popularis nonnunquam, licet falsa sit, tantam meretur fidem, ut nullo unquam postea tempore, aut actione contrariâ obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.

Quod speculum integrum representat, idem etiam confractum in qualibet sua particula exhibet; sic Leo in utroque speculi fragmento presentis Emblematis se contuetur, fortitudinis, & generosæ constantiæ

ria Symbolum, quam in omni casu princeps conservare debet. Speculum nempe publicum est, in quo mundus se contemplatur; ut rectè dixit Rex Alphonfus Sapiens, agens de actionibus Regum & expendens, quales eas esse deceat. † *Torque los Omes tomen exemplo dellos, de lo que les ven fazer, e sobre esto dijeron por ellos, que son como espejo, en que los Omes ven su semejanza de apostura, ò de enaheza.* Eam ob rem, sive cum fortuna secunda servet integrum, sive frangat adversa, idem semper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in secunda difficilius, quia affectus de se facilè emicant, & ratio cum gloria evanescit. At tamen magnanimum pectus à summa etià felicitate efferrì se non sinit; uti in Vespasiano videre licuit: nam etsi communi omnium consensione Imperator conlaturaretur, * *nihil tamen in ipso tumidū, arrogans aut in rebus novis novum fuit.* Quisquis una cum fortuna animum mutat, fatetur etiam se non promeruisse;

† *Frons privata manet, non se meruisse fatetur,
Qui crevisse putat.*

Hæc constans modestia etiam in Pilone enituit: nam adoptatus à Galba, * *nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatorémque reverens: de se moderatus: nihil in vultu, habituq; mutatus: quasi imperare posset magis, quàm vellet.* Sed & à casibus adversis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cùm nemo quisquam ferè sit, qui calamitates omnes, quæ accidere sibi possunt, seriò cogitet. Quæ causa est, cur pleròq; incautos, & ex improvviso eæ opprimant, & cur tanto pere tunc conturbetur animus. aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à natura est inditum. In aliis locū habeant licèt passiones istæ, non in principe, cujus est regere alios tam in adversa fortuna, quàm prospera, & placidum semper ac compositum præ se ferre vultum, & verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, † *placidus ore, intrepidus*

† L. 4. tit. 5. p. 2. * Tac. l. 2. hist. † Claud. * Tac. l. 2. hist. * Ib

verbis, intempestivas suorum lacrymas coercens. In cruento illo praelio ad Navas Tolosæ Rex Alphonsus nonus eodem semper animi, vultusque serenitate inter arma perseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandi Catholici affectum, aut passionem detegere potuit. Læsus aliquando graviter à furioso quodam Barcinone, nihil ideo commoveri visus fuit, illud solùm præcepit, ut invasorem coercerent. Carolus quintus Imperator, cum Ingolstadium obsideret, nec vultum immutavit, nec locum, quantumvis hostes continua tormentorum explosione tentorium ejus dilacerassent, & nonnulli juxta à latere interfecti eecidissent. Non minori cum constantia Rex Hungariæ (Augustissimus nunc Imperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. gloriosi æmuli) persistere intrepidi in praelio Nordlingano, nil quicquam territi Chiliarchæ cujusdam morte, qui proximè illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Baviariæ Ducis, & sacri Romani Imperii Electoris, qui tot Victoriis celebris, quas, dum exercitui Unionis Catholicæ summa cum auctoritate præesset, reportaverat; non ideo superbia elatus fuit, neq; postea fortuna adversa animum suum heroicum frangi passus est, tametsi status suos videret perditos, & in Monacensi suo palatio (digna fabrica tanto principe) hospitantes Regem Sueciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipsùmque Fridlandiæ Ducem non minùs sibi infensum & hostem, quàm duos illos experiretur.

Dividat sanè instabilitas temporum atque invidia, & in diversas distrahat partes Speculum statuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam sit, Majestas semper integra perseveret. Quisquis ad Sceptrum natus est, mutari non debet ad quemcunq; eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideo à se ipso desciscat, aut personam, quam sustinet, dissimulet. † Rex Petrus, etiam

postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset celare noluit, quis esset; quin potius, cum dubitaretur, num ipse esset, alta voce ultro exclamavit; *Ego sum, ego sum.* Quid? quod hæc ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum & maiestatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium sit, uti Porus * Indorum Regi accidit, qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, Regi, inquit. Subjicienti verò Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Regi.* Quod heroicum responsum sic affectit Alexandri animum, ut eum non modò in regnum suum restituerit, sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & arumnis cedere, est ad easum quasi partes sese adjungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum potest fortuna. Graves minas Carolus quintus Imperator intentabat Joanni Friderico Saxoniae Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum sibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret; ipse verò liberè respondit: *Poterit quidem sua Majestas Casarea statuere de me, quicquid libuerit; ut tamen timorem huic incutiat pectori, nunquam efficiet.* Id quod in occasione alia longè difficiliore ipsa satis ostendit: contigit enim, ut, dum latrunculorum lusui intentus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret; quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde quasi nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brunsvicensem, quicum ludebat, liberà voce cohortatus est, ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum responsum infamem rebellionis notam deterisit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generosioris animi, etiam cum vis ipsa ad mortem rapit, vitam illustrem relinquit & celebrem: quemadmodum hæc nostrâ ætate evenisse meminimus Roderico

Calde-

* Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

Calderonio septem Ecclesiarum Marchioni, cujus fortitudo verè Christiana, & heroica constantia toti mundo admirationi fuit, adeò ut æmulationem & odium commune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commiserationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis casibus neminem eripiunt, nec quicquam de periculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vincit, aut certè famosum efficit. E vultu principis periculi gravitatem vulgus colligit, haud secùs atque ex naucleri oculis ii, qui in eadem navi sunt, num tempestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit æqualem semper & serenam exhibere frontem, seu tranquilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu princeps concidat, neque superbia efferatur, neque alii de communi rerum statu iudicium ferre valeant. Eadem de causa Tiberius tristissima quæque maximè occultare a laborabat. Perturbatio & confusio rerum omnium oritur, quoniam è facie principis, tanquam illa cæli, perspicere licet tempestates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram iudicii levitas est, & ignavia animi. Constantia & æqualitas vultûs subditos erigit, & hostes in admirationem rapit. Omnes in principe suos defigunt oculos, & si metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: ita ¹ *Othonis vultûm intuebantur*, quotquot cum eo accumbabant in convivio, *utque evenit inclinatis ad suspensionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur;* ubi verò timori & diffidentia locus est, ipsa quoque fides facile deficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quando periculum dissimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicæ tristitiæ significatio principem minimè dedecet, ut sic affectum suum palàm faciat subditis, & eorum sibi conciliet animos. Carolus quintus Imperator lugubri indutus veste moriebat ob

L. 3.

Ro.

^a *Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissimum quæque maximè occultantem Tiberium perculere.* Tac. lib. 2. Ann.
¹ *Idem lib. 1. hist. b. Fides metu infracta.* Tac. lib. 3. hist.

Romanæ urbis expilationem. † *Apprehendens David scidit vestimenta sua, cum mortem Saulis & Jonathæ intelligeret. Idem fecit Josue propter eladem ab incolis urbis Hai acceptam, & * pronus cecidit in terram coram arca Domini.* Nec quicquam justius, quàm in communi calamitate sic Deo se submittere; nã rebellionis quoddam genus esset, de manu illius bona solùm velle suscipere, non autem e mala. Qui castigationi sese subicit, Deum ad misericordiam commovet.

§. Controverti hîc potest, an eum saltèm illa animi constantia minùs potenti suadenda sit, cum potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari distinctione opus est. Qui oppressus ab hostibus petit suppeticas, non se demittat nimium, nec nimis sollicitè alienam imploret opem, aliàs fortunam suam prorsus desperatam faciet. Nullus enim est princeps, qui sola motus misericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de se ipse rebûsque suis jam sperare desinit. Pompeji causa haud paullulum in opinione Prolo-mæi deperdidit, cum tantam legatorum ejus submissionem coràm usurparet oculis. Majori animo Rex Cherscorum fuit, qui posteaquam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit literas, † *non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris Fortuna.* Nec minùs illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste constantia planè regia sic eum fertur allocutus: * *Mithridates terra marique Romanis per tot annos quaesitus, sponte adsum, ut ere ut voles, prole magni Achemenis, quod mihi solùm hostes non abstulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium d'intercederet. Qui principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur liberè, si iniuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecere Hermannus Cortesius

Carolo

† 2. Reg. c. 1. 11. * Jos. 7. 6. c *Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Job. c. 2. 10 † Tac. l. 2. Ann. * Id. l. 12. Ann. d *Mutatione rerum & precibus haud degenerare permotus.* Idem l. 13. Ann.

Carole quinto, & Segetes e Germanico. In casibus aliis Prudentia necessitatem, tempus, & res ipsas expendat, & sequentes diligenter observet maximas: quòd potentior intrepidum inferioris animum pro injuria ferè accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare velit, aut eum præ se contemnat. Quòd item inferiorem facile contemnat, si nimirum is sese abjiciat & demittat. Ea de causa Tiberius Senatores nominabat, qui ad serviendum à natura facti essent; & tametsi his talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo s' poterat. Nòrunt scilicet principes cujusque alacritatem & animi robur, & facile in eos sunt injurii, quos sciunt id minimè graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem consularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberiùs distulit, quòd * *miter & injuriam segniter laturum* eum crederet. Quamobrem modestia quædam fortis, & fortitudo modesta perquam utilis erit principi, & si omnino pereundum illi est, præstat animo magno & generoso id fiat, quàm abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus † *avita nobilitatis etiam inter angustias fortuna retinens*, cùm Tiberius extremæ ejus necessitati remedium adferre nollet.

§. Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultiùs est, etiam vi & astu quodam eos præripere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacitè suam fatetur indignitatem, & Modestia postea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & retinet.

L 4

tinet.

e Simul Segetes, ipse ingens visu & memo'ia bona societatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere. Tac. l. 1. Ann. † Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientia tadebat. Idem lib. 3, Ann. * Idem lib. 2, hist. † Idem lib. 2, Ann.

tinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cum in Pompeji Theatro inter Senatores assidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent, dixerunt, *¶ nulles mortalium armis aut fide ante Germanos esse*, & inter eosdem Senatores sessum ceperunt. * *Quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bonâ emulatione.*

§. De favoribus & gratiis, quæ à principis dependent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debita, subditus conqueri non debet, quòd in se illæ non conferantur; immo gratiæ potiùs agenda sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitellii tempore fecerunt nonnulli ab officiis suis g. remoti: nam aulicus prudens omnes suos cum principe sermones gratiarum actione solet concludere. Seneca ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli h. accusabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis se affectum; in eo autem, quem offensum credunt, non valde confidunt principes. Omnes ea in re Deo cupiunt esse similes, de quo in miseris nostris non querimus, immo gratias potiùs pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nã qui confestim iis cedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, solum se confitetur. Mens rectè conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatur fortiter, eorum obruenti fluctibus, non secùs ac fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minùs radicatas; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi etiam periére. Unus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam

* Tac. lib. 13. Ann. * Ibid. g. *Act. que in super Vitellio gratia, consuetudine Servitii.* Idem lib. 2. hist. h. Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) *grates agit.* Idem l. 14. Ann.

viam se ambivisse & æstimasse constanter confessus est; eò quòd illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruisset, in iudicio absolutus fuit, multis exilio aut morte aliis, qui eum i accusaverant. Dantur quidam casus, quando adeò constanti securitate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timidiòr videatur, nec cõmemorentur obsequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accusaretur quòd Plauto Imperium procurasset, † nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficii, quasi exprobraret, differuit.

§ Nec solùm per se ipsum Subditis suis speculum se princeps exhibeat, sed & per Statum suum, qui quædam illius est idea, atque adeò in eo non minùs, quàm in propria eius persona eluceant oportet Religio, Justitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Imperio. Quia verò partes speculi illius sunt Consilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eadem virtutes reperiri debent; immo in Ministris singulis, qui speculum illud repræsentant: multum enim de principis decedit existimatione, si ipse quidem benignum se exhibeat gratiam postulanti, & bonâ spe promissisque plenum abs se dimittat; ex alia verò parte colludat cum iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris, ut aspero suo agendi genere petentem absterreant. Dolus, qui facile & brevi tempore deteget artificium, indignum generoso & regio pectore. Minister moneta publica est, Principis signata effigie, & nisi probata illa sit, & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera & rejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus quoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant illæ Sponsi in divinis litteris.

L 5

§. Sunt

† Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferreret, quæ omnes animo agitabant, eò usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ ante deliquerant, auxilio aut morte multarentur. Tac. lib. 6. Ann. † Idem lib. 13. Ann. k Prefectus, nisi formam tuam referat, mali fati instar subditis efficitur. Them. orat. 17. l Caput ejus aurum optimum. Marcus illinc tornatiles aurea. Cant. 5. 11. & 14.

§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui principis auctoritatem sustinent: & sanè malè consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut si vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni casu eam præ se ferre sic debent, ac si princeps ipse coram præsens adesset. Ad hunc modum egit † Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Justitiæ, quis potior jure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cum animi libertate palàm edixit, Regem suum conscientia jam suæ satisfecisse, ut deinde liberatà fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiores judicaret. Nec ultrà moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Ministrum principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius, fortitudine, & præstantia animi,

* *

*

† Mat. hist. Hisp. l. 16. c. 7. 1

SYM-

SYMBOLUM XXXIV.

Qui fruticem rosaceum spinis & sentibus asperum
 intuetur oculis, is persuadere sibi vix poterit,
 è tam spinosa matre, adeò bellam venustamque fili-
 am, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna utiq;
 fiducia opus est, ad irrigandum & expectandum, dum
 viriditatem induat, & protrudat, admirabilem illam
 folliculorum pompam, quæ odore tam delicato nares
 recreat. Longa tamen spe, & tolerantia experiri tan-
 dem licet, laborem non fuisse inutilem, nec malè col-
 locatas spinas, quæ florem adeò bellum fragrantisque
 odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt naturæ no-
 stræ corruptæ primi virtutis rami, sed post pulcher-
 rimus illius flos tandem subnascitur. Ne Princi-

pem terreat primus rerum aspectus: per enim paues-
 sunt in regimine, quæ primâ fronte jucunda appare-
 ant. Omnia spinis referta videntur, & difficultatibus.
 Sed experiundo multa fuere facilia, quæ segnibus ar-
 dua videbantur. Ne itaque animo cadat princeps; nam
 si iis leviter cedat, à suamet apprehensione vincetur
 potius, quàm rei veritate. Toleret fortiter, speret pa-
 tienter & constanter, nec tamen interim media di-
 mittat è manibus. Quisquis sperat, fideli & optimo
 utitur comite, tempore nimirum. Unde Regem Phi-
 lippum secundum dicere solitum accepimus: † *Ego &*
tempus contra duos. Impetus furoris effectus est, è quo
 grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campaniæ
 comes successionem suam in Navarræ regnum valde
 reddidit dubiam, eò quòd moræ impatiens in præsto-
 landa morte Regis Sanctii patris sui, adhuc ipso vivo
 regni occupandi occultè consilia agitasset cum Proce-
 ribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum
 primum Aragoniæ Regem heredem adoptaret. Pati-
 entia multis trophæis inclyta est, & excelluit in ea Sci-
 pio, qui etsi in Hispania multas haberet offensionum
 occasiones, adeò tamen fuit patiens, * *ut nullum ferox*
verbum illi ex cederet, quare etiam illud effecit, ut quæ
 in animo intenderet, feliciter & è voto illi succederent.
 Qui sperat & sustinet, Fortunæ superat ludibria, & eam
 sibi obstructam reddit: quippe quæ ejusmodi spem &
 fiduciam in tot tantisque suis mutationibus pro blan-
 ditiis habet. Incertis Oceani fluctibus non absq; gravi
 periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat pro-
 vincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in co-
 lumnis Calpes & Abyles, *non plus ultra;* neque aqua-
 rum montes, quæ proposito ejus obstare videbantur.
 Navigatione suâ solis passus numerat, atque anno-
 dies, horas diebus suffuratur. Acum nauticam polus
 deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris co-
 mites patientia. Omnia contra eum conspirant, at ipse
 forti animo difficultates omnes & obstacula spe &

† Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 16. * Tit. Liv.

tolerantiâ superat, donec tandem novus Orbis invictam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum & sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & postea Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblematis lemma sumptum. Pericula quædam sunt, quæ superare facilius est, quàm fugere; id quod probè scivit Agathocles, cum victus, & Syracusis in Sicilia hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedit, sed relicta ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci solet, & despicientia illius varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus secundis nimium confidat, aut desperet in adversis. Inter utrasque versatur Fortuna, tam prompta ad extollendum, quàm deprimendum. Servet itaque Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis: nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navibus, quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva portum tenebit. Animus magnus & generosus calum ipsam propitium habet. Ne temere desperet princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti casus secum afferunt. *Qui observat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet.* Non existimet, afflictionibus suis se quemquam obligare. Lamentis & lacrymis sese turpiter dedere, muliebre est: non illis fortuna placari solet. Animus excelsus sibi ipsi satisfacere satagit, aut solari sese actione aliquâ heroica & generosa, uti fecit Agricola, filii sui morte intellecta; * quem casum, neque ut plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus, ac matrem muliebriter tulit: & in luctu bellum in-

ter remedia erat. Nihil omnino commoverit, aut vana gloria esse solet, aut nimia è casu consternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle, Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris inest, quàm per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus evcharis, non vilis abjectio est, sed eximium animi ad magna conitantis robur. Quædam sunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis spatio omnia volunt confici. Ita *Brutidium* artibus honestis copiosum, etsi rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum festinatio stimulabat, dum æquales, dein superiores, postremo suasmet spes anteire parat. Isto abrepti impetu media securiora asperrantur, quia tarda, & brevioribus, etsi magis periculosis, uti amant. His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuario opere extractis, antequam tigna & trabes rectè subsidere, & exsiccari potuerint, quæ mox iterum colabuntur.

§. In sperando & sustinendo maxima Imperii præfidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arborea, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eosdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis asperitas præterisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus

ad

¶ Tac. l. 3. Ann. a Multos etiam bonos pessum dedit, quæ spretis qua tarda cum securitate præmaturâ, vel cum exitio properant, Tac. lib. 3. Ann.

ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum causa est, & pericula *b* creat; & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quamprimum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, consultius erit finire, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si antè prævidere ea non potuimus, tolerare saltèm discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt: eã enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minùs notabatur, palàm fiat, & majora ei ponat obstacula, quàm impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus contra superiorem potestatem, magis eam fatigat, & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentia Romanæ sese opponerent, dicendo: † *Ostingentorum annorum Fortunã, disciplinãque, compages hæc coaluit: qua convellẽ sine exitio convellentium non potest.* Multa non æquè caderent irrita, nisi timor noster & impatientia festinantius agerent. Metus & suspicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam esse reipsa incipiat, licet antea tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitudinis est in his talibus casibus nõsse dissimulare, quàm præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius est, hoc verò ex metu oriri solet.

SYM-

b Impatiens operabitur stultitiam. PROV. 14. 17. † Tac. lib. 4. hist.

SYMBOLUM XXXV.

Quòntò spiritus in campestri tuba magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Harmonia & vocum varietate inde egreditur postea; ita prorsus † multorum improbitate depressa Virtus emergit; & innocentia defensio interclusa respirat. Flamma generosa mentis facile extinguitur, nisi fortuna adversa ventus eam exsuscitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rola, è spinis & arumnis nascitur. Victus fuerat in navali pralio contra Genuenses, & captus Alphonfus quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adversus regnum Neapolitanum retardatura videbatur.

debatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateq; maturavit, facto nimirum foedere cum Philippo Duce Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi hospitis animum: nam rebus prosperè fluentibus sibi ipsi quis vivit; in adversis tum sibi, tum aliis. Illæ in apertum produnt passionibus animi, suimet alias oblitus; his vero factus cautior, idem animus & virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantemq; felicitatem; ex quo illud etiam fit, ut haud paulò facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quàm conservare semet in prospera. In captivitate primùm enituerè insignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonsò eò usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit, quàm victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentia suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat; haud aliter atque in obscura nocte stellæ coruscant lucidiùs. Ponderis supra injectum tum palma ostendit robur, cum unà cum illo altiùs assurgit. Inter urticas diutiùs soliorum vigorem servat rosa, quàm inter ipsos flores. Nisi virtus etiam in adversis sese exereret, non victorias, non orationes aut triumphos mereretur. † *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquidò apparet, quàm impius sit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui suadent Principi, ut abdicatã tantisper virtutum constantia, vitiis sese accommodet, ubi necessitas postulaverit; quo tempore vel maximè in illis constantem persistere oporteret, & majori cum spe successus melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando secundo Imperatori, felicissimæ memoriæ, qui in maxi-

mis

a Secunda res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseria tolerantur, felicitate corrumpimur. Tac, lib. 1° hist. † S. Chrys.

mis suis periculis constanter affirmabat, *mallesese Imperio fortunisque omnibus exui, & cum universa sua familia stipem ostiatim colligere, quàm Majestatis tuenda causa contra jus factumque admittere aliquid.* Dignissima sanè verba tam sancto principe, cujus pietas singularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hinc in terris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeò fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur mediis, felicior semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummettamen passionum pressi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos savientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitarat. Cantat in arumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris sanè Babylonis succensa fornax chori musici instar *b* fuit.

b. Miseria & arumnæ magna secum emolumenta adferunt: nam corrigunt superbiam principis, eamque in gyrum rationis revocant. Quàm furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quàm arroganter exæstuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibusdam terræ cæloque minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum arumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia principis humi sternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem ac providum: ipsa enim tum cogit necessitas, ut populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat

Justi-

b Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quicquam molestia intulit. Tunc hi tres quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum. Dan. 3. 50. & 51.

Justitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori versatur discrimine, quam cum prosperè, & ad nutum fluunt omnia; sepositis enim tunc curis, Consilium & providentiam nimia securitas facile jugulat. Plures principes otio & quiete perierunt, quam labore & arumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, absque eo verò facile languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quam in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea conlectantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortunæ acerbicatem, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluisse mihi visi sunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipsi in aurem & loquerentur. Mera Dei misericordia est, si nos affligat interdum; & contrà dum præmia confert castigatio est: nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem exstimulat.

Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & in aurem auream unam. Job. c. 42. 13.

SYMBOLUM XXXVI.

NAuta peritus ac solers non semper ad venti arbitrium navigat, quin potiùs illius beneficio navigii sui vela ita novit disponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omnino vento ad quamcunque è duabus oppositis placuerit partem, suam appellit navem absque ullo itineris dispendio.

*† Porque sempre por via yrà direita,
Quem do opportuno tempo se aproveita.*

At quando tranquillū est calum, velorum remorūmq;
sub-

subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non
 minori cum cura ac diligentia princeps Republicæ
 navis moderari debet in Imperii sui procelloso mari,

ad omnes tempestates gnæviter advigilando, ut iisdem
 prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti va-
 leat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salúsq;
 omnium commissa est, neque ulla navis periculosior,
 quàm Corona exposita tot ambitionis procellis, tot
 scopulis hostium, tot populi tempestatibus. Magna
 industria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit,
 ut adversus fortunam armaret sese, & regni sui jus in-
 tuto poneret. In eo tota ferè consistit scientia politi-
 ca, ut rectè discernere quis norit tempora, & iis uti; in-
 terdum enim citiùs in portù tempestatas devehit, quàm
 mala.

malicia. Qui Fortunæ adversæ impetum novit frangere, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud superat. Ubi nauta animadvertit, fluctibus obfisti non posse, ab iis jactari se sinit, vela demittens; & quia resistentia vim potius vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus primus Aragoniæ Rex, Nobilium, populique contra se concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importunè obnitendo novum furori isti robur adjicere, sed tempus potius aliquod ei concedere, donec suapte sponte defervesceret; uti rivulis accidit, qui sævientē aliquā tempestate, subitā aquarum inundatione altum intumescunt, falli ultro se passus est, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in pristinam quietem & serenitatem restituit omnia, & Regni habenis iterum potitus est. Simili prudenti moderatione usa est Regina Maria, † quando accommo- dando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum satisfaciendo Castellæ Coronam sartam tectam conservavit, in pupillari ætate filii sui Regis Ferdinandi quarti. Si nauta honori sibi duceret, tempestatī non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actam de eo foret. Constantia non in eo posita est, ut intempestivè quis obluçtetur; sed ut speret, atque ita toleret a periculum, ut tamen à Fortuna superari se non sinat. Gloria in ejusmodi occasionibus in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea, prospero successu coronata. Videns aliquando Rex Alphonſus *Sapiens Regno se privatam, spe fiduciaq; in Regis Marroci subsidiiis posita, supplex petere non dubitavit ab Alphonſo Gusmanio sancti Luciferi Regulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quasdam inju-

† Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 1. a *Majori animo tolerare adversa,*
quàm relinqui. Tac. l. 2. hist. * Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 5.

injurias morabatur, ut eorum oblitus, & veteris amicitia suæque avitæ nobilitatis memor, opem rebus afferret, pecuniâque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Marrocio auctor existeret. Quæ literæ etiamnum in illustrissima & antiquissima illa Domo asservantur.

§. Veruntamen non debent Reges violentiæ subditorum cedere, nisi fortè in extremæ desperationis casibus: parum enim auctoritati suæ consulit, qui nimium sese demittit, & abjicit. Iis de familia Lara nullam attulerunt quietem conditiones minùs decentes, † quas Rex Ferdinandus sanctus iis posuit, suâ coactus minorennitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tametsi Alcalam ultro ad eum ipsa inviseret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem præsentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, * *firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret*, & qui antea suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verùm se illi opponeret, † *reputabat publicum sibi odium, extremam aetatem, magisque famâ, quàm vi stare res suas*. Perparum subditi fortitudini deberent principis, cujus nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illicò cederet;

† Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5. * Tac. lib. 6, Ann.
† Idem ib.

deret; parum item prudentiæ, si cùm illa superari nequeat, ei tamen se opponeret, Fortitudinem solertia & agacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare verò, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omnino vecordia. † *Fortes & strenui viri etiam contra fortunam insistunt.* Ad officium aut finem principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contrà nitendo fines suos assequitur citiùs. * *Reges Domini rerum, temporumque trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* Nulla est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solet adjicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna desertus, quem conservare & erigere nequeat fortitudo, si prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque rectè uti noverit, aut certè eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus † Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus duodecimus; cùmque probè intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studeit, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tantò esset expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejiciendum (uti re ipsa accidit) è divisa jam parte ipsum Regem Galliæ.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos sinimus

† Tac. lib. 4. hist. * Livius, † Mar. hist. Hisp. lib. 27. cap. 9.

mus abripi. Si quoties illa temporum mutat vices, nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam foret potens, neque nos Imperio ejus subjecti tantopere. Vestium formas immutamus cum tempore; animum autem & mores immutare nolumus. Quod enim vento peritus nauta pro sua navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic sua vela, adeoque omnia ad propositum illi finem conducunt & deserviunt. Habitus pravos Naturæ nostræ exuere nolumus, quia aut amor proprius id vetat, aut non finit imprudentia, & postea casus incusamus. Antè desperati cadimus animis, quàm rebus afflictis quæramus remedium, & pertinaces aut incauti à desperatione nos sinimus opprimi. Nescimus in arumnis superbiam, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliaque vitia deponere, quæ prosperitas in nobis aluit; nec ea facile agnosçimus, quæ in statum illum tam infelicem nos detruserunt. Omni momento, in omni negotio, cum quocunque subditorum egerit princeps, à se ipso differre debet, & naturam immutare. Neque ea in re magna scientia opus est: sed solum dispositione aliqua, ut se casibus accommodet, & prudentia, quæ eos antè prospicere noverit.

§ Uti autem in fortuna improspera naufragium facimus, eò quòd affectuum & passionum vela contrahere nesciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipsis & principibus exitium accersimus, dum imprudentes, & obstinati horum commoda, affectus, passionésque commodis nostris, nostraque natura metiri volumus: cum fieri nequeat, ut Minister ad liberalitatem propensior, generosæ mentis suæ consilia exequi possit, cum principe avaro & tenaci; aut Minister fortis & animosus, cum Principe ignavo & timido. Agere oportet secundum activitatem sphaeræ Principis: is enim est, cui placere illud debet, quive probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obsequio
cum

cùm esset Claudii Principis pusilli & abjecti animi, multa audebat temere, quibus fieri non poterat aliter, quin prægravis illi esset, & molestus. Zelus imprudens in Ministris quibusdam erroris illius causa esse solet, in aliis verò (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, quâ prudentes aliis videri cupiunt, & plurimum posse, perinde quasi per illos solos rem bene gerat Princeps; erret verò, quoties aut se solo, aut aliorum opera moliat aliquid: atque adeò zeli specie occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis existimationem violant, artes, quæ plerumque in ipsius Ministri postea redundant caput, dum gratia Principis excidit. Qui rebus suis prospicere voluerit melius, & suam stabilire Fortunam, velis remisque fugiat affectationes ejusmodi, Principi & alijs nimium quantum odiosas; plus obsequii præstet, quàm verbis significet; naturæ & conditioni Principis sese accommodet, ad gyrum rationis & officium eum revocando obsequii specie, & animi submissione, quieta cum industria, absque rumore & arrogantia. Ruina fortitudinis & virtutis est, si constantiæ suæ nimium tenaces sint, in eaque omnem existimationem collocent; præmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus varii, flectere sese nôrunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Tassus Poëta Aletum ad maximos Regni honores grassatum fuisse:

† *Mà l'inalzàro à i primi honor del Regno.*

Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,

M

Pieghe

a *Cur hostem concitet? adversa in Remp. casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo Principi prægravem. Tac. lib. II. Ann. b V^o consiliorum penes Annium Bassum legionis legatum. Is Silvanum socordem bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequii regebat, ad omniâque, quæ agenda forent, quieta cum industria aderat. Idem lib. 3, hist. † Tass. can. 1.*

Pieghe voli costumi, e vario ingegno

Al finger pronto, all' ingannare accorto.

Verùm id fieri non debet animo fallendi, uti Aletius factitabat; sed ne quis seipsum in aulis imprudenter perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequia sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino necesse sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi intra illosmet ipsos subingredi, ut moveant sese, & agant aliquid: * neque enim alienis consiliis regi se sinunt, neque sua expedire norunt. Atque adeò Principi suaderi non debet id, quod magis expedit, sed quod ratione muneris sui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa consilia, tamen si optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum deesset animus, surdis auribus ea solebat accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Princeps navigat, quòd si ampla illa sint, navicula autem Principis exigua, & porrò laxari velint potius, quàm contrahi, ejus se capacitati aptando, navem omnino demergent.

* Tac. lib. 3. hist. c. *Surda ad fortia consilia Vitellio aures.* Idem lib. 3. hist.

SYMBOLUM XXXVII.

UT Princeps è tempestate emergat instructus de omnibus casibus, in quos illum Fortuna adversa potest conjicere, Emblemate præsentis ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauclerus solet, qui ab omni salutis spe derelictus, obluendo tempestatem, aut dextrè illà utendo, explorat litus, & navi terram petit, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces servat integras. Romanis laudi datum fuit, quòd salutem propriam consulerent, quoties Fortunæ sese opponere non liceret. Fortitudo Principis non in resistendo solum consistit, sed in eo etiam, ut expendat pericula,

a Validam è laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, salutem consuleret. Tac. lib. 11. Ann.

cula, & cedat minoribus, si majora superari non possint. Etenim sicuti prudentiæ est prævenire, ita Fortitudinis & Constantiæ æquo animo tolerare

id, quod Prudentia declinare non potuit. Qua in re eximius planè fuit Rex † Alphonfus sextus, in rebus secundis modestus, fortis in adversis, ad omnem eventum semper paratus. Inanis est illa gloria Principis, qui majori cum temeritate, quàm constantia animi eligit, mori potiùs in periculo graviori, quàm in minori salvus evadere. Magis famam suam in consilium adhibet, quàm salutem publicam; nisi illud etiam sit, quòd defiat animus ad spernendas opiniones Vulgi, qui temere & absque notitia

M 2

casuum

casuum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam periculosa sunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia est : cum enim fortitudo desit ad sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbatio metus *b* conjicit. Quando fortitudinē Prudentia comitatur, considerationi locus est, & si in minori periculo satis secreta non sit, majus subire non veretur, Metu emori debilitas animi est. Nulla major fortitudo, quàm quæ ab extrema necessitate *c* oritur. Remedium nec sperare, nec desperare, ultimum rebus desperatis solet esse remedium. Sic navis interdum servata fuit: nam cum litus, quòd arenosum non esset, secreta petere non auderet, alto mari sese commisit, & vi fluctuum evasit incolumis. Periculum unum alterius solet esse *d* remedium. Eò spectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori *e* occurreret. Armis propugnabat Garsius Gomesius castrum Mundanæ Cæsarianæ (cui temporibus Regis Alphonsi Sapientis is præerat Gubernator) & tamen si milites suos omnes aut interfectos cerneret, aut vulneribus faucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere condiciones quantumvis honestas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fidei non satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ brachia occumbere gloriosè maluit, quàm inter hostiles manus; & quòd mortem illi allaturum videbatur, mirè illi conciliavit animos hostium, qui tantam generosæ mentis constantiam & fortitudinem admirati, injecto in castrum unco vivum inde extraxerunt, magna illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneri-

b Timidos & ignavos ad desperationem formidine properare. Tac. lib. 2. hist. *c* Acerrima necessitas est, quam ultima necessitas extundit. Sen. *d* Imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus. Tac. lib. 11. Ann. *e* Proinde intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Idem lib. 1. hist.

neribus, quæ obsidione durante acceperat. Tanta virtutis vis est, ut ipsis etiam hostibus grata sit. Longè pluribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Nescio quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat. Eo tempore, quo Rex Ferdinandus sanctus Hispalim armis cinxerat, Garsias Perefus Vargas civis Toletanus, & alius quidam, divulsi à cæteris ripam Batis fluminis inambulabant, cum ecce ex improvviso septem sibi Mauros equites imminere conspiciunt: monet socius cedendum; Garsias tamen, ne turpi fugæ ignavia ignominiam susciperet, diductâ casside, & lanceam manu vibrans, solus adversum progreditur; hostes cognito quis esset, & admirati imperterritum illum animum, transire illum sinunt, & certamine abstinent: saluti nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam si unâ cum socio se dedisset in fugam, insecuti illum fuissent hostes, & captivum abduxissent. Animo soluto ac libero opus est ad examinanda pericula, quoad rumorem primùm, tum quoad eorum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nam ob distantiam plerumque æstimantur majora; vulgus ad audita trepidat, & seditiosè cum augmento latius ea spargit ac disseminat, exultans gaudio in malis suis propriis ob casuum novitatem, aut quia præsentem gubernationem improbat. Decet igitur, ut Princeps constantem se gerat, & vanas ejusmodi apprehensiones auctoritate suâ dissipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid enim ferret rumor, de trium nobilissimarum Provinciarum Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione ipse tamen * tantò impensius in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgatis leviora? Si Princeps semel succumbat formidini, nil deinceps certi statuere poterit; † quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur.

* Mar. hist. Hisp. l. 18. c. 7. * Tac. l. 3. hist. † Idem ibid.

Uti Vitellio accidit in bello civili cum Vespasiano, Pericula imminencia ideo majora videntur, quia metus horrore quodam ea vestit, & presentia grandiora efficit; dumque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longè graviora, quæ tametsi longinqua appareant, vicina tamen postea experimur. Fallimur profectò, si putemus interjecto à nobis temporis spatio differri aut arceri ea posse. Multa evanescere, quia ultro iis itum est obviam; contra multa sese armarunt fortius adversus eos, qui ea fugere cogitabant, & re ipsa periculum esse cœpit, quod antea sola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obsidione urbis *f* Samariæ. Plures periculi metus sustulit, quàm ipsum periculum. Quid vanus timor possit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando subito exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percelluit aures civium, & ignoratâ causâ omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem nolebant expectare, ideo multi mortem reperere in iis ipsis mediis, quibus vitæ suæ consulere cogitabant; & sanè longè majus fuisset damnum, nisi constantia Regis Philippi quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coerceat, turbantur consilia, omnes præcipiunt, & nemo g exequitur.

§. Nimia etiam periculorum fuga causa est sæpe,
 cur

Et Dominus somitum audire fecerat in castris Syria, cursum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos Rex Israël, Reges Hethæorum & Egyptiorum & venerunt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris. 4. Reg. c. 7. 6 & 7. g
Qua jusserat vetare, qua vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi, Tac. lib. 3. hist.

cur Status funditus pereant. Suis certè, & Electorali dignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes Palatinus, nisi post Pragenscm cladem alas ei addidisset timor, ut linqueret omnia; facile enim aut Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere potuisset, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minusque periculum eligendo.

§. Sæpenumero metus sub aliena specie ita rectè nos decipit, ut prudentiam existimemus, & constantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & ancipites, nec satis statuere possumus, quid agendum, & periculū inter impropius fit. Non timenda sunt omnia, neque semper tam maturâ deliberatione opus est; nam prudentiam inter & temeritatem egregia sæpe facinora designat Fortitudo. Magnus * Dux fluvium Litim aliquando ingressus cum exercitu, magnâ rerum penuriâ laborare cœpit, adeo ut miles alè contentus dilaberetur; cùmque Centuriones auctores illi essent, ut receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego verò apud hunc animum statui, uno potius terra passis potiri, ubi sepeliar, quàm retrogredi, etiamsi annos centum vita possem adjicere.* Heroica vox, dignâ fortitudine Viri tanti, & prudentiâ. Optimè nôrat, absque temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, sed expendens periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quàm absque ea regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in causa sumus, cur vulnere carcinoma grassetur longius.

§. Quædam pericula seipsis evanescent; alia tamen auferuntur per incuriam, atque adeo lentâ quasi febre conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ignota prorsus sunt, & adversus ista satis caveri non potest, quia citius ingruunt, quàm parentur remedia.

* Mar. hist. Hisp. lib. 28. c. 5.

Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque pati solent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia sæpe majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quàm in avertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud re ipsa subire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam somnos securos capit, quæ etsi non percutiat, certè sollicitat; tutius est perire non posse, quàm juxta periculum non periisse.*

§. Nec minùs fallere nos solet spes & fiducia, quam in aliena Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eo generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro & afflictione illius metimur misericordiam, & facilè nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cùm Jacobus tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo prætextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hæc suâ demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus, adeoque regno illum pariter & titulo regio exiit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minùs aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis inniatur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo nosmetipsi decipimus, quod putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitia, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur; neque advertimus, non semper esse facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundùm animi passiones potiùs, & prout ipsi intelligunt: atque adeo actiones illo-

rum non ad acutissimam rationis examinandæ sunt solummodo sed etiam ad malitiæ regulam, & experientiam injustitiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

§. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præterita docent curare præsentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, sed facile è memoria excidunt. Propria damnorum signa quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem semel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contemptus eradat aut oblivio, præsertim quando ex uno erepti periculo existimamus nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè si redierit, nobis non nociturum: etsi enim una aliqua circumstantia, quæ non facile iterum evenit, pericula dissipet; aliæ tamen, quæ sæpe accidunt planè novæ, sic eorum augent gravitatem, ut superari nequeant.

SYMBOLUM XXXVIII.

A Natura manavit hæc universa rerum Respublica, & mixtorum Imperium, cujus supremam potestatem ipsa sibi vindicat; atque ut illud stabiliret firmitus, & securius retineret, tantopere amari ab iis voluit, ut, licèt elementa pugnent inter se, admirabili tamè quodam consensu in conservationem ejusdem conspirarent. Brevi ruerent omnia, & dissolverentur, si odio haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ mutuis benevolentia & amoris vinculis, velut artissimo quodam nexu illa jungit inter sese ac copulat. Amor iste est, qui terram suis libratam ponderibus sustinet, & circum illam cælestes orbes facit circumagi. Discant principes ab ista rerum conditarum Monarchia fundata in primo illarum, esse se, suoq; subditos tueri amoris beneficio, quæ fidissima est custodia, quâ gaudere possunt:

M 5

Nota

a. Corporis custodiam tutissimam esse putatum, in virtute amicorum, tum in benevolentia civium esse collocatam. Vocat ad Nic. Claud.

Non sic excubia, non circumstantia tela,

Quam tutatur amor.

Vnum inexpugnabile munimentum, amor civium. † Ea

de causa apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet a subditis. Nequaquam vult Natura, ut lædere possit is, cujus est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & se perditum eat.

El mayor poderio, e mas cumplide (ait Rex Alphonsus * in quadam lege) *que el Emperador puede aver de fecho en su senario, es quando el ama à su gente, e es amado della.*

Corpus defendit caput, quia charum hoc habet, ob directionem suam & conservationem: si illud non amaret, non objiceret brachium, ut ictum venientem

excit

† Sen, de clem. l. i. c. 19. * L. 3. tt. 1. p. 2.

excipiat. Quis sese periculis offerret, nisi suum diligere-
 ret Principem? Quis coronam ejus tutaretur ac defen-
 deret? † Totum Castellæ regnum Henrico Trastama-
 ræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio
 adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initi-
 um primum everfionis Regnorum, & mutationum in
 Rebus publicis odiū est. Incurrerunt in hoc apud sub-
 ditos suos Reges Ordonius & Froyla * secundus, unde
 in viso jam Regum nomine Castella Reipublicæ for-
 mam induit, diviso inter duos Judices Imperio, quo-
 rum alter paci præfset, alter militia. Lusitania nun-
 quam adversus Reges suos arma sumpsit, nec ab eorum
 descivit obedientia, quia sincero amore eos complecti-
 tur; quod si aliquando unum exclusit, & admisit aliū,
 ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gu-
 bernandi rationem habebat odio. Jacobus primus A-
 ragoniæ Rex † Alphonso Sapienti suadebat, amari po-
 tius optaret, quàm timeri à subditis, & Ecclesiastico-
 rum ac vulgi sibi pararet studia, ut tantò majori cum
 robore Nobilitati se posset opponere. Quod consilium
 si fuisset secutus, Coronam non perdidisset. Simul ac
 Nero amari desiit, conjurationes contra eum fieri cœ-
 perunt, id quod in faciem illi exprobravit Subrius
 Flavius: * *Nec quisquam, aiebat, tibi fidelior militum fuit,
 dum amari meruisti. Odisse cœpi, postquam parricida ma-
 tris, & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti.* Ma-
 jestas & potentia Regis non in suamet ipsius persona
 consistunt, sed in affectu & voluntate Subditorum.
 Si isti malè affecti sint, quis hostibus se objiciet? Pro
 sua conservatione populus Rege indiget, sed illam spe-
 rare non potest ab eo, qui in visum & odiosum se red-
 dit. Prudenter sanè hoc prævidetunt Aragonii, quando
 evocato ad sceptrum † Petro Atharesio Domino Borgiæ,
 à quo descendit Illustrissima & Antiquissima Domus
 Ducum Gandiæ, poenitentia postea ducti, Regem eum

M 6

ha-

† Mar. hist. Hisp. * Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 1. † Mar.
 hist. Hisp. lib. 13. c. 20. * Tac. lib. 15. Ann. † Mar. hist.
 Hisp. lib. 10. c. 15.

habere noluerunt, eò quòd viderentantè etiam, quàm eligeretur in Regem, se asperius & minùs benevolè ab eodem tractari. † Contrà ac fecit Ferdinandus primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia & amore omnium sibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Castella eo tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periisse vidimus, quòd timerentur, nullum adhuc, quòd amaretur. Curandum itaq; Principi, ut à subditis diligatur, & formidetur ab hostibus: nisi enim id fiat, tametsi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quòd Bardano Persarum Regi accidit. Amor & reverentia sociari possunt, non item amor & servilis metus.

* *Quem metunt, odert,*

Quem quisque odit, periisse expetit.

† *Nec quenquam à multis metuendum esse arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat.* Quæ major infelicitas, quàm imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem justum, & tyrannum interest, quòd ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic verò, ut suæ adversus illos securitati consulat. Si vires & potentia Principis in vitiis tenues sint, periculo apud Subditos sunt expositæ; si magnæ, multò etiam amplius: quòd enim metus est major, eò majori eum sollicitudine salutis suæ prospicere satagunt; tanquam qui verentur, ne unà cum Majestate augetur ferocitas, quomodo in Bardano Persarum Rege videre fuit, qui ingens gloriâ, atque eo ferocior, & subiectis intolerantior extitit. * At tamen si non periculi causa, ob gratitudinem saltè cavendum Principi, ne metuendus sit iis, à quibus habet, quòd Principis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ;

† *Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 8. b. Claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quasi visset. Tac. l. 11. Ann. * Ern. † Sallust. * Tac. l. 11. Ann.*

gula; *Oderint, dum metuant;* perinde atque Imperii securitas in metu confisteret: † immo nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu potest esse diuturna. Et tamen si dixerit Seneca: * *Odia, qui nimium timet, regnare nescit: Regna custodit metus;* tyrannica tamen vox est, aut certe intelligi debet de timore illo vano, quo laborare solent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilicet fortè offendant alios, quod utique pernitiosum est, & auctoritati eorum, ac potentia hæud parum derogat. Regnare non poterit, qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quòd conserventur boni. Nec mitigatur Caligulae sententia ex eo, quod sustulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia improbat, & in deteriore partem interpretatur odium. ‡ *In viso semel Principe, seu bene, seu male facta premunt.* Tyranno necessarium videtur, subditos metu continere, quia Imperium ejus violentum est, & sine violentis mediis diu conservari non potest, cum desint duo illa Naturæ & obsequii vincula, quæ teste Rege Alphonso Sapiente, * *son los mayores dehdos, que Ome puede aver con su Senor. Ca la Naturaleza le tiene siempre atado para amario en o yr contra el, e el Vasallaje para servirle lealmente.* Et cum Tyrannus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsum & Subditos suos amorem esse non posse, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis aliàs affectus deberet efficere, & sicut *semper † præsumit sua perturbata conscientia,* ita eadem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abunde docent, quàm medium illud parum diuturnum sit. Tametsi verò per multas ætates solo pœnè metu conservatum vidimus Imperium Turcicum, Moscovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes.

† Cicero. * Seneca. † Tac. lib. 1. hist. * L. 23. tt. 15. p. 2.
‡ Sap. 5. 7. 1. 1.

nes istæ immanitate barbaræ, & tam asperis moribus, ut belluinam potius præ se ferant naturam, quàm humanam: quippe quæ pœnis magis, quàm ratione duci soleant; quamobrem absq; illis cœrceri non possent, sicut nec absque vi aliqua & metu domari possunt belluæ. Veruntamen animi generosi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi se non sinunt, sed sinceritate & ratione induci volunt. *E porque* (ait Rex Alphonfus sapiens) *las nuestras Gentes son leales, e de grandes corazones: por eso an menester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Justicia.*

§. Solet principem inter & Subditos esse inclinatio quædam, & consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit, absq; eo quòd aliâ diligentia opus sit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam princeps, qui odium merebatur, & contra. Et licet seipsis facile sui amorem concilient eximia tum animi, tum corporis virtutes ac dotes; id tamen non semper præstant, nisi eas comitetur grata quædam benignitas, & suavitas oris exterior, quæ mox per ipsos oculos, velut animi fenestras, præstantiam interiorum foras exhibeat, & affectum aliorum blandè sibi devinciat. Præterquam quòd facile accidat, ut aut casus aliquis, quem prævertere non licuit, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratiæ & amoris vinculum inter principem & subditos ita dissolvat, ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum tamen ea in re poterit artificium & industria ritè gubernandi, cum satisfactione & Vulgi & Nobilitatis, si princeps nimirum omnes caveat occasiones, quæ irritare illum queant, & sic in omnibus agat, ut bona de regimine ipsius nascatur opinio. Quia verò sparsim in hoc libro traduntur media, quibus subditorum benevolentia conciliari potest, illud solum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimùm Religionem, Justitiam & Liberalitatem.

§. Cæterùm, quia sine aliqua timoris specie amor in contemptum facile verteretur, & hebesceret acies auctori-

auctoritatis *c* regia. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentia & veneratione nascitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injustitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat indignum, aut conservat Justitiam, aut vitia detestatur; tantopere expedit, ut absq; isto subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat: omnes enim naturâ libertatem appetunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quàm metu se finit corrigi. Debet itaque princeps ita edomare subditos, uti domari solet pullus equinus (figura præsentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popismate eum demulcet, & jubar peccit, virga etiam minitatur. In arca tabernaculi Virga simul & Manna asservabantur, ad significandum opinor, in principe severitatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem *d* sustentabat. Cùm Deus in monte Sinai populo Israëlitico legem Decalogi daret, fulguribus de cælo & tonitruis illum territabat, & musicâ simul ac harmoniâ cælesti *e* deliniebat. Utrumque opus est, ut subditi in cultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat princeps, ut amari se faciat pariter, & timeri: curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam legis, à qua salus omnium & fortunæ dependent: ut se ament, propter præmia; ut se metuant, propter pœnas; ut se ament, quia adulationes in aurem non vult admittere; ut se metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, ob suam benignitatem; ut se metuant propter auctoritatem: ut se ament, quia pacem promovet; ut se metuant, quia ad bellum paratus est. Eâ ratione, ut
boni

c Timore Princeps aciem auctoritatis suæ non patitur hebescere. Cic. I. Cat. *d* Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Ps. 22. 4. *e* Et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem: clangorque buccina vehementiùs perstrepebat, Exod. 19. 16

boni Principem amando habeant, quod metuant in illo, improbi verò eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbia, injustitia, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in *f* desperationem. Unus ad libertatem aspirat, etiã cum Principis ruina, confringente Deo *g* virgã eorum, qui nimis asperè dominantur: alter verò cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens: *† Otro si lo deben temer como Vasallos à su Senor, aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayen à perder su amor, e caer en pena, que es manera de ser vidumbre.* Timor iste eodem partu cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu perdendi rem amaram, attentus semper, ut in ejus gratia se conservet. Quia tamen non æquè est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metuatur, ideò meliùs est securitatem suam in hoc timore fundare, quàm in solo amore, qui utpote voluntatis proles inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timuerint subditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficet æstimari illum, ac metui.

f Ita agere in subjectis, ut magis vereantur severitatem, quàm ut se vitium ejus detestentur. Colum. *g* *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populos in indignatione.* Isa, 14, 5, & 6, *†* 1, 15, tt. 13. p. 20

SYMBOLUM XXXIX.

IN numismate quodam antiquo fulgur inscriptum
 cernitur supra aram, ad significandum, Principis se-
 veritatem debere cedere precibus. Symbolum oculis
 molestum, quia punitiois fulgur sic ad vivum expri-
 mitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipsam poenæ
 spem benignitatis aræ in desperationem adducere
 posse videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus
 Principis, cui reus de genibus supplicat, præ se ferat
 eodem tempore, & terrorem Justitiæ, & Clementiæ sua-
 vitatem; id tamen non semper expedit: esset enim con-
 tra Spiritûs S. monitum, qui vult, ut ex ejus facie Vita a
 & Cle-

a In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia ejus quasi
 imber serotinus. PROV. 16, 15.

& Clementia eluceant. Ea propter in præsentem Emblemate fulguris loco Vellus aureum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro insignibus (ut multi existimant) fabulose velleris Cholehici, sed pellis illius, seu velleris Gedeonis, quod solum, in signum victoriæ, a rentibus circum agris rore de celo *b* madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatæ illius Hostiæ Filii Dei oblatus pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cali bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satis, & in medium rebus suis afflictis inveniant; semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quàm severitate. Mox arma posuerunt conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat præcipitem † Rex Ordonius primus ita modestus fuit, ac suavibus moribus, ut subditorum animos mirè sibi devinxerit. Regem Sanctium hujus nominis tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quàm benignitatem Aragoniæ ad coronam admisisse Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitate morum, quâ excellerebat, * *Comitas & temperantia nulli in visis*. Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, quâ libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidni etiã utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & diffusum

simu

b *Penam hoc vellus lana in area; si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas sciam, quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël* Judic. 6. 37. † *Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16.* * *Tac. l. 11. Ann.*

simulatio dominatûs. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas e Propheta, mores sunt humani & suaves.

§. Benignitatis nomine non hîc eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quâdam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amori in subdito locus sit, stipatâ tamen reverentiâ & veneratione: nam si hæc desit, amor facîle in nimiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quòd si illud Majestatis *augustum* non conservetur, nihil inter Principem & subditum intererit discriminis. Oportet igitur, ut & personæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem sustineant: neque eam ego probare possum, si Princeps ita se familiarem faciat omnibus, ut de illo dici possit, quod de Julio Agricola qui erat *† cultus modicus, sermone facilis, adeò ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque illo, quarerent famam pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & incessu regio, quæ supremæ potestatis indicium fit; severitate tamen & suavitate ita contemperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis e concilient. Sæpius in Gallia ferrum audaciùs sæviit in Majestatem regiam, ultrâ quàm par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem f severitas; id quod in Agricola admiratus fuit Cornelius Tacitus, & col-

† In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Of. c. II. q. d Comitas facile faustum omne atterit, & in familiari consuetudine agrè custodias illud opinionis augustum. Herod. l. I. † Tac. in vita Agric. e Et videri velle non asperum, sed cum gravitate honestum, & talem, ut eum non timeant obvis, sed magis vereantur. Arist. Pol. l. 3. c. II. f Nec illi, quod rarissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem diminuit. Tac. in vita Agric.

& collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui
 † ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque ar-
 mis ostentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac
 plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incor-
 rupto Ducis honore. Eo modo Princeps componat vul-
 tum, ut servando auctoritatem is alliciat: ut gravis vi-
 deatur, non asper nimium: ut animos erigat, non ad
 desperationem adducat, suaviter semper & decorè
 subridens aliquantulum, cum verbis benignis, & gra-
 viter gratiosis. Sunt, qui Principes se non credant,
 nisi mores quosdam inconditos præ se ferant, & aspe-
 ritatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter
 communem aliorum hominum consuetudinem; per-
 inde ac pictores imperiti, qui artificium & perfectio-
 nem Colossi in eo existimant consistere, ut maxillas
 habeat inflatas, labia eminentia, pendentia supercilia,
 inversos & contortos oculos.

* Celsa potestatis species non vocis feroci,

† Non alto simulata gradu, non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Assuerus Rex, ut ingres-
 sa ad ejus alloquium Regina Esther ganimolique-
 retur: atque ut ad se rediret, necesse fuit, ut spiritu
 Regis divinitus in mansuetudinem h converso, sce-
 ptrum, tangere juberetur, ut videret, non esse nisi
 truncum deauratum, & hominem non visionem,
 qualem sibi fuerat k imaginata. Si istud in Regina ef-
 ficere potuit Majestas nimium severa & incondita,
 quid non faciet in homine aliquo pauperculo, & af-
 flicto? Sacrae paginae Principem appellant l Medicum
 immo

† Tac. lib. 5. hist. * Claud. g Eratque terribilis aspe-
 ctu. Cumque ele vasset faciem, & ardentibus oculis furorem
 pectoris indicasset, Regina corruit. Esth. 15. 9. & 10. h Con-
 vertitque Deus spiritum Regis in mansuetudinem. Ibid. vers.
 11. i Accede igitur, & tange sceptrum. Ibid. vers. 14. k Vi-
 dite Domino quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor
 meum. Ibid. vers. 16. l Non sum Medicus, nolite me con-
 stituere Principem. Is. c. 3. 7.

immo *m* Patrem; sed nec ille agrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quòd si ex occasione interdum conturbata frons Principis nubibus obducetur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primùm, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perditâ jam existimatione, subdito amplius integrum non sit eandem reparare, néve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in vellere aureo annuli nectuntur silicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ, ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ suæ scintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen dispositum, ut si fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuria, in vindictæ aut justitiæ flammis exardescat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unâ in promptu habeat ad extinguendas illas, aut saltèm moderandas. Ezechix dicebat Deus: † *Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam;* per hunc justitiæ constantiam, per illum verò ignem pietatis symbolicè innuens.

§. Quòd si Princeps naturam suam asperam & inhumanam donare nequeat, benignam saltèm alat familiam, quæ vicem illius suppleat, benevolè eos accipiendo, qui negotiorum causa ad aulam ipsius invisi sunt. Sape amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multùm equidem celare possunt & tegere (ut alicubi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare aoverint, aut excusare cum gratia.

§. Nationes quædam Majestatem regiam, dum audientiam concedit, post vela & cortinas abdunt, ut nun-

m In judicando esto pupillis misericors, ut pater. Eccl. 4. 10. † Ezech. 3. 9.

ut nunquam oculis coram videatur à populo. Mos in-
 humanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si
 quando in manibus non licet, ne in praesentia quidem
 sui principis solatium invenire possint. Poterit secessus
 ille magis metuendum reddere principem; magis a-
 mabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & au-
 ditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se
 subducat, & linguæ; necessitatibus subditorum se
 subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum
 facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne
 illam duram & intractabilem princeps faciat. Quia
 lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes pri-
 mus faventes Lusitanos habere non potuit, cum co-
 ronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

§. Non sufficit Principem per libellos supplices ex-
 pedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari
 non possunt, cum illos nec suspiria comitentur, nec
 actiones alia, quæ ad commiserationem animum so-
 lent inflectere: lacrymas siccas hominis afflicti exhi-
 bent solum, nec Principem commovent.

§. Aedium sacrarum portæ semper patent, pateant
 & illæ palatiorum, quia *Principes instar Deorum sunt*, *
 & tanquam aræ (uti diximus) ad quas precibus suis
 in afflictione recurrit populus. Turpè sanè videretur,
 si militi alicui, qui in aula negotium haberet, facilius
 foret hostilem Sarissarum rumpere aciem, quàm pe-
 netrare ad audientiam per hastas custodia Helvetæ vel
 Germanicæ, velut armatas Echeneides, quæ nec fle-
 ctuntur precibus, nec ullis benevolentia signis move-
 ri solent. *Sinite, ad me accedant homines* (dicere solebat
 Rudolphus Imper.) *neque enim ideo Imperator sum, ut*
inclusus in arca delitescam, Secessus ille ab aspectu ho-
 minum ferocem efficit animum. Nam † *etiam fera ani-*
malia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur. Animus ad
 gubernationem attentus, & communicatio frequens
 cum

† Mar. hist. Hisp. l. 18. c. 7. * Tac, l. 3. Ann. † Idem
 l. 4. hist.

cum aliis mansuefaciunt mores, & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones, ita cicutantur principes, assiduâ in negotiis vigilantia, & conspectu hominum. † Ramirus III. Legionis Rex regni subditos rebelles expertus est, quod ipse nimis asperis esset moribus, & petentibus aures agrè concederet. Rex Ferdinandus sanctus nemini cuiquam illas denegabat, quin promiscuè licebat omnibus usque ad intima penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam Reges Alphonsus duodecimus, & Henricus tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Natura oculis & linguæ posuit ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni horâ ad audiendum paterent; quare ne claudat eas princeps, sed benignè audiat. Præmio soletur, aut spe saltè: hæc enim pars quædam satisfactionis esse solet, quâ fovetur meritum. Non utatur semper formulis ordinariis, & generatibus responsis: hæc enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod nôrat jam antè; quodve prius etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Princeps audiat, roget interdum: nã qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum causæ penitè perspiciat. Audientia institutio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus sanctus, Rex Alphonsus Aragonius, Rex Ferdinandus Catholicus & Imperator Carolus quintus; quos ideo charos & in honore habuerunt subditi, & æstimarunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio; nemo enim opitulari censetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut meliùs sit, tempus errorem detegere, quàm si Princeps aut ministri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsa aliquâ spe ad tempus

lactari

† Mar. hist. Hisp. n. *Audi tacens simul & quærens.*
Eccl, 32. 12.

lactari malunt, quàm sic dimitti è vestigio, ut nihil porro obtineri posse o intelligant; id quod in aulis prudenter constitutis industria propria animadverti solet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & com-
pitis publicis nimis frequens p compareat : nam pri-
mùm quidem admiratur eum populus, deinde curio-
sius observat, demum planè fastidit. Quod rariùs in-
currit in oculos, in majori est q veneratione. Despici-
unt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expe-
dit plebem, eò scientiæ progredi, ut discernere valeat,
num catena servitutis, quâ tenetur, aurea sit, an ferrea,
dijudicando dotes & naturam Principis, † cui major è
longinquo reverentia. Nationes quædam in vitio po-
nunt, si Princeps facile spectandum se aliis præbeat,
aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & seces-
sus ab hominum consortio displicet, maluntque Prin-
cipes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci.
Extrema in utroque periculosa sunt, & moderari ea fa-
cile poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi
ratione meminerit, Principem se esse juxtà ac Ho-
minem.

o Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora,
audientur statim, dimittuntur statim. Plin. in Pan. p Nana
continuus aspectus minus verendos magnos homines ipsa so-
cietate facit. Liv. q Arcebantur conspectu, quo venerationis
plus inisset. Tac. lib. 4. hist. † Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XL.

SActæ literæ Principes a montium nomine in-
digitant; alios verò colles appellant, & valles.
Isthæ comparatio varias inter jam dicta similitudi-
nes

a Montes Israël audite verbum Domini Dei. Hac dicit
Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus.
Ezech. 6. 3:

nes complectitur. Enimvero Montes imprimis sunt terræ Principes, quia cœlo proximi, & superiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter

liberalitatem, quâ è penitissimis suis visceribus fontes perenniter manantes suppeditant, quibus sitientes agros & valles irrigant, ac viridi vestiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum est propria; siquidem per hanc propius, quàm per ullam aliam Princeps accedit ad Deum, † *quis semper dat omnibus affluenter.* Cum hac obedientia promptior est: nam *merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert.* Lubens sese alteri subicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarra Rex, quòd *beneficus esset ac liberalis, ab*

N

omni-

† Jac. 1. 5, * Tac. lib. 14. Ann.

omnibus amari meruit, Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus secundus animo suo generoso oblitterare sanguinem profusum Regis Petri sui fratris, & jus suum ad coronam ab injuria vindicare. Quid non possit Majestas munifica? ad quæ non obliget sceptrum *b* aureum? Etiam tyrannis dissimulatur & toleratur in Principe, qui largus esse didicit, præsertim si plausum vulgi obtinuerit, succurrendo necessitatibus publicis, & remunerando personas bene meritas. Hæc virtus meo quidem judicio, Tiberio conservavit Imperium, quia solam illam semper *†* retinuit, cum ceteras exueret. Veruntamen nihil perniciosum magis in eo, qui imperat, quàm *** liberalitas & simplicitas, quæ ni adsit modus, in exitium vertuntur. *‡* *Muñ* bien está (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) la liberalidad à todo Ome poderoso, e senaladamente al Rey, quando usa della en tiempo, que conviene, e como debe. Garcias Sanctius, cognomento Tremulus, Navarra Rex eadem liberalitate subditorum à se abalienavit animos, quæ eos allecturum se speraverat, quia ut esset, unde largiretur, exactioibus & tributis utebatur. Profusio nimia propè à rapina abest, aut tyrannide: ubi enim *** *Erarium ambitione exhausserimus, per scelera supplendum erit.* *‡* *El que dà mas de lo que puede* (ait Rex Alphonsus Sapiens) no es Franco, mas es gastador, e de mas arva por fuerza à tomar de lo ageno, quando lo suyo no le compliere, e si de la una parte ganare Amigos, por lo que les diere, de la otra serà *‡* *an* Enemigos à quien lo tomare. *** Huic malo cavendo, Regem Henricum quartum de nimia stipendiorum multitudine admonuit Didacus Arias, supremus ararii Præfectus, addiditque contrahendum videri famulorum numerum, & talaria iis persolvi solita qui aut munera sua non ritè obibant, aut jam ad ea non amplius

b Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. PROV. 19. 6. *†* Tac. lib. 5. Ann. *** Idem l. 3. hist. *‡* lib. 18. tit. 5. p. 2. *** Idem l. 2. Ann. *‡* lib. 18. tit. 5. p. 2. *** Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 19.

plius erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: *Ego, si Arias essem, majorem pecunia quam liberalitatis rationem habendam ducerem: tu statui tuo consentanea loqueris; ego verò faciam, quod Regem decet, nec paupertatem ve-
reor, aut inopiam, nova tributa imponendo. Regis est dare, & dominatum suum metiri, non particulari, sed communi be-
neficio, qui verus divitiarum fructus est: quibusdam largi-
or, quia boni sunt; alii, ut ne sint mali. Dignissima Rege
verba, si isthac consideratione largitus fuisset, non
aliter; verum donationibus extra modum abiit, nul-
lum servando ordinem, nec ad merita cujusquam at-
tendendo; id quod testatus est Ferdinandus ejus af-
finis, dum in lege quadam disertè dicit, donationes
ab illo factas [†] *por exquisitas, i non debitas maneras. Ca à
unas personas las hizo sin su voluntad, i grado, salvo por falta
de las necesidades, procuradas por los, que las tales mercedes
recibieron, i otras las hizo por pequenos servicios, que no eran
dignos de tanta remuneracion; i aun algunos destos tenían ofi-
cios, i cargos, con cuyas rentas, i salarios se debian tener por
bien contentos, i satis fechos; i à otros diò las dichas merce-
des por intercesion de algunas personas, queriendo pagar
con las rentas Reales los servicios, que algunos dellos avi-
an recibido de los tales.* E quibus verbis haud obscu-
rè colligere licet, quantà consideratione in dona-
tionibus faciendis Princeps uti debeat, ne fortè an-
sam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant
spe munèrum inducti, quàm quòd obediendi ani-
mum habeant. Subditus largitor & prodigus seipsum
perdit; Princeps verò & se, & suos Status. *Æraria non
sufficerent, si Princeps prolixè munificus & liberalis
esset, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitati-
bus publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus
agrorum & vallium congregata in supremo ejus ver-
tice; quin in futuram servat æstatem & sensim solutam
in rivulos, in eosdem iterum derivat campos, à qui-
bus eam hauserat.* Nec unâ vice omnem fonticulo-*

rum fuorum aquam penitus effundit: sic enim nec suæ satisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur postea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. Non item fontes suos illico grandioribus miscet fluviis, relictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facere consueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; arenis verò sitientibus & aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plenis lacubus, qui eam minimè indigent. Grande scelus est, egenorum sumptibus Potentiorum sibi devincire animos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones inutiles & vanas, utpote cuius ruina est fastus paucorum & pompa. Nec absque justa indignatione videt populus potentia vires tam inutiliter prodigi, quibus defendi ipse debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera hominis profusi in pretio non sunt, quia communia, atque à prodigientia vitio, non à virtute liberalitatis proficiuntur; dumque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos effundit, deest omnibus. Qui temere donat, & absque delectu, ditat quidem, premium tamen non confert. Ut his dare possis, qui merentur, necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur cum prudentia attendere debet Princeps ad justam & præmiorum distributionem: nam si hæc ritè collata fuerint, etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen extimulant animos. Divina Scriptura sacra lex fuit, ut oblationes omnes admixtione salis, quod idem est, ac prudentia, à prodigalitate & avaritia immunes essent. Attamen verò, quia Principem in omnes beneficium esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, quæ terram obeundo semper illi impertit aliquid; sed rore, & flore, immo solâ etiam amœnitate eidem satisfacit. Ita ille det omnibus, eam tamen moderatione, ut facultatem sibi non adimat dandi amplius, & contentos reddat singulos, quosdam quidem munerando re ipsâ, alios

d Honor Regis iudicium diligit, Ps. 98. 4. e In omni oblatione offeres sal. Levit. 2. 14.

alios verbis, spe & f humanitate: plus enim oculi dare solent, quàm manus. Ad hæc proderit interdum, ut ista virtus liberalitatis magis in aliorum existat opinione, quàm in ipso Principe, in quem finem unum atque alterum illius exhibeat specimen eo artificio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti absolute deneget: per enim acerbum est, & molestum, in his talibus repulsam ferre à Principe. Quod hodie dare non potest, forsitan cras poterit; sin minus, melius est, ut tempus ipsum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus. Qui planè abnuit, aut non agnoscit merita, aut virium suarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem istorum decet principem, cujus magnificentiam confitetur, qui petit gratiam.

Liberalis sit Princeps in remunerandis virtutibus, sed muneribus & officiis, aliisque retribus, jam ad usum liberalitatis destinatis, non patrimonio suo regio, neque thesauris ad usus magis necessarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni initium collationem munerum prudenter distulit, ut eorum obtinendorum spe ad se attraheret animos, & remunerari posset eos, qui suas partes sequerentur. Magna cum prudentia politica miscere noverat liberalitatem cum Parsimonia: Cujus rei non solum exemplum dedit, sed & legem, in hæc verba: † *No conviene à los Reyes usar de tanta franqueza, i largueza, que sea convertida en vicio de destrucción: porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conservare, ut expendas melius, non avaritia est, sed præventa liberalitas. Dare inconsideratè, aut vanitas est, aut stultitia. Ist hac parsimoniâ Monarchiam evexit, & nimiâ suâ profusione Coronam perdidit Rex Alphonfus Sapiens: siquidem inter querelas præcipuas, quas Regnū de eo habuit, illa etiam fuit, quòd triginta marcarum

argenti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibus maritum suum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret; qua in re vanitatem magis, quàm prudentiam adhibuit in consiliũ. Rex Henricus secundus malo suo tandem agnoscere didicit, quantum coronæ suæ vires infregisset tot largitionibus, quas ultrà, quàm par est, liberaliùs fecerat; unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tempus norma esse debent ac regula liberalitatis Principum. Expedi interdum, ut moderata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parit plurimùm, qui magis profundi pecuniam: nam qui dat minutatim, & lenim suas expendit opes, finem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoq; evitatur, pax item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si bonorum tuorum administrationem Ministris committat Oeconomix peritis; uti avaritia, si liberalibus. Proderit interdum exhibere principi universam summam, quam expendit: nam pecuniarum assignationes ferè absque consideratione decerni solent, & si rationes iniret eorum, quæ largitur, sine dubio ea moderaretur; neque semper liberalitatis est, postularis subscribere; potentium enim opportunitate, aut lucra illa, quam secum ipsa patitur, etiam avaritia fatigatur, & desperata quodammodo manus dat tandem, iisque annuit.

§. Natura ferè principum est, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & nescio an timor quidam sit, aut potentix existimatio. Probè hoc intellexit magnus ille aulicus Josephus, quando evocatis ad se parentibus suis, & fratribus ex Ægypto, iisque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni illius

g Victoriam & honorem acquireret, qui dat munera: animum autem aufert accipientium. PROV. 22. 9.

illius *h* bona, auctori iisdem fuit, ut suppellectilem omnem & opes omnes secum *i* asportarent: fore enim putabat, ut si Rex videret esse homines opulentos, liberaliorem sese erga eos exhiberet; atque adeò, qui munera petit à principe, egestatem & miseriam suam illi proponere non debet: nullum namque efficacius medium ad habendum, quàm si ipse *k* habeas.

h Ego dabo vobis omnia bona Egypti, ut comedatis medullam terræ. Gen. 45. 18. *i* Ne demittatis quicquam de suppellectili vestra, quia omnes opes Egypti, vestra erunt. Ib. 20. *k* Omni habenti dabitur, & abundabit. Luc. 19, 26.

SYMBOLUM XLI.

Celebre fuit apud antiquos lemma præsentis.

Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim: neque enim vox humana videtur, sed divina, digna, quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia reducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum medio, unde virtutes sphæram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, æquænam virtus maximè degeret adolescentem, respondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam videtur optimè quadrare figura præsentis Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cum benigni a rores iis sufficerent. Honores quidam sunt, qui quòd nimis sint magni, personæ non conveniunt, imò magis obscurant illam, quàm illustrant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluere videatur, ob austerum vultum & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferantur, quando prædesse nequeunt? Beneficium petit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immeritò dixit Rex Alphonsus Sapiens, quòd debeat *† ser tal el galardón, e dado à tiempo, que se pueda aprovechar del, a quel à quien lo diere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione præmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad ministrum Justitiæ pertinet potius, quàm ad Principem. Ille sui non est arbitrii; hic leges

in

a Magni animi est, magna contemnere, prudentis est, mediocria malle, quàm nimia: ista enim utilia sunt, illa quòd superfluum, nocent: sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Sen. Ep. 39. † l. I. tt. 21. p. 2.

in sua potestate habet. Justitia non est, quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, quæ modum servat, & sic de virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet princeps in artibus tam pacis, quàm belli, ita scilicet Imperiū habenas, & currum flectendo, ut sicut olim in ludis antiquis, rotis suis non impingat in metas, ubi illico colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat posita, si quis distantiam ita metiri nōset, ut rotarum axis metas pertransiret proximè, eas tamen non tangeret.

§. Præcipuè verò isthac cura & diligentia opus est principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, speret, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementiâ, magis appetit ductus, quàm ratione. Privatorum desideria explentur facile, non item principum, quia illa statui eorū sunt consentanea; hæc ordinariè majora ipsis etiam potentia viribus, ita ad extrema connituntur. Omnis ferè principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita poenè est in hominibus; id verò, quod fieri potest, certis circumscriptur terminis, & raro quidem hoc posterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque justitia intercedit. Ex hoc fonte nasci solet, quod nonnulli varios quarant titulos & rationes in speciem apparentes, ad exspoliandum vicinum, immo & maximè amicum, ut dominationis fines proferant longiùs, & suos attingant status, absque eo quòd corpora sua propriis meriantur viribus, & gubernationem capacitate humanâ, quæ tam multa, atque acquiri possent, tueri non potest. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipsorum incumbit humeros, & semper lapsum minatur, suo gravata pondere. In eo itaque elaboret princeps, ut statum conservet, quem aut successio illi dedit, aut electio; quòd si justa sese offerat illum ampliandi occasio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis, quas casus prudentiam docebit.

§. Nec periculosa minùs est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones circa ea præsertim, quæ ingeniosè & per viam obtinuit. Nullum medium timor suggerit, quod ad sui conservationem non illico detur effectui. Nemo quisquam de spoliati sanguine, aut illius, qui ad statum jus aliquod potest obtinere, tam remotus est, quin merito timeatur. Tyrannis ordinaria omnium suadet extirpationem: & docuit illud re ipsa Mucianus, quando Vitellii filium iussit interfici, † *mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restrinxisset.* Idem quoque Machiavelli doctrina consulit, cujus discipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquisivit, ut suam iis misericordiam b impartiretur, exemplis utuntur quorundam tyrannorum, perinde quasi non omnes malis iis artibus pessum iissent: si quis fortè evasit incolumis, id ideo fuit (ut mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque usurpatione primùm incrementa sumpserunt, postea tueri se ceperunt Justitia, & cum tempore paulatim facta sunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum est. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Cræsum bonis suis exiit: quòd si illi Politicus aliquis hujus temporis fuisset à consiliis, suavisset illud etiam, ut pro majori sua securitate vitam spoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii sui restituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo sustentare posset. * *Atque hac clementia non minis victori quam victo utilis fuit: tantus enim Cræsi amor apud omnes urbes erat, ut passurus Cyrus grave bellum Græciæ fuisset, si quid crudelius in Cræsum consulisset.* Tyrannis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neque deesse possunt in istiusmodi casibus suavia quædam media, quibus averti queat animus, misceri sanguis, abrumpi successio, imminui aut transferri Statuum

† Tac. l. 4. hist. b *Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam quæro. misericordiam Dei? 2. Reg. 9. 3. * Just. l. 1.*

tuam amplitudo, & subduci ex oculis populi is, qui
aspicere potest ad sceptrum, & dominationē affectare;
quod si in Lusitania fuisset observatum, nunquam re-
gni illius subditi à fidelitatis officio descivissent,

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem &
conservationem naturalem obliget, ipsas illico radi-
ces oportet exscindere, ne renasci possint, semper ad-
vigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philisti-
norum accidit, qui resectis Samsonis capillis, unde
manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt
tamen, ne succrescerent & denuò; uti ipsa factum
postea, & ipse apprehensus ambabus d columnis, qui-
bus innitebatur ædificium, totam domum super ca-
pita hostium traxit in ruinam, multoque plures interfecit
moriens, quam antè vivus occiderat.

§. Suadet porro ambitio nimia Populi libertatem
opprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires
infringere, & ad auctoritatem regiam reducere omnia:
existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit
absoluta, & subditos magis in servitutem redegerit;
grandis error, quo adulatio animos occupat Princi-
pum, eosque gravibus periculis objicit. Modestia est,
quæ conservat imperia, dum nimirum Princeps suam
dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis suæ
potestatem. Nobilitatis amplitudinem, & populi liber-
tatem intra rationis limites coerceat: neque enim diu
stare poterit Monarchia, cui de Aristocratia & Demo-
cratia aliquid admixtum non e fuerit. Potestas absolu-
ta tyrannis est; qui illam quærit, exitium suum quæ-
rit. * Hæc denique Principi sunt omnia reducenda, ut is
qui sub imperio sunt, non tyrannum, sed Patrem familias,
aut Regem agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed
quasi Procurator, & Praefectus administrare, ac moderatè
vivere, nec quod nimium est, sectari.

N 6

§. Ista

c. Idemque capilli ejus renasci ceperant. Judic. 16. 22. d.
Concussisq; fortiter columnis, cecidit domus super omnes Prin-
cipes. Ibid. v. 30. e. Quæ ex pluribus confusa Respublica, mel-
lior est. Arist. 1. 2. Pol. c. 9. * Idem Pol. lib. 5. c. 12.

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sic ferè comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Quæ in re oportet, ut principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licet difficile illud sit; nam innumerabiles sunt, qui populos, qui urbes habuere in potestate, paucissimi, qui se. Illa victoria à viribus est, & robore; hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo consistit, quòd hostem prælio quis fuderit, sed quòd cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contra potestas & jurisdictio suprema superbè efferunt. Plura regna superbia pessundo dit, quàm gladius. Principes plures per seipsos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat, & cum animo suo reputet, licet ipse sceptro ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejusque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quòd si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quòd manus illa, quæ Reipublicæ habenas moderatur, è terra sit, subjecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quòd Deus s. Moyse quondam ostendit, ut suæ recedentem infirmitatis faciliùs aliorum subiret g. miserrimo. Quòd Coronæ possessio sit perparum securam: nam

* quod regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? nec ista intervallis divisâ, sed hora momentum interest, inter solium & aliena genna. Quòd denique à voluntate aliena dependeat: si enim obedire detrectent subditi, manebit aliis similis. Quòd Princeps major fuerit, hoc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quam nec ipse Deus haspernatur.

† Seneca. f. Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis. Exod. 4. 6. g. Qui condolere possit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate Heb. 5. 2. * Seneca. h. Modestia fama, quæ neque summis mortalium spernenda est, & à Diis aspernatur. Tac. l. 15. Ann.

tur. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non secus atque auro elegans & artificiosa calatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum, quàm modestum se gerere, ut pluris æstimaretur. [†] Acerbe increpuit eos, qui divinas suas occupationes, ipsūmq; Dominum dixerant. Ingressus in judicii locum, non sedem Præsidis occupabat, sed juxta * *assidebat in cornu Tribunalis*. Qui ad supremum inter homines gradum evehctus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condiscant modestiam istam principes omnes à Ferdinando secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut prius amari semper se faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrebant in oculos, Majestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, ad unguibus, in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hac tanta sua amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licet alias Modestia nimia contemptum parere soleat, imò & ruinam principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potius, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis est veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hujus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiã iidem instructus virtutibus, & amicorū & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis principē decet, ac Modestia: omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minus periculosa est remissio nimia, ac summa gravitas. Communitates monasticae ferre poterant extremum obedientiae rigorem; non illae populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quae in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum; cum tale naturam suam sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quod aut licentiam nimiam sese perdat, aut ob nimium rigorem obstinatus fiat. † *Non enim solum Republica, quae optima sit, considerari debet, sed etiam quae constitui possit, praeterea quae facilius, & cunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanae sese accommodat.

§. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum discrimen sit: inaequalitas enim & exsuperantia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis invidiam, ex his vero simultates oriuntur, & seditiones, cum amicitia & concordia aegre coalescat inter eos, qui nimis disparis conditionis sunt, & status. * *Iam enim haec consuetudo in civitatibus invaluit, ut homines aequalitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut si victi fuerint, subesse.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectae & humilis, illam sustentare nesciunt, nec infamiam timent, nec poenam; & incipit esse communitas quaedam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte suam non se metiantur. Qui inferioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua re aequales sunt, aut superiores, continuo sibi persuadent.

† Arist. lib. 4. Pol. c. 1. i *Praeterea seditiones non modo propter fortunarum, sed etiam propter honorum aequalitatem existunt.* Arist. lib. 2. c. 5. * *Idem lib. 4. Pol. c. 12.*

dent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientia aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ sese accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim *k* suspirant, & inquieti in illa vivunt. Et licet fieri haudquaquam possit, ut contentio ejusmodi omnino cesset in Rebus publicis, propter diversas conditiones partium, quibus illæ constant; illa ipsa tamen conservantur, si moderata sit; aut pessum eunt, si nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etsi nobilior aliis sit sanguis, potentior cholera, sese tamen mutuò conservant ac fovent, quamdiu unius illorum inæqualitas modica est. Eam ob rem sola illa Respublica stare diu poterit, quæ partibus constiterit mediocribus, nec admodum inter se inæqualibus. Opes nimia quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in causa sunt, cur inquieta sit Genua. Contrà, quia apud Venetos melius divisæ eæ sunt, ideo jã tot sæculis Status ille constans perseverat; & si aliquod periculum est, aut incommodum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magistratu inopiam. Quòd si nihilominus Respublica aliqua cum illa partium suarum inæqualitate subsistit diutiùs, eximia alicui prudentiæ id tribuendum, aut industriæ Principis, qui timore legis, aliisve artibus illam in officio continet; cujusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda distingere Majores in administrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, sed spe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamè durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerint: quia

a Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indigniores æquari paterentur; quamobrem sæpe conspirare, & seditiones commovere notantur; Arist. lib. 2, Pol. 6, 5.

quia verò Rebus publicis satis cautum esse non potest
 cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à
 casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione
 providere de modo, quo tales abusus & incommoda
 efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLUM XLII.

EMblema hoc eximia humanitati Urbani octavi
 Pontificis Maximi acceptum refero: dignata est
 quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gem-
 ma quadam pretiosa incisas effabrè jam inde à Roma-
 norum temporibus binas apes aratrum trahentes, quæ
 reperta in illa ætate prælagisse videtur nobilis illius
 & antiquæ familie ejectionem, quando insigna
 illius

illius juncta fuere triumphanti jugo Ecclesia. † Quæ dum accuratius expenderem, venit mihi in mentem prodigi illius Regis Wambæ, è cuius vertice, cum ungeretur à Quirico Præsule Toletano, apis egredi visa, in sublime evolavit, tanquam prænuntia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto innuere, quanti referat scire, utile miscere dulci, mellificandi scilicet artem agrorum culturæ; cui rei optimè quadrat pro lemmate illud Horatianum:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipsum antiqui docuere Philosophi, quando finxerunt Orpheum lyrâ suâ feras traxisse, & Amphionis cytharam secutos lapides, quibus Thebarum muros construxit, ut significarent, suavem institutionem magnorum illorum Heroum plurimum ad id valuisse, ut homines ipsis belluis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem societatem:

** Silvestres homines sacæ interpretæque Deorum
Cædibus, & victu fædo, deterruit Orpheus,
Dicitur ab hoc lenire tygres, rapidosque leones.
Dicitur & Amphion Thebæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet.*

Iis artibus usæ sunt omnes Respublicæ, ad erudiendum populum, miscentes institutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Isthmia; aliqui quidem ex curiositate, spectandi studio; alii verò, ut proposita certantibus præmia auferrent; quâ occasione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis sacrificia, & gravissima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdiæ & Tragediæ

† Chron. Gotto, Reg. Mar. de rebus Hisp. lib. 6. *
Horat.

gædiæ inventæ sunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugna in Hispania (quæ non minùs ac alia nationes, rebus aspectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuso sanguine, neque mortis spectaculis terreatur; Luctæ, ludi equestres, & similes concertationes scholæ instar sunt, ubi addiscuntur artes militares, & simul recreationi deserviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & suavitate alliciendus est populus, ad proeuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propositos. Equo nimirum similis est, qui popysmate delinitur, & manu blandiore domari se finit, frænum admittit, & onus postea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre neutiquam sustinet. Tam servitutis extrema periculosa sunt, ac a libertatis. Et principes ista non confidentes, furorem concitatae multitudinis aliquando experti sunt. Non semper ferro & flammâ curari possunt inveteratæ & adultæ infirmitates, Medicinæ suaves adhibendæ sunt, aut si quando pillulis amaris opus sit, auro eas oportet obducere, & oculos gustumque fallere. At non attinet scire populum ingrediensia statutorum à Principe, & consiliorum ejus; satis est, quòd sub prætextu aliquo apparente ea sorbeat.

§. Belli periculum, & asperitas mitigantur plurimum lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, solebat *circumire suos, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquio, & curâ sibi que & prælio firmabat.*

§. Hæc tamen benignitas se solâ nihil efficit, sed necesse est præterea, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius causa, propter hanc in æstimatione sit. Enimvero *sepe*

a Imperaturus est hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tac. l. i. hist. † Idem l. i. Ann.

pè contingit, diligi principem ob benignitatem, & u-
nà contemni, quia ad id munus minùs sufficiens est.
Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur.
Ille gratissimus omnium, qui cùm metuendum se pos-
sit reddere, amabilem sese exhibet; ille, inquam, qui
eum justitiam exercere noverit, Clementiã pariter uti
didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius beni-
gnitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernato-
ris præditus non est. Tantum hæc possunt in aliquo
principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent,
& tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusan-
tur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus vir-
tutibus instructus est.

§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem
gravitate temperate, & ludibria seriis, modò tempe-
stiva illa sint, nec præter decorum, aut materiæ sub-
jectæ gravitatem; qua in re festivus admodum fuit Im-
perator Tiberius, † *ludibria seriis permiscere solitus*. Quis
est, qui ferre possit severitatem melancholicam, cor-
rugatam semper frontem, contracta in negotiis super-
cilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis
nimis graves? Magna prudentia est, suo tempore mi-
scere stultitiã consiliis brevem, & nunc pretiosior est sapien-
tia, † *et gloria parva, et ad tempus stultitia*. Ingenium festi-
vum, & verbum aliquod jocosum tempestivè prola-
tum, devincire solet animos, & difficillima quæque
negotia ad optatum exitum perducere; sæpe mentem
occultat, malitiam deludit, vitat offensam, & suaviter
avertit responsum ad propositum, ubi ea non ex-
pedi.

§. Curandis porrò negotiis miscere etiam oportet
utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, o-
stendendo illius non minùs, ac nostra interesse. Nam
omnes ferè propriis moventur commodis; pauci ob-
ligatione solâ & gloriã. * *Sejanus fratrem quoque Ne-
ronis Drusum traxit in partes. spe objectâ Principis loci.*

Indu-

† Tac. lib. 6. Ann. * Horat. † Eccl. 10. 1. * Idem
lib. 4. Ann.

Industriæ prudentis Ministri est, negotia alienis commodis faciliora reddere, sic tractatus instituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eademque esse videatur. Ex solo emolumento proprio negotia pertractare velle, est aquam derivare per canales hiantes; quando illam sibi mutuò communicant, omnes profunt & adjuvant.

SYMBOLUM XLIII.

Res omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum ostenderent. Nulla virtus moralis est, quæ in animantibus

tibus brutis non quodammodo reperiatur: cum iis i-
 psis nascitur prudentia practica; in nobis disciplina pe-
 ratur, & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ
 inscitæ ignominia discere possumus: in iis enim ipse
 rerum omnium effector ac molitor Deus non erudit.
 Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari vel-
 le; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum
 appetitu, grandem esset irrogare injuriam rectæ ra-
 tioni, propriæ hominis doti, quâ discernitur ab ani-
 mantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In
 illis utpote rationis expertibus Justitia locum non ha-
 bet; singula enim ad suam conservationem attendunt
 solum, nec ad justitiam alienâ reflectunt oculos. So-
 lus homo actiones suas ad justitiæ normam dirigit, &
 æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi
 non cuperet. E quo recte conficies, quàm impium &
 ferox sit Machiavelli consilium, qui Principem suum
 efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis;
 ut quod ratione consequi non potest, vi & dolo obti-
 neat. Qua in re Lysandrum Lacedæmoniorum Du-
 cem magistrum habuit, quem ferunt dixisse ali-
 quando, † *Quo leonis bellis attingere non potest, Principi*
assuendam vulpinam, & dolis agendum, ac fraudibus.
 Et sanè antiqua fuit doctrina ista: Polybius eam suâ
 & ætatibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter
 a improbat, Rex Saul ea in arte omnium magister esse
 potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sum-
 pfit: nihil enim nunc tam injustum, tam indignum,
 quod non honestum videatur Politicis, dum retinen-
 dæ h dominationis causa sit, perinde quasi * *ubique*
tantum honesta dominandi licent, precario regnetur. Quo
 pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis,
 fidem

† Plut. a Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus pla-
 ceret, quem Regi convenire sanè nemo dixerit, etsi non desunt,
 qui in tam crebro usu hodie doli mali, necessarium eum esse di-
 cant ad publicarum rerum administrationem. Polyb. l. 13.
 hist. b Nihil gloriosum nisi tutum, & omnia retinenda do-
 minationis honesta. Sal. * Sen. in Tragœd. Thyest.

fidem fallere, imò & religionem, modò ad conservatio-
nem, & augmentum statûs id videatur conducere.
Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere
conatus est Dux Valentinus, sed antè, quàm illam ere-
ctam cerneret, ita penitus in caput illius collapsa est,
ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius su-
persint. Quomodo, obsecro, perennare poterit, quod
dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum
esse potest, quod violentum est? Quæ pactorum &
conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum de-
bet esse securitas, fidem fallat publicam? Quis illi fi-
dem habebit? quomodo illius stabit imperium, qui
aut non credit providentiam divinam, aut magis in
suis artibus, quàm in illa confidit? Non ideo tamen
volo Principem tam benignum esse, ut nunquam vi-
utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut dissi-
mulare nesciat, aut cavere sibi à fraudibus, quia alio-
rum malitiæ sese exponeret, & omnibus esset ludibrio.
Quin illud potiùs præsentem Emblemate contendo, ut
robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum,
sed quod Justitia comitatur, adumbratum per pellem
Leonis, virtutis Symbolum, atque ideo Herculi dica-
tum. Convenit interdum principem ad severitatem
frontem componere, & dolis obsistere. Non semper
humanitatem meram præ se ferre debet. Feret ali-
quando occasio, quando opus erit, Leonis pellem in-
duere, ut subditi & hostes agnoscant, unguis illi esse,
& tam severum experiantur, ut malitia fraudem at-
tentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti
solet, ad capiendos Principum animos. Illud, opinor,
Ægyptii volebant innuere, cum Leonis effigiem prin-
cipis sui capiti imponerent. Nec honor est, nec reve-
rentia, ubi non est aliquis timor. Quòd si semel rescie-
rit populus, Principem irasci non posse; sed placido
sempè, ac benigno erga omnes esse vultu, contem-
nendum ducet. Verùm severitas ista non confestim
ad executionem debet descendere, quando com-
minatio sufficit: tunc enim necesse non erit, com-
moveri

moveri Principis animum; satis est, severiorem fron-
 tem ostendere. Non exuit gravitatem suam Leo, nec
 de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quia
 solo aspectu terrorem omnibus incutit; tanta vis Ma-
 jestatis in oculis ejus inest. At enim, quoniam expedit
 interdum, vim astutia, & indignationem benignitate
 tegere, dissimulando tantisper, aut tempori, & perso-
 nis se accommodando: ideo in præsentem Emblemate
 non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indeco-
 ris & fraudulentis, adeoque indignis generoso & ma-
 gnanimò Principis pectore; sed serpentibus, Imperii &
 Majestatis prudentis ac vigilantis symbolò, atque in
 literis sacris prudentiæ hieroglyphico: siquidem illo-
 rum astutia in tuendo capite, in obturandis auribus
 contra incantantes, & in rebus aliis, ad defensionem
 propriam attendit solùm, non ad aliorum nocentia.
 Ad eundem finem, & pro similibus casibus Emblematis
 huic inscripsi verba illa: *ut sciat regnare*, desumpta è
 documento illo Ludovici undecimi Regis Franciæ,
 quod solum voluit, ut addisceret filius suus Carolus
 octavus. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* In quo
 tota regnandi scientia summam comprehenditur.
 Magna tamen hinc prudentiâ opus est, ne aut vis in ty-
 rannidem vergat, aut dissimulatio, & astutia fraudes fi-
 ant; media enim sunt valde vitio confinia. † Justus Li-
 psius fraudem definiens in rebus politicis, ait esse *actu-
 tum consilium à virtute aut legibus devium*, Regis Regniq;uo
 bono; cumque Machiavelli extrema declinare cuperet,
 putaretque absque omni omnino fraude, & dolo Prin-
 cipem imperare non posse, levem aliquã suavit, tolera-
 vit mediocrem, & gravem prohibuit, Limites periculosi
 pro Principe. Ecquis enim illos sic accuratè iis descri-
 bere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navi-
 gationi politicæ. Sat in multis operatur potentia mali-
 tia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in
 omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit
 oportet

e Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum.
 Prov. 30. 30. † Lipsi, de civil. doct. l. 4. c. 14.

oportet, & Principe indigno. Dignitas regiae purpuræ omnem respuit & maculam. Nullus tam subtilis est atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestriam solium. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & legibus, qui earundem est anima? Dolus esse non potest, absque admixtione aliqua malitiæ & mendacii; utrumque verò magnanimitati regiae adversatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse superflua, eò quòd hi nullius egent; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeò iis interdum illa permitti posse* Quod illicitum est, concedi nunquam debet, nec sufficit, finem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc solùm licita esse possunt dissimulatio & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo casu non in vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secundùm varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & consentiant: illa dissimulatio velis remisque fugienda, quæ ob fines dolosos orationis vanitatem adhibet: illa inquam, quæ eò spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solùm intendit, ut id, quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum substituere aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quod ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emmause præ se ferret, ac si longius ire vellet, stultitia ficta

Davi-

¶ *Eos, qui in dignitate sunt turpius fraude honestâ circumvenire, aut ledere, quàm vi apertâ. Thucyd, c Et ipse se finxit longius ire. Luc. 24. 28.*

Davidis *f* coram Rege Achis, obtentum sacrificium *g* Samuelis; & hœdorum pelliculæ *h* Jacobi manibus aptatæ, dissimulationes fuere licitæ, quia dolum non intendebant, sed solum, ut aliud celarent propositum; neque ideo licitæ esse desinunt, quod fors prævideatur, alium inde deceptum iri, ista enim notitia non malitiæ est, sed ad providentiam pertinet.

§. Atque artibus istis & agendi modis tunc potissimum opus est, quando cum Principibus astutis & fraudulentis tractanda sunt negotia. Enimvero in tali casu diffidentia, & astutia, dissimulatio in vultu, responsa ambigua, & æquivocatio prudens in verbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus aliorum & fraudibus locus sit: similibus artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, ecquid aliud est, quàm duplicare custodias animi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & periculosum Imperium sine aliqua cautione. Semper veritatem disertè eloqui, periculosa esset sinceritas, cum taciturnitas præcipuum sit regnandi instrumentum. Quisquis secretum leviter committit alteri, sceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; libebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non verò ut leviter credat, aut temere confidat; quin potius maturus sit, oportet, & tardus, ut considerationi locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde necessaria est Principi, sine qua multis iisque gravibus expositus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut speculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur principis animus sincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. O ipsa

f Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia porta, defluebantque salivæ ejus in barbam. 1. Reg. 21. 13. *g* Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, ad immolandum Domino veni. 1. Reg. 16. 2. *h* Pelliculâsque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda preterivit, Gen. 27. 16.

ipsa docebit casus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Caterum in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere cogitant; hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur consiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quod nulla fraus generosior, quam ipsa veritas, & si de ea securi sint, intimi cordis sui illi tradunt imperium, nec contra se aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuere contexta? quæ non excogitata stragemata contra astutiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati domesticæ hirundinum struxit insidias.

¶ Si tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æstimat, isthac arte uti nequeunt: nemo enim sibi persuadet, quod aut casu aliquid agant aut sincerè. Unde, si qua in re candorè suum palam velint ostendere, pro ficto habetur. Circumspectio in illis malitia; Prudentia, dissimulatio; & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eò quod partim naturali iudicii sui acumine partim diuturnis belli pacisque experienciis satis perspiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum; atq; adeò tantâ sagacitate sese defenderet, ut amplius ac hostes suis met artibus sese irrentent, aut ex certè eum tempore & consilio omnino spe suâ frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatè & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam facile possit assequi. Faciebat id Domitianus, *¶ simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in altitudinem conditus, studiūq; literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animū.* Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nōsse suo tempore & loco ignorantè esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modū retinere: id quod in

Agri-

Agricola Tacitus i collaudavit. Omnes in eum conspiciant, qui plus aliis scire se existimat, sive ex invidia, sive ignorantia propria defensione oriatur; aut fortè, quia suspectum habent id, quod ipsi assequi nequeunt. †
Videns Saul, quod prudens esset nimis David, cepit cavere eum.

§ Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud animo agentes, ut sic casu agere videantur. Verum tanta est malitia presentis Politicæ, ut istas artes non tantum penetret, sed integerrimam etiam sinceritatem cavillettur cum insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omnino sit, quod rectè, atque ut oportet, interpretentur alii; cumque veritas in uno consistat puncto: ea verò, quæ in circumferentia continentur, infinita sint, quo collineare possit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur sensus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis in deteriore partem aliorum iudiciis, & propositis animi, artibus sese muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & suspicionibus, in quibus qui maximè ingeniosus est, is à veritatis scopo aberrat longius: nam ingenii sui acumine intimius penetrat, quæ communiter versantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis quod in nobis non est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur scopuli, & ipse interim est, qui movetur. Umbrae rationis Status majores esse solent ipso corpore & hoc negligitur interdum; contra verò captantur illæ: quo fit, ut delusam inaniter imaginatione, majora nascantur damna ex suscepta defensione, quam adferre potuisset id, quod timebatur. Quoties ex inani suspitione princeps aliquis arma sumit adversus eum, cui nunquam in mentem venit offendere & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ prius, non nisi levis & malè fundata fuerat suspicio: iis idem accidit, quod navibus malè constructis, quæ quò magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citius pere-

pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oritur (ut alibi diximus) illud solum reprehendo, quòd bona fides semper desit, sine qua nec amicitia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest, Jus gentium sine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus fines honestos interdum sibi præfixos habet.

SYMBOLUM XLIV.

Dubius & anceps est serpentis motus, nunc huc, nunc illuc sinuosis flexibus ita in incertum se gyantis, ut ipsum etiam illius ignoret corpus, quòd caput sursum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & subito movetur in oppositam, ut nec ulla passuum super-

superfint vestigia, nec sciri possit, quò iter suum intendat. Tam ocella sint oportet consilia, & cogitata Principum: nemini notũ esse debet, quorsum illa spectent; quia imitentur potiũs supremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo a potest. Atque ideo Seraphini *falsis suis velabant pedes ejus*. Tanta cum solertia consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem Ministri penetrent, immo alia omnia opinentur, sintq; primi, qui in hac opinione sua fallantur, ut tantò naturalius & majori eum efficacia, absq; periculo simulationis, quæ facile sese prodit, firment ac robovent, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemq; mentem & errorẽ ingenerent aliis, atq; ita spargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quòd non abiret ad componẽdas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; quã simulatione *primò prudentes, dein vulgum, diutissimè provincias fefellit*. Idem quoq; fecit Rex Philippus secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios præ se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atq; hisce artibus uti Princeps minimè poterit, si ingenuitas illius tã cauta & circũspecta non sit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernãdi actionibus dispiciendi, aut ne æmuli ac hostes eorum ejus ac cogitata penetrent: quin immo, ut elabi possit ex manibus, quando jã illum comprehensum se tenere existimant. Ista operis dispositio, quã alius in fraudem inducitur, defensio potiũs quædam est, quàm malitia; dummodo eã quis utatur, ubi & quando recta ratio suaserit, quomodo eã magni Heroës usi sunt. Et quæ necessitas, obsecro; pandendi ipsum cor, quod Natura non fortuito in intimo abdidit pectore? etiam in rebus minoris momenti & longè positis perniciosum est, si fiant publicæ; quia occasionem dant plu-

a Et vias illius quis intelligit? Eccl. 16. 2. & 1. a. 6. 2.
* Tac. lib. 1. Ann.

ra deinde per rationis discursum indagandi. Tametsi cor penitus intra viscera abditum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit, non absq; existimationis jactura de prudentia principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentq; non parum ad hostem aliorum distrahendum. Hinc in militia potius, quàm in rebus aliis celare ea expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem sortiuntur exitum. Quàm animo turbatur, qui antè sauciari se videt, quàm stringi gladium; ille, inquam, qui non nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur!

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis, quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad satisfactionem tempus suppeteret, quo multorum cædes evitari possent. Estque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac justum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porro in similibus causis judices essent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis parti læsæ satisfieret, trium ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut viâ justitiæ, aut amicâ compositione desinerent, bellum denunciabant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lancea ferrata in hostilem agrum projecta.

————— † *Et baculum intorquens emittit in auras*
Principium pugnae.

Ex quo die actionibus hostilibus & incurfionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in sacris literis suppetunt exempla, Jephthe Israëlitarum Dux & Princeps non prius contra Ammonitas arma sumpsit, quàm missis ad eos legatis sciscitatus fuisset causam,

cur

† Virg. l. 9. Æneid.

cut illi bellum *b* suscepissent. Horum nostrorum temporum, non tam humanus, ac generosus mos est. Antè belli experimur effectus, quàm de causâ constet, aut consilia penetrentur. Inopinata & improvisa invasio graviolem reddit injuriam, & magis implacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compensandam injuriam, aut resarciendum damnum, quàm ex coeca quadam ambitione ad dilatandos dominiorum fines; qua in re nec Religionis, nec sanguinis, nec amicitiae ulla habetur ratio, conculcatis sacrosanctis juribus, & Naturæ & Gentium.

§. Si quòs interdum de infidelitate Princeps suspectos habuerit, vultus serenitatem ne illico immutet, aut suspicionis suæ aliqua prodat indicia, quin potius novis blanditiis & honoribus confirmare studeat animos, & ad fidelitatem præstandam obstringere. Non optimum semper, & securum remedium est extremus rigor: rami, qui resecantur, pereunt, quia revirescere non possunt. Eadem Marcello causa fuit, cur cum Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tantopere conniveret, & tametsi probè sciret, quòd Hannibalis partes ipse sequeretur, accersito tamen ad se planè exposuit, quàm virtus ejus, & fortitudo aestimaretur ab omnibus, quàmque illa perspecta esset Ducibus Romanis, qui testes exstitissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet; indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus, quâ humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliorem Respub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnâ attentionem postulat, & prudentiam: nam si illum suboleret, qui sinistri aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tanto gravius postea in se animadverteteretur, adeòq; citius flammam

O 4

mam

b Et misit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam? Jud. II. 12.

nam subjiceret cuniculis, aut sibi per alia media violenta caveret de periculo: id quod præcipuè timendum in tumultibus, & delictis insanæ plebeculæ. Eandem ob causam Fabius Valens, etsi auctoribus seditionis cujusdam nullam constituisset pœnam, quosdam tamen eorum in judicio postulari voluit, **ne dissimulans suspectior foret.* Verùm cum animus à concepta prodicione, perquam difficulter expurgetur, & offensiones Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, videtur tunc solùm dissimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non potest. Istud expenderit Julius Cæsar, cum datas contra se à Nobilitate Romana ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehensas, sic obsignatas cum integro fasciculo in ignem iussit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, delictum ignorare. Insignis sanè magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus pœnam sumere non posse, nec tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Illustribus, donec securior puniendi affulgeret occasio. At verò, ubi in delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio securitati consulere, quàm dissimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginensi Senatui, & prodicione compertâ sat remedii fore autumabant Senatores illi, si legem conderent, quæ modum & certum pretium conviviiis poneret; id quod Hannoni aliam novam prodicionem contra illos attemptandi ansam dedit.

§. Ars atque astutia, quæ maximè decet Principem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut

scire

¶ Tac. l. 2. hist. c. Unde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium. Idem l. 16. Ann.

scire ille non possit sua patere consilia: eâ enim ratione plus suppetet temporis ad penetrandum meliùs, & puniendum, aut eludendum dolum; dum aggressor de eo occultando minùs sollicitus est; quòd si præter opinionem deprehensum se semel animadverterit, trepidare incipiet, nec securam se arbitrabitur, donec quas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Eâ de causa Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil rescisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum † *solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur*. Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutis minùsq; sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrarentur ab aliis: qua in re eximius fuit Tiberius * *consulto ambiguus*. Eodem artificio Senatores Romani usi fuêre, quando idem Tiberius post Augusti obitum (ut animos eorum exploraret) significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eò quòd nimis grave humeris suis onus esset; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis ultro lacrymis, instare rogaréq; ut admittere dignaretur, † *quibus unus metus, si intelligere viderentur*. Oderunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, à quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos imperium vendicant non alienæ subjectum scientiæ, cupiuntq; non minùs vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à subditis. Eam ob rem *abditos Principis sensus, & si quid occultius parat exquirere, illicitum est*. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quòd sibi à Senatoribus quibusdam securò vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus, qui-

O 5

qui-

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 13. Ann. † Idem l. 2. Ann. d *Intelligebantur artes; sed pari obsequii in eo, ne deprehenderentur*. Idem l. 4. hist.

quinam ii essent, ut pœnas luerent, & [†]eo agrius accepit Tiberius, quòd recludi ille vellet, *quæ premoret*. Prudentior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probè perspiceret, seque ideo tantùm è Germania revocari, ut gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplo tamen paruit, perinde ac si nihil illorum, quæ suberant, e animadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romæ evocari dissimulavit tamē, & ^{*}si intelligere crederetur, *vim metuens, in urbem properavit*. Atq; hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis principis necessaria est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, [†]*diffugere imprudentes; at quibus altior intellectus, resistere defixi, & Neronem intuentes, ne violentiæ mortis illius conscii haberentur, sed credere potius putarentur, eam secundum naturam accidere.*

[†]Tac. lib. 4. Ann. *e Haud cunctatus est ultra Germanicus, quanquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.* Idem l. 2. Ann. ^{*}Id. ib. [†]Idem l. 13. Ann.

SYMBOLUM XLV.

LEO (figura præsentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantia fuit Symbolum, quales sunt, qui in frontispiciis & portis templorum collocari solent. Atque hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut significaret non minùs cura se pollere, ac robore: quippe qui (si quando parciori somno utendū esset) dormire consueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctius indormiret, ille in subjectam pelvim æneam delapsus tinnitu suo eum mox rursus excitaret. Nunquã sanè orbem suo subiecisset Imperio, si quieti & somno solùm indulgens, rerum omniũ cura

ram abs se abdicasset: neq; enim altum debet stertore
 qui multorum regendorum gubernacula suscepit.

*Non deest ignavum totâ producere somnum
 Nocte virum, sub consilio, sub nomine cuius
 Tot populi degunt, cui rerum cura fidés que
 Credita summarum.*

Leo igitur, cum animantium Regē se esse sciat, aut parū
 dormit, aut si dormit, nimum apertos servat oculos.
 Non tantum suo confidit Imperio, nec de sua maiestate
 tantopere securus est, ut necessarium non arbitretur,
 vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus
 est equidem, ut sensibus sua quandoq; quies conceda-
 tur; expedit interim sic opinari de Regibus; quod sem-

per excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiã hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modò vigilare eũ credant alii. Ne sibi tantum de dignitate sua & potentia polliceatur, ut curæ ac sollicitudini claudat oculos. Astutia est dissimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solùm consopitos sensus; & si quis fortè insidias illi struens deciperetur, existimãdo vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris causa est, nõ leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando cauda obducit pedũ vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrumve satis munitũ est, nisi solertia excubet. Major Monarcha majori cũ cura frontẽ suam coronare debet, non candore sincerarum columbarum, sed prudentiã astutorum serpentium: neq; enim aliàs, quàm quando Leo in arenam prodit, feræ ceteræ suas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter se desinunt; quin jam cõmuni concensione conspirant omnes contra illum, armant sese, & tanquã fortiori molliuntur insidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ (uti & aliis omnibus principatibus) quàm ab illa Batavorum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis perniciosum Francis, quàm potentia eorundem rebellium Statuum, quæ per fossis aggeribus, quos objecit Hispaniæ, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ùt prudentissimè observavit Rex Henricus quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quàm suamet ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ meritò adversum se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quàm futura, etsi hæc sæpe majora sint. Timor sensus impedit, nec sinit animũ æstimare, quæ longiùs posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maximã etiam ratione Status validior est, Arbitrium Coronæ

Hispanicæ in Italia medicinæ præservativæ instar est adversus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idè illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ augetur, & conservatur potentiâ domûs Austriacæ, ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio sanè, an aliqui Consiliarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures provinciæ quæ ob rationem statûs Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unâ cum illius ruina libertatem suam perdidērunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo res est, & longè alia ab eo, quod extrinsecus apparet. Placere velle, adulatio est; obsequium, metus; veneratio, vis quædam & coactio; & amicitia, necessitas. Omnes callidâ fraude insidias parant sinceræ generositati, quâ alios æstimat. Omnes ad unguis illius attendunt, & prædas numerant. Ad vigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincerè cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeòque potentiæ suæ confusus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulanter & cautè prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tametsi verò præsentem Emblemate permittamus, immo etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quàm Principibus: in his enim occulta quædam in-

O 7

est

à Duces Principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callidâ fraude decipiunt, Esh. c. 16. 6.

est divinitas, quæ eâ curâ & cautione ostenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, satis principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritate quadam regia. Nemo est, quin artes illas occultas detestetur; contra verò agendi modus naturalis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, *† cuius dicta factaque quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tantò gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.*

† Tac. lib. 16. Ann.

SYMBOLUM XLVI.

Remus ex parte aquis immersus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de causa Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo audebant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani iudicii, nec absque fundamento: siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxtâ atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantia, aut moderatone. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem causam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tantâ opinionum iudiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam posita hæc aut illic, colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese offerunt

offerunt medias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de iis affirmare non possumus, qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinionem

scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpendere animo, in nulla earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere, sed præsentem solum videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeo fieri non posse, ut de iis scientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gubere

bernationi magis noxia, quàm dubium hæere & accipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus persistat indifferens, certòque sibi persuadeat, facilè se in iudicio falli posse, quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione propria, aut minùs sincera informatione, aut ob blanditias aliorum & assentationes, aut quia exosa illi est veritas, quæ potentia certos præscribit limites, legesque voluntati, aut propter nostrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia pauca res ejusmodi sunt, quales primâ fronte apparent, præsertim politica, cum ratio Statûs jam ferè nihil aliud sit, quàm ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diversis egent luminibus, & considerare eas oportet sedulò potiùs, quàm obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narrationibus moveatur.

§. Fraudes istæ, & artes politica dignosci nequeunt, nisi ipsa hominis natura probè perspecta sit; illius siquidem cognitio planè necessaria est Principi, ut & regere eum sciat, & sibi ab eo cavere: etsi enim principatus hominum sit inventio, si quid tamen illi timendum periculi, ab his solis, non aliunde timendum est, nec major homini hostis, quàm ipse homo. Non aquila aquilam impetit, nec aspis aspidem; at homo homini semper molitur perniciem. Ferarum specus absque custodia sunt, ad custodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa sufficiunt: terra scilicet aggesta in mœnia & propugnacula, aqua in fossas collecta, & ignis conclusus in fistulis æneis, & tormentis majoribus. Ut securi somnum capiant aliqui, alii vigilant oportet. Quæ instrumenta reperta non sunt ad eripiendam homini vitam? quasi per se ipsa satis brevis non sit, & sexcentis Naturæ casibus obnoxia: & licet in homine, tanquam in subjecto suo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum insint semina; illud tamen discrimen

men est, quod illæ absque rore gratiæ caelestis & supernaturalis nasci & succrescere nequeant, hæc verò suapte sponte pullulent, & latius se diffundant, qui primæ hominum noxæ effectus est, ac pœna. Quoniam autem semper ferè affectibus nostris, & passionibus duci nos sinimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia se patitur abripi.

Est igitur homo animantium omnium inconstantissimum: sibi, & aliis exitiosum. Unà cum ætate, fortuna, spe commodi, damni metu, & passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni specie deluditur, & ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & spei paret. Favores eum ingratorum reddunt, dominatio superbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inscribit in cera, injurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in ære incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, sed sola boni specie; ira illi imperat. In afflictâ fortuna demissus est, & obediens; in prosperiori arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso collaudat, aut affectat, id minimè possidet. In amicitia sincerum se judicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambitaliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; gravius nocet amici specie, quàm hostis. In aliis rigorem justitiæ deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verùm tamen quis fortè Principi im-

munis planè ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam satis securum est iudicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à se ipso deficit, aut humanâ imbecillitate, aut ætatum inconstantia, aut necessitate & utilitate propria, aut specie aliquâ boni privati, vel publici, aut imprudentiâ, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minùs perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum) quod scribit Ezechiel, *† subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitus, quorum cauda semper in iestu est, nullòque momento meditari cessant, ne quando desint occasio.** Tales ferè solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione principis promovere satagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, suæmet auctoritatis, quâ valèt, beneficio. Quoties interjectis inter principis oculos & Ministris actiones, invidiæ & amulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, cum rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit princeps fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hinc oculis subiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut amulorum suorum defectus excusare videantur, & vel maximè eos accusant. Ita Augustus quondam, *† honorâ oratione, quadam de habitu, cultûque & institutis Iberii jecerat, quæ velut excusando exprobraret.*

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitia sermonem ordiuntur à laudibus
Mini-

† Ezech. 2. 6. * Plin. l. 11. c. 25. † Tac. l. 1. Ann.

Ministri illius, quem clandestinè subvertere cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut principi haud multum profunt, atq; unà ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitia & necessitudine præferre se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratiâ principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat, deturbetur. Quòd si illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo saltèm est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam testatam faciat, & unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipiat. Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonsus; quare cùm quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad astantes dixisse fertur: *Notate artificium istius hominis, & videbitis has laudes non aliò spectare, quam ut majus damnum suo accersant tempore.* Nec aliter accidit, postquam sex mensium spatio istiusmodi commendationibus mentem animùmque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tantò citiùs deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locutus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à mœnibus longiùs, ubi tamen vim suam exerere debuit? *Pessimum inimicorum genus, laudantes.** Alii ut decipiant cautiùs, palàm laudant, & secretis infamant à criminationibus.

Nec minùs noxium est eorum artificium, qui calumnias sic adornant, atque instituunt, ut cùm sint accusationes, laudes tamen esse videantur, quomodo apud Tassum Aletus faciebat:

‡ *Gran fabro di calunnie, adorne in modi*

Novi, che sono accusè, c. paion lodi.

Hos Psalmographus indicat, cùm dixit: ** Conversi sunt in arcum parvum, † Et Oseas Propheta: Facti sunt quasi arcus*

‡ Tac lib. 14. Ann. * Idem in vita Agric. a Secretis eum criminationibus infamaverat ignarum, & quò cautiùs deciperetur, palàm laudatum. Tac. l. 11. hist. † Tasso can. 2. * Ps. 77. §. 7. † Ol. 7. 16.

arcus dolosus, qui in aliam partem collineat, ex alia ferit & fauciat.

Quidam æmulos suos, eorúmque actiones sic laudibus efferunt, ut satis appareat non loqui eos seriò, & ex animo. Id quod in Tiberio animadvertum, qui *multa de virtute Germanici memoravit, magis in speciem urbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur.*

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur ab aula longius, etsi cū majori ipsius fortuna id fiat; quæ inter alias causã fuisse reor Ruigomesio, cur auctor esset, ut in provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia Regis desciverant. Ob eundem finem * *Mucianus quoque, quia pro palam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatam, secretis promissis oneravit, ceteriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rusti vacuã.* Ad quod ut faciliore viam sterneret, † *simul amici ejus Tribunatus, Præfecturasque largitus est.* Dici vix potest, quàm æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut suscitentur æmuli, qui laudatum insectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipsi ad suum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideòque ut illud ipsum tantò assequantur faciliùs, defectus quosdam leviores, in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galba adoptaretur.

Alii

† Tac. lib. 5. Ann. * Idem lib. 4. hist. † ibid. a Sed. callide, ut ignotum fovebat. Tac. l. 1. hist.

Alii, ut suam celent passionem, in longum jaciunt odia, & sensim illa instillant pectori Principis, ut optimum effundat se tandem in ejus damnum, cui infensi sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est, ut & Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Noli, inquit, arare mendacium adversus fratrem tuum;* * quod idem est, ac spargere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitiæ & fructus.

Pari cum astutiæ solent nonnulli primùm fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus cæteris tribuit, persuadendo illis quasdam falsitates, quas ipsi deinde imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloqui illius spiritus, qui in visione Michæ & Prophetæ spondebat se decepturum Regem Achab, insidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas fortè accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficio potentia Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia semotum eum volunt ab illius obsequio, & in diffidentiam adducere. † Eodem artificio Joannes Paoiecus Regi Henrico quarto auctor erat, ut Alphonsum Fensecam Archiepiscopum Hispalensem juberet comprehendi, & eundem postea secretò monuit, ut suæ securitati adversus Regem opportunè consulere.

§. Atque hæc tales artes maximè vigent in aulis, & licet interdum prodantur in lucem, suos tamen inveniunt Patronos, immo sunt, qui iterum in fraudem

in-

b *Odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaq; promeret.* Tac. l. I Ann. * *Eccl. 7. 3. c* *Arastis impietate, iniquitatem messuistis, comeditis frugem mendacii.* Os 10 10. d *Ere spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis egredere, & fac ita.* 3. Reg. 22. 22. † *Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 7.*

induci se sinunt; unde persæpe videmus homines planos & imposteros diu in aulis perdurare. Imbecillitas hæc est naturæ nostræ depravata, quæ mendacio magis capitur, quàm veritate. Fortius nostros rapit oculos, & in admirationem trahit equus aliquis scite pictus, ac vivus, cum tamen ille aliud nihil sit, quàm vivi mendacium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris ornata, quàm falsa quædam species, & dolus, & sæpe persuadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibus omnibus liquet quantum sit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deerret opinio Principis, nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque examinet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas videat non solum, sed etiam quasi manibus tentet, eas cum primis, quæ auditu perceperit: per aures enim subintrat aura adulationis, & venti odii, atq; invidiæ, & facilè immutant ac suscitant passiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò constare possit. Et idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; sicut est illa, quam habet Noctua (ideo fortè etiam Minervæ dedicata) in supremo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia omnibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaq; singularem curam ac rationem habeat princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ sunt, & ratio in iis pro tribunali sedet, bene ad examen vocantur singula, cum omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non videtur verosimile, quod dixit Aristoteles de apibus, eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id esset incommodum in animalculo tam provido & politico, cum duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut inclinatio decipiat. e Moabitis ab affectu jam occupatis,

tor-

e *Primòque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabita è contrà aquas rubras, quasi sanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii est.* 4. Reg. 3. 22.

rens aquarum, unde solares radii repercutiebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicosus Josue ululatus pugnae credebatur; in quietis verò & pacificis Moyſis, moduli ſymphoniaci ſua- viter ſcanentium. Eam ob rem, licet Deo omnia ſint præſentia, voluit tamen coram luſtrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium g Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & ſingulas ſic manus, oculos aurèſque admoveat, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex hiſ omnibus nemini perſpicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud Thebanorum ſimulacrum, quo principis dotes ac qualitates volebant exprimere; utpote quod aures haberet, quidem, ſed careret oculis; cum tamen hi non minùs, ac illæ ſint neceſſarii: aures, inquam, ad res cognoscendas; oculi verò ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles ſunt oculis tantum enim veritas à mendacio abeſt, quantum oculi diſtant ab auribus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus eſt, ad probanda omnibus conſilia & propoſita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo Imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumve ſpectantibus: ſæpe enim non niſi commoda privata & propria pro fine habent, nec ſemper imaginationi aut expectationi noſtræ reſpondent effectus. Ingenium conſilia approbare ſolet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia eſſet: nam unicum etiam, quod feliciter ſuccedit, aliorum vanitatem compenſat. Non gauderet

f Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſen, Ululatus pugnae auditur in caſtris. Qui reſpondit, non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; ſed vocem cantantium ego audio. Exod. 32. 17. g Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam, Gen. 18. 12.

fieret Hispania novi orbis imperio, si Reges Catholici non plus fidei habuissent Columbo, quàm alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam planè secunda & certa, in effectum deducere, levitas est, aut stultitia. Consideranda prius conditio personæ, quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat; quos fines spectare possit, si decipiat; quæ commoda, si ritè eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cum referret nonnemo, ingentem in Africa thesaurum repertum esse, graviter deceptus fuit, non auctoris. *† non ipsius negotii fide satis spectatâ, nec missis visoribus, per quos nosceret, an vera assererentur.* Multæ res propositæ sub initium videntur magna; & postea evanescent, ac prorsus fiunt inutiles. Multæ levis sunt momenti, è quibus insignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haudquaquam succedunt. Multæ rationi videntur faciles, & reipsâ difficillimæ sunt. Multæ sub principium damnû adferunt, profunt sub finem; aliæ contrâ. Multæ etiam reipsâ cadunt aliter, ac initiò fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perspicit, immo illa magis offenditur: nam leviter suas anteformat opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendôque rem manibus se posse tangere, lumen certius sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, ad eòque qui illud hominum genus argumentis à suis abducere volet opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcaribus urgendo & verberibus, ut ulterius progrediendo nôsse discant vanitatem umbræ, quâ tantopere terebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius, ad componendum populum Capuæ, cum contra Senatum tumultuari inciperet. Senato-

res

res omnes, communicato prius cum iisdem consilio, in aula quadam concludit. Dein populum convocat, eumque sic alloquitur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub ista clave custodio, & absque armis; sed expediet, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur: neque enim vel unicum momentum Respublica isthac sine capitibus subsistere poterit. In urnam igitur omnium nomina conjicit, & unum forte extrahit; rogat deinde populum, quid illo fieri velint: crescunt suffragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porro, alium eligant. Hic confusio oritur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secundam, idem tertiam vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandem illa ipsa confusio eos edocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti essent, quam tentare remedium; & mandant illico, ut Senatores liberi dimittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & saepe (quando insigne aliquod damnum timeri potest, aut periculum) industriae est Princeps, suis propriis habenis eam regere, & pari ignorantiae passu cum ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum similium casuum: * nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.

* Macrob.

SYMBOLUM XLVII.

ETIAM in virtutibus periculum est: insunt omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut in perpetuo versentur exercitio. Utilitas publica usum illarum dictare debet, quo modo item, & quando exercitiae absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut certe non minus exitiosae sunt, ac ista. In cive privato ipsum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Rempub. Cum utilitate communi omnium, non privata unius consentiant oportet. Scientia civilis certos praescribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui

qui paret. In Ministro non sui juris & arbitrii est iustitia, semper ad legis normam sese debet dirigere : In Principe, qui illius est anima, peculiare habet consi-

derationes, quæ universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest: in Principe sæpe est noxia. Ut hoc præsentem Emblemate subjicerem oculis, à cornicum aucupio istud desumpsi, quæ, Sanazaro & Garcilaso testibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum sese reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cum alias per aërem prætervolare cerneret; subla-
tis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam

dam opem sese demitterent, misericordia motæ.

Cercavante, i alguna mas piadosa

Del mal ageno de la companera,

Que del suyo avisada, ò temerosa

Llegavase mui cerca, i la primera,

Que esto hazia, pagava su innocencia,

Con prision, ò con muerte lastimera.

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut se liberaret; & hæc rursus aliam, quæ eadem ductâ commiseratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeò perirent omnes. In quo etiam novitas casus locum habuit: interdum enim sola curiositas est, aut naturalis inquietudinis motus, quæ misericordia videtur. In miseriis & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiserationis affectu, immo interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defensionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum subeat, egregium facinus est, & laude dignum; at reprehendendum in principe, si salutem publicam adducat in discrimen pro salute alterius principis, sine sufficienti emolumento, & ratione statûs; nec satis sunt eæ, quas propinqua cognatio secum adfert, aut singularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus est prius, quàm Consanguineorum, & amicorum. Opitulari his poterit, sed absque damno & periculo aliquo graviore. Quando præstitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius secum trahat alterius exitium, nulla est obligationis causa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excusare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa sunt inter se, ut utriusque res agi videatur, quia uno pereunte alteri quoque pereundum esset, causam suam facit, quisquis auxilio præstò est; éstque major prudentis (ut diximus) periculo sese in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quòd si etiam

quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppressio ferre præsidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Justitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non potest; sed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali casu tyrannus quædam erit, otiosè spectare tantum, & locum dare illi politicæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supremus ille internarum mentis affectionum judex & arbiter severissimè illas castigare a solet.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se implicare difficultatibus, è re publica futurum sit, ne remere alienum periculum faciamus nostrum, aut planè in eo nosmetipsos consumamus; nam postea præsidium mutuum sperare haud licebit. Hispaniæ sic accidit, quæ sortem afflictæ imperii miserata, & sanguine suo, & opibus illi tulit suppetias, unde ortum habere tot bella & armorum incursiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam, & Hispaniam impetiit, & licet nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant, sua causa id accidisse.

§. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultro, nec consideratè satis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut insignia aliqua ei præstarent obsequia. Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, de-

a Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinent, acerbissimas penas solvisse. Sallust.

stinatus ut eidem in imperio succederet, & tam cultui
 ejus addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperi-
 um, perinde illud acciperet, † *quasi scelere contaminare-*
tur; cumque urgeretur instantius * *ille moriturum potius,*
quam fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, ela-
zúmque; deferebat in pectus: & quò se gerebat in omnibus
 fideliozem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipsa ejus
 solertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legi-
 ones composuisset. Tiberii animum habebat b sollici-
 tum. Pietatem ejusdem in reliquiis Vari & militum le-
 gendis, justisque persolvendis, Imperii ambitionem c
 ille interpretabatur. Misericordia uxoris ipsius Agrip-
 pinæ milites vestientis, dominandi videbatur d cupi-
 ditas, *cuncta Germanici in deterius trahenti,* suboluit odi-
 um istud Germanicum, & quòd honoris specie à Ger-
 manix gloria arceretur: quare *quanto summa spei pro-*
prior, tantò ille impensius pro Tiberio niti cœpit; hoc ipsum
 tamen magis eum reddebat exosum donec oppressa
 tandem ab onere obligationis gratitudine, † *novis Pro-*
vinciis impostum dolo simul, & casibus objectaret, ubi Pisone
 opitulante venenum ei porrexit, suam arbitratus pro-
 speritatem mortem illius, qui columna e Imperii ejus
 fuerat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quorum
 oculi (ut advertit Jeremias) † *pleni sunt pulvere à pedibus*
introeantium, ad cultum iis exhibendum, nec agnoscunt
 obsequia; & quòd pejus est, nec vinci iis volunt, nec
 libertatem suam subjectam esse meritò, adeòque variis
 procurant artificiis, ne eam cuiquam obstrictam habe-
 ant. Qui majora exhibuit obsequia, ei nescio quæ non
 crimina imputant, ut loco speratæ cõpensationis put-

† Tac. lib. 1. Ann. * Tac. ibid. b Sed quòd largiendis
 pecuniis, & missione festinata à favorem militum quasi visset,
 bellica quoque Germanicæ gloria augebatur. Ibid. c Quòd
 Tiberio haud probatum. Ibid. d Id Tiberii animum
 aliis penetravit. Ibid. † Ibid. lib. 2. Ann. e Nam
 Germanici mortem inter prospera ducebat. Tac. l. 4. Ann.
 † Baruc. 6. 16.

gatione delictorum potius opus habeat, adeoque in præmio numeret, si à culpa immunis declaretur. Præ se ferunt insuper, non satisfactum sibi iis obsequiis, quæ tamen ipsi intus & in animo vehementer probant; eo solum nomine, ne obligati maneant, aut ea mandatis suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam ipsum, quod tantopere cupiebant, & fieri jusserant, obtinuisse eos pœniteat postea, immo graviter succenseant ei, qui ad ea suam contulit operam, tanquam si auctoritate propriâ id fecisset. * *Cor Regum inscrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à causa eadem effervesceat hodie, à qua heri summè tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, opes & honores nunc recensent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco habent. Diligentia sedula facile illis creat fastidium. Quin & penes Deum periculosa fuit illa g Oza, cùm labanti arcæ suos subjecerit humeros: nam morte ipsâ factum hoc luit. Quid? quod principes magis ferè officia neglecta remunerari soleant, quàm curata probè & gnaviter; sicut & plerumque majori cum honore prosequuntur, qui minùs obsequiis suis id est promeritis. Obligari aliis, servitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitude, quàm gratiarum redhibitionem; promptum serviendi studium, & liberalitas, quibus Junius Blæsus erga Vitellium Imperatorem usus est, gratiæ loco odium illi h peperere. Abiit insignis ille heros Rogerius, Militiæ Magister, gente

* *Prov. 25. 9. f Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Tac. lib. 1. hist. g Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam quoniam calcitrabant boves, & declina verunt eam. Iratusque est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arcam Dei. 2. Reg. 6. 6. h Lugdunensis Gallia Reçtor genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Tac. l. 2. hist.*

gente Catalaunus, qui Fadrice Regi Sicilia fuerat auxilio, evocatus sub Andronico Imp. ut ejus tueretur Imperium. Et verò egregiè illud præstitit, cum forti sua Catalaunorum natione, licet numero exiguâ. Hostiles Turcarum incursiones represserant, & ecce cū tantarum victoriarum ipse sperat præmium, jubet illum Imperator levissimam ob causam supplicio affici. Itæpe numero minima aliqua offensio, aut irritatio plus potest, quàm maxima etiam beneficia: si quidem gratitudinis affectu onus sibi imponi existimat animus; vindicta verò bilem exonerat. Isthæc infelicitas est in famulatu principum, ut [†] nesciat homo, utrum amore, an odio dignus sit. Et si ex eo, quod Historiæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam serviendi voluntatem sæpe incurrimus, formanda nobis esset politica aliqua, opus foret distinguere inter virtutes, ut sciremus, quomodo uti illis oporteret, absq; nostro dispendio, considerando quòd etsi omnes existant in nobis, tanquã in subjecto suo proprio, nō tamen omnes intra nosmet operentur: quædam enim exercitio suo foràs in apertum prodeunt; aliæ verò intus & in solo animo vim suã exerūt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Demissio, Religio, & aliæ; è quarū numero aliqua ita pro nobis sunt solum, ut ad eas illæ, quæ foràs tendunt, nihil conferant aliud, quàm securitatem pro humana societate, & existimationem propter suam præstantiam, uti in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate accidit; atque adeò quò Virtutum istarum perfectio fuerit major, eò magis aliorum nobis conciliabit animos, & plausum merebitur, modò decorum servare noverimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operentur in casibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere solet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si eas moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit, dum specie

existimationis, & gloriae nos ipsi perdimus, & interim praemium & plausum ferunt alii, qui in obsequiis praestandis Tempori, necessitati, & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quae circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper ferè periculi aliquid est, aut damni: neque enim iis respondere solet praemium principum; neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conjuncti sunt; immo dum certò confidimus fore, ut Amici nostra aestiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vitâ, fortunisque suis nobis auxilio sint, in errorem istum nos inducit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri saepe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos destituunt. Ad Jobum cum omni malorum genere acerbè conflitantem soli tres amici inviserunt, & quidem à Deo i moniti, nec opere tamen, & re ipsa eidem venèrè subsidio; sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Postquam verò Deus eundem iterum respexisset benigniùs, & bonis omnibus denuò cœpisset cumulare, undique ad eum concurrerunt, non consanguinei solum, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes & fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit precipites, qui cum beneficia inter alios seminassent, non nisi ingratitude & odia messuerunt postea, hostes experiundo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritus sancti divinum oraculum

i Audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad eos. Job. 2. 11. & Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & unæversæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum priùs, & comederunt cum eo panem in domo ejus. Job. 42. 11.

culum est: † *Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixissis apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Nôsq̄ exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo sibi cavet damula, aut avis à manibus *IVenatoris.* Bene age, & cave tibi, *Castellanum* proverbium est, ab experientia natum. Non hoc illorum est, qui sibi solùm vivunt, nec Misericordià aut Charitate moveri se sinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obsurdescunt penitùs, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infaustos casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi: quo fit, ut à curis & molestiis immunes sint ac liberi, & si novos sibi non conciliant amicos, servant tamen eos, quos habent. Non inclarescent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potiùs: nã alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quòd communiter pluris æstimare soleamus eum, qui nostrã non eger operã, nôsq̄ despiciens, suã ipsius sorte contentus vivit. Unde perspectis ordinariis hominum moribus, consultiùs fortè videri posset, calamitates aliorum otiosè spectare solùm, & dissimulare, ad utilitatem propriam animum semper reflectendo, nec illam periculis & casibus alienis committere. Verùm isthæc Politica contraria esset obligationi Christianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honestissimis virtutibus, quæ propiùs nos ad Deum faciunt accedere. Ista, inquam, Politica omnem dissolveret civilem societatem, quæ in eo posita est, ut quisque & sibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus signis & testimoniis non indiget, * *sibi met pulcherrima merces.* Quin tantò amplius ejus perfectio enitescit, & gloria, quantò minus ei rependitur mutuum: nam bene facere ob solam spem retributionis, avaritiæ quædam species est; & si illa obtineri non possit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis de-

P 5

bemus,

† *Prov. 6. 1. Ernere quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis.* *Prov. 6. 3. * Sil. l. 13.*

bemus, uti & exemplum Dei infinite boni, qui sua semper disperdit beneficia, in eos etiam, qui minus gratos se exhibent. Prudentia tamen est tempori advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest: infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis alienis sese obiectavit, parem praestolatur gratiam, & non nisi ingratitude reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minimè mirum videbitur aut insolens, cumque antè illud præviderit, adversus hunc ictum muniet animum, ne fraudi sibi ea res esse possit.

§. Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere: interdum enim plus officimus hanc nostram opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quam se illos juxta ac nos perdimus. Hoc placendi studium, suo plerumque auctori noxium compescuit Thraseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, *¶ ne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet.*

§. Nec minùs imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & rerum à principe bene agendarum, tum praesertim, cum nec ex officii obligatione, nec certà spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & temporibus turpiter serviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis insistamus vestigiis, qui temporibus difficillimis, & maximè calamitosus semetipsum tantam prudentiam conservavit, * *ut nullius servilis sententia sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter ea moderaretur.* Saepè in antecessum consilia damus de iis quae ad nos non pertinent, persuasi in illis remedium malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi

amore

amore proprio nostrarum opinionum, absque notitia particulari earum rationum, quibus ducuntur principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quàm aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu aestimari solent, qui pendet à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit male, Consiliario tribuitur: non illud vero, quod feliciter evenit.

SYMBOLUM XLVIII.

Quare ab armis instructi sunt Principes adversus externos hostes? quàm inermes adversus domesticos! Inter ipsos satellitum enses eos comitantur,

nec advertunt tamen. Isti adulatorum sunt, & assentatores: nec minus periculi est ab eorum blanditiis, quàm ab armis hostium. Plures sanè Principes adulatio, quàm ipsa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit ista tinea? ecquod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insinuat, & corrosâ sensim ejus medulla eam deniq; humi sternit. Damnum est, quod non nisi ipsa ruina sese prodit. Prius effectus illius incurrit in oculos, quàm ejusdem causa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni stellis variis per dorsum distincto, & venato pectore eam Emblemata præfens comparat. Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet a Principi. Illud sciat imprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem: nam & in sacra Scriptura lepræ ea h signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciose mente aliquæ boni stricturæ emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese abdit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quot annis obedientiæ sacramentum innovaretur Tiberio; rogatûque cujus jussu ista proponeret? *† sponte dixisse, respondit, neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis: quæ sola species adulandi supererat.* Huic non longè ab similis fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quòd argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia suppellectilia inde effingeret, nolentèque ipso Tiberio accusationem admittente, palàm sese illi opposuit, dicens: ** non debere eripi Patribus vim statuendi; neque tantum maleficium impune habendum. Sanè lentius in suo dolore esset; Reipublica injurias ne largiretur.*

§. Stella

*a Va qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponent tenebras lucem, & lucem tenebras. Is. 5. 20. b Aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ. LEVIT. 13, 2, † Tac, l. 5. Ann. * Idem l. 3. Ann.*

§. Stellio pellem mutat in annos singulos: cum tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. † Regi Alphonso decimo Ministri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam violantem ob infœcunditatem abs se dimitteret, matrimonium irritum causati, quod postea iidem mutatis sententiis ratum habuere, suaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum, quàm stellio; unde & jurisperiti omne delictum ex fraude crimen stellionatûs appellant. Ecquis majoribus utitur dolis, ac assentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facultati, tamque principali, ut sine illa sensus omnes sub jugo servitutis sint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, sed torpore solùm omnia ejus membra corripit, eumque à seipso quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui varia boni specie fascinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stellio tam hominibus infensus est, ut cum pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitalem morbum usui & remedio sit. Adulator ferre non sustinet, ut Princeps ab erroribus suis convalescat; erroris enim agnitio filia est veritatis: hæc verò assentioni inimica. Adulatio prosperitatibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentiâ suâ & necessitate quâdam istud adulationis, dissimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clausum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentiâ opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea namque in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab assentandi vitio quàm longissimè absunt. Illud

Discrimen est, quòd adulator promiscuè honesta atq; inhonesta, proba ac improba laudare soleat; ii alii verò id solum, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu e venerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea, quæ voluptati sunt potius, quàm honori; ea quæ à negotiorum molestiis se vocant Principis animù: ea, quæ magis commoda ejus propria spectant, quàm bonum publicum; & tamen sic laudantem, non seipsum rite moderari: non tristitia affici, nec commonere principem, si quid indecens, & persona sua ac majestate indignum eum committere viderit: immo errores ejus, ac vitia excusare: magis deinde suæ propriæ studere fortunæ, quàm obsequio principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri semper hæreat: non adjungere sese ad viros severos, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga se gratos fore, dum eos è principis gratia exturbare non potest: postquam verò de hac securus fuerit, & principem in sua habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & incusando principem, quòd consiliis suis noluerit obsequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ eausa apud extraneos, se errata ejus reprehendisse, cum interim in secreto ea excuset, laudet & probet; facile hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus principi haud secus, ac pestilentissimum venenum & sincero istius amori, qui ei debetur à subditis omnino a contrarium.

Verùm tamen si hæc indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cæcus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quæ nescio

o Popule meus, qui te beatum dicunt, ipse te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Isa. 3. 12. d Blanditis pessimum veri offensa venenum; sua cuique militas. Tac. lib. 1. hist.

nescio quàm suavem in sensus exercent tyrannidem, adeò ut nullà tam sit enormis, quàm principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissa quadam & segni bonitate, quæ assentationis damna non satis expendens eam tolerat; quin immo submissionem interpretatur, & affectum optimum. Quò in genere peccarunt Rex Galæciæ Ferdinandus, suis omnibus invisus, quòd assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonsus nonus, qui eandem ob causam virtutum suarum, & præclare factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes, se fortè ab amore proprio, aut innata bonitate sic decipi, ut datis etiam sufficientibus indiciis, adulationem agnoscere nequeant, atque adeò, ut in notitiam illius veniant, seseque ab ea liberent, historias suas erim evolvant, & observent in Antecessoribus suis, aliisque artificia ista & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurserunt, & considerent deinde, num eodem modo se eum quoque nunc agatur. Unicâ solâ vice, cum Assuerus Rex noctem insomnis traduceret, juberetque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuisset ausus, intellexitque technas & tyrannides amici sui Amani, * quem unicè ferebat in oculis & præstita à Mardocheo fidelitatis obsequia: illas quidem per adulationem habentis occultatas; hæc verò per malitiam pressa silentio: tunc autem re comperta unum supplicio jussit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipsa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat; legant ipsimet historias: fieri enim posset, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quasdam & verba immutaret. O infelicem majestatis sortem, quæ nec secura esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

§. Jam

* Mar. hist. Hisp. lib. 12, c. 15. * Esth. c. 6.

§. Jam illud etiam curet princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant: etsi enim illos dicet malitia, veritatem tamen scribunt, & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadētque prudentior suā propriā infamiā. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quòd Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, † *quæ ab heredibus occultata, publicè recitari jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemptor suæ infamiæ; an scelerum Sejani diu nescius, mox quomodo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio effusit per probra saltè gnarus fieri.*

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eadèmq̃ omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret princeps; & * *melius est à sapiente corripì, quàm stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundiā omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, quâ veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere ausus non fuit coram e Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset sciscitatus.

§. Consideret se porro Princeps etiam in vulgi speculo, in quo neminima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio suo deesse querebarus

Ludo-

† Tac. lib. 6. Ann. * Eccl. 7. 6. e Et Samuel timebas indicare visionem Heli. . . Reg. 3. 19. f Et interrogavis eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? ibid. v. 17.

Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos; quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia regia. Ea de causa Rex Saul Pythonissam consulturus mutavit habitum, ut tantò sibi responderet liberius, atque adeò ille ipse quaestionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere g voluit. Idem Jeroboamus quoq; observavit, quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare, ne si forsan eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem non h diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industriâ opus est, ad eam alibi indagandam. † *Gloria Regum, investigare sermonem.* Rex Philippus secundus famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem rescisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi sermones, qui principe absente fiunt, licet è vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immo in causa cur cæco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberij; nullus Principi familiarior majori in odio, quàm Sejanus; & tamen cùm Capreis essent, * *crebris precibus efflagitabat* Senatus; *visendi sui copiam facerent.* Neronem sic miserè decipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum † *vidisse civium mæstos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent,*

g *Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse.* 1. Reg. 28. 8. h *Dixitque Jeroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris, quòd sis uxor Jeroboam.* 3. Reg. 14. 2. † *Prov. 25. 2.* * *Tac. lib. 4. Ann. † Idem l. 15. Ann.*

rent, sicuti adversum fortuita aspectu Principis resoveri; qui alias tam invisus erat, † ut *Senatus*, & *primores in incerto essent*, procul, an coram atrocior haberetur.

§. Essent præterea & alia media ad agnoscendam adulationem; sed pauci principes iis uti cupiunt, qui affectibus eorum & appetitui naturali sese illa accommodant. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti acerbius, quàm in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciuntq; ut virtutis speciem induant. Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur, & semper tamen viget in aulis principum, ubi minimè secura est Veritas, præsertim * *apud aures superbas & offensionis promiores*. Ipsâ morte fuit Bernardus Cabrera, quod Petrum IV. † Regem Aragonium de rebus quibusdam amicè monuisset, non obstantibus tot eximiis obsequiis, quæ præstiterat, aut quòd Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem viderur incusare, & iudicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam principes ferre non sustinent: existimant enim non sat honoris sibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. * Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Gutierrez Fernandesius Toleranus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut rigorem suum nimium moderaretur: quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti iusserit. Eum ut iudicem veretur princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis intueri potest oculis, cui illæ probatæ non sunt: Nam *suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi*; * non illud, quod ipse ultrò appetit. Quæ causa est, cur timidior sit veritas, & adulatio audaciores sumat animos. Si quis tamen princeps tam foret generosus, ut capi assentatione in-

deco-

† Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 7. † Ibid. Tac. l. 15. * Idem c. 4. † Tac. l. 1. hist.

decorum duceret, & contemptum arbitraretur, si fictis ad speciem laudibus eum contentur decipere alii, malintque cum ejus fortuna, quàm persona illoqui; facile illud adulatorum genus accipit, armando sese contra illos severitate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ferum, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eadem vultus constantiâ & libertatem Pisonis accepit, & Galli & adulationem. Et tametsi dissimularet, intellexit tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Ateii Capitonis, † *ut erant magis, quàm ut dicebantur.* Remuneretur porrò princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clisthenes Siciliae Tyrannus, qui cuidam suo Consiliario statuam erexit, quòd sibi, ne triumpharet, liberè contradixisset; quare mirè universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberiùs, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonlus duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextrâ strictum enses, laevâ sceptrum tenens, sic præsentibus allocutus est: * *Agite, dicite omnes liberè, quæ mens sit vestra, atque sententia, & consuete in meditum, quæcunque ad majorem gladii hujus gloriam, & sceptri incrementum fuerint.* † *Rarâ temporum felicitate, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem fati agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perpecta habent, vidèntque majus ab hac, quàm ab illa sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur principibus, si hos contingeret Joanni II. Lusitaniæ Regi esse similes; qui quidam, nescio quam dignitatē petenti, fertur respondisse,

i *Etiã ego, ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur;*
 ceteri libentius cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Tac. lib.
 1. hist. k *Audiente hac Tiberio, ac silente.* Idem lib. 2. Ann.
 † Idem lib. 3. Ann. * *Mar. hist. Hisp.* † Tac. lib. 1. hist.

diffe, se quidem eam jam pridem alteri fideli Ministro suo destinasse, qui nunquam ea sibi loqueretur, quæ aures solum demulcerent, sed quæ ad majus suum obsequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm non nisi in pauculis generosam istam sinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cum Prophetas vocasset in consilium, Michæam exclusum voluit, quem eo nomine invisum habebat quod mala semper, nunquam boni aliquid sibi *l*vaticinaretur. Hæc causa est, cur multi Ministri sæpe non leve periculum adeant, si zelo aliquo ducti per solam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempestivè occurratur: ita enim ferè comparati sunt Principes, ut proxius ignorare ea malint, quàm anticipatò metuere. Aptissimas habent aures ad concentum musicum; dissonas verò impendentium calamitatum voces ferre non sustinent. Unde porrò fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum arbitrios eligant, quæ prædicent & dicant solum, quæ ipsi *m* volunt; non quod Deus inspirat, uti Propheta Michæas *n* faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aberrent à via, & pessum eant?

§. Si à prudentia instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam faceret, quàm inanes assentatiunculas; at perpauci tempestivè uti ea nòrunt cum suavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes ferè in dicendo liberiores, asperius simul sunt, & communiter offendit Principem vulgus nimis ferius, & armatus à veritate: *† quædam enim virtutes odio sunt, se veritas obstinata, invictus adversus gratiam animus.* Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: existimant enim, qui isti rei non

† Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. 3. Reg. 22. 8. m Ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros. 2. Tim. 4. 3. n Quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 2. Paral. 18. 13. † Tac. l. 15. Ann.

non studet, nec subditum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur, ad curandum inferiorem; hic verò solo cauterio quod absque dolore quasi enecat & exedit, quod in superiore vitiosum est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentia & moderatione Principibus manifestet: nam etsi per Josephum & Daniele quædam de calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonosori denuntiare potuisset; per quietem tamen id facere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta o somno, nec clarè tunc quidem, sed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium & consternationem subitam, uti & periculum Ministrorum, si non rogati hæc talia iis p indicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeò imprudentes, & sinistrae intentionis, ut veritatem nudè eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & bajuli nil vereantur. Discant hi ex iis, quæ Regi Balthasari quondam evenère; cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam sese spectandam dedit, sed solos digitos; immo nec digitos, sed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente sole, sed sub noctem, scribes decretoriam illam sententiam ad candelabri lucem, & in pa-

○ *Evigilans, rursus sopore depressus, vidit somnium, Gen. 41. 22. Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes mea in strato meo, & visiones capiti mei conturbaverunt me. Dan. 4. 2. p Curille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat; qui audiivi te sapientissimè conjicere. Gen. 41. 150*

in pariete q̄ dubio, ejusmodi literis, ut nos nisi interjecto temporis spatio legi posset & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam habeat comitem, facile erit medio & securo incedere itinere inter adulationis servitutum, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæc dici possunt, si quis rectè eas dicere noverit, emendationem solum præ oculis habendo : quomodo * *moderatione, prudentiâque Agricola iracundus Domitiani animus leniebatur, quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat.* Qui cum obsequio & modestia generositatem & industriam miscuerit, etiam inter Principes malos securus degere poterit, & gloriosus præiis, qui nimiâ famæ cupiditate stultè semetipsi prodiderunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Istâ hâc consideratione moderatus est pleraque Marcus Lepidus, † *& ab sævis adulationibus aliorum in melius recessit : neque tamen temperamenti egebat ; cum æquabili auctoritate, & gratia apud Tiberium vigeret.* Exiit senatu Thræsea Petrus silentio, vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus, cum in Tiberii gratiam decerneretur, * *dies Natalis Agrippina inter nefastos esset.* Quid effecit tamen ? nocuit Senatui, sibi causam periculi fecit, cæteris libertatis initium non præbuit.

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatorem esse fugiunt; liberi tamen videri volunt, & ingeniosi, adeòque † *acerbi facetiis, facta & vitia Principum perstringunt, quarum apud præpotentes in longum memoria est, maximè si ex vero sint; uti Neroni cum Vestino accidit, quem jussit interfici, quòd*

sce-

q̄ *Apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aula regia : & Rex aspiciebat articulos manus scribentis.* Dan. 5. 5. * Tac. in vita Agric. † *Posse etiam sub malis Principibus magnas vires esse.* Idem in vita Agric. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 14. Ann. † Idem l. 5. Ann.

scelera sua ejus libertati odio scilicet. Veritatem pro-
 palare, ut mala gubernandi ratio publicetur potius,
 quàm corrigatur, libertas quædam est, quæ admoni-
 tio videtur, & est obtrectatio; zelus videtur, & ma-
 litia est. Nec minùs pestilentem hanc judico, quàm
 ipsam assentationem: † nam si *adulationi factum cri-
 men servitutis, malignitati falsa species libertatis inest.*
 Hinc prudentiores Principes tam libertatem, quàm
 nimias blanditias metuunt: neutrum quippe pericu-
 lo vacat, atque adeò utrumque extremum fugien-
 dum, uti Tiberii temporibus accidebat, * *quando angu-
 sta & lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat,
 adulationem oderat.* Illud tamen certum, aliquid dan-
 dum adulationi, ut veritati locus sit. In nulla omnino
 re blandiri, est accusare omnia, & in gubernatione †
*corruptis moribus, perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est
 ostentatio.* Desperata omnino foret Respublica, &
 sine omni remedio, princeps crudelis evaderet, si
 nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent.
 Aspidi esset similis, si aures obturaret ad illius blan-
 ditias, qui eum cum prudenti moderatione ad hone-
 stiora vellet impellere. Cum his talibus commina-
 tus est Deus per Jeremiam Prophetam populo Hie-
 rosolymitano: * *Ego mittam vobis serpentes regulos, qui-
 bus non est incantatio: & mordebunt vos.* Ferox animus
 est, qui ad suavem & modestam aliquam adulatio-
 nem passiones suas non deponit, & consilia sanio-
 ra una cum illa suaviter proposita respuit. Quia
 enim amarior solet esse veritas, opus est labra calicis
 dulcedine aliquâ illinere, ut Principes avidius eam
 hauriant. Audire eas nolunt, si sicca sint, quin im-
 mo

† *Sape asperis facietis illusis, quæ ubi multum ex verò tra-
 xere, ac rem sui memoriam relinquunt.* Tac. lib. 15. Ann.
 † Idem lib. 1. hist. * Idem lib. 2. Ann. † Idem lib. 4.
 Ann. † *Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut
 aspidis surda, & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vo-
 cem ineantantium, & urnefici incantantis sapienter.* Pl. 57.
 3. & 6. * Jer. 8. 17.

mò iis auditis peiores fiunt. † Tiberius *Cesar* objectam sibi adversus reos inclementiã eò per vicaciùs amplexus fuit. Expedi interdum commendare in iis egregia quædã facinora, tanquam si ea patraffent, ut ad ea patrandã incitentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modũ aliquantulũ excedere, ut tantò ampliùs in iis crescant: his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur animus, quàm assentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub initium suscepti ab eo imperii, * quàm magnis *Fatrum* laudibus, ut juvenilis animus levitẽ quoque rerum gloriã sublatus, majores continuaret. Illud pessimum si vitia laudentur, & vestiantur virtutum nomine; hoc enim est habenas iis laxare, ut tantò committantur liberiùs. Cùm videret Nero immanitatem suam pro justitia haberi, magis ad illam se dedit. Plures Principes adulatione improbos reddidit, quàm malitia. Propriã nostrã libertati, fortunis nostris & vitã malè consulimus, si injustam Principum potentiam conemur extendere ulterius, suppeditando iis media, quibus indomitas suas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quã virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandẽ malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui sæpe ne obtineri quidem potest, aut exitio est potiùs, quàm prodere patriam, & tyrannides meras in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob principum delicta castiget subditos, si illorum hi causa sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit, qui illum varios edocent mōdos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statuta & consuetudines patriã, & executionis deinde instrumenta sunt.

SYM-

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. u Postquam cuncta scelerum progregiis accipi videt, exturbat *Octavi-*
m, Idem l. 14. Ann.

SYMBOLUM XLIX.

Valde † dubitare cogor, fato & sorte nascendi ac ca-
 tera, sta Principum inclinatio in hos, aut offensio in
 illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abru-
 ptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambi-
 tione & periculis vacuum. Occulta quædam vis videtur,
 quæ si non impellit, at movet voluntatem nostram,
 & inclinât ad unum magis, quàm ad alium: & si in
 sensibus & appetitu naturali naturalis quædam est
 cum rebus certis sympathia aut antipathia, quidni in
 affectu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris &
 virium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille
 enim magis contra rectam rationem rebellis est, quàm
 iste

ista; diffiteri tamen non possumus, plurimum in eo genere valere inclinationem, quam communiter sequitur ratio, præsertim si ars & prudentia naturam principis uti noverint, & ei consentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quam inanimis secretum quendam quasi concentum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur facilius, quam dissolvantur.† Nec injuria, & adversitas in Rege Joanne secundo, propter privatam erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potèere, ad dissolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsa amari meretur, & nescio quid unà secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere principem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quam cordis sui retinens erat Rex Philippus secundus! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sanè, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam a[†] sisterent, *obediens Domino voci hominis*. Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentiùs possis agere. Multæ in illa difficultates sese offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quam ut ad illud ferendum unius solius sufficiant humeri, robustissimi quiq; illi cedunt, & quem-

† Mar. hist. Hisp. lib. 20. c. 16. & Sol contra Gaban ne moyearis, & Luna contra vallem Ajalon, steteruntque Sol & Luna. Jos. 10. 13.

admodum Jobus loquitur, sub illo *b* curvantur. Eandem ob causam, etsi Deus Moyfi adesset in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in populo gubernando seniorum uteretur operâ, qui laboris partem in se *c* susciperent, & socio ejus Jethro onus illud videbatur majus, ac vires *d* ferrent. Factum hoc ab omni ævo, Alexander Magnus laborum socium affecit Parmenonem, David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Daniele; quorum directione factum, ut negotia rectius succederent. Nemo principum tam prudens est, atque intelligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam gnavus, ac laboriosus, ut negotia quævis solus possit conficere. Humana isthæc imbecillitas suasit erigere Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsides, Gubernatores, & vice Reges, in quibus auctoritas & potestas Principum resideret. *(a el solo* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *non podria ver, nin librar todas las cosas, porque à menester por suera ayuda de otros, en quien se fie, que complan en su lugar, a fando del poder, que del reciben en aquellas cosas, que el non podria por se cumplir.* Quare cum Princeps plerumque Ministrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnopere, si eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum suum pertractat? si quem sibi magis familiarem habeat, quique præsto illi sit, quoties examinat, aut approbat consiliorum placita, quæ ad ipsum perferuntur: cum quo, inquam, sua possit conferre dubia, & proposita animi, à quo item instruatur; cui denique negotiorum expeditionem, atque executionem rectè committere *e* audeat?

Q 2

deat.

b Sub quo curvantur, qui portant orbem. Job. 9. 18. *c* Vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus gra veris. Num. 11. 17. *d* Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. Exod. 18. 18. *e* Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges, & hinc meliores estimantur, si solè omnia non presumunt. Cassiod. l. 8. Epist. 9.

deat? At non pejus foret, si tot ac tantis curis implicatus cum nemine ea communicaret? Præterquam quòd de se opus sit, semper Ministrum aliquem assistere principi, qui à negotiis aliis liberaudiat, & referat tanquam Mediator inter ipsum & Subditos: neque enim fieri potest, ut princeps ipse aures det omnibus, & satisfaciat, nec id permittit tantæ Majestatis auctoritas. Hæc causa erat, cur Israëliticus populus à Moysè peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præsentiam ejus ipsi *f* metuebant; & Absalon, ut Davidem in odium adduceret apud subditos, hoc in eo arguebat, quòd Ministrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem assciti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, facilè corrigere poterit gubernationis defectus, & principum *g* propensiones. Agricola insigni cum solertia Domitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tametsi Sejanus homo improbus esset, suas tamen *†* obtexit libidines Tiberius, dum cum dilexit, timuit ve, postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, & metu, suo tantùm ingenio utebatur. Et sanè per ejusmodi principum amicos Deus interdum totius Regni salutem consulit. Ita factum per Naamum in *h* Syria; in Ægypto per Josephum. Cùm igitur necessum sit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto consensui sanguinis; qui delectus si prudens sit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ

f Loquere in nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Exod. 20. 19. *g* Qui in regia familiaritatis sacrarium admittuntur, multa facere possunt & dicere, quibus pauperum necessitas subleuetur, foveatur religio, fiat æquitas, Ecclesia dilatetur. Petrus Blef. Epist. 150. *†* Tac lib. 6. Ann. *h* Naaman Princeps militia Regis Syria, erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syria. 4. Reg. 5. 10

quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil ea in re culpæ est, aut damni; immo expedit gratum esse principi, quem is in laborum societatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari potentia, orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Ad eoque ordini naturali magis consonum videtur, ut negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet aliis, perque cujus manus materiæ omnes ritè ac ordine digestæ deveniant ad principem, qui denique vicem hujus obeat in curis solùm, non in potentia; in consultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus universo mundo lucem impertit, quoties verò sub occasum ab aspectu hoc nostro abit, non plures sibi substituit noctis præsides, sed solam Lunam, & quidem majori lucis cum claritate, quàm sidera reliqua, quæ veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attamen nec in his, nec in illa nativa lux est, & propria, sed mutuata solùm, quam ideo terra Soli acceptam refert. Istiusmodi affectus privatus & favor Majestatem non dedecet, quando princeps oneris publici partem in amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & auctoritatem supremam reservet: talis enim privata benevolentia non gratia solùm est, sed officium; non favor sed laborum communicatio. Nec tantopere in invidia incurreret oculos, si principes prudentiores eam alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licet alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quòd princeps non adamanti similis sit, qui ferrum ad se attrahit, & aurum respuit; sed quòd talem legere sciat Ministrum, qui si quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias omnes principi tribuat; onera verò, & odia populi in se suscipiat; qui attento ad bonum publicum animo illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet nego-

ria; sine fastidio audiat, sine passione consultet, & nullâ damni vel commodi proprii habitâ ratione discernat, ac statuât; qui denique ad utilitatem publicam, non suam, aut ad conservandam gratiam & favorem principis, negotia dirigat. Hæc mensura est, quâ cognoscere licet, num familiaritas illa ex zelo sit, an tyrannidem spectet. In electione talis Ministri magnâ curam ac diligentiam adhibere debent principes, dando operam, ut ne ex solo affectu aut levitate voluntatis id fiat, sed propter eximias dotes, ac merita: interdum enim privata ejusmodi benevolentia non à consilio est, sed à casu; non à gratia, sed à diligentia, & industria. Concurfus aliquis aulæ erigere solet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majestatis splendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus suis ac votis auxilium illius implorantes. Quemadmodum verò industria immutat subinde cursum fluminis, & aliòversum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordinario negotiorum alveo, hoc est principe, ejusq; consiliis, per alium aliquem, qui principi charior & familiarior est, ea derivare soleant; cujus deinde artes gratiam sic quasi captivam detinent, ut prudentissimus etiam princeps ab iis sese expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis sui Dominus, quàm k Tiberius; & tamen Sejano se subdidit. In quo casu nescio sanè, num favor ille humana sit electio, an potius vis aliqua superior ad majus bonum, vel damnum Reipublicæ. Spiritus sanctus ait, singulare Dei esse l judicium.

Et

i Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum estimaverunt. Sap. 14. 20. k Tiberium variis artibus devinxit, ad eò ut obscurum adversus alios, sibi uni incantans, intellectumque efficeret. Tac. 1. 4. Ann. l Multi requirunt faciem Principis, & judicium à Domino egreditur singulorum. Prov. 29. 26.

Et si Tacito † credimus, Sejanus non tam solertiâ (quippe
 iisdem artibus victus est) quàm Deum irâ in rem Romanam,
 cuius pari exitio viguit, ceciditque. Damnum, quod cave-
 ri vix potest, quando privata illa benevolentia cadit in
 Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri
 affolet, ubi primi è Nobilitate ferviunt: nam qui ad il-
 lam familiaritatem semel delectus fuerit, auctoritate
 sanguinis, & familiæ amplitudine eam porro tueri co-
 nabitur, nec facilè ab ea dimoveri se à quoquam pa-
 tietur: quomodo factum olim Joanni Alphonso Ro-
 bleſio * temporibus Joannis secundi Regis. Illud ni-
 mirum meo iudicio innuere voluit Rex Alphonſus Sa-
 piens, quando agens de familia regia in quadam sua
 lege sic loquitur: † *È otrosi de los nobles omes, è poderosos non
 se puede el Rey bien servir, en los officios de cada dia. Ca por la
 nobleza desdenarian el servicio cotidiano: è por el poderio a-
 reverse y en à fazer cosas, que se tornarian en danna, e en de-
 spreciamento del.* Cor Principis nunquam sine periculo
 est in manu subditi, quem ob sanguinis claritatem,
 & potentiaè amplitudinem alii suspiciunt. Quan-
 quam, si gratia illa cadat in Virum aliquem magnum,
 zelosum & attentum ad obsequium, & honorem sui
 Principis, & ad bonum publicum, minus habet pe-
 riculi: in eo enim casu non tantâ erit invidia, & odi-
 um populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus
 manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit
 perutile, si princeps suam benevolentiam inter au-
 ctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquilibrio
 conservare noverit, in partem tantùm gubernationis,
 quam solus sustinere non potest, eum admittendo.
 Nam si totum illi committat, officio principis sese
 exuet, experieturque incommoda, quæ Rex Assue-
 rus quondam expertus fuit, postquam Subditos suos
 omnes Amani arbitrio m̄ permisisset. Quod lar-
 giri ipse potest, aut sua firmare manu, id ne largia-
 tur,

Q 4

tur,

† Tac. l. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 15. † L. 2. lib. 9.
 p. 2. in De populo age, quod tibi placet. Esth. 2. 22.

tur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdem pertractetur; ipse deinde oretenus de iis statuatur cum præsidibus, & iis, qui à secretis sunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem responsa ipsius brevia, & quantum fieri licebit, ad justitiæ normam, quàm optima, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita pontifices solent, & Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges, donec Philippus secundus, utpote calami gloriâ insignis, introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit & privatæ familiaritatis ansam dedit. Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior sit.

Plura favoris & benevolentia signa huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula edebat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratia etiam pro aliis reservanda sunt. Nec ea tam amplæ sint, ut subditi conditionem exsuperent, eumque principi æqualem reddant, velut si afficitus in aulam Imperii cõsors audientiam impertiat, & negotiantium turbam post se trahat, id quod existimationi & auctoritati principis haud parum derogat. Qui gratiâ apud eum pollet præ cæteris, umbrâ se esse credat, non corpus. Hæc causa fuit, cur periclitati sæpe fuerint Castellæ Reges, eò quòd ad privatas hæc necessitudines admiserint alios. Cùm enim tunc Regum potestas minùs ampla esset, quantumvis parum iis concederent, facilè tamen præponderabat potestati regiæ; uti accidit Regi Sanctio, cognomento

B Ut veniente Petro, saltèr umbra illius obumbraret quæquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. A. C. 5. 15.

mento Forti, † propter familiaritatem nimiam Lupi
 Hari; Regi Alphonso undecimo ob amicitiam priva-
 tam Comiti Alvari Oforii; Regi Joanni secundo, &
 Henrico quarto ob singularem erga Alvarum Lunam,
 & Joannem Paciechum affectum. Momentum totum
 familiaritatis istius in eo consistit, ut uterque mensuram
 implere noverit, Princeps quidem ut sciat, * quantum
 tribuere amico possit; hic vero quantum à Principe accipe-
 re: cetera, quæ extra mensuram istam sunt, invidiam
 augent, æmulationes creant, & pericula.

† Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 10 * Tac. l. 14. Ann.

SYMBOLUM L.

Despicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omni-
 bus assurgit altiùs, ut se suaque cum celo com-

municet. Ne vallis hanc ei gloriam invidet. Tamen si enim favoribus Jovis sit prior, una tamen etiam iactibus fulminum ejus magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempestates; ille verò primus omnium est, in quem furor suo defaviunt. Idem profus in iis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus vicina sunt. Vis activa potentia, quâ pollent, gravius nocet iis, qui absunt propius. Communicatio eorum non minùs venenata est, quàm alicujus a viperæ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offensorum ambulat. Favor & indignatio in principibus ad eò contraria sunt inter se, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuere, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantopere in amoribus sunt. Et sanè luculentè illud testantur exempla tam præterita, quàm præsentia, hæc nostrâ etiam ætate, quâ potentissimos Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lermam; in Francia Mareschallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckinghamum; apud Batavos Joannem Ordenum Barnefeltium; in Germania Cardinalem Clefelium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis causis ascribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ po-

a Longè abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis. Communionem mortis scito. Eccli. 9. 18. & 20. b Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis. Ibid. 9. 20. c Fato potentia rarò sempiterna. Tac. lib. 3. Ann.

potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quæ d' cupiebat. Unde dum ad supremum usque confenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus principum, † quæ ut vehementiores, sic mobiles sæpe sibi ipsa adversa sunt? Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ut Philosophi loquuntur, quàm simillimus est, cujus appetitus una non expletur forma, sed varietate potius oblectatur? Quis favere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit princeps, apud universum statum tueri valeat? Singularis illa gratia omnium in se oculos convertit. Qui amici sunt principum, per privatum suæ credunt gratiæ detrahi; qui hostes, augeri odia. Hi si in amicitiam redeant, non nisi eâ conditione redeunt, ut privatus gratia excidat; illi si amicitiam deserant, omnem itidem culpam in eum ipsum conferunt. Semper contra ejusmodi privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occasionem, ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur populus, ut mala etiam natura, & vitia principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri quarti Regis Aragonii, * cui charissimus semper fuerat. Eodem medio, quo privatus gratiam principis aucupatur, aliorum incurrit odium; ut verissimè dixerit fortissimus ille Heros Alphonfus Albuquerque, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, si Regi suo faciat satis, homines offendere; contra si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

§. Quòd si favor ille in solo cultu exteriori inniti-

Q 6

tur

d' An satius capit, aut illos, cum omnia tribuerunt: aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant, Tac. l. 3. Ann.
† Salust. * Mar. hist. Hisp. l. 17. 6 & 7.

tur artibus aulicis procurato, non nisi violentus est, ac furtivus, adeoque libertas principis illud conabitur, ut tam durum servitutis jugum impositum sibi, non sponte susceptum excutiat.

Si est quædam voluntatis propensio, subest plurimum causis secundis, & cum ipsa ætate mutationem subit, aut cum amici ingratitude, si is scilicet non satis agnoscat, è quo fonte hoc suum esse & hauserit.

Si fortè venustas oris & morum tanta est in privato, ut manum quodammodo violenter principis voluntati injiciat, aut brevi marcescit, aut oculis solum servit, haud secus atque in vulgari amore usu venit.

Si est ob dotes animi majores, quàm sint in ipso principe, mox atque hic illud agnoscit, actum est de gratia. Nemo enim facilè fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipsa etiam potentis longè anteferri solet.

Si est ob labores publicos, & negotiorum curas, non minùs vigilantia in periculo est, ac negligentia: neque enim omnia semper respondent mediis, eò quòd varia intereidunt; volunt autem principes, ut ad sua vòta, & appetituum desideria nihil non succedat. Successus secundiores casui, aut Fortunæ principis tribuuntur, non prudentiæ talis privati; errores verò huic soli, licet culpa aliena sit: nam *prospera omnes sibi vendicant, adversa uni imputantur*, ei nimirum, qui principi magis intimus est. Quid? quòd & fortuita illi ascribant, uti Sejano, quòd Amphitheatrum collapsum esset, & Mons Cælius g. conflagrasset. Nec eum
 incu-

e Quoniam ignoravit, qui se sinxit, & qui inspiravit illi animam, quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem. Sap. 15. 11. *Hæc est conditio Regum, ut casus tantùm adversos hominibus tribuant, secundos fortune suæ.* Æmil. Prob. Tac. in vita Agric. g. *Feralémq; annum ferebant, & omnibus adversis susceptum Principi consilium absentia, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes.* Tac. l. 4. Ann.

irrefragant solum in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut iis casibus, qui à voluntate principis, & Natura pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quod Nero matrem suam aquis voluisset h submergere. * *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Casaris, & cæterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, principi bene affectus, si quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus fasque privatus creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudia Ducis filii ascriptus fuit.

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris tædium & lassitudo paullatim subit principem. † *Nam beneficia eò usque lata sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum suprema Majestate consistere non potest; cujus potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione major non sit, pressique principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illo sese liberent. * *Sanè quidam, quò plus debent, magis oderunt. Leve as alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi jussit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sæpe annorum labores negligentia unica interire: solent quippe principes ad castigandam levem aliquam offensionem longè esse proniores, quàm remuneranda obsequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipso excitant principe, cui ea exhibentur. Sunt enim

Q 7

non-

h Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quod oratione talis confessionem scripsisset. Tac. lib. II, Ann. * Id. lib. 4. Ann. † Ibid. * Sen. Ep. 19.

nonnulli Philippo Macedonum Regi similes, † quem ita gloria cupidum dicebant familiares, ut omnia praeclara facinora sua esse videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Praefectis; qui prosperè & laudabiliter aliquid gesserint, quàm iis, qui infeliciter & ignavè: cujus vitii etiam Filius Alexander factus est haeres, * sua demptum gloria existimans, quicquid cessisset alienis. Eodem malo laboravit Jacobus primus Aragoniae Rex: nam postquam Blasus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit persuasionem, eum majorem praese gloriam illa expeditione adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademit, & aliam, Sastago nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriae Agricola, cum videret, † privati hominis nomen super Principis extolli? Adeo ut rebus optimè gestis, tum vel maximum sit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua sese privatus ille ad nutum & arbitrium principis in omnibus accommodat, effrenem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille praecipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quàm inobedientia: nam si id, quod jubetur, bene feliciterque evenit, mandato principis tribuitur; sin malè, ipsi privato. Quod si obtemperatum non fuerit, putatur, aut defuisse successum, aut errorem obstitisse. Si iusta aequitati repugnaverint, excusare se hoc nomine non audent, ne principem offendat verbo, culpa omnis palàm in ejusmodi privatum confertur ab omnibus, & ne princeps mali auctor videatur, pati eum sinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus iudicis; quomodo Tiberius Pisoni fecit, postquam hic illius jussu Germanicum veneno è vivis sustulerat, * cuius integram causam ad Senatorem remisit: cumque is Romam venisset, perinde se habuit Tiberius, ac si nihil ea de re sciret, licet complex esset; sanè Pisoni nullo magis exterritus est, quàm quòd

Tibe-

† Demosth. * Curtius, † Tac. in vita Agric. * Idem l. 3. Ann.

Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perumperetur.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optime à naturæ donis, instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, principem nuntium iis remittente, etiam illa dissolvitur: odit enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia consecretanda ei utilis esse non potest.

Si princeps Ministrum quempiam præ cæteris amat, ideo, quòd pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcunque aut personæ principis inde creantur, aut administrationi publicæ; & princeps quidem facile sese purgat, eum à gratia sua excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, cujus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de causa Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, † quàm quia malorum facinorum Ministri, quasi exprobrantes aspiciuntur. Pari quoque ratione Tiberius * scelerum Ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatos, & oblatos in eandem operam recentibus, veteres & prægaves adsternit. Cum executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis desinit, satisque purgatum se princeps existimat ex eo, quòd crimen punitum sit, ut Plancinæ † accidit.

Si amor ille è magnorum secretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quædam sunt in privati istius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viscera donec foras erumpant;

i Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam d' simili est aliis vita illius, & immutata sunt via ejus. Sap. 2. 15. † Tac. l. 14. Ann. * Idem l. 4. Ann. † Ut odium & gratia desicere, jus valuit, Idem l. 6. Ann.

pant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palàm fiat, quem apud principem gratiofus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt; quin etsi illud non occidat, hac ipsa tamen cura, quòd ista commiserit aliis, liberatum se princeps cuperet, dilacerando saccum in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quod privatus fors ignavia & indignitatis principis conscius sit; talis enim favor timor est potius, quàm benevolentia animi, nec ferre potest princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui cum interiùs apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidia furori satis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secùs ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injicit, adèque sollicitum eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxis superinjicimus, timemus ne moles ista, quam congestimus, in nostra corruat capita, adèque in partem contrariam impellimus. Videt princeps statuam, quàm erexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur ferè in eo delectari principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quàm in iisdem fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensa similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privatae illius amicitiae navis confringitur, tantò majori cum damno, quanto vela sua distenderit latius; quòd si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut tempori porrum subiit, aut antè etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers ac providus est nauta, qui gratiae clavum tenere ritè noverit, & in mari tam

periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere cum poterunt? quæ scientia chymica argentû affectûs principis consistere faciet? præsertim cum gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra principû & Satraparû *in* odia. Quin ut iis satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum verò leonibus objicere, tametsi amborum probitas & innocentia satis iis perspecta *non* esset.

Verùm licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimum absque noxa erit, si forsan gratiâ excidat. Unde operæ pretium duxi principales ruinæ illius causas, ex imprudentia ferè, & malitia natas, hinc sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tantò securiùs eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratiâ & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosque periisse, quia constanter uti nesciêrunt bonis iis mediis, quibus principis favorem sibi conciliârunt. Omnes ferè, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familia-

in Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum unde Principes & Satrapæ querebant occasionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt. Dan. 6. 4. *non* Non inveni in te quicquam mali, ex die quâ venisti ad me usque in diem hanc: sed Satrapis non places. 1. Reg. c. 29. 6. Tunc Rex præcepit; & adduxerunt Danielelem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem solis semper, *ipse* te liberavit. DAN. 6. 16.

miliaritatem illam sese insnuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Quâ arte Sejanus usus, qui * *incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis innotescere volebat. Ubi verò jam gratia ista plenè positi fuerint, clavum illum deferunt, existimantque, ad navigandum non amplius eo opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.*

Interim sub initium enituntur sedulò, ut in actionibus suis rei privatae obliti & in sola commoda principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunæ suis anteferant. Quo fit, ut falsò persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactum esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius & Sejanum *non modò in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porro operam dant, ut insigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem suam probent principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberium collabebatur, * *præbuitque ipsi materiam, cur amicitia constantiaque sua magis fideret.*

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in principis animo inhaerit, facilè is sibi persuadet, se de eadem securum esse in posterum, & consilia illius, quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quàm sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post casum illum videre licuit. Atque hinc gravissima nascuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum princeps agnosceret nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur,

* Tac. l. 4. Ann. † Ibid. * Ibid. o Major ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, eum fide audiebant. Ibid.

tur, quomodo permisit Tiberius, cum proponi palam, & colique per theatra, & fora effigie Sejani, inter quas Principia legionum sineret. Nec mora, iustus ille favoris mox ab una aure transit ad aliam, & inde novum formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille p Aaronicus; immo ausim dicere, aut favor ejusmodi singularis non esset penitus, aut certe tanto tempore non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus non esset. Cultus iste avaritiam & arrogantiam parit, ad amplitudinem tuendam, precipua validiorum vitia. * Qui semel factus est principi familiarior, suimet obliviscitur, & labuntur paulatim eximia ille dotes, ob quas initio amari cepit, tanquam ascititiae, fortunam prosperiore sensim in apertum vitia proferente, quae ars tantisper celaverat. Ita Antonio primo factum, & in cujus ingenio avaritiam, superbiam, ceteraque occulta mala patefecit felicitas. Potentiam nimia perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facile majora se audeat. Vides hoc iterum in Sejano: is enim * nimia fortuna secors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, ad Caesarem eodis illis ex supra re componere non erubuit, Negotia non procurat, ut Minister, sed magis ut imperii focus (quo in genere Mucianus deliquit graviter q) & relicto principi solo nomine, omnem auctoritatem sibi arrogat. Neque ullus est, qui dicere audeat, quod Bethsabee dixit Davidi, Adoniam regnum usurpante: & Ecce nunc Adoniam regnat te, Domine mi Rex, ignorante. Atque in eum finem contendit privatus virtutibus regis antea principem, ut pra eo aestimetur. Quo artificio usus est Absalon,

UT

† Tac. lib. 4. Ann. p. Quae cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem. Exod 32. 4.
 * Tac. l. 1. hist. † Idem. l. 3. hist. * Idem l. 4. Ann. q. Mucianus cum expedita manu socium magis Imperii quam Ministrum, agens. Idem l. 2. r. Vim Principis amplecti, nomen remittere. Idem l. 4. hist. † 3. Reg. c. 1. 18.

ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audientibus subditorum querimoniis, quâ re * *furabatur*, ut inquit scriptura, *corda virorum Israël*.

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam potentiam cum domesticis, cognatis, amicisque communiceret, atque adeò ut securior sit, illud maximè è re sua fore arbitratur, si præcipua iis munia conferat, & invidia vires, ac nervos incidat. Quo finè Sejanus † *clientes suos honoribus aut Provinciis ornavit*. Quia verò potestas ista haud parum derogat auctoritati consanguineorum principis, qui privatae illi amicitiae modis omnibus obnituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quòd gratia sanguine potentior sit, quòdque princeps inferiori se subjiciat, à quo dependere ipsi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familia sagnovit) discordias illos inter & principem privatus excitat. Ita Sejanus per speciem amicitiae monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei insidias † *struere*; Agrippinam verò, ei venenum parari à † *Tiberio*.

Quòd si istorum aliquid privato succedit feliciùs, ad majora attentanda audaciam sumit. Druso mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Unde occæcatus tandem ejusmodi privatus passione, & potentia nimia, spretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adversus consanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam & Neronem. Nemo privatum de periculo suarum actionum com-
monere

* 2. Reg. c. 15. 6. † Tac. l. 4. Ann. † *Ceterum plena Caesarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, miram cupiditatem adferebant. Tac. l. 4. Ann. † Instabat quippe Sejanus, incubabatq; deductam civitatem, ut ei vili bello esse, qui se partium Agrippinae vocent, ac ni resistatur, fore pluris. Idem l. 4. Ann. † Ceterum Sejanus mærentem, & improvidam alius perculit, immisus qui per speciem amicitiae monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Idem l. 4. Ann.*

monere audeat : omnes enim ad ejus conspectum Majestate plenum contremiscunt; sicut filii Israël trepidabant ad intuitum Moysis, posteaquam hic Deo factus fuerat & familiarior, cumque videat se haberi pro principe, sensim legitimo principi molitur & insidias, & Subditos tyrannicè opprimit : quippe qui certò sibi polliceri nequit, quòd iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num fortè minore avaritiâ, & licentia grassaturus esset, si ipse imperaret, quando nunc, cum rerum nondum potiatur, & subiectos eos habet, ut servos, & viles, ut alienos; id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratiâ & auctoritate valebat plurimùm.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam pericula majora faciunt: auget enim in dies invidia, & arinat sese contra privatum malitia; cumque is existimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare non posse, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furiosa quàm ipsius amoris illi suggerit; & cum porrò ejusdem stabilitas à constantia affectûs principis dependeat, illud in primis satagit, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vitellii aulici uti solebant, apud quem † unum ad potentiam iter prodigiis epulis, & sumptu, ganeâque satiare inextinguibiles ejus libidines. Et ne princeps ulli cuiquam fidem habeat, allaborat privatus, ut diffidat omnibus, bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. * Sic optimi ejusque criminatione eò usque valuit Vatinius, ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineret.

Quod

x Videntes autem Aaron, & filii Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere. Exod. 34. 30 y Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solum subiectos Regibus nituntur opprimere; sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moluntur insidias. Esth. 6. 2. * Tac. l. 1, hist. † Id. l. 2, hist. * Idem l. 15. Ann.

Quod & obtinuit Sejanus, † *sui obsequens*, eam ob rem, in
alios criminator.

Sciens verò Privatus, nihil huic suæ apud principem
 gratiæ magis obstare; quàm ejusdem principis habili-
 tatem, omni studio contendit, ut ne quid ille resciscat,
 intelligat, videat, audiátve, néve circa se habeat ali-
 quos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia
 & labores detestetur, totum illius animum occupando
 jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut sensibus
 aliorum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in
 aulis pertractantur, nec aures obrectationes, & lamen-
 ta subditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli
 Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantium
 immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Inter-
 dum etiam majori cum artificio eum negotiis & scri-
 pturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores
 equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate
 deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippi-
 um admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut
 audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitu-
 dinem, negotia Privato committat, ratus suo se satis-
 fecisse officio, quòd petentibus aures dederit. Eâ ra-
 tione, ut (quemadmodum Jeremias Propheta dixit de
 Idolis Babylonis) Princeps nihil aliud sit, quàm id
 quod vult ejusmodi & Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter:
 mari enim tranquillo quilibet navigare potest; sed
 illud potiùs exoptat, ut coorta tempestate status Rei-
 publicæ fluctibus æstuet, adeò ut princeps ipse verca-
 tur manum admoveere gubernaculo, & alterius opera
 magis indigeat: atque ut rimas omnes veritati ob-
 struat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter,
 longè extra invidiam positus, eum ab aula ad se-
 cessum & consortium paucorum avocat; quod & Se-
 janum movit, ut *Tiberium* * ad vitam procul Roma, am-
 nis locis degendam, impelleret: multa quippe pro-
 via
 debet.

* Tac. l. 4. Ann. 2. Nihil aliud erunt, nisi id quod ve-
 lont esse sacerdotes, Baruch. 6. 45, * Tac. l. 4. Ann.

debat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Casarem vigente jam senecta, secretoque loci mollium munia imperii facilius transmissurum: & minus sibi invidiam, adempta salutantum turba, sublatisque manibus vera potentia au- gere.

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existima- tioni principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quam qui eum a offendit. Etenim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem ve- rò singularem obtinendum, complura designantur, atque hæc semper, & honori principis derogant, & bono publico adversantur. Graviter, fateor, Res- publica læditur morte violentâ sui principis; tandem tamen alio in ejus locum suffecto curatur illicò: quod fieri non potest, quoties vivum adhuc princi- pem istiusmodi artibus inutilem prorsus & inido- neum reddunt ad gubernationem: quod malum non nisi iisdem, quibus vita, finibus terminatur, cum gra- vissimis interim boni publici detrimentis; quæ cum quotidie magis magisque sentiantur & deplorentur ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum sin- gularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electio- nis, sed coactionis & necessitatis; cumque multi for- tunam suam colligent in eo evertendo, tanquam fe- licitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio, aut ut non principi aliquando aliquod ejusmodi artificium innotescat, adeoque invidia tota, & odio omnia contra Privatum concepta in ipsam reci- dant, uti Tiberius tandem agnoscere visus b est. Quòd si princeps oculos aperire incipiat, unâ eti- am potentiam, quam Privato concessit, timere in- cipit. Quæ causa fuit, cur Tacitus hæreret dubius,

ma-

a Plura saepe peccantur, dum demeremur, quam cum offendimus. Tac. l. 15. Ann. b Perque invidiam sui nos quoque incusant. Idem lib. 4. Ann.

magisne Tiberius amaret Sejanum, an e metueret, & cum antea de gratia ejus tuenda esset sollicitus, postea ejus odium magis laborabat restringere.

Istud nimirum est momentum criticum singularis illius Amicitiae, in quo omnes grave periculum subeunt: nam neque Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri se potest, & facto inter illos dissidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intuetur privatum princeps, ut gratiam suam & favore indignum; is vero principem, ut ingratum tot obsequiis: quia tamen existimat, hunc opera sua carere non posse, atque ideo se prope diem revocandum, subducit sese ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia subingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrime fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipsa privati impatientia opitulante, ut illa tanto citius dissolvatur. Volat illico fama, quod gratia exciderit, & omnes facti audaciores, insolentius in eum insultant, ita ut ne ipse quidem princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruinam ejus praevidentes, & periculum, quod inde sibi imminet, male metunt, ne ruinam eidem ipsi quoque involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex altissimo monte devoluta in praecipitium, arbores alias, quae sub umbra illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promovent, ut semet in tuto collocent, & denique collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quam ut inclinatus ille paries penitus corruat. Princeps, quem sui met pudet, illud servitutis jugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Unde culpam omnem malorum praeteritorum in privatum confert, tan-

e Dum Sejanum dilexit, timuitve. Tac. lib. 6. Ann. d
Quidam male alacres, quibus infesta amicitia gravi exitus
imminebat. Idem l. 4. Ann. e Quousque irruitu in homi-
nem? interficitu universi vos: tanquam parieti inclinato, &
maçerio depulsa. Pl. 6 l. 4.

tanquam in auctorem præcipuum. Quo porrò fit, ut suismet irretiat artibus; nec quicquam sua ei prodest solertia, ut in Sejano videre *f* licuit, & quantò magis se iis contendit eximere, tantò magis suam accelerat ruinam. Nam si gratia semel agrotare incipiat, mox expirat, nec ullum superest remedium, quò sanitatem pristinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hæcenus diximus, satis liquet, maximum singularis illius familiaritatis periculum esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicitè, qui, dum eandem medicamentis variis conservare student, destruunt potius, & vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum opportunius est remedium, quàm abstinentia, & aliis in rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum faciat officium; ita si gratia illa & favor languere cœperint, optimum consilium est nullam adhibere medicinam; sed bono & sincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ passione libero servire principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas secura magis & stabilis, quàm artificium; & utendo solùm præservativis quibusdam, quæ aut ad ipsum privatum pertinent aut ad principem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad externos.

§. Quod ad ipsum privatum attinet, eum modestiæ, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fronte illos singularis amicititiæ splendentes radios, quomodo faciebat Moyses, populo locuturus, postquam à familiari cum Deo colloquio è monte grevertetur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta,

R

aut

f Non tam solertia (quippe iisdem artibus victus est)
 Tac. l. 4. Ann. 8. Sed operiebat ille rursus faciem suam, sicut
 quando loquebatur ad eos. Exod. c. 34. 35.

aut hujus suæ cum principe familiaritatis ostentatio appareant. Daniel, etsi apud multos Reges gratia polletet, unà tamen cum aliis in anteriori conclavi *h* morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad principem pertinent, aut Ministri sphaeram videntur excedere; & si quis hos tales ei deferre paret, moncat ingenuè, æquè se, ac illum, servum esse principis, cui ista honoris signa debeantur: quemadmodum Angelus S. Joannem monuit, cum eum venerari *i* vellet. Ne affectus suos, & passiones gratiæ, quâ valet, beneficio executioni det. Audiat patienter, benevolè & humaniter *k* respondeat. Favores aliorum ne capret, nec indignationes metuat, nec quo loco sit apud principem dissimulet, nec rerum administrationem & auctoritatem supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam, nec adversus æmulationem se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familia & sanguine non leve privato periculum est. Tametsi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domesticis, & consanguineis ejus fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores, imprudentia superbia, avaritia, & ambitio exosum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum inducendo, amicos aut cognatos à se erectos fortunæ & auctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeòque expedit eos intra modestiæ, & statûs sui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quòd sint Domestici, in muniis præferendos. Quòd si
tamen

h Daniel autem erat in foribus Regis. Dan. 2. 49. *i* Vide *in* feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu: Deum adora. Apoc. 19. 10. *k* Audi tacent & pro reverentia accedes tibi bona gratia. Eccli. 32. 9.

tamen præ aliis bene fuerint meriti, nollem cuiquam nocere privati amorem, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatûs supremi, quòd istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

§. Cum principe sequentes servet regulas: Primum, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari posse, & si quam fortè mutationem notaverit, in causam ne curiosius inquiret, nec notitiam illius præ se ferat, ne princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quòd putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati principis, quæ facile variari possunt, sed merito potius: nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, æmulationis malleo resistere nequam poterit. Porro magis in principe Dignitatem diligat, quàm personam. Zelum prudentia moderetur, suam intelligentiam judicio principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura factori suo se æqualem non æstimet. Honestum ducat & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animæ gratiosa, demissa, & sincera, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione sua contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationem reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solùm consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutantur de-

R 2

inde,

! Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum? Eccle. 2. 12. in Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem. PROV.

inde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens sit, ut se ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eò insuper magis advertat animum, ut suo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem principis, sine affectatione tamen, & *n* jactantia: nam qui eo solum nomine Ministrum agit, ut famà inclarescat, existimationem principi suffuratur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiari collaudabat Rex *o* Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & principis commoda eadem esse ducat. Consanguineos principis debitâ prosequatur veneratione, suamque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & principem foveat odia; sanguis enim facile amicitiam redintegrat cum ipsius privati necumtento. Curat præterea, ut princeps optimos habeat ministros & famulos, & imperandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat; quin in eo elaboret potiùs, ut ipse videat, tangat, & pertentet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestia exponat, neque ideo (si aliàs necessitas ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & *p* roboratur; uti Danieli cum Regibus Babylonix usu venit. In iis, quæ princeps violenter statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potiùs, quàm rumpat, expectando donec
tem.

n Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutilis sumus. Luc. 17. 10. *o* Sub genio nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportunè tacitus, necessarie copiosus. Cass. l. 5. Ep. 3. *p* Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quàm ille, qui per lingua blandimenta decipit, PROV. 25. 23.

tempus ipsum, & incommoda eum meliùs instruant. Ne impediatur, quo minùs ad aures ejus perveniant querelæ & satyræ: hæ enim, si in innocentiam cadant, grana salis sunt, quæ principis benevolentiam conservant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Rectè facta, eorùmq; gratiam principi tribuat; errata verò, & successus minùs prosperos sibi imputari ne ægrè ferat. Ruinam suam tanquã certam & exploratam semper habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & absq; rei privatæ studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud principem gratiã stabiliat. Qui magis metuit, ex alto citiùs præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & *sequitur vertigo prærupta cernentes*; quã vertigine quotquot laborârunt ex iis, qui in principum aulis præ cæteris gratiã & auctoritate floruere, omnes perierunt. Qui periculum istud contempserit, securus q; transit.

§. Erga Ministros socium se gerat potius, quàm Dominum; patronum magis, quàm accusatorem. Bonos ad meliora extimulet, è malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediatur: sinat omnes pervenire ad principem; quod si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc judicium suum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optimè consulat.

§. Porro aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est, & tamen omnes illã utuntur, ut hanc firment, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut privati illius statuam diruat, non minùs destructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aula securus privati amicus est, si

R 3

eligit

† Sen. q *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter.*
 Prov 10. 9. & *Rectorem te constituerunt? noli extolli: esto ira illis quasi unus ex ipsis.* Eccli. 32. 1.

eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos principi charos efficit, gratiam suam periculo objicit; sin minus, experietur eos hostes: adeòq; tutissimum erit, mediâ quadam via & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impediantur, sed juventur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quòd si quis in principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolum in omnem eventum si forte res ex voto ei successerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam sæpe, qui luctatus cum alio eum prostrernere voluit, unâ cum illo cecidit, & solet oppositio communiter favores magis incendere, plures privati periêre, quòd nonnullorum ruinam molirentur, quàm quòd aliis ad eandem gratiam adjumento essent. Spernat suas apud principem accusationes, aut laudes, easque casui & fortunæ relinquat.

§. Porro singularis ille principis favor plurimum à populi dependet judicio: nam si iste privatim odisse cœperit, non poterit eum tueri princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa privati iudicem, immo & Carnificem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quòd si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est: nam ea res amulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipso principe; unde *breves plerumque & infausi esse solent populi amores*, Quare ut inter extrema ista privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi patiunt; in eo solum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate, & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut justitia administraretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec

in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controversiæ in Rebus religionis, & contentiones cum ecclesiasticis: nam populi furorem experietur, si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor à privato magis, quàm ab ipso dependent; quare illum potiùs venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis despectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatam in ruinam trahunt præcipitem, si is desideriis eorum, & votis non cumulatè satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curare, ut ipsi paullatim intelligant, eum cortinam solùm ante imaginem reducere, solum verò Principem esse, qui patret miracula.

Legati principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua ritè pertractanda, cùmque ipsi plurimùm ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipsomet privato; cùmque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & primâ fronte à privatæ rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verùm periculosi amici sunt: nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni principis sui, bonique publici detrimento; & si muneris sui ac obligationis memor non iis abunde satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, quâ ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quàm principis obsequium atque utilitas permiserit, ad eòque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris, qui bonas illas principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quàm dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa privati lapsum cavere

poterunt, si mox à principio adhibeantur. nam ubi semel in aliorum incurrit odium, atque invidiam, malitia & fraudi ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis † instituta prioris vitæ commutaret, prohiberet cætus salutantium, vizaret comitantes; rarus per urbem, quasi valetudine infensa, aut sapientia studiis attineretur.

§. Quòd si adhibitis omnibus istis remediis, privatus aliquis nihilominus principis gratia exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cum immunis vixerit hætenus ab infami metu illam amittendi & abique sollicitudine quaerendi media generoso pectore indigna, quod gravius tormentum est ipsa principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, est sola ea gloria, quòd quis à principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curarum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quàm citissimè, & majori cum honore inde emerferit.

§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes non verò, quomodo princeps erga eos se gerere debeat, quod supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratia magis in unum feratur, quàm in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat, à quo mandatum, præmium & poenam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ; unde semper gubernationi periculum imminet, etiamsi in electione personæ minimè erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus privato defertur, quantus ipsi principi, nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu sua cor privati habet Deus, ac principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectif-

simè

simè agere, illud tamen affecuti non sunt, nec res ea
felicem exitum habuit. Nec falli se sinat Serenitas Ve-
stra exemplo Franciæ, cujus fines privati unius confi-
lio longè dilatari vidimus, sed non absque Regni de-
trimento & jacturâ auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui
accuratiùs perpendere voluerit persecutionem Regi-
næ Matris, & Ducis Aurelianensis; profusum sangui-
nem Monmorancii, Prioris Vandomensis, Pilorantii &
Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis;
tributa & oppressiones subditorum; usurpationem
Ducatûs Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Protestan-
tibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudia
Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monsonæ fa-
ctam absque scitu fœderatorum; frænum Valli Telinæ
& Grisonibus injectum; subsidia missa Scotiæ, & Par-
lamento Londinensi; expugnationes Fontarabiæ, Au-
domari, Theonis villæ, Tornaventi, & Casteleti; ja-
cturam tot militum Lovanii, Tarraconæ, Perpiniæ,
Salsis, Valentia ad Padum, Imbræ, & Rocæ; recupera-
tionem Ariæ & Bassæ: qui, inquam, ista omnia accura-
tiùs perpendere voluerit, videbit quod ejus consilia
non nisi ab impetu profecta, omni que ejus apud
Regem gratia soli violentiæ innixa fuerit: quod in
tanta ejus tyrannide ei sic pepercerit, aliàs in ipsam
etiam Majestatem audax, quod denique temeritati
sua fortunam tam in omnibus habuerit propitiam,
ut adversis successibus ille plura lucratus fuerit, nos
verò secundioribus plura in dies perdiderimus. Quod
manifestum indicium est, Deum ejusmodi privati
prosperitatem fovere ad Christianitatis exercitium,
& castigationem, nostram antevertendo prudentiam,
nostramque fortitudinem confundendo. Monar-
chiis ad exitum & ruinam destinatis illud obest etiam,
quod easdem exaltare debuisset. Ita invasio per mare
Adriaticum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ,
& mulationes, oppositio Nivernensis, bella; diver-
sio per Insulas Tironis, sumptus; exercitus Alfatia,
& mulos; bellum pro Hispania, rebelliones. *Alma ma-*

ritima, aut tempore non fuere educta, aut cum tempore sensim interiêre; terrestria verò ob victualium, aliarumq; rerum necessariorum defectum effectu penitus caruerunt. In obsidione Casalensi occasionem perdidimus bello finem imponendi. Unum aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Thomæ impressum obstitit, quò minùs Taurino succurreret, & de Francia triumpharet: ob inanem aliquam de prerogativa contentionem idem Ariæ accidit: ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hostibus fossis & aggeribus eiùs succurrendi cura intermissa: ob inanem aliquem fidei servandæ scrupulum succursus Ambillerii admissus non fuit: per ignaviam aut occultam cum hoste conspirationem Capella se dedit. O divinam providentiam! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longè à causis suis aberrantium! Credite, non mero casu in ejusmodi privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliùsque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarumque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit; sine hac autem omnia periculis forent exposita, Princeps paucioribus confisus meliùs statûs sui gubernacula moderabitur. Una sola confidentia secura est, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abdito, cujus arcana consilia tam scitè tegere & dissimulare novit lingua, tam dextrè perne-gant oculi, alique corporis & motus? Pelagus est pugnans inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere.

Quam

a Cor hominis immutat faciem illius, si ve in bona, si ve in mala. Eccli. 13. 32.

Quam igitur acum, prudentiæ magnetæ tinctam, dabimus principi, ut per tot tamque diversa maria absque periculo *b* naviget? quas regulas & documen-

ta ad discernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimum regnandi consistit artificium. Hic maxima principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cum nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur. Omnes eo præsentem vultum ad honestatem componunt, & actiones suas tite obeunt. Verba præ-

R 6

medi-

b *Travum est cor omnium, & inscrutabile; quis cognoscet illud? Jerem, 17, 9.*

meditata merum sonant amorem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor causam fuisse, cur non nemo dixerit: [†] *Principem nemini fidere debere. Verum utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli.* Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & sincero pectore; isthæc verò ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur & suas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utraque tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & suspicax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum profusus fiat inidoneus. Non omnia confidentia metienda sunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentiâ. Si nunquam Princeps confideret, quis absque præsentis periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minùs periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fideles à se Ministros arcere, quàm ex levi credulitate se iis credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; veruntamen non sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltèm. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solùm commonere. Ni dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare, cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quàm res suis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic confidat, tanquam crederet: sic diffidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperatæ eâ ratione inter se confidentia, & diffidentia ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur sit princeps in tra-

ctan-

standis negotiis, in fœderibus sanciendo, in pace conficienda, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & si sponsione mœnûs confirmandi ii fuerint, manus oculata sit oportet (uti præsens Emblemata exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non solis Amatoris promissis movebatur lena ista apud Plautum, quæ ajebat: *Manus nostra oculata sunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo non nisi paratâ vendebatur, emebaturq; pecuniâ. Cœca sunt animi decreta, quæ ex sola fiunt confidentia. Pythagoræ symbolum fuit, non cuivis facillè dandam esse manum. Nimis periculosum est, leviter omnibus fidere. Consideret itaque princeps etiam, atque etiam qui negotiis se impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè sive amicos, sive hostes, id contendere, ut fallant alii graviter, ac leviter alii. Alii ut sceptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius sibi concilient. Non ideo tamen opinio isthæc præsumpta malitiæ servire debet, & fraudi, perinde quasi in principis esset arbitrio, stare conventis ac promissis, aut eadem pro libitu violare: sic enim fides turbaretur publica, & grandissimam existimationi suæ maculam aspergeret. Cautio ista nihil aliud esse debet, ac prudens quædam circumspectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex suspitione ortam improbamus in principe, si levis sit, & vitiosa, quæ illicò suos prodit effectus, & ad executionem progreditur; non circumspectam illam, & universalem, quæ omnes æqualiter respicit, nulli interim in particulari sinistri quicquam imputando, donec circumstantiæ probè examinata, à ratione aliud suaserint. Et fieri potest, ut licet alicui satis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionem: ista enim diffidentia non particularis est de actionibus illius, sed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipsa regnorum viscera arces eriguntur, ac propugnacula, & præfidiis firmantur, atque custodiis, non secus ac si in hostium sinibus sita essent. Nec inu-

tilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat princeps Consanguineis suis, Amicis, Subdicis & Ministris; verum non tam vecors illa sit Confidentia, aut altum dormiat quasi secuta ab omnibus casibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei-privatæ studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si princeps tam socors sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris æstimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut sinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire possunt, facilè fiet, ut Ministri mali evadant, & interdum etiam infidi: cùm enim ad gubernandum videatur inhabilis, despiciatui habetur ab aliis, & singuli commissam sibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verum si princeps sit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, aliisque mediis imparatum offendat perfidia; qui absolute non judicat, sed prævertit solùm; qui non arguit, sed præservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam securè stabiliet.

† Nulla fuit occasio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui secretò ad omnes ejus actiones sollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognitâ illâ diligentiam tantò cautionem se in omnibus gereret. Et sanè diffidentia verè non fuit, sed prudentiæ officium, quæ provida est in omnibus casibus, & æmulationibus dominatûs, quippe quæ non semper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de causis suscipere: malitia enim ferè cæco quodam modo agit absque prudentia, immo & imaginatione.

Cavendum tamen, ut metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi *Ferdinando cum eodem

† Mar, hist. Hisp, * Idem.

eodem magno Duce postea accidit: etsi enim is post
 cladem apud Ravennam valde illius opera indigeret
 pro rebus Italiae, ea tamen uti noluit, viso tanto ap-
 plausu, quo omnes exire ex Hispania, & stipendia
 sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum
 Ducis Valentini praecipue occupavit animum, certis me-
 diis procurando, ut de ipso securus esset. Ea ratione,
 ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, du-
 bitando, alteri magis suspectae sese exponeret. Ita ani-
 mi plus aequo suspicaces, ut unum aliquod effugiant
 periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in
 principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio,
 invidia potius sit, aut ingratitude, quam suspicio. For-
 te etiam qua erat astutia ille Rex, minimè è re sua fo-
 re arbitratus fuerit, ut ejus deposceret operam, quem
 non optimè contentum esse probè noverat. Princi-
 pi, qui semel diffusus fuit, haud multum debet fi-
 delitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosio-
 rianimo, hoc sentit gravius, si fides sua vocetur in-
 dubium, & offensus tantò audet facilius ab ea desci-
 scere. Hac causa fuit, cur Getulius ad Tiberium per-
 scriberet, *sibi fidem integram, & se nullis insidiis peteretur, mansuram.* Longus usus & experientia variorum
 eventuum tam circa se, quam circa alios erudire de-
 bent principes, quomodo fidendum sit subditis. In-
 ter alia monita, quae Rex Henricus secundus filio suo
 Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias
 in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Pe-
 trum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tue-
 retur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem
 eorundem semper suspectam haberet; ut in mune-
 ribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Re-
 ge Petro fecerant: quippe qui homines constantes
 essent ac fidi, atque adeò obsequiis offensiones pra-
 teritas compensaturi; ne verò crederet iis, qui neu-
 trales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati
 sui commodi magis, quam boni publici amantes se
 exhibuissent. *Troditores etiam iis, quos anteponunt, in visis*
 suis.

sunt. Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia caussa Othoni fuit, cur Celso fideret, quàm quòd constanter Galbæ e is inserviisset.

§. Porro nequaquam expedit, Ministrum aliquem subito & unò quasi saltu ad jummas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tantà est modestiâ, qui non offendi se putet; nullus tã recti amans, qui suo ritè fungi velit munere, si alium iniquè sibi præferri videat: uni fortè fit satis, & queruntur quàm plurimi, à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Ejusmodi electiones nihil aliud sunt, quàm informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad honores & præmia pervenire oporteat. Interea tempus suppetit Principi ad capiendum de Ministro experimentum, prius in officiis minoribus, ne nimis caro illi constet, & tum deinde in aliis & majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primùm, ubi magis periclitari possit ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atq; hæc observatio in iis potissimùm muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi claves sunt, & securitas statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius [†] acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissis, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum, eò quòd Imperii esset granarium, ut proinde qui illâ potiretur provinciâ, istud manu suâ & potestate habere videretur. Pro majori verò securitate, atque ut Minister magis in officio contineatur, expedit plusculum auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis Provinciæ: nulla enim fræna melior

c Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Tac. l. 1. hist. d. Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est. Luc. 16. 10. [†] Tac, l. 2. ANN.

ra, ac ista, & quæ fortiùs obfistant errata illius, qui aliis imperat.

§. Ad nullum autem munus idonei sunt animi abjecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Josue Deus reperit, ut eum grandioribus adhiberet negotiis, illa fuit, quòd magnus in eo esset *e Spiritus*. Verùm tamen animus tam elatus esse non debet, ut natum se subditum doleat, & intra fortunam suam se cohibere nesciat: in his enim talibus, quia ad altiorum semper aspirant gradum, vel maximè fidelitas in periculo est, & si quis illum prætere prætendit, certum est aut vires, aut scientiam defuisse; præterquam quòd in iisdem zelus boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè deficiat.

§. Magna ingenia, nisi modesta sint, & instructionem admittant, æquè periculosa sunt: hæc etenim, cum superba plerumque sint sibi que ipsis mirè placeant, iussa aliorum contemnunt, putantque ad suum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obstaculi solet esse ab eximiis animi dotibus, quibus excellit aliquis, quàm si omnino destitutus iis sit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis suis nimium præsumit. Tiberius [†] neque enim eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metu bat.

§. Nec item boni Ministri esse solent, qui amicis abundant, florentque fortunis ac opibus: hi enim cum non egeant principe, * & in affluentia fortuna, virium, opum & amicorum, aliorumque talium constituti sint, pericula & labores defugiunt, & regatque obedire, neque valunt, neque nôrunt. † Unde Sosibius Britannicus dicere solebat, *Auri vim, atque opes Principibus insensas esse.*

§. Ubi igitur præmissis examine debito, aliquis in Ministrum afficitus fuerit, omni exteriori motu sinceram

*e Tolle Josue virum, in quo est Spiritus. Num. 27. 18. † Tac. l. 1. Ann. * Arist. l. 4. Pol. c. 11. † Tac. l. 11. Ann.*

ram erga eum confidentiam præ se ferat princeps; semper tamen in actiones ejusdem, & consilia intentos habeat oculos: quòd si fortè ex iis periculum aliquod sibi creari posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantopere obstrictas habeat, neque tantam malè agendi opportunitatem: major enim prudentia & benignitas est, præcavere, ne quis scelere se astringat, quàm post admissum scelus delicti veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ, & militum applausus, etsi ex una parte Tiberium lætitiâ affecerint, ex altera tamen curas illi, & æmulationem f. pepererunt: cùmque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus est, † ut eâ specie Germanicum s. uetis Legionibus ab traheret, novisque Provinciis impositum, dolo simul & casibus objeteret. Verùm si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & antè quàm incommoda palàm innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere principem: nam sicut * multi fallere docuerunt, dum timent falli; ita dubitare, infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum Romam postea revocare veller, id fecit triumphi specie, † acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consilium offerendo; qua in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securo vivere liceat. Sanctius primus Legionis * Rex veniam dederat Comiti Gonsalvo, quòd bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum in super beneficiis & gratiis demereri, sed quæ obstringere eum debuerant, ansam dedere potiùs, ut Regi venenum pararet.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitia, aut cognationis vinculum

ad
 † Nunciatâ eâ Tiberium lætitiâ, curâque adsecere. Tac. l. 1. Ann. † Idem l. 2. Ann. * Seneca. † Tac. l. 2. Ann. * Mar. hist. Hisp.

ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. † Diffidebant inter se Ferdinandus Magna Rex Castella, & Garfias Navarræ Rex; cùmque hic Anagari morbo reneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attinendo, qui visum eum venerat: sed cùm secus caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandum. Dum Brugis æger esset, qui comprehendere eum jussit. Efficacior nimirum est in principibus vindicta & ratio Status, quàm amicitia aut sanguis. * *Difficiles fratrum & amicorum dissensiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Unde illud etiam licebit animadvertere, quàm imprudens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, immo amisit Granatæ Rex, cùm confisus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, suppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ ore tenus colloqui volebat, nisi in medio aliquo fluvio, & supra interscissum pontem: ea enim principum Itatorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam postea confidant amplius. Quare multi in Italia vehementer admirati sunt, quòd magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem unà esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longè securior est confidentia quàm diffidentia, † adeoque illa uti, animosque obligare magis expedit. Alphonfus sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio secretò à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd suspicarentur, ne Mauri fortè, re intellectâ, vi eum detinerent. Verùm qua erat prudentia Alphonfus, & hospitii beneficium, amicitiamque grato animo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Quæ
confi.

† Mar. hist. Hisp. * Arist. l. 7. Pol. c. 6. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. & 10.

confidentia Regem istum barbarum sic affectit, ut, licet re jam antè cognitâ infidias illi posuisset, ut caperetur, liberum eum abs se dimiserit non solum, sed & necessarios ad iter sumptus munificè suppeditarit. Tanta gratitudinis vis est, quæ cor maximè etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§ Diffidentia inter duos aliquos principes excusationibus, & satisfactionibus curati non debent, sed contrariis actibus. Si tempus eas non sanat, sanare nunquam poterit diligentia: vulnera sunt, quæ scrutatore, & manu magis etiam exulcerari solent, & genus quoddam manifestæ amulationis, quæ ad perfidiam viam sternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiã translatus in cælum & inter sidera collocatus, suam malignitatem retinet; quin immo tanto ea ibi major est, quàm hîc existentis in terra, quanto venenata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora porrigitur latius. Probè expendant principes indolem & dotes subditorum, quos ad Magistratus & dignitates evehunt: in his enim propensiones, & vitia naturalia auferuntur indies, atq; adeò virtutes ipsæ in periculo sunt interdum, eò quòd voluntas potentiâ armatam se videns, & facta audacior, oblueturationi, eiq; dominetur, nisi tam firma & potens illa sit, ut possit resistere, ne faventioris fortunæ splendoribus obscuretur, aut evanescat. Quòd si viri etiã probi in magnis amplisq; muneribus & officiis ab honesto deflectere solent, improbi certè pejores fient. † *In venit etiam amulos in felix nequitia, quid si floreat vigeatq; ?* Et si semel Malitia honores promereri potest, quis virtutis via ad eosdem grassabitur? Illa à natura nobis inest; hæc labore paratur, ac studio. Illa per vim sibi arrogat præmia; hæc ea patienter expectat: appetitus verò magis propriâ suâ gaudet violentia, quàm merito, & moræ impatiens à sua dependere mavult industria, quàm

† Tac. l. 4. Hist.

quàm alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre, est optimo cuique adimere animum & vires, robúrque malitiæ addere. Iniquus

aliquis civis in vita privata graviter nocere vix potest, non nisi contra paucos improbos suos exercet mores: at in Magistratu adversus omnes, cum Justitiæ sit arbiter, & administrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in potestate sua habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem suam exercere valeant. Huius incommodi vitandi causa Natura ipsa solers ac provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque

vene-

a Nam qui magnam potestatem habent, etiamsi ipsi nullius pretii sint, multo magis nocent. Arist., l. 2, Pol. c. 9.

venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent verò plerique principes malorum potius, quàm proborum uti opera, eò quòd videant illos ordinariè præ istis *b* esse sagaciores. Sed egregiè falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerumve judicium esse potest, ubi virtus non est. Laudabat eâ re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut non nisi per hoc illud cuiusdam liceret ingredi, eò quòd existimarent honoribus indignum esse eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admitteudos, qui non priùs virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque isthac Minister aliquis Reipublicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, Justitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisque virtutibus ei necessariis, qui cum Imperio præest aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, morésque attentè observat, & cum adulatione imitatur? Ministrum virtute præditum populus in veneratione habet, sibi que persuadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contra nullam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum consilium in senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia passim homo flagitiosus audiebat acceptatum non fuit, sed alium aliquem ex Ephorum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cum Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minùs rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit ea

res

b Filii hujus sæculi prudentiores filii lucis in generatione sua sunt, LUC. 16. 8.

res Henricum quartum Angliæ Regem (cùm rēgni gubernacula susciperet) ut abs se demitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, malosque Ministros exauctoraret, substituendo in eorum locum homines virtute insignes, gratosque subditis. Nec in aliam causam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quàm quòd optimos quosque legeret Ministros, Consiliariisque uteretur Prælati virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quædam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis coràm esse nequeat, per illos quodammodo repræsentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cùmque princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter quam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim plerumque † *deleat superbia sua longum spectaculum, minùsq; se judicans posse, nisi diu multùmque singulis, quid possint, ostendant.* Ex quo illa etiam quæstio decidi potest, quisnam Reipublicæ status melior sit; an ille, in quo princeps est bonus, mali verò Ministri; an cōtrà ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: * nam *posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse, Tacitus auctor est.* Enimvero cùm necesse sit, ut princeps in pluribus Ministris suam substituatur potentiam, si minùs probi ii fuerint, magis perniciosi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eò ipsum à periculis secu-

sio-

† Seneca. * Tac, in vita Agric.

riorem fore. Impium prorsus consilium, & ab omni ratione alienum: ille enim *Reip. status quietior, optabilis, & firmissimus est, in quo & privatim sanctè innoxieque vivitur, & publicè Justitia, & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior est: ubi deest virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes statuum nascuntur, & ruinæ principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à consiliis sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ut ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non sufficit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam eluceant ex animi dotes; atque experientia ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & adustis incolarum frontibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas filio suo Phaëtoni moderandas commisit, juveni inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adferunt electiones factæ per saltum, & non per gradus, in quibus experientia nôsse discit paulatim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovere nunquam voluit. Factum re ipsa cum Druso, cui Tribunitiam potestatem non propter contulit, * *sed per octo annos capto experimento.* Dignitates in inexpertum conferre, donativum est; in probè exercitatum, remuneratio & Justitia. At verò non
omnes

omnes experientia, sicut nec omnes vi ut scilicet muneri publico aptè conveniunt; sed ea solum, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cujusque est propria: nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei sunt, non semper apti sunt ad alia; neque maris experientia ad negotia terrâ gerenda deserviunt; neque qui equum fortè domare, & regere nôrunt, illicò exercitum gubernare poterunt. † *Nam unum opus ab uno optimè perficitur, quod ut fiat, minus est Legumlatoris providere, nec jubere, ut tibia canat quisquam, & idem calceos conficiat.* Graviter ea in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanensis, dum armorum ad ministrationem adversus Regē Franciæ commisit Galeaso Sanseverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, sed belli prorsus imperito. Melior fuit Mathathia electio, cùm discessurus Judas Machabæus exercitui ducem præfecit, virum robustum & exercitatum; fratrem verò Simonem, quòd judicio polleret, à consiliis esse c voluit. Ea in re grandes his nostris temporibus committi vidimus errores, permutatis frænis cum administrationibus publicis. Atq; hæ diversæ sunt in Regnis, & Rebus publicis: aliæ ad Justitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: & tametsi inter se valde discrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant singuli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia est pro variis Rerum publicarum formis, quæ diversæ sunt inter se secundùm diversa gubernandi media, quibus uti solent; unde porro fit, ut civis bonus

S

esse

† Arist. lib. 2. Pol. c. 9. c *Et ecce Simon frater vester, scio quod vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua sit vobis Princeps militia, & ipseaget bellum populi.*
1. Machab. 2. 65.

esse quis possit, non tamen ideo bonus sit Reipublicæ moderator: est enim, à virtutibus multis moralibus instructus sit, ex tamen non sufficient, si civiles desint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimum proderit, si princeps naturas propensionésque subditorum probè perspectas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit: nam in bona ista electione totius propè gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermanni Cortesii aptissimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud verò Gonzalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quòd si secùs accidisset, & priori illi armorum cura contra Francos, huic alteri verò novi orbis investigatio demandata fuisset, non æquè res evenisset feliciter. Uni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertit, sed unum aliquod excellens & præstans pro unico aliquo officio, seu parcitatis id fuerit, seu prudentiæ potiùs: † sic enim optime instrumenta proficiunt, si eorum singula non multis, sed uni deserviant. Ea de causâ in Carthaginensibus improbat Aristoteles, quòd unius solius opera pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus est. * *Non facile credendum est* (ut bene expendit Justinianus Imperator) *duabus necessariis rebus unum sufficere: nam cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum inveniri.* Rectius administratur Respublica, si in ea, velut in aliqua navi, quisque suo invigilet muneri. Et tamen si unus aliquis omnium esset capax, non ideo tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quod mare dicebatur, & positum ante altare à bobus duodecim sustentabatur, Scripturâ teste, ter mille e metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille fundebantur.

† Arist. l. 1. Pol. c. 1. * L. ff. c. de Assess. e Capiebaturque tria milia metretas. 2. Pat. 4. 5. f. Duo milia batos capiebat. 3. Reg. 7. 26.

banur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes desint pro aliis. At tamen quia principes aut personarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refrigerat æmulatione, & peraguntur omnia lentius.

§. Eadem de causa probandum non est, si duo eadem assistant negotio, quia deforme evaderet, non secus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cum semper in operando difformes sint & dissimiles: unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbras affectat: præterquam quod fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & mediis omnino conspirent, aut non dissideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii principis dispendio. Inter has causas secundas unaquæque suo fungitur munere, & suas habet operationes distinctas & separatas ab aliis. Ego sanè satius esse judico, unum aliquod officium uni soli Ministro committere, etiam minus capaci, quàm duobus etiam capacioribus.

§. Quare cum tanti intersit bonos legere Ministros, difficillimum verò, illud reipsâ assequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant principes. Paulus tertius Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electiones prius deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperator, † ubi aliquos voluisset vel Rectores Provinciis dare, vel Trapositos facere, vel Procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet grimitis, probaret manifestis rebus: quanquam com-

munis applausus non semper securus sit, aliquando ex vero est, errat etiam & aliquando, & fallitur in cognoscendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod industria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vulgus in favorem, aut contrà: nec sufficit Ministrum aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam, ut mox etiam ad majora idoneus censeatur; † *excitantur enim quidam ad meliora magnitudine rerum, hebescunt alii.* Minus periculosa erat Regis Philippi secundi diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ translata postea ad gubernationem seu politicam seu ecclesiasticam fructum aliquando essent allatura, & antè, quàm vitia tegere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num rectà sursum assurgerent, an contrà in obliquum deflecterent, habebatque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri planè insignes, in dignitatibus præsertim ecclesiasticis: nam satius putabat eligere * *officiis ac administrationibus potius non peccaturos, quàm damnare, cum peccassent.* Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplicii opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, † *quia sine ambitione aut proximorum precibus ignotos etiam ac ultrò accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solum; hi instruunt, & movent, immo quasi vi quâdam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

§. Ali-

g Haud semper errat fama, aliquando e' eligit. Tac. in vita Agric. † Idem, l. 3. Ann. * Idem in vita Agric. † Idem l. 4. Ann.

§ Aliquæ Republicæ in electione Ministrorum eti-
am sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad de-
clinandam invidiam, & cohibendum furorem con-
tentionis ac æmulationis, unde facile tumultus oriun-
tur & seditiones. Verùm quando pro administratione
iustitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligen-
dus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus
publica, non oportet rem tantam incertitudini sortis
committere, sed præstat, aut electionis examen ille
subeat: illud enim pro explorato habendum. † sorte, &
*utina mores non discerni: suffragia & existimationem Sena-
tus reperta, ut in cuiusque vitam famamque penetrarent.*
Et tamen si consiliorum deliberationes plerumque uti-
litatibus, & commodis privatis omnia metiri soleant,
poterit tamen princeps bonam facere electionem, si
secretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes
ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consiliarii pro-
motos illos cupiant. Nam si cæco quodam modo
omnes consultationes princeps approbet, facile ist-
hæ nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt,
videant, quòd eas ad examen revocet, quòdque non
semper Viros sibi propósitos admittat ad officia, sed
alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum
deliberatione & rectius ea de re statuant.

† Tac. l. 4. histo.

* *

*

S 3.

SYM-

SYMBOLUM LIII.

Thebani Ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui justitiæ præsumt, symbolicos repræsentabant per statuas quasdam manibus destitutas: istæ enim in pugnum contractæ, avaritiæ sunt Symbolum, ejusdemque instrumenta, si apertæ muneribus pateant. Idem istud hortus hic oculis subjicit, dispositis hinc inde ad cæpita viarum statuis absque manibus, quales hodie in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores custodiæ, quàm istæ: siquidem oculis instructæ sunt, ut flores custodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quod si Ministri Statuarum istarum essent consimiles,

les, magis secura forent araria publica, meliorque passim esset gubernandi ratio, præsertim in Rebuspublicis, in quibus, cum bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet è Magistratu ferè licere sibi putat, ut iis fortunam suam fabricetur; alius per alium se excusat, & dissimulant invicem; cumque vitium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem, qua satiari deberet, nutritur & a crescit, quò plus subripitur, eò magis habendi augetur b desiderium: & pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat planè finis principalis civitatis politicæ, qui in bonorum uniuscujusque conservatione consistit. Ubi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis civibus miscentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt Imperia, ubi pleraque istam ob causam pessum ière. † Propterea ex Hispania ejecti fuère Phœnices; ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanz Reipublicæ. Moysen quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate c alienos. Gubernatio rectè in eo Statu institui non potest, cujus Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo enim justitiæ vindex erit, qui exspoliat alios? quomodo suam amabit Rempublicam, qui de thesauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis advertet animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui sua sibi manu ipse satisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privatæ studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori antepo-

S 4

nis

a *Avarus non implebitur pecunia.* Ecoli. 5. 9. b *Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccli. 14. 9. † *Mar. hist. Hisp. Tom. 1. c. 18.* c *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam.* Exod. 18. 21.

nit utilitas. Nullum facinus generosum suscipitur absque famæ existimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abiectusque avaritiæ deditus. * *Pleraque eorum, quæ homines injustè faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quàm rapina corruptelæque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injustitia communi, invidia erga eos, qui opes in immensum accumulanti, odio denique in ipsum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignavum: si permiserit, conscium, & ejusdem noxæ reum: quòd si desideravit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captata occasione rursum possit exprimere, pro tyranno habebitur: O infelicem Principem, & Statum, quos ideo interire contingit, ut Ministri opibus affluent. Neque tamen hæc eò dico, quòd eos tam velim esse anxie religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à nemine quicquam accipere, inhumanitas est, à multis, animæ vilitas; ab omnibus avaritia.

§. Cupiditas in principe illa est, quæ status d evertit: nam cum populo nihil possit accidere gravius, quàm quòd videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem assciverat, aut quòd ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro principe? Ipsi etiam filii parentes abominantur isti vitio deditos. Ubi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solum, non publicas. Ideo Rex Alphonfus Sapiens dicebat: * *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, e non obrar bien con ellas. Ca naturalmente, el que para esto las cobdicia, non puede ser, que non*

faga

* Arist. lib. 2. Pol. c. 7. d *Rex justus erigit terram, vit avarus destruit eam.* PROV. c. 29. 4. † L. 4. tt. 2. p. 2.

faga grandes yerros, para averlas, lo que no conveniene al Rey en ninguna manera. Sacrae paginae Principem avarum, qui injustè aliorum usurpat bona, Leoni & Urso famelico e comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsa corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu f duratura. * *Mcw* *te parta, citò delabuntur.* Quàm sese aranearum instar nonnulli Principes mordacibus curis eviscerant, ut è subditorum stramine fortunam suam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur, & fiduciam eorum omnem g deludunt.

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab illo superari se sinat, haud facilè iterum consanescit. Hæc nos tunicâ novissimè omnium exuimus. Si Principes à natura pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactuque, quantum fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam per fenestras subingreditur avaritia, & facilius est solutionis mandatum impertiri, quàm ipsam adnumerare pecuniam. Oportet præterea, ut Ministri ararii generoso sint animo, neque suadeant principi parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus personâ indignos, ut alio in loco ostendimus pluribus.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII, Francorum Regi, qui

S 5

qui

e Leo rugiens, & ursus esuricus, Princeps impius super populum pauperem. Prov. 28. 15. f *Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.* Job. 27. 18. * Cicero. g *Sicut tela aranearum fiducia ejus, innitetur super domum suam, & non stabis: fulciet eam, & non consurget.* Job, 8. 14. & 25.

qui isthoc remedio usus est, sed malè dein observatum à Successoribus. † *Provincias spoliari, & nummari-um tribunali, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, quæ emeris, vendere gentium jus est.* Expe-ritur aliquo modo damna isthac Castella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contrâ ac temporibus Regis Joannis secundi communi consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & solâ Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet præterea, ut officiis singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honestè vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso nono, qui sua iudicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto etiam juribus pretio.

* *Sed caput est in omni Republica, ut legibus, & omni alia aliâ ratione provisum sit, ne qua facultas questus faciendæ Magistratibus relinquatur: nam qui rei privatae studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annonâ, de rerum affluentia ubertatèque non magnopere erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare ea judicaverit; præterquam quòd populus dominationem dissimulet, & facillè ferat honores in aliis, si questus & lucrum ipsi relinquuntur; at si & his se destitui videat, † tunc utrumque ei molestum est, quòd nec honorum particeps sit, & quòd à questibus submoveatur.* Atque in hanc causam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimiam paupertate conflictantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano sententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cumque:

† Sen. lib. 1. c. 9. de ben. Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 15. * Arist. l. 5. Pol. c. 8, fidei ibid.

cumque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum sibi placere; unum, quod nihil omnino possideret; alterum, quod nihil ei sufficeret.* Quæ causa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent; & rationem dat Aristoteles, quod *quasi impossibile sit, qui egenus existat, eum bene Magistratum gerere, aut quietem optare.* Etsi negari non possit multos etiamnum esse viros insignes in Hispania, qui absque magnis fortunis ad officia publicâ admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

§. Ministri, qui ampliam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri: quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorundem domestici; atque ideo *haud frustra* Senatui Romano * *placitum olim, ne fœminæ in socios, aut gentes externas traherentur.* Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur *h operâ*, quod hi ab uxorum curâ affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privatæ studio teneantur, aut subditis graves sint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen satius ducunt, divitiis eam superstruere, quàm præmium, & remunerationem obsequiorum expectare à manu principis, plerumque ferè ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudellem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injustissimum bellum Hispaniæ intulit.

§. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficacissimum est remedium, ob malè parta amittendi, & pœnæ subeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus esse non debet, neque permitti, ut de-

* Arist. Pol. l. 2. c. 9. * Tac lib. 3. Ann. h Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant, Esth. 1. 11.

licita pecuniæ ex solutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servata postulatus. Si omnia Tribunalium sublellia pellibus sternerentur eorum Judicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Cambysem Persarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliae fecisse meminimus, majori haud dubiè cum Religione observaretur integritas.

SYMBOLUM LIV.

Libertas in hominibus naturalis est, obedientia contracta pæne. Illa arbitrium sequitur; hæc ratione duci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & semper ferè pugnant inter se, unde rebelliones nascuntur, proditiõesque

nesque adversus legitimum Dominum: cumque Respublica a subsistere nequeant, nisi alius sit, qui imperet, alii qui obediant, quilibet supremam optaret potestatem, & à seipso pendere cuperet: quod quia fieri non potest, libertatem suam in eo positam arbitratur, ut ipsam gubernationis formam mutet in aliam. Istud Regnorum & Rerum publicarum maximum periculum est, ac principalis causa tot ruinarum, conversionum, immutationum, quas circa illa accidisse historiae memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul sceptro arceantur, maneantque sub Imperio rationis, & obligatione dominatus; ita ut nemini cuiquam suprema illa gubernationis potestas concedatur, quæ Majestatis Principis est propria. Enimvero fidelitatem præsentissimo exponit periculo, quisquis potentiam nimiam, & sine aliquo moderamine indulget alteri; non secus ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum fessore præcipitat. Diadema regium, etiam joci causa, capiti subditi impositum, superbiæ est occasio, & sublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet supremam illam Majestatem & imperandi gloriam: facile enim per abusum illam usurpat postea, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, insidias illi struit, & exitium machinatur. In uno solo capite recitant sacræ literæ, quatuor diversorum Regum exempla, qui servorum suorum manibus interiére, quòd altiùs eos, ac oportebat, evexissent. Etiam Salomon, cetera sapientissimus, istud incurrit periculum, postquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum *b* constituerat, qui spretâ

S 7

dein

a Naturam duas necessarias res, easdemque salutare humano generi comparasse, ut alii cum imperio essent, alii ei subjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minimo quidem queat spatio perdurare. Dion. l. 4. *b* Videns Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium, constituerat eum Præfectum super tributa universæ domûs Joseph. 3. Reg. 4. 28.

dein Regis auctoritate contra ipsum sese gessit & insolentiùs. Illud itaque diligenter caveant principes, & pro regula statûs habeant; ne quem præ aliis nimium elevent; quod si ita fieri planè necessum fuerit, complures sint, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quisque agat, & molietur, observent. *d* Hanc politicam (nisi forsã id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus secundus Imperator, quando absolutam armorum, & provinciarum suarum administrationem, absque recurru ad suam Cæsaream Majestatem, Fridlandiæ Duci commisit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quòd tantã illã gratiã, & potestate tam illustri Heroi data fuerit occasio, quã semet ipse perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Josepho largitus est, quæ totius regni salus fuit: Josephus enim Christi fuit symbolum, & pauci his nostris temporibus Josephi reperiuntur. Unusquisque à seipso pendere cupit, non à stipite, id quod in præsentis Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineam corbem (quali utuntur hortulani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè resectus, distincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui serael mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa huius rei exempla proprio consignata Sanguine è Francia suppetunt. Ne ipsa quidem Dei

Mini-

c. Levavit manum contra Regem; 3. Reg. II. 26. d Est autem omnis Monarchia cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere: ipsi enim inter se, quid quisque agat, observant. Arist. Pol. lib. 5. c. II. e Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium curatam populus obediet; uno tantum regni solio te precedam.
Gen. 41. 40.

Ministri in caelesti illa Monarchia stabiles sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque præmio. Facile in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus verè eum agnoscit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari semper debet; sicut contra eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deserit. Movit ea res Julium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortitudo illa militaris, & famæ celebritas in Italia Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè erga eum confidentiam exiit, et noluit certè, ut tot obsequiis probata ejus fidelitas ultra objiceretur periculo, si perpetuum in Neapolitano Regno vice Regis fungi persisteret. Et tametsi id morum Tiberis fuit continuare imperia, ac plerisque ad finem vita in eisdem exercitiis, aut jurisdictionibus habere. Factum id tamen ob considerationes quædam tyrannicas, quæ in principem prudentem ac justum cadere non debent. Prudentiæ itaque est, Naturam ipsam optimam veræ politicæ magistræ adhibere in consilium, quæ caelestibus illis lucis Ministris imperium quoddam & vicariam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statis solum temporibus: ut videre est in moribus, dominiisque Planetarum, ne scilicet horum:

Ecce qui servant ei, non sunt Babiles. Job, 4, 18.

hominum cura & provisione sese omnino abdicaret, neque tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum iri penitus, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis severitas, aut Mercurii calliditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hac munerum commutatione laborandum imprimis, ne existimationis suæ jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat: quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursus se impendere renuat. Tametsi verò recta ratio postulare videatur, ut unà cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas principis præferri debet, quando nimirum ob graves causas tum obsequii præstandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quòd si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maximè in legationibus erit: in his siquidem interceditur solùm, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectioe perit quasi notitia natalis soli; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris. Arces, propugnacula & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, Imperioque Principis semper immediatè dependeant. Quam ob causam minùs salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cum vitâ concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonsi tertii. † Proceres ipsorum fidei concreditas urbes, arcésque tam diu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explèssset, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diu

turna

† Mar. hist. Hisp. l. 11, c. 7.

turna sint, ut ob Imperii perennitatem Ministros superbiore in discrimen adducant. Ita faciendum iudicabat olim Tiberius: † aiebat enim, *superbire homines etiam annuâ designatione; quid si honores per quinquennium agitent?* quanquam re ipsa illud suum consilium minimè exequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandoque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norvvegiæ, ob diei brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorû periculis, administrationes publicæ, & officia protrahi debent longiùs, ne forsan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Vari clade intellecta.

§. Verùm isthac doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis, institutis pro consilio principis, & administratione justitiæ; satiùs enim est, ut ea continua sint, eò quòd in illis plurimùm profit longus rerum usus, & causarum pendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republica, quod poli in cælo, circum quos reliqui volvuntur orbis, & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos Areopagitas nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

§. Illud insuper periculosum, & gravissimorum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio, durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentia eorum, qui Regni gubernacula Sanctio Comiti Rusci-

nonensî demandârunt, donec Rex Jacobus I. adole-
 sceret. Regnandi libido sæpe in iis etiam insidet, qui-
 bus nec à sanguine, nec alia de causa ulla ad coronam
 competit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis
 & statuis frontes Progenitorum suorum illâ redimitas
 vident? Funesta aliqua ejus rei hâc nostrâ ætate suppe-
 tunt exempla, & plura dedere sæcula retro præterita,
 multorum Consanguineorû, qui Regna fidei suæ con-
 credita postea sibi arrogarunt, ut propria. Qui è regio
 progenerantur sanguine, ad tyrannidem fere sunt pro-
 niores, quippe qui pluribus abundant mediis, quibus
 consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci per-
 suadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ na-
 scendi prionitatem virtuti anteposuit, & quisque de
 se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Li-
 cèt verò in uno aliquo interdum excellat ratio, peri-
 culum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet,
 & familiares: hi enim, cùm Majestatis illius participes
 se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam pro-
 curare contendunt, & inter Cognatos diffidentias su-
 scitant. Quòd si quas tales Rex Philippus secundus de
 Joanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. In-
 signe exemplum hujus politicæ reliquit posteris In-
 fans Ferdinandus, † recusando Coronam, quæ ad Re-
 gem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo lau-
 dabili facinore multas alias de cælo promeruit. Et per-
 antiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor
 Infantium hujus nominis in Reges consanguineos,
 nec minor in hoc præsentî elucet, cujus submis-
 sio & obedientia erga ipsum Regem tanta est, ut sub-
 diti potius, quàm fratris esse videatur; nec ipse Sphæ-
 ræ cælestes tam se submitunt primo mobili, ac sua
 Serenitas voluntati regiæ: nam in illis motus quidam
 est contrarius, in hac minimè; magis de honore Re-
 gis, quàm de suomet proprio sollicita est. O magnum
 Principem, in quo sanguinis splendor (tametsi sum-
 mus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in
 ipso

† Mar. hist. Hisp. c. 15. l. 19.

ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hisce temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem istum è cælo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem sustentaret.

SYMBOLUM LV.

ARistoteles, ut Alexandro Magno Consiliario-
rum virtutes & condiciones aptius exprime-
ret, cum oculis eos comparabat. Transtulit com-
parationem istam in legum suarum libros Rex
Alphon-

Alphonfus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea collationem instituit. Nec novum illud videri debet, aut insolens: nam & Reges Persiæ ac Babiloniæ illos appellabant oculos suos, uti Ministros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi septem, Ministri Dei, missi in omnem terram, oculi erant agni & immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda sunt, & audienda, totus deberet esse oculus, & totus b auris. Quod quia fieri non potest, alienis utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus reperiat Princeps, quantumvis intelligens sit, ac prudens, qui Ministris non egeat: † nam Principes ac Reges nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes faciunt. In illo tamen nihil inest incommodi, modò iis rectè uti quis noverit: * Hæc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit. Idem significabant Ægyptii per oculos Sceptro superimpositum, consilium quippe oculus est futurorum. † Eodem, opinor, alludere voluit Jeremias, * cum diceret, Virgam vigilantem ego video. Atque ideo in præsentem Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt principi, à nobis in Sceptro collocari, cum & in Coronis Imperatorum Regumque Hispaniæ nomina eorundem insculpi, mos quon-

dam

a Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi, in omnem terram. Apoc. 5. 6. b Superior debet esse totus mens, & totus oculus. S. Greg. Antioch. Hom. 3. † Arist. lib. 3. Pol. c. 12. * Sines, ad Arcad. † Arist. l. 6. de regim. * Jer. 1. 11.

dam fuerit, nec immeritò: magis enim relucent, quàm ipsa principum diademata.

§. Atque ista cum oculis comparatio virtutes illas designat ac dotes, quibus instructum esse oportet, qui Consiliarii fungitur munere: sicut enim Visus per omnes partes, ad res longè etiam distantes sese extendit, ita animo Consiliarii practico obversari debet præteritum, præsens, & futurum, ut de rebus rectè statuatur, & certum formet iudicium: quod fieri haudquaquam poterit absque multa lectione, longo negotiorum usu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: nisi enim naturæ principis, *morum, & animorumque Provinciae sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se, & Rempublicam*, ad illam autem comparandam notitiam industria opus est, neque enim ea cognoscunt oculi, quæ antè non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligentiæ lumen suboritur, & occurrunt facilè c media.

§. Tanta est oculorum, cordisque consensio mutua, ut hujus affectus, ac passiones mox ad illos quoque deriventur; si triste illud sit, hi manant lacrymis; si contrà lætum sereni sunt, amœnique. Nisi Consiliarius intimè suum dilexerit principem, ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam quasi suam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis consiliis: quare rectè dixit Rex Alphonsus Sapiens, * *que los Consejeros an de ser amigos del Rey. Casi tales nõ fuese, poder le yà venir gran peligro, porque nunca, los que a ome desaman, le pueden bien aconsejar, ni lealmente.*

§. Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificiosam eorundem structuram, & fabricam contrectet; tempori abdunt sese, & palpebris contegunt.

Quan-

† Cicero. c. *Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Eccli. 34. 9.
* le 5. tt. 9. p. 2.

Quantumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pectus immitti patiatur, plus nocementi adferet principi, quàm Consiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immo quæ rectè statuta fuère, plus damni accersunt, si ante tempus detegantur, quàm etiam statuta male, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaq; Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subducat se eorum digitis, qui intimum pectoris ejus perrentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illa regulæ, quibus Princeps se suâque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§. Adcò puri sunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors incidit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occæcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimodè tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant; concordés ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eadèmq; sit voluntatum conspiratio, unus idèmq; finis pari consensu connitendi ad consilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hætebit princeps & dubius; neque
lat

fat scire poterit, quam potissimum partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipuè accidit, cum unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quàm videat & intelligat alius; aut cum tantum iudicii non habet, ut, quod melius est, dignoscere & valeat; aut cum consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verùm ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut aliud finem sibi propositum non habeat, quàm obsequium sui Principis. † *Atal Consejero* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en latin Patricio, que es asi como Padre del principe: e este nome tomaron à semejanza del Padre natural, e asi como el Padre se mueve, segun Natura, à aconsejar à su Hijo le almente, cantandole, su pro, e su honra, mas que otra cosa: asi aquel; por cuyo Consejo se guia el Principe, lo debe amar e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Sennor sobre todas las cosas del Mundo, non catando amor, nin desamor, nin pro, nin danno, que se le puede en de seguir, e esto de ben fazer sin lisonja ninguna, non acatando, si le pesara, ò le plazera, bien ansi como el Padre non lo cata, quando a conseja à su Hijo.*

§. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis: non ideo tamen in operando ambo concordēs esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior sit; nec curet magnopere, sintne ea intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensio valde in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solùm, quæ sui sunt muneris, attendant gnaviter; sed ad ea etiam,

‡ *Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent. Eccli. 8. 20. † l. 7. tt. 10*
P. 41

etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla est corporis pars, quæ non illicò sanguinem suum, suosque spiritus ad eam derivet, quæ adversi aliquid patitur, ut totum corpus conservetur. Si Minister aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia est, æmulatio est, & exiguus erga principem affectus. Nascitur istud interdum ex amore commoditatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in discrimen veniat, aut certè ut socii infelicitate evadat illustrior. Tales Ministri sibi solum profunt, non principi. Atque hinc exoriuntur perniciosæ illæ contentiones inter ipsos illius Status, inter ipsa illius arma, & æraria; quibus multæ egregiæ perduntur occasiones, amittuntur integræ urbes, castella & Provinciæ. Consilia & actiones Ministrorum communicari debent inter se, haud secùs ac alæ Cherubino- rum in templo Salomonico sese mutuò contingebant.

§. Quanquam verò plurimùm corpori profint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudo enim cognitioni rerum efficeret. Haud aliter sanè, ubi magnus est Consiliariorum numerus, retardantur consultationes, secretum in periculo est, & confunditur veritas: suffragia enim numerantur solum, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur potissimùm Republicæ, Multitudo cæca est semper & imprudens, & sapientior etiam Senatus, hoc ipso quòd amplius est, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetae, quàm multæ stellæ. Et quia tot sunt in via lactea, hinc splendore repercusso alia aliam impedit, & minus ibi lucis est, quàm in aliis cæli partibus. Inter multos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium prin-

Principis reduci se *f* patitur; uti experientia docet in
 Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Genera-
 libus. Expedi itaque, ut pauci potius sint Consilia-
 rii, ii scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt,
 erga quos indifferenter se gerat ipse Princeps, neque
 sinat se unius solius duci iudicio; per unum enim
 tantum non videbit, quantum per omnes alios.
 Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione
 Consiliarios Regum Persiæ oculos, & aures *g* voca-
 tat. † *Apud ejuscemodi Ministrum, cum non nisi*
ipsius oculis Princeps videat, Majestas Imperii herere
solet Regi, aut Principi orbem potentia nomen relinqui-
tur.

§. Solent plerumque Principes unius solius alicu-
 jus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo nego-
 tia deliberent, ea etiam quæ ipse minimè intelligit.
 Unde accidit, ut gravissimi in statuendo commite-
 tantur errores: neque enim viri literati in rebus mili-
 taribus rectè consilia dare poterunt, neque milites
 in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud A-
 lexander Severus Imperator unumquemque in iis
 consulebat, quæ ipse pertractaverat. * *Unde si de jure*
tractaretur, in consilium solos doctos adhibebat; si verò de re
militari, milites veteres, & senes ac bene meritos, & locorum
peritos.

T

§. Istitis

¶ *Populi imperium juxta libertatem: paucorum dominatio*
regia libidini proptor est. Tac. lib. 6. Ann. g Hinc factum
est, ut vulgò jactatum, Persarum Regem multos habere ocu-
los, aurésque multas; quòd si quis putet unum oculum expe-
tendum Regi, eum egregiè falli certum est; unus enim & pau-
ca videat, & pauca audiat; essetque aliis regis Ministris quasi
negligentia quadam, & segne indictum otium, si id uni so-
lum alicui demandatum esset officium. Præterea quem sub-
diti cognoscerent illum esse oculum, aut aurem regiam, scirent
hunc cavendum esse, neque quidpiam illi committendum,
quod omnino præter rem Principis foret. Xenoph. lib. 4. Cy-
*ti. † Plutarch. * Lampr. in vita Alex.*

§. Istis oculorum affectionibus hactenus explicatis corpus in suis motibus regitur, quæ si deessent, ne ad unum quidem passum securè posset progredi. Idem Regno eveniet, quod bonis Consiliariis destitutum fuerit. Cœcum erit sceptrum absque istis oculis, & sine visu Majestas. Neque enim princeps ullus tantâ pollet sapientiâ; ut per se ipsum omnia, quæ occurrunt, possit decidere. *El Senorio* (inquit Alphonfus Rex) *no quiere companero, ni lo hà menester, como quiera que en todas guisas con viene, que aya omes buenos, e sabidores, que le aconsejen, e le ayuden.* Et si quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existimaverit, ut absque aliorum opera solus videre omnia, & dijudicare se posse confidat, is superbus magis erit, quàm prudens, & ad quemvis passum in gubernatione h. offendet. Josue tametsi actiones suas cum ipso met Deo communicaret, & expressa ab illo mandata accepisset, & instructiones pro occupanda urbe Hay, consulebat tamen seniores Duces, quos secum i. habebat. Consilarii Assueri Regis nunquam à latere ipsius, discedebant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut Regum mos k erat. Divinum Spiritûs sancti oraculum est: † *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.* Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat: * *nemo enim solus sapit,* neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licet multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod peripicax, eò quòd non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem conficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferen-

h *Si de sua unius sententia omnia geret, superbium hunc judicabo magis, quàm prudentem.* Liv. i. Et ascendit cum senioribus in fronte exercitûs. Jos. 8. 1. k *Interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio.* Esth. 1. 13. † *Prov. 13. 10.* * Plaut.

ferentiâ, quam citiùs plures oculi deprehendunt, quàm unus, modò tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Unū solum ingènium unam sequitur rationem, neque enim uno eodémq; tempore pluribus potest intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius secutus iudicium, suum faciliùs deponit, illorùmque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. † Eam ob rem Joannes secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, seriò eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio virorum prudentium, & quos virtus commẽdaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consiliariorum oculi, & viam viam monstrarent. Antonius Imperator cognomento Philosophus, Vir eâ ætate longè sapientissimus, Scævola, Mucianum, Ulpianum, & Marcellum, Viros planè insignes à consiliis habebat, & si eorùm sententias suâ meliores esse animadverteret, lubens sese illis accommodabat, dicebátque: * *Satiùs est, ut ego tot taliumque amicorum sequar consilium, quàm illi meum.* Qui sapiens est, audit consilia, & rectiùs peragit omnia. Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quàm alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne principem arrogantia præcipitet, propterea quòd gloriam rei bene gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consilarii in eam aliquid conferant: neq; enim profectò minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quàm seipso rectissimè aliquid facere.

† *Ipsò Rex bene consulite, & pareto vicissim.*

Hæc consilii acceptatio summa in principe potestas est. Consilium dare inferioris est, superioris illud

T 2

ad-

† *Salus autem, ubi multa consilia.* PROV. II. 14. † *Mar. hist. Hisp. in Oculi tui recta videant, & palpebrae tue præcedant gressus tuos.* PROV. 4. 25. * *PROV. 12. 15.* † *HOM.*

admittere. Nihil principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quàm consultatio, & executio. *Digna accion es* (ajebat Rex Alphonfus undecimus in Comitibus Madritensibus) *de la Real magnificencia, tener segun su laable costumbre varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejos porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at bene statuere, solus & prudens. Nil quicquam de gloria principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) *& id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitrator.* Triumphus Scipionis Africani non aliunde, quàm à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici solebat, hunc conscribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam: neque tamen hunc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque rectè & cum laude ab eo factorum gloria Lælio ascripta fuit. Res tota in eo præcipuè consistit, ut rectè per semetipsum Comœdiam repræsentare princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consiliiarii sint oculi Principis, ipsum tamen adeò cæcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cæco quodam modo imperare, & princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, * *indignum esse*, inquit, *Reipublicam & fortunam Civium ei committeri, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse principis oculos; eam tamen miserrimum fore, qui non nisi iis solis cerneret. Non concrederebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicienda, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios iisdem applicando. Si

Con-

n *Astutus omnia agit cum Consilio, PROV. 13. 16, & 1. humanum C. de leg. * Tit. Liv. l. 26,*

Consiliarii animadvertant, penes se rerum decidendarum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos suos fines, & crescente ambitione, in diversas abeunt factiones, unoquoque eorum supremam illam potestatem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscentur & perturbantur omnia, si Consiliarii plus esse velint, quam speculæ quædam, quæ rerum Horizontem principi detegant, ut ipse statuere deinde in iis possit, & eligere consilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Ministro suus assistat Angelus, cor Regis verò ipse quoque Deus præterea moderatur, & dubio procul etiam visum ejus dirigent, & clariorem perspicaciorémque efficient, quàm Ministrorum. Rex Philippus secundus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis ipse secum disquireret, & Deo sese enixè commendans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret, licet aliter Ministris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non possunt Consiliarii semper hærerè lateri Principis, * *nec omnia consilia omnibus presentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur;* sed in arena capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut patet, si constet principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio, præsumpta temeritas est: omnia exequi ex aliena sententia, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et prodierit interdum quædam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus secundus, diversimodè ad Consilium statûs referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut aliàs expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumstantiæ iis

T 3:

inno-

o Cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinet.
 Et illud. PROV. 21. 1. * Tac. lib. 1. hist.

innotescerent. Consilium Statûs Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens princeps, longiùs quàm ipsum prospiciat. Thebani visum tam longum principi suo minimè optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus, & oculis obvelatis, significantes, cœco quodam impetu debere eum exequi, quæ snasisset, statuissetve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat principis alicujus absoluti, sed principis Reipublicæ; cujus potestas sic astricta est certis limitibus, ut satis sit, quòd ille audiat; nam videre, quid agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cœca Majestatis est umbra, & vanum potentia simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu residet, adeòque oculis non eget, cui pro suo arbitratu progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut ea de causa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incidere incommoda, quomodo, Tacito teste, Petro accidit, qui * *ne aliena sententia indigens videretur, in diversa, atque deteriora transibat.*

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ ii in rem confulerent, à decoro, existimatione & auctoritate regiâ non desciscerent. Sæpe personâ suâ minùs dignam aliquid agit princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verùm quia illud fieri nequit, decet saltèm ejusmodi legere Consiliarios, qui tametsi principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispania magna cum prudentia varia instituta sunt consilia, pro bona Regnorum, & provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus

* Tac, lib. 15. Ann.

ejus in ista Monarchia negotiis; verùm ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Respublica tam firmis munita præsiidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabescant, aut quæ malitia pravique abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas bene constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coeant, agantque inter se tam de illis ipsis partibus, quàm de universo corpore. Ad eum finem in religiosis Ordinibus cogi videmus Capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia; & easdem ob causas maximè è re communi esse videtur, ut decimo quoque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consilarii bini è Consiliis singulis, aut bini deputati ex unaquaque Monarchiæ istius provincia conveniant, ad deliberandum de sua suarumque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctius uniet, ut consentiant inter se, & sibi mutuum in necessitatibus ferant præsidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solum quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in principum Confessariis, qui eorum sunt Consilarii, Judices, & Medici spirituales; quæ officia Viros desiderant in obsequio divino, & amore in principem ferventes; instructos à scientia, ad rectè judicandum; à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad instruendum, proponendo principi ante oculos (etsi cum gratiæ amittendæ periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non verò luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parie-

tem & ruinas p̄minitantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur opera ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud solùm dico, conveniens iudicatum in Hispania, ut Regis Confessarius interesset consiliis, tum ut decisiones ex conscientia præscripto dirigeret, iisque pondus adderet, tum ut gubernationis quasi factus confors, corrigeret principem, si qua in re suo muneri is deesset: aliqui enim optimè nōrunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut principes, licet graviora illa sint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipsam personam.

§ Nec expedire solùm videtur, ut Confessarius consilio Statûs intersit, sed alii etiam Prælati aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctoritate sua, atque eruditione, quâ valent plurimùm, Regni consultationibus assistant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælati, qui in Conciliis Toletanis in unum conveniant.

§ Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt q̄ veritatis, & interpretes Deum inter & homines, in quorum ore / verba sua posuit. Cum illis valde cautè oportet agere principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluenta doctrinæ aut salutariæ, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, sũntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in seditionibus Catalaniæ, & Lusitaniæ compertum fuit. Fervor eorum

p̄ Illi autem liniebat eum luto absque paleis. Ezech. 13. 10.
 q̄ Clama, nec cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Is. 58. 1.
 & Pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum. Hebr. 5. 1.
 f̄ Ecce dedi verba mea in ore tuo. Jer. 1. 9.

zum & zelus in reprehendendis vitiis, exerere sese potissimum solet contra eos, qui aliis præsumunt, & ex levibus indiciis facile istud penetrat populus, quia naturâ suâ erga Ministros minùs bene afficitur. Unde fieri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi minùs contenti sint; inde verò oriantur tumultus & seditiones, præsertim quando culpantur, produnturq; vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa. Præstat igitur reprehensiones illas esse generales, absque eo, quòd ipsæ designentur personæ, quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circumstantiæ cum bono publico in trutina appensæ. Cum tali modestia reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immo etiam adulari cuiquam videri posset. Neminem Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius fuerunt generales, & quando ad particulares descendit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; qua in re falli solet zelus, aut quia nimius est, aut quia eum excœcat applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistratus.

Novi opera tua; & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima: plura prioribus. Sed habeo adversus te paucas, APOC. 2. 19. & 20.

SYMBOLUM LVI.

AB intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dexteram manus est voluntatis principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit †Rex Alphonfus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de poridat. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui

†L. 4. tt. 9. p. 20.

qui tunc Regi à confessionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey spiritualmente en fecho de su anima: otro solo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Consiliis prudentes institutas fuisse consultationes, si qui disponere eas debet, errorem committat. Consiliarii suas dicunt sententias, princeps per Secretarium suum animam iis tribuit; & unum aliquod verbum hinc aut ibi opportunè positum, negotiorum formam immutat, haud secus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propius, aut ab eo longius abeant. Consilium ideam fabricæ negotii alicujus disponit, Secretarius inde normam concinnat, in qua si erretur, ipsum quoque ædificium secundum illam constructum vitiosum exit. Ut istud Emblemate præsentem subjiciam oculis, calamus illius circinus simul est, quia non solum in chartam referre debet, sed mensurare etiam, & perficere, quæ statuta fuerunt, metiri occasiones & tempora, ne aut citius, aut tardius, ac oportet, fiat executio: officium ita conjunctum cum munere Principis, ut si negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam si pars Majestatis non sit, quædam saltè illius est reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cum proconsulem, qui tum Asiæ provinciam procurabat, his verbis admoneret: * *Sit anulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non Minister alienæ voluntatis, sed resbis tuæ.* Ministri alii in uno solo munere principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis sufficit scientia rerum iis commissarum; in hoc cognitio requiritur; & experientia aliqua communis, & specialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in una sunt materia; horum verò in omnibus, occulta tamen, & quæ postea Consiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis.

* Cic. Epist. I. ad Quint. Frat.

Cum malis Ministris poterit princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoria tempora retro præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum ritè & feliciter gubernatum fuisse, nisi cum, qui insignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè statuere principem, si Secretarius malè illud disponat, neque cum iudicio ponderet, aut cum prudentia observet aliquas circumstantias, à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quòd certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisq; accidentibus formam mutant & naturam. Habent pharmacoposi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verùm gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent aegritudinibus absque notitia causarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum, quas usus observavit, & prudens ratio expendit, ac speculatio. Idem negotium aliter prescribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter ad cholericum; aliter ad timidiores, aliter ad audaciores. Utrosque illi instruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quàm scholæ quædam, è quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quæ ipsi usu & experientiâ observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ secùs. E quibus omnibus facilè conficitur, quanti intersit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis instructi sint, Magni illi Dei Ministri aut Secretarii, quos Evangelistas dicimus, in Apocalypsi adumbantur per quatuor animalia alata, intùs ac foris oculis a plena, & pennæ quidem velo-

cita

a Singula eorum habebant alas senes, & in circuitu, & intùs plena scutis. Apoc. 4. 8.

citatem, & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem b caperent: tam obligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper calamo, & chartæ c intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, à quo nulla in re d discedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio rectè possit institui, operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad id viderentur idonei, primùm exercere in variis ministeriis atque officiis; quod fieri poterit, si princeps Legatis suis, aut majoribus Ministris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum Latine linguæ peritia, eorumque probet industriam extra suum Regnum in variis officiis; postea verò ad aulæ secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, seq; perficiant, ut esse possint Secretarii Status, aliorumque consiliorum, Custodes item ararii, Commissarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad bene gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerunque à Ministris fieri assolet, eorum operâ utentibus, quos jam ante habebant, quosq; ordinariè minùs ad id munus sunt idonei, eò quòd eos ferè eligere soleant, qui elegantius pingunt literas, non qui scientiâ præstant. Unde fit, ut plus obsit principi Minister aliquis bonus; qui imperitum habet Secretarium, quàm Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quòd si Secretarius ab ipso legatur principe, à quo ulteriorem sperat fortunam, majori cum studio Ministri suis invigilabunt officiis, magisque attenti erunt ad munerum suorum obligationem, & bonam administra-

T 7

nistra-

b Et requiem non habebant die ac nocte. Apoc. 4. 8. c. Facies eorum, & penna eorum extenta desuper. Ezech. 1. 11. d. Vbi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur. Ezech. 1. 12.

nistrationem fortunarum Principis. Rex Alphonsus Sapiens cum probè sciret, quantum in bono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, † *que debe el Rey escoger tal omne para esto, que sea de buen linaje, e aya buen seso natural: e sea bien razonado, e de buena manera de buenas costumbres, e sepa leer, e escribir, tambien en Latin, como en Romançe.* Non videtur Rex Alphonsus solum voluisse, ut Secretarius Latine noverit scribere, sed loqui etiam: id enim apprime utile est ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præsertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per provincias, & Regna extera longius dilatata fuit, illud valde necessarium est, ob frequens literarum Latinarum commercium.

§. Verum nihil magis essenziale & proprium Secretario, quam Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foras se prodit, aut levitate iudicii, mysteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendo ve ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeo Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quam loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditioni commissum fuerit.

† l. 4. tt. 9. p. 2.

SYMBOLUM LVII.

Horologii rotulæ tanto tamque occulto voluntur silentio, ut nec videas eas, nec audias; & licet ab iisdem totum pendeat artificium, sibi tamen hoc minime attribuunt, sed motum suum accommodant indici, qui solus horas distinguit, & indicat, seseque palam omnibus ostentat dimensu.

mensi temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & consensio sit oportet inter principem & eos, qui ipsi à Consiliis sunt. Istos adhibere, perutile est: nam (ut rectè dixit Rex Alphonsus Sapiens) ** el Emperador, y el Rey maguer sean grandes Senores.*

non puedè fazer cada uno dellos mas, que un Orne, & Statùs alicujus gubernatio multis indiget viris, ac tam modestis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant Consilio, sed solius principis. Laboris socii sint, non potentia. Ministri, non Imperii consortes. Sciant, principem absq; iis imperare posse, se verò absque illo minimè. Ubi Majestatem suam potentiàmque exercere poterit sine

sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Ægypto, ubi efficacior est caloris vis, cœlum animalia perfecta absque alterius concursu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Consultator erit potius, quàm Princeps. Perit principatus vis, nisi rerum summa ad unum *a* revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quod unus solus imperet, obediant alii, & si permiserit princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocratia. Ubi imperant multi, nemo imperat. Spiritus sanctus pœnæ & castigationis loco id *b* habet, & contra benedictionem interpretatur, si pœnes unum solum imperium *c* sit. Quòd si Ministri principem tam ignavum esse animadverterint, ut alios sinat regere, maximam sibi auctoritatem arrogant: Augescit inter eos superbia & æmulatio. Quilibet è pallio regio detrahit aliquid, adeòque penitus tandem in frustra distrahitur. Plebs confusa inter tot Dominos verum ac legitimum amplius non agnoscit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri existimat, nisi quod à principis sui mente proficisci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funesta ejus rei apud Historicos videre licet in amissione Regni, * & morte Garcia Galæcia Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, designando gubernationis motus; sed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui unà cum Rege postea occisus fuit. Regem Sanctium Lusitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potius, aliique famuli obscuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in
negò-

a Neve Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si uni reddatur. Tac. lib. 1. Ann. b Propter peccata terræ multi Principes ejus. PROV. 28. 2. c Et suscitabo super eas Pastorem unum qui pascat eas. Ezech. 34. 43. * Mar. hist. Hisp. c. 8. lib. 9.

negotiis curandis tam erat negligens, ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu suâ subscriberet antè, quàm eas legeret, aut sciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus sese Princeps objicit, qui sine examine, sine consideratione id solum exequitur, quod statuunt alii: in ipso enim tanquam in molli cera quilibet imprimit, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori, *¶ cui non iudicium, non odium erat, nisi indita, & iussa.* Ipsius Principis, non Ministrorum humeris Deus principatum imposuit; id quod haud obscurè Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industria armum exagno reliquum porrexit. Agramen non velim principem Cameli esse similem, qui cœcè oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculos, sicut animalia illa in visione Ezechielis, ut videant, & sciant, quid in se suscipiant. Curram & aurigam Israël Eliam vocabat g. Eliseus, quòd onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *neque juben di, neque vitandi potens, non jam Imperator, sed tantum belli causa erat.* Quam ob rem non solius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modumque dat rotularum motui, ab illo siquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut Princeps
pra-

¶ Tac. lib. 12. Ann. d. Factus est principatus super humerum ejus. Isa. 9. 6. e Levavit autem coelus armum, & posuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi: 1. Reg. 9. 24. f Et dorsa eorum plena erant oculis: Ezech. 1. 18. sm. lxx. g Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, curvus Israël & auriga ejus. 4. Reg. 2. 12.

Pratoris, Confiliarii, aut Præsidis partes sustineat: majus aliquid & excelsum ab eo postulatur. Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non suppeteret. *Pasi debe haver* (verba sunt Alphonsi Regis) *Omes sabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le sirvan de fecho en aquellas cosas que son menester para su Consejo, e para fazer justicia, e derecho à la gente; ea el solo no podria ver, nin librar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fie.* * *Ipsi*us est Ministris uti, velut gubernandi instrumentis, eosque operari sinere; sic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliqua superiore magis minùve immediatà aut assistente, prout negotiorum ratio postulaverit. Quæ Ministrorum sunt propria, ipsi Ministri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis solus Princeps statuatur. Ea de causa Tiberius † *Senatum per literas castigabat, quòd cuncta curarum ad se rejicerent.* Curæ principis graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque Majestatis læsione à Ministro eæ decideri possint. Quapropter * *Sanguinius maximus* è Consularibus oravit *Senatum, ne curas Imperatoris acquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis.* Quòd si Princeps semel Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confisus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum totius terræ Dominum constituisset, adduxit ad eum universa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id sibi reservari voluit, Pari ratione aliis relinquere debet princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè sese occupat, neque nar-

† Tac. lib. 3. Ann. * l. 3. tt. 1. p. 2. † Tac. lib. 2. Annal. * Ibidem lib. 6. Ann. h. *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea.* Gen. 2. 19.

varchus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat quietâ manus agitatione, quâ plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd si princeps ob ætatem aut teneram, aut ingravescentem, aut naturam alias ad gubernandum minùs idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adiutorem asciscat: minus enim est incommodi, alterius uti opera, quàm per se ipsum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuere, quòd viros bonos adhiberet in consilium; postea verò cùm solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex Philippus secundus, cùm videret ob senectam, aliasque corporis imbecillitates se ad Imperium minùs habilem reddi, fidis quibusdam, experitisque Ministris usus fuit.

Verùm tum etiam, cùm necessitas ea fuerit, non decet principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ natus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ suæ Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præsto sit. Si omnino non possit, illud curet saltèm, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ solertiâ, ut ipsius dispositioni & iudicio tribuantur. Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut aliò intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nôsse duntaxat, omnes consultationes ad ejus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licet nec mutescas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suis oculis illustrarit, aut instructus secretò correxerit, & castigavit Ministrorum suorum errores, iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consultant porò in Consiliis de negotiis, & viris bene de Republica meritis,

ritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verum ad ipsum principem omnia perveniant oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet, neque facile permittat, ut tanquam in Solari horologio umbræ ipsius (per has Ministros & principi familiares intelligo) eas indicent, & primum in apertum proferant, adeoque sibi adscribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & princeps contemp-
 ptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. † Ob hanc causam *inclinatio Senatus*, quæ in M. Hortalum propen-
 debat, *incitamentum Tiberio fuit*, quo promptius adversaretur, vehementerque increpuit, * Junium Gallionem præ-
 mia Prætorianis militibus proponentem; *velut coram*
rogans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperato-
ris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset. Prin-
 ceptus non ideo in veneratione est, quod Princeps sit, sed
 quia ut princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid
 statuendum acerbius, si quæ pænalis ferenda senten-
 tia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quan-
 tum fieri potest, princeps celet. Illi populi indignatio-
 nem, rigoris ac pænæ odium sustineant, non iste. De
 Jove antiqui dicere solebant, quod benignos solum
 vibraret radios, qui absque cujusquam offensione mi-
 narentur, ejusque potentiam ostenderent; alios verò
 per Deorum consilium. Ministri severi habeantur &
 duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum
 est accusare, & condemnare; principis absolvere, &
 veniam concedere. Emanuel Lusitaniæ Rex gratias
 agebat cuidam, quod argumenta quadam reperisset,
 quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item
 Lusitaniæ Rex Joannes tertius quæstioni cuidam
 criminali præsens aderat, cumque sententiis rogatis,
 paria essent tum absolventium, tum condemnantium
 suffra-

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann. i. Et honores
 ipse per se tribuere, pœnas autem per alios Magistratus, & ju-
 dices irrogare. Arist. l. 5. Polit. c. 11.

suffragia, solùmque ipsius expectaretur, fertur respondisse: *Quòd hunc morti adjudicaveritis, justissimè factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem iussent sententiam.* Ego tamen absolvendum eum censeo, ne quis dicat, *Regis suffragio subditum capite damnatum esse.* Ad subditos conservandos princeps creatus est, & nisi illius causa fiat, vitam eripere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, sed eas operari finit, & motus solùm earundem denotat. Ita Carolo quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis consiliariis, ut iis nimirum consultationes relinqueret, neque his facile se coràm ingereret. Quòd documentum etiam filio suo dedit Philippo secundo: *præsentia enim libertatem impedit, & ansam dare solet adulationi.* Et tamen in majoris momenti negotiis præsentia principis perquam utilis videatur, eò quòd non æquè animum instruant consultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addiscet, & negotiis incipiet affici; perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Verùm in declaranda sua mente admodum cautum oportet esse principem, ne fors eandem adulatio sequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ causa fuit, cur Pilo accusato Marcello, quòd sublato capite statuæ Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Tiberio diceret: *quo loco censibus Casar? si primus habeo, quod sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam.* Quamobrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris decretum, quo ** exemit Drusum filium suum Consulem designatum dicenda primo loco sententiæ, ne cæteris adfertiendi necessitas fieret.* Ingens istud periculum est; sed nec minus commodi ex eo, si princeps nec antè, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum, Lusi-

Lusitaniæ Rex tanta cum prudentia negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnoscere posset, quò animus ejus inclinaret. Unde & nata consuetudo, quòd Præsides & Vice-Reges in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, Aetolis quondam usitata.

At enim verò in casu, quo princeps approbationem potius cuperet, quàm consilium, poterit antè animum prodere, & suam manifestare opinionem: semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facilè ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cùm princeps illo tenetur implicatus, ob rationes jam dictas valde expedit ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hæc suâ præsentia firmet, atque illicò, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; neve interim fortè, dum de illis ad ipsum refertur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram principe fortes videri cupiunt, magisque animosi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum suggerunt consilia, licèt ordinariè ipsi ea non soleant exequi, immo vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma susciperet, [†] sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere.

§. Quæstio frequens est inter Politicos, deceatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sanè gravis nimium videtur occupatio, quâ tempus perderetur necessarium pro negotiis politicis, & administranda Republica, quamvis Tiberius * nec Patrum in Senatu cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis. Rex Ferdinandus sanctus coram in judiciis præ-

sens

† Tac, lib. 3. Ann. * Idem lib. 1. Ann.

sensaderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphonlus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum causas judicandas sibi sumeret, *porque maguer el Rey es tenuto de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son así, como de semparados, e mas en consejo, que los otros.* Salomoni insignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo causas & decidebat; & Israëlitæ Regem postulabant, qui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis & diceret. Sola principis præsentia bonos efficit *m* Judices, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri *n* potest. Præcipua causa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quòd qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis eripuisset, optimè nôset pauperes adversum *o* potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adpromiserit principi, deleturum se reliqua ejus peccata, & usque ad candorem nivis eum *p* emundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuam esse partem muneris regii, cui tamen satisfieri puto, si bonos Justitiæ Ministros eligat, attendatque deinde sedulò, quomodo munus suum isti impleant; ceterum sufficiet, quòd subinde in causis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia possunt

possunt

k Audivit itaque omnis Israël judicium, quod judicasset Rex: & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium. 3. Reg. 3. 28. *l* Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes. 1. Reg. 8. 5. *m* Rex, qui sedet in folio judicii dissipat omne malum intuitu suo. Prov. 20. 8. *n* Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor. Ps. 9. 14. *o* Persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum. 1. Reg. 17. 34 *p* Querite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra, sicut coccinum, quasi nix dealbabitur. Isa. 1. 17.

possunt opprimi) suffragiis ferendis ipse intersit, aut certe, ut Judices semper in metu sint, ne fortè ex occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sententias observet. In eum finem Judices omnes Madriti versantur in Palatio regio, & in aulis, ubi judicia exercentur; fenestræ sunt, per quas sua Majestas secretò solet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco judiciis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet, ubi Judices de negotiis conferunt, & quoties ita videtur, ab ipso audiri possunt per fenestram quandam holoserico rubro coopertam.

§. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriori, qui horas designat, haud obscurè elucet etiam in regimine Monarchiæ Hispanicæ tam bene instituto, ut Regna & Provincias, quas Natura latè sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regni Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia seu justitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, seu Provinciam pertinent. Atque istæ consultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud tandem statuit, quod maximè expedire judicaverit, eâ ratione, ut Consilia veluti rotæ sint, sua Majestas verò index; aut illa sint nervi optici, per quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex verò instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis iudicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis, & suæ Majestati præsentibus, tanta cum prudentia & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & amplius, à quo altius illa coepit assurgere, vix ullus aliquis gravis error in ea acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cujus partes tam distitæ sunt inter se, proclive est fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & pœnè quotidie graves in ea motus ac tumultus oriebantur:

bantur: evidens sanè argumentum, hanc nostram fundamentis suis longè illi præstare, & à viris fidei magis probatæ, majoris item judicii ac prudentiæ gubernari.

§ Quamobrem cùm summa rerum ad Principem tandem derivanda sit, decet omnino, ut non amore solum, sed œconomia etiam Reipublicæ Pater sit, neque satis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros, qui rerum satagant; sed secretam præterea eandem notitiam sibi comparet, quâ se in omnibus dirigat; uti mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi librum Augustus Imperator habebat, in quo ^{*} *opes publicæ continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, Regna, Provincia, tributa, & necessitates, ac largitiones, quæ cuncta suâ manu perscripserat.* Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed caducum & fragile, nisi à calamo juvetur, qui illas in charta perennare faciat. Plurimum addiscet, quisquis ea, quæ rectè facta fuerint, quæ secùs, memoriæ juvandæ causâ, in libellum retulerit. Quam diligentiam si adhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solium regium aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majestatem regiam eò usque sese demittere, sed sufficere, si solâ suâ præsentia, non autem tantâ animi attentione Regnum moderetur, Ministrorum arbitrio illud permittendo, facilè equidem mihi persuadeo de optima constitutione, & ordine Monarchiæ hujus in Consiliis suis, & tribunalibus fore, ut Serenitas Vestra absque graviori aliquo periculo dominationis suæ stadium decursura sit; verùm tamen nihil erit aliud, quàm index solùm horologii, alienis rotulis agitatus, neque quicquam in ejus gubernatione elucebit eximium, & gloriosum; quemadmodum futurum esset, si (quod sperò) Serenitas Vestra Augustum imitata in certo aliquo libro, illas ipsas res ad-

V

notat

* Tac. lib. I. Ann.

notari fecerit quotannis, in quolibet Regno separatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præsidio custodiuntur: quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obsequia, aliâque similia; notando insuper memoriæ causa negotia majoris momenti, quem ea eventum sortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia usu observata, quæ ad ritè gubernandum possunt conducere. Ab hac cura & attentione proficiscitur insignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU, quam tantopere omnes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt, unà cum Secretis personarum Catalogis; quia verò illæ sensim & cum tempore naturam, morèsque mutant, quolibet triennio illi innovantur, præterquam quòd annis singulis ad eundem præscribantur informationes quædam, non tam generales, sed de iis solùm rebus, quas ipsum scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officiis optando, non contra. Quòd si principes ejusmodi notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: meliùs regnandi artem condiscerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari; adeòque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum tempori non curantur, quæ ad bellam aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam confusionem parient summaria illæ relationes, præsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet principis, aliæ per Ministros, qui principalia obeunt munera, aut Viros alios intelligen-

gentes, quibus tutò credi potest, quòd sincerè & accuratè illas facturi sint. Quare si, ut Cicero dixit, † *Senatori necessarium est nescire Rempublicam, quid habeat militum, quid valeat arario, quos socios illa habeat, quos amicos, quos stipendiarios, quâ quisque sit lege, conditione, fœdere, &c.* Senatori, inquam, qui non nisi exigua gubernationis pars est, quantò magis ista necessaria erunt Principi, cujus est ad universale bonum attendere? & si Philip-
pus Macedoniae Rex bis quotidie prælegi sibi voluit articulos fœderis cum Romanis initi, cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inspicere totum Imperii sui corpus redactum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabula quadam geographica, omnes ac singulas partes, quibus illud constat?

† Cicero.

SYMBOLUM LVIII.

E præcipuis regnandi instrumentis honor, qui nisi ab honesto esset & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum est. Nemo quisquam absque eo se suâque diu conservare poterit. Si is deesset principi, deficeret virtutum custodia, famæ stimulus. & vinculum, quo amorem venerationemque sibi conciliat. * *Velle pecunias excellere tyrannicum est; honoribus vero, magis regium.* Nec minùs subditis honor utilis est, quàm ipsi principi: nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coercendum populum, cum plerique comparati sic simus, ut non minùs infamiæ metus, ac pœnæ nos in officio contineat. Mox rueret ordo Reipublicæ, nisi in existimatione essent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illa potiatur, labori se dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ: in qua subesse omnes cupiunt, quàm ei, in qua nemo non imperare desiderat. Regnum nimis abje-

abjectum & humile vi cedit, & obligationis suæ, quâ Domino legitimo obstrictum est, facile obliviscitur. Illud verò, quod altioris est animi, quòdque honorem

in pretio habet, labores & pericula, immo suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non est Burgundiæ Comitatus, ut suam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infecta elementa, tamen omnia adversus illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuere. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potuerunt, generosa fidelitas, & sincerus in Dominum legitimus amor adimi nunquam potuit.

§. Adversus mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quàm longissimè arceatur à populo; quâ politicâ. Chineses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese objicere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est princeps, qui animis magnis non imperat, & generosis, nec absque iis timeri se unquam faciet, aut dominii sui fines dilatabit. Æstimatio gloriæ, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publica, quâ quisque in sua opinionè sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium est, quod principes reperire potuerunt, adeoque honoris æstimationem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, aut certè propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, conservare debent inter subditos; dissimulando penitus, aut leviter saltè castigando delicta illa, quæ tuendi honoris causa committuntur, & contra præmiis & testimoniis publicis actiones fortes, & generosas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in subditis perniciosam esse inanem illam existimationem & gloriam, quæ solâ hominum opinionè, non solida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Ministros nasci solent cum jactura boni publici, & obsequii principis, diuella, injuria & homicidia; ex his verò motus intestini, & seditiones. Nec cum illa stare potest obedientia, sed interdum

Principis sanguine sese coinquinat: nam si semel subditus opinione suâ propriâ, aut communi rumore persuasus Tyrannum eum iudicet, & morte dignum, facile eam machinabitur, ut sese pro patria offerat, & nomen suum posteritati a consecret. Oportet ergo ut princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos honoret, & exteros: honor enim iste principum honori non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, si se communicet aliis, easque incendat. Ob quam causam Ennius pietatem illius, qui erranti viam monstrat, flammæ comparavit.

† Homo, qui erranti comiter monstrat viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipsi lucet, cum illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit consilium, * ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto. Ex utraque hac sententia præsens Emblemata desumptum est, fas incensa candelabro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi Magistratus insigne, à qua lucem flammamque hauriunt alia, ad significandum, quàm sine detrimento flammæ honoris sui eundem Principes inter bene meritos dispertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisquis eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim suppeditant, nec unquam deest, quod largiatur. Inexhausta est honoris dos in principibus, quantumvis liberales ii sint: omnes enim eos venerantur ut depositarios solum, qui honores, quos accipiunt in alios dispertiri debent; nō secus ac terra vaporibus suis aërē refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim foveat. Atq; hoc mutuum hono-

a Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam invadunt; sed ut famam & gloriam adipiscantur. Arist. lib. 5. Polit. c. 10. † Ennius, * Cicero.

honoris subsidium principem inter & subditos etiam agnovit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit *que honrando al Rey honran, a si mismos, e a la tierra, donde son e fazen le alt ad conosciada, porque deben aver bien, e honra del.* Ubi honor ille reciprocus est, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ulla in re magis suam Majestatem ostendit Princeps, quam honorando. Quanto naturæ corpora præstantiora sunt, tanto profusus virtutes ac dona sua impertiunt aliis. Fortunas fugiri, humanæ liberalitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eorumque qui ad Deum accedunt propius. In his generosis principiis ac regulis maximè instructam velim Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columnam.

** Os Cavalheiros tende em muita estima,
Pois com seu sangue intrepido, & fervente
Estenden não somente a ley de cima,
Mas inda vossó imperio preeminente.*

Audiat Serenitas Vestra ea de re gloriosum Antecessorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Successores suos optimis monitis instruens, sic loquitur: *† Otrosi deben amar e honrar a los ricos Omes, porque son nobleza, e honra de sus Cortes; e de sus Reinos, e mar, e honrar, deben los Caballeros porque son guarda, e amparamiento de la tierra Ca son se deben reoclar de recibir muerte por guardarla, e acrecentarla.*

§. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vigent & Regnum efficiunt gloriosum: nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroica exempla transmittuntur ad posterum. * Vix ullum aliud egregium facinus effecere tres illi fortissimi milites, qui per medios hostium euneos aquam de cisterna attulerant, eò quòd David eos remuneratus non fuit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita,

† l. 17. tt. 13. c. 2. * Cam. Lus. can. 10. §. l. 17. tt. 13. p. 2. * 2. Regum 13.

vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & jus quoddam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum gesta fuere; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quàm ii, quos adhuc sperant. Atque isthæc consideratio movit Serenitatis Vestræ Antecessores, ut præstantiora quædam illustriorum familiarum Hispaniæ obsequia æternis honoribus voluerint, prosequi. † Sic Rex Joannes secundus remuneratus est ea, quæ Comites Ribadei præstiterant, quibus ideo perpetuâ lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestisque quâ Reges die Epiphaniæ Domini sacro uterentur. * Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, jussitque eos donari veste, quâ vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ festo Reges biberent. Comitibus denique Rocensibus ex familia de Vera, quibus permissum, ut quotquot ex illo sanguine descenderent, quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cùmque ipse Rex Ferdinandus Galliarum † Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonsalvum coenæ adhibuit; ad cujus etiam domum divertit, cùm Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum atque adeò universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: * *Illo in corpore decus omnis Cherscorum, illius consilii gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America assurrexit, Hermanno Cortesio, & Pizarri debetur. Fortitudo & indu-

† Mar. hist. Hisp. lib. 21. c. 16. * Idem lib. 25. c. 4.

† Ibid. lib. 29. c. 9. * Tac. lib. 3. Ann.

industria singularis Marchionis Aytonæ, mortua serenissima Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservati apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, quâ Italia diu fruita est, fuere præsentis aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli instar erunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, quâ ditescunt principes, augent Status suos, & securos reddunt. Floret Imperium Ottomanicum, quòd fortitudinem decoret præmiis, & altiùs evehat, in quocunque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hispanicæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac post eum Carolus quintus, & Rex Philippus secundus aptare formaque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideo fieri, quia ipsi aut eos non querunt, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solùm ad gradus altiores evehunt, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, qua in re plus casus potest, quàm electio. Semper natura insignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen semper utuntur principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur moriunturque obscuri & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, toti orbi fuissent admirationi. Offatus in Sacellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset ingloriùs, neque tam eximia Regno Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henricus quartus magnæ illius indolis probè conscius, eum Cardinalitia dignum purpura proposuisset summo Pontifici. Si præstanti ingenio Virum princeps inter vulgus sinat delitescere, vivet morieturque obscurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus

¶ una cum tribus discipulis in montem Thabor con-
scenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à solo
illo speciali Domini favore exclusi, experti fuere fi-
dem suam sic intepuisse, ut energumenum quendam
curare nullo modo possent. Non crescunt neque
florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille
igitur Princeps, qui honorum sparserit semina, ma-
gnos insignesque Ministros colliget: at tempori eos
seminare oportet, atque ad occasionem paratos habe-
re, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri pos-
sunt. Qua de re minùs solent esse solliciti Principes,
dum in pace & tranquillitate aetatem degunt, existi-
mando nimirum, operam illorum nequaquam sibi
fore necessariam.

¶ Nec solos Nobiles & Ministros insigniores ho-
norare debent Principes, sed alios etiam subditos:
id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Al-
phonfus Sapiens, cum dixit: † *E aun deben honrar à los
Maestros de los grandes saberes. Ca por ellos se fazen muchos
de Omes buenos e por cuyo consejo se mantienen, e se ende-
rezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Senores.
Ca asi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los
derechos es otra manera de Cavalleria, con que se quebran-
tan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E aun deben
amar, e honrar à los Ciudadanos, por que ellos son como resore-
ros, e raiz de los Reynos. E esto mismo deben fazer à los Mer-
caderes, que traen de otras partes à sus Senorios las cosas
que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Me-
nestrales, i à los Labradores, porque de sus menesteres, & de
sus labranzas se ayudan, e se goviernan los Reyes, e todos los
otros de sus Senorios, e ninguno puede sin ellos bivar. E otrosi
todos estos sebedichos, e cada uno en su estado debe amar, e
honrar*

¶ Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum turba
residen'ibus quidam tepor eorum fidem retardaverat. Hilat.
c. 1. sup. Matth. c. Obtuli eum discipulis & non potuerunt
curare eum, Matth. 17. 15. l. 3. tit. 30. p. 2.

Honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrescentar sus derechos, e servirle cada uno en la manera, que debe, como à su Señor natural, que es cabeza, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey esto ficiere con su pueblo, avra abondo en su Reyno, e serà rico por ello, e ayudar se à de los bienes, que y fueren, quando los uviere menester, e sera tenido por de buena fe, e amarlo an todos comunalmente, e serà temido tambien de los estranos, como de los suyos.

§. In largiendis honoribus magnâ attentione uti oportet principem, considerandum videlicet tempus, ponderandæ personarum dotes, ut nec supra merita illi sint, nec infra: honores enim discernunt dignitatum gradus non secus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adversus Principem concitat. Valdè perturbatur Respublica, ubi honores malè dispertiti fuerint. Impares meritò notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plures. Æqualibus impertire omnes, est præmiari neminem. Cum æqualitate non crescit virtus, nequequam eximium audet fortitudo quæ non singulare aliquod sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro ea obtinenda decertant. Honor uni alicui Ministro bene merito exhibitus, eidem calcar est, respiratio aliis; obedientia populo.

§. Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, eumque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cum in aliam transit materiam, in sua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eisdem posthac sperabit nisi ab eo,

quem in ejusmodi honoribus constitutum viderit. Etiam in Livia matre sua admittere noluit Tiberius peculiaria honorum signa, quæ Senatus ei parabat: † *Anxius enim invidiâ, & muliebri fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est. Quin & cæremoniæ, quas casus introduxit, aut adulatio, & jam principis sunt propriæ, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi tamen Majestatis limites definiunt. Agerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant, tametsi filii ipsius essent, & in Imperio d' Successores. Vanescit Principum honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Aliquando tamen, cum Ministri absente principe personam ejusdem sustinent, communicari iis poterunt istiusmodi honores, & cæremoniæ, quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsentem non item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentatam Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & supremæ potestatis reflexio.*

† Tac. lib. 1. Ann. d' *Tum verò aquari adolescentes Senectæ suæ, impatienter indoluit.* Tac 1. 4. Ann

SYMBOLUM LIX.

Natura provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepsit, nunc montibus tanquam altissimis mœnibus, nunc interfusis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tanta Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentia & tyrannidi

Extc.

Exteriorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum sufficere minimè poterunt, ne infatiabilis dominandi cupiditas ea periret:

peret: tanta enim tamque potens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymasse fertur, quòd plures sibi mundos subicere non posset. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imo vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cùmque illum amici monerent de periculo, * *Hodie, inquit, Regem dicite, cras perimite.* Nulla in homine passio cæca magis est & peri-

V 7

peri-

* Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 10.

periculosa, ac ista. Multos illâ vitâ pariter & statibus, quos dilatare nolebant, exiit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur, cui insculptum caput Mascovia Principis, qui dum illi sceptrum eripere voluit, suum non tantum, sed & vitam perdidit; in ipso verò calicis labro hæc inscriptio legebatur:

Hæc aliena appetendo, amisit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres suos regnis exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si brachium extra Regnum suum porrigat; haud secus ac testudo, ubi caput extra concham exerit, discrimini sese a objicit. Et tametsi *sua retinere, privata domus; de alienis certare, regiam laudem esse*, Rex Tiridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentia Tribunal, quàm armorum superest. Enimverò qui injustè alteri statum suum eripit, occasionem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. † *Suam Princeps Fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat.* Ea de causa Rudolphum primum Imperatorem dicere solitum accepimus. *Satis esse, bene regere, quàm dilatare Imperium.* Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsentis Regni sui periculo, ut in eò verissima fuerit illa Regis Alphonsi Neapolitani sententia, hos tales lusoribus comparantis, qui vanâ lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos b impellit. Quò quis potitur pluribus, eò

plura

a Testudinem ubi collecta in suum tegmen est, tutam ad omnesictus esse, ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere Liv. Tac l. 15. Ann. † Curius. * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 10. b Quibus nova, & ancipitia præcolere, avida, & plerumque fallax ambitio est. Tac. l. 4. Ann.

plura desiderat. *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentia cupidò cum Imperii magnitudine adolescit, & incrementum sumit. Opportunitas occasionum, mediocrumque facilitas oculos rapiunt, & animos principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius tuetur, qui plura possidet; sed is, qui plura jure possidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augétque pericula: adversus potentiores enim omnes in fœdera cœunt, & arma sumunt; uti fœdere Hispaniæ Reges contra Alphonsum tertium, cujus prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ causa est, cur magis expediat potentiam bene habere constitutam, quàm eandem exercere; neque enim in acquirendo minus periculi est, quàm postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, † que ab exiguis profecta initiis, cò creverat, ut jam magnitudine laboraret sua; quòd cum Augustus antè prævidisset, addiderat consilium coercendi intra terminos Imperii quod Adrianus Imperator postea effectum dedit. † Imponat Princeps felicitati suæ frenos, facilius reget. Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentiâ armata fuerint. Difficultas in conservatione est posita, * facilius quippe est quadam vincere; quàm tenere: in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione verò consilium dominatur. † Fortunam magnam citius invenies, quàm retineas. Ultrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentia, at sine prudentia singulari conservari non potest.*

Nec minor est virtus, quàm quarere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens hanc causam adfert: * *Porque la guardia a viene por sefo, e la ganancia por a ven-*

† Liv. l. 1. * Tac. lib. 1. Ann. † Curtius. * Idem. † Publ.
* l. 3. tit. 3. p. 20

ventura. Fortunam tuam pressu manibus tene, lubrica est.
 † Erinaceum reperire (unde hoc desumpsi symbolum) perquam facile est; ad detinendum verò consilio opus, ut nimirum manum sic applices, ut demittat paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum erigit, legioni militum sarissis undique cinctæ similis videtur.

————— * *Fert omnia secum;*

Se pharetrâ; sese jaculo, sese utitur arcu.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma elata fuerant Joannis Austriaci tempore, cum illa Rebellium sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam subducere nunquam audeat. Et causæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non semper ad conservandum, præstò sunt. Quòd si tamen semel in dominatu præscriptum fuerit, ipsum tempus illum sustentat. Quod fit, ut unus aliquis facile interdum gubernet Imperium, quod non nisi magna cum difficultate multi principes crexerunt.

§. Quare cum præcipuum principis officium sit, suos status conservare, adjiciam hîc ea media, quibus id fieri possit sine successione; aut Electione, aut armis acquisiti illi fuerint. Tres solum causas generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conservandum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Religione & justitiâ servemus propitium: Occasio, cum causarum concursus ad altiore[m] fortunam viam aperit: Prudentia; quando aut accersere occasiones, aut sponte natis rectè uti quis novit. Alia instrumenta sunt cum scientia conservandi communia: ejusmodi sunt animus generosus, & applicatio principis; consilium, prudentia, existimatio, cultus, & in ipsum amor; dignitas Coronæ; armorum vis; unitas religionis; administratio justitiæ; legum auctoritas;

distri-

† Curtius, * Claud,

distributio præmiorum; severitas castigationis; Magistratûs integritas; electio bona Ministrorum; privilegiorum, & consuetudinum conservatio; educatio juvenutis; modestia Nobilitatis; frequentia populi; monetæ puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservantur Status, & tametsi in omnibus sedulâ attentione sit opus; ii tamen, qui successione hæreditariâ à parentibus derivantur in filios, tantam non desiderant. Cum enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam tranierint, non amplius meminerunt Subditi, Coronam ab institutione esse, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audeat; quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes à successore vindictam metunt & pœnam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facile ferunt, & tolerant subditi. Iple negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia jam alveum reperit) securum eum reddit, licet ad gubernandum minùs idoneus sit; modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certe hostales ei casus obtulerit.

§. In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est, sub prima gubernationis initia præsertim; quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minùs prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statum præteritum innovando absq; prudentia debita & moderatione, etiam tum, cum de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutatio-
nes

nestamen sensim fiunt ad imitationem Naturæ, quæ non confestim ab uno extremo transit ad aliud, sed inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumnæ interjicit. † *Anceps, & operosa nimis est mutatio, qua subito, & cum quadam violentia suscipitur, facilius autem, qua sensim, & paulatim declinando fit.* Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eò quòd repente ab uno navis latere in aliud convertenda sint. Eapropter valde expedit, ut princeps sub Imperii initium, quantum fieri potest, sequatur normam gubernationis præteritæ, dādo operam, ut paulatim ad meliorem reducatur formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus alio se delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectura id fuerit. Tiberius ad Imperium evehctus, * *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere* & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare. Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare coepit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus assueverat populus, * *ut haud minus vitia Principum amarent, quam olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cum laxatam sub Commodo disciplinam militarem ad pristinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus undecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres severiorem justitiam exercuit. Quare cum rigor nimius Principatus inveterati vitium sit; novi contra virtus debet esse benignitas.

* *Nil putet assuetos sceptris, mitissima fors est.*

Regnorum sub Rege novo.

Tempore opus est ad rectè disponendam gubernationem,

tionem,

† Arist. l. 6. Polit. Tac. lib. 1. Ann. † Idem lib. 1. hist.
* Lucan.

tionem, neque enim minus negotiis est Rempublicam emendare, quam ab initio constituere. Eam ob rem excusavit se David, quod ob proditoriè illatam Abnerò necem, de Joabo pœnas non sumeret, dicitans Regem se esse adhuc delicatum, & recens unctum; veritus scilicet ne dominatum suum rigore nimio exosum redderet. Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud habuisset præ oculis, cum malo usus consilio, populo rigoris paterni moderationem petenti hunc in modum respondit: *Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego autem addam jugo vestro: Pater meus cecidit vos flagellavit; ego autem cœdam vos scorpionibus.*

§. Nihil in gubernationis primordis tanti refert, ac gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi conciliare: nam semel perita, non facile iterum deperditur; Ideò Domitius Corbulo missus in Armeniam tantopere laborabat, *ut summa in serviret, qua in novis cœptis validissima est.* * Idem etiam Agricola fecit, cum Armeniam regeret, *et non ignarus instandam famam, et prout prima cessissent, fore universam.*

§. Periculosa semper est comparatio gubernationem præteritam inter & præsentem instituta à populo, si non eandem in hac, atque in illa prosperitatem reperiat, aut in Successore non videat eam humanitatem, eas bonas dotes & ornamenta animi, quibus Antecessor floruerat. Curet itaque, quoad fieri potest, ne tempus à tempore nimium discrepet; sed ut una eademque videatur manus, quæ habenas moderatur. Quod si princeps actiones suas sic instituere aut non possit, aut nesciat; ut æquæ ac priores placeant subditis, minimum eas fugiat occasiones, in quibus fieri possit comparatio. Quæ causa erat, cur Tiberius homo severus & melancholicus, et spectaculis publicis abstineret, *tristitiâ scilicet ingenii, et metu*
com.

† Arist. lib. 4. polit. c. 1. c. *Ego autem adhuc delicatus, et unctus Rex 2. Reg. 3. 39. * 3. Reg. 12. 14. † Tac. lib. 13. Ann. * Idem in vita Agric. † Idem lib. 1. Ann.*

comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Quare simul atque princeps ad gubernacula sedere cœperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis præterita in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hac ipsa regula Nero ad Imperium euectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, & formam futuri Principatus præscripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat invidia.

§. Porro illud etiam conetur princeps, ut actiones suas moribus Patriæ, & institutis Majorum accomodet; nam & virtutes novas Successoris, quæ in Antecessore, aut provincia aliàs visæ non fuerunt, in vitis numerat populus, & detestatur. Parthi Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regem polcebant; * sed præcipi aditus, obvia comitas, ignota Parthi virtutes, nova vitia; & quia ipsorum majoribus aliena, perinde odium prævis, & honestis. Indignè nimirum ferebat populus, quod nec venandi studio caperetur, nec equorum cura, ut Antecessores solebant; contra ac Nero, qui & primæ ab infantia instituta, & cultum Armeniorum amulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebèmq; iuxta devinxerat. Et si novitates istæ in ipsamet principis personâ id efficiunt, quantò magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut princeps nec severus nimium, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populûsque remedium expetit, Successoris gnavitas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis susceptæ à gloriosissimo Patre Serenitatis Vestræ, Rege nostro, gubernationis experientia comperit fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis con-

* Tac. lib. 13. Ann. * Idem lib. 2. Ann. † Ibid.

condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa justitia est, quæ magnam principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem *† novum Imperium inchoantibus, utilis clementiæ fama;* ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiza Rex sustulit exilii pœnam, quâ Pater ejus quosdam multaverat, jussitque lites eorum ac causas in ignem conjici, ut nimirum hæc ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

§ Tametsi verò artes istæ apprime utiles sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi princeps conciliet. Quæ in re insignes excelluerunt duo Aragoniæ Reges: * unus fuit Alphonsus primus, quando pro uxore sua Urraca regnatus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse causas pro tribunali cognoscens jus dicebat, administrabat justitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriâque protegebatur, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Aliter fuit Rex Alphonsus quintus, qui Regni Neapolitani subditos mirè sibi devinxit attentione & prudentiâ in negotiis: præmio & castigatione; & liberalitate, humanitate & promptitudine audentiam largiendi. Tam boni publici privati que amans, tam ad genium morésque Regni istius formatus, ut non princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præsentibus, facilius longè subditorum animos & voluntates occupare potuere; in absentibus verò principibus, qui aliis in provinciis aulas suas habent, id difficilius est: nam fidelitas longâ illâ distantia si non refrigescit omnino, at intepescit saltè, nec in ardore

† Tac. l. 4. hist. * Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 8.

ardore suo conservari aliter poterit, quam gubernatione optimè institutâ, procurando nimirum, ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Justitiam, Honores & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum solatium restat absentibus subditis, † *laudatorum Principum usum ex æquo esse, quamvis procul agentibus: se vos proximis ingruere.* Verùm quia ejusmodi Regna ferè semper novitates amant, & mutationes, atque à principe præsentis gubernari malunt, quàm ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illis habuerit princeps, armata sit, & adversus casus omnes munita, iis adhibitis mediis, quæ necessaria esse dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc rarò diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illa ipsa acclamatione, quâ Saul unctus fuit in Regem, diffidere ei coepit populus, eumque despernere, tametsi à Deo ipsomet illius esset electio. Verùm non desunt artes, quibus electus conceptam de se opinionem tueri potest, dando nimirum operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignum eum effecere, porrò conservet; solent namque homines cum Fortuna secunda mores etiam suos immutare. Tiberium † *egregium vita famaque Historiæ memorant, quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit.* Similiter Galba major privato visus, dum privatus fuit, † *Comis humanusque sit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit; amans boni publici, & studiosus conservandorum* privi-

† Tac. lib. 4. hist. d Num Salvare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera. 1, Reg. 10. 27.

† Tac. lib. 4. hist, † Idem lib. 1. hist.

privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provinciae Procures in consilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facile exteros admittat, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis concedat. Familiam suam servet modestam; Majestatem severitate, justitiam clementia temperet. Regnum sic moderetur, quasi hereditate pactum, quod ad posterum transmittere debeat, non tanquam electivum, omnes omnino ex eo fructus, dum imperat, ad extremum usque colligendo, unde Poëta quidam quaeritur.

† Non parcat populis Regnum breve.

Per enim difficile est, temperare felicitati, quã te non putes diu usurum.

§. Oportet præterea principem esse pacificum, non alienorum invasorem: nam Regna electiva eum habere metuunt. Dominum, cui animus est ad subjugandos alios; amant verò eum, qui de sua conservatione magis est sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minimè latet, Regna omnia in primis initiis suis fuisse electiva, postea cupiditate dilatandi suos fines sensim perdidisse libertatem, quam eripere aliis volebant, novas sibi provincias subjiciendo. Neque enim fieri potest, ut inter tot electionis casus & pericula diu firma consistat multorum Statuum amplitudo, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducant ad Monarchiam hereditariam. Quam causam Galba dedit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam commutatum e fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeòque absq; hac gubernari non debent, semperque danda opera, ut princeps à parte stet electionis, in ea siquidem libertatem quasi tenent suam libertatem, & si animadversum in principe fuerit, quòd coronam ad successionem reducere cogitet, ea privabitur.

§ In

† Statius. * Tac. lib. 2. hist. e Si immensum Imperii corpus stare, ac librari sine rectore possit, dignus eram, à quo Respublica inciperet. Tac. lib. 1. hist.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur violentia, quàm in conservando: sunt enim velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, ut fessorem admittant, postea oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominationi; nempe † *prima dominandi spes in ardua, ubi ingressus fueris, adsunt studia & Ministri.* Verùm tamen, cum illa voluntatum studia plerumque ficta sint, facile sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideòque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præsertim, quando exactionibus primis de gubernatione futura iudicium fit; uti Vitellio accidit ob Do-
Jabellæ mortem, in viso omnibus & f. odiofo. Et tamen si Piso dixerit, * *neminem unquam Imperium flagitio quæsitum, bonis artibus exercuisse,* scimus tamen, sic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim stabilivisse. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox periére. Pessima ista ratio Status omnes ferè Tyrannos pessundedit, & si quis aliquandiu substitit, & ideo factum, quia Tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primùm injusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt principem boni publici privatique causa, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsâ illud obtineant, facile timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, † *simul reputans, non posse Principatum scelere*

† Tac. l. 4. Ann. f. *Magna cum invidia novi Principatus, cujus hoc primum specimen noscebatur.* Tac. l. 2. hist.
* Idem l. 1. hist., † Ibid.

scelere quassum, subitâ modestiâ & priscâ gravitate retinere. Istiusmodi transmutationes vehementius metuit populus, quam ipsa vitia; illis enim majorem subesse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulatâ malitiâ deterior est: nam hæc illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ procreant.

§. Egregiè fortis & prudens fuit *Cæsar* g *Augustus* in augenda tam sua quàm Imperii gloria, quin & hujus conservandi exemplar aliis omnibus Principibus esse potest. Annis decem & novem dignum se Imperio probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore fortunam suam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; sed merita jam antè præcessisse oportet. Una victoria Imperatorem eum h fecit, eò quòd occasione & prudentiâ usus fuisset. Occasione quidem, nam † *Lepidi & Antonii arma in eum cessere. Cuncta discordiis civilibus fessa erant.* * *Nulla jam publica arma, nullo adversante, cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent. † Neque provinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatûs, populique Imperio ob certamina potentium, & avaritiam Magistratum, adeòque Reipublicæ mutationem exoptabant.* * *Nec aliud discordantis patriæ remedium, quàm ut ab uno regeretur. Quæ omnia, accedente præsertim Augusti prudentiâ, in causâ fuerunt, ut unus ipse tanto faciliùs rerum potiretur, & iisdem postea artibus Imperii amplitudinem porrò sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam auctoritate i Tribunitiâ. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris asscivit, sed k Principis. Magistratum vocabula sustulit, Militem*

X

donis,

g *Nonodecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit. Tac. lib. 13. Ann. h Mansisse Cæsare Augusto victore Imperium. Idem lib. 1. hist. † Idem lib. 1. Ann. * Idem ibid. † Idem ibid. * Idem ibid. i Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam. Tac. ibid. k Non regno tamen, neque Dictatura, sed principis nomine constitutam Reipubl. Tac. ibid.*

donu, populum annonâ, cunctos dulcedine otii & pacis humanitate, benevolentia & clementia pellexit. † Multis suis etiam æmulis, Antonio & Lepido concessit. * Quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollebatur. ‡ Pauca admodum vi tractabat, & ne tum quidem ex passione aliqua, sed * quò ceteris quies esset. Prompta ac profluente, qua deceret Principem, eloquentia † omnium animos capiebat. * Lus apud cives, modestiam apud socios servabat. Tantâ erat integritate, ut ne impunitam quidem sineret impudicitiam filia & neptis, quas urbe depulit. Curabat, ut ne familia Nobiles extinguerentur; ob quam causam insignes planè Marco l Hortalo gratias & beneficia præstitit. Primus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, quâ viros fœminasque illustres procaebus scriptis diffamaverit, † eosdem libellos in suam personam & gubernationem conscriptos tulit ipse, contempsitque. Multis egit de Politia, & ornatu magnifico urbis n Romæ, Mari Oceano, aut annibus longinquis tanquam terminis sepsit Imperium, adnotatis in libro (ut diximus) reditibus & expensis. Ærarium militare instituit, & vires eâ ratione partitus est, ut * Regiones, Provinciae, classes, cuncta inter se connexa essent. Atque his novis ex rebus aucti Romani, tuta & præsentia, quam vetera & periculosa malebant; quo factum, ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideo refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hæctenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis sociando timorem,

è vi-

† Tac. ibid. * Idem ibid. † Idem ibid. * Idem l. 13.
 † Id. lib. 1. * Idem lib. 3. l Inlectus à divo Augusto liberalitate decies sextertium ducere uxorem, ne clarissima familia extingueretur. Tac. lib. 2. † Idem lib. 1. m Sed ipse divus Iulius, ipse divus Augustus tulere ista, & reliquere, haud facile dixerim, moderatione magis, an sapientia. Tac. lib. 4. Ann. n Urbem ipsam magnifico ornatu. Tac. l. 1. Ann. * Idem ibid.

è viribus ortum & potentia : nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob causam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potius adversus incursiones exteras, & ut præsidia militaria custodia loco sint, non diffidentia : hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbè tulerunt Hispani, quòd Constans, consalutatus Imperator, illorum diffusis fidelitati, custodiam montium Pyrenæorum exteris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliasque Nationes. Confidentia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem signis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, è legione Calaguritana selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hispania cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt ad quod Nationes facile induci possunt : semper enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines pluris æstimando, quàm proprias. Quæ causa fuit, cur Romani amicos suos, & fœdere sibi junctos civitum titulo donarent, ut nimirum tantò eos fideliores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstringeret, Italiæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provinciæ acquisitæ, si tanquam extraneæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur, sic inquit: † *Quid aliud exitio Lacedæmonis & Atheniensibus fuit, quanquã*

armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebam?
 At conditor noster Romulus tantum sapientiã valuit, ut ple-
 rosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. His
 aliisque mediis paullatim in naturam abeunt domi-
 nia extranea, postquam ea præscripsit temporis diu-
 turnitas, & sublata est libertatis pristinae memoria.
 Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione,
 cumque ea pluris esse crederet, puram & integram
 suam servare Nobilitatem, quàm Africanum illi mi-
 scere sanguinem, privilegia sua & honores victis Na-
 tionis illius communicare noluit; unde factum, ut
 uniti unà simul cū odio servarent mores suos, idioma
 suum, & perfidiam, ut necessum esset deinde eos o-
 mnino ejicere, & privare sese tot subditis tam profi-
 cuis ad agros colendos, non sine admiratione ratio-
 nis statûs aliorum principum, quòd splendorem No-
 bilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humanæ
 viderent anteferri.

§ Ubi una Reip. forma in aliam diversam mutan-
 da erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non o-
 mnino nova reperiat, nec formam governa-
 tionis præteritæ desideret; uti factum exactis Romæ
 Regibus, quando tam sacra, quàm profana tanta cum
 dexteritate fuerunt ordinata ut Reges, † qui de utrisq;
 curabant, expulsos esse notari haud posset; cumque
 postea Imperium in Rempublicam verteretur, eadem
 Magistratum vocabula permansere, idem Senatus or-
 do imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod
 vim principatûs haud parum o firmavit. Idem in Du-
 catu Florentino fecere Tuscani Duces. Excellens ea
 in ratione Statûs fuit Augustus Imperator: quippe
 qui * non omnia statim, uti decretum erat, executus est,
 veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre
 & invertere vellet; sed quadam ex tempore disposuit, qua-
 dam rejecit in tempus. Verum majori dignus admira-
 tione

† Tac. l. i. Ann. o Sed Tiberius vim principatûs sibi fir-
 mans, imaginem antiquitatis Senatui præbebat. Tac. l. i.
 Ann. * Dior.

tione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei sic immutavit, ut nemini p displiceret. Tali cum prudentia sensim sine sensu umbræ istæ libertatis dissipandæ sunt, ut pari passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo † *Agricola adversus Britanniam profuturum putabat, si Romana ubique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur.* Atque hæc documenta sine injustitia locum habent in Statibus vi armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vitas potestatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ successione obveniunt, haudquaquam licitum est, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribus & institutis eorundem vim inferre. Solùm mutæ concordie causa, consensu communi statui poterit, ut communi sint præmia & monetarum commercia, sublatis iis controversiis, quæ odium & æmulationem creare solent; uti in Regno Navarræ factum, ut cum unum idemque sit dominium, vivendi item modus subditorum uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis suavior juxtà, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conservandâsque provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acciperent. Facile mortales capi se sinunt commodis, nec magnopere attendunt ad largientem ista, & sceptramoderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligari se sinunt, & suo desunt officio, nihil postea adversus principem moliri possunt, a seclarum defectu, cum nemo quisquam ab homine ingrato fortunam sibi bonam polliceatur. Ea de causa Scipio expugnata Carthagine bona sua Dominis jussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa moderando, instituendâque Hispanorum Senatam, Ro-

X 3

mano

p *Renovavit Imperium, & unxit Principes in gente sua, & non accusavit illum homo.* Eccles. 46, 16, & 24. † Tac. *Vita Agric.*

mano similem. Ut suam stabiliret coronam † Rex Ervvigius, vectigalia regia, quorum gravitate provinciales fessi erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis * *quedam ex regis tributis diminuta, quò mitius Romanum Imperium speraretur.* Acerbius dominantis avaritiam ferunt subditi, quàm ipsam servitutem; pro eo ac Romani in Frisiorum rebellionem experti sunt, qui *pacem exuere, Romanorum † magis avaritia, quàm obsequii impatientes.* Caveat itaque Princeps, ne provincias acquisitas tributis nimium oneret, potissimum verò, ne usitata alibi in eas quoque introducat: hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellionem coeptavere Cappadoces, quòd Romanum * *in modum deferre census, pati tributa ab Archelao adigerentur.*

§. Nihil utilius modestiâ ad tuenda Regna bello & armis parata. Gravius tulit Senatus Romanus, quòd Julius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non assurgeret, quàm libertatis suæ jacturam. Quod cum adverteret Tiberius, † *verbis paucis cum iis utebatur, & sensu permodestò,* Populus ad minus præcipua mapis, quàm ad ipsam rerum substantiam advertit animû, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non rarò applausus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conservandiq; Imperii potior cura fuit, * *inania transmittabantur.* Ob quam causam Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, † *validum sese spernendis honoribus præstitit,* nec permisit unquã, ut ab Hispania ulteriore templa sibi erigerentur, quin & * *nomen Patris Patriæ à populo sapius ingestum repudiavit.* † *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico distans.* Eandem ratio-

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 17. * Tac. lib. 2. Ann. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 6. Ann. † Idem lib. 1. Ann. * Idem l. 15. Ann. † Idem l. 4. Ann. * Idem lib. 4. Ann. † Idem ibid.

rationem statûs præ oculis habentes. Florentini Duces valde humanos erga subditos suos sese exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam sistant honoris causa, uti Romæ fieri consuevit. Posteaquam Castella obedientiam Regibus præstare ad tempus recusasset, non impertiit iis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed Judicum duntaxat, ut tantò faciliùs à plebe admitterentur. Eâdem quoque prudentiâ & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Isabella, Regis titulum usurpare noluit, solo Gubernatoris Castellani contentus. Status quidam in Italia, qui ad Majestatem regiam aspirant, videbunt, opinor, successu temporis (utinam ista me fallat opinio!) ab antiqua recedere modestia nihil esse aliud, quàm universa in discrimen adducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia semetipsam ferre poterit, si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit. Minoribus cum incommodis Statûs alicujus limites dilatari solent, quàm interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales despicat: eâ enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta est dominatio. In illis vivere, nec ullum agnosci Principatum, istud est, quod eas conservat liberas. Si Spiritus regii seminantur, pullulabunt Monarchiæ desideria, quæ libertati exitium adferunt.

§. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est, quæ Regna acquisita potissimum tuetur, dummodo pax ista studiosa sit, atque armata: sic enim tempus indulget, ut possessio dominium præscribat paullatim, & titulum justum tribuat, absque belli tumulo, quod jura confundit, occasionem dat miscendi omnia in geniis inconstantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in solis regnis istis de novo acquisitis procurari debet, sed in provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facile scintilla aliqua

aliquæ emicant, migrantque arma ex uno loco in alium proximum, & proclivè admodum est irritari eum, qui ea sibi tam propinqua contuetur. Quæ caussa fuit, cur Rex Philippus tertius contra Carolum Emmanuelem Sabaudia Ducem arma lumeret, cùm is Mantuano Duci Montferratum eripere conaretur, dante interim sua Majestate operam, ut justitia, non gladius prætensiones illas decideret, neque quies Italiae publica ob cupiditatem unius pateretur. Idem periculum etiamnum hodie perdurat, nisi componantur dissensiones, quæ armis onerant Coronas quasdam & principes: eductis enim semel gladiis, aut Vindicta de injuriis acceptis ultionem sumere cogitat, aut recuperare justitia, quod iniquè usurpatum fuit, aut Ambitio dilatare dominia, aut Mars ipse armatus, ferri aciem experiri desiderat.

¶ Finio nunc præsentem hanc disceptationem quatuor versibus Tassi, in quibus magno cum judicio vera comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum stabiliri debet & conservari.

*† E fonder Bæmondo al nuovo Regno,
Suo d' Antiochia alti principii mira,
E leggi imporre, & introdur costume,
Et arti, è culto di verace Nume.*

† Tass. cant. 1.

SYMBOLUM LX.

Sagitta ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deorsum, nec unquam suspensa hæret in aëre; similis tempori præsentit tam velociter prætervolanti, ut dubitare possis, priusne esse desinat, quàm advenerit: aut sicut anguli in circulo, ubi acutus in obtusum transit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum est. Quod ascendit altiùs, à lapsu suo propius abest. Res omnes, cùm ad supremum venerint, mox iterum deorsum labi necesse est, nec firmare se possunt. Observavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea quippe

quippe † *nec in melius verti, nec diu sistere valent; reliquum ergo est, ut in deterius dilabantur.* Nihil in natura stabile ac permanens, *Causæ secundæ cælorum*

moveri nunquam desinunt; adeòque nec cessant effectus, quos rebus hisce inferioribus imprimunt, cur tãquam fonti Rerumpublicarum mutationes attribuit Socrates. Nec in hoc differunt Monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt, & vigent. Nascuntur, vivunt, moriuntur æquè, ac istæ, nec unquam firmæ consistunt, adeòq; * *conversiones earundem naturales sunt.* Non crescendo, decrescunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil

X 5

† Hippocrat. a *Qui causam esse tradit, quòd nihil perpetuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutantur.*
Arist. l. 5. pol. * Cic. l. 2. de natura Deor.

nihil moræ intercedit Ubi labi semel cœperit, nullis viribus sisti poterit. † *Regum Majestatem, difficilius est, à summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima precipitari* Verùm tamen non omnes Monarchiæ pa-ri passu sursum scandunt, & ruunt: * *fati namque maligna perpetuæque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius quidem, quàm ascendunt, relabantur.* Annis nonnisi duodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corruit, in quatuor divisa principatus, & postea etiam in plures.

§. Multæ causæ sunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebus publicis fieri contingit Qui ea casui tribuit, aut motui, & occultæ astrorum vi, aut numeris Platonice, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immo condere illam & curam ejusdem abjicere postea, esset suammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos suos nemini committit alteri; quomodo existimabimus, quòd casui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratia omnia condidit? Impium esset isthuc credere, aut certè grandis superbia, rerum successus nostris ascribere consiliis. Per ipsum & Reges regnant. Ipse manu suâ sceptrum distribuit, & tametsi in eorundem conservatione aut amissione cursum suum relinquat propensionibus naturalibus, quæ aut natæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque ulla libertatis latione; cum illo ipso tamen Deus agit & operatur, disponendo nobiscum incrementa, aut everfiones Monarchiarum, adeò ut nulla unquam

† Livius. * Seneca. b *Per me Reges regnant, & legum conditores justis decernunt, PROV. 8, 15.*

quam interierit, absque interventu imprudentiæ alicujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Salustium ea de re audire juvat: * *Ego ita comperi, inquit, omnia regna, civitates, nationesque usque eò prosperrum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paullo imminuta opes, denique ademptum imperium, postremo servitus imposta est.* Nescio sanè, num dicere ausim, Imperia futura fuisse perpetua, si voluntas in Principibus semper potentiæ sese accommodasset, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem prudentia habeat, & humanum consilium, causas earundem facile licebit describere. Universales, quæ complectuntur regna omnia, seu successione, seu electione, seu armis parata, plurimæ sunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud secus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii nascuntur collaterales. Causæ istæ sunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hisce conservandis societas inter homines civilis instituta fuit, & subiecit se populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties verò videt, unam aliquod illorum quatuor iniquè pati, seditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præsentis opere satis est, breviter aliquid attingemus.

Religio, tamen Reipublicæ vinculum sit (ut alibi diximus) præcipua tamen est, quæ eam dissolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos esse nequit, qui diversimodè de Deo loquuntur & sentiunt. Etenim si diversitas in moribus & lineamentis corporum animos sibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furiosus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tantum momenti sunt. Status alicujus ruina est, conscientia:

libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus sanctus loquitur) & lancea in pectore sibi sunt invicem, qui in Religione & dissident. Obligationes subditorum erga Principes, fortissima quæque amicitia & sanguinis vincula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer conservetur. Regem Witerieum manibus suis obtruncarunt subditi, quòd Arrianam sectam conatus fuisset introducere: Witizam item, quòd ritus & cæremonias Religionis immutasset: Galacia adversus Regem suum Froilam arma sumpsit, quòd conjugia Clericorum per abusum introducta sustulisset: simulatque Religionum diversitas provincias Belgicas invasit, unà incolæ à legitimi sui Regis ac Dominus obedientia desciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat Respublicas, easque ad fidelitatem obligat, ita quoque easdem perturbat, ut in offensa, in contemptu, in injuria ab infamia immunis sit, cum præsertim subditi honorem vitæ fortunisque communiter antefereant soleant. Comes Julianus Afros cepit in Hispaniam, propterea quòd Rex Rodericus Cavæ filia suæ honorem violasset. Castellæ Nobiles arma sumpserunt adversus Regem Alphonsum III. quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exsolvenda eos adigere voluit. Ramirus tertius Rex Legionis non alia de causa subditos suos rebelles & infideles expertus est, quàm quod asperè nimis & serviliter eos haberet.

* *Multa conspirationes & invasiones in Monarchas propter pudendas contumelias in corpus illatas factæ sunt. † Propter contemptum etiam seditiones fiunt; idque sive Princeps despiciat subditos, sive hi principem, quando dotibus & ornamentis principe dignis instructus non est,*

*c Erunt vobis quasi clavi in oculis, & lancea in lateribus & adversabuntur vobis in terra habitationis vestrae. Num. 33 55. † Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 6. d Honor quoque quantum valeat, & quomodo sit causa seditionis, manifestum est. Arist. lib. 5. Polit. c. 3. * Arist. l. 5. Polit. c. 10. ‡ Idem l. 5. Polit. c. 3.*

est, judicantes nimirum, non nisi viles animos obedire ei, qui nec ipse imperare didicit, nec auctoritatem sibi parere, & gubernationis curam in postremis habet. Ita fecere subditi Regis Joannis primi Aragonii, eò quòd omnem Regni & negotiorum curam abs se abjiceret: subditi item Joannis secundi Castellæ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores, & exiguam auctoritatem; uti & subditi Alphonsi quinti Lusitanæ Regis, quòd se ab aliis gubernari pateretur. Nec minùs injuriam & defectum interpretantur subditi si ab exteris mandata accipiant, aut inter eosdem distribuantur dignitates & munera: nam (ut Rex † Henricus agebat) *istuc nihil aliud est, quàm palam ostendere, deesse in regnis nostris viros dignos & habiles, id quod temporibus Caroli V. Imperatoris Castellæ motibus ansam dedit. Idem accidit, quando honorum partitio minùs rectè instituitur: * nam multitudo quidem graviter fert inaequalitatem patrimoniorum, præstantes autem viri honorum inaequalitatem, & pro contemptu habent, quòd alii minùs de Republica benemeriti iis e præferantur.*

Maxima Reipublicæ infirmitas est incontinentia & lascivia eorum, qui præsumunt. Hinc seditiones nascuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ Principum, quia multorum honorem tangunt, & severissimis pœnis à Deo castigantur. Unica turpitudine per multa sæcula Hispaniam cineribus obruit. Propter illam plagæ ingentes f. Ægyptum exercuerunt; ob eandem magnis cum arumnis tum Davidem ipsum, tum ejus g posteros diu multumque conflictari oportuit,

X 7

† L. 14. tt. 3. lib. 2. Recop. * Arist. lib. 2. Polit. e Nam homines, tum, quòd ipsi inhonorati fiant, movent seditiones, tum quòd alios videant in honore. Arist. lib. 5. Polit. c. 3. f Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram. Gen. 12. 17. g Non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris uxorem Uris. Reg. 12. 10.

suit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint persecutione, & gladio interierint:

Non minus periculi in Republica ex eo est, si multi ab officiis excludantur: * *cum enim multitudo inopum est in civitate, eademque ab honoribus exclusa, necesse est eam civitatem esse plenam hostium Republicæ; nec ullus homo tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut isto se privari non graviter h sentiat.* Idem periculum subeunt Respublicæ, in quibus certus solum numerus Nobilitate gaudet Magistratu; exclusis aliis.

§. Tertia causa immutationum & seditionum in Regnis est amor conservandæ vitæ; quando nimirum subditi Principem suum tam ignavum & vecordem esse credunt, ut vitam suorum defendere actuari non possit; ut alias eum odio habent ob severitatem, ut Regem Alphonsum decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut existimant injustum esse, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vitæ omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, † ob trucidatos, & malè habitos Castellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

§. Ultima causa bona & fortunæ sunt; si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ causa fuit, cur Garcias Galæciæ * Rex regno pariter ac vitæ exutus sit. Aut si reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo præterdit, cum fratrem suum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Respublica laboret annonæ inopiâ, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum invisum reddidit. Aut si moneta pro-
ba

* Arist. l. 3. Polit. c. 7. h *Honori incumbit tam ignavus, quàm bonus.* Arist. l. 2. Pol. c. 5. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. * Idem hist. Hisp. l. 8. c. 8.

ba non sit, uti temporibus Regis Petri Aragonii secundum, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes malè distribuuntur: invidia enim & necessitas contra locupletiores arma sumunt, & seditiones excitant. Quæ oriri etiam solent ex mala administratione justitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus subditorum reditus, & bona graviter onerant.

§. Præter causas istas universales & communes, aliæ quoque sunt unicuique è tribus supra allatis gubernandi formis peculiare ac propria, quas facile colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conservandis attulimus in medium: nam illud dubitari non potest, quin cognitis iis, quæ Reipublicæ interitum important, ea quoque quæ salutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrariorum sint efficientia. Non possum tamen, quin ea de re adjiciam aliquid, etsi fortè periculum sit, ne quædam aliàs à me dicta hic repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire solent, cum in iis omnino acquiescit Successoris cura, præsertim si potentes ii sint: illa ipsa enim amplitudo securum eum efficit & minùs sollicitum, tanquam qui omne spernat periculum, & anceps in suis consiliis hæreat; ac res magnas exequi pertimescat, ne quietem illam possessionem, quâ fruitur, fortè interturbet. Damna prævertere negligit, sed tum primùm parat remedia, cum illa jam evenere, quo tempore sumptuosiora ea sunt, & minùs & efficacia; audere aliquid, periculum æstimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iisdem accersit, ut quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessundet. In isto discrimine versantur Monarchæ, quæ dum

‡ Insuper seditiones oriuntur non solum ob patrimoniorum, verùm etiam ob honorum inæqualitates. Arist. l. 2. Polit. c. 5. † Arist. l. 5. polit. c. 8. & Tardiora sunt remedia, quæ à mala. Tac. in vita Agric.

dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum laborare desinunt, languere incipiunt. Omnia ista bellè adumbravit illa Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symboli principum & Monarchiarum, † quæ cùm ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cùmque starent, demittebantur pennæ eorum. Verùm ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustitiam & tyrannidem vergeret. Satis se tueri poterit Status aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, ut intra illius septa suam agendi vim retineat, & robur exerceat, easque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquæ intra suum motum se conservant, is si desit, vitium capiunt; necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit solâ ventorum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque adversus occasionem omnem munitæ sunt, diutiùs perdurant, licet aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequentari possunt. Ita pacis tempore artes istas Cajus Cassius fovebat, * & quantum sine bello dabatur, revocabat prisicum morem, exercitabat legiones, curâ, provisu agebat perinde, ac si hostis ingrueret. Si principi armorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino; sed in ea etiam gloriosum aliquid moliatur, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiri minimè passus est; quin immo, cùm ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est, componendo caelestium orbium motus, corrigendo menses, & leges dando tempori. In eum finem Rex Philippus secundus admirandam illam Escurialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæque pietatis magnitudinem ostendere.

§. Sed

† Ezech. i, 24, * Tac. l. 12. hist.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subjectionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quàm bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem / conversa; unde existimatio principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus difficinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum colligantur inter se; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum verò felicitatem bene institutæ gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio àbi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur; quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum sceptro exuunt: unde porrò fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introduceaturque Aristocratia, in qua Optimares imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii succedant postea, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facile iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus iniquè & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas.

De

1. *Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt. Arist. lib. 5. Polit. c. 10. m Nam si non volentibus imperet, protinus desinit esse Regnum. Idem ib.*

Democratia; in qua cum æqualitas servari nequeat, invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntur seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta sæpe sunt, ut tolerabilius omnes existiment, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primùm recesserant, fit regressio. Istiusmodi circulum committere solent Respublicæ, in quo non rarò accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

§. Imperia electiva, aut certè subditorum erga principem affectus tum pereunt, cum principis electi facinora non respondent conceptæ opinioni; deprehenso nimirum electionis errore ex inani meritorum præsumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, † qui *omnium consensu capax Imperii* habebatur, *nisi imperasset*. Qui electioni non subscripsere, nunquam ab electo satis securi sunt, quin potius metus iste, in causa est, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui sua dedere suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe suâ frustrari se vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut princeps satisfaciat omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paulatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ suæ instrumenta assiduè ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averfatur. Subditi mutationibus electionis assueti, easdem amant, semperque sibi persuadent, principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto tempore suspendi, & quasi amori dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus efferens sese dominandi libidine Im-

perii.

† Tac, lib. 1. histi.

perii sui fines latiùs propagare contendit, violat iuramenta, conditiones & pacta, cum quibus ad sceptrum afficitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suæ Nationis muneribus præficit, suæque familiæ homines evehere satagit; qua in re subditorum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Jeremias certè pro tristi nuntio illud in *m* Jerusalem habuit.

§. Imperia quoque armis parta diu florere haud solent: deliciis enim illud animorum robur flaccescit sensim, & eliditur. Felicitas consilia impedit, ipsosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. † *Illud clarum, testatùmque exemplis est; quòd homines felicitatem assequantur benignitate in alios, & bona de se opinione. Idem cum adepti, qua voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, sit meritissimo, ut unà cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutant.* Hæc causa fuit, cur Carthaginenses ex Hispania ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiã conservari oportere: qua de re magis solliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerunt, quàm eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendasque contulerunt; contra verò hos ipsa successio negligentes ea in re & minùs sollicitos efficit. * *Unde fit ut, qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepere, hi statim ferè omnes amiserint.* † Spiritus sancti oraculum est, *Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Con.

m *Ecce auditum est in Jerusalem, custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Iuda vocem suam. Jerem. 4. 1. 6. † Polyb. * Arist. l. 5. Polit. c. 9. † Eccles. 10. 3.*

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, † quòd *conservantur Respublica non solum, quia procul sunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed etiam quia propè sunt. Nam timor intentiore curâ Reipublica consulere cogit.* Alterum est, quòd & in ipso Principe, & in corpore Reipublicæ * *maximè omnium, quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur; at postquam invaluerit, remedium non admittit.* Minimus etiam vermiculus cedi medullam paullatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis urta sistit Echenæis: quantò velocitas illius major est & vehementior, tantò facilius in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa ferè negligitur, huic verò gnaviter paratur remedium. De feбри curandâ mox sumus solliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente per parum laboramus: unde tamen morbi graviori nasci solent.

† Arist. l. 5. Polit. c. 8. * Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

DEca chordum (instrumentum musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentiæ præsidet, imperant plures digiti, patet verò nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordés in harmonia, non particulari & privata, sed communi & publica, ita ut majores à minoribus minimè dissonent. Decachordo similis est Respublica aliqua, in qua longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obedire alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinxit officia, certos præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maximè conformis

formis esset & conientaneus. Unde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari hæud possit. Decachordum illud Regnorum & Rerum publicarum

cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi; & tametsi fortè cuiquam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus tamen semper tribuendum prudentiæ & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licèt quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari solent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi fortè
tem-

temporis diuturnitate, aut aliis de causis tantopere disturbati si sint, ut planè à fine suo primo deficient, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii sui decachordum bene accuratèque perspectum habeat, Majestatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditionem & ingenium tam populi, quàm aulicorum, quæ præcipui illius nervi sunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonfus Sapiens in quadam sua lege: *† Saber conozer los Omnes, es una de las cosas, de que el Rey mas se debe trabajar: ca pues que con ellos ha de fazer todos sus fechos, menester es, que las conozca bien.* In hoc potissimum gubernandi artificium consistit.

* *Principis est virtus maxima nôsse suos.*

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum facilitate suos tulerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis nervos aptè nôrunt impellere, rarissimi naturam illius ritè cognoscunt, & eò scitè canunt.

Illud igitur sciat Princeps. Regnum nihil esse aliud, quàm multarum civitatum populorùmque quandam unionem, & consensionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio suasit & vis. Concordia illud primùm erexit, idè porrò conservat concordia. Justitia & clementia vitæ ei tribuunt, Cura est alienæ salutis; Spiritus ejus in unitate religionis consistit. Ex iisdè partibus, quibus constat, conservatio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Consortem ferre & in ipso magis, quàm in ulla re, fortunæ triumphat inconstantia. Æmulationi & invidiæ obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secundis, quàm aduersis imminet: in illis enim sui quasi oblitum vivit securiùs, per securitatem in superbiam erigitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit, facilè iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem omnino firmum est. Non minùs in perpetua pace peri-

periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infestum non sit, se ipso collabatur, & ubi semel ruere cœperit, sustinere se non potest. Inter summum ejus fastigium & præcipitium nihil penè interjicitur temporis, æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde sit, tueri se nequit; si grande admodum, regere seipsum nescit. Arti magis paret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit. Virtus salus illius est, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi est, consilia sunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestas comitatur, quæ est quædam harmonia è populi chordis orta & à cœlo approbata. Repræsentatio quædam potestatis, & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia & salus est Principatus, Opinio & fama esse suum illi tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; ostentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; severitas observantiam; pompa extimationem. Quanto magis hominum fugit frequentiam, tantò magis in veneratione est, Contemptu & odio in discrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec divisionem, quia in admiratione & unitate est posita. In utraque fortuna constantiam servat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demissione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§ Chordarum vulgus Decachordi istius populus est, cujus natura monstro per omnia similis, dissimilis à seipsa est, inconstans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in consilium adhibet. Sic à mediis & ratione derelictus, ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora

sem-

a *Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David Patris mei. 3. Reg. 2. 24.*

semper pronus. Unâ eadêmque horâ duos contra-
rios inter se induit affectus. His potius duci se finit,
quàm ratione; magis impetu quàm prudentiâ, umbrâ
potius, quàm veritate, Pœnis & castigationibus do-
mari potest. In adulationibus difformis est & varius,
laudes veras falsis commiscens. Medium tenere ne-
scit: aut extremè amat, aut odit; aut summè gratus
est, aut ingratus; aut pavet, aut terret; dum verò
pavet, securè spernitur. Periculis levioribus proxi-
mè imminentibus perturbatur; grandioribus, si lon-
ginqua sint, nihil omnino terretur. Aut abjecto ser-
vit animo, aut cum superbia imperat. Nec ipse liber
esse didicit, nec esse finit alios. Minis audax est, re
ipsa & opere pusillanimis ac vecors. Levibus de causis
commovetur, & citò rursùm componitur. Sequi-
tur, non ducit. Erga omnes eodem modo se gerit.
Faciliùs cogi se finit, quàm persuaderi. Rebus pro-
sperè fluentibus arrogans est, & impius; in fortuna
adversa pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem
proclivis, quàm ad misericordiam. Eodem animi ar-
dore, quo uni favet, persequitur alium. Clementia ni-
mia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem
it præceps. Si effrenatiùs semel in bonos invaserit,
nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovet
confringitque, & suâ credulitate famæ vires addit.
Paucorum sermones negligit, voces multorum sequi-
tur. Eventus malos malitiæ Magistratûs tribuit, &
calamitates communes delictis Principis. Nihil ma-
gis eum obsequentem reddit, quàm annonæ & rerum
omnium ubertas, in qua curas suas omnes & cogita-
tiones defixas habet. Rei privatae studio, aut hono-
ris læsione leviter commovetur. Oneribus pressus
concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfer-
vida & temeraria, rationem item gubernandi ambi-
tiosam & turbulentam. Nunquam acquiescit præsen-
ti rerum statu, mutationis semper & novitatis appe-
tens. Virtutes aut vitia eorum, qui præsumunt, imitatur.
Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias

machinatur. Ludos aliâque oblectamenta diligit, neq; ulla alia re magis, quàm istis, animus illius & gratia conciliari potest. In Religione superstitiosus est, & Sacerdotibus paret potius, quàm suis Principibus. Hæ præcipuæ conditiones affectionesque sunt multitudinis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulgus aliquod non sit, quòdque non in multis cum populari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minùs principalis est aula; cuius nervos nisi magna cum prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt; quare ut bene ii semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nôsse oportebit. Est igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamæleontis instar suos mutat colores, pro eo ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communis omnium lingua sit, non æquè tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, occasui proximum minimè curat. Actiones illius observat & carpit, Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur, Retibus adulationis assiduè illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum, Mendaciis alitur, & veritatem odio habet. Malum temere credit, difficillimè id quod bonum est. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invida tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extrà degunt. In dissimulandis celandisque suis studiis mirum in modum artificiosa, Odium risu & ceremoniis contegit. Laudat palàm, clàm vituperat. Sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet

Principem tali cum prudentia eos pellere digitis, ut ne dispatem reddant sonum: quæ in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facile dissonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimum plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumq; officia confuderit. Si deniq; non probè intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate; regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum ubertate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio, potentiam parsimoniâ; bellum opibus, & pacem opinione.

§. Unumquodque Regnum instrumentum est ab aliis naturâ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeòq; à diversa manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decachordi instar est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguium etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimatur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps elaboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & subditorum nervos bene habeat perspectos & contemperatos inter se, caveatq; (quod & in ipso Deo observavit *l. Chrysofomus*) ne severitate aliquâ, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiã probatissimus, si nimum intensus non rumpitur, omniũ tamen turbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

S Y M-

b Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmonie concentum ledat. Chryf.

A Pes, quibus plurimum Natura ingenii & industriz tribuit, artificium suum construendi favos callidè contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiã earundem & statum penetrare potest: quòd si quis curiosius interdum, efformato alveari vitreo, eum velit introspicere, undiq; cera illud obducunt, ut ne actionum suarũ domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Rempubicã, mundi magistram! jam dudũ in animantes omnes supremum teneres Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggestit media, ita vires quoq; pro incremento tuo suppeditasset. Discant à te omnes alia, quanti ad felicitatem publicam intersit occultum aliquod silentium, & secre-

tum tacitum in rebus agendis statuendisve, quantumque noceat, si detegatur artificium, & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam confiderasset cum animo suo Drusus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita se ædium fenestras dispositurum, ut nemini per eas introspicere liceret, non hunc in modum respondisset: † *Tu verò, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perspici possit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium tanquam a mysterium non nisi cum paucis communicandum, * Deo ejusdem Præsidi (quem Consum dicebant) Roma aras quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, † *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum administrandarum esse vinculum.* Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palam eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures habebant ad audiendam; linguam nemo ut loqueretur. Nescio profectò, num idem de Monarchiis & Rebus publ. præsentibus dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter mulierularum subsellia, quarum blanditiis (contra ac præcepit Michæas b Propheta) facile arcana sua pandunt
mari-

† Vell. Paterc. lib. 2. a *Habuit cum eis mysterium consilii sui.* Judith. 2. 2. * Rosin. 2 Ant. Rom. † Valer. Max l. 2. c. 2. b *Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.* Mich. 7. 5.

mariti, illæ verò vicissim aliis; quomodo in secreto illo accidit, quod † *Maximus uxori suæ Martiæ aperuit, illæ Livie.* Per ejusmodi canales mox secreta illa etiam ad Legatos principum permanant, à quorum observatio-
ne nemo quisquam immunis est. Publici exploratores sunt, urinatores, qui in profundum se dimittunt. Prudens illa Respublica, quæ ad diuturnam commorati-
onem illos non admittit. Noxii magis sunt, quàm proficui tranquillitati publicæ: plura excitarunt bella, quàm paces composuerint: semper alvearia fabricantur vitrea, ut per insidias queant inspicere, quid agatur in consiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut consiliorum suorum rimas omnes obstruat, ne per eas introspicere possit curiositas: nam si hostis illa penetraret, facile is it obviam & contra sese armat; uti faciebat Germanicus, siquidem * *nihil Casari incognitum: Consilia, locos, prompta, occulta noverat, astutusque hostium in perniciem ipsis vertebat.* Eandem ob causam Sallustius Crispus quoq; suasit Livie † *ne areana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur.* Dum Samson aperuit Dalilæ, in quo robur suum consisteret, unà malitiæ occasionem præbuit, illudq; d perdidit. Consilia occulta omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licet non optimè fundata ea sint, judicium tamen prudens facile postea rationes invenit, quibus ea bonâ fide tueri possit. Rueret omnis de Principibus & Rebus publ. concepta opinio, si intimè penetrare liceret, quæ in secretioribus eorundem consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros sese & potentes offerunt oculis, magisque perterrefaciunt, quàm lædant: verùm si metus eos agnoverit propius, videbit phantasticos esse, qui regantur ac
sustom-

Y 3

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 2. Ann. † Idem l. 1. Ann. c. Si rasum fuerit caput meum recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eròque sicut ceteri homines. Jud. 16. 17. & Quia nunc mihi aperuit cor suum. Ibid. v. 18.

sustententur ab hominibus non majoris stature, quàm sint ceteri. Imperia in consiliis & actionibus suis secreta in veneratione sunt, secùs spernuntur ab omnibus. Quàm aspectu jucundum est flumen e profundum, quàm contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muscum ostentat; illud pedibus transire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conspectu vilescunt. † *Major è longinquo reverentia.* Propterea sapientissimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo suo lege ejusque gubernatione conferret cum Mdyse, supremum illius cacumen non igne solùm, sed & densissima f nube circumsepfit, ne quis per insidias eos observare posset, præcepitque sub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propiùs g accederet. En ipsius etiam Dei consultationes & mandata, tanquam mysteria in secessu secreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cum nullum Sapientum sit consilium absque ignorantibus? quando consulta eorum vulgantur in publicum, diu multamque expensa videntur, & facta magno cum judicio. Majestatem & prudentiam principis referunt, gravesque considerationes & causas subesse credimus, quas mente assequi non possumus; immo multas interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut Consiliariis ne in mentem quidem venerunt; verùm si ipsam consultationem, fundamenta, & consilia coràm audire licuisset, meritò carissemus. Ita in theatris fieri assolet, ubi Actores bellè personati in scenam prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt; intus autem post siparium eorum nota est ignobilitas; omnia ibi permixta & confusa. Eâ ob rem longè adhuc inconve-

nien-

† *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri. PROV. 20. 3.* † Tac. l. 1. Ann. † *Ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes densissima operire montem. EXOD. 19. 16.* † *Cavete, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur. EXOD. 19. 12.*

nientiùs est, si gubernationis mysteria communiceen-
tur cum Exteris, quos suspectos habebat Rex Henri-
eus † II. Et licet multi forsan fideles futuri sint, tutiùs
tamen est, planè eos arcere à gubernaculis, aut ararii
communis administratione, præsertim quando subdi-
ti non sunt, aut æqualis conditionis, *ne videlicet * alie-
ni Regni, quod non convenit, scrutentur arcana.* Sed ita fe-
rè naturâ comparati sumus, ut domestica aspernemur,
miremur aliena. Nullam putamus esse animi fortitu-
dinem, scientiam nullam, nullum consilium, nisi apud
Exteros, nequicquam monente nos Spiritu sancto: †
*Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, &
alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta habeantur
& tacita, taciturnitate suâ & prudentiâ in rebus suis
celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur,
quem dixisse aliquando accepimus (quod idem & Pe-
trus Aragoniæ Rex solebat) * *Si hujus consilii mei interio-
rem tunicam consciam esse censerò, continuo eam cremari ju-
bebo.* Enitatur peculiari studio, ut animum suum oc-
cultum habeat: qui enim suæmet intentionis fuerit
dominus, idem quoq; præcipuum gubernandi instru-
mentum in sua jam tenet potestate. Intellexit hoc
quondam Tiberius, † cui etiam in rebus, quas non oscule-
ret, seu naturâ, siue ad suetudine suspensa semper & obscura
verba: tunc verò, cum de successione ejus in Augusti lo-
cum ageretur, vel maximè nitebatur, ut sensus suos penitus
abderet. Secreta non cum Ministris omnibus commu-
nicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis dun-
taxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos
absque majori incommodo ea celare non licet. Dum
Christus suum quoddam à se patratum miraculum
clàm alios esse cuperet, tres solùm Apostolos illius fe-
cit conscios, in omnibus enim secretum haud satis

† L. 4. tt. 3. l. 1. Recop. * L. Mercatores, cap. de
commerc. † Eccles. 11. 36. * Val. Max. † Tacit. l. 1.

tutum *h* fuisset. Magnâ curâ opus est, ut illud in arcano maneat: etsi enim in nostra sit potestate *i* facere, non tamen internus ille motus affectuum & passionum animi, aut celer ille verecundæ sanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet & abditum. Subtiliori nimirum & translucenti chartæ animus similis est, & foris legi potest, quod intus consignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici, & *quamvis vultu premeretur, emisit.* Noverant istud Tiberius & Augustus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium, quo ex Germanici morte perfundebantur, adeòque in publico comparere ausi non *h* sunt. Non sola lingua in apertum profert, quod in corde servatur reconditum: plura alia dantur in homine non minùs garrula, quàm illa; ut sunt amor, qui cùm ignis quidam sit, illuminat & pandit interiores pectoris recessus: ira, quæ fervet & supereffluit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè pro-paletur, quàm mandetur executioni: mentis denique: vacillatio aut ex vino immodicè sumpto, aut alia aliqua de causa. Nulla tanta est diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin immo: quantò illa fuerit major, tantò magis hi sese in apertum produnt; quomodo Scævino accidit in conjuratione, quam moliebatur: * *ipse enim mestus & magna cogitationis manifestus erat, quamvis latitiam vagis sermonibus simularet.* Et tametsi longo usu corrigi possit sensum Natura & institui, ut secretum custodi-

h Non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem. Luc. 8. 51. *i* Si tam in nostra potestate esset oblivisci, quàm tacere. Tac. in vita Agric. k. Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum. Ps. 54. 16. & Tac. l. 13. Ann. 1 Anne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Idem l. 8. Ann. * Idem l. 13. Ann.

stodiat arctius, uti *Octavia* * quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectus abscondere didicerat, sicut & *Nero*, † factus natura, & consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis: neque potest ars semper tam esse vigilans & attenta ad omnia, quin sui interdum obliviscatur, & motui naturali indulgeat, malitiâ præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hîc subjiciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facilè sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur Malitiâ astutè humorem peccantem tangere, ut foràs erumpat, & occulta animi sensa in lucem m proferat. Ita à *Sejano*, † *Agrippinæ* proximè inticiebantur pravis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet, adeoque suspecta *Tiberio* fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt cordis. Secretissimus in cogitatis suis erat *Tiberius*, injuriæ tamen quas ab *Agrippinâ* accepit, raram occultè pectoris vocem elicere, corruptamque *Græco* versu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret.

Qui ut sua celer consilia, contraria omnia simulat, is demum intelligit, quid de iis sentiant alii; quo artificio idem Imperator *Tiberius* usus fuit, quando ut Senatorum animos pervestigaret, præ se tulit, quasi nollet admittere Imperium.

Alia item astutia est, sensum & quasi per ambages in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem aliûmque inducere, ut mentem & opinionem suam aperiat. Hac via *Latiaris* deprædicando *Germanicum*,

Y 5

cum,

* Tac. l. 13. Ann. † Idem l. 14. Ann. m Qui pungit cor, profert sensum. Eccles. 22. 24. † Idem ib. n Postea cognitum est, ad introspicendas etiam procerum voluntates, inditam dubitationem. Idem l. 1. Ann.

cum, miserando Agrippinæ sortem, & Sejanum accusando, suam tantopere Sabino probavit fidelitatem, ut hic suum erga Sejanum odium illi o patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula sunt uno eodémque missa tempore, quibus omnibus diligentia obistere non potest, quæque pectus secreti etiam tenacissimum armis exuunt; uti Pisonis filio factum à Tiberio, † crebris interrogationibus exquirentem, qualem Piso diem supremum noctémque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente. Quòd si inopinata ex sint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: * nam percussus improvisâ interrogatione Asinii Galli, etsi paululum reticuit, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, † etenim vultu offensionem conjecta verat Asinius.

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametsi aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quæsiuisse videatur; quemadmodum eidem Imper. p Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis, quæ dexterrimè quidam exordiri nòrunt, perspicitur animus, haud secus atque ex diversis chartæ conscissæ particulis junctis

o Simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, se vitiam, superbiam, spes ejus, ne in Tiberium quidem vitio abstinet. Iique sermones tanquam vetita miscuissent, speciem arctæ amicitia facere. Ac jam ultrò Sabinus querere Latiam ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Tac. lib. 4. Ann. † Id. lib. 3. Ann. * Idem l. 1. Ann. † Idem ibid. p Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere dabatur, ac saepe etiam confitendum erat, ne frustra quæsiuisset. Idem l. 3. Ann.

Etis iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in ea fuerat: atque isthâc observatione didicerant Olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: † nam crebro ipsius sermone illis facta fides.

§. Equibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis infit periculi, & si in nobismet ipsis secreta illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuiquam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & affectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidensque ea propalari, rescire voluerit, cuius culpa id fiat, sua serim varia aliqua fingat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

* Non tamen sine usû fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex quibus magnarum saepe rerum motus oriuntur. Potentissimorum etiâ Imperiorum aggeres in periculo sunt, ne per minimam curiositatis rimulam eos mare disturbet & dejiciat. Ubi vermis iste secreti radicem atrosit, procerissimam etiam arborem humi sternet.

† Tac. l. 15. Ann. * Idem l. 1. Ann.

SYMBOLUM LXIIF.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi
 mutuo respondere debent. Curandum, ut perfecta
 eorum forma sit, nec facile immutanda. Figulus aliquis
 non sic in incertum rotam versat, nec manu sic obiter
 opus suum fingit, ut vas aliud ab incepto exeat. Unum
 aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile.

— — — — — *Amphora caput* †

Institui corrente rotâ, cur urceus exit

Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosum magis, quàm illa in actionibus, &
 gubernandi ratione inæqualitas, quando principia fi-
 nibus minimè consonant. Ludibrio omnibus est, qui
 magna

magna cum cura ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satius fuisset eodem semper passu incedere, etsi fegni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commeruerit principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quòd sub Imperii initium instaurationem militiæ pollicitus, indignos postea eidem præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & absq; prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum difformitas haudquaquã decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æquabilitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter antè cum animo suo consideret, quàm certi aliquid statuatur, cum in consiliorum suorum executione media principii & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gofredus:

† A quei, che sono alti principio orditi:

Di tutta l'opra il filo, e l'fin risponda.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud in super nosse oportet, qui per texti debeat. * *Prora & puppi summam consilii perfecti significabant veteres, propterea quod à prora & puppi: tanquam à capite & calce pendet tota b navis.* Unde figuram præsentis desumpsi Symboli, repræsentando consilium aliquod prudens, attentum ad principia sua & fines, per navem quæ anchora duplici, in prora nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Parum prodesset una sola in prora, si ventus in puppim sævire posset, eamque in scopulos allidere.

Y 7

§. Trias

a Nec enim ad hanc formam cetera erant. Tac. l. i. hist.

*† Tass. cant. i. * Cicero. b Mihi prora & puppi, ut Græcorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes explicares. Cicero.*

§. Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, industria ad disponendum, & constantia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardorque in negotiorum principiis, si (quod fieri solet) de exitu eorundem ac fine non essemus quoque solliciti. Utraq; anchora opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia verò isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & antè prospiciat, quid per hæc aut illa media obtineri possit; & ut in eum finem deliberationem consultationemq; instituat, quæ (ut dixit Rex Alphonfus Sapiens) *es buen ante vidi-ent, que Ome toma sobre cosas dudosas*. In ea consultatione tria consideranda sunt: Facile, Honestum, & Utile: * *Omnes quippe, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, estimare debent, an quod inchoatur, Reipublica utile, ipfis gloriosum, aut promptum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandus est, an privata rei studio moveatur, aut sine aliquo particulari, adjiciatne consilio, & executioni periculum suum; & si fortuna cæptis affuerit, cui summum decus acquiratur; si secus, cui infamia expectanda sit. Præmissis isthoc examine, & re semel statutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: qua in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & sumprimis in infirmitatibus Rerum publicarum, haud secus ac in morbis corporum, consideranda sunt, Principium nimirum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, faciliùs obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum retardaretur cursus navis, si clavus proram*

OCCB-

e Acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso sine. TAG. l. 6.
 AAA. § l. 5. ss. 9. p. 2. * TAG. l. 2. hist.

occuparet. Industria consistit in seligendis mediis, ad finem propositum maximè idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minùs profunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur; uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices nunc silent, nunc modulantur aliæ, & tamen omnes simul harmoniam efficiunt. Negotia semetipsa non procurant, tametsi aut bona eorundem dispositio & iustitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra † *sæpe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur.* Erraretur in paucis, si debita adhiberetur attentio; verùm aut defatigantur Principes, aut subtilitates spernunt, & obstinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentia suæ vi obtinere contendunt. Hæc ut plurimum ignorantia uti solet, amicâ compositione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paulatim facilius reddit dexteritas, quæ tempus & occasionem observare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neq; precibus legiones Germanicas à fuga, quam nescio quis inanis suadebat metus, posset retrahere, donec * *projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus Legati eundem erat, clausit viam.* Quod idem alio in casu antè Pompejus fecerat. Verbum unicum tempestivè prolatum, aliquando Victoriâ peperit. † Ferdinandus Gonsalvus Castella Comes aciem instruxerat, ut cum Africanis confingeret, datôq; ad prælium signo, cùm equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illicò in oculis omnium terrâ dehiscente haustus fuit. turbavit ea res universum exercitum; at Comes ad milites conversus. Si terra, inquit, nos ferre non sustinet, multò minùs nos ferent hostes, & pugnam exorsus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciniolam accidit: cùm enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse, pulveris sulphurei cados duo-

† Tac. l. 1. hist. * Id. l. 2. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 6.

duobus curribus gestatos incendisset, & magna ex-
citûs totius esset turbatio, Gonsalvus eâ occasione u-
sus præsentî animo, hilari facie ad circumstantes: † *Bo-
no, inquit, estote animo, datur calo clara victoria, præcla-
rum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam fa-
cibus; nec vanum fuisse augurem, eventus com-
probavit. Tanti refert interdum Ministrum ali-
quem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti oc-
casionibus applicando media finibus accommodata,
& casus ejusmodi fortuitos in utilitatem converten-
do.*

§. Quòd si factâ bonâ Ministrorum electione pro
negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus opta-
tus non respondeat, non pœniteat facti Principem;
quin potiùs constanter illud ferat: neque enim à casu
consilia metienda sunt, sed à prudentia. Eventus for-
tuiti, qui prævideri aut caveri non potuere, factum
non vitiant; velle autem & conatum improbare, im-
prudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus, qui
nec judicio pollent, nec animi robore: isti enim in-
faustis oppressi successibus, & quasi extra se positi, ce-
dunt imaginationi, & consultationibus animi dubiis
de eo, quod jam præterit, tempus perdunt & atten-
tionem, quam in parando remedio adhibere oportet
bat, pugnantem secum ipsi, eò quòd aliud consilium
secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui
consilii præsentis auctor extitit, nihil pensi habere-
res, num rationi d' innixum fuerit, nec ne. E quo
fit, ut qui à consiliis sunt, sententiam suam dicere
vereantur, multasque patiantur elabi occasiones,
nec tempestivè commoneant Principem, ne gratiam
suam & existimationem ob eventus incertos pericu-
lo objiciant. Incommoda isthæc velis remisque fu-
gienda sunt Principi, dandæque opera, ut in casibus
adversis constans persistat, suos semper excusans Mi-
nistros, ubi manifestè in illis non deliquerint, ut tan-
tò

† Mar. hist. Hisp. l. 27. c. 21. d. *Fili, sine consilio nihil
facias, & post factum non pœnitebis, Eccles. 32. 24.*

tò majori ei ad sine animo, ad eos casus vincendos ac superandos. Et tamen in consultis quibusdam jam executioni datis aperte erratum fuerit, adhuc serenum se præbere oportet: Nam *quod jam factum, infectum fieri nequit*, ut dici solet. In casus præteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nosmet cruciemus. Eadem animi magnitudine opus est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nullum sine illis Imperium. Qui eos nimium timuerit, nil certi statuet, & peior quandoque est hæsitatio animi: anceps & dubia, quàm ipse error, Ingenio considerato & prompto negotia indigent. Si singula cum extrema attentione curari oporteret, multa negligerentur alia, cum gravissimo eorum, quorum interest, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLUM LXIV.

Antiqui in militia curribus falcatis uti sunt soliti, qui simul ac movebantur, obvia quæq; dissecabant, uno eodemq; impetu & rotas & falces impellente. Non citius illæ rotabantur, ac istæ sauciabant, par utrisque celeritas & operatio, adeoque symbolum promptæ executionis in præsentem Emblemate, perinde ac olim apud Daniele rotæ illæ igneæ accensæ in throno Dei, quibus & potentæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi sumat prudentia (ut diximus) ad consultandum; at statueret & exequi ita sibi invicem velim respondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim consultatio & executio manus sibi mutuò porrigant, ut altera alterius adiutâ ope, ambæ simul bonos effectus b producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii tarditatem esse, celeritatem executionis; ambas autem

simuli

a *Thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis accensus. Dan. 7. 9.* b *Priusquam incipias, consilio, & ubi consulueris, maturè factò opus; ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio viget. Sallust.*

simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum con-

filio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magnâ cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hæc utrâque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates; aut abit, quod nocumento nobis est. Eâ ob causam Atheniensibus vitio dabat Demosthenes, quòd in rerum apparatu tempus consumerent, nec adverterent tamen occasiones cunctationes istas minimè præstolari. Si consilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus

executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet.
 † Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non patet
 laudari, nisi per actum. Fœtus informis est consilium, &
 quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac mo-
 tum ei tribuat, mortuū remanet. Ab intelligentia pro-
 ficiscitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & si in so-
 la contemplatione sistat, non nisi vana fuit imagina-
 tio, & mentis illusio. Citò exequendū esse ajebat Ari-
 stoteles, quod statutū semel fuit, sed deliberandū tar-
 dè. Jacobus Angliæ Rex filium suū monuit, ut in con-
 sultando prudens esset & circumcumspectus; in deci-
 dendo firmus & constans; promptus & expeditus in
 exequendo: ad quod postremum Natura ipsa manus
 pedesq; cum digitorum fabrica, & nervos tam flexiles
 largita est. Populo *cunctatio servilis; statim exequi, regiū
 videtur. Fuerunt olim Romani in actionibus suis confi-
 derati, & constantiā ac patientiā omnia superarunt.
 Grandiores Monarchiæ plerumq; tardioris executionis
 laborant vitio, eò quòd nimium suæ confidant poten-
 tiæ, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui † quò plus
 virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. Accedit, quòd
 propter hoc ipsum rotarū pondus, quibus Majestatis
 amplitudo innititur & ne ea, quæ possidet, in discrimen
 adducat, Princeps Imperii sui finibus contentus vivat.
 * Quod segnities est, sapientia vocatur; uti illa Imperatoris
 Galbæ. Ita omnes se suāq; servare posse crediderunt, &
 periēre omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate
 vires acquirit ac robur, dum fervet adhuc sanguis, vi-
 gētq; spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias
 Nationes. † Agendo, audendōq; res Romana crevit, non his
 segnibus consiliis, quæ timidi causa vocant. Posteaquā ad
 maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facile
 diūque Imperia sustinent, tametsi ardor famæ desit,
 & dominatūs augendi cupiditas, perinde ac mare ali-
 quanto tempore motum conservat, etiam postquam
 ventorum vis desæviit. Dum ergo Imperia in suo isto
 vigore

† Tac. l. 1. hist. * Idem l. 6. Ann. † Idem l. 2. hist. * Idem
 l. 1. hist. † Tit. Liv.

vigore perstiterint, illam in statuendo lentitudinem non improbaverim: sic enim plus suppetit temporis, ut partis quiete fruſſiceat; & confilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti: † *Potentiam cautiſſimam quàm acrioribus confiliis tutiſſimam haberi.* At ſi ætate illâ deficiente languescant vires, ſi exiſtimatio perire incipiat, ſi cõtrâ audaciùs inſurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare confilia, & priſtinum inſtaurare vigorem ætatẽq; juvenilem, priuſquam ſenio ingraveſcente ſeſe ampliùs ſuſtentare nequeant, & amiſſis ſenſim viribus miſerabiliter corruant. In minoribus ſtatibus ætates iſtæ conſiderari non poſſunt, quia opus eſt potiùs, ut aſſiduè vigilet attentio, ad explicanda omnia vela, ſi fortunæ Zephyrus aſpiraverit: etenim nunchis, nunc illis ea favet per vices; haud ſecùs, ac per circumferentiam horizon- tis cõſurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundiffimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliaque Nationes polo viciniore, quibus tanta cum induſtria uſæ ſunt, ſua pendentia vela, ut ad ipſas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos uſque penetrarint. Sed abiit poſtea illa cæli clementia, & ſucceſſit alla aliorum Imperiorum favori & commodis ſecunda.

§. Conſtantia in confiliis ſuſceptis exequendis, ſeipſa illa ſint, ſeu aliena, maximi ſemper momenti eſt. Ea quia caruit c Parthus, de Parthiſ triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea & velocia hoc habent, quòd & citò decernant, & citò eos facti poeniteat: fervent ſub initia, algent ſub finem: conantur omnia nihil ad perfectionem adducunt: ſimiles animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè ſe movet, ſed longo etiam tempore ne ad unum quidem paſſum progreditur. In negotiis omnibus prudentiã & animi magnitudine opus eſt: una, ut diſponat; alte-

† Tac. l. I. Ann. c. Eludi Parthiſ tractu belli poterat, ſi Partho aut in ſuis, aut in alienis confiliis conſtantia fuiſſet.
Tac. l. I. Ann.

altera, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum; contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates & quàm plurimas amittit occasiones. † *Vir eâ ratione fiet optimus, si in deliberando quidem cunctetur, & pratimeat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omissis opportunis mediis cœpto desistit.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paullatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facile abrumpere, sed in vigore suo conservare potius. Crystallus, si semel confringatur, uniri iterum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est aliquod saltèm explicare velum, ut minus sit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideo successu carent, quòd desperentur.

§. Illud autem necessarium est cum primis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum suum approbet; qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindeq; non tanto studio ad ea se dabit ac decet, nec magnopere curabit, si ritè non succedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipse Minister, à cujus consilio profecta sunt; siquidem ad hujus existimationem interest plurimùm, ut quàm rectissimè in effectum deducantur.

† Hered.

SYMBOLUM LXV.

Lapis in lacum coniectus tot circum fluctus continua seriè excitat, ut cum ad extremam usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sint, turbentq; omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo repercussæ rerum imagines, quæ perfectissimè sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confuse se offerunt. Idem prorsus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno

uno illo multinascunturali, confuso jam & excœ-
cato iudicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut in-
telligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere

re nequeat; dñmque unum errorem corrigere cogitat,
in alium incidit, inde rursus in alium, ut tandem
quàm plurimi sint, quò à primo distant longiùs, eò
grandiores sunt; non secùs ac fluctus à centro, à quo
excitantur, remotiores. Causa hujus rei est, quia
† principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum
in principio erratum correspondens est ad alias partes. Eà
re diligenter animum advertere oportet ad errores
primos, * cùm fieri non possit, ut si in primo atque principio
peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod eva-
dat.

† Arist. l. 2. polit. c. 4. * Idem l. 3. polit. c. 1.

dat. In Masinissa id videre licuit, qui reprehensus à Scipione, quòd Sophonistam in matrimonium duxisset; dum errorem istum emendare voluit, in alium gravio-rem lapsus est, herbis venenatis eam tollendo è me-
dio, † Vitiis sese Rex Witiza dederat, obscurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notã contraheret voluit ut in cunctis liceret, quin & latã lege Ecclesiasticis ma-
trimoniũ ineundi fecit potestatem; cùmq; portò hos suos errores religioni adversari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut suæ prospiceret securitati, plerasque urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hispania tota Maurorum de-
inde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immensam aucti, vitam illi ante tempus extorsere. Eadem in commodorum se-
ries etiam in Duce Valentino notata fuit: studuerat is multorum ruina suam fabricari fortunam, cùmque in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore sævitia ad ulteriores majorésque semper a incitante, donec statum unã & vitam amitteret, aut discipulus malus aut malus Machiavelli Magister.

§. Errores principum non nisi difficulter possunt cor-
rigi, eò quòd plerumq; ad multos ii pertineant. Obstat etiã obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia ma-
gna, quæ cõmuniter ferè magis ingenua sunt & docilia errores suos facile agnoscunt, iisque meliùs erudita de emendatione seriò cogitant, ædificii malè structi late-
res iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagulentent. Philippi tertii imperato-
ris symbolum fuit: *Quod malè ceptum est, ne pigeat commutasse.* Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, faciliùs in viam redit. Frustra erroris postea pœnituisset.

Nil

† Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 19. a *Ferox scelerum, & quia prima provenerant, volutare secum, quoniam modo Germanici liberos perverteres.* Tac l. 4. Ann.

† Nil uvat errores. mersâ jam puppe fateri.

Ratio Status catena quaedam est, quæ, si vel unicus in ea rumpatur annulus, dissolvitur illicò, nisi iterum consolidetur. Princeps, qui à se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quam boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quam veritatem: constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam ritè tueri se putat, si pedem nunquam retrò referat.

————— * *Quamque regale hoc putet,
Sceptra superba quisquis admovit manus,
Quâ cepit, ire.*

Tam ea in rerationi paruit Carolus quintus Imperator, ut cum aliquando privilegium nescio quod manu suâ consignasset, monereturque, justitiæ legibus non sat esse consentaneum, mox reddi sibi voluit, & dilaceravit: *Malo, inquit, meam lacerare scripturam, quam animam.* Tyrannica obstinatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori consulatur, nihil aliud est, quam peccare velle sapius, & blandiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est ferrum auro obducere, quod mox iterum se prodit, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectius curentur cætera, & expedit interdum errasse, ne peccetur deinceps gravius. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsosmet nostros errores Magistros habeamus. Ex iis primum rectè agere discimus: † *Vsu probatum est, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni.* Prudentissima etiam Respublica multa in gubernando fecit imprudentius, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo * *pœnituit eum, quòd fecisset hominem.* Plus interdum erratis nostris debemus, quam

† Claud. * Seneca. † Tac. l. 15. Ann. * Gen. 6. 6.

quàm rectè factis: illa siquidem nos erudiunt; hæc ja-
 ctantiæ & inanis gloriæ sunt semina. † *Instruunt nos Pa-*
triarchæ, non solum docentes, sed etiam errantes. Umbra
 picturæ lucem dedit, ab illa namque ars ista habet,
 quòd tam eximia sit.

Non semper imprudentia errorum causa est: sæpe
 à tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. Quod
 priùs commodo erat, pòst in exitium vertitur. Nulla
 tanta est prudentia, cujus consilia pro omni tempore
 salutaria sint. * *Nec debet reprehensibile judicari, si se-*
cundum varietatem temporum statuta quandoque variantur
humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utili-
tas id exposcit; vel ex illis gravia nascuntur incommo-
da, vel Princeps relatione aliorum in fraudem indu-
ctum se videt. His Principiis Rex Assuerus nitebatur,
 cum revocata à se sententiæ, quam iniquâ Amani ac-
 cusatione deceptus, adversus Dei populum tulerat
 imprudentiùs, rationem redderet. † *Nec putare debetis,*
inquiens, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire le-
vitæ; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut Reipu-
blicæ poscit utilitas, ferre sententiam. In his & similibus
 casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare
 consilium, & ea, quæ semel statuta fuère; nec incon-
 stantia dici debet, sed constans potiùs robur sequendi
 rationem ducem, quale est in bracteola venti indice, in
 omnem se partem unà cum vento vertere, aut in acu
 nautica antè non conquiescere donec ad stellam pola-
 rem opposita sese stiterit. Medicus secundùm ea, quæ
 corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia sani-
 tatem præ oculis habet. Infirmities, quibus confi-
 stantur Respublicæ, variæ varios quoque curandi mo-
 dos desiderant. Honori itaque sibi ducat Princeps, sua
 subinde iterum inspicere decreta & corrigere, immo
 & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere,
 incogitantia esse potuit; emendare, fortitudo pru-
 dens;

Z

dens;

† Ambr. lib. 1. de Abrah. c. 6. * Cap. Non debet, de
 Cons. & Affin, † Esth. 16. 9.

dens; obstinatio verò stulta semper est & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipsum ita scite & dissimulanter facere, ut vulgus nō animadvertat: istud enim utpote ignorans & imperitum errorē pariter imprudentiā interpretatur, & emendationem levitatem.

§. Tamen si verò errorum retractandorum auctor sum principi, id tamen de omnibus universim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui sunt, ut in iis corrigendis graviolem levitatis suspicionem, aut existimationis jacturam vereri meritò quis possit; ad eòque ubi paulatim seipsis desinunt, nec aliorum grandiorum periculum est, satius erit eos in emendatos relinquere. Alii istius sunt conditionis, ut sequi eos præstet, immo fortiter etiam & constanter ad eosdem continuandos inflammare animum, eò quòd gravius fortè imminet periculum, si ab iis expedire te cogites id, quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quadam sunt, in quibus, ut rectè agas, necesse est, ut extra limites primùm abeas, etsi in errores aliquos labi contigerit; sicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum verò de iis magnopere laborandum non est, uti nec de causis eorundem, aut mediis, cum nec justitiæ, nec honestati illi adversentur, & optimi inde sperentur effectus: hæc enim ratione prodesse incipiunt, & dispositiones potiùs ad bene rectèque agendum dici debent, quàm errores. Alii non nisi magnis immiscentur conatibus sapientissimè aliàs susceptis, haud secùs ac rosæ spinis involvuntur, ut absque læsione manus eas contingere nequeat. Atq; illud ideo accidit, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bonum universale putantur conducere, aliquis miscetur error bono privato noxius. Rerum publicarum corpora diversis constant partibus & oppositis inter se, quod ad qualitates & humores attinet; & remedium, quod toti adhibetur corpori, plerumque alicui nocet parti: adeòque singulari prudentiā opus est in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & commoda

conferat inter se & expendat, magno item animo ad exequendum, ne illorum fortè metu hæc planè negligat,

SYMBOLUM LXVI.

Innoventio rebus naturà caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata serie succedunt, perennant species. Eam ob rem agricola ferit arbores, quas in demortuarum locum possit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certè nec essent ex quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque sibi-ipsis rectà sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigeret: postea enim nullâ

nullâ vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura ju-
 ventutis esse debet, ut hæc à teneris formetur probè,
 in iis præsertim provinciis, ubi ipsa cæli constitutio
 magna ingenia præstantesque naturas præcreat, quæ
 tanquam agri quidam fertiles faciliè sylvescunt, nisi
 ars & cultura fœcunditatem cum tempore corrigant.
 Quò spiritus major est, eò graviùs nocet Reipublicæ
 si eum educatio non tempori moderetur. Animus
 excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre
 non sustinet. Legum frænnum excutit, & ad libertatem
 aspirat, adeòque oportet, ut ars & institutio, tum oc-
 cupatio in exercitiis gloriosis, eum gnæviter excolant.
 Ubi juvenus aliquantum ætate processerit, proderit
 hand parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad
 tractanda negotia publica. Hæc causa fuit, opinor,
 cur quædam Reipublicæ adolescentes in Senatum
 admiserint. Illud optimum, quod agricolis in mo-
 re est, qui arbusculas, dum teneræ sunt, translatas alio
 in solo iterato plantant, ut radices, quæ se nimium dif-
 fuderant, constringantur, & trunci directè sursum in
 proceritatem sese erigant. Nunquam ferè juvenus
 in solo patrio ad insignem frugem maturescit. Ibi
 consanguinei & amici licentiozem eam reddunt au-
 daciozemque. Non ita apud exteros, ubi eam com-
 pellit necessitas, ut suas studeat componere actio-
 nes, & hominum sibi animos devincere. Domi in
 patria plusculum licere nobis arbitramur, etsi extra
 limites sit, & faciliè veniam nobis pollicemur. Ubi
 noti non sumus, legum rigorem metuimus. Extra na-
 tale solum corrigitur paullatim illa morum asperitas,
 & naturæ contractio; elatio illa animi stolidæ & inhu-
 mana, quæ eos ferè comitari solet, qui cum Nationi-
 bus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur,
 & cognoscuntur Nationum ingenia, observantur con-
 suetudines singularum ac mores, quarum rerum no-
 titia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm
 belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythago-
 ras varias obeundo provincias, prudentes Legum
 lato-

latores & Philosophi evasere. In solo patrio una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planetarum in domo sua propria exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi septentrionales, qui non minori cum curiositate, quam attentione animi, relictis patriis laribus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quam ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exteris adeundi provincias, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma fortè Mars aliò eos evocet; cum nihilominus plurimum referat, ut qui diversis Nationibus imperant, & in provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potissimum sunt, quæ viros nobiles domi in terra natali detinent: primum quidem, quia Hispaniam undique ferè mare alluit, neque semper navigandi occasio tam præstò est, ac terra iter faciendi commoditas; alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, qua existimant absque magna pompa & impensis peregrinationes istas institui non posse, qua in re modestiores sunt Exteri, etsi magnorum Principum filii.

§. Neque tantum juvenes in aliud solum transferri debent, sed à teneris etiam sic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accersere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparent; id quod in Emblemate præsentis per fasces, symbolum Magistratus, indicatum volui, illæ siquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere

triplicis illius formæ Republicæ, Monarchia nimirum Aristocratia, & Democratia, diversæ sunt gubernandi rationes, diversa quoque juventutis exercitia sint oportet, pro cujuslibet Reip. institutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne suum studium posuere Persæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cum primis verò elaborarunt in eo, ut quosdam jam inde à prima pueritia pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono aut malo, conservatio aut ruina Rerumpubl. dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt actiones. In Hispania magna cum providentia erecta fuerunt Collegia, quæ seminaria essent insignium virorum pro gerendo Magistratu & administranda Justitia, quorum constitutiones licet futiles videantur & vanæ, prudentissimæ tamen sunt eo nomine, quòd ad modestiam erudiant, faciántque ut prius obedire norint, qui aliis dein imperare debent. ○

§. Alibi scientias inter politica regnandi instrumenta in principe recensuimus, nunc illud quæritur, an iis etiam conducant, qui parere debent, & an juvenus popularis iis instruenda sit. Natura in ipso capite, tanquam totius corporis Principe, intelligentiam constituit, ut scientias condisceret, uti & memoriam, ut easdem conservaret: at verò manibus & membris reliquis non nisi habitudinem ad obediendum impertit. Homines societatem inter se communitatemque coière operandi causa, non speculandi, magis ob commoditatem subsidii mutui, quàm theoriæ subtilitatem. Non sunt fortunatæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitiis alitur, & in charta ea omnia æternitati consecrat, quæ temporum adinvenit malitia. Multæ contra supremam molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat. Spartani † *litteras ad usum saltèm disciebant, reliqua omnis disciplina erat, ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in*

pugna vincerent. Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, consulta principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam esse oportet, quàm ingeniosam; sinceram magis, quàm astutam. Ignorantia præcipuum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargeret semina, facilè id everteret. Quietam felicemq; vitam vivunt Helveti apud quos scientia non admodum vigent, & proscripto subtiliori philosophandi genere, non minùs bona cum politica se suaque moderantur, quàm aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri defunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quàm literis. Quod in his generosum est, fastidium facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contra ac fieri oportet ad hoc, ut Resp. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exulta haud faciunt Provincias rerum copiâ affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum industria, ut in provinciis Belgicis videre licet. Bene expendunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suâ in solo armorum fundarunt exercitio minimè pulchrum existimantes gradus honorisq; literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametsi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus

a Patres valere decet consilio, populo supervacanea calliditas est. Salust.

bus variæ nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immo cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera aliqua & credula ignorantia, quàm superba & inanis sciendi præsumptio, maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent prorsus extirpandas esse scientias secundùm regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad subditorum utilitatem; sed principia ista tyranni sunt potius, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immo maximè necessariæ sunt scientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facile invalescunt, ubi regnat inscitia, ad administrandam Justitiam, ad conservandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minùs civitates præfidiis suis muniunt Viri docti, ac milites, ùt Syracusæ quondam in Sicilia expertæ fuerint in Archimede: Dola Burgundia urbs in erudito & fidelissimo suo Senatu, cujus prudente consilio, ingeniosis machinis, acri defensione & fortitudine animi plus quàm heroicâ, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit; museis in armamentaria conversis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Francico sanguine nomina & egregia facinora civium æternitati transcripserunt. Sola multitudo nimia tum universitatum, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quæ bono publico officit, quemadmodum re ipsa in Hispania experimur; quare magis è re communi esse videtur, si non nisi pauci ad eas se applicent scientias, quæ in speculatione consistunt, aut circa justitiam versantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his statui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò præmia sic constituta non sunt, hinc fit, quòd oppidò multi ad literarum studia appellant animam, desintque Monarchiæ ad defensionem suam.

& conservationem milites potius, quàm literati: quod vitium ipsos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari solet, dum Nationes bellicosæ & victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura istius remedii ad principem bonumq; Moderatorem, pertinet, cujus erit tali cum judicio de educanda juventute statuere & ordinare; ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorumq; officiorum corpori Statûs sui aptè & secundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi posset, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam amplecti cupiunt; quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimum nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ politicâ mensurari non debent, & solent in Ecclesia militante plus arma spiritualia efficere, quàm sæcularia. Qui primus Statûs illius auctor est, eundem porro conservabit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cum prudentia humana credere quidem, non sperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, considerandum relinquo; an tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium, à quibus illi sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ ejusque fini noxia sint. Cui rei jam pridem per Canones sacros & Decreta Apostolica sapientissimè provisum fuit, in Concilio Lateranensi in primis sub Innocentio tertio; sic enim illud statuit:

† *Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, sed quicumque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis assumat.* Consilium Regium Castellæ aliàs Majestati suæ suavit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ antè, quàm sextum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam fami-

Familiam ascriberetur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verum confidentior pietas, & animi scrupulus prudentiæ oppositus incommoda ista facile dissimulant.

§. Attamen perparum prodesset ista proportio in iis, qui aut rebus ægendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituent, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sanè magnam semper sobolis propagandæ habuere rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notarent infamiâ. Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita illud quoque recensebat, quòd sex è conjugè liberos b suscepisset. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Drusi uxorem geminos uno partu c edidisse, Regnorum robur in subditorum multitudine & copia consistit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps est, non qui plures Status numerat: hi namque seipsis neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; † *ampliari Imperium hominum adjectione potius, quam pecuniarum copiâ malim;* & rectè quidem: nam opes absque subditis bella facile accersunt, nec satis defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires defunt, nec opes. * *In multitudine populi (ait Spiritus sanctus) dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphon-

b *Ostendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandemque conjugem meam: numerate sex liberos.* Tac. 2. Ann. c *Nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam.* Tac. ibid. † *L. cum retio, §. si plures, ff. de por. qua liber.* * *Prov. 14. 28.*

phonus Sapiens boni Principis esse putabat tam sollicitè suam custodire ditionem. † *que se non yermen las villas, nin los otros lugares, nin se derriben los muros, nin las torres, nin las casas por mala guardia, e el Rey, que desta guisa amare, e tuviere honrada e guardada su tierra, sera e los, que hi uvieren, honrados, i ricos, e abundados, e tenidos por ella.* Verùm ut prudentissimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum instrui debere * *debuena gente i antes de los suyos, que de los agenos, si los pudiere aver, asi como de Caballeros, e de Labradores, e de Monestrales.* Quam in re prudentissimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in sola plebeja gente ponendam esse; hæc si quidem se ipsa parum efficiet, nisi Nobilitatem habeat comitem quæ spiritus & anima illius est, suoque exemplo docet appetere honesta & pericula spernere. Plebs absque Nobilitate exangue quoddam cadaver est, ad eòq; ad eam conservandam augendamq; omni opera Principem conniti decet, uti quondam factitabat Augustus, qui Hortato Nobili Romano non solum conjugii ineundi auctor fuit, sed vivendi etiam media suppeditavit, ‡ *ne clarissima familia extingueretur.* Ejus rei magna in Germania habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non d' consueverat, & nunc exigua ea esse solet, ut ¶ æcipua illarum dos sit Virtus & Nobilitas, magisque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortuna bona, ad eòq; tantò faciliùs conciliantur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in peruestiganda sponsa aliqua locupletiori; quæ causa fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam sancita prohiberet, & Carolus * quintus Imperator modum illis poneret: quin & Aristoteles Lacedæmones fertur reprehendisse, eò quòd dotes tam amplas filiabus suis e largirentur. Voluit præterea Al-

† L. 3. tt. II. p. 2. * L. 1. tt. II. p. 2. ‡ Tac. l. 2. Ann. d. *Dotem non uxor marito, sed uxori maritus affert.* Tac. de mor. Germ. * L. 1. tt. 2. l. 5. Recop. e. *Statuit Virgines sine dote nubere: iussit uxores eligerentur, non pecunia.* Trog. l. 3.

phonfus Rex, ut non nisi in casu necessitatis. Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immerito quidem, diversi enim mores, & Religionum cultus magis domestici hostes sunt, quàm vicini, eamque ob causam Hispani Judæos omnes ac Mauros finibus suis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt, & seditiones contra legitimum Principem facilè commovent. Quod tamen incommodum magnopere metuendum non erit, si exteri solùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immo hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Constantinopolim submisit. Poloni, cùm Henricum Ducem Andegavensem elegissent in Regem, inter alia pacta illud quoque esse voluerunt, ut varias Artificum familias unà secum adducerent. Nabuchodonosor expugnatâ Hierosolyma transtulit inde *¶ omnes viros robustos, septem millia & artifices, & inclusores mille: duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem sæpe industria deest, neque semper sumptus suppetunt; aut etiam, quia sola ejusmodi deductio minimè sufficeret, ponam hîc aliquot causas, unde illa regnorum solitudo, & subditorum infrequentia oriri solet, ut iis cognitis tantò faciliùs remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt aut internæ. Externæ, bellum & coloniæ. Bellum monstrum quoddam est, quod humano victitat sanguine; cùmque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potius, ut solebant & Romani, vitâ fortunisque subditorum in eam rem opus est: Coloniæ quoque diu sustentari non possunt absque copiosa hominum

¶ Quare qui inquilinos, & advenas antehac in civitatem receperunt, hi magna ex parte seditionibus jactati sunt. Arist. lib. 5. Polit. c. 3. ¶ 4. Reg. 24. 16. g Fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere. Cic. pro lege Manil.

minum deductione, ut in Hispania accidit. † Eadem de causa neque dum Annibal in Italia moraretur, nec proximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cum esset in bello conquirendus potius miles, & post bellum vires refrendenda potius, quam spargenda. * Et Vellejus Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosissima numeravit, quod extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde à visceribus Imperii nimium remota eidem assistere in necessitate non possent. Alia vastitatis & solitudinis causæ internæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agriculturæ & mercimoniorum, nimiam item dierum festorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro exposuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua solitudinis causæ sunt: sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; & aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aularum pompa, earumque commoda & delicia, lucrum artium, occasio præmiorum homines alliciunt, Opifices imprimis atque Artifices, qui facile sibi persuadent, magis otiosam vitam eos vivere, qui principi inserviunt, quam qui mechanicas exercent artes. Quid? quod ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præsentiam Principis, aut aulæ deliciis fruendi causâ relictis suismet Statibus ad illam se conferant; unde porro fit, ut dum eos rectè curare negligunt, & reditus annuos in suam sustentationem, & sumptus minimè necessarios prodige impendunt, & opibus paullatim & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florere potius, si iis Domini sui præsentem domi adessent. Hæc atque alia incommoda prudentissimè expendit Justinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea Magistratum instituit. Similiter Rex

Z 7

Joan-

† Vell. l. 1. * Idem l. 2. i Invenimus enim, quia paulatim Provincia suis habitatoribus spoliatur; magna verò hæc nostra civitas populosa est turbis diversorum hominum & maxime agricolarum, suas civitates & culturas relinquuntium.

Joannes II. ꝑ ꝑræcepit ut Duces omnes, aliæq; illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statis temporibus domum ad suos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea fidei commissa, ut prærogativæ Natalium in Hispania plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim nati major omnia sibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum proflus & videbatur) cumque aliis matrimonii ineundi copia non sit, aut religiosum suscipiunt habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob causam Plato divitias & inopiam antiquas Rerum publicæ pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quòd bona in iis non satis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio florerent Respublicæ. Verùm tametsi hæc utilitas magna sit, non minùs tamen ad bonum publicum interest, ut conservetur Nobilitas ejusmodi Fideicommissorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præstare possit obsequia, ad eòq; antiqua illa retineri non possent, Nobilitati tamen recens institutæ permitti minimè deberent, statutâ etiam lege, ut consanguinei ad quartum usque gradum necessarii essent hæredes, si non ex alie, at certè magna & potissima ex parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devotâ quâdam prodigalitate, nec modum servant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec consanguineis reliquis sufficiens relinquitur sustentatio, unde familiæ extinguuntur, exhauriuntur reditus regii, populus ad tributa solvenda fit impotens,

ꝑ Auth. de quæst. & *Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscant.* Cass. l. 1. ep. l. 1. l. Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, sed jure cognationis tradantur. Arist. l. 5. Polit, c. 8.

potens, augetur exemptorum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis. Expendens ejus Rei incommoda *m* Moyses, edicto publico vetuit, ne quid ultra Israëlita ad opus sanctuarii *n* offerrent, tamen si Deus ipse oblationum istarum fuisset auctor, & mente pura ac religiosa omnia *o* fierent. Respublica Veneta jam pridem decretis suis ei rei sapientissimè providit.

§ Illud porro necessarium, ut pro matrimoniis in eundis prudens temporis habeatur ratio: nam si nimium differantur, periclitatur successio, & patitur universa Respublica ob juvenum incontinentiam. Si contra nimium maturentur, contingit filios ætate haud longè esse inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ successionis causa nefanda contra eos moliuntur.

m Dixerant Moysi, plus offert populus, quam necessarium est. Exod. 36. 5. *n* Iussit ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offerat ultra in opere sanctuarii; sicque cessatum est à muneribus offerendis, eò quod oblata sufficerent, & superabundarent. Exod. 36. 6. *o* Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fiorent opera, quæ jussit Deus. Exod. 35. 29.

SYMBOLUM LXVII.

Politica hujus nostri temporis in omnibus malitiam & fraudem præsupponit, & contra sese munici aliis longè majoribus, nullâ Religionis, justitiæ, & fidei publicæ habitâ ratione. Omnia sibi licere putat, quæcunque ad suam conservationem & augmentum faciunt; cùmque artes istæ communes jam sint, necesse est, ut pugnent inter se, seseque mutuò impediant ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeòque fines optatos minimè assequuntur. Fugiat princeps hostales Magistros, & discat ab ipsa Natura potiùs, in qua absque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Statûs elucet. Illa sola certa est, fixa & solida, qua utitur in gubernatione rerum, quæ

vegetantur & vivunt; ea praesertim, quam cuique hominum in suo officio recta inspirat ratio, nominatim Pastoribus & Agricolis pro conservandis au-

gendiſque gregibus, & agrorum cultura: unde fortè factum, ut ii Reges, qui à pedo, aut aratro ad ſceptrum vocati fuère, melius aliis ſuos gubernare ſubditos ſciverint. Fruatur licèt Paſtor (cujus obligatio & cura talis ferè eſt, qualis eſt Principum ^a) lacte & lana gregis ſui, eà tamen moderatione, ut neque ſanguinem omnem extrahat, neque pellem ſic deglubat, aut à frigore & calore ſeſe tueri nequeat. Ita proriſus debet

^a Va Paſtoribus, qui diſperdunt & dilacerant gregem paſcuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Iſraël ad Paſtores, qui paſcunt populum meum, Jer. 23. 10.

debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonſus Rex) *guardar mas la por comunal, que la ſuya miſma, porque el bien, i la riqueza dellos es como ſuya.* Non ipſum arboris truncum excindit Agricola, rametſi lignis ad uſus domeſticos opus habeat, ſed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, ſed ita ut germinare poſſint denuò, & novis veſtiti foliis in annum ſequentem fructus alios proferant. Secùs ac ſolet conductor, qui cùm de hæreditate minimè ſollicitus ſit, illud agit ſolùm, ut fructus pro eò tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil penſi habens, quod intempus reliquum Domino ſuo utilitatem allatura non eſt. Hoc diſcrimen eſt inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum impoſitionem attinet. Iſte tanquam poſſeſſor violentus, qui in metu eſt, ne brevi fortè Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicibus plumas evellere, ut amplius fuccreſcere nequeant. Paſtor eſt, qui non gregem ſuum paſcit, ſed e ſemetipſum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eùmque omnino deſerit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem cauſæ expendit, quantitatem & tempus, quod neceſſitas poſtulat, proportionem item fortunarum & perſonarum in tributis diſpartiendis, & Regnum ſuam tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipſo emoriendum erit, ſed quod perennabit in Succeſſoribus: quippe qui probè novit, * *Principes mortales, Rempublicam æternam eſſe*; cùmq; inde in annos ſingulos novos ſperet fructus, eam omni ſtudio conſervat, velut ſecuriſſimum divitiarum ſuarum depositum, quo in majori-

¹L. 19 tt. 1. p. 2. b. *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* Quintil. de Orat. c. Va. *Paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos.* Ezech. 34. 2. d. *Mercenarius autem, & qui non eſt Paſtor, cujus non ſunt aves propria, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Joann. 10. 120.
* Tac. lib. 3. Ann.

ioribus necessitatibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphonsus Rex ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: ** El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con esto acuerda lo que dijo el Emperador Justiniano, que entonzes son el Reyno, è la Camara del Emperador ò del Rey ricos, è abundados, quando sus Vasallos son ricos, è su tierra abundada.*

§. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. † *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, ** dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis sunt; si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facile contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de causa tam invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut scepro tandem abdicare se cogeretur; sicut & propterea Garfias Galacia, † Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquiritendis nova tributa exigeret, respondit: *Magis se maledicta populi, quam hostes suos metuere.* Pecuniarum ex iniquis tributis collectarum subditorum miscetur sanguine, qualis è scuro illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa antè imponi

nos

* L. 15. tt. p. 2. † Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8.

non debent, quàm universum Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Justitia causæ constiterit, facile in onus aliquod extraordinarium consentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ poposcit Rex Ferdinandus quartus, & in concessione integri illius millionis, quem Comitata Toletana temporibus Regis Henrici tertii sponte elargita fuerant, permittendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitibus etiam non requisitis plura porro exigenterentur. Tametsi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Justitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum causas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis istæ communicari possint, semper tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licet tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si aliàs æqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam (ut dixit Rex Alphonfus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que usaron los otros Reyes, e aun mas en las sazones, que lo uvieren en gran menester, para pro comunal de la tierra;* prudentis tamen Principis erit, ita dextrè rem instituere, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolutè fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura floquitur) populi frænium est; isthoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit, & contra nimiam ejus libertatē vires sibi comparat: subditos enim ab omni onere immunes nemo rectè gubernaverit. Verùm frænū illud tam suave fit oportet, ut non obstinent animum, & mordicè eocomprehensio præcipitent; quemadmodum prudentissimè id expendit Rex Flavius † Hervvigijs in Concilio

e Tibi summum rerum judicium Dei dedere, nobis obsequii gloria relicta est. Tac. l. 6. Ann. f Et tulit David frænium tributi, 2. Reg. 8. l. † Concil. Tolet. XIII.

cilio Toletano XIII. cum diceret tunc gubernationem optimam fore, *si nec incanta exactio populos gravet, nec indiscreta remissio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exemplum ceterorum; at verò Imperium in fortunas, cum pecuniam pendere jubentur subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quam corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquisitæ illæ fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Qua in re considerare oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites, per medios hostium cuneos penetrando, de cisterna Bethlehemitica hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere *g* videretur. Neque bona ratio Status est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditos, ut tantò obedientiores sint: etsi enim egestas, quæ unà nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddat animos; illa tamen violenta ad seditionem potius commovet, eosque impellit ut nefaria contra *h* Principem suum moliantur. Ad Davidem adversus Saulem **convenerunt omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ere alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps.* Nunquam magis obsequens erit Regnum, quam si opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, quâ ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopia laborare cœpit, servitutem illam tulit acerbius, & graviter questus fuit.

§. Si Regnum eâ conditione obtigerit, ut absque ejus consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto aliquo generali ita sancitum; ut factum in

Co-

g. Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? 2. Reg. 23. 17. h Ferocissimo quoq; adsumpto; aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitii maxima peccandi necessitudo. Tac. lib. 3. Ann. 1. Reg. 22. 24.

Comitiis Madritensibus tempore Regis † Alphonſi undecimi, aut diuturnâ aliquâ præſcriptione jus iſtud ac-
 quiſitum fuerit, uti in Hiſpania & Francia accidit; in
 his talibus caſibus Comitiorum conſenſum expecta-
 re oportebit, ne periculo ſeſe exponat Princeps; quod
 Carolus ſeptimus Franciæ Rex quondam expertus
 fuit, cùm non rogatis priùs aliorum ſententiis tribu-
 tum quoddam voluiſſet imponere. Porro ad eam rem
 proderit plurimum, ſi Princeps tantum apud ſubditos
 auctoritate valeat, ut ipſi ex concepta de zelo illius
 erga bonum commune opinione æquum judicent o-
 nus, quod iis imponitur, & ultrò in illud conſentiant,
 totos ſeſe ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ
 committendo, quomodo ad Joſephi arbitrium ſeſe re-
 ferebant Ægyptii, cùm quintam fructuum partem ab
 iis i exigeret. Ubi populus iſtam de principe concepe-
 rit fiduciam, cavere debet ſedulò, ut ne cum abſque
 ſufficienti cauſa & matura conſilii deliberatione one-
 ret. Verùm ſi neceſſitas urgens aliud poſtulaverit, il-
 lud curet ſaltèm, ut tributa, quæ exiguntur, bene im-
 pendantur: nihil enim graviùs fert populus, quàm ſi
 nullum oneris ſui fructum videat, & fortunas ſuas in
 uſus inutiles inſumi intelligat. Tum illud etiam odit,
 ſi tributa, quæ ſua ſit neceſſitas, eâ ceſſante continuent.
 Quare tollere ea debet princeps, ne fiat, quod tem-
 pore Veſpaſiani accidit, quando tributa * *neceſſitate*
annorum excuſatâ, etiam in pace manſere; poſtea enim ea
 metuunt, & pendere detrectant ſubditi, tametiſi exigua
 ſint, exiſtimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina
 Maria plurimùm Regni ſtudia ſibi devinxit, ejusque
 fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit,
 eò quòd ſubditis remiſiſſet exactiões, quas maritus
 ejus Rex ſanctius quartus ex rebus ad com meatum
 pertinentibus poſtulaverat.

§. Illud

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 15. c. 21. i *Salus noſtra in manu tua
 eſt; reſpiciat nos tantùm Dominus noſter, & lati ſerviemus.*
 Regi, Gen. 47. 25. * Tac. l. 2. hiſt.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum foris gerendum: neque enim facile capit, quantum ad pacem domi conservandam conducat, illud quàm longissimè arcere, & in alienos inferre Status, quòdque minus periculosa sit defensio, quæ clypeo fit, quàm quæ galeâ, eò quòd longiùs ille absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus præsens magis percipit, quàm futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta & sarciantur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactiõibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cùm enim tributa potissimum sint, quæ eam à plebe jis discernant, ægerrimè fert iis parem se æstimari, & sua violari privilegia, Majorum virtute parata, & acquisita. † Hæc causa fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henricum tertium arma sumpserint, cùm à singulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belli usus deposceret.

§. Nèc imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcisè sustentandam sunt necessaria; sed iis potius quæ deliciis deserviunt, aut curiositati, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maximè fovenda & conservanda est in Republica. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia asportabantur. Alexander Severus ea deposcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quàm ad necessitatem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nul-

l. Plerumque accidit, ut quæ Provincia pecunia parcendo, remota pericula contemnunt, incumbuntibus demum malis, desperato saepe remedio, graviora sentiant detrimenta: Paul. Jov. † Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 14.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ advectis mercibus imponuntur in portibus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentissimè in iis constituti sunt reditus regii in Anglia, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vectigalium regionum incommodum est in Quæstoribus seu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipsa; neque ullam rem impatientius tolerant subditi, quàm violentiam & importunitatem Ministrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones modestius tulisse Cicero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophetam de iis conqueritur, quod populum suum / exspoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli ea in re factis confidebant, nisi qui peculiariter esset Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur inſtitoribus & usurariis, qui non minùs naves portum subeuntes exspoliant, ac ipsum naufragium, & velut prædones ultrò citròque commeantium bonis *m* inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, si prædæ omnia sint exposita? quid mirum, inquam, populum graviter ferre exactiones, si persolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo amplius Exactoribus pendendum sit. Ob isthæc incommoda tempore Regis * Joannis secundi in Comitibus Guadalajarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, eâ tamen conditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum libri, quo constare posset, quid in communes usus col-

1 Populum meum exactores sui spoliaverunt. Isa. 3. 12.
*m Portus nostros navis veniens non paveſcat, ut certum naufragium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quàm solent nudare naufragia. Cassiod. l. 4. & 19. * Mar. hist. Hisp. l. 19. c. 7.*

collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum
 permetteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis a-
 tem Regni habenas moderabantur. Eadem de causa
 Regnum Franciæ Henrico secundo proposuit, ut tri-
 butorum Exactores amoveret, pollicentibus subditis
 persoluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sum-
 ptus regios sufficeret; & licet istud initio haud displiceret,
 non defuere tamen postea Consilarii, qui ob-
 rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem
 illud non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt,
 immo & ad omnem æris alieni dissolutionem, verum
 iudicatum fuit, cedere in imminutionem aucto-
 ritatis regiæ, si illi Tutoris loco Regnum esset, &
 hanc ipsam potestatem periculo non carere. Verissi-
 mam tamen causam illam iudico, quod plerumque
 ferè rei pecuniariæ curatio, & occasio tam opportuna
 multos ditandi agrè è manibus dimittatur. Auctoritas
 Principis non administratione magnarum opum con-
 sistit, sed in eo, quod multa possideat. Non minùs exi-
 stimationis suæ retinens erat Respublica Romana,
 quàm ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogen-
 di pecunias præcepit, ut ipsæ Provinciæ sua admini-
 strarent tributa & colligerent; neque verò ideo inter-
 misit in officio continere Magistratus, ut sine avaritiâ
 & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius
 apprimè diligens n̄ fuit. Sanè modestia in uno aliquo
 tributo exigendo obligat subditos, ut ultrò in plura
 alia largienda consentiant.

*n Ne Provincia novis oneribus turbarentur, utque ve-
 tera sine avaritia, aut crudelitate Magistratum tolerarent.*
 Tac. l. 4. Ann.

SYMBOLUM LXVIII.

Ingeniosi Græci Philosophiam non solum natura-
 lem, sed moralem etiam & politicam scitis qui-
 busdam fabularum involucris (ut Ægyptii hierogly-
 phicis) abdiderunt, aut ne maneret in vulgus, aut ut
 ubi dulci illa fabularum amœnitate penitiùs cam-
 im.

imprimerent animis. Ita cum vires navigationis & opes, quæ ejusdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, fixerunt navim Argo (quæ prima

omnium è portu solvere, & alto sese mari committe-
 re ausa fuerat) obtinuisse vellus Colchicum, pellem
 nimirum arietis inauratam; quo præclaro facinore
 Palladi armorum Præfidi consecrati promeruit, & in-
 ter ipsas firmamenti transferri constellationes, in
 præmium scilicet tot susceptorum non absque in-
 signi periculo itinerum, palàm ostendendo universo
 orbi, velorum remorùmque beneficio inter ipsos
 undarum montes vias fieri posse, quibus impellente
 vento arma & merces in omnes mundi partes inferre
 liceat, Isthæc moralis doctrina, & quis jam navis ille

in cœlesti sphaera inter stellas relata est, occasio mihi fuit, ut in præfenti Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & clarè subjicerem oculis, navigationem esse, quæ commercio- rum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illa ipsa eorundem mobilitate Imperiorum consistit stabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quasi fundamentis innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deessent, mox ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt, Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionemque tempestivè submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidem pontes esse videantur. Eam ob causam Carolus quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo secundo suaserunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebuthus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Republicæ, & ipsa postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditioni subjicerent. Elementum illud terram ambit, & edomat. In illo vis juxta ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hac minantur arma, & ex una sola parte feriunt; in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis antè possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas queat tueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum mansuetudinem adducuntur, quæ incultæ alias essent ac barbaræ absque navigationis commercio, unde communis fit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo sermone usum fuisse finxit, ut innueret, credo, illius beneficio exteras adiri & celebrari provincias; siquidem

dem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ alteri vicissim largiente, quod eidem deest; quæ necessitas & subsidium mutuum reciprocum illum amorem & familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius operâ & auxilio carere non potest.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ ac dispositione. Monarchiæ in Asia sitæ tetra magis viribus indigent, quàm mari. Venetiæ & Genua, quarum illæ in ipso mari, hæc eidem proxima est, atque ita constituta, ut scopulis maris potiùs, quàm terræ sinus esse videatur, ad omnem culturam & agricultura- tionem inidoneus, robur suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloriæ celebres. Hispania, quæ à montibus Pirenæis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum sese mediam interjicit, potentiam suam fundet in armis navalibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illudque tueri voluerit. Nec verò deest dispositio optima & opportunitas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi accumulunt, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ bella inferunt. Ob eum finem conduceret armis etiam consulere securitati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex portibus armamentaria & granaria efficit, instruit eos rebus omnibus pro exercitu necessariis tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, auget deniq; illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoria naviû, quibus Tyrus (civitas a in corde maris sita) uteba-

A 2 2

tur

a O Tyre, tu dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. Ezech. 27. 3.

tur ad exereendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. *b* Persæ, & Lydii, & Lybici erant in exercitu ejus viri bellatores: clypeum & galeam suspendebant in ea pro ornatu suo. Carthaginenses à multitudine cunctorum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque eam replebant. Verbo, nihil uspiam erat gentium, quod in nudinis illius non reperiretur, ut merito abundans diceretur, & *c* gloriosa, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat *d* fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginensis Republicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & trophæorum occasio. Intra breves arena terminos, quæ negligone, nec aratro potest excoli, solis marinis opibus validissimos Batavia alii exercitus, & populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimæ etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimati pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multosque alios thesauros advehimus, nec ultra progredimur; interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africa, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus pluri-

b Omnes naves maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ. Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 12. *c* Repleta es, & glorificata nimis in corde maris. Ibid. v. 25. *d* In multitudine sapientiæ tuæ & in negotiatione tuâ multiplicasti tibi fortitudinem. Ezech. 28. 5.

plurima persolvimus cambia. Hispania Provinciis aliis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum, aliasque diversas materias, quæ diversimodè dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmuntur pretio ob vecturæ sumptus, & artificium; adeò ut caro nobis stet Nationum aliarum ingenium & industria. Importantur in Hispaniam merces, quæ aut oculis solùm serviunt, aut citò consumuntur, & aurum argentumque vicissim inde efferatur aliò; quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus secundus, *ut ditescant, & potentes fiant Exteri, immo ipsi interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris nihil panis supersit reliquum.* Questus ea de re quondam fuit Tiberius Cæsar, cum ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisque pretiosis cerneret. Immortalem gloriam promeretur Vestra Serenitas, si certis favoribus honoribusque dignabitur prosequi negotiationes & mercaturas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt redditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quàm qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solùm necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat luerum facere, suas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentiâ atque opibus antecellere. Pompejus pecunias suas foenori dabat, Nobilitas Romana & Carthaginensis nil ideo honori suo detractum

A a 3

puta-

e *Quis lapidum causa pecunia nostra ad externas aut hostiles gentes transferuntur? Tacit. l. 3. Annal. f Quis classis Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terra divitiis & sapentiâ. 3. Reg. 22. & 23.*

putabant, quòd mercaturas exerceerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quòd negotiantium societates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solùm cresceret opibus, sed magis etiam florerent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoda Lufitaniæ Reges, adeòque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato eâ ratione novo amplissimòque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset; uti nec postea ad partes occidentales, industriâ & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ aliàs novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis antè quicquam g accepisset, & acceptâ ab iisdem verâ Euangelii luce, ac pane divino eucharistico, tam longè h asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: * *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos, quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præsidiis Constantinopoli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam amulatione obirent maria, piratas arcerent, &

com-

g *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi.* Isa. 49. 12. h *Facta est quasi navis infitoris de longè portans panem suum.* Prov. 31. 14.
* *Isa. 49. 21.*

commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sed magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentia satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximia, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quod si reditus eorundem non sufficerent, nec Corona privare se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat constituisse, obtentâ jam à summo Pontifice facultate, ut reditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. Item Martini, in Diœcesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verùm propter excitata postea per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii instituti gloriam alicuiam Regi reservavit. Neque obtendi hîc debet ratio Status, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castella, cum tam multi essent Ordinum militarium Magistri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantopere Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur,

SYMBOLUM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit providentia divina: auro quidem, quod id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro verò, quod absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi unà cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laborèmq; suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus araria constitueret, ubi & Mars belli præses materià in ferrum & chalybem con-

consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerum-
 publicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus,
 thesauri; quòd si hi armis robur non tribuant, nec ar-
 ma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles
 jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omni-
 um erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formi-
 carum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea
 colligant. Auri usum nequaquam iis Natura conces-
 sit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instrue-
 rent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et
 licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accu-
 mulandas non esse, eò quòd cupiditas hostium arma
 excitet; uti accidit Regi Ezechia, postquam divi-
 tias suas Assyriæ Legatis *a* ostendisset, & Ægyptiæ
 propterea reditus regios in structuras & fabricas
 impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, &
 exempla ista vim non habent: nam Ezechia ob mon-
 stratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob va-
 nitatem ostentationis, & quòd in illis magis quàm
 in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædi-
 xit illi Isaias Propheta fore, ut omnia *b* perderet.
 Ægyptiæ verò non periculi causa, sed ad distrahen-
 dos subditorum animos (quemadmodum suo loco
 dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extru-
 endis occupabant. Si Princeps thesauros per avari-
 tiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offen-
 dendi, aut defendendi postulaverit necessitas, &
 sumptuum faciendorum metu de præsidiis sufficien-
 tibus & armis Statibus suis non provideat, facile fu-
 turum arbitror, ut hostes contra se advocet, dando iis
 occasionem ferreas fabricandi claves, quibus eas
 effrin-

A a s

a Latatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis
 domum aromatatum, & aurum, & argentum, & pigmenta
 varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, &
 omnia quæ habere poterat in thesauris suis. 4. Reg. 20. 13.
b Dixitque Isaias Ezechia: Audi sermonem Domini, ecce
 dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, 40
 Reg. 20. 17.

effringant araria ; at ubi thesauros istos in usus opportunos asservaverit, terrorem unà incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli nervus est. Illius beneficio amici parantur & Socii, nec minùs hostium percellunt animos thesauri in arariis, atque apparatu bellicus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triemes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, qua miser & infelix passim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nullâ notabili pecuniarum summâ apud eum repertâ. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quòd sumptus profudisset, sed quòd haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paulatim in avaritiam illa abeunt, & citiùs ruina Statuum præ oculis est, quàm pro illius remedio araria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi se finit humanus animus, & in eas totum se convertit.

§. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispersitos esse, ut Chlorus apud Eutropium volebat: divitiæ enim Principi securitatem creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, *penes eos aurum & opes præcipuas esse bellorum causas.* Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, priùs pericula nascuntur, quàm iis occurrì possit. Consilia rectè institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant consert.

Sed nihil equè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dicitans. Tac. lib. 2. hist.
Meliùs publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum classtrum asserviri. Eutrop. Tac. lib. 4. hist.

servationem, cum videant non nisi è privatorum bonis fortunisque subsidia peti posse, adeoque agrè in bellum consentiunt. Hinc Aristoteli videbatur, † male circa pecunias publicas constitutum esse apud Spartanos, quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias agrè conferebant. * Et si privato usui bonum publicum postponitur, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causæ ruinam Romanæ ascribit Cato in oratione, quam habuisse cum ad Senatum contra Catilinariz conjurationis conscios refert Sallustius, quàm quòd (ut explicat † S. Augustin.) à primo suo descivisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit:

———— * Non ita Romuli
 Trascriptum, & intonsi Catonis
 Auspiciis, veterumque norma,
 Privatus illis census erat brevis,
 Commune magnum.

§ Magni Reges suæ potentia confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerumque abjiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt, nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quantò Monarchia fuerit major, tantò majoribus impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum spatio

† Arist. lib. 2. polit. c. 6. * Tacit. l. 6. Ann. † S. Aug. l. de Civit. Dei, c. 12. * Horat.

spatio collegere. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coegerat, immoderatæ Romanorum Imperatorum profusioni minimè sufficere potuerunt. Et solet id plerunque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut Status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodigit Caligula, etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: absque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimis Imperatorum thesauri illius cœperunt prodigi, Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsentem Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem biachium sustinet ad innuendum nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgiliti fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad Infernum usque penetravit, ejusque monstra ac furias domuit. Non sauciat gladius, cujus acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absque prudentia œconomica, neque armamentaria sine ærariis, adeoque bellum decernere Princeps prius non debet, quam cum animo suo expenderit, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Ei rei proderit, si Ærarii Præfectus unà etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint reditus regii, quæve media ad arma capessenda sese offerant. Cauta admodum & circumspècta esse debet potentia, & considerare diligenter, quid moliat, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regnis & Rebus publicis desit, cœca erunt, adeoque sicut Polyphemus, amisso semel per Ulyssis astutiam unico suo frontis oculo, in vanum saxa jaciebat, ut sese

ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigent. Sat multos hâc nostrâ ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitiis frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amicâ compositione aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus Principes potentiores se fore autumabant, & contrâ accidit. Ostentationes comminationesque auri intempestivè & imprudenter profusi seipsis evanescent, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eò quod una aliam enervet. Vires faciliè instaurantur; at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

† *Corripit hic subitâ trepidus formidine ferrum*

Æneas, strictâmq; aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hactenus & occultatum) & munere isto iratum illius animum e placavit.

* *Si te nulla movet tanta pietatis imago,*

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)

Agnoscas. Tumida ex iratune corda residunt.

Nec plura bis, ille admirans venerabile donum

Fatalis virga longo post tempore visum,

Ceruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hac enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patresfamilias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici causa

† Virgil. e. *Munus absconditum extinguat iram.* P. 107, l. 14, * Virgil.

caussa eò usque se demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu suâ adnotaret accepta & expensa redituum Imperii. Si in Hispania minùs prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem univèrso orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerunquè magnam potentiam comitari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transière. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coemimus; & postea nos ipsi, æquè simplices ac illi, finimus, ut exteri rursus eas à nobis aliò asportent, & cuprum fortassis, aut plumbum pro iis restituant. Castellæ regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipsum verò inopiam panè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregrè advehuntur. Ita placuit providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contra ac concessit minoribus. Verùm ne detegere solùm vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hîc paucis causas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt essentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio solùm specularivo, quæ primùm cum admiratione suspicit novitas, postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissimæ divitiæ ac opes terræ fructus sunt. Nec ditiores in regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut infernè in vomerem aratri defineret, volentes innuere, in eo potissimùm potentiam illius & amplitudinem consistere. Plus emolumenti accliviamontis Vesuvii latera adferunt, quàm Potosus mons cum intimis suis visceribus, licèt argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ, penetralibus abdidit. Datâ
opçrâ

Operâ communes illos fecit, & supra terram palam exposuit: † *Maxima enim pars hominum à terra vivit, & fructibus urbanis*; ista verò metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandâque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis pœnè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus * Regis Alphonsi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præsens obiecit, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. ‡ Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore regnorum illius parte à Mauris occupata. Ee sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello sacro adversus Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluisse, currum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & præterea à Rege Alphonso tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multò etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortunâ, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris,

obitum

† Arist. lib. I. Polit. c. 5. * Mar. hist. Hisp. l. II. cap. 30.

‡ Idem hist. Hisp. l. II. c. 23.

obitum potitus delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsâ, non absque rei veritate detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque causa ab ipsa Natura interjectis undarum montibus, tam longè positas. Communicavit hoc consilium suum cum viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus faciliùs sibi aggredi liceret; verùm nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quòd si ex providentia quadam factum fuisset, & non potiùs ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthagenensis, quando jactantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Insula opibus deliciisque affluente (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos jussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Republicæ plus detrimenti quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurium orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cum fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceani fluctibus sese commisit, & post diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minùs à sociorum diffidentia, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Batis pretiosos illos terræ partus, Indorum sudore protractos in lucem, & nostrâ advectos audaciâ atque industriâ. Verùm totum hoc invertit postea tantarum opum possessio & abundantia. Stitit illicò aratrum agricultura, & jam sericum induta molliùs habuit callosas à labore manus. Mercatura altiores sumens animos mensas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica, Monetæ aureæ argenteæque omnem aspernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis

metallis, puræ manserunt & sinceræ, ad eòque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquisitæ. Res omnes in superbiam se extulere, & vilescere jam auro argentoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo suo ingentem se reperisse thesaurum, quem Regina Dido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, gliscebant interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter causas publicæ paupertatis erat. Eadem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opes esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satis expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere aiebat Tiberius, eò quòd sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ iis submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

* *Dai venti dunque il viver tuo dipende?*

§. Et quia de facultatibus suis amplius, quàm in his est, plerunque sperant homines, crevit fastus & pompa regia, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & expectatione extranearum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satis conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere,

† Tacit. lib. 16. Annal. f. *At herculè nemo refert, quòd Italia externa opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. Annal. * Tass. §. in fraudem institut. quibus & caus. man.

cere, & occasionem dederunt ari alieno contrahendo, hoc verò usuris & cambiis. Ingravescente porro necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quam permutatio Monetarum, quòdque animadversum non fuerit, non minùs æ ipsam religionem, † in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum sapientem, Alphonsum undecimum, & Henricum secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seipsos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientia movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ æræ, quæ ad ea usque tempora contemperata sic fuerat, ut levium rerum deserviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exaquaret. Innovuit Nationibus exteris æstimatio, quam monetarius Régis marculus vilissimi materiæ tribuerat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpère, siquidem cuprum elaboratum invexere in Hispaniam asportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quâ re plus attulere damni, quàm si serpentes omnes & animalia venenata Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui aliàs irriserant Rhodios, quòd cupreâ uterentur monetâ, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces sensim defuere, sicut temporibus Regis Alphonsi sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque unâ imminuti sunt redditus regii, adeoque necesse fuit nova tributorum & exactio-num adinvenire media; unde porro factum, ut inquietiscentibus jam commerciis Castellæ opes consumerentur, & eadem renovarentur incommoda, subortis aliis ex aliis, quæ circulum fecere perniciosum, majoremque nunc minitantur ruinam, nisi

† Man. hist. Hisp. lib. 13. cap. 9. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

tempori adferatur remedium, & pretium monetæ illius æreæ ad valorem suum intrinsicum reducatur. Quis igitur non existimasset, auro novi illius orbis mox hunc alterum acquisitum iri? & vidimus tamen, plus antea effectum fuisse solo animi robore ac fortitudine, quàm postea tantis divitiis; uti Vitellii tempore Tacitus g observavit. Illa ipsa damna ex Indiarum detectione mox experta sunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantarum opum, & passu eodem, quo in Castella, ascendit in his rerum pretium, & accrevit sumptus, ultrà quàm proprii ferrent redditus, unde etiamnum iisdem conflantur incommodis, & tantò quidem majoribus, quantò Provinciæ illæ absunt longius, & incertius est auri atque argenti remedium, quod advehitur ex Indiis, & ab Hispania iis communicari debet.

§. Hæc incommoda sunt, quæ Indiarum detectio secum attulit, & incognitis eorundem causis, facile cognoscuntur remedia. Primum est, ut ne negligatur Agricultura spe illarum opum: ex enim, quas è terra colligimus, magis naturales sunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agriculis privilegia concedere oporteret, eosque ab oneribus belli aliisque eximere.

Secundum est, ut (cùm res quælibet in integrum restituatur per media contraria iis, à quibus destructa fuit, sumptusque majores sint, quàm metallorum illorum spes & expectatio) procuret Princeps, tanquam bonus paterfamilias; id quod Neroni suaferunt h Senatores, ut redditus publici excedant potius quàm deficient sumptus ordinarios, moderando superfluos ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui stipendia & salaria Imperii non necessaria omnino sustu-

g Vires luxu corrumpentur, contra veterem disciplinam & instituta Majorum, apud quos Virtute, quàm pecuniâ res Romana melius stetit. Tac. l. 2. hist. h Vr ratio questuum, & necessitas erogationum inter se congruerent. Tac. l. 13. Annal.

sustulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quòd si abusus & providentiæ defectus ditarent officia, & munera tam pacis, quàm belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet prudentia? cùmque quantò majores sunt Monarchiæ, tantò abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remediï. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare sumptus. Aurum, quod effusum est semel, non revertitur, Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapis philosophicus maximè probatus ac loeuples. Unde certum mihi est, si Rex aliquis per Ministros suos probè instructus de sumptibus, qui terræ marique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit † Rex Henricus III. qui cùm patrimonium regium graviter obæratum animadverteret coactis generalibus Comitibus, cum proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quàm quod hęc proponimus; æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Qua in re curandum præterea, ut ne tot sint ararii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes reddituum regionum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ararii Præfectis; uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus quartus (non minùs œconomia peritus, ac fortis) damnatum istud

agno-

† Mar. hist. Hisp. lib. 19. c. 2.

agnovit, adeoque pecuniarum regiarum Ministros ad sufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut [†] quoniam plerumque inveteranda petentium inhibitione coustringuntur Principes, ut etiam non concedenda tribuant, privilegia, immunitates & gratiarum regio perniciosarum revocentur, si praesertim ex concurrentibus causis, quae alias ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos, Nam (ut in alia lege dixerunt) * *no conviene a los Reyes usar de tanta largueza, que sea convertida en destruición, porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Et si autem necessitas, aut negligentia Principis illud non considerarit, postea parandum est remedium. Eam ob causam, cum Rex Ramirus Aragonius Corona se abdicasset, rescissae sunt donationes omnes, quae Regni vires exhauferant, Idem fecere Rex Henricus secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Joannes secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipse & ejus Antecessores quibusdam indulserant. Principibus nempe usu venit, quod idolis Babylonicis, e quorum coronis, teste Jeremia, Sacerdotes aurum argentumque subducebant, & convertebant in usus proprios. Istud cum intellexisset Rex Henricus tertius, praecipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere iussit, quod e Coronarum redditibus usurpaverant, quo facto, & bona vectigalium regionum administratione ingentes in arce Madritensi thesauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum esse debuerat) illud est, ut nimirum Princeps ipse tam circa se, quam suam familiam sumptus vitet superfluos; si

[†] L. fin. C. de man. non exec. lib. 21. * L. 15. tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10. lib. 5. Recop. i Coronas certe aureas habent super capita sua Dii illorum; unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in semetipsos. Baruch. 6. 9.

quidem velit, ut eisdem etiam Status sui defugiant, quorum emendatio (utj agebat Rex & Theodatus) ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *daret operam, ut impensa moderata essent, & rationi consentanea.* † Malum ex eo oritur, quòd Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam incant, & quòd profusionem pro libertate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos se fore, veramque magnificentiam non in eo consistere, quòd multa inutiliter prodigantur, aut in solennitatibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quòd arces & propugnacula sufficientibus instructa sint prædiis, & conserventur exercitus. Carolus quintus Imperator in Comitibus Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsum parci & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Silenandus (hoc titulo eum compellavit Concilium Toletanum quartum) dicebat, Reges esse debere * *mais escasos, que gastadores*; hoc est, parcos magis, quàm prodigos. Sat scio, quàm remedia ista difficilia sint & ardua; verum tamen, ut cum Petrarcha hoc dicam, † *Multa scribo, non tam ut seculo meo profim, cujus jam desperata miseria est, quàm ut me ipsum conceptis exonarem, & animum scriptis soler.*

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeòque satius videtur intactas eas relinquere, quàm usum antiquum immutare. Nullum tantum est iudicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunque illarum novitate subnasci solent, donec

expe-

& *A domesticus volumus inchoare disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimus excedendi licentiam non præbere.* Cassiod. l. 10. ep. 5. † Bell. in vita S. Ludov.

* L. 2. del prolo del fuer Juz. † Petrarch.

Experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem, postquam Rex Petrus secundus Coronâ se abdicasset, prudentissimè statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quàm ad sceptrum admitterentur, iure jurando se obstringerent, nihil se circa usum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quòd Princeps juri gentium subiectus sit, & tanquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma, & quantitate consistit; neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens præteream, duo solum dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cum ad valorem ejus intrinsecum sola signatura exterior accesserit, & auri argenti que inter se contemperatio convenerit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno aliò non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constant, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper, ut extranearum etiam usus sit; neque supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetario & insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atque hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYMBOLVM LXX.

Non fert consortes Imperium, nec dividi se sinit
 Majestas: fieri enim non potest, ut eorum quilibet uno eodemque tempore mandet simul & pareat, præsertim cum potestas & casus occurrentes tam accuratè inter duos dispartiri nequeant, aut ambitio tam servari in æquilibrio, quin alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

* *Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas
 Impatiens consortis erit.*

Impossibile videtur, ut jussa & imperia duorum, qui
 simul

* *Lucan.*

simul præsumunt, non sibi invicem adversentur. Moy-
ses & Aaron germani fratres erant, & tamen, cum
Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc,
ut amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet,
quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio ori-
retur. † *Unum est Reipublicæ corpus, atque adeo unius
animo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex
alius in regno suo ferre non sustinet. Hanc excusa-
tionem attulit Lusitaniæ Rex, cum Regem Petrum
à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè
matrimonii vinculo, quo corpora pariter ununtur ac
voluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi
& Reginae Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid in-
commodi nasceretur ex eo, quòd junctim Castellæ
regna moderarentur. * *Arduum nempe est, eodem
loci potentiam & concordiam esse.* Et tamen si Diocletia-
num inter & Maximianum, qui unà Imperium guber-
nabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis
& offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob-
rem in Republica Romana Consules alternatim im-
perabant.

Verùm si pluribus, quàm uno Principe opus fue-
rit; præstat esse tres potius: unius enim auctoritas
aliorum duorum ambitionem coercebit. Factio ha-
bere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas,
quæ causa fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassi &
Pompeji, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto
tempore perduravit. Quia Regi Henrico tertio, dum
in minori ætate esset, tres alii assistebant, rectè re-
gni illius successit gubernatio. Eandem quoque ra-
tionem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens,
quando statuit, † ut durante pupillari Regum ætate
aut unus, aut tres, aut quinque, aut septem regni gu-
bernacula administrarent. Id quia in simili ætate Re-

B b

gis

‡ *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vo-
bis, quid agere debeatis.* Exodi 4. 15. † Tacit. lib. 1.
Annal. * Idem lib. 4. Annal. † Mar. hist. Hisp. lib. 15.
cap. 12.

gis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castella, ab infantibus Joanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Regni procuracionem susciperet. Quanquam semper violentum erit imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in varias divisum est partes; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etsi totum ferè orbem comprehenderet, diurna tamen haud fuit, eò quod illo defuncto multi in ea Principes ac Reges succederent. Quam in Hispania Mauri exerebant, ea stetit diutiùs, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in præsentì representatur Emblemate, per arborem coronatam, quæ Regnum significat, quàm si duæ manus in diversas distrahant partes, etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturæ obliviscitur. Statibus inter filios divisis Corona unita manere non potest, tametsi gravissimum iis impendeat periculum. Quisque suo invigilat commodo, & sceptrum integrum suis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejusdem illud tenuit. * Ita Regi Sanctio majori accidit; omnia poenè Hispaniæ Regna ipsius unius parebant imperio, non absque divino Numine, ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem dominium, quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse verò affectu magis paterno, quàm prudentiâ politicâ Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordas ad oppugnandum communem hostem; verùm quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures majestas splendorem ac vires perdidit: cùmque offensæ & æmulationes domesticæ altiùs animo hæreant, quàm extraneæ, mox intestina inter eos bella nata sunt, motusque exitiales, dum unus alteram (cum gravissimo boni publici detrimento)

Regno

* Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 1.

Regno ejicere conatus est. Potuisset sanè error iste experientiâ comprobatus, documento esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, † Alphonfus Imperator, & Rex Jacobus primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisere. Aut amoris proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putatque factum optimè, quicquid egere Antecessores; nisi forsan ideo etiam eorum requiramus exempla, ut excusare possimus, quod facere intendimus. * Prudentior ea in re fuit Rex Jacobus secundus Aragonius, qui lege perpetuâ sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiniæ, ac Cataluniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

§. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, decernenda inter fratres paternâ hereditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista, inquam, non excusant: nam Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad subditorum magis, quàm filiorum suorum commoda attendere; est præterea Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æquè pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cum jam subditi (ex quo uni se submisere) certum quoddam jus acquisiverint, ad suam conservationem & securitatem, imò splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimum habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sint; cumque jus illud commune sit & universale, privato anteferri meritò debet, uti & amoris & affectui paterno, aut desiderio pacem constituendi inter filios.

† Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. c. 2.

* Idem hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

Præterquam quod per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladientur inter se de facta partitione, cum tam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certos cuique deputare redditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sunt satis; quomodo ^a fecit Josaphatus: nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impiâ illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes ferè Nationes successionem electioni prætulerunt, minimè nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & [†] *minori discrimine summi Principem, quam quæri.*

Quamobrem cum præstet unum aliquem in Corona succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo. cui illa primùm vitam lucemque impertivit, atque adeò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cum majora nascantur incommoda, si illud ad ali-um transeat, cujus rei è sacris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem causa idemque jus etiam in foeminis locum habet, ut si è virili lexu deficient, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam desinit, & tametsi lex

Salica

^a *Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Iuda: Regnumque autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus, 2° Par. 21. 3. [†] Tacit. l. 1. hist.*

Salica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexûs (nisi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fuerit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium & fortitudinem muliebris etiam sexûs approbant, multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri possit consentaneum, ne Regni sint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: imò aliæ sanè graves sese offerunt rationes, cur ea ad sceptrum admitti meritò debeant, ut nimirum plurimum tollatur ambitus, & impediatur inde nasci solita propter successionem bella civilia, atque ut filiâ hærede cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Statûs; uti in Castellæ Regno & dõmo Austriaca accidit. In minoribus solùm principatibus istud videri posset inconueniens, ne videlicet, si foemina nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

Quid non vincit labor improbus? domat ferrum, remollit æs, aurum in subtilissimas ducit laminas, & durissimum incidit adamanrem. Mollis funis motûs diuturnitate marmoream etiam putei marginem sensim atterit; quâ consideratione S. Isidorus, cum literis daret operam, ingenii sui tarditatem superavit. Quod unquam munimentum excogitavit defensionis amor, quod obfirmata pertinacia non expugnet? Muros etiam densissimos validissimisque subruit obstinatus impetus ferratæ trabis, quam Arietem Antiqui nuncupabant, à forma nimirum arietini capitis, quam referebat. Castrum fulmineo gladium imbre munitum, septum muris, propugnaculis, & fossis, palæ tandem ac ligoni cedit. Animum constantem nulla moratur difficultas, Templum gloriæ non in amœna valle situm est, neq; in delitiola aliqua planitie, sed in vertice montis, quò subeundum per asperas semitas, vepres inter

& spinas. Non producit palmas solum molle ac tenerum, Tempia Minervæ, Marti & Herculi (Diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corin-

thio seu topiario, variis & elegantibus cœlaturis insigni, constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi absque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur. ac zophori, quàm à labore illa fuisse ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quamdiu inter navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese objiciens, tempestates ac pericula eventu felici sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese deditit. Omnibus
omni-

omnino hominibus labor est necessarius, cum primis verò Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est solùm, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium est. Erant, qui coram Alphonso Rege Aragonio & Neapolitano laborem in Regibus improbabant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Natura Regibus concessas, ut otiosæ essent?* Consideraverit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratiâ, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosas semper & diductas habuerit manus, facile sceptrum ex iisdem elabetur, & unâ sese cum illo in altum tollent, qui Regis assistunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Posteris, si luxui & deliciis Imperii nimium indulgeant, immo magnorum Principum sanguis sensim penitus interit; uti fieri videmus in generosioribus equis, si è locis siccis & aridioribus in palustria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. * Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extremum vitæ filium suum Calabriae Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equestri firmaret corpus, neque præposteris voluptatibus frangi se sineret, aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque sua est occupatio, sine qua affectuum suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitiorum scopulos incidit. Poenæ loco Deus homini laborem & injunxit, ita tamen, ut is unâ medium esset ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium, neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit

* Mar. hist. Hisp. l. 28 c. 11. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Gen. 3. 19.

fundamenta, & insignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem sustinuit; ille etiamnum est, qui in Rebus publicis conservat felicitatem politicam, quæ cum ex parte consistat in subsidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quisque necessitati sublevandæ in promptu habet; nisi isti perpetuò vigerent, cessarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem instituerent. Porro ad instruendum populum, proponit Sapiencia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magna cum prudentia & sollicitudine æstivo tempore triticum in sua congregant granaria, ut habeant hyeme, quod ad victum *b* suppetat. Discant Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculo, tempori urbibus, arcibus, & propugnaculis à comæatu aliisque rebus necessariis providere, & per hyemem parare arma, quibus sub æstatem in hostem ire possint. Sic apud Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra suas cellulas semper dulci illo labore destinentur. Sedulitas cujusque omnium affluentia est, & si earum labor integra etiam orbis Regna cera ac melle ditet, quid hominum faciet industria in una aliqua Provincia, si omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametsi China tam populosa sit, ut septuaginta incolarum numeret milliones, ita tamen felicissimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quod nemo inter eos sit, qui non artem aliquam exerceat. At verò, quia illud in Hispania non fit, hinc tanta rerum est inopia, non quod soli desit fertilitas; siquidem in agris Murcia & Carthagenæ triticum

b Vade ad formicam, o piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi.
PROV. 6, 6.

cum fœnore centuplo provenit, adeòque multis illic sæculis bellum sustentari potuit; sed quia deest agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui sese ista Natio minimè applicat, utpote cujus excelsus & gloriosus animus (in plebejis etiam hominibus) statu suo ac sorte, quam Natura ei dedit, contentus esse non solet, sed aspirat ad gradum altiorem Nobilitatis, & occupationes illas, quæ huic non sat conveniunt, aspernatur. Cujus incommodi illa etiam causa videtur, quòd in Hispania non æquè, atque in Germania, distincti sint ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgaris plebeulæ limites.

§. Quàm porrò utilis est Reipublicæ fructuosus aliquis & insignis labor, tam noxius est deliciosus & superfluus: neque enim minus effœminantur animi, qui exercitiis mollibus & delicatis sese occupant, quam qui vitam otiosè transigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potissimum artibus versentur, quæ ad defensionem & incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quòd manus inutiliter se fatigant, ut unus aliquis splendet digitus: quàm paucæ, ut corpus armis reluceat! Quàm multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quàm raræ in eruendis fossis, & mœnibus construendis, quæ urbes protegant! Quàm multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quàm paucæ in cultura agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minimè necessariis abundant, egeant verò iis, quibus vel maximè opus esset.

§. Quamobrem cum labor ad Reipublicæ conservationem tam utilis sit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille sit, & ne impediatur multitudo nimiam dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut piâ quâdam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, &

cultui divino destipant: experientia enim docuit, ple-
rosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quàm
religiosis exercitiis. Quòd si dies illos Agricola im-
penderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fe-
cisse accepimus, sperari posset, tempus non iri perdi-
tum, & Angelos interim aratro manum admoturos:
verùm, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nul-
lum tributum majus, quàm festum aliquod, in quo
omnes cessant artes, earumque lucra, & ut S. Chry-
sostomus ait: † *Non gaudent Martyres, quando ex illis
pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* * Atque
adeò oportebit dividi sacros & negotiosos dies, ut divina co-
lantur, & humana non impediunt. Cuta hæc fuit Conci-
lii Moguntini tempore Leonis tertii Pontificis Maxi-
mi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri uni-
versa præsumt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat
nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum,
aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas trans-
ferantur.

§. Tametsi verò omnium ferè actionum finis sit
quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem per-
tinent, secùs accidit: Principibus enim & Rebus pù-
blicis non sufficit laborasse, sed & continuatio ne-
cessaria est. Unius horæ negligentia in propugnaculis
multorum sæpe annorum vigilantiam & curam ever-
tit. Intra paucos otiosè transactos Romanum ceci-
dit Imperium, sex sæculorum labore & fortitudine
eò usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispa-
nia perit, octo mensium spatio deperdita. Inter ac-
quirendum & conservandum, otium interjici non
debet. Factâ jam messe, & aratro spinis coronato, ite-
rum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius
nunquam desinunt, sed innovantur solum. Si suis
confideret horreis, & agros incultos relinqueret,
mox vepribus & spinis hos cerneret confitos, & illa
vacua. Attamen istud inter Agricola & Principem
interest, quòd ille stata habeat tempora, ut sementem
spargat,

† Chrysoft. sup. Matth. * Tac. lib. 13 Ann.

spargat, & messiem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suorum inctustriâ & labore partum accepit: alio enim & alio opus est semper, qui morum illum continuet; & sicut semel in ruinam impulsam sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt imperia, nisi Successor iisdem suos subiciat humeros. Hæc causa est (uti diximus) omnium ferè ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed calum potius imitari, cujus orbis jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, unà etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper, & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio, uti mari accideret, nisi agitato vento fluxum reciprocum pateretur. Cives, qui curarum obliti deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & imperiam machinatur, & vitiis calitur, unde omnia tam interna, quàm externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quòdque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militariibus sese occupat, unde inter ipsos cives secura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

Nullam enim malitiam docuit otiositas. Eccles. 33. 29.

SYMBOLUM LXXII.

Temperamentum suam ferrum perderet, & nervus vires suas, si arcus semper intentus esset. † Utilis est labor, sed continuari haud potest, nisi quies aliqua intercedat, Jugum non semper boum incumbit cervicibus. In alterna vicissitudine rerum vigor consistit. * *Nostram omnem vitam in remissionem atque studium esse divisam, Plato asserit. Ca la cosa (uti dixit Rex Alphonsus Sapiens) que alguna vegada non fuelga, non puedo mucho durar.* Etiam agri suam indigent quiete, ut majores deinde fructus proferrant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud aliter

† Plat. de lib. educ. * L. 20. tt. 5. p. 2.

aliter *a* ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimatur.

Vires instillat, alitque

Tempestivâ quies, major post otia virtus.

Ob eam causam dies & nox horas ita partiti sunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti destinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, somnum capit altera. De ipso Jove finxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in cælo humeris sustinendo succedere. Robustissimæ etiam vires patēs non sunt ferendis sine intermissione curis Imperiū. Labore assiduo valetudo læditur, & torpescit *b* animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentet duntaxat, non submergat penitus; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potius. Nullæ remissiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut sit in conversatione cum iis, qui aut scientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos mensæ suæ adhibebat, quam ideo Philostratus *doctorum virorum Musæum* esse ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro & Severo. Alphonfus Neapolitanus Rex cum iisdem à mensa in locum aliquem quietiorem se recipiebat, ut animo quoque (quemadmodum is dicere solebat) cibum suum præberet. Tiberius, quoties Roma aliò concederet, Nervum & Attieum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermoni-

B b 7

bus

a Otium enim tum ad virtutes ingreandas, tum ad civilia munera obeunda requiritur. Arist. lib. 7. Polit. cap. 9. *b* Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quadam & languor. Sen. de tranquill. anim. *c* Cum inter suos convivaretur, aut Vlpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat & pasci. Lamprid. in vita Alex. Severi.

bus elevaretur. Franciscus primus Franciæ Rex tantum è frequenti illa & assidua cum viris doctis conversatione condidicit, ut tamen si adolescens literis operam haud navasset, optimè tamen de quavis materia differeret. Exolevit laudatissimus iste mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, ac similes malè formati homines, Errores Naturæ & judiciorum stoliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gestiunt audire laudes etiam non promeritas, & licet excuset eas interdum modestia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applaudit amor proprius, & aures sensim ad easdem assuefactæ adulationibus etiam assentatorum deinde fidem habent. Facetiæ illorum arrident voluntati, quia turpia quædam miscent interdum & vitiosa. Quòd si ejusmodi deliramenta recreent animum, quantò magis id præstabunt sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non sint nimium graves ac severi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivis quibusdam sermonibus & acutè dictis nōrnt se accommodare tempori? Si volupe est videre corpus aliquod monstrosum, quod nauseam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigiosos Naturæ abortus, ejusdem opera & arcana planè extraordinaria? De Anacharsi memorat Athenæus † *accitus in convivium peritus ad risum commovendus hominibus, solum omnium non risisse; post autem inducã Simiã in risum solutum dixisse: Natura id esse animal ridiculum, hominem autem arte & studio, eoque parum honesto.* Gravis modestia hæc fuit, & digna etiam regiã Maestate. Exploratores publici in aulis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immò qui ipsi vitæ & Statui Principum insidias machinari soleant.

d Coccejus Nerva, cui legum peritia: eques Romanus, præter Sejanum, ex illustribus Curtius Atticus, ceteri liberalibus studiis præditi ferme Græci, quorum sermonibus levaretur. Tac. l. 4. Ann. † Athen. lib. 14.

soleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Augustus, & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud profunt interdum, ut abrepti furore suo naturali veritatem dicant Principibus.

§ Nonnulli Principes ex inani quadam negotiorum gloria & ambitione à gravioribus respirare se putant, si minoribus sese impendant, haud secùs ac pili canis rabiosi ipsius ejusdem morfioni medentur. Verùm quia non omnes animi isto modo levare possunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua est, quin aliquam postulet attentionem, quæ ad animum fatigandum sufficiat, oportet, ut aliquo saltem temporis spatio curis omnino vacet, & gubernationem seponat e tantisper. Aliqua remissio aut ludus inter negotia interponi *f* debet, ut ne his penitus obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ similis est, quæ si non habeat, quod molat, seipsam atterit. Innocentius octavus Pontifex Maximus dimisso interdum clavo navis Ecclesiæ, in ferendis arbusculis sese oblectabat. Porro in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda est ratio, ne hilaritas fortè severitati, ingenuitas gravitati, recreatio Maiestati noceat. Enimverò relaxationes quædam vilescere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum docere: Augusto ludere par impar cum pueris: Domitiano muscas configere: Solimano efformare acus, & Selino acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quàm quæ animi vigorem augment, & vires corporis corroborant, ut sunt armorum exercitia, decursiones equestres, saltatio numerosa, Iusus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & musica,

quas

e Satis onerum Principibus, satis etiam potentia. Tac. l. 3. Ann. f Inter negotia magis ludis est utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat. Arist. lib. 18. Polit. c. 3.

quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modò in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ sibi vendicant, & eâ fiat moderatione, quam Rex Alphonsus in quâdam lege præscripsit: † *Emaguer, que cada una de las sues fealdada para bien, con todo eso no debe home dellas usar, sino en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no dano, e mas conviene esto à los Reyes, que à los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas muy ordenadamente, e conrazon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis verò simul ardearum volatum observabat. Emmanuel Lusitania Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quàm longissimè à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut respiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat: nam si tristis fuerit, & melancholicus adversus Principem & Magistratum suas convertit cogitationes; contra si hi aliquam ei remissionem indulgeant, cervices cuilibet oneri subjicit, & suæ quasi generositatis immemor admittit imperium. Ea de causa Cræsus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum suadebat: * *Impera, ut liberos citharam pulsare, psallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex, viros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam desciscant.* Unde non minor servitutis catena est ista, quàm

occu-

occupatio in coquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, quâ Pharaon Hebræum populum destinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britanni suas concessit relaxationes, † idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset. Nec ignorabant illud Tenebrarum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuere, ut * instituta cultumque patrium resumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subiectos, quam armis valerent. Nec terreri se sinat Princeps delictis, quæ fortè in ejusmodi conventibus committi solent: nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando populus ad sacra & religiosa pertractanda in unum convenit.

§. Respublicæ magis observantes istius politicæ, quàm Principes, sinunt quemque suo arbitratu vivere, & dissimulant vitia, ut populus tyrannidem Magistratûs minùs apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potiùs, siquidem ejusmodi licentiam libertatem arbitratu, magisque vita dissoluta capitur, quàm bene & composita. Verùm hæc ratio Statûs admodum secura non est: nam si populus legum virtutisque reverentiam exuat, facile magistratûs quoque auctoritatem spernere incipit, imò omnia verè interna Rerumpublicarum mala è vitio nasci solent, & ad exhilarandum cum satisfactione populum, sufficit honestas quasdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Respublicæ expedit, non servitus est, sed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præstat ejusmodi remissiones in ludos convertere, in quibus exercentur vires; prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & subditis: illis quidem, qui nimium capi

† Tacit. in vita Agric. * Idem lib. 4. hist. g Item vivere, ut quisque velit, permissio, quoniam sic magna erit tali Respublicæ faventium multitudo. Nam vulgò dissoluta gratior est, quàm temperata vita. Arist. l. 6. c. 4.

capi iis se sinunt, adeòque labores defugiunt; his vero, quia eiusmodi lusibus facultates suas dissipant, & pressi inopiâ rapinas deinde exercent, & seditiones commovent.

SYMBOLUM LXXIII.

○ *Occultæ sunt Rerumpublicarum infirmitates : nemo facile de iis iudicium feret, ob bonam earundem dispositionem : nam etiam quæ robustissimæ videntur, corripì mox solent, & pereunt infirmitate in apertum se prodente, cùm minimè putasses; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conspiciantè non possunt, - quàm in nubes condensati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia labo-*

laborandum Principi, ut mox primis occurratur principiis, neque ideo spernendæ causæ, quòd aut leviores appareant, aut adhuc remotæ: uti nec primi rumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Equis securus esse poterit ab eo, quod molitus suo coquit in pectore? Quævis occasio eam commovet, quævis servitutis umbra, aut gubernatio minùs bona eam concitat, ut arma corripiat, & nefanda adversus Principem suum moliatur. † *Ex parvis ortâ seditione de rebus magnis dissidetur.* Si principia tolerantur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa sumunt, ut fluvii, qui initio exigui sunt fonticuli, & paullatim in amplissima evadunt flumina. Ne nimiam præ se ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia, & sensim sic auferunt, ut nulla eis vis postea resistere valeat. * *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Eæ considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cum quidam ejus servus Agrippam se finxisset, coepissetque turbare Imperium: dubitabat enim, † *vine militum servum istum coerceret, an inanem crudelitatem tempore ipso vanescere sineret: modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatae multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardeat in bella civilia, quorum initia casus plerunque & fortuna moderantur, postea verò consilium ac prudentia ea a superat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & seditiones. Interdum ea offert casus, & ipsa tumultuum inclinatio ea suggerit; uti Druso accidit, qui cum videret legiones seditionis poenitere, eò quòd defectionem lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo haberent omine, illa ipsa ad eos concilian-

† Arist. lib. 5. Polit. c. 4. * Tac. lib. 12. Ann. † Idem lib. 2. Ann. a *Initia bellorum civilium fortuna permit-tenda; victoriam consiliis, & ratione perfici.* Tac. l. 3. hist.

ciliandos usus *b* est; id quod in alia quoque occasione fecit Hermannus Cortesius. Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, qua concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cæcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo si quidem sæviente vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab *c* aliis. Quod si quis oratione præmeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut severior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Unico solo verbo Julius Cæsar militum seditionem composuit, cum diceret:

————— † *Discedite castris,
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.*

§. Porro ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito

* *Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.*

Unde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Tametsi verò hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm insident

postea
b *Utendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertendaratus. Tacit. lib. i. Annal. c. Nihil in vulgo modicum terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. idem lib. i. Ann. † Lucan. * Virgil. in Georg.*

postea adferre remedium. † Rex Ferdinandus quartus, cum virorum quorundam nobilium in Galicia motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præfecit muneribus, Romani homines seditiosos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam transtulit; uti & Carolus quintus Saxoniæ Nobiles, Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiosos rude donarunt. Drusus ad tumultuantes Legiones compescuit, dislociando eos ab invicem. Propterea temporibus Galbæ * *longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitis nec viribus miscebantur.* Quare multis optimum visum fuit, omnem omnino cœtum populo interdiceret. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones præaltis fossis distinctas divisa fuit, ut cives tam facile in unum coire non possent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete continet, quàm quòd plateas omnes mare interfecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut nesciant quæ pars securior sit; quòd si illa desit, id sequuntur omnes, quò inclinant & plures. Atque eam ob rem Pisander inter Athenienses seminavit discordias, ut dissoluta unione inter se divisi essent.

In seditionibus militaribus apprimè utile erit, interdum alios contra alios f concitare. Nam *remedium tumultus esse solet alius tumultus.* † In conjuratione quadam populari id consilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per divisionem discordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eò spectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis multari

† Mar. hist. Hisp. lib. 15. c. 9. d Tyronem à veterano, legionem à legione dissociant. Tacit. lib. 1. Ann. * Idem lib. 1. hist. e Quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere. Idem lib. 1. hist. f Dux ad solvendam militum conspirationem, alterum in alterum concitat. S. Chrys. † Tac. l. 2. hist.

Et ri jubebas civem, qui coortâ seditione non certæ alicui adhæsisset factioni, tametsi hoc esset flammam augere potius, quàm dividere, cùm superesset nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, easq; extingueret.

§. Aliud præterea efficax remedium præsentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis; sicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli verò arena facilè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cùm serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. † *Ita divus Augustus vultu & aspectu Altiacas legiones exterruit.* Cùm tumultuarentur legiones Germanicæ, * *quoties oculos ad multitudinem retulerant milites, vocibus truculentis strepere; rursus viso Casare trepidare visi sunt.* Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud secus ac sanguis illicò parti laxa succurrere properat; sic danda Principi opera, ut mox coram adsit, ubi Statum aliquem tumultuari animadvertit, Majestas subditorum animos facilè suo subjicit imperio. In illa natura ipsa vim quandam occultam posuit, quæ admirandos habet effectus. † In ipsum usque palatium Petri quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultrò iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sanè seditiones in Provinciis Belgicis eò usque processissent, si Rex Philippus secundus tempestivè se illic præsentem stetisset. Veruntamen bene prius expendere oportet istud remedium, & videre, num necessitas illud exigat: extremum quippe est, & si nihil efficiat, nullum superest aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druso & Germanico mediantibus g componeret.

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 1. Ann. † Mar. hist. Hisp. lib. 16. cap. 13. g *Resistentiæque Germanico auxilio Druso, posse à se mitigari, vel infringi; quod aliud subsidium, si Imperatorem sprevisset, Tac. lib. 1. Ann.*

neret. Periculosa item est presentia Principis, si exorsus ille sit & tyrannus, facile enim subditi obedientiam frænum excutiant.

§. Quod si Regnum aliquod per dissidentes inter se familias in diversas divisum fuerit factiones, prudentis erit, ejusmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (simul ac coronatus fuit) Rex Franciscus Ephebus Navarra, severè interdicens, ne quis se Biamontesium, aut Agramontesium nominaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiis mutuis dissidebant.

§. Quod si ob culpam alicujus Ministri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam sedandam efficacius est remedium, quàm si debitas ille pœnas det. Verùm si Principis fuerit vitium, & plebs Ministro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio absque majoribus Reip. damnis sese motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, sed absque culpa Principis. † *Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra singulos utilitate publicâ rependitur.* Seditio veneni instar est, quod cor impetit, & corporis servandi causa expedit interdum brachium rescindere, & furoris sequi impetum, etsi rationi & justitiæ adversari videatur. Ita fecit Regina Isabella, cum intercives Hispalenses seditio coorta esset; efflagitantibus enim iis, ut Andream Cabreram supremum aulae suæ Praefectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura polcere cupientibus, illa sermonem abruptit, sic eos effata: *Quod petitis jam facere constitueram, ite, amovete aula Praefectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginae mandato fieri videretur, quodvis potius extorserat, adeò ut ipsi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratia ponerent, qui turrium custodes deinde ex alto dederunt præcipites. Eâ ratione sedatus est tumultus, cumque examinatis postea accusationibus,

† Tac. lib. 4. Ann.

bus, quibus a:ta praefectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuisse, eundem in officium pristinum iussit restitui. Quando seditiosi satisfacere se posse putant punitione eorum, qui seditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quòd sibi persuadeant, sic demum à culpa absolutos se fore; uti tumultuantibus legionibus *h* Germanicis accidit, & tametsi * *nihil profici soleat patientia, nisi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur*; licet etiam concitata multitudo tantò plura exposcat, quantò plura illi concedantur, sicut faciebant milites à Flacco *i* Romam missi, illud tamen tum potissimum fit, cùm exigua est offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus *k* spernebat. Verùm in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi violenta, quæ seditiosi exposcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto à punitione abstineretur. Non ignorabat, quantas ea res injustitias & crudelitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos trucidarent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verùm tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipsius jussu id factum, sed casui potius, & tumultuantium furori tribuendum *l* videbatur.

Excusanda quoque est tum Ministri culpa, aut astutum existimandum consilium, si imperium fuit, cum vi populari abreptus seditionis caput se sinit constitui, ut postquam furor deinde desæviit, tantò facilius possit tumultuantes ad officium reducere.

In

h Gaudebat cadibus miles, tanquam semet absolveret. Tacit. lib. 1. Ann. * Idem in vita Agric. *i* Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quam ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Idem lib. 4. hist. *k* Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum spernebat. Idem lib. 1. Hist. *l* Nec Caesar arcebat, quando nullo ipsius jussu, penes eosdem sevitia facti & invidia erat. Tac. ibid.

In hunc finem † *temeritatis alienæ comes factus est Spru-
rina, primò coactus mox velle simulans, quò plus auctoritatis
inisset consiliis, si seditio mitesceret.*

Solet interdum populus specie tuendæ libertatis,
& privilegiorum conservandorum, contra Principis
sui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem despe-
ctum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne
majores fortè sumat animos, & si fieri possit, pœ-
na à delinquentibus reposci sic debet, ut amputa-
ta securi auctorum seditionis capita, & palàm pro-
posita, antequam illud resciscat populus, terrorem
incutiant aliis: * *neque enim aliud gliscentis discordiæ re-
medium, quàm si unus alterve maxime prompti subver-
tantur, verissimum quippe ‡ nihil ausuram plebem,
principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ motibus
remedium allaturus, ab Abbate Tomerensi confi-
lium exquirebat; at is nullo dato responso, Perian-
drum *m* imitatus, falce summities olerum in hor-
to, ubi fortè erat, demetens, satis illum docuit, quid
facto esset opus; sublatis ergo è medio præcipuis re-
bellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est.
Idem consilium Lupus * *Barrientos* Regi Henrico
quarto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re ri-
gorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum
iis verò, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum,
aut aliter transigendum, ut omnium concilientur ani-
mi, quomodo Othonem fecisse legimus, cum ejus
tumultuaretur *n* exercitus. Ejusmodi moderata seve-
ritas omnes compescit motus: ‡ *dum enim mali paucere*

C c

inci-

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem l. 4. Ann. ‡ Tac. l. 1. Ann.
m Nam *Periander caduceatori, per quem Thrasybulus con-
siliium ejus exquirebat, nihil respondisse fertur, sed spicis emi-
nentibus sublatis, segetem adæquasse.* Arist. l. 3. Polit. c. 90
* Max. hist. Hisp. n *Et oratio ad perstringendos mulcen-
dòsque militum animos, & severitatis modus (neque enim in-
plures, quàm in duos animadverti jusserat) gratè accepta,
compositique ad præsens, qui coerceri non poterant.* Tac. l. 1. 1.
hist. ‡ Idem l. 4. hist.

incipiunt, *optimus quisque jussu paret*; ut *voculae accidit*, quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti jussit.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: alias enim magis obstinat animum. * *Haud perinde Germanos servitus, vulnera, luctus, excidia in bello à Romanis accepta, quam trophaum illud, quod Germanicus è rebellium provinciarum spoliis erexerat, dolore & ira adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni jussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, † *Julium Civilem à Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur*; quin immo magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasiam potius ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine aut fidelitate minùs considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immo tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthac benignitas & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fit delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatis ad rebellionem Treviren-

* Tacit. lib. 2. Ann. † Tac. l. 2. hist.

virensibus, Legatos Romanos iussit interfici, † *quo minore spe venia cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in desperationem seditio, ubi nullam gratiam sperare licet, maluntque homines factiosi periculi interire manibus, quàm carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, *ne videlicet * sublatâ spe venia, pertinaciâ accenderentur.* Tali animi magnitudine uti necesse est, quando delinquit concitata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandum sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitibus Guadalajarensibus temporibus Regis Joannis primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius partes secuti fuerant. Quòd si Princeps suam perdidit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; immo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciofa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec poenæ severitatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque adeò incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factionum obviam ire; ut fecit Vocula, cùm vires sibi deesse videret ad coercendas tumultuantes o Legiones. Eandem ob causam Rex Joannes secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

§. Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur à Principe, qui existimationem suam jam perdidit; nam qui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut re-

C c 2

bellio-

† Tac. lib. 4. hist. * Idem ibid. o *Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hostes optimum è presentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus grassari. Tac. l. 4. hist.*

bellione & tumultu tueri p contendit, & interdum alium quarit Regem, cujus patrocinio ea porro conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§ Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tantò efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis, quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Proceres, † quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tametsi postea, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec Principis benignitate abutantur.

* *Nihil in istiusmodi discordiis civilibus festinatione tutius, ubi factò magis, quàm consulto opus est: plebs enim animos sumit, & insolescit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideo Artabanus magna cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere q studuit. Sicuti seditiones plerunque oriuntur subito, ita subito adhiben-*

p *Nihil spei nisi per discordias habeant. Tac. lib. II. Ann.*
 † Mar. hist. Hisp. l. 25. c. 7. * Tac. l. I. hist. q Pergit properari, & præveniens inimicorum astus, amicorum penitentiam. Idem l. 6. Ann.

hibendum remedium. Magis facto tunc, quàm consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate aut licentiâ incrementum sumat. Ubi semel cædibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditione secum adfert, assueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud noverat Rex † Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quam infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam contumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonso Lusitaniæ Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtendebat, amicè transigeret.

* Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plurima vis. Principes in eorum sunt potestate, qui armis præsent, † & civilibus bellis plus militibus, quàm Ducibus licet.

† Mar. hist. Hisp. lib. 17. c. 14. † Quòd si invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini. Paul. ad Galath. 5. 15. * Tac. l. 4. hist. † Idem l. 2. hist.

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à natura tributum est, ut ad individuorum suorum conservationem incumbant solum, & si lædunt interdum, ob eandem causam potissimum fit, & è ferocitate quadam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoscit. Contrà homo flammâ illâ cælesti, quæ vitam & sensum ei tribuit, eumque rerum omnium constituit Dominum, instructus facile sibi persuadet, non ideo solum natum esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio posuit: unde porrò fit, ut falsa boni specie inaniter delusus, illud in variis inquirat objectis, suamque in iis felicitatem & beatitudinem

dinem collocet. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immo singuli panem in rebus

tam variis, quot errores sunt appetitûs & phantasiæ, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta a sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum dereptiones & tyrannides, atque adeò illud etiam, quòd nullum sit injustius animal ipso homine: cùmque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem

a Vna & ea vetus caussa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum, Sall. in Cons. Catil.

orbem introductum *b* est Hanc originem habuit, nisi forte ex ipso inferno mox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Adeò exolum est Deo bellum, ut licet David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quòd multum sanguinis *c* profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nòrunt, varios ejus esse eventus atque *d* exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: muratur religio: violatur justitia: silens leges: læduntur amicitia & consanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates, & immutantur dominatus; Rex Alphonfus bellum vocat

† *Estranamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destruimiento de las compuestas.* Si internum sit bellum, ardenti feбри simile est, quæ statim adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc fr̄quidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferiores, non ut eas bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis causa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absq; industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur vitæ

C c 4

b Unde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris. Jacob. 4. 1. *c* Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo. 1. Paral. 22. 8. *d* Varius eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum, consumit gladius. 2. Reg. 11. 25. † L. 1. 11. 23. P. 20

vitæ commoda, & felicitas ista politica arctioribus
 amicitia&subsidii mutui vinculis eos invicem astrin-
 geret; & ne fortè una aliqua provincia internis suis
 elata opibus aliarum communicationem sperneret,
 inter varias bona illa dispertivit. Triticum Sicilia sup-
 peditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Ca-
 labria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque
 Hispania, & India occidentales; Orientales Adaman-
 tes, uniones, & varia aromata: quo factum denique,
 ut cupiditas & indigentia opum istarum & delicia-
 rum excitaret commercia, & institutâ inter Natio-
 nes communicatione fieret hic orbis familiaris quæ-
 dam domus ac communis omnibus; quia verò ad
 ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuo
 intelligerent, atque internos amoris & benevolen-
 tiæ affectus invicem possent prodere, largita est ho-
 mini Natura vocem articulatam, blandam, & sua-
 vem, qua animi sui sensa exprimeret; risum, quo
 comitatem suam; lacrymas, quibus suam commise-
 rationem; manus, quibus fidem suam & liberali-
 tatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur:
 quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pa-
 cifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas
 esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam of-
 fensivis, quàm defensivis ad bellum instructæ essent.
 Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephantò
 proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes,
 Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas
 veneno fecit formidabiles, illarum quippe defen-
 sio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro
 accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes bru-
 tas duriori pelle convestivit, ut se tantò meliùs tueri
 possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato
 thorace, canctos testis. Ideo largita est omnibus
 aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam.
 Pro illis ergo brutum bellum sit, non pro homine, in
 quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in
 animis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argen-
 tumque,

tumque, ne fors iis abuteretur, abdidit: sed & ibi ea reperit, & protaxit in lucem, † *ne aut instrumentum in cades mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

§ Verum quia apud homines permultos, ipsis etiam belluis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quam ratio, adeo ut absque justa causa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: * *nam cum duo sint genera disceptandi; unum per disceptionem, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori, modo justa causa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet.* Ita Athenienses faciebant, qui prius Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitimè susciperent: si quidem in nostra est potestate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paulatim plorandi materiam inveniet. † *Mover guerra (inquit Rex Alphonso) es cosa, en que deven mucho parar mientes, los que la quieren fazer ante que la comienzen, porque la fagan con razon, è con di recho. Ca desto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que así la fazen. El segundo, porque ellos se effuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El tercero, porque los, que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è si enemigos, recelansè mas dellos.* Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut delicias, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos, ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter

statum alienum bella movet; justus ille, qui ideo solum, ut sua conservet, aut bona iniquè usurpata vindicet, in eo præsertim casu, quando justitia à tribunali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure scripto, e fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injustè susceptorum integerrimus judex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantopere Philippus secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitaniæ coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tametsi Theologorum & jureconsultorum responsa pro ipso facerent, & jam in confidentibus regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis ea super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sensim & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licèt, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verùm is, qui Status amplitudini suæ convenientes jam quietè possidet, diligenter antè expendat, quid magis conducat ea in re, coneturque, quoad potest honestis quibusdam mediis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæc paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet Rudolphus primus Imperator melius esse a jebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quàm bello victorem esse. Felix & fortunatum illud regnum, in quo armorum existimatio uberratem conservat; ubi lanceæ olivas & vires sustentant: ubi Ceres Bellonæ galeam utitur, ut fruges suas tantò securius possit producere. Quò animi magnitudo major est, eò magis is à bello est alienus: novit enim quid maxime fieri oporteat. Illud certum, ^{† sumi bellum sæpe} etiam ab ignavis, & strenuissimè cujusque periculo gori. Quòd si bellum pacis causa inventum est, ut illius beneficio

e Castrensis jurisdictio secura, & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exercent. Tac. in vita Agric.
 † Tac. l. 4, hist.

neficio, si fieri potest, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potius & necessitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiisse finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentia, non ab arrogantiâ animi proficisci debere. Sebastianus Lusitanix Rex, qui armis appetiit Africam, generosæ suæ indoli indulgens magis, quàm consilium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicolus sit fortè, & Reipublicæ suæ gubernatione neglecta alienis acquirendis sese occupet. Quòd si melius perpendifsent Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus sumpsit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cùm Scipioni factus est, longè melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia. Carthaginenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prosequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Interea quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agat, auctoritatis suæ jacturam facit. Iis de causis uno eodemque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt: distractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustenter, neque tot supersunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo laborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cùm diceret. † *Imperatori suo immotam ubique pacem, & unum id bellum esse.*

SYM-

† *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas. D. Aug. Ep. 207, t. 2. † Tac, lib. 15. Ann.*

SYMBOLUM LXXV.

MEdæa (ut vellere aureo tantò commodiùs potiretur) serpentium dentes disseminavit, unde enati sunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis se conficiebant. Idem Principes aliqui & Republicæ factitant, perniciosissimæ orbis Medææ, discordias disseminant inter Principes, ac bella & tumultus in suismet & Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem sibi pollicentur, quam perturbant in Provinciis alienis, sed contrà, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Cosmographi, | centrum gravitatis, tam ex omni parte esse æquale, ut pondus quodcunque etiam
mini:

¶ Ventum seminabant, & turbam mentent, Ose. 8, 7.

minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè distat, quin centrum quietis Rerum publicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam sæpe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem meruit, quam circa montium vertices, etsi longissimè distantes, cogi videt: potiori jure eas timebit is, qui vaporibus submissis alimenta iis subministrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, sed erit fortasse, quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti æmulatione ducti, quòd viderent per Lusitanorum navigationes sua in mari Persico, & in Provinciis Orientalibus impediri commercia. Cairum Legatum quendam miserunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium construendarum peritos, ad armandum adversus Lusitanos Calecuti Regem; Batavis verò persuasere, ut ad Promontorium bonæ spei eorundem navigationibus sese opponerent. Verùm hi consilio tam opportuno usi missis illuc suis Institoribus & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitus præripuere, cui longè fuisset utilius, Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita enim eorundem navigiis uti potuisset tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & si portus Regni illius attigissent, incolaram operâ & labore eas perficere, & post majori cum industria & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media, quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, actori postea accersunt exitium. Sabaudix & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant, sed eorum alter suum proprium evertit penitus, alter verò belli sedem ad se pertraxit. Unicuique malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit, ut seipsum panè metuat, diffidat

Matri, Fratri Germano, & toti regno: persuasus scilicet, se suâq; sine bello stare non posse, atque adeò à ruina Domûs Austriacæ suam dependere salutem & conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam suavit non nemo Legatus è Francia hoc usus argumento, quòd dissensiones illa seminaret inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter se complures eidem armis eripuerè, quicquid in terra firma acquisiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigent, aut quòd viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obfistendo suspecti aliis haberentur. Est nimirum hæc Rerumpublicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nullâ habitâ justitiæ ratione, præcipuum magisque securum suffragium esse soleat, quod zelum, amoremque in patriam communiter interpretamur, adempta viris melioribus rectè agendi libertate. In illis inquam, † *Sapientibus quietis & Reipublicæ cura: levissimus quisque & futuri improvidus, spe vanâ tumens est, cumque in deliberationibus numerentur potius, quàm ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur, quam cordati, gravia inde nasci solent incommoda.* Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applausu observari videmus à laudatissima illa Republica bonas regulas politicas, utpote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Quâ re non solum Austriacam sibi Domum mirè devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, adeò ut plus eâ ratione profecerit, quàm

† Tac. l. 2. hist.

vi & armis obtinere potuisset. Vicinitas majoris potentia non semper damno esse solet, aut fraudi: interdum maris instar est, quod aliorum recedit, & Provincias integras subductis undis Vicino transcribit. Principes non pauci & Respublicæ conservationem suam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculosa plenum opus est alex, bella semper potentiori machinari, & hoc solum agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis sint, ut alibi ostendimus. Longè potentiores sunt Respublicæ à bona cum Principibus amicitia, quàm ab armis & exercitu. Fœminæ sunt astutæ, quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares eas dirigendo. Plus plerunque cum iis, velut cum sexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, notâ præsertim Magistratus naturâ, in quo probi absque culpa sunt. Ne igitur turbari se sinant, si Principes interdum iratiores videant: nam *amantium ira amoris redintegratio est*. Suasmet potiùs umbras & suspiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspitione plerunque inani metientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & ferè ex ambitione nasci consueverunt; cum enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideòque hoc agit potissimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocis aliisque verbis minus honorificis, sub quadam amicitia specie,

specie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eâdem postea etiam in gravioribus destituitur. Artificia ejusmodi malitiosa, minasque sincera ipsi quoque auctori pernicioſa sunt; quemadmodum in Hispone ejusque sequacibus prudenter p̄ advertit Tacitus. Et tamen si Lucinius Proculus alios † *criminando, quod facillimum factu est, pravus & callidus, bonos & modestos anteibat*: istud tamen tum solet accidere, cum probitas & modestia intra vitæ privatæ limites sese continent, & honores publicos ac gratiam Principum aspernantur; ut facere solent ii, qui suismet diffisi viribus, minùs idoneos sese reputant ad negotia publica aliâque majoris momenti pertractanda. Viris talibus malitia solers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum premia facilè præripit; quomodo Tigellinus factitabat. * *Præfecturam vigilam, & prætorii, & alia premia virtutum velociùs vitiis adeptus*. Verùm tales artes eâdem, quâ nascuntur, celeritate rursus intereunt; ut in eodem Tigellino videre fuit, qui † *inter supra concubinarum, & oscula, & deformes mores, sectis nevacula faucibus, infamem vitam sædavit, etiam exitu sero & inhonesto*.

p̄ *Perniciem alius, ac postremum sibi invenere*. Tac. l. 1. Ann. † Tac. lib. 1. hist. * Idem lib. 1. hist. † Idem ibid.

SYMBOLUM LXXVI.

Vibrat Sol lucis suæ radios in speculum concavum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præsentis Emblematis) quo significatur in bona aut mala Ministrorum intentione præem aut bellum consistere. Periculosa est mandatorum, quæ ipsi accipiunt, repercussio. Si pectus iis esset cristallinum, planum & candidum, eadem cum puritate mandata redderent, quâ acceperunt, immo etiam majore. Quòd si iis chalybeum sit, orbem universum bellis succendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ esse debet, ne ad eam procurandam Ministros adhi-

adhibeant Martem potius spirantes: hi enim, cum gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendia suscipiendi. Non

deploraret Corona Franciæ tot dissidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Sacræ pagine memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commissas a fuisse, ne modestia & gravitas sacrationis eorundem officii, quo fugebantur, absque gravi causa iis uti permitterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem

a Filii autē Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritq; huc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Num. 10. 8.

dem turbulenti Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri in summa vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutuæ Principis sui cum aliis concordiaë amicus: mandata temeraria, & periculosa moderatur atque emendat; solis exemplo, cujus radii, etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à forma illa imperfecta, & in reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quòd intentionem habeant minimè malam, si bellicosi aliàs & Martiales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhetorum factione futurum esset in valle Telina, ob confociationem cum Republica Veneta, & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, pro securitate statûs Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Fera excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudia Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractanda causa mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cum quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quam bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregiè sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum tertium Regem Aragoniæ, secùs amborum responsa referendo, quo factum, ut utrumque commotionem redderet, quàm fuerint antea. Maxima Principum infelicitas est, quòd rebus omnibus ipsi coràm præsentibus adesse nequeant, adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt: sicut enim hi terræ metalli-

ca, qua transeunt, affectiones imbibunt, ita illæ semper ferè malitia, passione, aut affectu Ministrorum inficiuntur, eorùmque commoda ac fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo: ut ad illorum arbitrium & voluntatem factæ factaque videantur. Ministri, & cum primis Legati, qui rei bene gerendæ apprimè studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse posse ipsi sibi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves æquivocationes nascuntur & errores, immo causa præcipua dissensionum, bellorùmque inter Principes; siquidem † *in turbas & discordias pessimo cuique Ministro multa vis.* Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas priùs cum iis, quas ab aliis accipiunt; atq; ut de præscriptis ad se tantò certius formare possint iudicium, perspecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se sinit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & causam agit potius, quàm sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & remusculis adversis, per dolum confictis, decipitur, & facile suam etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauserit. Ministri bene multi levibus moventur ratiunculis, aut passione aliquâ ducti, aut aversione animi, quæ iudicium iisdem

pertur-

† Tac. lib. 4. hist.

perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt præterea nonnulli naturâ sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deteriore interpretentur partem; quemadmodum alii ita sinceri, ut nihil sinistra cum intentione agi credant. Tam isti, quàm illi perniciosi sunt, & hi postremi quidem non minùs, ac alii priores.

Existimans interdum Minister ad obsequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis studio flagrantis nomen se adepturum, si Principi suo hostes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in suspicionibus collocat, nec quisquam à calamo ejusdem & lingua securus est, atque ut umbras suas & apprehensiones tantò faciat certiores, nimium diffidendo occasionem dat, ut amici convertantur in hostes, & causa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longè plus profuisset bona de omnibus existimatio, aut si Minister adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Ministri Legationibus, atque ut ad familia propria commoda procuranda reverti sibi liceat, non verentur dissuere omnino Principum inter se amicitiam, aut alia minùs sana consilia suggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui sibi persuadent, Ministros semper ut Ministros, nunquam ut homines agere. Quod si ita esset, meliora ab eis præstarentur obsequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines sunt, neque Ministri munus eos continuo exuit propensione naturali ad quietem & delicias amore, irâ, vindictâ, aliisque affectibus, & passionibus, ad quas corrigendas non sufficit semper studium boni communis, & obligatio.

§. Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Ministros bonos & gnavos fallere nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrent, videântque quid è re Principis sui sit, quid non) eos traducant tanquam
diffi-

diffidentes, passionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeoque illud conentur efficere, ut iis amoris negotia committantur aliis minùs ad eam rem instructis, aut ut cum ipso Principe immediatè ea tractare sibi liceat, cui multa ad speciem æqua proponunt, eumque inducunt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, & interdum ut Ministrum suum pessundet penitus. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se posse, aut Ministri fortunam evertere: ubi enim hoc sperare licuerit, nullus Minister securus erit, nec Principis negotium rectè curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accusante & metus criminis imponendi animos Ministro admittit. Quare minus damnum censeo hos fortè errare, quàm leviter admittere adversus eos querelas & accusationes præsertim Exterorum, & licet veræ eæ sint, majoris tamen prudentiæ est differre remedium, donec istud ascribere sibi nequeatis, à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLVM LXXVII.

AMbæ illæ Principes cali faces, diei nostrisque præfides, quantò à se invicem absunt longius, tantò majori consensione, & pleniori luce isthæc inferiora collustrant. Ast ubi concurrunt propius, nil juvat quidem esse fratres, quò minùs præsentia unius alterius impediatur radios, & ex tali Eclipsi nascuntur grandiores umbræ, aliæque terræ incommoda. Conservant & fovent Principes mutuam inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si eoràm de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur suspicionum & offensarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisque suo se metitur modulo, cum nemo ferè inter eos sit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeatur. Duellum propè est mutuus Principum conspectus & præsentia, in quo de ceremoniis decertatur, unoquoque poscente pri-
mas,

mas, & cum altero de victoria contendente. Assistent
certamini amborum familia, velut bini hostiles ma-
nipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps

suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat; cumq; in tanto numero omnes prudentes esse nequeant, quodvis dicterium, aut levissimus aliquis contemptus, facile divulgatus, graviter alios offendit.† Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici undecimi Regis Franciæ, in quo cum Hispani splendore & pompâ excederent, contra verò vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis aut leviter offensæ duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque id temporis tam arctam iuter se amicitiam colue-

† Mar. hist. Hisp. lib. 23. c. 5.

coluerant. Occulta fuere Germanici & Pisonis odia, quoad eorum inter se a viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi quarti & Regis Lusitanæ Dionysii ejus soceri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi primi, & Regis Ferdinandi. Et tamen ex congressu Regis Jacobi primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis familiares sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & affines dissidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. † Famuli Reginae Catharinae Matris Regis Joannis secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum Alvarus Lara (ut Regni gubernationem diutius obtineret) literis confectis Regi Henrico primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphontum sapientem eius Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram præsentibus componerent. Castellæ Proceres impediabant * concordiam inter Regem Joannem secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Joannem Navarræ Regem, ejusque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Eiusmodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares ob.

a Discesseruntque operis odiis. Tac. l. 2. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 6. * Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 4.

obtendunt, & in mutuum veniæ conspectum, ubi vi sanguinis occultè operante mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum auctores extitère. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiz coràm convenit Regem Henricum quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quòd se suæque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unicè, ut filia sua Joanna in Corona succederet: etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cùm tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nullà scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quàm præsentia.

SYMBOLUM LXXVIII.

Quod in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstruosum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantùm mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem esse concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena ^a sunt. Quoties homines dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, quâ decipiunt, & Amici gressibus ponunt ^b laqueos. Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ; quæ ex gaudio ^c profluunt? [†] Perisse Germanicum nulli jactantius morebant, quàm qui maxime letabantur. Attulerunt ad Julium Cæsarem Pompeji caput, & tametsi hoc illi spectaculum non inju-

^a Et Sirenes in delubris voluptatis. Isa. 13. 22. ^b Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus. PROV. 25. 5. c. Peractis tristitia imitamentis. Tac. l. 13. Ann. [†] Tac. lib. 2. Ann.

injuvandum esset, lacrymis tamen interiorem animi affectum dissimulavit.

*¶ Non primo Casar damnavit munera visis,
 Avertitque oculos, vultus dum crederet, haesit,
 Utque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
 Iam bonus esse socer: lacrymas non sponte cadentes
 Effudit, gemitusque expressit pectore lato.
 Non aliter manifesta putans abscondere mentis
 Gaudia, quam lacrymis.*

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quam fucati Religionis & boni publici coloribus? Quam amplis vestiti promissis, & blandis academicis sermonibus? Quae fraudes mutae

D d

nom

¶ Lucan.

non latent sub illa specie, & exterioribus benevolentia indicium? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant, & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quàm horum talium & oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi verò acuta & jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiusque familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentia signis animum suum tegere contendebat: ardebat Germanici invidia, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clam suberat, non nisi odium & malitia. Quò magis sinceros sese cor exhibet, eò plus doli in recessu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidozes, qui venenum dissimulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempore penetraret, tantòque magis suspectos eos habeat, quantò benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit versis artibus, & asperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ & abstraheret; quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeò ut eum monerent, cave-
ret

d Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulentæ oscula odientis. PROV. 27. 6. e Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula. Psalm. 54. 22. f Nec ideo sincera caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas, aut fortè oblatas eripuit. Tac. lib. 2. Ann. g Tum Agrippinâ versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potiùs cubiculum, ac sinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & summa fortuna expectarent. Tac. l. 13. Ann.

ret mulieris *h* infidias. Ad ea potius oportet advertere animum, quæ celare student Principes, quam quæ palam produnt: magis ad ea, quæ silentio premunt, quam ad ea, quæ exterius offerunt. Tradit Elector Trevirensis Archidiecefis suæ Metropolim Regi Franciæ ut eam militari firmet præsidio, et si probè sciret Imperialem urbem esse, & sub protectione hæreditaria Regis Hispaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgensis, & Comitum inferioris Burgundiæ, atq; adeò non in illam solum se peccare, sed & in Imperii constitutiones; post verò iis de causis copiæ Regis Catholici urbem illam iterum Francis eripiunt, Electorem casu & fortuito detinent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto Principi debita; & ecce postquam Rex Franciæ jam decem aut octo diebus antè foedus cum Batavis sancivisset, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bello titulum obtendit, et si post id acciderat, & in dictas regiones signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, & in foederibus socii Facile occasiones reperit, aut subnasci facit, qui eas studiosè quærit Malitia luci similis est, quæ per quamcunq; rimulam sese penetrat, & tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cæca nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, modo ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidem habeamus, si namúsque ab ea nos decipi, quantumvis à veritate aliena ea sit, & rationi aut experientiæ adverteretur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominarum illius affectat, etiam postquam vidit violatam ab ea fidem publicam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, & Monçoni: post invasum item Montferratum, Vallem Telinam, Pinnarolam, & impositum Monaco militare præsidium. Talia simulacra obtendunt Principes suæ ambitioni, cupiditati, aliisque consiliis

h Quæ mutatione quæ Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere infidias mulieris semper atrocis, cum & falsa, Tac. l. 13. Ann.

minus rectis, cum jactura etiam sanguinis & fortunatum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & causæ iis prætextæ: hæc namque umbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum extirpationem moliebantur Hæretici: conventum ea super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis octavi fuit consilium, in instructione quadam data Episcopo Velinæ, cum illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadetque Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hæc ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatis suis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancito fœdere Avinionense cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quàm ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt. Ita ratio.

rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum sese dant occasiones.

§ In ipsis denique effectibus fallam obtentum illorum speciem tempus prædit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & causam prætendit Moschorum, qui in Croatia sunt, incurssiones: maris libertatem tueri se velle simulat, & terra bellum suscipit.

Sæpe numero majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officiant potius: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, o Populi, o Respublicæ, o Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione & repentino paucorum impetu dependet!

§ Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est, ne, si innotescant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis causis proficisci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: rectè enim id facit ac licitè, sed malitiæ solum simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo sese ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obsistat. Neque verò ulla cogit necessitas, ut scopum, quo intendit aperiat aliis, immo attingere metam certam non posset, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§ Nec minùs in Rebus publicis periculosa est species ficta cujusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætexunt gubernationis

emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefa-
 ctent. Proponunt media, & consilia suggerunt post ca-
 sum, ut errores commissos, sed postquam medicinam
 amplius non admittunt, in lucem proferant. Liberta-
 tem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum
 sibi concilient, & perturbatam Rempublicam suam de-
 inde servituti subjiciant. † *Ceterum libertas, & speciosa
 nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium &
 dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula u-
 surparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius restitu-
 endæ libertatis Romanæ, cum eandem cogitaret & op-
 primere? Eodem artificio usus est Princeps Auriacus,
 ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iis-
 dem ejus utuntur posteris, ut Provinciis unitis domi-
 nentur. Tempus maximo cum suo damno eas edoce-
 bit, quantum inter legitimum Dominum & tyrannum
 intersit, & tunc optabunt * *non se contumaciam cum per-
 nicie, quam obsequium cum securitate maluisse, id quod o-
 lim Trevirensibus suavit Cerialis.* Convolat cæco quo-
 dam impetu populus ad illicem libertatis fistulam, nec
 suam agnoscit levitatem, donec amissa penitus liber-
 tate servitutis laqueis irretitum se viderit. Moveri se
 finit fictis Crocodilorum istorum lacrymis, & minus
 cautè suas illis fortunas & vitam committit. Quanta
 per orbem esset quies, si nõssent subditi, sive penes po-
 pulum, sive penes multos, sive penes unum, summum
 fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem
 absque incommodis, & absque aliquâ tyrannidis spe-
 cie! nam etsi speculatio fortè perfectam aliquam Rem-
 publicam excogitaret, cum ea hominum esse debe-
 at, non Angelorum, laudari poterit facilius, quam
 leve-

† *Ut Imperium evellant, libertatem præferunt: si impe-
 traverint, ipsam aggredientur.* Tac. lib. 16. Ann. † *Idem
 lib. 4. hist. & Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quan-
 toque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura
 ad insensum servitium.* Tac. l. 1. Ann. * *Idem l. 4. hist.*

l evenire. Atque adeò non consistit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, sed in illius potius conservatione, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in qua justitia vigeat, & conservetur quies publica, posito quòd uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquã enim libertas plus patitur detrimenti, quàm in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt *m* superstites: & licet fortè etiam redderetur melior, longè tamen graviora sunt damna, quæ transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeòq; satius est præsentem tolerare, etsi iniquus *n* sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur *o* meliorem. Ad divinam illius providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbare, quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, si quis ei parere recusaret. † *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera natura mala; ita luxum, avaritiam, aut alios dominantium defectus tolerare debemus. Vitia erunt, donec homines. Quis Principum ab illis omnino immunis erit? * Sed neque hæc continua; & meliorem interventu pensantur.*

l *Dilecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari facilis, quàm evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. l. 4. Ann. m *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerant: cum interim intestabilior, & saevior exortus est.* Tac. l. 4. Hist. n *Ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes.* Tac. l. 12. Ann. o *Ulteriora mirari, presentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare.* Tac. l. 4. hist. p *Quicumque non curaverit collum suum sub jugo Regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus.* Jer. 27. 8. † Tac. l. 4. Ann. * Ibid.

SYMBOLUM LXXIX.

Nulla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Psittacus.

† *Sime non videas, esse negabis avem.*

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit. * *Inter aves ingenio sagacitateque prestat, quod grandi sit capite, atque in India caelo sincero nascatur, unde didicit non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloria.* Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non sinis, quin potius tempori dolos

‡ *Martialis, * Cardan.*

los novit antevertere, adeò ut serpentis, animalis etiam astutissimi & maximè prudentis, illudat artes: nam ut ab insidiis illius nidum iuum tueatur, mirabili sagacitate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis suspendit, quemadmodum præsens Symbolum exhibet, ut si fortè per illos serpens tentàrit adrepere, ad enecandos pullos, suomet pondere deorsum decidat. Ita decet artem arte, consilium consilio illudere. Qua in re eximius Principum Magister fuit Rex Ferdinandus Catholicus, uti in omnibus consiliis suis satis ostendit tum præsertim, cùm Germanam de Fox Ludovici duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & foedera, quæ illo inscio, & in ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus primus suus Gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illà, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire foedus, ut tantò esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem instituendo, ut Status Rossilionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subjiceret: cùmque videret Franciæ Regem eo jam sine ingressum in Italiam, & quàm periculosus futurus esset vicinus Regno Sicilia, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progredere-tur ulterius, & rupto foedere bellum ei indixit, ejusq; consilia dissipavit, inita cum Republica Veneta, aliisque Principibus societate. Atque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quàm pacis: in illo enim plus ingenium potest, quàm ipsa vis: & sanè laude dignus est iste belli Dux, qui spretà inani gloriâ hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio triumphat, aut stratagematis, qua in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam † cùm justè bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.

———— * *dolus, an virtus quis in hoste requiratur.*

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam

D d s

licet.

† D. Aug. * Virgil.

liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam tam manifesto armorum exponere periculo, cum nulla humano quidem iudicio adeo certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda consilia, artesque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in eiusmodi negotio ageret (tametsi illud etiam antevertere consultum fuerit) sed formandum iudicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, eum defuncto Sebastiano Lusitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quod facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipse verò respondit, se quidem periculum illud minimè ignorasse, in eo tamen confisum se fuisse, quod negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper iudicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripi; & prudentissimi quique maximos subinde submitunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suæ confidunt sapientiæ, quæ facile in viam redire se posse arbitrantur, etsi paullo longius, quam oportuit, alicubi processerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutissimum erit, suum semper suspendere iudicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiare suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod

uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum
 Judicat. Nec desunt ingenia, quæ periculossima quæ-
 que tentare audeant. Sunt, quæ rationem ament; sunt
 etiam, quæ eandem omnino defugiant.

§. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub
 amicitia specie commodis suis privatis consulere sa-
 tagant, ex potissimum sunt, quibus tam callidè nego-
 tia proponere nōrunt Principi, ut non nisi in ejus
 emolumentum redundare videantur, quæ eidem exi-
 tio sunt potius. Qua in re facilè ejus decipitur probi-
 tas, præsertim si aut experienciã careat, aut ignoret,
 quò alii colliment. Quare magnã prudentiã attentio-
 neque opus est, ut prava consilia in consulentium da-
 mnum convertat.

§. Tametsi verò hostium consilia ratiocinando pe-
 netrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare
 per exploratores, præcipua regnandi instrumenta, si-
 ne quibus Corona nec satis secura esse potest, nec in-
 crementum sumere, nec bellum ritè administrari: id
 quod in Vitellio culpatum fuit ut pote ** ignaro militiæ,*
improvido consilii, quis ordo agminis, quæ cura exploran-
di, quantus urgendo trahendove bello modus. Et sanè
 quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Ger-
 mania; multæ insignes rerum bene gerendarum per-
 ditæ fuere occasiones, miles sæpe in stativis suis no-
 pinatò oppressus, hoc solo nomine, quò consilia
 & itinera hostium satis explorata non haberet. Josue
 & exploratorum utebatur operâ, tametsi Deus ipse
 armorum illius curam gereret. Moyses non nisi An-
 gelo columnam igneam præferente, quæ stativa de-
 signaret, castra *b* movebat, & adhuc jussu Dei duode-
 cim misit Exploratores, ut terram promissam *c* coràm
 D d 6 inspi-

* Tac. l. 3. hist. a Misit Josue duos viros exploratores ita
 abscondito. Jos. 2. 1. b Tollensque se Angelus Dei, qui præ-
 cedebat castra Israël, abiit post eos: & cum eo pariter columna
 nubis. Exod. 14. 19. c Mitte viros, qui considerent terram
 Chanaan, quam daturus sum filiis Israël, singulos de singulis
 tribubus, ex Principibus, Num. 13. 3.

inspicerent. Legati Exploratores publici sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata ea sit, ut expiscentur, quid adversus suum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad secretum minime tenentur, pro illis verò militat ratio defensionis propria naturalis.

SYMBOLUM LXXX.

Scalptores primùm domi suæ marmoreos aptant lapides & expoliant, quibus aedificium exornare cogitant: nam postea majoris id esset laboris, & opus imperfectum fieret. Hæc ratione, opinor, formati fuere lapides pro templi Salomoniei fabrica, ut absque
 sic.

& repitu, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arena solùm capere, Gladiatoris est potiùs, quàm Principis. Taurus (figura præsentis Emblematis) antequàm cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus suis arborem impetendo, pugnare feritè que discit. † *Timet, atque cùm deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.* Verùm quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostra interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentiæ erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potiùs, an de festinatione. Etenim negotia quædam sunt, quæ celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Consideratio, quæ plus nocementi adfert, quàm temeritas, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripi debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrimè movetur, & homines plerique omnes non nisi lentè & tardè: ideo paucam assequuntur. Maximam partem de eo, quod jam præterit, in deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. * *Res nostra feruntur, immo voluntur: ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod ajunt, nascatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at si iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum profunt maximè Consilarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus est, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adversatur, atq; celeritas & ira. Malè cuncta ministrat impetus, & rerum gerendarum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper ferè consilia fervida & temeraria primâ fronte grata sunt; in executione dura; in

eventibus tristitia, & qui ea suggerunt, tametsi primum audentiores se præbeant, postea tamen, ubi volunt exequi, suis se consiliis implicant: * *festinatio enim improvida est & cæca. † Scelera impetu, consilia morâ valescere solent.* Et licet vulgus effectus antè videre cupiat, quàm causas, adeòque consilia tarda semper incuset, Principem tamen aduersus eiusmodi obtreccionem armatum esse oportet, nam postea successus felicior eas in laudes etiam convertet.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet, ut executionis elabatur occasio quomodo Valenti Imperatori accidit, qui inutiles cunctatione agendi tempora consultando consumpsit. In eo peccant Consilarii minùs prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula satis agnoscunt, nec certi aliquid possunt statuere, unde omnia metuunt, immo hac ipsa sua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus ipsum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt, jam occasio abijt: Atque ideo maturanda sunt consilia, non appropinquanda. Quod maturum est, nec à nimia temporis mora, nec à celeritate reprehendi potest. Optumè illud expressit Augustus Symbolo, quo utebatur Delphini in anchora contorti cum hac inscriptione, * *Festina lentè, cui non repugnat illud Alexandri Magni, Nihil cunctando:* illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum potest celeritas, quæ res maximæ peraguntur. Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat: *subitus consiliis, sed eventu clarus.* Verùm tametsi in bello magna præstare soleat impetus, cavendum tamen, ne cæcus ille sit & inconsultus, is enim initio plerumque validus, in spatio

* Livius. † Tac. lib. 1. hist. a *Festinare quodvis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri solent; at in cunctando bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quis esse reperiat.* Herod. * Tac. l. 5. hist.

spatio & languescit. Quando res ipsa moram patitur, & deliberationi locus est, plus hæc prodest, quàm cæcitas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nascantur cæca, canum instar, aut cum difficultatum & incommodorum spinis, velut erinaceis, quia nimis tarda sunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim Ministri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni; & si in utroque istorum distincta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco sit, & Minister executoris fungatur opera. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbitrio & dispositioni, aut ignorans est, aut officio Principis sese cupit exuere. Malè constitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immo Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit. Tunc solùm suspendere possunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injustitia evidenter constiterit: prius enim Deo nati sunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipsius patrimonio, aut existimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob distantiam, aut alia accidentia status rerum sic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem si hæc antè intellexisset, minimè illa daturum fuisse mandata, neque ullum aliud grave in dilatione sese offert periculum.

b Omnia inconsulti impetus capta initiis valida, spatio languescunt. Tacit. lib. 3. hist. c Duxes providendo, consultando, cunctatione sepius, quàm temeritate prodesse. Idem ibid.

culum; in eo casu differri poterunt, & contra licebit excipere, modestè tamen, & salva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, eâ saltèm spe, fore ut instructus de re meliùs ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit magnus Dux, cùm contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu substitit, expendens nimirum cum animo suo, Italiæ Principes expectare sollicitè, quis demum exitus futurus esset mutui illius congressûs & alloquii utriusq; Regis, Ferdinandi & Philippi primi sui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis destitueret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potiùs malit, quàm instrui, tacere poterit & dissimulare: mera enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Corbulo † *jam castra in hostili loco moliebatur, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere jubebatur, re subitâ, quanquam multa simul offenderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios; nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam Duces Romanos, signum receptui dedit.*

Porro iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ut loquantur, pertinent, accuratissimè & ad amissim Minister obtemperet, necesse est (nisi tamen fortè circumstantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut alias insigne aliquod & evidens ab executione imminet periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis: sæpe enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentis eas assequi haud valeat, aut certè ipsi nolunt, ut eas rimeretur aut penetreret; atque adeò in dubio pro parte jussorum semper standum erit, & præsumendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc causam Dolabella jussus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò paruit, * *jussa Principis magis,*

quarta

quàm incerta belli metuens, tametsi alias rationes minimè deessent, cur contra excipiendum videretur. Si cuilibet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miscerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cùmque alias ipse non audiat, scire nequit, utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè falleretur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientia tot actantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi tertii parere distulit, eò quod sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quàm ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis regis. Gravissima inde orientur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubium, sitne voluntas Principis, necne, id quod præcipitur; cui rei in primis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etsi aliena ea sit, semper tamen iussis suis habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quòd si Principes abfuerint longiùs, & periculum sit, ne mandata tardiùs, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde verò certò constet, abituras interim occasiones, prudentiæ erit, sic præcipere, ut liberum

tamen sit agendi arbitrium, prout tempus & occasio postulaverint. Ne contingat fortè, quod Vespasiano in bello civili contra Vitellium accidit, quando [†] *ex distantibus terrarum spatiiis, consilia post res afferebantur*. Ad quod incommodum evitandum, cum Tiberius Drusum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, socios eidem adjunxit Consiliarios prudentes, rerumque peritos; quibuscum ipse pro re nata & arbitrio suo consilium d. caperet. Pari ratione Helvidio Prisco, cum in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, ^{*} *rebus turbidis pro tempore, ut consuleret*. Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentia & arbitrio Ducum permitteret, & hoc solum iis potissimum commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Respublica detrimenti pateretur, Romanos tamen nequaquam imitatae sunt Respublicae Venetae & Florentinae, quae quod libertatem suam ab unius solius nolent dependere arbitrio, territae praesertim exemplo Augusti, qui [†] *arma, quae in Antonium acceperat, in Rempublicam vertit, fraxnum Ducibus suis imposuere*.

Hanc auctoritatem liberam certis solent astringere limitibus ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia ipsorum nutu & directione peragi necesse sit. Unde porro fit, ut temporis plurimum in deliberando consumatur, & consulta tam tardè proferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè suos non consequantur effectus, adeòque sumptus pariter & avertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut, dum inter ipsos casus, eorumque notitias & consultationes tantum intercedit temporis, novae superveniant de rerum statu relationes, cum circumstantiis novis, ut, quae prius statuta fuerant, rursus immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ullo aut consultationis aut operationis effectu.

SYM.

[†] Tac. l. 3. hist. d. *Nullis satis certis mandatis ex re consulturum*. Tac. l. 1. Ann. ^{*} Id. l. 12. Ann. [†] Id. l. 1. Ann.

SYMBOLUM LXXXI.

OMnes potentia vires habent certis circumscriptas
 limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ
 vitium, infinitas. Ea siquidem quantò pluribus poti-
 tur, tantò plura habere desiderat, quin immo nihil
 aliud est, quàm appetitus quidam igneus, quem cor
 exhalat, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur &
 incrementum sumit. Vitium illud in Principibus ma-
 jus est, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem im-
 perandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi
 cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se nô-
 runt. Quam ob rem probè expendere Principem o-
 portet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo
 prote-

protegere, illiusque semper meminerit, Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat negotiis, causam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem, aut nimis difficilem attentat, is potentia suæ limitatæ relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quàm veritas; auctoritas potius, quàm vires. Appetitus gloriae & dominandi cupiditas præcipites nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; postea demum incommoda incurrimus, quæ antè animadversa non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, si mox ab initio fines eorundem & media expendere; atque adeò prius, quàm suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cum offensivas, tum defensivas, militiae suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, aratorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii sperare queat à subditis, num eorundem fidelitas in fortuna adversa constans permansura sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotatâ habeat dispositionem & situm Provinciarum, mores Nationum, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac foedera. Uniuscujusque gladium metiatur, & in quo vires ejus consistant, probe examinet.† Henricus Castellæ Rex, adversa quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum, antequam in terram promissam Israëlita a pedè inferrent. Et ne Princeps, quem

his
† Mar. hist. Hisp. l. 1. c. 11. a Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus: si pauci numero, an plures. Num. 13. 19.

his formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, generatim quædam illius puncta hîc attingam eâ brevitate, quam præsens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, sed & animos variè distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius causæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Insulam Nili, sese extendit Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humanâ carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tribuitur, transitque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur esse inquietos & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiâque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse deliciosos, Musicæ & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verùm hæc sola causa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque obitu

obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora adurit, & nigrâ carbonum instar tingit fuligine; at in Brasilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & aër temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro inculta habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tamen si æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliûmq; situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo potest, admirandam in operibus suis esse Naturam, ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis causarum legibus ac ratione discedere. Quis causam dederit illius, quod in Malabaris regione, † ubi Calecutium est, videmus accidere? Interfecant illam Provinciam altissimi montes in nubes usque porrecti, desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utraq; parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, variè discriminant hominum constitutiones, hæc verò ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & b animosi; unde factum, ut semper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint.

Assyrii

† Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 17. b Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, sunt illi quidem animosi. Arist. 1. 7. Polit. c. 7.

Affyrii Chaldæis, Medi Affyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afriis, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helvetij, Grifones, & Cantabri, horum enim temperamentum non abfimile est constitutioni eorum, qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provincia inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iisque floret religio, Justitia, & prudentia. Verum quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licet sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, qua in omnes panè exercet imperium.

§. Hispani Religionem & Justitiam diligunt; patientes laborum sunt; profundi in consiliis, in executione tardi. Animi tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiæ ascribitur, & nationum aliarum præ se contemptui; cum tamen ea ipsa sit, cui optimè cum omnibus convenit, & quæ Nationes alias æstimat: ea ipsa, inquam, quæ vel maximè rationem ducem sequitur, atque ex ejusdem præscripto facillimè suos deponit affectus & passionem.

Afri

¶ Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic extraque natura præditum, quippe animo simul & intelligentia valet. Arist. lib. 7. Polit. cap. 7. d. Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, adeò ut emulatione quâdam invicem pro illorum honore certent. Quos advena sequuntur, hos laudant, amicósque Deorum putant. Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

Afri astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, apud quos nulla viget disciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla species aut imago virtutis est, quam præ se non ferant in moribus suis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda sua promoveant. Natio gloriosa, quæ olim imperio suo temporali, nunc spirituali universo orbi dominatur. Non minùs potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quò magis iudicio pollent, eò in suspicionem sunt proniores, cum suomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores suspectas habent semper, ac metuunt, easque servare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur hasta in Provinciis cæteris, quæ in ustrina Italia primùm fabricata, & probè exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes istic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruperunt; & sicut res delicatior, si corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis suspicaces reddidit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omnino deficit. Tot ac tantorum malorum metus sic efferravit animos, ut nec ament inter se, nec commiseratione tangantur. Sine lacrymis comparatio institui non potest inter id, quod fuit aliquando illustris illa & heroica Natio, & id, quod nunc est, non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus destructa. Quamquam illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum, valuisse; multi siquidem etiamnum candorem retinent, & generosam sinceritatem Majorum suorum, quorum antiquos mores hoc nostro adhuc tempore præbitas illorum & nobilitas satis testantur. Verùm tametsi res ita se in Germania habeat, illud tamen negare non possumus, † plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges. Omnes artes ibi vigent

† Tacitus de mor. Germanorum.

ac florent. Nobilitas conservatur accuratissime, qua de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest. Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Perit imperii auctoritas, postquam istud, sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & majestatem divisit inter Principes, diffimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum civitatum, quæ turbatum omnium in Imperio causâ fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis dissociationem.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eadem celeritate, quâ primi eorum succendantur impetus, in-tepescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tucti in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus; quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi; sibi metipsis placentes, gloriose mortis adeunt pericula, etsi interdum imperu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quàm electione. Quâ terrâ, quâ mari fortes ac validi milites, si longo usu armis assueverint.

Hiberni laborum sunt tolerantes. Artes aspernantur; Nobilitatem suam superbe jactitant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cum in hanc usque ætatem per sæcula viginti Coronam in una familia conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, idonei ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauriti Comitis impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in

illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciae unitae.

Reliquae Nationes Septentrionales efferatae sunt, & indomitae. Vincere norunt, & parva tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quam ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum, quae aut contra ipsos, aut pro ipsis arma susceperunt.

Dalmatae sunt feroces.

Graeci vani, superstitiosi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales antea fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus evexit & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quam gentis illius fortitudo, plus poena nostra, quam ejusdem merita.

Moscovitae & Tartari ad serviendum nati, celeriter ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atque haec observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maximè infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, siquidem dominatum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonia bellum & pax; atque adeò hi ipsi motus caelestium sphaerarum, quae à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines caelestes in haec inferiora derivant immutant habitudines ac mores, immo ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperiemus notatos olim fuisse Germanos, quòd nimis alto essent animo; Italos contra, quòd nimis abjecto & humili: quae differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuere, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quae postea cineribus suis obruit ruina impetii, & simul cum eodem alibi denuò illa renata sunt.

Verum

Verùm his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliqua & affectiones cuiq; propriae, quæ exteris etiam (si diu unà commorentur) sensim adhærescunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare meliùs negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. † *Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cuiusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Statûs, sicut nec est medicina, quâ curantur. Qua in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant Regi alios posse secundùm regulas & principia eorû Statuum, quibus illi consiliis suis assistunt; Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis: & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocesunt equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimodè gubernari debent Nationes secundùm naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quantâ attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solùm ab omnibus donis instructi sint, ad repræsentandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quacum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quàm ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit, & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideò secum ipse deliberationem instituit: * *quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Ministro aliquo

aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romanâ quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probè noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodit passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios se verò obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moluntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem seruet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac læta, quæ seria jocis miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius, quàm futuri, aliter atque aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genuæ boni Oeconomî, & partium studiosi, compositionis amici magis, quàm dissidii. Qui sine fastu suam servent auctoritatem. Qui tolerant, & tempori atque occasione serviant.

Helveti eos amant, qui nôrint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosis, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque consentiunt, & consilia eligunt
media,

media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tametsi conditiones istæ valde idoneæ sint pro qualibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud externos, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§ Porro perinde ac diversi sunt Nationum mores, ita etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Christi fidelium consistunt. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari, Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum, in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§ Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quæ offensivis, quæ defensivis, cuiusque genio ac patriæ dispositioni accommodatis. Quæ in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia, & quæ Provinciarum alicui propria, aliis disparia sint, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repente inventorum adimit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci & Septentrionales ferratis lanceis, equitatus velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuere. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriiis (in quæ plurimum valet iudicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa erexerunt: in iis enim maximè opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeò ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque

ligonibus profecit tantum Batavorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentiis librandis multa sæpe falluntur ingenia, aliqua Italorum præsertim, qui frustra laborant, ut eadem in pari semper æquilibrio sustineant: neque enim illa periculosior est, aut potentior, quæ majores habet status, aut plures subditos, sed quæ viribus suis meliùs uti didicit. Expensa ad bilancem potentia, etsi lanx una deorsum vergat, altera in aëre suspensa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, si vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam suam extulerunt, eiq; dominati sunt, exigua habuere principia. Amplitudo Austriacæ domus multorum concitabat æmulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Succiæ, quæ Germaniam servitute oppressura esset, & fortè etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Regis intercessisset. Metuendæ magis sunt potentia, quæ crescere incipiunt, quàm quæ auctæ jam sunt; in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis earundem incrementum: hæc cum tranquillitate publica conservare se student; illæ verò cum alienorum dominatum perturbatione altiùs sese erigere contendunt. Esto, una aliqua potentia in se validior sit, quàm alia, non ideo hæc minùs fortis est, quàm illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo sua plus efficacitatis habet, quàm alius in sua exaltatione. Nec timores isti potentia vicinæ veri sunt semper ac certi, quin immò non rarò ad utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente servitutis jugum sibi imponeretur, quando Coronæ Castellanae uniri vidit Siciliae Regnum: qui timor auctus est deinde non parùm cum Regno etiam Neapolitanum accessit, & ambo simul Castellæ obedientiam præstitere; deniq; despectare omnino visa est, quando Carolus quintus

Impe-

Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principatus suam libertatem, immo tuti adversus Turcarum arma & Transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ frænnum esset, & usus docuit, non nisi unius defensionis causa extructum fuisse. Omnes istæ experientia neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Statûs vocare solent, accedentibus præsertim humoribus invidiæ & æmulationis, ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad marurandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fædere adversus eum ineundo cogitant, perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falsa ista damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam fortè evenissent, orta sunt alia præsentia longè majora, quàm illa, dum ea remediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas; hoc enim fieri nequit absque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc vitium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propius? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quàm si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præsertim cum unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis sic moderabitur ut contentæ sint singulæ, & non quælibet totum illud sibi deposcat? Quis eas tam conservabit æquales, ut una præ alia incre-

mentum non sumat? Cùm membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quid nî etiam magnitudine unius & mediocritate alterius Republicæ conserventur, & Statûs? Securior Politica est, majores sequi potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitât, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cælestes rapi se sinunt à violentia primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medices artem potentioris infestandi Romæ didicit, & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Francia, Anglia, & Hollandia; verùm agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne unquam his uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLUM LXXXII.

Nonnulli galeas cygnis & pavonibus coronârunt, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimularent ad gloriam: alii ursino capite, aut leonino, pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsentis Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in prælio, cristæ loco supra cassidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minùs aspectu jucundi ob asperitatem, quàm plumæ Struthionis ob molliem, turgentur simulac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm si arma armis exornentur. Vanus est purpuræ splendor opere phrygio elaborata, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiarique ostentatio, & aularum pompa, nisi micantium gladiatorum & armorum fulgor illustres reddat Principes. Non minùs gloriatus est Salomon, sapientissimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copiosè instructis, ubi scuta & lanceas magni valoris.

loris & reponderet, quàm de sumptuosis vestiariis. Hispanis & militares equi sanguine ipsorum cariores erant. Nunc æstimationem illam perdit vehiculorum & rhe-

darum commoditas, quibus, * apud Romanos, nisi Senatoribus, & casta & spectata probitatis faminis, alias uti non licuit. Quos abusus ut tolleret Carolus quintus Imperator, morèmq; equitandi iterum introduce-
ret in Comitibus Madritensibus anno 1544. sic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi solùm, sed & foris*
E e s

a Fecit igitur Rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta. 2. Paral. 9, 15. & Trog. * Alexand. ab Alex. 1, 80. 6, 380.

foris apud exteros ab equitandi peritiâ in pretio & honore fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam adeptæ sunt tot præclaris victoriis, quibus hostes suos tam Christianos, quàm infideles debellârunt, acquisivêre tot Regna, & dominia, quæ etiamnum sub corona hac nostra perseverant. In laude virorum fortium ponit Scriptura, clypeos b eorundem esse igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos ac bene politos fervare studeant; alibi verò expendit, radios eorum à montibus vicinis repercussos, lampadum accensarum esse c similes. Divino etiam lateri elegantiam addere ajebat David gladium d accinctum. * Vestibus Hannibalis nihil inter aequales excellens, arma atque equi inspiciebantur. Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompâ, quàm vestibus auro segmentatis. Ottocarus Bohemix Rex debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum splendore veniebat ad obedientiam illi præstandam, cumq; famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suam deceret Majestatem, sese exornaret, respondit: *Armis sancti, militaris agminis instar procedite, & palam istis ostendite, in armis vos, non in vestitu cultum & elegantiam ponere, ista enim me pariter, & vos potissimè decent. Illa Majestas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex potentia nascitur. Pro sua defensione eos elegit populus, id quod significare volebant Navarræ, quando in coronationibus Reges scuto infidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipsum cælum. Scutum subditorum Princeps esse debet adversus omnes impetus armatum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior*

b Clypeus fortium ejus ignitus, Nahum. 2. 3. c Et ut resulsit Sol in clypeos aureos, & arcus, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis. 1. Mach. 6. 39. d Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime: specie tuâ, & pulchritudine tuâ intende prospere, procede, & regna. Ps. 44. 4. * Tit. Liv.

gantior; cùm magis armatus incesferit. Germani olim
 † *scuto frameaque juvenes ornabant. Hæc apud illos toga, hic*
primus juventa honos. Ante hæc domus pars videbantur,
max Reipublicæ. Nunquam Princeps refert Principem,
 nisi cùm in armis fuerit. Nulla vestium tessera splen-
 didior, quàm loricarum. Nullus aulae comitatus ju-
 eundior oculis, quàm milites in certos ordines ac tur-
 mas dispositi, quorum conspectus tum est gratior,
 cùm à Martis horrore magis ornati illi sunt, & ince-
 dunt onusti rebus ad offensionem, defensionem, & su-
 stentationem propriam necessariis. Militia alio corpo-
 ris cultu non indiget, quàm suomet apparatu * *Su-*
pellex pretiosa nihil aliud sunt, quàm onus & impedimen-
tum. Quod ad præcipuum victoriæ finem magis con-
 ducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cùm
 Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, iussit mili-
 tes singulos tritici tantùm humeris deferre, quantum
 ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem,
 ad castrorum locum muniendum. Hæc tum suppel-
 lex erat gentis militaris, ita ad incommoda fictæ &
 factæ, ut urbem pro Senatu populoque Romano, tem-
 pla pro Diis extructa crederet, suum verò decus in a-
 gris esse sub tentoriis & tabernaculis e militaribus. Talè
 eum disciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus
 vestium & divitiæ pro aulicis sunt, in militibus hosti-
 um cupiditatem excitant. Eam ob causam meritò ri-
 sit Hannibal, cùm Antiochus suum ei ostenderet exer-
 citum, cultu corporis elegantem magis, quàm armis
 fortem, sciscitantèque Rege, num contra Romanos
 sufficere videretur, acutè Afrorum more respondit:
 † *Immo verò sufficiet, quantumvis illi etiam cupidi sint.*
Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argen-
ti, quod neque tegit, neque vulnerat, aiebat ad Bri-
 tannos Galgacus, ut Romanorum metum iis exi-
 meret;

† Tac de mor. Germ. * Curt. l. 5. e *Urbem Senatui ac*
populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militia de-
sus in castris, Tac. l. 3. hist. † Tac. in vita Agric.

meret; & Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse :

‡ *L' arme, e i destrier d' ostra guerniti, ed' oro*

Preda sien nostra, e non difesa loro.

Et tamen si Julius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quod existimaret hostes metu damni in proelio constantiores fore; ampla tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma solâ suâ fortitudine exornata eam coemunt: miles enim plerumque magis sollicitus est de servando eo, quod habet, quàm de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in proelium, ad debellandum hostem unicè intendit animum, ut spoliis dein potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quàm risisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac deliciosam, tam lautitiis instructam, ut vix currus & equi ad vecturam suppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero superare potuisset montium Pyrenæorum asperitatem, & per nives Alpium viam sibi patefacere? Non exercitus videntur hodie (in Germania præsertim) sed amplissima Nationum coloniae, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes secum Familias integras, & omnem adium suppellectilem, tanquam si belli instrumenta forent. Similem disciplinae remissionem in Othonis exercitu g notavit Tacitus. Nullum est tam opulentum Principis ærariû, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos sustentandos sufficiat. Æquè amicis noxii sunt nimirum ac hostibus : quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quòd nonnulli ideo factum existimant, ut ex-

sic.

‡ Tass. cant. 9. f. *Quòd tenaciores eorum in proelio essent metu damni.* Sueton. g. *Quidam luxuriosos apparatus conciviorum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli meturgentur.* Tac. l. 1. hist. a.

sic oppressæ ac debilitatæ contra illius vires insurgere amplius haud possent, aut ut hac licentia exercitum ipsum enervaret. Cæcinæ modum imitatus, cui *† perfidiã meditati infringere exercitûs virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi tempori adhiheatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quàm sese opponere hostibus; id quod *h* Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certè non expedit, tam repente ab uno extremo transire ad aliud. Verùm si tempus non deficit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitûs postliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplina persistere; uti Vitellio accidit, cuius ** miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviõrum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cum in Germaniam mitteretur, ad eòque *† legiones operum & laboris ignaras populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit.* Idem postea fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam ** veterani, qui non stationem, non vigiliam inissent; vallum, fossamq; quasi nova & mira viserent, sine galeis, sine lorica, nudi, & questuosi, militiã per oppida expletã; & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. † Ipse cultu levi, capite intectò, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium in valdis; exemplum omnibus ostendere; cumque videret multos ob regionis inclementiam signa deserere, * remedium severitate quesitum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum veniã prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim ca-*

*† Tac. lib. 2. hist. h Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. Tac. lib. 13. Ann. * Idem l. 2. hist. † Idem l. 11, Hist. * Idem l. 13. Ann. † Idem ibid. * Idem ibid.*

p̄ne p̄nas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea, in quibus ignoscatur. Miles ad ingentes illos labores, & praesentia belli pericula reduci non potest, nisi alio alicui rigore, aut alio praemio, quae duo illa adaequet. Principes honoribus ac praemiis bonos Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exemplo, rigore ac liberalitate. Optimè notat Gofredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando praemium commissurus.

* *Confortò il dubio, e confermò chi spera.*

Et all' audace ramento i suoi vantì?

E le sue prove al forte, à chi maggiore

Gli stipendi promise, à chi gli honori.

Ausim propè dicere, militiam bonam esse non posse, nisi is, qui praest, prodigus sit aliquantum, & crudelis; ideo fortè Germani Legionem, & quae ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (den Regiment oder Colonelstab) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinae rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per terram Regis Edom transitum, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauriret, aut agros cuiusquam aut vineas iartingeret.

De instauranda collapsae exercitûs disciplina antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nolent egredi, signa desererent, & per Provinciam vaganter loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omni utentes licentiâ, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen iis sensim remedium attulit artibus militaribus eos exereendo. Vetuit imprimis, ne aut panis, aut alius eibus coctus in castris venum proponeretur. Ne annonae castrensîs curatores exercitum

* Tass. can. 20. i *Non ibimus per agros, nec per vineas non libemus aquas de puteis tuis Num. 20, 17.*

citum sequerentur. Ne gregarii milites iter faciente a-
 famulum haberent, aut malum, pari ratione reliquos
 quoque corrigens abusus, ad pristinam suam fortitu-
 dinem & robur revocavit militiam. Quæ cura tan-
 tum effecit, ut ea sola Jugurthæ terrori esset, eumque
 moveret, ut per Legatos suam suorumque filiorum
 vitam illi committeret, reliqua vero omnia Romano-
 rum fidei concreditarum se polliceretur. Arma nimi-
 rum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fo-
 vent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ, in qui-
 bus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si
 instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optimè
 hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando
 dixit, † *disciplinam majorum Rempublicam tenere, qua se-
 dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cum tantam intersit bonos habere milites,
 curandum Principibus sedulo, ut honore & favoribus
 eos prosequantur. Militem fortem Saul ferebat
 in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat.
 Præmia & honor eos reperiunt, facit vero exerci-
 tium: * *paucos enim viros fortes natura procreat, bonâ
 institutione plures reddit industria.* Hæc cura esse de-
 bet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perin-
 de ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones & ex-
 ercitabat; atque ad eò supremos Ductores sacrae lite-
 ræ Magistros militum vocant, quorum videlicet
 muneris sit eos instruere & erudire; quomodo
 Putipharem appellant, & Nabuzardan in militiæ Prin-
 cipem.

Verum quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum
 atque incuriam, aliâque in bello impedimenta, haud
 facile in praxin redigitur, tempestivè potius præ-
 venti

† Alex. Sever apud Lamp. * Veget. & Sopher Principem
 exercitiis, qui probabat tirones de populo terræ. 4. Reg 25. 19
 † Madianite vendiderunt Ioseph in Aegypto Putiphari Eunu-
 cho Pharaonis Magistro militum. Gen 37. 36. in Transulip
 Nabuzardan Magister militum in Babylonem. Jer. 39. 9.

verti deberet; qua in re grandis Principum & Rerum publicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria: in militante Ecclesia Seminaria sunt, in quibus formentur milites spirituales, qui eam defendant; nulla pro sæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui cum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde post Janizerorum formantur copias, qui cum alium Patrem, aut Dominum non agnoscant præter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius robur sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiscerent fabricari armæ, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portibus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbibere, viderentque quomodo construendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quod fieret, ut expurgaretur Respublica à face ista vagabundorum, haberetque, quorum opera in artibus militaribus uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si forte non sufficerent, certâ aliquâ lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus merentur, qui defendunt altaria, quàm qui eadem incensant.

Proderit etiam non parum ad miliriam conservandam, si atarium bellicum dotetur redditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hereditatum & legatorum, centesimam verò rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quòd
sub

subsidio illo ararium militare niteretur. Simili ratione ararium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos; at arulario evertit postea, quod zelo optimo & prudentissimo is instituerat.

§ Atque hæc cura non in militia solum adhiberi debet, verum etiam in erigendis propugnaculis, & præsidio firmandis: iste enim sumptus multos alios graviores cavere potest; loci infirmitas invitat hostem, contra vix quisquam oppugnat statum, quæ resistere posse arbitratur. Si quod in ludis, spectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insumeretur, quietiores & securiores viverent Principes, & orbis universus majori pæe ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obsequii loco habebant, quod quidam Provinciae Gubernator pecuniã ad amphitheatri fabricam destinatam muris reparandis impendisset.

n Centesimam rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ararium eo subsidio niti. Tac. l. 1. Ann. o Ita enim, & tutela civitatis instructa murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitus circuitione representabit, L. unica, C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLUM LXXXIII.

Illa ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorundem hostis est. Per illam lignibus & palis fossa ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occultè sub murem vallorumque cæmento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditus omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientium undarum furore quaquaversum cingitur, quæ licet illud verberent, unà tamen etiam defendunt, non dando locum obsidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia, si diu constans perduraret. Sic Monarchiæ & * civitates

magna

* Arist. l. 7. Polit. c. 14.

magna ex parte bellum gerentes conservantur, eadem imperio potita corrumpuntur. Tunc cura vigilat; providentia accincta est gladio; gloria extimulat animos; oc-

casiones fortitudinem augent; amulatio ad majora incendit, & periculum commune sociat voluntates, malosque Reipublicæ humores evacuat. † *Mentis hostilis in bonis artibus & legibus populum retinet.* Nunquam Romani exitere fortiores, nec subditi magis quieti & obedientes Magistratibus, quam eum portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obsideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à sua potentia imminet, quam alii à sua imbecillitate: illa enim de viribus suis secura sibi adversus casus

casus futuros minimè prospicit; hæc verò metu sollicita semper arma in promptu a habet. Si disciplina militaris conquiescat, nec in continuo fervetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac sternit muros, æ rugine obducit gladios, & scutorum ligaturas corrodit; augescunt sensim cum eo delicia, & dominatur ambitio, unde discordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, ad eoque experitur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amissa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, se jam ejus ruinam metuere, postquam Rempublicam illam destructam eerneret. Publius Nasica cùm dicentem audiret, res ob successum illum nunc meliori esse loco, respondit: *Immo verò in majori nunc versantur periculo*; sciebat nimirum, hostiles illas vires velut undas esse, quæ Romam concuterent quidem, sed fortiolem ac firmiorem efficerent, atque ideo hortatus eos est, caverent, ne semetipsi perderent, *† timens scilicet infirmis animis hostem securitatem, & tanquam pupillis civilis idoneum tutorem necessarium videns esse terrorem*. Suinthila Gothorum Rex in Hispania magnus fuit, & in actionibus suis ac facinoribus gloriosus, quoad bella gessit, simul ac ista desiêre, deliciis sese dedit, ac periit. Rex Alphonfus sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, causam sciscitatus est, & responsum illi fuit, à suorum otio & deliciis ista mansisse. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & segne otium Regnum Roderici & * Witizæ tota pœnè Hispania Afris in prædam cessit, donec reflorescente in Pelagio, ejusque successoribus militia, fortitudo etiam & gloria militaris assiduâ æmulatione incrementum sumpsere, & Hispaniam non solùm à durissimo illo

a Sagitta ejus acuta & omnes arcus ejus extenti. Ungula equorum ejus, ut silex. Isa. 5. 28. † S. August. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 27.

illo iugo liberârunt, sed etiam magnæ alicuius Monarchiæ caput constituerunt. Concertatio inter Ordines militares Castellæ insignes peperit Heroës, quorum potius studium fuit vincere inter se gloriâ militari, quàm hostem debellare. Nunquam Domus Austriaca ad tantum ascendisset fastigium, si otio semper relicta fuisset, hisdem mediis, quibus eam sternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & gloriosior. † *Nam pacem agentes tanquam ferrum, quod non usurpatur, splendorem amittunt.* Potentiæ minores absque armis conservari possunt, at non majores: in illis enim non æquè est difficile Fortunam servare æqualem, atque in his, è quibus nisi arma mittantur foràs, intùs belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. * *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentia cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur, sed ubi subactò orbe, & æmulus urbibus, Regibusque exorsis, securus opes concupiscere vacuum fuit, prima inter Patres plebèmq; certamina exarsere. Fortitudinis æmulatio, quæ adversus hostem exerceri solet, eo deficiente inter ipsas Naturas succenditur. Experti id fuere Germani, quando † decessu Romanorum, ac vacuè externo metu, gentis assuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in se verterunt. Pax Imperii Romani cruenta fuit: ex illa enim bella civilia ortum habuere.* * *Cheruscini nimiam ac marcentem diu pacem illacesiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit.* Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hispania deficere dissidia. Plumimum ejus Monarchiæ profuit palæstra illa & schola Martia, ubi doctæ & exercitatæ fuere tot artes militares: etsi institutio hæc & disciplina hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeò ut omnes ferè Europæ Principes armorum usum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis

tam

† Arist. l. 7. Polit. c. 14. * Tac. l. 2. hist. † Idem lib. 2. Ann. b *Pacem sine dubio post hæc, verum cruentam.* Tac. l. 1. Ann. * Idem de mor. Germ.

tam turbatis & longè diffitis, cum tanta sanguinis profusione, & tam gravibus uluris, cum tanto hostium comodo, nostro verò tam exiguo, ut dubitari merito posset, satiùsne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quò extingueretur omnino, aut certè sopiretur ad tempus ignis ille sanguinis aurique sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa, cujus progressus feliciores ob Italiae & Hispaniae vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verum amor erga subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vili servitute, quàm titulo libertatis miserè oppressos vident, eosdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quàm ratio statùs.

§. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri ubi unus solus imperat, Statuum securitas est, ita periculo non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebus publicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illa ipsa manu, quam armantur primum, jugum iis imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicae Romanae contigit, & inde postea ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de causa, licet valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitatas artes tamen pacis securiores sunt, praesertim si corruptus sit populus, & locis diffitis à se divisus: nam belli ferocitate fit insolentior, & praestat periculum illi obversari ob oculos, quàm procul illo securum vivere, ut pro sua conservatione tantò magis se uniat. Non minùs secura erat libertas Reipublicae Genueensis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effectum, ut iidem tanquam
muri

muri inexpugnabiles Reipublicæ deserviant : nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebus publ. verò, quæ intestinis agitantur dissidiis, plus periculi creant muri, quàm profint; atque adeò tunc solùm utiles erunt, si prudens ille senatus sic egerit, ac si eos non extruxisset.

SYMBOLUM LXXXIV.

Vt sum quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes ceteras, utpote quibus certiore indidit instinctum & notitiam mediorum quibus pro defensione sua & conservatione opus habent.

Verum

Verum isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & caelos penetrat: memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit, & concludit: judicium, quod intelligit, ponderat, & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem pro libitu, utens manibus tam sapienti efformatis artificio, ut instrumenta sint ad omnes artes idonea; & tametsi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum & chalybem ei suppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præsentis videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat superbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus sese ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas æreas vim ignis coarctet, unde non minus horrenda jaculatur fulmina, quàm ipse Jupiter.

* *Multa, quæ natura expedita sunt, consilio & ingenio expedit: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industria magis Principem uti oportebit, quàm a viribus, consilio magis, quàm brachio, calamo potiùs, quàm gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantui foret insania, qui montes montibus aggersere. Vire majores non semper triumphant, Cursum navis exigua sistit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quàm in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis.*

* *Livius. a Melior est sapientia, quàm vires. Sap. 6. 1.*

dis. Vires languescunt sensim, & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non *b* vincitur. Securè illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculosum est & anceps, quod solo robore.

————— † *Non solum viribus aequum*

Crederè, sape acri potior prudentia dextra.

* *Mens una sapiens plurimum vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, † *senovies à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi perfecisse.* Nec aliter agere solebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longè distitas tueretur, & identidem repetebat, * *Consilium & astu externas res molientes, arma procul habenda.* † *Non omnia viribus superantur, non velocitate, non celeritate, sed consilio & sententiâ.* Victoriis continuis Provincia Belgicæ p̄ssum iere: plus enim fortitudo efficere conata est, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest. * *Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestarunt, Murcia Præfectus in proelio quodam, in quo tota civitatis illius nobilitas occubuit, victus fuit, & foemina, re comperta in virili habitu & armis cincta per urbis muros se disposuere, quod eum magnæ multitudinis speciẽ præbuisset, ad honestas conditiones victores Mauros adduxit.* Eduardus quartus Angliæ Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis instructum armis, solis literis graviora contra se movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, solers rerum negotiatio, ubi vis efficere potest plurimum. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longius: sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniantur invicem, suâ agendi vi per largum
etiam

b Melior est sapientia, quàm arma bellica. Eccl. 9. 18.

† Val. Flac. * Eurip. † Tac. l. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann.

† Cicero, * Mar hist. Hisp. l. 6, c. 24.

etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artificia quædam occulta præstare idem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit inito cum exteris fœdere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campestri agro. Rex Philippus secundus Madrito discessit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum se fecit, quàm virium robore. Infinita propemodum illa est potestas, quæ industria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis suis commoturum se dictitabat; si extrâ alicubi pedibus posset consistere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facile potiretur, si ad vires ars aliqua atque industria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia sita arbitrentur. † *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis magis, quàm telis & manibus geri solent.* Æquè periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.

§. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliqua evitari possent, at iudicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excoecata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum ducit ultro ea subire, adeòque fucata belli gloria se finit abripi: quod cum sit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia, ad conservandam amicitiam hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo, &

societates ac foedera cū aliis defensionis causā sanciendo metū ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorū, summiq̄ Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur operā, sincerē ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi sibi ritē satisfiat. Unde relatā porrō causā ad collegium Cardinalium, & interpositā auctoritate Sedis Apostolicæ, aut re ipsa ad arma non veniretur, aut Princeps causam suam Romæ purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac foedera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLVM LXXXV.

Ubi Ursus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quàm totū illud aquis immergere: quodcunque enim aliud medium officeret potius, quò minùs suo fine, hoc est, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc ipso exemplo Symbolum præsens damna & incommoda exhibet consiliorum mediorum, usu comperta in eo, quod Herennius Ponticus Samnitibus dedit, quando conclusis in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut liberè inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto suavit, ut omnes obtruncarent, rogatusque causam, cur extrema illa sequeretur, cū media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges tanquam victis priùs imposuissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga Romanos exhiberent, adeòque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos instau-

restaurari unquam possent; consilium verò aliud medi-
um nec amicos parere aiebat, nec tollere a inimicos.
Ideò Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios
habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem de-
vincire quis cogitat, nihil efficient signa media: nam
gratitudo in id quod intermittitur, conjicit oculos,
& facile causam reperit, cur obstructam se non sen-
tiant. Sic Franciscus Gallix Rex, postquam liber è
captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen ani-
mum erga Carolum quintum Imperatorem non de-
posuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat,

Ff 2

quàm

*a Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit, Po-
lyb.*

quàm illa Alphonsi Regis Lusitaniæ, † quem captum in proelio Rex Legionis Ferdinandus humanissimè habuit, & curatum à vulneribus ac sanitati redditum liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permitteret; verùm Ferdinandus conditione repudiata ea tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paullo antè oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cùm captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonso quinto priori nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cùm alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos & amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculosum est consilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi quarti, quo facto suos perdidit amicos, nec hostes tamen sibi devinxit.

§. Nec minùs periculosum est promiscuè in totam animadvertere multitudinem, quare consultiùs videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certè in uno aliquo insigne aliquod exemplum statuere. Ob eam causam suatum Germanico in rebellionem Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut *b* omnia concederet, & quia iis indulsit aliquid, consiliisque mediis usus fuit, reprehendi *c* meruit. In alia quoque occasione simili Druso auctores fuere, ut aut dissimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentissimum sanè consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam con-

† Mar. Hist. Hisp. l. II. c. 15. *b* Periculosa severitas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur in ancipiti Republ. Tac. l. 1. Ann. *c* Satis superque missione, & pecuniâ & mollibus consiliis peccatum, Id. ib.

consistit medium, sed semper excedit in d alterutro.

§. Ubi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec satis audet, nec satis sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hasit anceps, nec quicquam certi statuere potuit.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi antè prospiciat. Id quod Regi Joanni primo contigit, qui cum Coronam Lusitaniæ per mortem Regis Ferdinandi soceri sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, iussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma interea corripere, quod factum non fuisse, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi causa jussum ad justitiæ tribunal remisisset. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsa puniat, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verum hoc ipsum sæpe fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hispani contra cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautiùs, & quia nimirum prudentes esse cupiunt, hære solent in mediis, immo dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod norunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contra ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solùm in consilium ad-

E f 3

hibent.

¶ *Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum; terrere, nō paveant; ubi pertimuerint, impunè contemni.* Tac. l. 1. Ann. e *Mox utrumque consilium aspernavit, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec avarus est satis, nec providus.* Idem l. 3. Hist.

hibent, nulla præteriti ac futuri habitâ ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cum alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longè latèque posset extendere. In eandem causam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie confistatur Imperium, quæ constantialiquo consilio ac eeleritate sopiri jam pridem potuissent; verùm ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quàm si ab hoste cæsi fuissent sæpius; nulla enim clades major, quàm si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum aliò transferri debuisset, nunc verò in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituere adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ, quibus utebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate madescerent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura serviles non sunt, sed ingeniis cultis potiùs, & animis generosis, populus tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æquè periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine freno relinquere, quia *‡ nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Pisoni dicebat

‡ Tac. lib. 4. Hist.

bat f Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summè perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minimè necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest; neq; enim omnia, quæ conveniunt, possibile sunt humanæ imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus. † *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum causa est iis, qui præsumunt, eò quòd cum prudentia conformare se nesciat; uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipsi desciscant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & mansuetudine, quàm severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potius bonos, quàm effecisse; quam egregiam laudem de Agricola in gubernatione Britannia commemorat g Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quos de illis sibi imaginatur, nunc de præsentibus quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed * *vitium est malignitatis humana, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus veteres, præsentibus carpimus annos.

Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in

F f 4

illa

f Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tac. lib. 1. Hist. † Idem lib. 4. Hist. g Maluit videri invenisse bonos, quàm fecisse. Tac. in vita Agric.

* Quint. in dial. de orat.

illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pa-
riter suæ & imperii jacturam h fecit.

h Nocuit antiquus rigor, & nimia severitas, cui pares
non sumus. Tac. l. 1. Hist.

SYMBOLVM LXXXVI.

A Nimus humanus contentus minimè fuit rerum
terrestrium speculatione, quin immo tantæ mo-
ræ impatiens, quòd rerum caelestium cognitio post
obitum usque differretur, corporis sese vinculis exe-
mit, & supra ipsa elementa volatu transcendit, ad in-
dagandum per ratiocinationem, quod tactu, visu, &
auditu assequi non licebat; adeoque in imaginatione
sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ,
essin-

effringendo sphaeram cum talibus orbibus differenti-
 bus a quantibus, & epicyclis, ut diversos astrorum &
 Planetarum motus scite exhiberent; & tamen si certus
 omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen
 consecutus est gloriam, quod mundum hunc animo
 nunc nosset concipere, qualis esset, aut quomodo sub
 alia forma, & dispositione posset constitui. Verum in
 idea ista non acquievit animus immo inquietus, & in
 investigationibus suis periculosus aliam plane diver-
 sam postea sibi imaginatus est, ac persuadere voluit
 aliis, perinde ac si Sol centrum esset aliorum orbium,
 qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo re-
 cipiant. Opinio impia & aliena prorsus a ratione na-
 turali, quae quietem concedit gravibus contra divinas
 literas, quae terrae stabilitatem faciunt & perpetuam;
 contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat
 moveri, ut fruatur Solis radiis. Sol verè minimè, ut
 eos homini communicet, cum tamen (sicut res omnes
 aliae creatae) conditus ille sit, ut eidem assistat & ser-
 viat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui
 ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas
 collustrare, & praesentia sua iis formam tribuere, cir-
 cumeundo sine intermissione ab uno Tropico ad al-
 terum tam mirabili artificio, ut omnes terrae partes,
 si non aequalem calorem, lucem saltè aequalem ab
 eodem hauriant, qua re sapientia divina antevittit
 damnum, quod futurum esset, si Sol a linea aequino-
 ctiali non secederet: nam Provincias quasdam radii
 solares planè adurerent, aliae nimio rigerent frigore,
 & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud
 naturale erudit Principes, quanti ad utilitatem pu-
 blicam referet, si ipsi *velocissimi sideris more*, Status suos
 & Provincias absque intermissione obeant, ut calorem
 rebus & subditorum affectui b impertiant; id quod
 Propheta Regius indicare voluit, cum dixit, Deum

a Terra autem in aeternum stat. Eccli. I. 4. b Velocissimi
 sideris more, omnia in visere, omnia audire. Plin.

supra Solem suum posuisse e tabernaculum, qui nunquam conquiescit, & semper rebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & stabilem; quo factum, ut res maximas ipsimet conficerent, quas per Ministros suos minimè potuissent, qui etsi gnavi satis & solliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipse Princeps, si coràm præsens adesset, quia aut mandata iis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddidit ¶ Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quàm ut aquam solum e commoveret, & ideo ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur status per solas aliorum relationes, ac propterea suadet Salomon ut Reges ipsi subditis aures faccommo-
dent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus g divina, quæ comitatur solum sceptrum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & pietatis h infundit, immo divinitatem quandam, qua Princeps futura i providet, ut nec in iis, quæ oculis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli k queat. Nihilominus tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens statuta in certo aliquo loco

e In Sole posuit tabernaculum suum. Ps. 136. d Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Joann. 5. 8. e Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Ibid. v. 4. f Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum. Sap. 6. 3. g Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo. Ibid. v. 4. h Et requiescit super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus scientiæ, & pietatis. Is. 11. 2. i Divinatio in labiis Regis. Prov. 16. 10. k Non secundum visionem oculorum judicabis, neque secundum auditum aurium arguet. Is. 11. 3.

loco cōmoratio, fatiq; erit Provincias obeundo Status suos semel coram inspexisse: neq; enim sufficiunt æraria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulae translationes necessariis, nec fieri ista possunt absque insigni subditorum detrimento, atque adeò quin perturbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque justitia retardentur. Rex Philippus secundus toto gubernationis suæ tempore vix unquam Madrito pedem extulit.

In occasionibus belli magis consultum videtur, ut Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos suos: ideo enim sacræ paginæ *l* Pastorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, *m* sed in Ducem supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse officium, & quod olim Reges exercere fuere soliti. Et in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egredere- tur, & pugnaret pro eo, Præsentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant Reges infantes etiam in cunis ista præstare, & ideo ad proelia eos unà secum deportabant. Antigonus Demetrii filius sic statuebat, præsentiam suam in navali proelio, multis hostium navibus *p* comparari posse. Alexander M. militum suorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod primus sese periculis *q* objice-

F f 6

ret.

l Suscitabo super eos Pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. Jerem. 23. 4. *m* Unges eum Ducem super Israël. 1. Reg. 9. 16. *n* Rex enim Dux erat in bello. Arist. lib. 3. Polit. c. 11. *o* Rex enim erit super nos, & erimus nos quoq; sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. 1. Reg. 8. 3 9. & 20. *p* Me verò, inquit, præsentem, quàm multis navibus comparas? Plut. in Epoph. *q* Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui saepe civem clypeo meo teci, Curt. lib. 8.

rer. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu præsens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula expectare mandata, unde plerumque seriùs illa perferuntur, postquam præterit occasio, & plena semper vanis timoribus aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germania experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosus spiritus & altas suscitatur cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem a se habentem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflammabat: † *Nemo vestrum est, aiebat, cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Idem Gofredus faciebat, cum sic milites alloqueretur:

* *Dichi di veino sò la patria, e' l seme,
Quale spada m' è ignota, ò qual sietta,
Benche per l' aria ancor sospesa treme.*

Et ratione necessum non erit, ut Princeps potentia suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minùs etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii sui Germanici constitueret. Atque hoc ipsum maximè in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præsentia Principis facillimè rebellium componit animos.

§. Verùm non qualiscunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foras, & aulam suam deserat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat

in

† Liv. dec. l. 2. * Tass. can. 20. † *In cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm expectare mallet.* Tac. l. 4. Ann. §. *Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui Sacramentum ejus detrectabant.* Divus Augustus vultu & aspectu Adriacas legiones exterruit. Tac. l. 2. Hist.

in tumultibus & Germaniæ; cùmque alio tempore ipsi obtrestant, quòd non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, † *immotum adversus eos sermones se præbuit, fixumque ei fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in proelium contra Israëlitas, qui Absolonis partes sequebantur, eò quòd ipsorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non esset, quàm ipse in persona sua, quæ decem millibus æquivaleret, si aut fugeret, aut caderetur, ad eòque satius fore videretur, ut is pro præsidio in urbe remaneret quod & fecit. Quòd si bellum suscipiatur ad injuriam aut despectum vindicandum, aliis

* *Vindictam mandasse sat est.*

Idem videtur, si solius defensionis causa arma sumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet existimationem, si contemnat illud, & defensionem alteri alicui Duci commendet. Quòd si bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum vehemens censebitur ambitio semet objicere periculis, & majoris est prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci; Indiarum verò Hermannò Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; ac si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit: Absentiæ Principum ab aulis periculo nō carent, Id experientia

F f 7

in

† *Neq; decorum Principibus, si una alterave civitas turbet, omisa urbe, unde in omnia regimen.* Tac. l. 3. Ann. † Tac. l. 1. Ann. u *Egrediar & ego vobiscum. Et respondit populus: Non exibis, si enim sugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; siue media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur est, ut sis nobis in urbe præsidio.* Ad quos Rex ait: *Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* 2. Reg. 18. 3. & 4.

* *Claud.*

in Hispania comprobavit, quando Carolus quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas suas exponat x discrimini. Idem ipse Sol, cujus figura in præfenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

— — — *Medium non deserit unquam*

† *Celi Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.*

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longè à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob causam Mucianus Domitiano Imperatori suavit, ut Lugduni in Francia se contineret, & tum primùm se moveret, cum Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus periculis y jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedere, ut ne pugna ad Bedriacum præfens adesset, è cujus successu Imperium x dependebat. Fortiorem magisq; prudentem in præfenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi oppugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis, & longè etiam majoribus, quàm ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosâ constantiâ semet tuetur, probè sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domûs Austriacæ consistere: atque adeò primus est in periculis & laboribus militatibus.

Blon

x *Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis, Tac. l. 12. Ann. † Claud. y Ipse Lugduni vim fortunâmq; Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis immixtus, & majoribus non defuturus. Tac. lib. 4. Hist. z Postquam pugnari placitum, interesse pugna Imperatorem, an seponi melius foret, dubitavere. Paulino & Celso jam non adversantibus; ne Principem oblectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulere, ut Brixellum conderet, ac dubiis præliorum exemptus, summa rerum & Imperii se ipsum reservaret. Tac. l. 2. Hist.*

† *Monstrat tolerare labores,*
Non jubet.

§. Verùm in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens statum suum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num fortè successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax, & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum, eiq; virtutem suam communicando, majus elevat pondus, quàm se solo faceret. Quòd si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuatur, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propiùs assisteret.

† Lucan. lib. 9.

SYMBOLVM LXXXVII.

NON semper fortunata est prudentia, nec infauista semper temeritas, & quamvis * *quisquis sapit celeriter, non tutò sapiat,* expedit tamen interdum ingenii igneis, ut in discernendo primum sequantur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigescunt paulatim, & determinare se rectè nequeunt; nec malè evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occulta illa vi caussarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadè non infelicitè operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audaciùs, nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam trajicit, & ultro se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam
 urbis

* Sophoc.

urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Julius Cæsar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris se committit, & utriusque sua feliciter cedit temeritate.

tas. Non omnibus à prudentia sibi caveri potest, nec res grandes suscipiuntur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Caspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolim ingressus est, cum plebem inter & Nobilitatem seditionem excitâ intelligeret: periculum grande erat, cumque è Comitibus aliqui media quadam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consuleret, respondit animo planè libero & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si post magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula

conjiceremus oculos, non ea aggredieremur iterum.
 † Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equi-
 tibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obside-
 re ausus est, & licet omnibus expeditio hac temeraria
 videretur, immo impossibilis, deditio tamen facta.
 Consilia audacia ex eventu ferè judicantur, si feliciter
 exeunt, laudantur à prudentia, & damnantur ii,
 qui tutiora suaserant. Nullum est judicium, quod aut
 in celeri temeritate, aut cum moderatè agit, cavere si-
 bi satis possit, quia ab eventibus futuris & sagacissimæ
 etiam providentiæ incertis dependent. Interdum te-
 meritas occasionem antevertit, & subsequitur mode-
 ratio, interdum inter utramque transit illa subito, nec
 capillum habet in occipite quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed post occasu calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad
 agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem
 dispositionem & effectum divinorum decretorum ita
 expedit, & tunc consilia audacia non nisi pruden-
 tia sunt, errores verò reſtitudo ipſiſſima. Si Monar-
 chia alicujus superbiam velit deprimere, ne instar
 Babylonicae turris cælum tentet contingere, confun-
 dit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant,
 inter se; adeò ut si unus calcem petat, alius aut id non
 intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaruro eo-
 rum obitu, qui cum summo imperio præſunt aliis,
 non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis ab-
 rumpat, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiri-
 tus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam
 referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuisse,
 sed ejus *b* exultationem. At si contra Monarchiam
 aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Du-
 ces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis
 præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi
 aliquod specimen. * *Pleraque in summa fortuna auspiciis*
 & con-

† Mar. Hist. Hisp. l. 12. c. 19. a *Fortuna in sapientiam cessit.*
 Tac. de more Germ. b *In tollendo manum, saxo funda de-
 jecit exultationem Golia.* Eccl. 47. 5. * Tac. l. 3. Ann.

& consiliis potius, quàm telis ac manibus gerantur. Tunc
 examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent
 arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Ro-
 mulari apro intentatum. Ictus etiam errans Funda-
 toris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit,
 tanquam ejusdem prognosticon; atque adeò non
 semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut
 sustentat (etsi instrumenta esse soleant) Monarchias,
 sed impulsus ille superior, qui causas omnes simul
 sumptas movet, pro earum augmento, aut conser-
 vatione, & tunc etiam casus ab æterna illa Mente
 directus efficit, quod prudentia minimè sibi imagi-
 nari antea potuisset. Cùm rebellasset Germania,
 & res Romanæ in extrema essent desperatione, † af-
 fuit; ut saepe elias, fortuna populi Romani ex Oriente.
 Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & pru-
 dentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantum-
 vis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos asse-
 quendi eripere illi poterit. Aubenius insignis miles
 fuit, sed minimè felix, quòd movisset adversus ma-
 gnum Ducem, destinatum ad firmandum in Ita-
 lia Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum dispen-
 te (uti & fecit cum Imperio Romano) Initia illius
 & causas, opera in primis Regis Ferdinandi Catho-
 lici, qui prudentia sua & regnandi peritia Monar-
 chiæ illius jaceret fundamenta, eandemq; fortitudi-
 ne sua erigeret, ac dilataret: tam attentus sanè ad in-
 crementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese
 offerebat, occasionem negligeret, immo ultro omnes
 accerferet, quas judicium humanum ullo modo
 assequi poterat: tam denique in exequendo strenuus,
 ut primus semper esset in subeundis periculis, & labo-
 ribus militaribus exantlandis; cùmque homini-
 bus longè facilius esse soleat aliorum imitari exem-
 plum, quàm jussa exequi, dabat operam, ut operibus
 suis potius, quàm mandatis præciperet. Verùm quia
ingens

† Tac. l. 1. Hist. c. Struebat jam fortuna, in diversa parte
 terrarum, initia causasque Imperio. Tac. l. 2. Hist.

ingens illa fabrica egebat operis, protulit ætas illa (magnorum Virorum feracissima) Columbum, Hermanum Cortesium, ambos fratres, Franciscum, & Ferdinandum Pizarrum, Antonium de Leiba, Fabritium, & Prosperum, Columnam, Ramonem de Cardona, Marchiones de Pescara, & Basso, & plures alios Heroës, tam illustres, ut vix unum talem singula ferant sæcula. Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, sed lenta aliqua febris eam antetempus eripit. Intra annos oppido paucos in maturâ morte sublato vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Consalvum de Corduba, Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illustres, ut non minùs adepti sint gloriæ ex rebus cum laude gestis quàm ex iis, quæ in futurum adhuc ab iisdem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex istis non argueret inclinationem Monarchiæ Hispanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus † numerabatur inter ostenta, diminutus omnium Magistratum numerus, quæstorie, edili, tribuno, ac prætoris, & consule, paucos intra menses defunctis; nisi adverteret, ideo ista tolli instrumenta, ut testata omnibus fiat, divino potius favore, quàm viribus humanis, niti conservationem illius potentia, quæ columna est Reipubl. Christianæ. Primus ille universi Motor has rerum vicissitudines, has Imperiorum alternationes disponit. Unum sæculum in una aliqua Provincia viros magnos suscitavit, excolit artes, illustrat arma, & aliud sequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia quidem supersint virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quanta, quàm occulta vis in hæc inferiora, immo in ipsos etiam animos, inest in causis illis secundis cælestium orbium! Non

meo

† Tac. l. 12. Ann.

mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes; aliæ quia statam & fixam habent sedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cùmque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, signum est, eam saltem conferre ad operationes & effectûs. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentia suâ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt expectationem, jam inde à Nerone verò rursus ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiæque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obfistere nequeunt, immo eidem impliciti miserè unâ corruunt absque honore & fama, quin etiam merito accidisse videtur interdum, & cæsus in culpam transit. Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse caussarum cursus eam secum trahit, aut cessante divinâ illâ luce, suapte sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur d' seriùs. Principes & Consiliarii oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat & illos excæcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quod maximè profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Casus vident, & eos non avertunt, immo quantum in ipsis est, accersunt potius. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent

Canto-

† Vellejus. d Cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Vell. lib. II. e Claudet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones vestras, operie. II. 29. 30.

Cantones Helveti tam prudentes semper & fortes in tuenda patriâ suâ & libertate, nunc tamen adeò negligentes, sine omni cura, ut ipsi sine ruina imminens causa sint. Constituerat Rempubliam eorum primus Monarchiarum Auâtor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat provinciis Alsatia, & Lotharingia, & Burgundia adversus potentiam Francia & aliorum Principum, cumq; à belli incendio longissimè abessent, felici & optatâ gaudentes tranquillitate, ultro Martem ad loca finitima evocârunt, fovérantque spectantes è propinquo provinciarum miliarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta sint pericula potentia alicujus vicina, quæ viribus superat, & cujus fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus assurgat altius. Metuo lanè (ó utinam fallar!) ne jam ætas illa consistentia corporis Helvetici præterierit & ne deficere illud jam cœperit consumptis iis spiritibus & viribus, quæ æstimationem ei & magnitudinem pepererunt. Habent nimirum Imperia suas periodos: Quod duravit diutiùs, à fine & termino suo abest propius.

SYMBOLUM LXXXVIII.

Quam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quam amica ejus cum stella polari consensio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere suo præpeditus suos non semper defigere possit oculos, faciant id tamen acus magnete tineta! Quæ inter utrumque proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia quidem tam longa & remota operari desinat? Et cur in illam stellam, aut cæli punctum inclinat potius, quàm in aliud? Nisi communis esset experientia, ignorantia, artibus magicis illud ascriberet; uti solet in effectibus nature extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus causas penetrare non potest.

Nec minus admirabilis est Magnetis effectus, in attrahendo ad se, levandóque ferro, contra insitam ei gravi-

gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiae isti superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violenta-

tum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendumque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contra nitendo causarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem faciliat: nam series illa & connexio causarum, à causa prima motarum, fluvio similis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit; facile in diversos dividitur rivulos, aut aggestis aggeribus in hanc aut istam partem derivatur, & pontibus interni se finit;

nit; verùm ubi continuis imbribus, aut nivium lique-
 scientiũ aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, &
 si quis ei obsistat, hæc ipsa detentio vires ejusdem au-
 get, ut omnia perumpat. Eam ob rem Spiritus S. nos
 monet, ne opponamus nos cursui *a* fluminis. Patientia
 imperum illum superat, qui citò transit, evanescente
 sensim potentia: unde & mali angurii loco habebatur
 pro bello Vitellii in Oriente, quòd Euphrates tanto pe-
 rè excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spu-
 mæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum,
 quàm mox desinerent illi fluminum *b* impetus. Quan-
 do igitur multæ causæ in unum conspirantes victorias
 Principis hostilis comitantur, & felicem expeditioni-
 bus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit pruden-
 tiæ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficient,
 non quòd illæ necessitatem aliquã inferant liberæ vo-
 luntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corpo-
 ris motus tenet imperium non in illa exteriora. Poterit
 illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem
 non obruatur, efficere semper non poterit. Plus con-
 stantia in sperando valet, quàm fortitudo in proeliando.
 Noverat illud Fabius Maximus, adeòque illum
 Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec
 longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempu-
 blicam Romanam conservavit. Eventus vires, & in-
 crementum sumunt ab invicem, & opinione aucto-
 ritatem nacti crescunt subito, ut nulla tanta sit po-
 tentia quæ iis obsistere satis possit. Carolum quin-
 tum Imperatorem fortunatum reddidit & glorio-
 sum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium
 ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in
 rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis
 Nationum omnium applausus & admurmuratio se-
 quebatur: omnes ad fortunam ejus se adjungebant,
 & Rex

a Nec coneris contra ietum fluvii. Eccl. 4. 32. *b* Flumi-
 num instabilis natura simul ostenderet omnia, raperé que.
 Tac. l. 6. Ann.

Et Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem in-
 fringere conatus suammet libertatem perdidit. Quan-
 tis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi ob-
 nixum reperit, tum primùm suum exerit robur; absq;
 illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ ful-
 men è Septentrionis exhalationibus ortum; intra
 dies paucos de Imperio triumphavit, totùmque pæ-
 nè orbem terrore complevit, & glande unicâ plum-
 beâ trajectum mox disparuit. † *Nihil rerum mortalium
 tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentia non suâ vi-
 sive.* Fragilis est omnino illa vis caussarum plurimum
 simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, &
 variis casibus obnoxia sunt ac tempori, quod sensim
 earum effectus dissipat. * *Multa bella impetu valida per
 tadia & moras evanescent.* Qui multorum hostium fœ-
 dere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum
 tempore superat: in multis enim diversæ sunt causæ,
 utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una ali-
 qua re inter eos haud satis convenire, discedunt ab
 invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis consociatio
 major, quàm illa Cameracensis contra Rempublicam
 Venetam; verùm constantia, & prudentia fortissimi
 illius Senatûs mox eam disturbavit. Res omnes ad
 certum assurgunt fastigium, post iterum collabuntur.
 Qui tempus illud nôset, facile eas c superaret. Quia
 ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo ali-
 quo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus.
 Impatientia nostra aut ignorantia graviores eos effi-
 cit: cum enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis
 insit, ultro cedimus, aut eos etiam promovemus iis
 ipsis mediis violentis, quibus eos avertere molimur.
 Exordiri Deus cœperat magnitudinem Cosmi de Me-
 dicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republica Ve-
 neta illum proscribendo, supremum illius Dominum
 eum effecere. Majori cum prudentia fortunæ illius
 torrentem observavit Nicolaus Uzanus, & ne ab
 oppo-

† Tac. l. 13. Ann. * Id. l. 2. Hist. c *Opportunos magnis
 conatibus transitus rerum, Id. l. 1, Hist.*

oppositione incrementum sumeret, fatius esse puta-
 vit nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasio-
 nem; at unà cum illius morte consideratio tam pru-
 dentis consilii defuit. Nec occulta esse potest major
 illa vis similium casuum, siquidem in horum prospe-
 ritatem conspirant omnia, etsi primo intuitu fini eo-
 rundem planè videantur contraria, atque adeò **opti-
 mum tunc est pati, quod emendare non possis, & Deum, quo
 auctore cuncta eveniunt, sine murmure comitari.* Nec
 decet, ferrum magis obedire Magneti, quàm nos vo-
 luntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui cursu
 illo rapi se finit, quàm qui eidem obnititur. Stulta
 cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo
 certæ esse deficiunt prædictiones de statua, cui pedes
 erant lutei, ut Nabuchodonosor d somniaverat, quòd
 aliam ex auro solido fieri curasset, eamque jussisset
 adorari. Verùm hæc voluntatis nostræ ad divinam ac-
 commodatio non tam bruta esse debet, ut credamus
 omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine
 nostrâ & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim
 animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis
 causa extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia
 à nostra dependerent voluntate, nam nobismet ipsis
 utitur Deus ad fortunam nostram adversam, aut e pro-
 speram. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tametsi
 ea sine nobis dispositæ fuerint, sine nobis tamen fa-
 ctæ non sunt. Disrumpere non possumus illam even-
 tum telam, in textrina æternitatis pertexam, at po-
 tuimus ad illam texendam concurrere. Qui causas
 disposuit, effectus ante vidit, & cursum iis permisit,
 suo tamen subiectum imperio. Quem voluit, à peri-
 culo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut
 in eodem liberè ageret: si illud gratiæ fuit aut meriti,
 hoc justitiæ asseribi debet. Implicita ruinis casuum
 unà cadit voluntas nostræ, cumque sapientissimus ille

G g

rerum

* Sen. ep. .08. d Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream. Dan. 3. 1. e In manu Domini prosperitas hominis. Eccl. 10. 5.

rerum omnium conditarum figulus supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in consumeliam. In disponendis ab aeterno imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo praesentes habuit supremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eaque praescientiâ fultus ordinem rerum aeternum disposuit congruenter motui & executioni nostrae electionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nullam voluntati nostrae infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is, qui immensâ suâ sapientiâ eas longè antè praevidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coegit, quin illa immutavit potius, quia hæc à recto tramite liberè descivit. Crudelitas Regis Petri tum exercita in causa fuit, cur ei frater suus Henricus in corona succederet, non contra. * *Valentior enim omni fortunâ animus est, in utramque partem res suas ducit, beataque ac misera vita caussa est.* Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, praescriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchia hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iisdem postea artibus eam conservatam à Posteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minùs suam fabricatur fortunam, qui eam tuetur, quàm qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile est, quàm facilis ejus ruina. Unica sola hora impiudenter transacta evertit, quod annis multis partum fuit.

Agen^r

*Et Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verè in contumeliam? Ad Rom. 9, 21. * Sen. Ep. 98.*

Agendo & vigilando Dei parantur g auxilia.
 Non enim votis, neque suppliciiis muliebribus auxilia
 Deorum parantur, vigilando, agendo prosperè omnia cedunt.
 Sallust, Catil.

SYMBOLUM LXXXIX.

Concordia res parvæ crescunt, discordia res maxi-
 mæ dilabuntur. Unitæ inter se cuilibet vi resistunt,
 quæ divisæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam
 equinam junctis pilis extrahere poterit, aut sagitta-
 rum fasciculum a diffringere? & singulæ tamen mini-
 mæ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis
 Sertorius, & Scilurus Scythæ vim concordia
 G g 2 adum-

a Funiculus triplex difficile rumpitur. Eccl. 4. 12.

adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum erexit, eâ altitudine, ne subire illa possent; & multum tamen simul milites, confertis invicem scutis, alios unione reciproca, & concordia in altum extolentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contra hac deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: siquidem causa mortis alia non est, quàm dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem prorsus in Rebus publicis accidit; uti eas consensus communis in unum coegit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque ea in duas, immo tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit, & justitia absque ista verò ad arma concurritur, & excitato belli civilis incendio, facile ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apicula discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, fœminam depingebant vestes suas lacerantem,

b Et scissa gaudens vadit discordia palla.

Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatēque communem ii unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tantopere diligit, ut cum eadem, Jobo c teste, Monarchiam cælestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æquè Rebus publicis perniciosum esse, ac divisionem. Concor-

a Ex Iustitia legem in concordia disposuerunt. Sap. 18. 9.

b Virgilius. c Qui facit concordiam in sublimibus, Job. 25. 2.

dia civitatis ornamentum est, murus & praesidium. Ne ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit, Dissensiones domesticae hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordias de Romanis agebat Galgacus: † *Nostris illis dissensionibus, & discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt.* * *Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habentur.* Verum non obstantibus his aliisque rationibus suadent nonnulli Politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rempublicam, eumque in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verum id opinionem illam minimè roborat, quin evertit potius; siquidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuò ad mellis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautae solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potius ex eorundem pugna multa nascuntur infirmitates, & vitae brevitates, dum praedominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solum vegetabilia, quia pugnante illa contrarietate carent, perdurant diutius. Planè necesse est, ut quod à se ipso dissidet, & discordat, patiatur; quod verò patitur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Republica aliquam dissensionum flammam intra certos & definitos terminos continere poterit? quis eam restinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliores, & illa, ut se tueatur, haec ut se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam servituti subicient, aut novam introducent gubernationis formam, quae semper serè tyrannica erit, ut plurima exempla testantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed concordem illos servare potius, & amicos, nec in eius obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui di-

† Tac. in vita Agric. * Tac. l. i. hist.

vili sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ causa est, permittit providentia divina (utpote quæ illam extremè detestatur) ut ex ipsa artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant: factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum eum applausu & amore acceptatus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliasque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potius, ut Status sui unionem foveat, quam facile conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publica, armis, & literis, ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coerceri possint, qui privilegiis gaudent & immunes videri eupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde confurgit gubernatio; & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solum operæ pretium videri posset, & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tantò minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quam pacem bonis reddere; curare verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem

** concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum*

*d Et septimum detestatur anima ejus, eum, qui seminat inter fratres discordias. PROV. 6, 19. * S. Isid.*

dum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebus publicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices : nam ista contrarietas, aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphaeras Reipublicæ, eamque tuctur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut orta aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes; nam si eo non probè curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejusque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quàm ipsorummet Ministrorum id fieri oportebit. Verùm si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quàm ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus facile ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob causam junxere se Drusus & Germanicus, ne fortè afflante eorum favore cresceret discordiarum flam-

ma, quæ in Tiberii palatio successa fuerat. Ex quo illud etiã liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi iudicium, qui inter Reges Lacedæmonios discordias disseminabat, jubebátque, ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hâc nostrâ ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum caussa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eò quòd crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Unum est Principis obsequium, nec rectè curari potest, nisi per eos, qui concordēs sunt inter se: quo nomine Agricola laudat Tacitus, quòd † *procul ab æmulatione adversus collegas* esset. Et sanè minùs incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, si inter eos non satis conveniat id, quòd rarò feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quòd maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus Remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à seipsa servare divisam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem infumere in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distrahere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulæ obsequiis deprimere.

† Tac. in vita Agric.

SYMBOLUM XC.

IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cùm dixit Deum scissurum fluviis a terra; quo innuere volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpserunt; id quod expertus est David in clade illa, quam Philisthæis intulit, & palàm confessus exclamavit: † *Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quàm divisio: nam vel maxima etiam, si dividatur, resistere ultrà non potest. Quàm superbè intra alveum suum

Gg 5

suum

† *Fluviis scindes terra: Habac. 3. 10. † 2. Reg. 5. 20.*

suum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Syndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus fortè submersus fuisset, tantopere is exarsit iracundiâ, ut jussit illicò in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea a quocunque vadari poterat. Eò spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum se b exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam e eriperet. Omnia ista Symbolo præsentis occasionem dedere, significando nimirum per fluvium in diversas divisum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distrahere: quò enim potentia major est, eò majoribus viribus, sumptibusque ad suam defensionem indiget, nec pro ea re habere potest tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diversis pericula minitantur. Estque hoc securissimum medium, & utenti minimè sumptuosum majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diversis Regni alicujus partibus subito ad arma vocat, quàm bellum aliquod solenni ritu indictum.

§. Tutius semper & utilius est, hostium vires dividere, & inter ipsos eorum status discordiæ causas d serere: [†] discordia enim & seditio omnia facit opportuniora insidit

b Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivulos diductus super stagnavisset. Tac. lib. 1. Ann. c Quin ipsum Tiberim molle prorsus accolis fluvio orbatum, minori gloriâ fluere. Ibid. d Prudentis esse Ducis inter hostes discordiæ causas serere. Veget. [†] Livius.

insidiantibus. Ejusmodi artibus dominatum suum in Hispania stabilivêre Phœnices, in varias eam factiones distrahendo. Idem contra eos fecêre Carthaginenses. Eapropter non imprudens fuit consilium Marchionis Gaditani, † quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico suadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porrò factiones, quæ ipsum inter & Patrem ortæ de Corona, Regnum in diversa studia distraxerant. * *Wigentibus Imperii Romani factis, nihil jam prestare fortuna majus potuit, quàm hostium discordiam*. Nulla pecunia locatur utiliùs, neque minori cum sanguinis profusione, aut periculo, quàm quæ expenditur in fovendas dissensiones Regni alicujus hostilis; aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expensæ, nec tanta consequuntur damna. Verùm ea in re singulari advertentia opus est: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt sumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hostilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui absque causâ ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes domus Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suametæraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utiliùs sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm aliæ considerationes minùs solidæ, & causâ eadem, quæ bellum justum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verùm quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus utilis erit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoq; docet fieri proditores. Æmulatio

inter personas sit, non inter officia, Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est; quod unam earum offendit, lædit omnes. Transeunt passiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contempta peccetur, aut inobedientiâ, nec prodicione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immo auxilio iis sæpe fuere. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestrae dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præsto fuit Regi Franciæ adversus Anglos cum hi occupassent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore, quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit eidem Regi suammet præsentiam assistere, ut Hugonortas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis ejicere. Quæ insignis & heroica benevolentia non nisi ingratitude compensata fuit postea, relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiseratione tangi se sinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet, quantumvis etiam longè remotum id sit, adeoque modis omnibus conetur, quâ copiis, quâ subsidiis pecuniariis eidem ferre suppetias, ut corpus, quod ex illis confiat, tueri se possit. Quæ in re errare solent non pauci; dum qui absunt longius, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri ad anticipandos ejusmodi sumptus, majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis viciniore

e Non fraude, neque occultis, sed palam, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci, Tac. lib. 2. hist.

cinior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus. † *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consolunt. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conveniunt; ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispania, Provinciae Italicae, Burgundicae, & Belgicae; siquidem generosa quaedam aemulatione Majestati suae ultrò offerunt fortunas suas, immo & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis unà viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirarunt. Inscribebat Serenitas Vestra renerrimo suo pectori haec obsequia, & crescentibus ejus gloriosis annis unà etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & aestimatio.

* *E juz gareis qual è mais excellente,
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.*

† Tac. in vita Agric. * Cam. Lus.

SYMBOLUM XCI.

Videtur amicitia Rempublicam magis * continere, & majore, quam justitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justii essent, tamen amicitia praesidium requirerent. Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quam belli tempore. Socia fidelis in utraque fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia; in rebus tam se-

cundis, quàm aduersis præstò est, tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque beneuolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item.

Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest; sine communicationis & subsidii mutui vinculo, amicitia minimè; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonfi Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. * *Otro*

¶ Los amigos, que es muy fuerte cosa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamiento del amor pasa, e vence al linaje, è à todas las otras cosas, a fines mayor la cuita, è el pesar, quando se parten. Quanto ergo magis probata, majorisque sinceritatis amicitia fuerit, tantò minùs valebit, ubi semel violari cœperit, Crystallus fracta proffus inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, si infracta dividatur, Gladius semel contractus solidari iterum non potest. Qui amicitia reconciliatæ confusus fuerit, deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parendo Saulis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevolæ jurejurando à Saule firmatæ, satis fuere, ut David de reconciliatione illa securus a esset, aut ut Saul adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cum fratre suo Jacobo in gratiam redire voluit, & tamen si utrinque magna amicitia redintegratæ pignora essent atque indicia, nunquam tamen Jacobi diffidentiam tollere omnino potuere, quin illud modis omnibus conatus est, ut sese ab illo sejungeret, & securitati suæ consulere. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras æruginè b obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitens. Ervigius * (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ sanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit; verum hoc ipsum impedire non potuit, quò minùs Egica Regni suscipiens guberna-

nacula,

a Abist ergo Saul in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad turiora loca. 1. Reg. 24. 23. † Gen. 33. 12 b Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim aramentum, æruginat nequitia illius: & sibi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo. Ecclesi. 12 20. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 18.

naacula, concepti in socerum odii argumenta pra se ferret. In eo, qui laesus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursus stillant sanguine. Injuriae locis paludosis sunt similes, quae licet exsiccentur, facile tamen aquas iterum habiunt. Offendentem inter & laesum umbrae quaedam interjiciuntur; quae nulla exultationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis secura est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum verè ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Praterquam quòd ** proprium humani ingenii est, odisse, quem laeserit.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitiiis, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiat) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitiiis nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnas earum aestimanda est, omnes quippe amicitiae tales nunc sunt, quales illae Philippi Regis Macedoniae, qui eas solà utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitiiis, quae magis ratio Status quaedam sunt, quam mutua voluntatum consensus, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursus exercendum esset odium; falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Praestat itaque, Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verum etsi cautela haec improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitiae anteferi non debet hoc titulo, quod ita plerunque factitent alii. Deficiat sanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his

Sym-

Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hætenus, ad eas pertinent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitias spoliat. † *Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici.* * *Non aureum istud sceptrum est, quod Regem custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque.* † *Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potius, quam muneribus: nam ingratum esse solet rei privatæ studium, cui nunquam fit satis. Illius causa finguntur amicitia, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui * *dum amicitias magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eò minus continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris, quos in arariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo, inquam, quod largiri possunt, quam quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istum omnes ferè Monarchia incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis
illam

† Sallust. * Xenoph. † Tac. l. 4. hist. * Tac. l. 2. hist,

Illam tueri conantur, & consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias seruent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognitâ enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecuniâ & largitionibus Parthos, Germanosque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suavitatis Tisafeni, ** ne tantis stipendia classi Lacedæmoniorum præberet, sed nec auxiliis nimis enixè juvandos: quippe non immemorem esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, & catenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad disperriendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politica Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præsidis. Si quod foris apud externos consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis, quæ terra, quæ mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitteretur, interioribus viribus facile recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immo ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipublicæ suæ viscera continebat.

§. Neque

§ Neque tamen hoc eò dico, quòd persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis subsidio unquam sint, & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeantque armis succurrere potius, quàm opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accepit; armorum verò subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores concilient; uti tum etiam, cum majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quàm armis: nam ratio statùs omnino suadet, ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties nostra eum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quàm intra suamet viscera illud experiri. Sic olim* *fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii sociorum fortunas, non sua rectè defendere, & debuissimus hoc discere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset.* Ista politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem: tamen enim satis scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longè à finibus suis bella gererent. Confinia Statùs vicini Statùs proprii muri sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.

* Cicero pro leg. Man.

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimiam vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres
reli-

* Plin. l. 10. c. 3. §. 1. l. 9. c. 1. de animal.

reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commissum

fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immo & amico, & hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo periculi est ob confidentiam, quàm ab isto propter odium. Cum amico securi vivimus absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeoque sine suo damno pro libitu nos potest impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus suis læsisset, jube-

jubebat lapidibus a obrui, non verò sylvestrem taurum, quia à bove, utpote animali domestico, quo in laboribus quotidianis utimur, minùs nobis metuemus. Amicitie & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facile obtinetur, quod viribus non poterat effici. Quàm speciosis titulis tyrannidem suam velarunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, socios & amicos suos assicere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes; Sabinos in jus civium admitterunt. Tanquam protectores conservatoresque libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuere Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsis eo usque penetrare nequivissent, ignorantia aliena longè latèque se dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non nisi modica exegerunt, & specie quadam virtutum moralium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam & Africam latiùs expandisset, ambitione rostrum suum exacuit, & sævitix suæ prodidit ungues, protectione in tyrannidem versa. Expertæ tunc sunt Nationes exterae, miserè suam illusam fuisse confidentiam, & destructas potentix suæ plumas sub aliis illis oppressione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jactura; cùmque jam tyrannis invaluisset, nec convalescere potuere, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam sensim Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universali in omnes Imperio. Hæc fuit magna illa

Aquila,

a Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur. Exod. 21. 28.

Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis b alis, multisque pennis*; ubi septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus ungues erant. Quoties existimant homines sub alis se stare, & sub unguibus consistunt? quoties putant lilio se regi, & sub spinis hærent ac sentibus, ut non nisi pallio relicto inde possint emergere! Civitas Pisana jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempublicam Florentinam, commiserat patrocínio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procuranda. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Joannem Galeasum Francorum imploravit opem, & hî Mediolanensi statu exutum, captivum in Franciam, abduxere. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm carò sibi steterit, quàmque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverensis Elector, & Grifones, num suam conservaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac tutela in suum Statum admiserunt. Dicat Germania, quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocínio: divisis & dissolutis jam illustribus Provinciarum suarum circulis, quibus splendescerat, & sustentabant diadema Cæsareum: defœdatis fulgentissimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbatâ harmoniâ gubernationis politicæ: exspoliata & ad extremam inopiã redactâ antiquâ ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia, quæ optimè illam tueri ac conservare antea noverat; conculcata & flamma vastata ac ferro à Nationibus exteris, variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc representant, exposita arbitrio: serva amicorum & hostium: fuitmet malis turbata tantopere, ut nec damna sua, nec emolumenta

b Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis, Ezech. 17. 7.

menta queat agnoscere. Ita Provinciis accidit, quæ se-
cum ipsæ non satis conveniunt, & Principibus, qui ex-
traneis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, sti-
pendium non solvat: auxiliares enim copiæ pariter ac
hostiles in illorum conspirant ruinam; quemadmo-
dum civitatibus Græciæ contigit, quando † *Philippus*
Rex Macedonum libertati omnium insidiatus, dum conten-
tiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos
pariter, victoresque subire regiam servitutem coegit. Gloria
primùm ad inferioris defensionem inflamat ani-
mum, & ambitio postea nihil, sinit reliquum. Qui vi-
res suas in alterius impendit gratiam, compensatio-
nem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis poten-
tioris suppetias ferentis amore capitur, existimanti-
bus nimirum subditis, sub ejus dominatu se magis se-
curos fore, magisque felices, absque timore & bello-
rum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes in-
feriores solent imponere, sine injuriis denique & of-
fensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. No-
biles præterea majori honori sibi ducunt, si illustrio-
ri serviant Domino, à quo ipsi honorentur, & qui
plura habeat præmia ac munera, quæ dispertire pos-
sit. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usur-
pationem ferentis opem, aut defendentis promo-
vent. Copiæ auxiliares ei parent potissimùm, qui eas
mittit, aut exsolvit stipendia, & regiones, in quas de-
ducuntur, tractant velut alienas, confectæque bello
cum hoste, in amicum movere necesse est; ut proinde
consultius, & minoris videatur esse periculi, minúsque
sumptuosum Principi inferiori, amicè cum potentiori
transigere, quàm armis auxiliaribus vincere. Quod
sine his obtineri nequit, minús postea, ubi recesserint
iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias
tunc magis metuendum est, quando Princeps, à quo
eæ mittuntur, aliam profiteretur Religionem, aut ad
Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit saltèm,
aut

aut si eundem sibi subicere magni sit emolumentum, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis : nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quàm spes commodi & rationes Status ; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domûs Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat antè, quàm suo deesset officio : quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie : nemo siquidem quisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absq; ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua : cum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidelissimè hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quàm dominatum aestimantes.

Quòd si necessitas aliquando arma auxiliaria petere coegerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt : si curetur scilicet, ut ne copiarum alienarum majores sint, quàm propriarum ; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat ; ut non collocentur in præsidiis urbium, ut misceantur, dividanturque inter milites cæteros, & non in hostem ducantur.

c Tu Cherub extentus, & protegens. Ezech. 28. 14.

SYMBOLUM XCIII.

Tyrhenum mare expertum est sæpius pericula amicitia & societatis montis Vesuvii ; at non semper damnis nostris sapere discimus : facile enim à vana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Jam pridem sapientissimus

evafisset Mundus, si suismet experiētiis edoceri se passus esset ; sed temporis longinquitas eas rursū oblitterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per

montis illius declivia solo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immisso paucis post annis aratro in agrum denuò coloni converterunt, Evanuit damnorum memoria, aut certò nemo eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut meritò eorundem metus debuisset esse perpetuus. Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & siccitatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil suspicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque strinxit undarum suarum brachiis, nullâ habitâ ratione illius, quæ inter ambas istas naturas intercedit, contrarie-

tatis. Verùm dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus ille moliretur. Crevit inter utrumq; communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, sicutum illum amicum non nisi munimenta adversus se erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac nostrâ ætate contigit) ignem admoverit. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi stricturæ quædam lucidiores, aut ignes festivi artificiales videbantur; at paucis post horis funesta fuere prodigia. Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incensas evomuit liquefcentium metallorum indigestas materias, quæ in illius fervebant stomacho, & per montis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circumjacentes agros sese effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu metu aliquo factum id fuerit, seu astu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis namque antiqui fœderis vinculis necesse erat, ut ad defensionem suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ metuentis; ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superiore hoste domiti: ignis enim (ut alicubi loquitur Spiritus sanctus) [†] in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis natura obli viscebatur, Pisces flammis innatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœdera, quæ disparis naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coierit; nam cum nulla graviora sint odia, quàm quæ ex Religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens dissimulet, quin tamen erumpant aliquando,

do, nemo unquam impediet. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis dissident; cumque creaturae sumus aeterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona esset infidelium amicitia, Justitia tamen divina non permittit, ut hostium suorum operâ fines nostros consequamur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelem manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessimum fuit per foedera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familiae illius memoria. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriae Caroli V. Imper. quàm extremâ necessitate ductus, foedus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis; quæ profecta à dolore Christiano piè interpretabimur, cum aliàs omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus poenam Deus repetiit, morte violentâ & infelici eos tollendo è medio. Quod si ea severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumque implorant auxilium, quid iis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in causa sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud † Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albigenensium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma sumperat, centum millium hominum conflato exer-

† Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 2.

citu, cum contra Catholici non nisi equites octingentos & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen proelio victus occubuit. Simul ac Judas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam sine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatus duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interit. Eandem pœnam, eademque ex causa etiam dedere ejus fratres Jonathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

§. Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis, quàm universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod facilè alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentiâ capti fuerint animi. Poterit quidem Politica divinis diffusa præsidiiis, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes merè apparentes locum non habent. Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjamiticæ tribus ultimam in Regno Asa) communiebat, ejusque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tutò posset ingredi, aut inde egredi: belli seges ea fuit inter ambos illos Reges, metuensque Asa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baasa fecerat; hoc egit primùm, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse iniit: [†] quod cum audisset Baasa, desistit edificare Rama, & intermisit opus suum; tamen verò urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus

^a Sermo eorum ut cancer, serpit. 2. Tim. 2. 17. ^b Anno autem trigesimo sexto Regni ejus ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tutè posset egredi, & ingredi de regno Asa. 2. Paral. 16. 10.
[†] Ibid. v. 5.

effectus, displicuit tamen Deo, quòd in illa potius, quàm in auxilio divino suam collocasset fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella imminaretur, quæ re ipsa deinde evenire. Ex hoc ipso facile colligere licebit, quantam Dei offensam incurret Regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Austriacam Domum. Qua in re obtendere non potest titulum defensionis naturalis in extrema necessitate, quia nullâ prius laceratum injuriâ, & absque ulla causa, cum omnibus illius hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status suos illud fovendo, eosque dilatando usurpatione injustâ Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam à Gallia venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum plena potestate Legatos ablegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militates suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacra pagina in Amasia Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, jussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quòd non in Deo potius spem suam ac fiduciam deposuisset; & quia illicò paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

H h 3

§. Illa

Quia habuisti fiduciam in Rege Syria, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syria Regis exercitus de manu tua, &c. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex presenti tempore adversum te bella consurgent. 2. Par. 16. v. 7. 9. d. O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim. Quòd si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hastibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. 2. Paral. 25. 7. & 8.

§. Illa foedera cum Hæreticis licita sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum causa sunt; quale fuit illud Isaaci cum Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Inito semel cum Hæreticis foedere, alióve pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adverfetur, & jurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica: per ejusmodi enim Sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sanè grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque est securitas, quàm jurisjurandi religio, qua si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verùm, etsi nulla intercedit Sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsa veritate, fidelitate, & justitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & sicut nemini Catholico licitum est occidere, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Josuef Gabaonitis fidem servavit; quod Deo tanto pe-
re placuit, ut victoriæ adversus hostes concedendæ causa ipsum etiam caelestium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Josue, & sistendo Solem in cœli medio, ut hostium cædem tantò meliùs posset prosequi, & pacti obligatio-
nem

*e Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali. Gen. 26. 28. f Juravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contem-
gere, Jos. 9. 19.*

nem g adimplere; & quia trecentis annis pòst Saiil
 fœdus istud violavit, punivit Deus Davidem h fame
 triennali.

g Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occum-
 bere spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea tam longa
 dies obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.
 Jos. 10. 13. h Facta est quinqué fames in diebus Davidis tri-
 bus annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini, di-
 xitque Dominus: Propter Saiil, & domum ejus sanguinum,
 quia occidit Gabaonitas. 2. Reg. 21. 1.

SYMBOLVM XCIV.

Q Vando Sol in linea Æquinoctiali constitutus, exa-
 men est lancium libræ, lucem suam quaqu-
 Hh 4 ves-

versum spargit tanta cum justitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non absque omni tamen respectu ad zonas viciniores, suoque imperio magis subjectas quibus majorem vim lucis impertit, iis præsertim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt propius, & niquæ fortè Provincia caloris intemperiem experiatur sub zona torrida, ipse ejus situs in causa est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque Sol in linea æquinoctiali efficit, tam illustri cœli parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in ea fixisse sedem (sitamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara pontificia, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis justitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quod à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quò nequicquam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantia, splendores illius non penetraverint. Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fusorio calice ab aliis spuris segregantur metallis, signo illius monetario *Tas* consignatæ verum suum pretium valorémque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, alique complures ultrò Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quod Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxia. Ex verò, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plumbeæ sunt & stannæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeò ut vix ad quintam usq; generationem (quemadmodum frequenti experientiâ compertum fuit) perveniant. Unà
cum

cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Isaïam Prophetam a olim prædicta, quæ suo dein robore spirituales quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano bilanx esse potuerit, & supremum eorum tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quàm vis aut coactio. Quòd si hæc aliquando immoderatio fuerit, effectus planè contrarios habuit: cæca enim est indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas pontificia inermis etiam, instructissimis exercitibus validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, ne utiquam fregisset animum hominis illius barbari. Unicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quàm duræ etiam filices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa oporteret: etsi enim Fidelium pietas dignitatem pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potius, quàm ut iis uteretur, nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando verò spreta isthac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultra reverentia, immo ferire audeat, non secùs ac si foret temporalis; & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, cujus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum su-

Hh 5

pernè

a Tunc videbis, & affluet, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, sortitudo Gentium venerit tibi. Isa. 60. 5.

pernè incurvatum, ut conducat; non acutum, ut fau-
 ciet. † *Summus Pontifex summus homo est*, adeoque non
amulationi, non odio, non privatis adfectionibus, quæ bello-
 rum semper sunt incentiva, obnoxius esse debet: nam
 illud in summo Sacerdote etiam cœca Gentilitas ex-
 poscebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, ani-
 mos magis feriunt, quàm ensis in corpora sæviat. Plus
 auctoritas valet, quàm arma, ad componendas Prin-
 cipum lites: hi enim, si videant, cum suo fungi offi-
 cio ex amore paterno, à passionibus, affectibus & ar-
 tibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes
 ultro deponunt. Experti id sunt Pontifices pluri-
 mi, qui communes omnium Patres, non neutrales se-
 se gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit al-
 teri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pon-
 tifices verò omnium esse debent: id quod in lege ve-
 teri indicabant ejus vestimenta, quæ singulari con-
 texta artificio totum terrarum orbem exhibebant.
 Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, tum
 præsertim, cum alienarum calamitatum non nisi
 otiosa spectatrix est. Si contendentes inter se filii
 pater immotus consisteret, meritò illi imputaretur,
 si alter ab altero damnum acciperet, oportet, ut nunc
 amore, nunc severitate eos ab invicem distrahat, po-
 nendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius
 etiam causæ patrocinetur, ut alter ad æquam com-
 positionem adduci possit. Eodem quoque modo,
 si paternas Pontificis admonitiones audire nolue-
 rint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus aucto-
 ritati debitam exuant, nec ulla spes supersit, eos in-
 ter se conciliari posse, perutile fore videtur, si stete-
 rit pro parte magis æqua, & suos reflexerit oculos
 in tranquillitatem publicam, & exaltationem reli-
 gionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec al-
 ter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus,
 quàm illius causam approbat, utrique cooperari cen-
 sebi-

† Tac. l. 3. Annal. b *In veste enim poderis, quam habe-
 bat, totus erat orbis terrarum, Sap. 18. 24.*

sebitur. Atque In Italia magis, quàm in ulla alia orbis parte illa Pontificum advigilantiâ opus est: nam si sumum erga Francos affectum ita apertè semel prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certò sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniâ magis sese addictos faventèsque exhiberent, ad Franciam nimirum tantò melius cohibendam, quòd si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria, & cautionis illius immemor sæcularibus armis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italia motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis † Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæensis & Andium Comitem contra Manfredum * utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit: Nicolai Tertii, qui potentia Regis Caroli stimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai IV. qui cum Alphonso Rege Aragonio adversus Regem Jacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem laceffit, & à Carolo Valoësi Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit suppetias: Eugenii Quarti, qui Andiensem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum: Clementis Quinti, qui Philippum Valoësium advocavit in auxilium contra Dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Galliæ Rege fœdus pepigère adversus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispanos Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quòd tantum Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimum deprimi. Moverit fortè ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè respondit effectus.

Verùm sicut pontificii muneris est omnem adhibere

H h 6

bere

† Zurit. hist. Aragon. * Mar. hist. Hisp. l. 13, c. 13.

bere curam, ut in quiete ac tranquillitate conserventur Principes, ita hi vicissim debent (tametsi nullum esset divinum præceptum, uti revera est) suos semper defigere oculos, Heliotropii ad instar, in Sole isto Tiaræ pontificiæ, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. † Eam ob causam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonius fato jam concessurus, ut auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potius duceret, caveretque eos offendere, tametsi justissimam habere causam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari solent, si suam adversus Pontifices tueri possint gravitatem. Iis sese submittere non vilitas animi est, sed Religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam principibus cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut norint quantus rebus sacris habendus sit honos. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potius apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abjectionem interpretari audeat. * Ita Constantino Imperatori nemo vertit vitio, quòd in Episcoporum concilio locum humilem occuparet, uti † nec Regi Ægicæ, cum in alio sacrorum Præsulum conventu Toleti celebrato in terram sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto succedunt; Contentiones sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Equis rationem principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi cœunt. Quantò illa est gravior, tantò plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In regnis alienis obedientes habet subditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigerat hominum pietas, & à conflictu armorum ad librorum devenitur prælia, obe-

† Zurit Ann. de Arag, * Euseb, in vit. Const. † Chron. Reg Goth,

obedientiâ in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religionem immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentia Sacerdotii consistit; quæ causa fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suâque tam prudenter moderari, ut ne quam summis pontificibus offensæ dent occasionem. Fiet verò istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolatèque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria, si pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad spirituale subditorum emolumentum non conducat. Cùm Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ causa in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postulabant Legati pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid; ipse verò respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur; nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paulatim itur longius; cujus principii si quis obstiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis, qui Episcopatum Cæsaraugustanum † Cardinali Ausiæ Dezpuchio contulerat, eò quòd ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex

H h 7

dedit

c Honor Sacerdotii firmamentum potentie assumebatur.

Tacit. lib. 5. Hist. † Zur, hist. Arag. Mar. hist. Hisp. lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti suo Alphonso, cui jampridem fuerat destinatus. Eadem contentio paullo post de Turiasonenſi Ecclesia orta fuit, cui cum quidam supremus iudicii Praeses praeficeretur Episcopus, iussit eum illico renuntiare Inſula; ni faceret, cum & cognatos ejus omnes è Regnis suis ejectionem iri minitabatur. Idem postea fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchenſi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclesiae dederat Praetulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hispanos omnes Roma iussit egredi, statuitque ea super re & alias ob causas concilium cogere. Cumque deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hispaniam ingressus esset, reverti eum Rex iussit, graviter conquestus, non tractari se à summo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclesiae Filius mereretur, vehementerque miratus. Legatum negotium istud in se suscepisse. At ille modestè respondit, renuntiare se Legati privilegiis, & Regis iudicio acquiescere; quae cum conditione, & bonis Cardinalis Hispaniae obsequiis admissus fuit, omnisque controversia composita. Verùm gravis causa sit oportet, aut naturalis defensio, ut ejusmodi usurpentur media; dignum quoque paterno pontificum amorem, minimè insulam dare, sed benignitati semper studere, ad conservandam mutuam cum principibus amicitiam: etsi enim duplicem manu suam portet gladium, spirituales nimirum & saeculares, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensoresque Ecclesiae executioni mandari debet. *Onde conviene (verba sunt Regis Alphonſi Sapientis) por razon derecha, que estos dos poderes, sean siempre acordados, asi que cada una dellos ayude de su parte al otro: ca el que se desacordase, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la justicia, e non podria longamente durar la tierra en buen estado, ni en paz, si esto se fiziesse.*

Facile

Facilè equidem credo, satis eam rem cordi esse omnibus iis, quotquot in suprema illa sede Deus collocavit, sed perturbant curam istam interdum aulici Romani, quorum unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitatur etiam Ministrorum quorundam ambitio, qui in summorum Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immo & animi aversione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occasionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur esse animo, sub specie religionis & zeli violenta suggerunt consilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepescat, non absque insigni Reipublicæ Christianæ detrimento, & refrigescat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ instar eas fovet, calentesque conservat.

SYMBOLUM XCV.

Inter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum sese Isthmus tuetur, tanquam utriusque arbiter, non uni magis adhærens quam alteri; unde fit, ut, quod mare unum illi adimit, restituat alterum, & pugna utriusque æquè potentis integer conserveatur. Etenim si unius fluctus nimium intumescerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Isthmus esse desineret. Isthac inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petrum Asagram diu feliciter conservavit in Statu suo Albarracinensi, † in Castellæ & Aragoniæ confinibus sito: quilibet enim istorum Regum cavebat sollicitè, ne ille ab altero opprimeretur, quâ mutuâ inter utrumque æmulatione Status ille libertatem suam retinuit integram. Atque ex eo intelligere possent Allobrogum Duces, quan-

† Mar. hist. Hisp. l. 11, c. 16,

quantum ad ipsorum securitatem interfit, si communes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ præbeant, serventque in sua potestate ea propugnacu-

la, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere possunt, siquidem ea in re eorum amplitudo, conservatio, & amicitiae necessitas consistit, propterea quòd Coronæ utriusque interfit quàm plurimum, ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armisque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc solum expediret Ducibus, communi isti renuntiare amicitiae, & uni certæ Coronæ sese adungere, quando altera armorum vi statibus illorum dominari contenderet, & præsertim Corona Francica: hæc enim, si
Hispa-

Hispanos Italia ejiceret, tam fieret potens (extenso jam suo dominatu ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confusis Sabaudia & Pedemontii Statibus necesse foret, aut eos Coronæ Francicæ uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem : quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispaniæ verò difficile admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quòd tam longè absit ab Italia. Periculum istud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli Octavi Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germania nascituræ essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domûs Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Sicilia, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi posset. Ut verò etiam Hispaniæ potentiæ intra suos contineretur terminos & juribus successionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æstimare Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nullâ belli datâ occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica, nonnulli servitutem existimant, cùm præcipuum potiùs quietis libertatis & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quòd utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & iniam navem saburrâ aut lapidibus imple-

tam videt periculum inde eidem creari putat. At qui prudentius istud considerat, facile agnoscit, ab ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cum in hæc verba loquitur: † *Mirari mihi subit impervestigabilem Dei sapientiam, quæ planè contraria uno sine conclusit. Nam cum duas adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteri alteram subjicere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transire audeat, veterisque Regnorum limites convellere. Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; Interjiciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditus facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ. si ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concedidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque medius eas aut clausas servaret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentia effecit, ut Status Salusitanus in Allobrogum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit: eidem innitebatur Alphonsus Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci suaderet, ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subjiciant, prout in Genuensi expeditione tentari cœptum. Hujus consilii vim minimè assecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam è*

Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat : nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat introduci aliud præfens, & omnino certum, de Francis in Italiam admittendis: neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositasque Nationes pax conservari poterit ; nec aliud inde Italiae fore commodum, quàm quòd serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præstò sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verùm etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros ; uti re ipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Castrocani, aliique, qui illorum implorârunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quòd iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum † *quoties isti concordēs agebant, spernebatur Parthus : ubi verò dissensere, dum sibi quisque contra amulos subsidium vocabant, accitus in partem, adversum omnes valescebat.* Quòd si ista Francorum potentia Pinnarolam eâ lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiae esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursus dimittere, ubi sic expedire visum fuerit, habuisset sanè consilium, istud politicam aliquam rationem & speciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipsas Italiae portas constituere, ut prohibitu, quoties aut ambitio, aut levitas suaserit, eam possit subingredi, atque ut ex isto metu Hispani nunquam non in armis vigilant, deturque occasio,

ut alii

† Tacit. lib. 6. Annal.

ut alii quoque principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam consilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contra adimere principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipsi Alpibus imperitabat.

§ In reliquis Italiæ principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstructam, uti Consul Quinctius dicebat Ætholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se a jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansere neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem quærentes miserè perièrè) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unius ejusdemque domûs inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo supernè habitantem opplet; hic verò contra infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quòd neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem se gessit † Ludovicus Undecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§ Ne porrò falli se sinant principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires: nam revera aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tueatur, & in Regno tuo detineantur Franci, nec neu-

tra-

^a Quippe sine dignitate præmium victoris eritis. Liv. l. 35.
[†] Phil. Comin.

tralitate fortè, aut benevolentia aliò invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratúmque, ut sola etiam affectûs declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideo bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intrà illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus Quintus Imperator, quando, ut Italiæ quietem restitueret, eas penitùs extinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Reipublicæ Hispaniæ sese faventiores exhibuère, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, unà cum Statibus suis optata quiete fruerentur, & si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa, quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuunt melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibimet ipsi dominentur, aut in Reipublicas diversi aut certo aliquo capite constituto; verùm cogitationes istæ, suppositâ Italiæ conditione, pro discursu sunt potius quàm ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè defunt rationes, quibus facilè quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (de vix præsertim ætate, qua ordinariè omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licèt eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda dis-
tribuen-

tribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cum plurimum aliàs Christianitati conducatur, Pontifices communes esse omnium Patres absque diffidiis cum Principibus aliis, futurum eâ ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliae ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quòd si aliquis totius Italiae Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tamen si id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut foedere) nullo modo sese tueri posset; quo porro fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amissa suâ libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernatur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potiùs bellis mutuis intestinis ultro accersitis se conficient, uti sæculis retro præteritis accidit; si quidem Natio Italica tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolutè, aut parère.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiae necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius principes bellorum toleret motus, nec
armis

armis utatur alienis; quæ causa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pace & tranquillitate fruita semper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam sese adjungendi, movere potest Nationem Italicam, ut cum præsentis Statu se conformet, posito præsertim, quòd si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Siciliae fiat immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cùmque alterutra è duabus illis nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, si quidem ambæ istæ uni eidemque subsunt Clima, quod eas reddit similiores in firmitate Religionis; in observatione justitiæ, in actionum gravitate; in fidelitate erga suos Principes, in constantia promissorum & fide publica; in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conservet, quæ justo nunc titulo possidet, quippe qui majore cum Statûs emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africae Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titulum generosè respuit, dictitans nihil se in illa cupere, quàm quod jure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamq; variæ restitutæ urbes, absque eo quòd Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non urset necessitas) sive pro defensione propria, sive pro aliena conservatione; uti re ipsa experti sunt Mantuani Duces. Quòd si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed

sed ut Imperator justitiam administrare posset iis, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: posteaquam enim Dux Nivernensis per Marchionem Mirabellanum Regiæ suæ Majestatis tutelam & consensum pro matrimonio filii sui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiisset, utrumque obtinuit, sed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitum Estrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nulla prius cum sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit imprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia sortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum providentia divina ruinam urbis Domusque Mantuanæ ob Principium illius vitia, & illusa sæpius matrimonia disponderet, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque adeò dum hæc in Hispania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, non nisi inanem hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica, & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Governatori Mediolanensi aperuit, ultrò pollicitus, si armis suis sibi præstò foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, suapte interim spontè cum eo transegit, sperans Espadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem per-

perscribebat) ut facilius deinde Imperator controversias in Monferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium effecit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem suspenderet, quantumvis aliàs pacem Italiæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemq; æmulationis causam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebatur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur missis insuper literis ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Cæsaream Majestatem ipse destinaret. Verùm cum tractatus ille minimè succederet, absque Majestatis suæ jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter opinionem bello implicaretur, palàm protestata copias istas militares non nisi auxiliares esse Cæsaris, ut via justitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus verò conditionem, quam Dux Niverneus illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo, admittere nunquam voluit, ne cuiuspiam fortè videretur, Majestatem suam privati commodi gratiâ potius, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis sese immiscuisse. Hæc ipsissima rei veritas est, nota per paucis, & à multis tamen per calumniam graviter injustèq; tractata.

Deponant igitur Italiæ Principes ac Respublicæ inanes illas suspicionum umbras, certò sibi persuadentes. Hispaniam hoc solum spectare ac cupere, ut suam inter illos magnitudinem conservet, non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, si quidem amant Italiæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi sibi inaniter & absque fundamento imaginantur, gravissimorum motuum causa sunt, cum nullum sit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.

Victoria in bellis justis pacem ut finem spectat, ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem adducit, atque adeò illa magis erit gloriosa, quàm minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur: illa, inquam, quæ minùs pulvere & sanguine respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ sic obtinetur.

— † *Dulcis sine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Deus sacrificabant, bovem vero pro iis, quas ars & industria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, gloriosius

uti-

um fieri potest, acres conflictus & oppugnationes
 a devitant, majorique sibi ducunt honori, si efficiant,
 ut hostis ultro se dedat, quàm si viribus & armis eun-
 dem superent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pa-
 ctis & conditionibus in suam redegerat potestatem,
 & autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tan-
 quam in campo victor, vi armatâ eandem occupasset,
 detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob da-
 mna videlicet, quæ facere illi possent, si liberi dimit-
 terentur; ipse verò respondit : *Plus in pulverem pyrium,
 glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quàm
 periculum istud mereretur.* - Egregia fortitudo est, quæ
 minori sanguinis impensa ad deditioem compel-
 lit; & bellum felix, quod miserando & ignoscen-
 do *b* transigitur. † *Quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ be-
 neficentiâ adversus supplices utendum.* Istanc animi ge-
 nerositatem hâc nostrâ ætate vix usurpari videmus,
 quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitu-
 dinem exercendam, magis ad vastandum, quàm ad
 vincendum armis concurritur. * *Vbi urbibus exustis,
 vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ut in
 Germania & Burgundia fieri cernimus, solitudinem
 faciunt, pacem appellant.* O lævitiem barbaram, & ab
 omni ratione humana alienam, ipsimet Naturæ bel-
 lum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit
 ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis
 proximas succidi vetant sacræ paginæ, quia ligna sunt,
 non homines, nec hostium numerum augere c possunt.
 Tantopere Deo displicet sanguis in bello effusus, ut
 quam-

a *Dare in discrimen legiones haud imperatorum ratus.*
 Tac. lib. 2. Ann. b. *Bellorum egregios fines, quoties ignoscen-
 do transigatur.* Tac. lib. 12. Ann. † *Idem ibid.* * Tac. in
 vita Agric. c. *Quando obsederis civitatem multo tempore, &
 munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides
 arbores, de quibus quis vesci potest, nec securibus per circuitum
 debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec
 potest bellantium contra te augere numerum.* Deut. 20. 19.

quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicumque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septem, extra castra, lustraretur. Aeneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare antè, quàm puræ lympha eas abluisset:

*Attrectare * nefas, donec me flumine vivo*

Ablucro,

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrum-punt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hanc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigisset, extrui præcepit; ut illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem e transierat, aut illud Josue post reportatam ab Haitis victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cum prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & si fiat secus, ea pollutum g iri.

§. Verùm effrenata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi nec virium robur sese exferit, nec sanguis profunditur, qua eadem de causa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonfus tertius propterea solum in pugna ad Arcos cladem accepit, quòd Legionensium & Navarrorum adven-

I i 3

tum

*d Manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo. Num. 31. 9. * Virgil. e Et edificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit. Deut. 27. 5. f. Tunc edificavit Josue altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit. Jos. 8. 31. g Si altare lapideum feceris mihi, non edificabis de sèctis lapidibus, s; enim levaveris oculum super eo, pollutetur. Exod. 20. 25.*

tum præstolari noluiſſet; uti & Tillius in prælio Li-
pſienſi, quòd non expectaſſet Cæſareas copias. Qua in
re egregiè fallitur ambitio, ſiquidem victoriarum glo-
ria non tam in armorum robore ac viribus eſt poſita,
quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit conſiliis: nam
illa à caſu pendent, hæc verò à prudentia. Sat citò vi-
ctoriam obtinet, cui cum iudicio proviſum eſt, ne
vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem
ſequitur impetum, ac ſemetipſam perdit. Plurimum
ſubditi ſuo debent Principi, qui ſpretis trophæis &
triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conſer-
vet, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori
ſiquidem venit pretio, quæ pecuniâ, quàm quæ ſanguine
emittitur. Et plerumque felicitiùs ſecuriùsque haſtis
aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta ſemel victoria ob præteritorum caſuum va-
rietatem ſuimet oblivifcitur; gloriâ evaneſcit; gaudio
perturbatur; lætatur ſpoliis; acclamationibus fit
confidentior; ſanguine profuſo hoſtem contemnit, &
ſecura obdormiſcit, tunc præſertim, cum vigilare vel
maximè eam oporteret, majorèmq; præ ſe ferre for-
titudinem in ſemetipſa edomanda, quàm in hoſte de-
bellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm
à animi magnitudine proficiſci poteſt, & in triumphis
de effectibus noſtris & paſſionibus caſus locum non
habet. Decet igitur, ut poſt obtentam de hoſte victo-
riam, ſupremus militiæ Dux in ſemetipſum protinus
deſcendat, ac prudenter fortitérque componat ſuorum-
met affectuum civiles motus: abſque hoc enim trium-
pho ne ipſa quidem de hoſte victoria ſatis ſecura foret.
Ad ipſa ſpolia & trophæa majori cum ſollicitudine vi-
gilet: nam metus in periculo cuſtodias excubiâſque
duplicat; qui verò extra illud verſari ſe exiſtimat, ſo-
mno ſe dat. * Iofue non contraxit manum, quam in ſublime
porregerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habi-
tato.

h Satis citò incipi victoriam ratus, ubi proviſum foret, ne
vincerentur. Tac. l. 2. Ann. * Joſ. 8. 26.

Hai. Nulla est securitas prælium inter & victoriam, Desperatio multa audet. Vilissimum etiam animal, si vexetur, contrà insurgit, Alberto Archiduci carò stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse aiebat Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hostem i desavire. Ingeniosa præterea est ipsa calamitas, adeò ut eà pressus hostis occasione uti soleat, & in uno sæpe momento amissa recuperet, hâc ipsâ suâ inconstantia Fortunam deludens. Cùm maximè splendet, vitrea est maximè, & citissimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophæum cedat. Eundem semper casum præ oculis habeat, contemplan- do uno eodémque tempore sub ærumnarum aquis demersam palmam, quam triumphantem sustulit; haud secùs atque in palma præsentis Symboli videre licet, cujus adversa species oculis subjicit, ad quem statum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria possit reducere. Prudens isthæc considera- tio in causa fuit, cur sponsus sponsæ suæ oculos aquarum rivulis k compararet: in illis enim agnoscitur & componitur animus, pro adversis casibus. Ingens gloriæ hostis prosperitas est, confidentia quippe vir- tutem socordem ac negligentem efficit, & superbia periculum despicit. † *Acriore hodie disciplinâ victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam ho- bescunt.* Parta semel victoria victo sæpe felicitatis, vi- ctori contra infortunii solet esse principium: hunc e- nim fortuna prospera excœcat, ille adversam emen- dare satagit. Quod arma florentia vincere nequive- runt, prostrata interdum obtinent, & dispersa hinc inde spolia: his enim militum alitur cupiditas, sine disciplina, sine ordine; uti Sarmatis accidit, * *qui cupi- dine*

i Num usque ad internecionem tuus mucro desaviet? an ignorat, quòd periculosa sit desperatio? 2. Reg. 2. 26. k Oculi ejus sicut columba super rivulos aquarum. Cant. 5. 12. † Tac. l. 2. hist. * Tac. ibid.

sine præda graves onere sarcinarum, velut vincti cadebantur. In Tarrensi proelio adversus Regem Franciæ Carolium octavum infeliciter, aut ancipiti saltèm Marte pugnatum fuit, eò quòd milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Ea propter Judas Machabæus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset proelium hostium spolia *l* tangeret.

Victoriæ pluris à progressibus, qui inde sperari possunt, quàm à seipsis æstimandæ sunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiores fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quàm armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æquè facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursus erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni *m* darentur.

Verùm tametsi perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentia, habitâ ratione temporis, loci & occasionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad focerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: † *In ejusmodi casibus eum audiatur, qui majorem habet experientiam. Illa bella bene feliciterque mihi evenere, quæ cum animi modestia confeci: sæpe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi*
blan-

l Sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnatæ eos, & sumetis postea spolia securi. I. Mach. 4. 18. in Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans, Tacit. lib. 1. Ann. † Cassiod.

blanditur Fortuna, qui minus superbiâ sese effert. Hoc tam prudenti consilio minimè hoc tempore usi sunt Franci, quin immo gravius jugum Germaniæ impoluere, quàm unquam sustinuit, unde quàm celerrimè impetium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob everfa elegantissima Syracusarum in Sicilia ædificia plorare visus est, quàm virtus & gloria, ob eadem armis expugnatas, cum triumphans eam urbem ingrederetur. Gravius fortissimus ille Heros Tillius multorum corda sauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgensi profudit excidio, quàm armis ipsis & ferro. Et licet Josue exercitûs sui ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabaonica captorum cervices pedibus conculcarent; id tamen non ex superbia factum aut inani gloria, sed ut animos militibus suis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eodem est vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositati, quàm viribus sese submittere.

— † Expugnat nostram clementia gentem,

Mars gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecere, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sanè perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio:

* Una salus victis, nullam sperare salutem.

Fuere nonnulli, qui impie magis, quàm prudentes pro majori securitate Nationem hostilem penitus extirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginiem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut co-

I i 5

gen-

n Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum: Jos. 10. 24. Nolite timere, ne paveatis, confortamini, & estote robusti: sic enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis. Jos. 10. 25, † Claud. * Virgil.

gendam, ut aliò commigraret, Consilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantopere enim eâ re exasperati fuère, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxère vitam, quæ instrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

SYMBOLUM XCVII.

DE victo Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tantò faciliùs monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriae spolia armant victorem, & potentiozem efficiunt: atque adeò victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas deditione militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castrorù, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initiò fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevère. Iisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, partorum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficiùm existimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere & bellum sibi accersunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod restitunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & si postea pœnitidine ducti, aut lacesiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiã omnem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbitrium

trium consignaverat, quâ deinde à Francis occupata, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit, Detentione eorum

quæ occupata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam ad obtinendam pacem, ubi necessitas postulaverit. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æstimanda sunt, cujus cæca cupiditas iis sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eisdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca quædam munitiora è suis manibus dimittere, quod ingru-

ente postea bello sed seriùs deplorant, Necessitas præfens præteritam accusat liberalitatem. Nulla potentia tantùm de seipsa confidat, ut se non omnibus istis prædefensione sua indigere existimet. Non unguis suos aquila exuit & si id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, siquidem Pavo longè est elegantior, sed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque secuta foret hodie in Italia auctoritas suæ Majestatis, si conservasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, similiùmque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne restitutio quidem statûs alicujus fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac legniter armis uti. Ista corripere ad intentandos solùm ictus, periculòsum certamen est. Eductus è vagina gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in eadem reconditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium defavit. Ignis instrumentum est belli, quò cum in manu sua suspensum tenuerit, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur sole, agros proprios atque unà semetipsum pessundat. Refrigescit & languet virtus, si occasiones defint, in quibus sese exserat, & spolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum suum in hostili terra hospitari voluit, * *ut præda ad virtutem incenderetur.* David extra Regni sui fines hostibus suis Philistinæis *a*ivit obviam; & Joas Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Judæ intra suimet Regni limites aggressus est, & *b* cecidit. Bellum domi suæ diu ferre nequeunt subditi amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quòd si
id.

* Tac. lib. 4. hist. a *Venit ergo David in Baal Tharasim, & percussit eos ibi.* 2. Reg, 5. 20. b *Ascenditque Joas Rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias Rex Judæ in Bethsames oppido Judæ. Percussusq; est Judæ coram Israël.* 4. Reg, 14. 11.

id fiat, ne hostis amplius irritetur, & ut tantò faciliùs
 ejus mitigetur animus, imprudens planè consilium
 est: neque enim hosti manifesto blandiri oportet. Si
 conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam
 interpretatur, sed animi vecordiam, & spectat auctorita-
 te, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt.
 Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia,
 quâ erga Carolum Sabaudia Ducem usus fuit. Bellum
 hic susceperat adversus Ferdinandum Ducem Mantua-
 num, juris antiquitus in Monferratum obtenti vindi-
 candi causâ; Rex verò Philippus tertius minimè con-
 sultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite armis illa
 decideretur controversia, & Principum duorum con-
 tentione Italia totius pax turbaretur, movit cum exer-
 citu contra dictum Sabaudia Ducem & urbem Asti ob-
 sidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factum
 facillimum fuisset) sed ut armis minitendo Ducem ad
 pacem adduceret, id quod reipsâ obtinuit. E qua Regis
 moderatione majores deinde sumpsit animos, & con-
 siliâ, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud susci-
 pians bellum magis sumptuosum, quàm illud prius. Un-
 de factum, ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret,
 quam tamen occupatam mox restituit; càmq; sua Duci
 consilia feliciter succederent, in ito Avenione cum
 Francis & Venetis foedere, tertium Italia quietem per-
 turbavit. Quæ bella omnia facilè evitari potuissent, si
 mox in primo dimisisset, quod Hispania arma præten-
 debant, etiamsi vel statûs sui partem perdere debuisset.
 Qui semel potentia majori opponere sese ausus fue-
 rit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumq; se vide-
 rit: ita Vocula agebat ad tumultuantes Legiones, cùm
 eas contra rebelles quasdam Francia Provincias inci-
 taret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione
 sunt, quod ferire possint, sed quod ferire nôrint. Ne-
 mo eum invadit temere, qui contra vicissim audet.

*c Nunc hostes, quia molle servitium: cùm spoliati, exu-
 tique fuerint, amicos fore. Tac. l. 4. histo.*

aliquid. Omnia ferè bella ex eo nascuntur fonte, quia qui imperitur, aut negligentior est, aut timidior. Non grave adit discrimen, qui adversus Principem pacis-
 amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, sem-
 per illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur
 in Italia Hispanorum Principia, quæ communiter ani-
 mis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeò pacis
 amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari pa-
 rata sit. Illud equidem refert plurimum, si nòrint Prin-
 cipes, Majestatem suam sinceram semper cum illis &
 mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eo-
 rundem conservatione defensionèque deestaturam,
 nec quicquam intermissuram diligentia, quod ad Pro-
 vinciarum illarum tranquillitatem possit conducere:
 sed & istud scire oportet, quòd si quis iniquè ejus se
 auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjurârit,
 causamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicis-
 sim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit,
 retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Justitiæ
 tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum
 qui sine causa litem intentat alteri? Quis gladii sui
 vires non experietur in potente aliquo Principe, si
 absque suo damno id facere poterit?

§. Obtenta aliqua victoria spolia inter milites disper-
 tiri debent, & peculiare deferri honores iis, qui for-
 tes se & strenuos præ aliis gessere in prælio, ut remu-
 nerata hoc modo virtus ad majora inflammetur faci-
 nora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani vari-
 as excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & trium-
 phos. Saul post devictos Amalecitas arcum triumphale-
 m sibi met d'erexit. Neque vivis solùm honores isti
 decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prælio
 occubuerunt, eorumque successoribus, quia vita sua &
 sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Reipu-
 blicæ præstita compensari aliter nequeunt, quàm me-
 moria aliqua æterna; uti compensata fuere bene me-
 rita

d Et crexisset sibi fornicem triumphalem. I. Reg.

ta Jonathæ, cui erectum fuit sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facile contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.

§. Cùm verò Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi imprimis eas in acceptis referre debemus, eundemq; obligare ad plures porrò largiendas, non agendis solùm gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlita post solutam Bethulia obsidionem, & cæsos Assyrios; sicut & Josue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas offerens, qua in re eximiè semper liberales fuere Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsentì hâc Monarchiâ remuneratus est.

e Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit in Modin usque in hunc diem. 1. Mach. 13. 28. † Arist. lib. 7. Polit. c. 2. f Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Judith 16. 22. g Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas. Deut. 27. 6.

SYMBOLUM XCVIII.

Multis in rebus bellum igni est simile, non solùm, quia natura ejus est destruere, verùm etiam, quia materie eadem, quâ nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certè in pacem commutant. Quare, qui hanc obtinere volue-

voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmeturque sub clypeo. Isthoc munire

oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in præfenti exhibetur Symbolo) ad præhendendam pacis olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexterarum: unam armatam, quâ Alerico resisteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ causâ Theodorico, qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æquè, ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse, si manum dexteram inermem ostenderet, & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri aliquis

ejus unâ manu hastam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè succedere non potest, nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cùm Athenienses Eumolphus armis infestaret, præcedebat supremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè sequebatur juvenus armata, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum se ostenderet. Rhodiis aliquando Constantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manutenens Legatulus stipabat, eandem animi dispositionem iisdem innuens; quo alluisse videtur Virgilius, cùm dixit:

‡ *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

Etiam conclusâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda est: nam * *in victores victis que nunquam solida fides coalescit.* Uno eodémque die ad Casalum, sæpius fidem dedisse fregissèque Francos vidimus, & abufos fuisse benignitate, quâ Marchio de sancta Cruce insignem victoriæ gloriam, quam situs melior, & majores copiæ certò illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractanda pace non minùs animi libertate opus est, ac in bello suscipiendo gerendòque. Qui in illiusmodi tractatibus nimium suæ studuerit existimationi, & hostem calamo non secùs atque armis superare voluerit, is scintillas sub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecêre Quintus Pompejus, & postea Consul Mancinus, effectu caruerunt hoc solo nomine, quòd auctoritati & honori Romanæ Republicæ haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolum Emanuelem Sabaudia Ducem, & Marchionem de Hinojosa initæ mox ruptæ fuerunt propter articulum eodém tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax secura esse non potest, si nimium inæqualis

‡ Virgil. * Tac. lib. 2. Ann.

lis a fit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Priver-
nas quidam, quomodo pacem cives ejus servaturi es-
sent; respondit: † *Si bonam dederitis, & fidam, & perpetu-
am; si malam, haud diuturnam habebitis. Nec credideris
ullum populum, aut hominem deniq; in ea conditione, cujus
cum peniteat, diutius quàm necesse sit mansurum.* Nisi pax
honestà, & parti utrique conveniens fuerit, claudica-
bit transactio. Qui in ea suo magis studet commodo,
infirmiorem eam reddit, & facilè dirumpit postea.

§. Acceptà aliquà clade aut damno, non illicò pax
facienda est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in meli-
us commutandi: oppresso enim bene esse non pote-
rit. Eam ob causam post amissum Torensè prælium
minimè opportunum videbatur Alphonso Lusitaniz
Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace
transigeret. Infirma pax est, quam minà aut vis ex-
torsere: nam honor & libertas nunquam adversus il-
lam machinari desinunt.

§. Pacis tractatus, non minores doli & stratagemata
comitari solent, atque ipsummet bellum, * ut vide-
re licuit in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithrida-
tem interimeret: solent enim simulanter introduci
eo fine, ut interim actiones & consilia hostis explo-
rentur, ut tempus suppetat ad erigenda propugnac-
ula, ad obtinendas suppetias militares, & fœdera san-
cienda, ut hostiles vires consumantur, uniti invi-
cem separentur, & spe pacis vigilantia aliorum lan-
guescat atque industria; interdum etiam pax omnino
concluditur, ut nova postea reparantur vires, impe-
diantur consilia, & pax induciarum fit loco aut armi-
stitii, ut ubi placuerit, arma resumere deinde possint,
aut belli sedes transferri aliò; quemadmodum fecê-
re Franci, qui eo solo animo pacem Monsonensem
pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, &
alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ra-
tisbo-

a Bellum anceps, an pax inhonestà placeret, nec dubitatum
de bello. Tac. l. 15, Ann. † Tit. Liv. l. 8, * Tac. l. 12, Ann.

tisbonensis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus † *pax suspecta tutius bellum est*: nam pax ista non est *b* pax.

§. Paces perpetuæ esse debent; quales fuerunt omnes illæ, quas Deus fecit. Ideo Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diuturnam eorum conservationem *d*inuens. Princeps qui pacem seriò amat, & stabilire cogitat, etiam posteros suos ad eandem obstringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodest aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum secum adferunt: solum enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim acuendi & lanceas. Earum remedio præscribuntur paullatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: agrè enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidère Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ, * uti agnovit Paulus tertius Pontifex.

§. Verùm, quando pax secura est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facile in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? * *Melior tuti-*

† Tac. l. 4. hist. b *Dicentes, Pax, Pax: & non erat pax.* Jer. 6. 14. c *Et statui pactum meum inter me & te, & inter semen tuum, post te in generationibus tuis, fœdere sempiterno.* Gen. 17. 7. d *Dominus Deus Israël dederit Regnum David super Israël in sempiternum, ipsi & filiis ejus in pactum salis.* 2. Par. 13. 5. * In bul. indict. Conc. Trid. † Tit. Liv. Dec. 3. l. 1.

tutiór que est certa pax, quàm sperata victória: illa in nostrâs, hæc in Dei manu est; & licet Sabinus dixerit, * pacem & concordiam victis utili a, victoribus tantùm pulchra esse, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro pace commodius, quàm post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de causis simul ac Carthagine de Cannensi victória fama percipuit, suaserit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges postea & conditiones, quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando Mars dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prensat, minimè obtinet. Virtus & generosæ mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen causa nec iniustitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet: inter infirmioreni enim & potentem ea esse non potest. Continere se nescit ambitio: ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt modestiæ & justitiæ nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat: nam qui jam illâ potitur, hoc agit solum, ut suâ fruatur amplitudine, absque eo, quòd aut invadat alienam, aut contra eam aliquid molia-
tur.

* Tac lib. 3. hist. e *Quia inter innocentes, & validos falsò quiescat.* Tac. de mor Germ. f *Ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.* Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

PORTUS quietem non æstimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Ubi subjugata fuerit, tum primùm ritè agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis anigma de Leone occiso, in cuius deinde ore apes favos suos

suos a concinnabant: confecto enim bello, pax emendi
 vendendique commercia restituit, manum aratro ad-
 movet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluen-

tia oritur, ex hac verò divitiæ & opes, quæ metu omni
 manus vagari incipiunt. Est itaque pax, Isaiâ *b* te-
 ste, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortali-
 bus largitur, uti bellum malorum omnium maxi-
 mum. Idcirco Ægyptii, ut pacem symbolicè repræ-
 sentarent, Plutonium puerum depingebant, divitiarum
 Præsidem, lauro rosisque coronatum, ad significandas
 feli-

a Et ecce ex amen apum in ore leonis erat, ac fons mellis.
 Judic. 14. 8. *b* Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera
 nostra operatus es nobis, Isa. 26. 12.

felicitates quas unà secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quòd in illa (tanquam inter flores) populus suus conquieturus erit. Etiam res inanimæ pace lætantur. Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quàm bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas; contrà, quàm vastæ regiones, quas belli furor pertransiit! Urbes, Castellæque Germaniæ vix amplius in suis noscuntur cineribus. Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tinctam sanguine & ambustas vestes, tam ante speciosas contuetur, seipsam nunc admirans; Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit *d* justitia. Metuunt, reconduunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quòd durante bello quædam in Patriæ leges commisit, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, † *aque apud bonos miserum est occidere, quàm perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumultu inferunt. * *In pace causæ, & merita spectantur; ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parere cogitur. In illa conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & † *ad omne frangit vitium*, ac fideles efficit; bellum eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem * *nihil aequè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita ab Augusto turbarentur in imperio.* Cum pace deliciæ crescunt & voluptates, & quantò eæ majores sunt, tantò magis im-

im-

c *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculo fiducia, & in requie opulenta.* Is. 32. 18. d *Iustitia & pax osculata sunt.* Ps. 85. 1. † Tac. lib. I. hist. * Idem l. 1. Ann. † Idem l. 1. hist. * Idem l. 2. Ann.

imbelles & minùs solliciti sunt e subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occasiones diffimulabat, ne cui alteri f illud committeret. Probè perspecta habebat incommoda illa & dāna Pomponius Lætus, cūm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere. F. Marcianus isto utebatur Symbolo: *Pax bello potior; & meritò illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ causa utiliter geri potest. Solum istud bonū (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris: Omnis in ferro salus, & Principis, qui solā vi tueri se potest. † Violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant. Dū gladius succinctus hæret lateri, nunquā periculum abest. Et tamen si triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut damna quæ eam comitantur, majora non sint.*

————— * *Pax optima rerum*

*Quas homini novisse datum est, pax una triumphis
In numeris potior.*

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum est noxium, ut, cūm triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateq; pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusq; bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquā ad arma David veniebat, nisi laceffitus. Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potius. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacē procurandā occupatur.

† *Cæsaris hæc virtus, & gloria Cæsaris hæc est,*

Illam, quā vicit, condidit arma manu.

Nihil

e *Quantò pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles. Tac. l. 3. Ann. f Dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Tac. l. 4. Ann. † Seneca. * Sil. Ital. † Propert.*

Nihil magis possessioni inimicum quàm bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentia femina fovenda docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum g fuerit. Nunquam non in bello versatur & vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem h inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclufa semel pax jute humano divinóque fideliter servari debet, tametsi cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide tractatum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensus efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si ideo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Gallia Rex quòd contra quàm in captivitate sua pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeòque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cùm verò Princeps molestiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit.

† *Nutrire, e secundar. l' arti, e gl' ingegni,
Celebrar giochi illustri, e pompe liete,
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.*

Non

g *Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum latitia. Tac. l. 12. Ann. h Inquire pacem, & persequere eam. Pl. 33. 15. † Tass,*

Non absque omni sollicitudine tamen: facile enim i rerum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare, etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens: neque enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maximè necessarium sit conservare arma, ne quid violentia adversus pacem temere audeat. Solus Deus quando eam populo suo largitus est, arcum contere-
re potuit (ut Psalmista loquitur) & arma confringere, & scuta igni comburere; ipse nimirum tanquam supremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verùm inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coerceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit prius, quàm offensio. Prius aratrum mœniorum descripsit ambitum, quàm plateæ urbésque disponderentur, & uno eodémque ferme tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & extructæ ædes. Nunquam secunda foret tranquillitas publica, nisi cura armata ejusdem somnum custodiat. Status armis destitutus suscitatur hostem, & bellum accersit. Non personuissent Alpes tot tubarum campestrium clangore, si Status Mediolanensis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuissent. Antemurale veluti est Regnorum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque propter suam met securitatem laborandum esset omnibus, ut Status illum fortiosem redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si vel etiam adamantini sint, mœniorum defensionem supplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza plerasque Hispaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggressi sunt, sublatis nimirum illis aggeribus, qui

K k

eorum

i Arcum conteret, & confringet arma: & scuta combures igni. Ps. 46. 10.

eorum incursionibus usque eò restiterant. Non tam curatum negligens fuit Augustus in amplissima illa, quâ fruebatur, pace, quin reditus publicos instituit, & in arario deponi iussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello fortè ingruente, suppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non instruantur animi, minùs id fieri poterit, quando invasionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis servandisque fortunis, quàm de defensione sollicitos. Nullum majus stratagema, quàm Regnum aliquod otio suo & quieti relinquere. **Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit.** Ubivis terrarum. Natura magnos animos procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generosiores in Græcia olim & Romæ præterita dedere sæcula, quàm hodie nascantur; verùm tunc fortes se gesserunt, quia dominandi causa armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio; bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

SYMBOLVM C.

BREVIS est respiratio, quæ cunas inter tumulum intercedit; brevis, inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si male impendatur. Multis sæculis Respublica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo Imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum spatium virtus & prudentia erexerunt, uno sæpe temporis puncto malum evertit consilium: † *brevibus* quippe *momentis* rerum *summa* verti potest. Quare in isto vitæ theatro minimè sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursus

ad

† Tacit. lib. 5. Annal.

ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitime ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corruit, & oblivione sepe-

litur. Cune non florent, donec tumulus effloruerit & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosa aliqua senectute nunquam accidit, quin potius juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio quondam evenisse a meminimus. Perfe-

Kk 2

Et il-

a Cesseruntque prima postremis, & bona juvenis senectus flagitiosa obliteravit, Tac. l. 6. Ann.

Etissimi etiam penicilli aut scalpri ductus laudem non ferunt, si opus imperfectum manserit. Si fragmenta in pretio habentur, non alia de causa fit, quam quod statua alicujus olim perfectae particulae fiat. Aemulatio aut adulatio diversas in vita actionibus formas tribuunt; at Fama, post obitum à passionibus istis libera veras justasque pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal *b* confirmat. Sed norunt nonnulli Principes, quantum intersit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quod existiment, supplere se istud posse, si illas in Epitaphiis descriptas, aut representatas in statuis post se derelinquant, minimè advertentes probro potius esse virtutibus, si eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitatae non fuerant, atque adeò ipsa propè indignari marmora, si fictas Principis alicujus tyranni laudes visendas, legendasque exhibeant; contra, sponte sua quasi emollescere, ut tantò melius Principis alicujus boni in iis incidi possint gloriosa facinora, reducendo sese postea ad duritiem pristinam, ut ea aeternitati consecrent; quae ipsa quoque interdum marmora suae inscribunt duritiae. Epitaphii miraculosi literae fuere sanguineae illae lacrymae, ex ipsis lapidibus Legionis ad altare S. Isidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus consistere consueverat, † octo diebus ante obitum Regis Alphonsi sexti ex intervallo manantes, in signum communis omnium luctus; neque tamen lacrymae illae è lapidum juncturis, sed ipsorum medio quasi corde profluebant, non secus ac si tanti Regis luctuoso obitu emolliti colliquescerent. Statua facinorosi Principis vitiorum ejus exemplar est, neque ullum marmor aut aes tam solidum, quod tempori non sensim cedat, sicut enim fabrica naturalis paullatim dissolvitur, ita & per artem elaborata, adeoque ea sola aeterna est, quam efformant virtutes, intrinseca &

aeter-

b *Suum cuique decus posteritas rependit. Tacit. lib. 4. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 7.*

æterna animæ e immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perseverat. Nullæ statuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in existimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentum Mecænas Augusto d dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hispania citerior templa sibi erigeret, dictitans ea demum templa & effigies se existimare, si sui memoria in Reipubl. animis e perennaret. Fortium Heroum cineres in æternis applausûs communis obeliscis conditi æternum perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hostilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Assisiis Toleum deportatum fuit, & † auxilio militari tuendum illud Augusti, ut sepultura ejusdem quieta foret. Sed esto marmorum durities ærisque soliditas futura æquent sæcula, nescitur tamen postea, cujus causa erecta illa f fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliterated eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam isthic fuerant conditi.

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum supremâ suâ ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam

K k 3

eorum

c Ut vultus hominum, ita simulachra vultûs imbecilla ac mortalia sunt; forma mentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, sed suis ipse moribus possis. Tacit. in vita Agric. d Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam sine, benefaciendo autem alias tibi statuas in ipsis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice. Mec. ad August. e Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrime effigies, & mansura: nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Tac. l. 4. Ann. † Idem lib. 1. Ann. f Inter omnes eos non constat, à quibus facta sint, justissimo casu obliterated tanta vanitatis auctores. Plin. l. 36. 12.

eorum præteritam ultima quoque accedat, & utraque post obitum in hominum memoria æternùm perennet; quem in finem ostendemus hïc paucis, quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

§. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tantò imperium esse ferocius, minùsq; rationi subditum, quantò ipse ætate processerit longiùs: casus enim præteriti varias eum malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. † *Vetustate imperii superbia conlescit atque audacia, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique persona ipsa in contemptum venit.* Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatẽ, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudentèrque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis g contristetur; cùmque existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porrò fit, ut Principes perpauca imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacra testantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statux illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus * *solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est.* Et tametsi Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in Tibe-

† Tac. l. 14. Ann. g *Ipsum sanè senem, & prosperis, adversisque satiatur.* Tac. l. 3. Hist. * Idem l. 1. Hist.

Tiberii h imperio accidit. Si Princeps bonus sit, improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & solum de successore i agitur, cuius gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summopere Principi, atque adeo in causa est, cur suos oderit subditos, & pessimè habeat. Pari passu, quo eum vires destituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia & memoria eum deficiunt: † quippe ut corpus, sic etiam mens suum habet senium; cupiens verò sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suaque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratià florent apud Principem, nec gubernationis aut pramiiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magna cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & estimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregiè tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo secundo orbis universus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis littus uniformis perseverat, cumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda existimatio & fama præterita sustentant; ut Tiberius k in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili minime

K k 4

me

h Multi odio presentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis latabantur. Tacit. lib. 3. Ann. i Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. Tacit. lib. 1. Ann. † Arist. lib. 2. Polit. c. 7 k Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famam, quam vis stare res suas. Tacit. lib. 6. Ann.

mè toleraretur; ut dicebat / Drusus. Verùm cùm grandes sint istæ tempestates, oportet, ut Princeps constantiâ sese contra illas muniat, caveâtque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse unâ & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cælestibus simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis *m* petenda sunt Principi. Quòd si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solùm esset; exterior enim apparentia in oculis cæci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porro in isto casu tutius est, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit^o Rex Philippus secundus, quàm uni soli se suâque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porro Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam desinit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facile conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis *n* fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facile peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos
imi-

1 Sanè gravaretur aspectum civium senex Imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum? Tacit. lib. 3. Annal. m Se tamen fortiora solatia è complexu Reipublicæ peti visse. Tacit. lib. 4. Ann. n Constat potuisse conciliari animos, quantumlacunque parci senis liberalitate. Tacit. lib. 1. Hist.

imitari nequeunt; unde fit, ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Philippus primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minùs promptum se exhibuerit, artificium est potius, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tantò pluris ab eo æstimetur; uti in Augusti o obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementiâ & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certò persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitarit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porrò conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

§. Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille successerit, in quo Antecessor quodam modo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri definit, qui alium adoptat; uti Galba ad Pisonem p dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit q Salomon, Anchoræ & fulcra Imperii

K k 5

sunt

o *Patres, Eques.* Quanto quis illustrior, tantò magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, ne lati excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant. Tac. l. i. Annal. p Et auditâ adoptione desinam videri senex, quod nunc unum mihi objicitur. Tac. l. i. Hist. q Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissime laboravi, habiturus heredem post me. Eccl. 2, 18.

sunt filii & dominationis atque aulae solatia. Optimè id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnae essent, quibus Imperium r̄ insisteret: † *Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quam numerus filiorum.* Nulli amici majores, quam isti, & qui majori studio & emulatione tyrannicis domesticorum & extraneorum machinationibus sese opponant. * *Prosperis principum & alii fruuntur, adversa & labores ad junctissimos pertinent. Amici tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt: non item sanguis cuique proprius, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen indiscretæ inclinatione quâdam secretâ & naturali.* Conservatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentiùs etiam monere audent; uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quae Romae in ejus patre minùs probarentur, ut eâ scorrigeret. Atque hæ rationes excusare possunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentiae suae & offensarum heredem post se derelinquit; in isto se Marcellus fundabat, cum † *suaderet Prisco, ne supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum patrem præceptis coerceret.* Spe Solis recens orientis faciliùs frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis

r̄ *Quò pluribus munimentis insisteret.* Tac. l. 1. Ann. † Tac. lib. 4. Ann. * Tac lib. 4. Hist. Idem ibid. † *Utrumque in laudem Drusi traheretur ab eo, in urbe inter cætus, & sermones hominum obversante secreta patris militari.* Tac. l. 3. Ann. † *Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Eccl. 30. 6. † Tac. l. 4. Hist.

ranis trepidare incipit. Libertas dirumpere non ardet servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis dissidentium studiis, quis in Successorem eligendus sit: jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immo jam interius radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens, haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim & substituitur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyse de suorummet filiorum habilitate non satis confusus, Deo novi Ducis populi Israëlitici electionem & commisit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposisset familiæ, & aliquem ex Republica in Successorem & elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cum eundem in filium & adoptaret. Magnanimitatem tuam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitis Successoris, aut eomparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi quærere studet; qua in re ipse Augustus peccavit, eam ob

Kk 6

caus-

u Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi destinandi. Tac. l. 2. Hist. x Ex arbore annosa & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accipit. Tol. de Rep. l. 7. c. 4 n 1. y Provideat Dominus spirituum omnium carnis hominem, qui sit s: per multitudinem hanc. Num. 27. 16. z Sed Augustus in domo successorem quæsit; ego in Republica Tac. l. 1. Hist. a Nunc eò necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quam bonum successorem, nec sua plus juvenia, quam bonum Principem. Tacit. ibid.

causam Tiberium b eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent; illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sanè contra naturalem rationem foret, si aut imaginis suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligenter; & licet magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem *optimi* † *quique mortalium altissima cupiunt*, & sæpenumero anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diuturnâ Coronæ expectatione, quòdque deliciarum ac gloriæ tempus tantopere differatur; uti Rhadamisto in longa illa senectâ patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ e accidebat. Quamvis etiam Spiritus sancti monitum sit: * *Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum a: sit æmulatione, quàm Tiberius, & ideo tamen Roma excessit, † *ut amoto Patre, Drusus munia consularis solus impleret.*

At si fortè etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Statûs bellicque negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantopere plausus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus pluri-

b *Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipubl. curâ successorem adscitum, sed quoniam adrogantiam, servitiàmque introsperit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsi visse. Tac. l. 1. Hist. † Idem l. 4. Ann. c Is modicum Hiberiæ Regnum senectâ patris detineri ferociùs crebriùsque jactabat. Tac. l. 12. * Eccl. 30. 11. † Tac. l. 3. Annal.*

plurimum *d* displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut *e* exprobaret; & fama fuit, Tiberium [†] ad ostendendam filii sui Drusi *sevitiam*, *movendasque populi offensiones*, eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios; sicut & *lætari* solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio *foriretur*. Verum artes istæ noxiæ magis sunt & minùs sinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum socium esse *g* voluit.

§. Quòd si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, & ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; qua de causâ Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto *h* Armeniæ occupandæ curam dedit. Uti verò eâ cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum po-

Kk 7

testate

d Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia. Tac. lib. 2. Annal. *e* Quanquam honora oratione quadam de habitu, cultuque, & institutis ejus jecerat, qua velut excusando exprobraret. Tac. l. 1. Annal. [†] Idem ibid. *f* Latabatur Tiberius, cùm inter filios, & leges Senatus disceptaret. Tac. l. 2. Ann. *g* Caesar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epistolis, edictisque proponebatur. Vis penes Mucianum erat. Tac. l. 4. Hist. *h* Igitur Pharasmanes juvenem potentia prompta, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare. Tac. l. 12. Annal.

testate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum i manfit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syria Legatum constituit, ut illius spes & consilia k coereret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minùs ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad patris securitatem minimè sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus secundus usus est adversùs Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit natura, attonita de suamet potentia hæc sit politica, & mundus inhorruit.

§. Quòd si propter filii odium subditorum fidei diffusus fuerit, nullum solet esse opportunius remedium quàm si eum in aula & sub protectione alterius majoris principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, eum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phrahates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutriti l voluit. Quavis contrarius interdum inde oriatur effectus : nam postea subditi eum ut extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia m docuit.

§. In assignando filiis suis statu cautè prudentèrque procedat princeps : interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potius, præsertim in filiis secundò genitis, qui natu majoribus

i Profectò Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Praefectum. Tac. lib. 2. Hist. k Qui Syria imponeretur, ad spes Germanici coercendas. Idem ibid. l Partemque prolis, firmandæ amicitie, miserat: haud perinde nostri metu, quàm popularium fidei diffusus. Tac. l. 2. Ann. m Quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernantur. Idem ibid.

bus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suis met nubant subditis, unde invidiæ nascuntur & æmulationes, ex his verò seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quòd † *immensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset,* * sed Proculejum potius, & quosdam alios in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublica negotiis permixtos.

In procuranda item tutela & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentiâ & dexteritate patris opus est: nullus enim casus insidiis ac periculis æquè expositus est, ac ille; qua in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpeffi sunt calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tutò credi potest, raro tamen in foeminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis deficit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patruum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula disrumpere solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commo suo privato studet potius, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam statûs & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo, in qua pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facile conspirare nequeant. In isto casu refert plurimum, ut quamprimum ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela

ac

† Tac. l. 4. Ann. * Idem ibid. n *Va tibi terra, ejus Rex puer est.* Eccl. 10. 16.

ac directo, & procuratio Statûs committi debent.

Nec illud solùm Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & instruat, verùm etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectionem finium, vigoremque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secûs ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facile Successoris perit authoritas, & varias contra se experitur machinationes ac novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli ostensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet:

*† De la matura et à pregi men degni
Non siano stabilir pace, e quiete,
Mantener sue Città fra l' arme, e i Regni
Di possente vicin tranquille, e chete.*

Dissimulet offensas, uti Tiberius fecit cum p Getulico, & Rex Philippus secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iudis sepulcris jubent superstrui, qui pacis signum sit Successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exterâs consiliis & astu,

o Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & novantem adhuc Principem precibus vel armis adirent. Tac. l. 6. Ann. † Tass. p Multaque gratia mansit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famam, quam vi stare res suas. Tac. l. 6. Annal.

astu, non armis q̄ regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne fortè illud concitent; uti Galbæ temporibus r̄ factum. Subditorum animos & lites componat. Injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros prudentes, amantes concordia & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut p̄catis hâc ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

q̄ Consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Tacit. lib. 5. Ann. r̄ Hispania præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus. Tacit. lib. 1. Hist.

SYMBOLUM CI.

Multi insignes viri plurimùm quâ speculatione, quâ experientiâ elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Ostro regium sed terreum tamen, non minùs fragile, quàm reliqua, magisque, quàm ullum aliud casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplina fit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimùm, ut purpuram istam excoheremus, cujus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abit in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nee facilè dixerim, quæ felicior hora sit, illane, qua lucem hanc primùm aspiciamus oculis, an illa, qua mortis a immergimur tenebris: una enim principium altera laborum finis est;

& ta-

a *Melior est dies mortis, die natiuitatis, Eccl. 7. 2.*

& tametsi interesse & non esse multum interfit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Na-

aturalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quàm vivendi appetitus, plurimum utique lataremur, quando illi fieremus propinquiores; sicut latantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore *b* reconditas. Etenim in sepulcro anima verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui & fra-

b Quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint sepulcrum, Job. 3. 21.

& fratrum e Mausoleâ cingi iussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquiescere, cum ad littus mortis appulsa fuerit. Et quid vita aliud est, quàm perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certò nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè definit. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio nec unam vitæ horam satis tutò præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentem quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potius: nam si æquè præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam rectâ ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contra potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute & canitie messium; aqua undarum fugacitate; aë rignibus, quos in momento succendit, & rursum extinguit; cælum in illo Principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Verùm si mors malorum omnium malum extremum est, in felicitate poni debet, quòd tam celeriter advolet. Quantò minùs cunas inter & tumultum intercedit temporis, tantò minor laborum & arumnarum cursus est. Propterea Jobus translatum se optabat de utero matris suæ ad d tumultum. Simul ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus post-
ea

c Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam eternam: & juxta arma naves sculptas. 1. Mach. 13. 29. *d* Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret! Fuisssem, quasi non essem, de utero translatus ad tumultum. Job. 10. 18.

ea curis e impliciti, nec melior ea in re nascendi conditio Principum, ac f cæterorum. Si in longæva vita humana consisteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius esse, quàm hominem, in cujus obsequium illa omnia sunt g condita. Desiderium illud naturale, ut horæ celeriter transeant, argumento est non esse tempus, quod humanam felicitatem constituat, aliàs enim in eo conquiesceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deest. In Principibus, quippe qui majoribus expositi sunt casibus magis quàm in ullis aliis experientia commonstrat, quòd in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam prosperis fatigatur, quàm adversis. Fortunatus fuisset Ludovicus undecimus Franciæ Rex, si ante extremæ suæ atatis calamitates & miseras diem suum obiisset. Mare quoddam tempestuosum est omne Imperium, quod longiori vitæ decursu tranquillum conservari non potest. Qui vivit diutius, plura pericula tempestatesque experitur. Verùm spectato fine & perfectione naturæ, felix est vita diuturna, quando secundùm Jobi testimonium matura ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad h granarium, antequam senectus decrepita eam flaccescere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigescunt spiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum amplius moderari potest, nec visus perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris scopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratus. In tantis Naturæ miseriis deest Principi constantia, & reductus sensuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuaderi sibi patitur, & re-

e In involumentis nutritus sum & curis magnis. Sap. 7.
 f Nemo enim ex Regibus aliud habuit natiuitatis initium. Ibid. g Ipsas omnes feras hominum causâ factas natura fuisse necesse est. Arist. l. 1. Pol. c. 5. h Venies in sepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore mesuerunt. Job. 5. 26. sec. LXX.

& regi se finit à malitia, quæ magis solers tunc est in
 iis, quos circum se habet, quique minore tunc metu
 peccant, & majore i premio. Mulieres voluntati & arbi-
 trio ejus dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ
 † senem Augustum de vinxerat adeò, ut Nepotem unicum
 Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret:
 immo ad talem redegit statum, ut qui antè totum or-
 bē in pace conservare noverat, ne suam quidem post-
 ea Familiam sciret & regere. Unde porrò fit, ut Maje-
 stas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exem-
 plum Galba † fuit. Nationes aliæ eum aspènantur
 & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio m facti-
 tabat. Perit Principis decrepiti authoritas, & jussa
 spènantur, quia non putantur ab illo proficisci, uti de
 Tiberii mandatis multi n opinabantur. Populus illum
 execratur, quique quem pro inutili habet instrumen-
 to, unde omnia manent gubernationis incommoda
 ac detrimenta; cùmque amor ex utilitate ferè nascat-
 ur, & nutriatur spe, plerique parvi illum æstimant:
 nam multum largiri non potest, cui parum vitæ super-
 est. Velut * precarium ejus imperium, & brevè transitu-
 rum habetur; uti Galbæ o accidit, & Ministri velut ac-
 cipit res Norvvegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues
 in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio di-
 videntes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ li-
 berti faciebant.

Cùm

i Cùm apud infirmum & credulum minore metu & majore
 premio peccaretur. Tac. l. i. Hist. † Tac. l. i. Ann. k Nul-
 la in præsens formidine, dum Augustus atate validus, seque
 & domum, & pacem sustentavit. Postquam provecta jam se-
 nectus, agro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes
 nova: pauci bonæ libertatis incassum differere. Ibid. l. Ipsa
 atas Galbæ & irrisui & fastidio erat. Tac. lib. 1. Hist. m
 Senectutem Tiberii, ut inermem despiciens. Tac. lib. 6.
 Ann. n Falsas litteras, & Principe in vito exitium domui ejus
 intendi clamitat. Tac. l. 5. Ann. * Id. l. i. Hist. o Iam affere-
 bant venalia cuncta, praponescentes libertati. Servorum manus
 subitis avida, & tanquã apud senem festinantes, Tac. l. i. Hist.

Cùm igitur provecta ætas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli se sinat ambitione, opinionem & plausum præteritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modò sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi jam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernasse, si nunc ritè præesse neque possit, neque nórit: Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ forma æstimatur, qui jubet, imperat, punit, & præmiatur; quòd si illa unà cum ætate deficiat, perit existimatio, atque adeò prudentis erit agnoscere temporis injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, satius est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suammet agnoscere fragilitatem, & ultro etiam Majestatem deponere antè, quàm mors violenter eam eripiat, ne dicatur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet regale suum sceptrum † herbae illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licet amplissimum etiam fuerit, nihil inde, nisi solum p sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebar, indesium aliquod mortuale, nullâ aliâ secum asportatâ q gloriâ. Non semper Reipublicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis,

† Theoph. l. de plant. p *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulcrum.* Job. 17. 1. q *Homo cum interierit, non surmet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.* Ps. 48. 18.

tionis & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præfenti exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Josue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quòd ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius, & obediendo; hic verò ad significandum, quòd sicuti clarus serenúsque Solis obitus certum signum est manè sequenti iterum cum serenitate orituri; ita imperium, quod sanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficacia in eodem successurus est. Ritè vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam ampliùs de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica aliàs facinora ficto factoque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

§. Quòd si graves pertimescantur controversiæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiatur, uno eodémque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo, & nondum domito similis esse solet, qui nisi priùs ephippio insternatur, quàm illud videat, non admittit. Hac cum prudentia Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsa veneno sublata, tanta cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempúsque subpeteret, ut interim de Neronis successione ageretur.

Divul-

Steteruntque Sol & Luna. Jos. 10. 13. Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem famâ eadem tulit. Tac. l. 1. Ann. t. Dum res firmando Neronis imperio componuntur. Tac. l. 12. Ann.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet, neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet, quin consulit ^u potius Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum profecutus ^x est. Etsi enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possint; licet item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis prosequeretur, & vita defunctum efferret cum gaudio, hæc tamen omnes considerationes pro iis solùm sunt, qui ad meliorem vitam transiêre, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas ^y effundere visus est. Ultima hæc luctûs indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æstimari potest, in quanto apud populum fuerit pretio; obtusæ item amoris & obedientiæ in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & Successori ^r animus additur. Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§. Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quædam pietas potius, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum & magnificentia illa, quæ honorantur, & asservantur eorum cineres, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quàm muta quædam historia

^u *Fili in mortuum producit lacrymas.* Eccles. 38. 16.
^x *Plangite ante exequias Abner.* porro David sequebatur feretrum. 2. Reg. 3. 31. ^y *Et lacrymatus est Iesus.* Joã. 11. 35.

ria profapia & regia. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompa & splendore celebratæ sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantia opus est, facile enim introducuntur superstitiones Religioni noxiæ, illusa imaginatione ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimium augere eos solent. Plato sepulcrorum fabricæ certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus II. pragmaticam edidit sanctionem quâ nimias exequiarum expensas moderatur & corrigit, *¶ Paraque (verba ipsius sunt) lo que se gasta en vanas demonstraciones, i apariencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos.*

§. Vidit hucusque Serenitas Vestra natiuitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi coram assistens, à primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia facilius recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prosperæ quàm adversæ exempla vidimus. Infantia magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia, transactâ in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio animi, vigilantia Affectibus suis dominabatur, magis dictamina secutus politica, quàm naturales inclinationes. Deo

Ll

magni-

z Quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit. sic partem memoria apud scriptores retinetur. Tac. l. 4. Annal. l. 2. tit. 5. l. 5. comp.

magnitudinem suam in acceptis retulit, & gloriam
 è suis quasivit facinoribus, non alienis Majorum. Im-
 perium officii loco habuit potius, quàm successione
 partum, Regno celeritate & presentiam suam quietem
 reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentiam,
 firmavit religione & justitiam; conservavit amore & au-
 ctoritate, exornavit artibus; ditavit agrorum culturam
 & commercii, & fundamentis atque institutis verè
 politicis æternitatem reliquit. Tam aulæ suæ quàm
 Regnorum Rex fuit; tam in illa, quàm in his œcono-
 mus & Paterfamilias, Liberalitatem temperavit parsi-
 moniam, benignitatem auctoritate, modestiam gravi-
 tate, clementiam justitiam. Animadvertendo in paucos
 comminatus est multis, & remunerando nonnullos
 omnium spes aluit. Offensis in personam suam admi-
 sis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem regiam
 pertinerent. Subditorum injurias, non secus ac sibi
 factas, ultus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat.
 Statum potius, quàm decorem periculo exposuit. Nec
 Fortunam prosperam efferri se passus est, nec adversa de-
 jici. In illa adversus hanc se communiabat; in hac ve-
 rò sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tem-
 pori ipse servivit, non contra ipsi tempus. Paruit ne-
 cessitati, eaque opportunè usus est, suæ eam utilitati
 accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas
 petentibus aures fuit facilis; Audiebat, ut sciret, &
 sciscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus,
 & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat
 utilitas publica, cognatio, ratio Status; confidentia
 sollicita, diffidentia prudens; cautio, providentia, su-
 spicio, circumspectio; malitia, defensio, dissimulatio,
 tutela. Neminem fallebat, falsebantur tamen alii ver-
 borum ipsius & tractatum æquivocatione, quos tam
 dextrè instituere noverat, ut (si malitiam prudentiam su-
 perari necesse foret) expedire se nosset, absque eo,
 quòd fidem publicam frangeret. Nec Majestatem il-
 lius mendacium fallere audebat, nec scientiam adula-
 rio. Ministrorum utebatur operam, absque nimio tamen
 & pri-

& privato erga eos affectu. Consilium eorundem ad-
mittebat, regi verò se ab iis minimè patiebatur. Quod
efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. De-
liberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quæ face-
re constituerat, effectus prius innotescebant, quàm
causæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cu-
piebat, ut ipsi suammet opinione decepti tantò efficaci-
ùs contrarium aliis persuaderent. Divisò cum Regina
imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tri-
buta pro necessitate imposuit, non ex cupiditate, aut
luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis,
eàdem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem ec-
clesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam au-
lam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum
suorum orbem per vices obiit. Pacem tractavit cum
modestia & gravitate, bellum vi & castu prosecutus est.
Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit.
Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est,
spoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum
armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non
attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat
ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu.
Bellis intra Regni sui fines semper coràm adfuit. Quod
jubebat, illud ipsum exequebatur. Sic fœdera sancie-
bat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor
se se nimium extulit, nec victus cecidit animo, Faces
sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est, sibi
in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum
Principum exemplar, & Regnorum suorum de-
siderio æternùm perennaturus.

L A U S D E O.

IN OBITUM MAGNI POLITICI
& simul pii Viri Didaci Saavedrae.

Quo conditato praevis impetu
Trepas viator? mortis imaginens
Rimare vivam, cerne bustum! at
Exuvias oculum reflecte!
En picta prostrata compar aranea
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitina ademptum
Nil jura plebi profuerit vaga
Dixisse Regum? sicine gloria
Te vorum arrodet sepultam?
Et putridum teget urna honorem?
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta spondes amplius? en ruin
Et te casa instar rusticana
Mors humili tumulabit antro.

APPRO-

APPROBATIO

*Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca
& Cardenas, Ordinis Minimorum
S. Francisci de Paula, Lectoris iubi-
larii, Consilii Inquisitionis genera-
lis in Hispania Qualificatoris, Ca-
tholicae Maiestatis Exercitus in I-
talia vicarii generalis, Religionis
suae tertio Generalis, & procurato-
ris generalis, &c.*

EX commissione sancti Officii
Symbola isthæc politica perlu-
stravi tam affabrè elaborata, ut, si
cuiquam privilegium foret conce-
dendum, quo opus à se conceptum
orbi ederet sine censura aliena, ita
ut authoris propria sufficeret, id hu-
ic operi certè donandum iudica-
rem, ad exemplum optimi artificis
Dei, qui ea, quæ creaverat singula,
adprobavit universa, *vidit quippe
cuncta quæ fecerat & erant valde bo-
na.* Opus hoc siquidem tale est,
quod authore ipso nec æquorem

potest habere censorem, nec digni-
orem, etenim (ut inquit D. Ambro-
sius) *liber ipse per se loquitur*. In illo
siquidem ratio statûs tanta ornatur
eruditione, tam sapientibus discer-
nitur aphorismis, tam profundis
elevatur sententiis, ut sicuti Cordu-
bâ nobis Senecam datum Philoso-
phum, ita Murcia hunc nobis natum
Politicum gloriari possimus. Id
unum doleo, quòd eo frui priores
nequiverint *Ætates*, sic enim Caro-
lus V. Imperator non indignisset
Comineo, Marcus Brutus Polybio,
nec Augustus sensisset laborem in
elucubrandâ proprio calamolmpe-
rii narratione. Quod si maximum
& supremum opus naturæ consistat
in generatione Regis, & producti-
one Principis, miscendo in ipsius
generatione aurum, summæ scilicet
perfectionis, rem curando, prout
ajebat Plato, *quod natura intendens
generare Regem, miscuit aurum*, hic
liber sanè naturam aliquatenus ex-
cedit,

cedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuius vastissima licet, Monarchiæ abundanter prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides & sciendi appetentia expleatur, & labor censendi utrobique minuatur. Hoc itaque censendo præsentem librum egi, ut nihil apud Authorem mereat, cum materiæ pulchritudo libertatem iudicio non relinquat, quare pareo doctrinæ Magni Bernardi aientis: *Disce verecundiâ decorare fidem, reprimere præsumptionem.* Mediolani 20. Martii. 1642.

F. PETRUS DE CUENCA,
y Cardenas.

CEN-

CENSURA.

Attentâ relatione prædictâ ad-
modum R. P. Mag. Fr. Petri de
la Cuenca, i Cardenas, concedimus
ut

IMPRIMATUR.

Fr. BASILIVS Commiss. S. Offic.
Mediolan.

IO. PAVLVS MAZVCELLVS pro
Eminentiss. D. Cardin. Ar-
chiep.

Comes MAIORAGIVS pro Excel-
lentiss. Senatu.

*Violentia nemo Imperia continentis sui,
moderata sistant.*